

श्रीआत्म-बह्मभ्रन्थमाला [प्रस्थाङ्कः १३]

ॐ नमः श्रीऋषिमण्डलाय ।

संविन्नशास्त्रीयाद्याचार्य-न्यायाम्भोनिधिश्रीमद्विजयानन्दसूरीन्द्रप्रट्टालङ्कारश्रीमद्विजयवल्लभसूरिपादपद्मेभ्यो नमः ।
वाचनाचार्य-श्रीपद्ममन्दिरगणिविरचितकथाऽर्णवाङ्माल्याया व्याख्यया सङ्कलितं

श्रीधर्मघोषसूरिविनिर्मितं

श्रीऋषिमण्डलप्रकरणम् ।

सम्पादकः संशोधकश्च—

पाश्चालदेशोद्धारक-न्यायाम्भोनिधि-श्रीमद्विजयानन्दसूरीशपट्टप्रभाषक-श्रीमद्विजयवल्लभसूरि-
मुख्यशिष्यरत्नतपोनिधि-श्रीमद्दिवेकविजयान्तिपत्-श्रीमद्विजयोमङ्गसूरिः ।

प्रकाशकः—वालापुर(बलाद)नास्तन्यश्रीमालशातीयश्रेष्ठिवर्य-स्त्रीमचन्द्रात्मजः पुष्पचन्द्रः ।
प्रतीनां-पञ्चशती] श्रीवीरसंभव २४६५. [मूल्यम्-पादोनपञ्चकरूप्यकम् ।
विक्रमसंभव १९९५. भारमसंभव ४३. इस्वीसन् १९३९.

ADP
DHRA

Printed by Ramechandra Yesu Shedge, at the Nirnaya Sagar Press,
26-28, Kolbhat Street, Bombay.

Published by Sheth Pushpachandra Khemchandra, Valad (*via* Ahmedabad)

अस्य ग्रन्थस्य प्राप्तिस्थानम्—

- १ शाह फूलचंद सीमचंद. मु० वलाद. (स्टे. मेढरा. ए. पी. आर.)
- २ शाह भूरालाल फूलचंद. मु० अमदावाद (शाहपुर मंगलपुरेखरांचा, रेवादासजी पोल.)
- ३ मास्तर छोटालाल नानचंद. मु० अमदावाद (पांजरापोल कोटनचाल रुम नं. २३.)

नमः श्रीवीतरागाय ।

कथाऽर्णवाङ्कविवरणोपेतस्य श्रीऋषिमण्डलप्रकरणस्योपक्रमः ।

उपादीयतां प्रमुदितमनसा प्रथमाविष्करणतया भूरिश्रमाविष्कृतं विश्रामपञ्चकविभूपितं कथाऽर्णवाङ्कव्याख्या व्याख्यया समलङ्कृतं श्रीऋषिमण्डलनामकमेतत् प्रकरणरत्नं धीप्रधानैर्घोषनैः ।

प्रकरणकारेणाऽऽचार्येण स्व-परोपकरणार्थं चिरन्तनपरममहर्षीणां संस्वरूपं स्वनामसमानसंस्कृतऋषिमण्डलस्तोत्रतो भिन्नमष्टादशोत्तर-शतद्वयं (*२१८) प्राकृतगाथात्मकं 'महरिसिकुलक(महर्षिकुलक)' इत्यपरनामधेयं प्रस्तुतप्रकरणं व्यधापि ।

अस्य प्रकरणस्योपरि व्याख्याकारेण मुनिपुङ्गवेनाऽऽवश्यकोत्तराध्ययन-भगवत्यादिलिनागममहोदधेरुच्युत्य कतिपयतीर्थकृद्-गणधर-प्रत्येकपुद्ग-चक्रवर्ति-बलदेयादिशलाकापुरुपविशेषणामन्येषां चानेकमहर्षीणां कथा-चरित्र-प्रबन्धादि मनोहुरशैल्या दृत्तात्मकं निबद्धमत्र दृत्तौ सङ्क्षेपतया सङ्क्षिप्तरुचीनां प्राणिनामितिहासरसिकमतिमतां चोपकारकृते । तन्नामावली विषयानुक्रमे दृग्गोचरीभवेदिति नांजोद्धृतः क्रियते ।

उक्तस्यास्य प्रकरणस्य दृत्तेऽध्यास्याः के प्रणेताः?, किंगच्छीयास्ते?, विद्यमानताकालश्च तेषां कः?, इति जिज्ञासूनां जिज्ञासायां ज्ञातायां सत्याम्—

* गुह्यपतयाऽस्य प्रकरणस्य गायानां परिमितिः २०८, २१० वर्तते, यद्यत्र च गायार्थिक्यं तत्तु घञ्जाल्वाग्यधिकारे पूर्वाचार्यकृतानामावश्यकसूत्रनियुक्ति-भाष्यान्तर्गतगाथानां श्लेषरूपाणामपि सङ्ख्यायां परिगणादुजनि ।

एतत्प्रकरणस्यान्तिमाया गाथायाः 'सिरिधम्मघोसमणहं' इति शब्दश्लेषरूपेण तृतीयपादोद्धेतेन 'श्रीधर्मघोष' इति केवलं स्वस्याभियानं समसूचि प्रकरणकारेण । न त्वन्यत् किमपि स्वकीयं विशिष्टं प्रकटितं परोपकरणैकस्पृहेण श्लाघास्पृहानिरीक्षेण । नापि धृत्तिकारेण प्रन्यान्ते स्वविहितायां प्रशस्त्यां प्रकरणकारनिर्णयकोद्धेतः कृतः । यद्यपि गच्छपट्टावल्यादिप्रेतत्रामाभिधायिनस्तपा-खरतराञ्चलगच्छप्रभृतिनाना-गच्छालङ्कारभूताः सम्भूताः प्रभूताः प्रभावकाः सूरिवरा दरीदृश्यन्ते तथाऽप्येतत्प्रकरणकर्तृत्वं किंगच्छीयसूरिरिति निर्णयः कर्तुं न शक्यते, प्रकरणस्याऽऽगवन्ते च तत्सम्बन्धुद्धेतस्त्वानवलोकनात् ।

ऋषिमण्डलप्रकरणकारधर्मघोषसूरिसम्बन्धे जेसलमेरूजैनभाण्डागारीयग्रन्थसूच्याम्—अप्रसिद्धग्रन्थग्रन्थकृत्परिचये चतुःपञ्चाशत्त-म(५४)ष्टे तत्रत्ये बृहद्भाण्डागारे षड्विंशत्यधिकशत(१२६)तमे क्रमाङ्के ऋषिमण्डलप्रकरणस्य प्राचीनवृत्तयोर्ताडपत्रीया प्रतिवर्तते सा धैर्यमीयाशीत्युत्तरत्रयोदशशता(१३८०)द्युद्धेतान्विता समसूचि । 'महरिसिकुलक(महर्षिकुलक)' इत्यपरनामकं मूलमात्रमेतद् धर्म-घोषसूरिकृतमित्यत्र दर्शितम् । अतो मूलकारस्य व्याख्यातुरधिकप्राचीनता सम्भाव्यते । तपागच्छीयधर्मघोषाचार्यस्तु नृपविक्रमसप्तप-ञ्चाशदुत्तरत्रयोदशशत(१३५७)तमे संवत्सरे स्वर्गमल्लञ्जकारेत्युद्धेता दृष्टिपथमधिगच्छन्ति । तस्य 'देवेन्द्र-विद्यानन्द-धर्म कीर्त्ति' ईदृगनामोद्धेतशालिन्यो बह्वयः कृतयोऽपि सम्मिलन्ति । अत्र च ऋषिमण्डलप्रकरणे ईदृगुद्धेतो न दृश्यते । तथैवास्यां व्याख्यायामपि तत्सम्बन्धि न किञ्चित् स्पष्टीकृतमवलोक्यते । तथा चान्यासु प्राचीनवृत्तिष्वपि न सम्भाव्यते ।

यत् पुनः चतुरविजयमुनिवरसम्पादित-संशोधिते साराभाई मणिलाल नवाव इत्यनेन प्रकाशिते जैनस्तोत्रसन्दोहनामकपुस्तके मुद्रितस्यास्य ऋषिमण्डलप्रकरणस्य कर्ता धर्मघोषसूरिस्तपागच्छीयः प्रदर्शितोऽस्ति प्रस्तावनायां [पृ. ६०] मुनिवर्षेण, किन्तु तत्र सवलं प्रमाणं किमपि न व्यक्तीकृतम्, तदवचुरौ भागार्धे चापि तादृग् निर्देशो न दृश्यते । अत एवास्य सूरिवरस्य गच्छनिर्णयः सुदुष्कर एव ।

किञ्च तपागच्छीयधर्मघोषसूरिवरेण विविधजैनागमग्रहोद्देशुदृश्य यानि कानिचित् स्रव-स्रोत्र-प्रकरण-सूत्राणि विनिर्मितानि * सन्ति तत्र तत्रायगाथायां प्रायः 'देवेन्द्र-विद्यानन्द-धर्मकीर्ति' इत्यभिधात्री यदवलोक्यते तद् 'देवेन्द्र'शब्देन स्वगुरोः 'श्रीदेवेन्द्रसूरेर्नाम सूचितम्, 'विद्यानन्द'पदेन स्वज्येष्ठसतीर्ष्यगुरुभ्रातुः श्रीविद्यानन्दसूरेरभिधा स्मारिता, 'धर्मकीर्ति' इत्युल्लेखनाऽऽत्मनो धर्म-कीर्तिरिति सूरिपदात् प्राग्भवं निजं प्रसिद्धमभिधानं च निर्दिष्टं स्वकृतिकलापे । अतः स धर्मकीर्तिरेयायं सूरिपदप्रदानसमये मन्त्र-प्र-दायिना सूरिणा कृतनामान्तरः श्रीधर्मघोषसूरिर्षो द्युत्तरत्रयोदशशत(१३०२)तमे विक्रमनृपसंवत्सरे श्रीविद्यानन्दयुनेर्दक्षानन्तरं धर्म-कीर्तिरिति नाम्नाऽप्रदीदसौ दीक्षाम्, उपाध्यायपदं वैकमीयत्रयोविंशत्यधिकत्रयोदशशत(१३२३)तमे वर्षे सम्प्राप्तवान्, अष्टाविंशत्य-धिकत्रयोदशशत(१३२८)तमे च हायने सूरिपदेनाऽऽस्मानमलङ्कृतवान्, स्वर्गं च सप्तपञ्चाशदधिकत्रयोदशशत(१३५७)तमे विक्रमाब्दे विभूषितवान्, इत्येव निर्णयस्तपागच्छपट्टायली-गुर्वावस्यादितोऽवसीयते ।

अपिमण्डलप्रकरणस्य कर्त्रा श्रीधर्मघोषसूरिणा तत्र प्रकरणे तादृग्लामोह्यो न निरदेशि किन्तु 'भक्तिभर' इत्यागुह्येनो निर्दिष्टः, अत एव अपिमण्डलनाम्नी कृतिस्तपागच्छीयधर्मघोषसूरेर्भवितुमर्हति नैव । यदि च प्रस्तुतप्रकरणकारस्य गच्छनिर्णयो भवितुमनर्हत्सिद्धि तद्विद्यमानताकालस्यापि निश्चयो भवितुमनर्ह एवेति ।

* संभवत्तरणप्रकरणम् (गाथा. २४), योनिचक्रः (गा. १३), कौलसप्ततिरुभिषयानं प्रकरणम् (गा. ७४), देवस्थितिचक्रः (गा. १८), लोकेनादि-काशप्रशिक्षिका (गा. ३२), चैर्लवन्दनभाष्यपृतिः (तदाचारवाणी), चतुर्विंशतिमिनस्तुतय इत्यादीनि ।

१ प्रयोदशदिनान्तराले गुरु-गुरवन्पू देवेन्द्र-विद्यानन्दसूते स्वर्गमनुः, तदनन्तरं च पद्मिर्मासिर्चर्मैर्कीर्तुं गभ्यापस्य सूरेरनं सभाष्यम् ।

अथ विशेषविचारणायां क्रियमाणायां सत्यां विधिपक्षाञ्चलगच्छनायको जयसिंहसूरिपट्टधरो धर्मघोषसूरिः सम्भाव्यते । यस्य जन्म वि. सं. १२०८ वर्षे, दीक्षा सं. १२२६ वर्षे, सूरिपदं सं. १२३४ वर्षे, स्वर्गगमनं च सं. १२६८ वर्षे समजनि । वि. सं. १२६३ वर्षे येन प्रश्नोत्तरविचाररूपः श्रुतपदीग्रन्थः प्रणीत आसीद् यस्तदीयपट्टधरेण महेन्द्रसिंहसूरिणा वि. सं. १२९४ वर्षे विस्तारितस्तत्पट्टपरम्परामन्भूतेन मेरतुङ्गसूरिणा च वि. सं. १४५३ वर्षे यत्सारोद्धारोऽकारि । एतेन धर्मघोषसूरिणा ऋषिमण्डलस्तव-प्रकरणं प्रणीतं स्यादिति निजपूर्वजस्य कृतेः प्राग् ज्ञानं व्याख्यानं तत्रचारणं च तत्कमानुयायिना भुवनतुङ्गसूरिणा विहितं विचार्यते तद्वनन्तरं चान्यैरपि । एवं विचार्यमाणं युचियुक्तं प्रतिभासेत विदुषाम् ।

अस्य प्रकरणस्य *प्रभूता व्याख्या ज्ञातास्तासां प्रणेतारोऽपि विधिपक्षाञ्चल-खरतरप्रभृतिविविधगच्छीया ज्ञायन्ते ।

* [१] अञ्चलगच्छीयभुवनतुङ्गसूरिकृता चतुर्दशशताब्द्यां जेसलमेरुदुर्गायवृहजैनज्ञानकोशगत ताडपत्रीया वि. सं. १३८० वर्षे लिखिता, प्राचीनेयं वृत्तिः, प्रस्तुतप्रकाशितवृत्तावप्यस्याः प्राचीनतायाः कारणमकारि मतभेदज्ञापने वाचनाचार्येण [पृ. १८, ४० पत्रादौ], [२] खरतरगच्छीयजिनसागर-सूरिनिर्मिता ३६१ पत्रमयी राजनगरस्थ'डेला'ऽऽश्वयोपाश्रयस्थशानागारसत्का, [३] खरतरगच्छीयप्रथमशिवरगणिकृता प्रस्तुतवृत्तिः ७२६३, ७५९०, ७७९०, ८००० श्लोकपरिमिता, वि. सं. १५५३ वर्षे रचिता, [४] पं० शुभवर्धनगणिरचिता बृहद्बृत्तिर्वटपट्टस्थधीर्हंसविजयमुनीशचिन्मिकोशासत्का १८००० वृत्त-प्रमिता, वृत्तिकारसत्कासमयः षोडशशताब्द्या उत्तरार्धे, [५] खरतरगच्छीयद्वर्षनन्दनमुनिकृता ४५६४ वृत्तपरिमिता वि. सं. १७३३ वर्षे लिखिता वटपट्टे हंसविजयमुनीशासत्कज्ञानसङ्गहे प्रतियेचते, अन्या च ४२०० श्लोकपरिमिता पुण्यपत्तनीयसङ्गहे, [६] श्रीधर्मसागरशिष्येन श्रुतसागरेण विहितोऽस्य प्रकरणस्य बालाबोधः, वि. सं. १६७० वर्षे इत्युल्लेख उपलभ्यते, [७] अज्ञातकर्तृकाऽथचूरिः पत्तन(पाटण)जैनज्ञानागारस्था, अन्यस्थलस्था १२५० श्लोकप्रमाणा, १७२४ वृत्तपरिमिता ज्ञायते हं. म. सङ्गहे इत्यादि जैनग्रन्थावत्यादिव्यवहोक्तीयम् ।

पुनरेतत्प्रकरणस्य व्याख्याकारपरिचये तु दृष्टिमान्ततत्कृतायां प्रशस्त्याम्—'एनां जेसलमेरुनाम्नि नगरे प्रारब्धवानश्विनी-कोट्टे वागुरुपद्ममन्दिरगणिः पूर्णोचकारानु च । वर्षे वैहि-शैराऽऽशुगोडुपमिते वैशाखशुक्लत्रयोदश्यां शुक्र-करोद्भवे शुभतमे योगेऽल्पधीशैररः ॥ १ ॥' इत्यनेनाद्यप्येन दृष्टिकर्तुर्वाचनाचार्यपद्ममन्दिरगणिरित्यभिधानं, दृष्टेः प्रारम्भस्थानं जेसलमेरुनामनगरं, तत्समाप्तिस्थलं तु अश्विनीकोट्टे (आधुनिकं देवीकोट-) नामनगरं, दृष्टिपूर्णतासमयो विक्रमनृत्तिपञ्चाशदुत्तरपञ्चदशशत (१५५३) तमे वर्षे इति दृष्टिकारसत्तासमयो वैश्वमीयपोडशशताब्द्यामेतन् सर्वं सुस्पष्टमेव । गच्छोऽप्यस्य व्याख्याकारस्य वाचनाचार्यस्य प्रशस्त्यन्तर्वर्त्ति-दृष्टेभ्यः 'खरतर' इति नाम्ना सुप्रसिद्ध एव । स च खरतरगच्छशृङ्गारहारश्रीकीर्तिरत्नसूरितच्छिष्यरत्न—श्रीगुणरत्नाचार्यविनेयो

विद्यत इत्यसूचि [डेलाज्ञानकोशसमर्पिते] विद्यत इत्यसूचि १ कीर्तिरत्नसूरिकृताऽप्येकाऽन्यादृष्टिः १३५ पत्रपरिमिता राजनगरे चम्बलाऽऽख्याया सुश्रविकायाः सङ्गहे [डेलाज्ञानकोशसमर्पिते] विद्यत इत्यसूचि जैनग्रन्थाबल्याम् [पृ० १७५], किन्तु सा तद्यशिस्यपद्ममन्दिरगणिविनिर्मिताया एतस्याः पृथग् न प्रतिभाति । कीर्तिरत्नसूरेश्च स्मारकाणि कानिचित् फागादिभाषागीतानि तच्छाखासन्तानीयैः साधुकीर्ति-ललितकीर्ति-जयकीर्तिप्रभृतिभिः कृतान्युपलभ्यन्ते ऐतिहासिकैरेनकाव्यसङ्गहे [अग्रचन्द्र-भैरवखल-नाट्यसम्पादिते, शङ्करदाननाहटाप्रकाशिते पृ० ४०३-४१३] एतैश्च ज्ञायते सूरस्य जन्म महेवनगरे उपकेराज्ञातौ संखवालगोत्रे देपानार्या—देवलदे-कुत्रेः वि. सं. १४४९ वर्षे देवद इति च नाम । वि. सं. १४६३ वर्षे एतत्तलाच्छीयजिनवर्धनसूरैः पाशं दीक्षा, वि. सं. १४७० वर्षे वाचकपदम्, वि. सं. १४८० वर्षे पाठक (उपाध्याय) पदम्, कीर्तिराज इति तदानीन्तनी संज्ञा, वि. सं. १४९७ वर्षे जेसलमेरुगं जिनमद्रसूरितोऽस्याचार्यपदे स्थापनाऽऽ-सीत् । वि. सं. १५२५ वर्षे स्वर्गवासश्च समज्जनि । अमुदगिरि-जोधान (योधपुर)-राजनगरे सुरैः पदानि, वीरमपुरे च स्तूप-स्थापनाऽवगम्यते । वि. सं. १५०५, १५१८ वर्षीयशिलालेखादौ कीर्तिरत्नसूरिनामोच्छ्लोऽवलोक्यते । वि. सं. १५१४ वर्षे कुम्भलमेरी जिनमद्रसूरौ स्वर्गं गते तत्पदेऽनेनैव स्थवि-रेण कीर्तिरत्नसूरिणा जिनचन्द्रसूरिः प्रतिष्ठित आसीद् यो वि. सं. १५३० वर्षे स्वर्गं जगाम । २ उपयुक्तेन जिनचन्द्रसूरिणा कीर्तिरत्नसूरिपदे प्रतिष्ठितोऽयं गुणरत्नाचार्यो ज्ञायते स. ग. पद्मावलीतः ।

वागुरुपद्ममन्दिरगणिरिति प्रशस्त्युद्धेसतः सुप्रतीत एव तद्गच्छउपट्टपरम्परासम्भूताष्टशतम(५८)श्रीजिनसमुद्रसूरिविजयसुराज्ये । व्याख्योपेतस्यास्य प्रकरणस्य सुद्रापणावसरे संशोधनकर्मणि पढादर्शपुस्तकानि समुपयोजितानि सन्ति । तत्रेपणादिसाहाय्यकवृणामेतेषां महानुभावानामौदार्यभानानुमोदनं न कदाऽपि विस्तरामः । तत्र—

[१] प्रथमं तावद् वालापुर(बलाद)ग्रामसंस्थापितास्मदीयज्ञानभाण्डागारसत्कं पट्टपक्षधिकशत(१६६)पत्रात्मकं नूतनमशुद्धप्रायिकम् ।
[२] द्वितीयम्—अव्यवस्थावस्थाप्राप्तविविधस्थानस्थज्ञानभाण्डागारोद्धरणैकनिपुण—प्रवर्तकश्रीमत्कान्तिविजयाह्निमुद्भवस्य वट-पट्ट(बडोदरा)पत्तनसंस्थापितवृद्धित्कोशीयं नवीनमेकपञ्चाशदधिकशत(१५१)पत्रपरिमितं शुद्धप्रायम् ।

[३] तृतीयम्—अणहिलपाटूरुपत्तन(पाटण)नगरसंस्थसहस्रसत्कज्ञानागारीयं पञ्चपक्षधिकशत(१६५)पर्णात्मकं प्राचीनं शुद्धं विद्व-द्वर्यपुण्यविजयमुनिवरद्वारा समुपलब्धम् ।

[४] चतुर्थम्—राजनगर(अहम्मदावाद)स्य 'डेल' इत्याख्योपाश्रयान्तर्गतप्राचीनज्ञानकोशसम्बन्धि सप्तदशधिकशत(११७)पत्रमितं जीर्णप्रायिकं सूक्ष्मलिपीमयं शुद्धं च ।

१ वि. सं १५३० वर्षे जिनचन्द्रसूरिपट्टधरोऽयं जिनसमुद्रसूरिः, वि. सं. १५३६ वर्षेऽनेन कृतायाः प्रतिष्ठाया उद्वेग उपलभ्यते जेतसलमेरुदुर्गोपजैन-मन्दिरे [जेतसलमेरमां. सूच्याम्-पृ० ७०], वि. सं. १५५५ वर्षेऽहम्मदावादे दिवं गतोऽयं सूरिः ।

२ अत्रोपयुक्तानामेतेषां पुस्तकानामुल्लेखोऽग्रे प्रदर्शितस्ततोऽन्यद् विज्ञापतेऽस्या वृत्ते. २३१ पत्रात्मकं पुस्तकं स्व० श्रीहंसविजयमुनिराजीयशास्त्रसङ्गहे । इतरस्य पुस्तकं द्वयं ज्ञायते राजनगरे (अहम्मदावादे) चंचलाऽऽख्यायाः श्रविकायाः सङ्गहे [डेलाज्ञानभाण्डागारसमर्पिते], पुण्यपत्तने (पूना) च डेकन- (दक्षिण) कॉलेजसङ्गहे वि. सं० १८४५ वर्षे लिखितम्, यलोलेखो विहितो रामकृष्णभाण्डारकरेण सन् १८८३-८४ वर्षीये १८८७ वर्षे प्रकाशिते स्वकीये रिपोट्युन्के [पृ० ४४४-४४६]

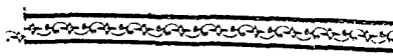
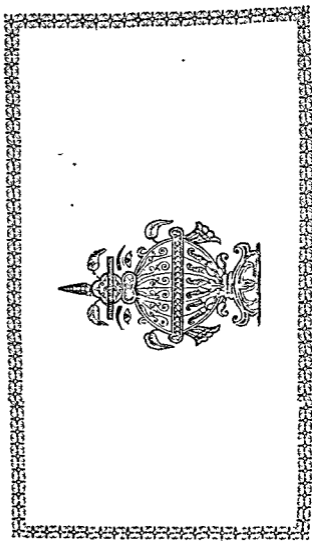
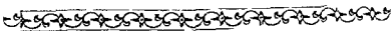
[५-६] पञ्चम-पद्ये तु वटपद्र(वडोदरा)पत्तनस्थराजकीयप्राच्यविद्यामन्दिरीये आदर्शपुस्तके । तयोरेकं वि. सं. १६८० वर्षे समर्पितं चित्रचतुष्टयान्वितं चतुःपद्याधिकशत(१६४)पत्रपरिमितं प्रायः शुद्धम्, द्वितीयं वि. सं. १६६३ वर्षे लिखितं चतुःसप्तत्युत्तरशत(१७४)-द्वयप्रमाणमशुद्धिवहुलम् ।

तत्र पूर्वोक्तपुस्तकचतुष्टयाधारेण संशोधितं सद्युक्तिकं मस्तुतप्रकरणमिदमस्माभिः । अन्तिमपुस्तकद्वयेन वटपद्र(वडोदरा)स्तेन गान्धी-भगवान्दासेत्याह्वंश्रेष्ठ्यात्मजेन साक्षरेण श्रीयुतलालचन्द्रेत्याख्येनासत्येपितप्रत्यन्तिसमुफपत्राणा यन्त्रिरीक्षणमकारि तदर्थं तदनुग्रहः स्मृतिपथमानीयते ।

एतपुस्तकपट्टाधारेण सावधानतया संशोधितेऽप्यस्मिन् सद्युक्तिके प्रकरणे मतिवैकल्यादक्षरयोजकदोषाद् वा यत्र कचनाशुद्धिः सरलने वा भवेत् तत्र संशोधनीयं गुण-दोषविवेकनिर्णयः कोविदैरित्यभ्यर्थयते—

५ ५ ५ }
 याणाद्वाक्येन्दुसदृश्याने, विक्रमधर्मापहायने ।
 दोष्यां तिस्रो गुणौ चारे, अजितेनप्रसादवः ॥ १ ॥
 न्नापिमण्डलसूत्रस्योपक्रमोऽय कृतो मया ।
 मामयालपुरस्येन, विजयोमङ्गसूरिणा ॥ २ ॥

सूरिप्रवरश्रीमद्विजयवह्मभसूरिमुख्यशिष्यरत्न-तपोनिधिश्रीमद्विवेकविजयान्तेवासी
 विजयोमङ्गसूरिः ।

कथार्णवाङ्कविवरणोपेतस्य श्रीऋषिमण्डलप्रकरणस्य विषयानुक्रमः ।

विषयः	पत्रे	पृष्ठे	विषयः	पत्रे	पृष्ठे
मङ्गलाचरणम् ।	...	१	शालाकापुराधिकारे चतुर्थसप्तकुमारचक्रयधिकारः ।	२१	२
मङ्गलादिचतुष्टयम् ।	...	२	पञ्चमश्रीशान्तिनाथचक्रयधिकारः ।	२६	२
	प्रथमो विधामः		षष्ठश्रीकुन्धुनाथचक्रयधिकारः ।	२९	२
शालाकापुराधिकारे श्रीऋषभचरित्रम् ।	...	१	सप्तमश्रीभरजिनचक्रयधिकारः ।	३०	१
"	श्रीवीरवर्णनम् ।	१	नवममहापद्मचक्रयधिकारः ।	३०	१
"	तीर्थकृतां गणधरमुनिस्त्ववन्म् ।	१	दशमहरिषेणचक्रयधिकारः ।	३३	२
"	श्रीभरतमहाराजपैः स्ववन्म् ।	२	एकादशमजयचक्रयधिकारः ।	३३	२
"	तद्भ्रातृश्रीबाहुयलिमहर्षेः स्ववन्म् ।	१	महाबलराजर्षेरधिकारः ।	३४	१
"	श्रीभरतचक्रयन्वयिसूर्ययशआदिदण्ड- वीर्यान्तमहर्षिस्त्ववना ।	१	अचल-विजय-भद्र-सुमभ-सुदर्शन- आनन्दपद्मबलदेववर्णनम् ।	३६	१-२
"	द्वितीयसगरचक्रयधिकारः ।	१	नन्दन-पद्म-रामसप्तमाष्टम-नवम- बलदेववर्णनम् ।	३७	१-२
"	तृतीयमधवचक्रयधिकारः ।	१			

विषयः

द्वितीयो विध्यामः

धीमहितिनस्य मित्रपदप्रबन्धः । ...	३३	२
विष्णुकुमारस्त्वन्म् । ...	३५	१
स्कन्दकसूरिशिष्याणां वर्णनम् । ...	३५	२
कार्तिकश्रेष्ठिमुनिवर्णनम् । ...	३६	२
सुकोशलमहर्षिप्रबन्धः । ...	३७	२

तृतीयो विध्यामः

धीनेमिजिनतीर्थीयान्यकवृष्णेशोम्याघटसुतवर्णनम् । ...	३९	१
गुणरत्नसंवरसरतपीयञ्जकम् । ...	४९	२
श्रीरथनेमिप्रबन्धः । ...	४९	२
जाल्यादिदशर्षिसम्बन्धः । ...	५०	२
प्रद्युम्न-शाम्बालिख्दानां प्रबन्धः । ...	५१	१
देवकीमुत्तपद्मचञ्चल्यता । ...	५९	१
गजसुकुमालमहर्षिस्त्वन्म् । ...	६०	२
दण्डणमहर्षिसम्बन्धः । ...	६१	१
थावचापुत्र-शुक्-सेलकानां प्रबन्धः । ...	६२	१

विषयः	पत्रे	पृष्ठे
सेकम्पुत्रसारणपिस्त्वन्म् । ...	६३	१
नवमनारदर्षिस्तन्व्यता । ...	६४	१
दम्भदन्तर्षिप्रबन्धः । ...	६५	२
कुञ्जवारकमुनिसम्बन्धः । ...	६६	१
पञ्चपाण्डवसिद्धिगमनवर्णनम् । ...	६६	१
चतुर्थो विध्यामः		
श्रीत्रेक्षिमुनिवर्णनम् । ...	६६	२
कालिकपुत्रादिऋषिचतुष्टयवक्तव्यता । ...	६९	१
कालास्यवेर्षिस्त्वन्म् । ...	७०	१
कालास्यवैशिकमुत्तमुनिवर्णनम् । ...	७०	१
पञ्चमविध्यामे प्रथमोऽंशः		
पुण्डरीक-कण्ठरीकप्रबन्धः । ...	७०	२
श्रीवीरपूर्वमातृ-पितृसम्बन्धः । ...	७४	२
प्रथमप्रत्येकतुद्धकरकण्ठुवक्तव्यता । ...	७५	१
द्वितीयप्रत्येकतुद्धदिमुत्तवक्तव्यता । ...	७७	१
तृतीयप्रत्येकतुद्धनमिस्तव्यता । ...	७८	२

विषयः	पृष्ठे	पन्ने	पृष्ठे
ध्रीनेतायंमहर्षिसम्बन्धः ।	१
ध्रीहृलापुत्रपर्यिकाया ।	१
ध्रीचिलालीपुत्रपर्यिकाया ।	२
ध्रीगृगापुत्रसम्बन्धः ।	३
ध्रीइन्द्रनाभापर्यिसम्बन्धः ।	२
ध्रीधर्मरचिप्रबन्धः ।	२
ध्रीतेतल्लिपुत्रबन्धः ।	३
ध्रीजितनादुराजपर्यिकाया ।	३
पञ्चमविश्रामे द्वितीयोऽंशः			
ध्रीआदंकुमारमहर्षिप्रबन्धः ।	२
ध्रीउदकमुनिसम्बन्धः ।	२
ध्रीसुजातमुनिसम्बन्धः ।	३
ध्रीसुदंनमहर्षिकथानकम् ।	३
ध्रीगाद्वेयपर्यिसम्बन्धः ।	२
ध्रीत्रिनपालितसम्बन्धः ।	३
ध्रीधर्मरुचिमहर्षिसम्बन्धः ।	३

विषयः	पृष्ठे	पन्ने	पृष्ठे
चतुर्ग्रन्थेऽद्भुतमतिप्रकथयता ।	...	८२	१
मत्प्रचन्द्र-यत्कलचीरिमहर्षिवर्णनम् ।	...	८६	१
भतिमुक्तापर्यिप्रबन्धः ।	...	९०	२
शुभ्रकुमारपर्यिप्रबन्धः ।	...	९३	२
ध्रीलोहायंप्रबन्धम् ।	...	९४	२
ध्रीप्रमणभद्रपर्यिप्रबन्धम् ।	...	९५	३
ध्रीसुप्रतिष्ठापर्यिप्रबन्धम् ।	...	९५	३
ध्रीसुप्रवर्णपर्यिप्रबन्धः ।	...	९५	२
ध्रीगोभद्रपर्यिप्रबन्धः ।	...	९६	३
सुजात-पारशरकपर्यिप्रबन्धः ।	...	९६	२
अंजनामालाकारमहर्षिवत्सवता ।	...	९८	२
ध्रीचन्द्रमहर्षिमहर्षिवर्णनम् ।	...	९९	२
ध्रीशरणदुमुनिप्रबन्धः ।	...	१००	२
शुभ्रपरशरकसततकपससम्बन्धम् ।	...	१०१	३
ध्रीशिष्यराजपर्यिप्रबन्धम् ।	...	१०१	२
ध्रीशरणभद्रराजपर्यिप्रबन्धः ।	...	१०२	२

विषयः	पत्रे	पृष्ठे
श्रीजिनदेवर्षिसम्बन्धः ।	१२४	१
श्रीकपिलर्षिचरित्रम् । ...	१२४	२
श्रीहरिकेशबलमहर्षिप्रबन्धः ।	१२६	१
प्राज्ञनपणिमत्रर्षिप्रबन्धः ।	१२८	१
श्रीसंयतराजर्षिसम्बन्धः ।	१२९	१
श्रीनिर्मन्थमहर्षिसम्बन्धः ।	१३०	१
श्रीसमुद्रपालमहर्षिप्रबन्धः ।	१३१	२
श्रीजयघोष-विजयगोपमहर्षिद्वयप्रबन्धः ।	१३२	२
श्रीअञ्जिकापुत्राचार्यकथा ।	१३४	१
श्रीधर्मरश्मिमहर्षिविच्छन्नता ।	१३५	१
चतुर्मेहर्षिकथा । ...	१३५	२
श्रीदेविलासुतराचार्यकथा ।	१३६	१
श्रीकूर्मोत्तममहर्षिनमस्करणम् ।	१३६	२
श्रीचण्डेन्द्राचार्यशिष्यसम्बन्धः ।	१३७	१
श्रीधन्यमहर्षिप्रबन्धः । ...	१३७	२
श्रीशीतलाचार्यकथानकम् ।	१३८	१

विषयः	पत्रे	पृष्ठे
श्रीसुबाहुमुनिकथा । ...	१३८	२
श्रीभद्रनद्यादिमहर्षिवर्णनम् ।	१३९	२
श्रीरोहकमुनिसम्बन्धः ।	१४०	१
श्रीस्कन्दकमहर्षिसम्बन्धः ।	१४०	१
श्रीतिप्यक-कुरदणसुतमुनिद्वयसम्बन्धः ।	१४२	१
श्रीअभयकुमारमहामुनिकथानकम् ।	१४३	१
श्रीमेघबुमारमहर्षिदृष्टान्तः ।	१४६	१
श्रीनन्दिनेशमहर्षिकथा ।	१४७	१
श्रीहृष्ट-विहृष्टकुमारभ्रातृद्वयसम्बन्धः ।	१४९	१
श्रीसर्वांतुभूति-सुनक्षत्र सिंहमहर्षिप्रयवर्णनम् ।	१५२	१
श्रीशालिमद्र-धन्यमहर्षिद्वयप्रबन्धः ।	१५४	१
श्रीउद्रायनचरमराजर्षिचरित्रम् । ...	१५७	१

पञ्चमविधाम् तृतीयोऽंशः

चरमकेवलश्रीजन्मव्याप्तिचरित्रम् ।	१६३	२
श्रीप्रभवस्वामिवर्णनम् ।	१७३	२
श्रीशाप्यम्भवसूरि-यशोभद्रसूरिप्रबन्धः ।	१७४	१

विषयः	पत्रे	पृष्ठे	विषयः	पत्रे	पृष्ठे
श्रीभद्रबाहुसूरिप्रबन्धः ।	...	१७५	आयंसमितसूरिवक्तव्यता ।	...	२
श्रीस्थूलभद्रमहर्षिचरित्रम् ।	...	१७७	आयंवज्रस्वामिप्रबन्धः ।	...	२
श्रीभद्रबाहुशिष्यचतुष्टयवर्णनम् ।	...	१८५	आयंरक्षिताचार्यचरित्रम् ।	...	१
आयंमहागिरि-आयंसुहृत्सूरि-अवन्तीसुकुमाल- महर्षिप्रयवक्तव्यता ।	...	१८५	श्रीस्कन्दिवाचार्यस्वरूपम् ।	...	२
आयंश्यामाचार्यस्वरूपम् ।	...	१८९	श्रीदेवादिगणिक्षमाश्रमणनमस्करणम्	...	२
आयंकालकाचार्यवक्तव्यता ।	...	१९०	श्रीदुष्यसहसूरिप्रबन्धः ।	...	१
आयंसुदसूरिवर्णनम् ।	...	१९०	अन्यसर्वोपिप्रणमनम् ।	...	१
आयंमङ्गसूरिस्वरूपम् ।	...	१९०	आयोनमस्करणम् ।	...	२
आयंसिंहगिरिसूरिस्वरूपम् ।	...	१९०	परम्परप्रयोजनफलसूचना सूत्रकतुंरभियनसूचना	...	२
आयंभद्रगुप्तसूरिस्वरूपम् ।	...	१९०	ग्रन्थपरिसमाप्तिश्च ।	...	१
	...	१९०	वृत्तिकारसप्तसिद्धिः ।	...	१

शुद्धिपत्रकम् ।

पत्रे	पृष्ठे	पङ्क्तौ	अशुद्धिः	शुद्धिः
६३	१	३३	तं कं ?	तकं
६३	२	७	सकं	तं कं ?
७०	२	८	पद्यमो विश्रामः	पद्यमविश्रामे प्रथमोऽद्यः
७३	१	११	मंदाग्रहः पूर्व,	मंदाग्रहःपूर्व,
८६—९०	(उपरि) पार्श्वे	३	मर्वि-	महर्वि-
९५	३	९	कस्मिन्	कस्मिन्
९८	२	९	७६	७७
११३	(उपरि) पार्श्वे	९	प्रबन्धः	प्रबन्धः
१२३	३	३	मी	मी

सूचना—दृष्टिदोषवशात् शुद्धिपत्रके पदसंश्लेषमाया गायया द्विर्भावात्प्रथमत्वाद् तदपेक्षतासु गायानु पूर्वकस्याद्दस्य न्यूनत्वयुसैनादन्वितमाया
अष्टादशोत्तरद्विसप्तमाया गायया. स्थाने सहस्रदशोत्तरद्विसप्तमा गायया आयाताऽस्तीति ।

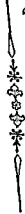
नमः श्रीऋषिमण्डलाय ।

नमः श्रीऋषिमण्डलाय ।

सविमशालीयाचार्य—न्यायभोनिधिश्रीमद्विजयानन्दसूरीन्द्रपट्टालङ्कारश्रीमद्विजयचल्लभस्तरिपादपद्मेभ्यो नमः ।
श्रीधर्मघोषसूरिविनिर्मितं

वाचनाचार्य—श्रीपद्ममन्दिरगणिविरचितकथार्णवाङ्काल्यलघुयुतिसङ्कलितं

श्रीऋषिमण्डलप्रकरणम् ।

जयाय जगतामीशो, युगादीशो यदाश्रयात् । धृपः पशुरपि प्राप, जगद्भारधुरीणताम् ॥ १ ॥ नान्नोऽस्मिन् मयि साम्यमेव धृपभ-
स्येत्त्र विश्वत्रये, तनाहं शकटापहारविकटो ब्रह्माक्षरेणाधिकः । नेताऽसाविति गौरवाधिककलामादातुकामः प्रभुं, यं शिश्राय पदाब्जलाब्ज-
नमिपाद् देयादसौ सम्मदम् ॥ २ ॥ नमः क्रमनम्राकिकिरीटघट्टिताङ्ग्ये । पोडशायाहते शान्तिस्वामिने ब्रह्मगामिने ॥ ३ ॥ आचन्द्र-
सूर्यमिह योऽद्भुतशीललीलाखिलखदलं लसदिन्दुबिम्बे । भीमान् शिवाय स शिवातनयो नयानां, यो निर्नमनृपगणार्चितपादपद्मः
॥ ४ ॥ प्रसद्य सद्यो विपतां निरस्य, दत्ता यथा ताविपतोरगस्य । तथैव मे पच्छ सबं विद्युत्, श्रीपार्वन्तेतविभवं विशिष्टम् ॥ ५ ॥

प्रकपोद् वपितुं लभः, प्राद्युष्य घनाधनः । मार्गवैपम्यतः सार्योऽरण्ये

आशीविषो दृग्विपतां विहाय, द्विधां सुधाभोजनतामवाप । यस्यानुपद्धान् त्रिशलाङ्गजस्य, नेत्रांगुतं-तज्जगतीं पुनातु ॥ ६ ॥ सिद्धियुद्धिलं-
सद्द्विद्विधायी स गणाधिपः । कार्यारम्भे स्मृतः कार्यसिद्धिं दिश्यान्ममाऽऽदिमः ॥ ७ ॥ उल्लासयन्नास्तिकदक्षपक्षं, प्रदर्शयन्नात्मनि स्वाति-
चारम् । त्रिविष्टपस्पष्टगुरुर्गरीष्ठो, जीयाद् गुरुः श्रीगुणरत्नसूरिः ॥ ८ ॥ वन्दे सारस्वतं ज्योतिर्यत्प्रसादादहं जडः । करवाणि सुष्टुं व्याख्या-
चापत्यमृषिमण्डले ॥ ९ ॥ वर्णना-विस्तरकथा-भीठाभावप्रतिष्ठितः । प्रयासोऽल्परुचिप्राणिप्रेमस्थेमच्छतेऽस्त्वसौ ॥ १० ॥

इहामीष्टप्रन्यारम्भेऽमीष्टदेवतानमस्करणरूपमङ्गलाभिधानम्, अभिधेय-सम्बन्ध-प्रयोजनाभिधानं च शिष्टसमाचारः । तेन सर्वस्यापि
“साहू य मंगलं सधे” इत्यार्षवचनत्वान्मङ्गलरूपस्य परमात्प्रणीतस्यास्य ऋषिमण्डलप्रकरणस्थारम्भे प्रकृष्टतमस्तवनरूपमङ्गलं स्वयमेव
श्रीधर्मघोषसूरिपादाः “भक्तिभर” इत्यादिना दर्शयामः । तत्र तावदत्राभिधेयं महर्षिचरित्राणि । सम्बन्धो
द्विधा—उपायोपेयभावलक्षणो गुरुपूर्वकमलक्षणश्च, तत्राद्यः तर्कानुसारिणः प्रति, तद्यथा—वचनरूपापन्नं प्रकरणमुपायः तत्परिज्ञानं
चोपेयम् । द्वितीयः केवलश्रद्धानुसारिणः प्रति । प्रयोजनमपि द्विधा—परमपरं च, पुनरेकैकं द्विधा—कर्तृगतं श्रोतृगतं च, तत्र कर्तुरन-
न्तरं प्रयोजनं सत्त्वानुग्रहः, परम्परं तु अपवर्गप्रप्तिः, उक्तं च—“सर्वशोक्तोपदेशेन, यः सत्त्वानामनुग्रहम् । करोति दुःखतप्तानां, स
प्राप्तोत्थचिरान्छिद्यम् ॥ १ ॥” श्रोतृणामनन्तरं प्रयोजनं विवक्षितप्रकरणार्थपरिज्ञानम्, परम्परं निःश्रेयसावाप्तिः । ते हि विवक्षितं प्रकरण-
मर्थतः सम्यगवगम्य संसाराद्विरज्यन्ते, विरचाश्च सन्तः संसाराद्विनिर्लिगमिपवः संयमाव्वनि प्रवृत्तिमातन्वते, सम्यक् प्रवृत्तानां च
संयमप्रकर्षाज्जायते सकलकर्मक्षयाग्निःश्रेयसावाप्तिः । उक्तं च—“सम्यग्भावपरिज्ञानाद्विरक्ता भवतो जनाः । क्रियासक्ता ह्यविभ्रान,
गच्छन्ति परमां गतिम् ॥ १ ॥” इति । चालना-प्रत्यवस्थाने तु सुधिया स्वयमभ्यूहे, सद्द्विप्रमात्रत्वात् प्रयासस्य । प्रस्तुतं प्रस्तुमः—

भक्तिभरनमिरसुरवरकिरीडमणिपंतिकतिकयसोहे । उसभाइजिणवरिदाणं पायपंकेरुहे णमिमो ॥ १ ॥
 व्याख्या—ऋषभादिजिनवरेन्द्राणां 'पादपङ्केरुहान्' चरणकमलान् 'वयम्' इति क्रियायोगाद् गम्यं "नमिमो" नमस्कुर्म इति क्रिया-
 सम्बन्धः । ऋषभः—नाभेयः आदिः—प्रथमो येषां ते ऋषभादयः जिनाः—श्रुतवधिमनःपर्यायकेवलभेदात् चतुर्विधास्तेषु वराः—प्रधाना-
 सेऽपि समवसरणादिपरमैश्वर्ययोगादिन्द्रा इव इन्द्रा ऋषभादयश्च ते जिनवरेन्द्राश्च ऋषभादिजिनवरेन्द्रास्तेषाम् । किञ्चिशिष्टान् पादपङ्के-
 रुहान् ? भक्तिः—आन्तरा प्रीतिस्तस्या भरः—पूरस्तेन 'नमिरा'—नमनशीला ये सुरवराः—इन्द्रास्तेषां किरीटाः—सुकुटास्तेषु ये मणयः—चन्द्र-
 वान्तादयस्तेषां पङ्कयः—श्रेणयस्तासां याः कान्तयः—दीप्तयस्ताभिः कृता—निष्पादिता शोभा—विभूषा येषां तान् । अनेन विशेषणेन भगवतां
 पूजातिशयो ज्ञानातिशयश्च दर्शितः । विशिष्टज्ञानवतामेव हि साक्षात्सुरेन्द्रादिपूजाप्रपञ्चतासिद्धेः । 'जिनवरेन्द्राणाम्' इत्यनेन त्वपायापरमा-
 तिशयो वागतिशयश्च, रागाद्यान्तररिपुजेतृत्वान्जिन इत्याद्यः । इन्द्र इति सर्वसत्त्वभावावभासिसर्वसंशयापहारित्वाद्यनगुणप्राभाभि-
 रामामृतद्याविवाक्यपरमैश्वर्यभाक्त्वाद्वादकत्वादिति द्वितीयः । इति गाथाक्षरार्थः । व्यासार्थस्तु सर्वार्हतां चरित्रेभ्योऽवसेयः । केवलं
 स्थानाश्चून्यार्थमवसर्षिणीचतुर्विंशतिकादिभूतत्वाद् युगादिजिनचरितं किञ्चिदुच्यते—

पुराऽपरविदेहेषु, पुरे क्षितिप्रतिष्ठिते । धनी धनाभिधानोऽभूद् धनेन धनदोषमः ॥ १ ॥ सोऽन्येद्युर्ब्यवसायाय, वसन्तपुरपत्तनम् ।
 गन्तुरामश्चकारोशैः, पटहोद्घोषणामिमाम् ॥ २ ॥ द्रव्यं द्रविणहीनानां, दुर्वलानां च शम्बलम् । वाहनं तद्विहीनानां, यच्छामि सममी-
 युषाम् ॥ ३ ॥ धृत्वा तामिति भूयांस्तो, वणिक्कार्षटिकादयः । सगच्छा धर्मघोषात्पत्याः, सूरयश्च तमन्वगुः ॥ ४ ॥ करभैः सैरिभैर्जात्यह्यैः
 शकटसञ्चयैः । पन्थाः पृथुरपि प्रापाकीर्णसङ्कीर्णतां तदा ॥ ५ ॥ प्रकर्षाद् वरिपितुं लभः, प्रावृज्यथ घनाघनः । मार्गवैपय्यतः सार्थोऽरण्ये

वस्यो ततोऽलिङ्गः ॥ ६ ॥ क्रमेण क्षीणपाथेयाः, कन्दमूलफलाग्निः । वभूवुररिखला लोकास्तपःस्थास्तापसा इव ॥ ७ ॥ निशीथेऽन्येवुर-
स्नार्पोत्, सार्पनाथदापोपनान् । प्रातराकार्यं कार्यशो, धृतेन प्रत्यलाभयत् ॥ ८ ॥ तेन दानेन सम्प्राप्तसम्यक्त्वश्चायुषः क्षये । उत्तरकुरु-
पूलन्नस्त्रिपत्यायुर्महासुखी ॥ ९ ॥ भवे वृतीये सौधर्मे, त्रिपत्यायुः सुरस्ततः । विजये गन्धिलावत्यां, प्रतीचीदिग्विदेहगे ॥ १० ॥
गान्धारदेशे वेताब्दे, पुरे गन्धसमृद्धके । सम्राडतिवलस्तस्य, पुत्रः शतवलो वृषः ॥ ११ ॥ महिषी चन्द्रकान्ताल्यां, जात-
द्भ्युत्वा तयोः सुतः । महाबलाभिधः प्राप, राज्यं क्रमात् क्रमागतम् ॥ १२ ॥ [त्रिभिः समन्धः] प्रिया विनयवत्यस्य, मन्त्री
सुबुद्धिरास्तिकः । सद्धर्मा भिन्नसम्भिन्नश्रोताश्चान्योऽस्ति नास्तिकः ॥ १३ ॥ अन्यदा संसदासीनस्यास्य भूपस्य चाप्रतः । चकार
पारुचारीभिर्नाटकं नटपेटकः ॥ १४ ॥ पश्यन्तं ससृष्टं नाट्यं, सुबुद्धिर्भूमुजं जगौ । स्फूर्तिं गीतं विलापाभं, सर्वं नाट्यं विडम्बना
॥ १५ ॥ भारा हाराचलद्वाराः, सर्वे कामास्तु दुःखदाः । परं परत्र सर्वत्र, धर्मः शर्मकरोऽङ्गिनाम् ॥ १६ ॥ शूलभिन्न इवात्यन्तं,
कपिकच्छूकदधितः । इवासहिष्णुश्चान्योऽदः, प्रोवाच सचिवो वचः ॥ १७ ॥ प्रत्यक्षं सौख्यमुत्सृज्य, परोक्षार्थं विलक्षताम् । को मूढो
नेति जन्तूक, इव लक्ष्मणुरामिपः ? ॥ १८ ॥ को वा प्राप्तं भाजनस्यं, हित्वाऽन्यसौ प्रतीक्षते ? । पिपासुर्वाऽमृतं प्राप्य, सन्दिग्धाम्भः क
इच्छति ? ॥ १९ ॥ मुन्त्या भोगानयो प्रान्ते, कुर्याद् वा सुकृतं कृती । स्तनं धयन्तं तनयं, को हि मातुर्वियोजयेत् ? ॥ २० ॥
सुबुद्धिरुचे यत् प्रान्ते, यमोद्धरणधीरता । तदेतद् दमनं लभे, सद्भामे गजन्वाजिनाम् ॥ २१ ॥ कूपस्य खननारम्भो, लभेऽग्नौ सद्नेऽथवा ।
पुरे रोधे क्रियात्रीरेग्यन-द्यान्यादिसद्बुद्धः ॥ २२ ॥ श्रेयसः करणं प्रान्ते, दुर्घटं घटते यतः । इवाकालफलापातः, प्राणिनामायुषः क्षयः
॥ २३ ॥ अतो मतिमत्ता विद्यमाने सम्यग्वयोवले । आहार्यकार्यं एवासौ, धर्मः शर्मनिवन्धनम् ॥ २४ ॥ किञ्चातिलोभतः प्राणी,

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
श्रीऋषभ-
चरित्रम् ।

॥ २ ॥

प्रायः प्राप्नोति चापदः । धनस्थजन्मुक्तस्येवामालोऽवोचदसौ कथम् ? ॥ २५ ॥ सुबुद्धिरभ्यधादेकोऽन्यदा वने वनेचरः । जगाम
 भ्रमता तेन, दृष्टो दूरस्थितः करी ॥ २६ ॥ जघानैकेन वाणेन, धन्यमन्यो धनुर्द्धरः । हित्वा धनुः शरं पशुपाणिमुक्ताकृतेऽगमत् ॥ २७ ॥
 तत्यावशब्दभीतेन, दृष्टो दुष्टोरगेण सः । परस्मिञ्चिन्त्यते यच्च, प्रायः पतति तद्गृहे ॥ २८ ॥ देवात् तत्रैक आयावः शृगालो हृद्यचिन्त्यत् ।
 किञ्चित्कालं नृसर्पाभ्यां करिणा जीविका चिरम् ॥ २९ ॥ तावद्वि धनुर्जीवां, भक्षयंस्तां ममार सः । तत्कोट्या तालुके भिन्ने, धिग् धिग्
 लोभान्धचेष्टितम् ॥ ३० ॥ सुज्ञानो विपयानेवं, तद्विपाकमचिन्त्यन् । अवृत्तस्त्वसिर्पयन्तं, परत्रामुत्र दुःखभाक् ॥ ३१ ॥ तथा देवान्य-
 लोकोऽपि, न सन्दिग्धो यदेकदा । आवाभ्यां नाकिनो दृष्टा, गताभ्यां नन्दने वने ॥ ३२ ॥ तेज्वेकः प्राह ते सोऽहमतिव्रलः पिता-
 महः । शुद्धधीर्धर्मनाराध्य, ब्रह्मलोकैन्द्रतां श्रितः ॥ ३३ ॥ त्वमप्युद्यच्छ संसारकारागाराद्विनिर्गमे । मा स्म शोचीर्भवान्भोघौ पतितैरिव
 पक्षिभिः ॥ ३४ ॥ केऽमी पक्षिण इत्युक्ते, भवतोचे पुरन्दरः । हस्त्येकस्त्वपितो ग्रीष्मे, नद्यां नीरार्यमाविशत् ॥ ३५ ॥ पङ्के मग्नस्तथा
 सोऽभूद् यथा निर्गन्तुमक्षमः । शृगालमक्षितापानद्वारा ककादयोऽविशान् ॥ ३६ ॥ मांसलोभेन मध्यस्थाः, सुस्थास्तो तस्थुरस्त्रिराः । शुष्कं
 सङ्कोचमापन्नं, हस्त्यङ्गं पद्मकोशवत् ॥ ३७ ॥ धर्यापूरेण तन्नीतं, ससुद्रं मत्स्य-कच्छपैः । भिन्नं च नीरेण, निरीयुस्तेऽखिला बहिः
 ॥ ३८ ॥ इतस्ततो भ्रमन्तन्त्रापश्यन्तः पारमन्धुर्धेः । विनाशभापुरात्मानं, निन्दन्तोऽदीर्घदर्शिनम् ॥ ३९ ॥ एवं संसारिणो जीवा, मर्त्यज-
 न्मकलेचरे । तिष्ठन्तो दुःखितां यान्ति, लोभिनो विपयामिपे ॥ ४० ॥ तस्मादवसरं प्राप्योद्यमः कार्यः क्रियोपरि । पञ्चान्मृत्युयुतं प्राप्तो,
 वत्स ! मा गच्छ दीनताम् ॥ ४१ ॥ एतत् स्मरसि तस्योक्तं, राज्ञोचे संस्मरामि भोः ! । मन्त्र्याह परलोकोऽपि, श्रद्धेयस्तर्हि निश्चितम् ॥ ४२ ॥
 स्वार्मिस्तवान्वये पूर्व, कुरुचन्द्रोऽभवन्नृपः । भार्या कुरुमती तस्य, हरिश्चन्द्रः कुमारकः ॥ ४३ ॥ चार्वाकः सं च चार्वाकमतं सत्यतया

वदन् । न मन्यतेऽन्यलोकं नो, वन्द्य-मोक्षौ वृषापृषौ ॥ ४४ ॥ स ग्रान्तावसरे पुण्यखस्तरं प्रस्तरव्रजम् । गोशीर्षचन्दनं पृति, पयस्तस-
त्रपूपमम् ॥ ४५ ॥ दुकूलतूलीः शूलीव, शर्कराः कर्करानिव । विदन् ज्ञात्वा रहो राज्ञी, सपुत्रा तमपालयत् ॥ ४६ ॥ परासुतामसावा-
पोप्रपापो विरसं रसन् । तल्पेदे मन्त्रिभिर्न्यस्तो, हरिश्चन्द्रो नृपाङ्गजः ॥ ४७ ॥ पप्रच्छ सोऽन्यदा धर्मं, सुबुद्धिसचिवं निजम् । इतः
पुरो वहिर्देवाश्चक्रुः केवलिनो महम् ॥ ४८ ॥ सुबुद्धिमन्त्रिणा साढं, भूपस्ते वन्दितुं गतः । पप्रच्छावसरे तातो, भगवन् ! मे गतः क-
तु ? ॥ ४९ ॥ भगवान्नाह सप्तम्यां, सवेगात् तौ व्रतं श्रितौ । मोक्षं गतौ चासच्छाता, व्यतीयुस्ते तवान्वये ॥ ५० ॥ यावद् भवान् सुबुद्धे-
श्चान्वयेऽहं क्रम एव नः । सद्धर्मावसरो ज्ञाप्यः, प्रभोर्लोकान्तिकैरिव ॥ ५१ ॥ 'यद्यानवसरे रङ्गभङ्गजङ्गमसङ्गमम् । वचो वच्मि तद-
त्रापि, प्रगुणं कारणं शृणु ॥ ५२ ॥ श्रीविजयामितघोषौ, श्रमणौ नन्दने वने । गतेन दृष्टौ पृष्टौ च, कियदायुः प्रभोर्मम ? ॥ ५३ ॥
ताभ्यां मास इति प्रोक्तेऽल्लालो भवदन्तिके । आगतोऽतः परं देव !, यद् युक्तं तद् विधेहि भोः ! ॥ ५४ ॥ सम्भ्रान्तो भूपतिः ग्राह,
मन्त्रिन् ! स्तोकदिनैः कियान् । धर्मो भवति ? मञ्ज्याह, सोऽल्पोऽप्यनल्पसीख्यदः ॥ ५५ ॥ यदेकादकृता शुद्धा, प्रप्रग्या पारमेधरी । मोक्षं
वैमानिकत्वं वा ददाल्य न संशयः ॥ ५६ ॥ चैत्येणष्टाहिकां कृत्वा, लाल्वा संस्तारकप्रतम् । द्वाविंशत्यहैरीशाने विमाने श्रीप्रभे दिधि
॥ ५७ ॥ उत्पन्नो ललिताङ्गारयो, देवो देवी स्वयंप्रभा । यानिन्त्रेण समं नन्दीश्वरद्वीपे च्युतोऽथ सः ॥ ५८ ॥ [युग्मम्] विजये
पुष्कलाचत्यां पत्तने प्राग्विदेहगे । लोहार्गले नृपः स्वर्णजङ्घो लक्ष्मीः प्रिया तयोः ॥ ५९ ॥ पुत्रोऽभूद् वज्रजङ्घाल्यः, स पूर्वभव-
नेहिनीम् । श्रीमतीसुपयेमे श्रीवज्रसेनार्हतः सुताम् ॥ ६० ॥ क्रमात् सम्भ्रातसात्राज्यस्वहोभेनातिपाप्मना । विपधूपप्रयोगेण, हतः पुत्रेण
सप्रियः ॥ ६१ ॥ उत्तरकुरुपूपन्नः, पूर्णायुर्युग्मधर्मिणु । त्रिपल्यायुश्च सौधर्मे, सुरो जातस्ततश्च्युतः ॥ ६२ ॥ अथो महाविदेहेषु,

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकामु-
रुपाधिकारे
श्रीऋषभ-
चरित्रम् ।

॥ ३ ॥

पुरे क्षितिप्रतिष्ठिते । सुविधेर्भिषजः पुत्रो, जीवानन्दाहयोऽजनि ॥ ६३ ॥ केशवः श्रीमतीजीवद्यत्वारः सुहृदोऽपरे । जज्ञिरेऽस्य
नृपामात्य-सार्षप-श्रेष्ठिसूतवः ॥ ६४ ॥ विशेषात् पूर्वसम्बन्धादस्याद्ये प्रीतिरुत्तमा । एकजीवा इवान्योन्यं, समं चक्रुः क्रियाः समाः ॥ ६५ ॥
तिष्ठन्तोऽन्येचुराक्षुर्वैद्यपुत्रस्य मन्दिरे । भिक्षार्थमागतं दुष्टकुष्ठपुष्टं तपोधनम् ॥ ६६ ॥ सकृपाः सस्मितं प्राहुः, साहसं भिषजामहो ! ।
कुपात्रमपि लोभेन, चिकित्सन्ति न तूत्तमम् ॥ ६७ ॥ विज्ञाततदभिप्रायो, वयस्यान् प्राह वैद्यसूः । सत्यमेतत् परं नास्ति, धनं मे साध्य-
साधनम् ॥ ६८ ॥ कम्बलधन्वनं तैलं, लक्षपाकं पृथक् पृथक् । विलोक्यतेऽत्र तत्राऽऽस्ते, तैलं मे लक्षपाककम् ॥ ६९ ॥ अमाल्य-नृप-
पुत्राद्यैः, प्रोक्तमन्यद्वयं पुनः । करिष्याम इति प्रोच्य, सर्वेऽगुर्वणिगापणे ॥ ७० ॥ लक्षद्वयेन गृह्णन्तश्चन्दनं कम्बलं च ते । वणिजाऽभाणि
किं कार्यं?, तेऽपि साध्वर्थमादिशन् ॥ ७१ ॥ शिशूनामप्यहो ! बुद्धिर्धर्मो नो तादृशी मम । श्रेष्ठिश्रेष्ठ इति ध्यात्वा, विना मूल्यमदाद्
द्वयम् ॥ ७२ ॥ वैराग्याच्च व्रतं लात्वा, सिद्धसौधाध्वगोऽभवत् । लात्वा समप्रसामप्रीं, ते जग्मुः श्रमणान्तिकम् ॥ ७३ ॥ भगवन्ननु-
जानीहि, कुर्मस्ते रुक्प्रतिक्रियाम् । इत्युक्त्वाऽभ्यङ्गमङ्गस्य, सिद्धवैलेन ते व्यधुः ॥ ७४ ॥ कम्बलेनाऽऽवृतादङ्गात्रिरीयुः क्रमयो वहिः ।
क्षुभितास्ते दयावद्भिर्निक्षिप्ता गोकलेवरे ॥ ७५ ॥ चन्दनालेपनं चकुरेवं द्विस्त्रिः प्रयोगतः । त्वग्मांसास्थिगताः कीटा, निर्गता गात्रतो
मुनेः ॥ ७६ ॥ संरोहिण्या वरौपध्या, सुवर्णवपुषं मुनिम् । विधाय क्षमयित्वा च, धन्यमन्या ययुर्गृहम् ॥ ७७ ॥ साध्वर्थकल्पितार्थेन,
जिनचैलमचीकरन् । ते क्रमाद् व्रतमासाद्याच्युते कल्पेऽभवन् सुराः ॥ ७८ ॥

इतश्च जम्बूद्वीपस्य, विदेहे विजयेऽष्टमे । नगर्यां पुण्डरीकिण्यां, तीर्थक्षुब्ध वज्रसेनराट् ॥ ७९ ॥ तत्पत्नी धारिणी तस्या, वज्रना-
भादयः सुताः । पञ्च पञ्चमुत्सप्राणा बभूवुरच्युतात् च्युताः ॥ ८० ॥ [युग्मम्] वज्रसेनो जिनो लोकान्तिकैरगलय बोधितः । दानं

कथार्णवा-
ङ्गायां वृषो
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रपाधिकारे
श्रीऋषभ-
चरित्रम् ।

॥ ४ ॥

इत्वा व्रतं लात्वा, क्रमाच्छानसवाप च ॥ ८१ ॥ वज्रनाभः सयुत्पन्नचक्रत्रो मुयस्तलम् । प्रसाध्य घन्धुभिः साढं, मुत्तवांश्चक्रिणः
श्रियम् ॥ ८२ ॥ स्वार्थीनानि निधानानि, नवाव्यस्य चतुर्दश । रत्नान्यश्चरेशीतिकाः ॥ ८३ ॥ चतुःषष्टिसहस्राणि,
स्त्रियोऽस्य भोग्यतामयुः । वेदाश्चिलक्षपूर्वाणि, राज्यं मुक्त्वाऽन्तिके पितुः ॥ ८४ ॥ सयन्धुर्भवमादत्ताभूषतुर्दशपूर्ववित् । चत्वारो
चाहुमुख्याश्चैकादशान्नविदोऽपरे ॥ ८५ ॥ वज्रनाभोऽभवत् सूरिर्ददाराघनादिभिः । विशतिस्थानकैस्तीर्थदृक्कर्माऽऽर्जिदसौ पुनः ॥ ८६ ॥
चाहुर्वहूनामन्नादिदानतश्चक्रिणः श्रियम् । सद्विश्रामण्याऽऽनर्ज, सुवाहुर्वाहुशक्तिताम् ॥ ८७ ॥ सुलब्धमेतयोर्लज्ज, सदैवावृत्त्यकारिणोः ।
व्यात्यान्तीत्यादिनाऽऽचार्याः, सन्तः सत्पक्षपातिनः ॥ ८८ ॥ झुत्वा पीठ-महापीठौ, स्वाध्याय-ध्यानवन्धुरौ । सञ्जातमत्सरौ चित्ते,
वदतः स परस्परम् ॥ ८९ ॥ शरीरसुखकारी स्यात्, प्रायः श्लाघ्यो जने नरः । न धर्मे दृश्यतेऽत्रान्यथाऽहो ! मोहविवृन्मितम्
॥ ९० ॥ इत्युक्तवद्भ्यामेताभ्यां, स्त्रीवेद्यं कर्म सञ्चितम् । चतुर्दशपूर्वलक्षाः, सर्वेऽप्याराध्य सद्गतम् ॥ ९१ ॥ सर्वार्थसिद्धमासेदुर्दुरा-
सदमदर्शनैः । त्रयस्त्रिंशत्पयोराशयायुपः ससुखसायुपः ॥ ९२ ॥

इत्थं पश्चिममहाविदेहे वणिजायुभौ । वागिज्यं चक्रतुः साढं, भद्रक-क्षुद्रकाशयौ ॥ ९३ ॥ क्षुद्रः प्रच्छन्नलाभादि स्वगयन्नाददे
स्वयम् । मृत्वाऽत्र भरते जातौ, नरेभौ युग्मधर्मिणौ ॥ ९४ ॥ नरं वीक्ष्य गजः क्षेहात् स्कन्धमारोहयत् स्वयम् । युग्मिनस्तमिति प्राहुर्नाश्रा
विमलवाहनम् ॥ ९५ ॥ हीयमानेषु गीर्वाणद्वयेषु कालदोषतः । युग्मिनः कलहायन्तेऽलभमानाः कलं फलम् ॥ ९६ ॥ साकं चन्द्र-
यशःपद्भ्येभ्यं तं वीक्ष्य युग्मिनः । विवादच्छेदमिच्छन्तः, स्वावशां तत्पुरोऽवदन् ॥ ९७ ॥ सोऽपि नीतिमिमामेषां हृक्काराख्यां समा-
दिशत् । मर्यादात्थायिनां तेषां, न व्यतीयुर्महाह्वियः ॥ ९८ ॥ घन्तुर्नवशतान्युधः, प्रसूय युगलं स तु । पत्यस्य दशभागायुः, सुपर्णे-

ऋषिसण्ड-
तत्रकरणे

॥ ४ ॥

प्रदपद्यत ॥ १९ ॥ चक्षुष्मान् कुलकृचान्यश्चन्द्रकान्तापतिर्नृपः । पत्यस्यासह्यभागयुरुचाङ्गोऽष्टधनुःशती ॥ १०० ॥ तामेव नीति
 नीतिज्ञो, दर्शयन्नपराधिनाम् । मृत्वा सुपर्णकुमारेऽगाद् राज्ये संस्थाप्य नन्दनम् ॥ १०१ ॥ यशस्वीति हृतीयोऽभूत्, सुरूपापतिरीश्वरः ।
 आनुपूर्व्येनपूर्वायुः, धनुःसप्तशताङ्गवान् ॥ १०२ ॥ मर्यादाच्छेदिनां कालदोषानीतिद्वयं दिशन् । हक्काराख्यां मकाराख्यामल्पानल्पाप-
 राधिनाम् ॥ १०३ ॥ मृत्वोदधिकुमारेऽगाद् राज्ये न्यस्य निजाङ्गजम् । चतुर्थोऽथाभिचन्द्रोऽभूत्, प्रतिरूपापतिः पतिः ॥ १०४ ॥
 पूर्वोक्तयुर्वपुर्मानः, स साढं पद्मधनुःशतम् । स्वायुर्दशांशे विन्यस्तपुत्रराज्योऽगमद् दिवम् ॥ १०५ ॥ धनूपि पद्मशतान्युचः, पञ्चमोऽथ
 प्रसेनजित् । चक्षुःकान्तापतिः पूर्वोक्तयुः त्रियङ्गुवर्णरुक् ॥ १०६ ॥ धिक्काराख्यलृतीययाया, नीतिः कर्त्ता महागसाम् । मृत्वा द्वीप-
 कुमारेऽगात्, स्रुसङ्कामितेन्द्रः ॥ १०७ ॥ सार्द्धपुशतचापाङ्गः, कुलकृन्मरुदेवकः । श्रीकान्तेशश्च पूर्वयुर्न्यस्य राज्ये तनूद्भवम्
 ॥ १०८ ॥ देवो द्वीपकुमारेऽभून्नीतित्रयप्रवर्तकः । सप्तमः कुलकृन्नाभिस्तपत्री मरुदेव्यथ ॥ १०९ ॥

जम्बूद्वीपेऽत्र भरते, सुपमानुःपमारके । एकोनवतिपक्षेरुने स द्रुटिताङ्गके ॥ ११० ॥ आपाढाद्यचतुर्थ्यामुत्तरापाढागते
 विधौ । स जीवो वज्रनाभस्य, च्युत्वा सर्वार्थसिद्धितः ॥ १११ ॥ तस्याः कुक्षाववातारीत्, सापि स्वप्नांश्चतुर्दश । ददर्श सुखनिद्राणा,
 श्रोत्रिद्रागनपङ्कजा ॥ ११२ ॥ गौर्गजैः कैसरी लक्ष्मीत्वात्रं दाभे र्विः शंशी । र्ध्वजः कुर्मभः संरोऽब्धिर्विमानं रत्नोर्ध्वयः शिरीषी
 ॥ ११३ ॥ लष्टान् पुष्टानिमान् दृष्ट्वा, हृष्टबुष्टा सती सती । स्पष्टभाचष्ट मिष्टाभिर्वोम्भिरभ्येत्य भूसुजम् ॥ ११४ ॥ स्वामिन्नद्य सवां कल्पे,
 तल्पे सुप्ता सती निशि । सुले प्रविशतः स्वप्नान्, प्रबुद्धा वीक्ष्य साम्प्रतम् ॥ ११५ ॥ तदेपां किं फलं ? मन्ये, सद्यो मेऽद्य निवेद्य-
 ताम् । श्रुत्वा सम्यग् विचार्याऽऽर्थो, बुद्धिविज्ञानपूर्वकम् ॥ ११६ ॥ उवाच वाचमाचारपूतः सद्भूतमुन्नृपः । सर्वोद्भुभगो भाग्यलभ्यस्ते

भविता सुतः ॥ ११७ ॥ स यौवनमनुप्राप्तः, प्रतापान्त्रान्तभूतलः । आक्रमिष्यति भूपालमण्डलं भानुवन्नभः ॥ ११८ ॥ आकर्ण्य कर्णा-
सृतष्टिकल्पं, नाभेर्बचः श्रीमरुदेव्यपीदम् । वभूव धाराहतनीपपुष्पमियोहसद्विप्रहरोमकृपा ॥ ११९ ॥ शीर्षे दशनखावत्तं, विधायान-
छलिमन्नवीत् । स्वामिन्निष्टमसन्दिग्धं, सन्यगेतत् प्रतीप्सितम् ॥ १२० ॥ इत्युक्त्वा नाम्यनुज्ञाता, गृहमेत्य सुलेन सा । गर्भं वभार
धौरेयं, सद्बीजं बीजसूखि ॥ १२१ ॥ वासवाश्च बतुःपट्टिः, सद्रन्नकुधिधारिके । भवत्या भविता तीर्थकृत्पुत्रः प्रोचुरेत्य ताम् ॥ १२२ ॥
साद्वाष्टमदिने मासे, नवमे पूर्णदोहदा । सुतं प्राप्तु चैत्राद्याष्टम्यामर्द्धनिशि प्रसूः ॥ १२३ ॥ काष्ठाः प्रसेदुरासेदुः, क्षणं नारविणः
सुखम् । हर्षद्वैतमयं जज्ञे, जगच्चन्द्रोदयेऽब्धिघवत् ॥ १२४ ॥ पद्मपञ्चाशत्कुमारीणामासनानि चकम्पिरे । विज्ञायावधिनाऽभ्येत्य, जिनज-
न्मोत्सवं व्यधुः ॥ १२५ ॥ सर्वर्त्तन्मेघाऽऽदृशांश्च, शृङ्गारन्तालवृन्तकान् । चामरोद्योतरक्षाश्च, कुर्वुः, कार्याणि ताः क्रमात् ॥ १२६ ॥
समातर जिनं नत्वोद्गाय गीतानि तानि ताः । जगुर्यथागतं सर्वोः, प्रमोदाञ्चितचेतसः ॥ १२७ ॥ अथाऽऽसनप्रकम्पोत्थावधिज्ञानेन
वासवः । विज्ञो विज्ञाय सर्वज्ञजन्म सन्महिमास्पदम् ॥ १२८ ॥ सुबोपचण्डाटङ्कारसावधानीकृतामरः । पालकाख्यविमानस्थः प्राणार्ह-
जन्ममन्दिरम् ॥ १२९ ॥ [युग्मम्] दत्त्वाऽपस्वापिनीं मातुर्मुक्त्वा पार्श्वे जिनाकृतिम् । पञ्चरूपधरो मेरुधराधरमगाद्धरिः ॥ १३० ॥
रूपैकेन हस्तेऽलाद्, बहन् द्वाभ्यां च चामरे । एकेनोहालयन् घञ्जं, छत्रमेकेन मूर्द्धन्यधात् ॥ १३१ ॥ [युग्मम्] क्षीरार्णवाहता-
म्भोभिः, क्षालितं वपुरार्हतम् । वासवैश्चात्मनः पङ्कमनेकभवसञ्चितम् ॥ १३२ ॥ नाट्यपाटपटो नाट्यं, चक्रे शक्रवधूलनः । को
वाऽऽसाद्य सुधाकुण्डसुदासीनो भवेत् सुधीः ? ॥ १३३ ॥ प्राचीनविधिनाऽऽनीयापनीय तद्विचेतनाम् । अलङ्कारान् प्रभोर्योग्यान् दत्त्वा
खेलनकानि च ॥ १३४ ॥ ससुराः सुरराजाश्च, जग्मुः स्वर्गं यथागतम् । शशंस नाभये देवी, प्रबुद्धा सुतजन्म तत् ॥ १३५ ॥ प्रभो

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकपु-
रुपाधिकारे
श्रीऋषम-
चरित्रम् ।

॥ ५ ॥

ऋषभ इत्याख्यां, पितरौ चक्रतुर्यतः । तदूर्ध्वोर्ध्वपमाहोऽस्ति, स्वप्ने प्राक् चेक्षितोऽन्वया ॥१३६॥ गते देशोनवर्षेऽस्य, सेक्षुयष्टिः पुरन्दरः । दर्शनायाऽऽगतस्तत्र, प्रमुणा दृष्टिरर्पिता ॥ १३७ ॥ अकतीर्णुं भवान् पाणिं, प्रसत्तार लिनेश्वरः । इत्यत्रेष्ट्वाकुवंशस्य, स्थापनां वासयो न्यधात् ॥ १३८ ॥ अथ देवाहृतोत्तरकुरुस्वर्दुफलैः प्रभुः । पुपोप वपुषा वृद्धिं, सार्द्धं पित्रोर्मनोरथैः ॥ १३९ ॥ विवक्ष्युतोऽद्भुतश्रीको, देव-देवीभिराश्रितः । श्वेतदन्तद्युतिः श्यामशिरोजः सुसरोजदृक् ॥ १४० ॥ विम्बोष्टोऽष्टोत्तरं चाखलक्षणानां सहस्रकम् । दधानो घनुपां पञ्चशतमुचयता तनौ ॥ १४१ ॥ वृषभाङ्को घनूराशिर्धर्मोतरुमसमाङ्गरुक् । छत्राकारशिरा जातुलप्रवालुर्महाशयः ॥ १४२ ॥ नीलोत्प-
लभनिःश्यासो, जातजातिस्थितिः प्रभुः । कान्तिभिर्वृद्धिभिस्तेषु मनुष्येष्वधिकोऽभवत् ॥ १४३ ॥ [चतुर्भिः सम्बन्धः] अकालमृत्युरा-
घोऽभूद् वालस्तालफलाहतः । कन्या कुलकृता पत्नी, वृषभस्येति रक्षिता ॥ १४४ ॥ भोगयोग्यं विमुं ज्ञात्वा, हरिरेत्य वरक्रियाम् । देव्यो वधूक्रियां चक्रुः, सुमङ्गला-सुनन्दयोः ॥ १४५ ॥ प्रभोः पदपूर्वलक्षेपु, युग्मयुग्मं गतेष्वभूत् । क्रमेण भरत-ब्राह्म्यौ, सौनन्देयश्च सुन्दरी ॥ १४६ ॥ पराण्येकोनपञ्चाशतमसूत सुमङ्गला । युग्मान्यतिक्रमे नीतेः, कथनं वृषभस्य च ॥ १४७ ॥ दण्डं करोति राजेति, शिष्टं ते प्रोचुरस्तु सः । वृथं कुलकृतं सोऽवगतु वो वृषभः प्रभुः ॥ १४८ ॥ समयज्ञः समेलेन्द्रो, राज्यस्नात्रमसूत्रयत् । राजा-
र्हमुकुटादीश्रालङ्कारान् न्यस्तवांस्तनौ ॥ १४९ ॥ राज्यस्नात्रकृते नीरमानीय नलिनीदलैः । युग्मिनोऽव्यागता नायं, ददृशुर्मूपितं भृशम् ॥ १५० ॥ माऽऽपत् छेदमिदं वस्त्राद्यर्च्यत्वान् प्रमुपादयोः । चक्रुः पत्राम्बुभिः पूजां, शिक्षयेत् कः सतां नयम् ? ॥ १५१ ॥ विनीताः साध्वमी मत्स्यो, इतीन्द्रोऽन्वयसूचकाम् । स्थापनां तु विनीतायाः, पुर्यास्तास्यां भुवि व्यधात् ॥ १५२ ॥ कुञ्जराश्व-गवादीनां, राज्याथं सद्बहोऽभ-
यत् । तथोप-भोग-राजन्य-क्षत्रियाणां क्रमोऽपि च ॥ १५३ ॥ आरक्षकार्यमित्राणि, जक्षिरे क्षत्रियाः परे । इत्याविसद्बहं कृत्वा, साम्राज्यं

बुभुवे विसुः ॥ १५४ ॥ कन्द-मूल-दलाहारस्तथा पुष्प-फलाशिनः । वभूवुर्भुजा नामिसुतुः कुलकरो यदा ॥ १५५ ॥ आसन्निसुतुजः पूर्वे,
 सुख्येनेश्वकवो ह्यमी । शणसप्तदशं सस्यं, सुखते चाममेव ते ॥ १५६ ॥ तस्मिन्नजीर्यमाणेऽन्ने, युग्मिनः प्रभुमैयरः । प्रभुणाऽभानि
 सुजीध्वं, घृष्टा हस्तेन निस्तुपम् ॥ १५७ ॥ न जीर्यति तथाप्येतत् तत्सोऽस्य प्रभृक्तिः । धर्षणं तीमनं हस्तदोर्मूले तापनं व्यधुः ॥ १५८ ॥
 कालस्य मध्यमत्वेनेत्येवेऽमिष्टक्षर्षतः । सुञ्जतां पकमत्रान्नं, ज्ञानात् ज्ञात्वाऽऽह तान् प्रभुः ॥ १५९ ॥ प्रक्षेप्य दाहाचौपध्या गजारूढ-
 प्रभोः पुः । युग्मिनः प्राहुरस्मभ्यं, ददाति स न किञ्चन ॥ १६० ॥ विशायावसरं स्वामी, तानाहाऽऽनीयतां हि श्रुत् । तदादौ तं
 गजेन्द्रस्य, कुम्भं कुम्भस्थलेऽकरोत् ॥ १६१ ॥ कृत्वा प्रलाह तानेप, स्थानान्येवात्तशानि भोः ! । निर्माय पकमत्रान्नं, सुञ्जतां तनुपुष्टये
 ॥ १६२ ॥ एवं लोह-घट-क्षौर-चित्र-चीवरकारिणाम् । शिल्पान्येकस्य चैकस्य, विशतिर्विशतिर्भिदः ॥ १६३ ॥ कर्माणि कृपिवागिज्यादीनि
 लोकाय चादिशत् । कर्मानाचार्यकं शिल्पं, स्वादाचार्योपदेशजम् ॥ १६४ ॥ ब्राह्म्या दक्षिणहस्तेनाशिक्षयताक्षराचलीम् । सुन्दर्या
 वामहस्तेन, गणिताङ्कांश्च नाभिमूः ॥ १६५ ॥ चतुःपट्टिर्गुणान् स्त्रीणां, रूपं कर्म तथाप्यभेः । बाहुवलेर्लक्षणानि, नरादीनामदर्शयत्
 ॥ १६६ ॥ तांस्तन्नामानुगे देशे, पुत्रान् राज्ये न्यवीविशत् । सर्वलोकोपकाराय, यज्जन्माद्यार्हतां भवेत् ॥ १६७ ॥ त्रिपष्टिं पूर्वलक्षणि,
 राज्यं पालयतोऽत्युगुः । ईयुर्लोकान्तिका देवाः, कल्पतः कल्पतस्त्वथ ॥ १६८ ॥ जय त्वं नन्द भद्रं ते, क्षत्रियवृषभस्तु ते । धर्मोऽविन्नं
 धर्मतीर्थं, तीर्थनाथ ! प्रवर्तय ॥ १६९ ॥ बोधयन्तीत्यादिवाग्भिः, स्वयम्युद्धमपि प्रभुम् । चन्दनः प्रातराशीर्भिर्जागरूकमिवाधिपम्
 ॥ १७० ॥ प्रारेभे वार्षिकं दातुं, धनदानीतशेवधेः । ईप्सितं दानमर्थिभ्यः, स्वयमावालभोजनम् ॥ १७१ ॥ त्रीणि कोटिशतान्यष्टाशीति-
 कोटीः करार्पितम् । साशीतिलक्षका वर्षे, दानमेतज्जगद्गुरोः ॥ १७२ ॥ अथो चैत्रासिताष्टम्यां, पष्टेनाऽष्टोऽन्तिमेंऽशके । शिविकां

सुदर्शनाख्यां, लब्ध्वा सिद्धार्थकान्ते ॥ १७३ ॥ चतुःसहस्रैर्भूपानां, सहाशोक्तरोस्तले । देवदूप्यधरो धीरः, प्रात्रानीद् वृत्तिनोऽज्ञितः ॥ १७४ ॥ [शुक्लम्] चतुःसहस्राः कच्छाद्या, लोचं कृत्वा स्वयं नृपाः । करिष्यामि वयं तथा ॥ १७५ ॥ इति ध्यात्वाऽन्यगुनीयं, व्युत्सृष्ट-त्यक्तविप्रहः । पुरं ग्राममनुग्रामं विजहारोऽशिताऽपि हि ॥ १७६ ॥ न जानाति जनो भिक्षा, का ? के भिक्षा-चरा ? इति । कच्छाद्या अलभमानास्तां, वभूवुस्तापसा वने ॥ १७७ ॥ नमिर्विनमिरागत्याऽऽहतुरान्तरे श्रमो ! चारित्रावसरे प्राप्तमावाभ्यां किञ्चिदेव न ॥ १७८ ॥ इदानीमपि तद् देहीत्युक्त्वा सेवां प्रचक्रतुः । कायोत्सर्गस्यभूञ्छुद्धि-पयःसेकादिमिर्भृशम् ॥ १७९ ॥ धरणेन्द्रोऽन्यदाऽऽयातो, वन्दितुं तो तथास्थितौ । वीक्ष्याह कथमर्हन्तं, सेवाये ? स्वार्थमाह्लुः ॥ १८० ॥ नीरागोऽयं महाभागो, निग्रहा-नुमहौ न च । कुरुते युवयोरेतद् राज्यं ददे मनोहरम् ॥ १८१ ॥ पुरान् पञ्चाशतं पट्टि, वैताढ्ये दक्षिणोत्तरे । संस्थाप्य स्त्रीवतां श्रेणी, मुखेनेत्याह नागराद् ॥ १८२ ॥ अष्टाचत्वारिंशद् विद्यासहस्रान् स व्रयोर्ददी । महतां पादसेवा हि, सत्या सत्वं फलेप्रहिः ॥ १८३ ॥ स्वामिभक्तिफलं स्वस्य, दर्शयन्तौ पितृन् प्रति । तौ परिच्छदमादाय, सचो वैताढ्यमीयतुः ॥ १८४ ॥ वयं चावन्निराहारो, दैन्यहीनः प्रभुर्भ्रमन् । वस्त्राभरण-कन्याभिरलत्राद्यैश्च निमङ्गयते ॥ १८५ ॥ क्रमाद् गजपुरं प्राप्तो, वर्षान्ते विहरन् प्रभुः । यत्र चाहुवलेः पौत्राः, सोमप्रभनृपाद्भजः ॥ १८६ ॥ श्रीश्रेयांसकुमारः सोऽद्राक्षीत् स्वप्ने सुराचलम् । ध्यामलं तं पुनर्दत्ति, धौतं वीथूपयुन्द्युदयेः ॥ १८७ ॥ सुबुद्धिश्रेष्ठयैश्छिष्ट, सूर्यं स्थानास्तुतं ततः । आरोपितं कुमारेण, सोमप्रभनृपोऽप्यमुम् ॥ १८८ ॥ पुमानेको महाकायः, परानीकप-राजितः । कुमारकृतसाहाय्यः, स्वस्योऽमृत-सुतरामसौ ॥ १८९ ॥ आस्थाने तेऽमिलन् स्वप्नं, शशंसुः स्वं स्वमीक्षितम् । न जाने परमस्वाय-लाभो भावीति राद् जगौ ॥ १९० ॥ श्रुत्येत्युत्थाय श्रेयांसः, स्वगवाक्षमशिश्रयत् । प्रभुं गोचरचर्यायां, भ्रमन्तं वीक्ष्य दक्षियवान्

॥ १९१ ॥ मूर्च्छितो लब्धयैतन्यो, जातिस्मृतिमयाप्तवान् । स्मृतदानविधिः पूर्वाभ्यासाद् गेहादेवातरत् ॥ १९२ ॥ तावद् गेहाङ्गणं प्राप्तः,
पन्पदुर्जन्मः प्रभुः । कुमारप्राग्भवाचीर्णपुण्यनुन्नः प्रसन्नदृक् ॥ १९३ ॥ तदोपदागतेनेक्षुरसेन प्रललाभयत् । भगवान् पाणिपात्रेण,
निर्दोषं तमपायत् ॥ १९४ ॥ [त्रिभिः सम्बन्धः] रत्नदृष्टिरहोदानोद्घोपो दुन्दुभिर्वांवनम् । चेलोत्क्षेपैः सुरोपातः, पञ्च दिव्यानि
जज्ञिरे ॥ १९५ ॥ प्रभुणाऽपारि यैः पारैस्त्रय पीठमचीकरत् । जनो मा कामति पदैरित्यवज्ञाऽऽस्पदच्छिद्रे ॥ १९६ ॥ अपूपुजत्
स तच्छब्देवं प्रसुरपायत् । यत्र तत्र जनः पीठं, चक्रे प्रावाहिको हि सः ॥ १९७ ॥ तदर्कमण्डलमिति, ख्यातं कालेऽर्चितं जनैः ।
प्रसुस्तक्षशिलापुर्यां, विहरन्नन्यथा ययौ ॥ १९८ ॥ निवेदनं बाहुवलेर्यास्यामीत्यतिविस्तरत् । विजहार प्रभुः प्रातर्हानियतस्थितिरिदृशाम्
॥ १९९ ॥ प्रातः श्रुत्वा शोचीर्मन्त्रवक्त्रं प्रभो ! । अर्चयैत्वात् पादयोस्तीर्थं, धर्मचक्रं कुरु त्विह ॥ २०० ॥ वहली-सुवर्ण-
भूग्यादिदेशेषु भ्रमताऽर्हता । प्राग्भ्रमरुक्तां केचित्, म्लेच्छा अप्यनुशिक्षिताः ॥ २०१ ॥ आद्यस्तीर्थकृतां वर्षसहस्रं मौनमुद्रया ।
विह्वलानुपसर्गेण, पुरे पुरिमतालके ॥ २०२ ॥ शकटासवने कृष्णैकादश्यां फाल्गुनस्य च । पूर्वाह्ने वटदृक्षाघोऽष्टमेन प्राप केवलम्
॥ २०३ ॥ [युगम्] चक्रुश्चतुर्विधाश्चैत्य धर्मसद्म दिव्यौकसः । पुर्यन्तः शबशाखायां, चक्रस्योत्पत्तिरप्यभूत् ॥ २०४ ॥ आर्यमेरागता
पद्मोपनिष्ठा युगपद् द्वयोः । प्राक्पूजयामि किं चक्रं?, तां वा ? हृद्यचिन्तयत् ॥ २०५ ॥ धिग् मां कदमिप्रायं, यच्चक्रमिहलौकिकम् ।
ताते हि पूजिते चक्रं, स्वयमेवाचिन्तं भवेत् ॥ २०६ ॥ इतश्च प्राग् विभोर्दीक्षादानदूनमना मनाक् । त्वमूर्जस्वलसाम्राज्यश्रियं श्रयसि
मसुतः ॥ २०७ ॥ यने वनेचर इवैकाकी भ्रमति नित्यशः । मरुदेवाऽङ्गजज्ञेहाद्, भरतस्योक्त्वत्यभूत् ॥ २०८ ॥ [युगम्] निजाङ्ग-
जस्य जननि ! श्रियं पश्यैत्य साम्प्रतम् । इत्युक्त्वा सिन्धुरस्कन्धे, तामारोप्याप्रतोऽचलत् ॥ २०९ ॥ शोकध्यामलनेत्राया, दृष्टिरुद्-

घटिता द्विधा । छत्रातिछत्रं पश्यन्त्या मरुदेव्या विभोस्तदा ॥ २१० ॥ उत्पन्नकेवला पूर्णायुष्का मोक्षमगाथ सा । सिद्धः प्रथम
इत्यस्याश्चक्रेऽर्चो निर्जैरुक्तोः ॥ २११ ॥ जगाम भरतो धर्मसद्भाहेद्धर्मदेशनाम् । निशम्य सम्यगादत्त, श्रावकद्वादशशतीम् ॥ २१२ ॥
ऋषभसेन-मरीचिसुत्याः पञ्चशती सुताः । सप्ताऽऽर्षभेः पौत्रशती जगृह्वर्त्राहियपि व्रतम् ॥ २१३ ॥ सुन्दर्या धारणं चक्रे, चक्री
स्त्रीरन्नमित्ततः । पूर्वाप्तगणशूद्रोत्रो, गणशूद्रवृषभोऽभवत् ॥ २१४ ॥ पुण्डरीकारत्यया ख्यतस्तथाऽन्ये गणधारिणः । स्थापिताश्चतुरशीतिः,
सहस्रेणाऽऽदिमाऽर्हता ॥ २१५ ॥ सहस्राश्चतुरशीतिः, साधूनां सर्वसंख्यया । लक्षत्रयं तु साध्वीनामजिह्वाग्रह्ववर्चसाम् ॥ २१६ ॥ श्राव-
काणां तिस्रो लक्षाः, सहस्राः पञ्च चामवन् । श्राद्धीनां चतुःपञ्चाशत्सहस्रा लक्षपञ्चकम् ॥ २१७ ॥ सहस्राः पञ्च पादोनाः, सुश्वतुर्देश-
पूर्विणाम् । ते विंशतिः कैवलिनामवधिज्ञानिनां नव ॥ २१८ ॥ पद्दशती वैक्रियवतां, विस्तीर्णमति वादिनाम् । साद्धीनि पद्द शतानि
स्युः, सहस्रा द्वादश क्रमात् ॥ २१९ ॥ द्वाविंशतिसहस्राः स्युरनुचरोपपातिनाम् । शतानि नव चेत्येप, विशेषोऽहंत्वरिग्रहे ॥ २२० ॥
आर्षभिर्भरतक्षेत्रं, साधयित्वाऽखिलं बलात् । पष्टिवर्षसहस्रेण, निजं पत्तनीयिवान् ॥ २२१ ॥ चक्रे चकित्वाभियेकोऽस्य भूर्पेद्दोद-
शाब्दिकः । धन्धून् सर्वाश्च सस्मार, भ्रातृस्त्राप्यनगतान् ॥ २२२ ॥ ततो दूतमुखेनाऽऽदृष्टाष्टानवत्यनुजन्मनः । समेत्य भ्रातरः सेवां
कुर्वन्तु मम सम्प्रतम् ॥ २२३ ॥ तेऽपि तद्वचसा रुद्धा, दण्डशृष्टा इवोरगाः । दध्युः कथमनात्मज्ञाः, सोऽस्मान् हा ! सेवकीयति ?
॥ २२४ ॥ पितरं राज्यदातारं, पृच्छामस्तदुपास्तये । ध्यात्वेति सर्वे सम्भूय, सम्प्रापुः पितुरन्तिकम् ॥ २२५ ॥ प्रमुणाऽभाणि भो
भद्राः !, अनुत्तरसुरेण्वलम् । पूर्वं स्मरत यद् मुक्तं, सुतं विपयनिस्तुपम् ॥ २२६ ॥ तुच्छासौरैः सुरैरेभिः, कियतीं वृत्तिमाप्स्यथ ।
अङ्गारकारकत्वेव ? , कोऽस्तावीशेति कथ्यताम् ॥ २२७ ॥ प्रसुराह पुरा कश्चिद् दृतिमात्रपयाः पुमान् । जगामाङ्गारकान् कर्तुं, दृष्टकाष्ठा-

कुले बने ॥ २२८ ॥ प्रीष्मातिरेकतः सूर्यन्वहृतापात् वृषार्दितः । पीत्वा पयोऽखिलं सोऽगाद् वेगाद् गेहं मुमुञ्छे च ॥ २२९ ॥ स्वप्ने पयः
पयोराशि-नदी-रूप-नदोद्भवम् । पीत्वाऽप्यत्तप्तो जीर्णकमनूपं कूपमैश्वर्यम् ॥ २३० ॥ वृणपूलकलभान्बुधिन्दून् लिहन् स जिह्वया । कथं वृष्यति
सो मद्राः ! ? , भवन्तोऽप्येवमेव हि ॥ २३१ ॥ तथा सूत्रकृतो वैतालिकाध्ययनदेशनात् । प्रबुद्धा जगद्दुर्दीक्षां, सन्तो हि सफलोद्यमाः
॥ २३२ ॥ चक्री चक्रमथादाय, विनीतायामुपागतः । चक्रप्रविशने हेतुं, पुनः पप्रच्छ मन्त्रिणः ॥ २३३ ॥ तेऽप्याहुरजिते शत्रावेकस्मिन्
प्रविशेन्न तत् । कथमस्त्यजितः कोऽयाव्याहुर्वाहुवलीति ते ॥ २३४ ॥ ततो दूतं सुवेगाख्यं, प्राहिणोदनुजन्मने । सोऽपि गत्वा जगाद्वैवं,
त्वामाह्वयति पुरुषुत् ॥ २३५ ॥ किमर्थमात्मसेवार्यै, वली वाहुवली जगौ । आः पापं ! स च पापीयानियतापि न वृष्यति ॥ २३६ ॥
मत्तो मत्तोऽपि शुश्रूषां, सिद्धान्मृग इवेहते । जानाति स यथा पूर्वं, प्राहिता भ्रातरो व्रतम् ॥ २३७ ॥ तथेनं प्राहयिष्यामि तथा मीपिक-
येति तत् । ते कपित्वा न चाल्यन्ते, मरुता ये परे वयम् ॥ २३८ ॥ सावष्टम्भमभाषिष्टेलेवं दूतपुरो वचः । उपेक्षितोऽसि दूतत्वाद्, याहि
याहि त्रियस्य मा ॥ २३९ ॥ वक्तव्यं स्वप्नभोरसे, मा कार्षीर्वाहलीपतेः । आशां स्वप्नेऽपि सेवाया, युद्धश्रद्धा यदैहि तत् ॥ २४० ॥ सर्वं
तदुक्तमेलाख्यद् दूतत्रयिण आनतः । सोऽपि कोप्रकोपेण, यात्राम्भमामवादयत् ॥ २४१ ॥ चतुरङ्गचमूचक्रान्तभूर्भरतेश्वरः । बहल्या
एव सीमानं, तस्यौ स्वस्थमना मनाक् ॥ २४२ ॥ तमागतं निशम्य श्राग्, बलिष्ठो बहलीपतिः । स्वपुर्यां निर्ययौ वर्यतूर्यसूचितदोर्जयः
॥ २४३ ॥ एणकण्डूदोर्दण्डा, अवतेरू रणाङ्गणे । स्वसेनवर्द्धि(विहि)तोत्साहा, योद्धारः सैन्ययोर्द्वयोः ॥ २४४ ॥ आर्षेभिर्जनसंघारं,
वीश्योचे चक्रवर्तिनम् । कथं निरपराधानां वधो बन्धो ! विधीयते ? ॥ २४५ ॥ मियोऽस्ति ह्यावयोर्वैरं, तेनान्योन्यं रणोऽस्तु नौ । चक्रिणा-
ऽप्यनुमेने तदेकैव सुधियां हि धीः ॥ २४६ ॥ ततो योद्धुं प्रवृत्तौ तौ, गजाविव मदोक्तौ । जितः सर्वत्र तेनासौ, हृग्-बाग्-दोर्दण्ड-मुष्टिषु

॥ २४७ ॥ प्रपयाऽधोमुखश्चक्री, सौनन्देयेन जल्पितम् । किञ्चिद् वितपं नाद्यापि, याहि सुङ्ग निजां श्रियम् ॥ २४८ ॥ ज्वलंस्तयाऽधिकं वाचा,
 घृतसिक्क इवानलः । चक्री योद्धुमढौकिष्ट, धिगन्धकरणं कुपम् ॥ २४९ ॥ तस्यामुक्तानि शस्त्राणि, वहलीशे वृथाऽभवन् । वञ्जसारगिरी
 दन्तप्रहारा इव दन्तिनः ॥ २५० ॥ कथं चक्रीत्यसौ चित्ते, सन्दिहानस्य चक्रिणः । विपुढुद्योतवद् दीपं, चक्रं करमशिश्रयत् ॥ २५१ ॥
 तदाप्य हृष्टपुत्रात्मा निधानमिव निर्द्वेनः । प्राह वाहुवलिन ! याहि, भ्रातृयातकपातकम् ॥ २५२ ॥ मा देहि सुङ्ग साम्राज्यं, स्त्रीकृत्याज्ञां
 परं मम । पश्चात् पश्चात्तापमाप्स्यसीति चेतसि चिन्तय ॥ २५३ ॥ [युग्मम्] स्मितेयदार्षभिः प्रोचे, क्रोधान्यो घरणीघवम् । सुग्ध !
 दुग्धमुत्तास्नाकं, मा दर्शय धिर्मपिकाम् ॥ २५४ ॥ सुब्यासुं लोहत्पण्डं स्वं, तण्डीकुर्वे स्वमुष्टिना । सोऽमुयश्चकमित्युक्ते, हाहारवपरे जने
 ॥ २५५ ॥ गोत्रे प्रभयतीदं नो, सृष्ट्वोरःस्थलमार्षभैः । पश्चादागल्य हस्तस्यं तदभूश्चक्रवर्तिनः ॥ २५६ ॥ सचक्रं चूर्णयाम्येनं, मुष्टिसुत्पाट्य
 पांशितः । अत्रान्तरेऽन्तरायाय, वभूय भवितव्यता ॥ २५७ ॥ आः ! पापारम्भसंरम्भः, कोऽयं मे साधुगर्हितः ? । स्मृत्वेति सद्भिरारब्धं,
 नान्यथेति स्वमुष्टिना ॥ २५८ ॥ उत्पाट्य स्वशिरःकेशान्, ऐशानिव महाप्रती । व्रतमादाय तत्रास्थान्मानी प्रतिमयाऽऽर्षभिः ॥ २५९ ॥
 [त्रिभिः सम्यग्पः] सुक्त्वा मानं नतश्चक्री, मा मुञ्चैकाकिनं च माम् । इत्युक्तोऽप्यब्रवीन्नासौ, मेरुवद् ध्याननिश्चलः ॥ २६० ॥ ततस्तदङ्ग-
 जल्पस्तराग्यश्चक्री गृहं गतः । बुसुजे चक्रिणो मोगानेकच्छत्रां विधाय गाम् ॥ २६१ ॥ वर्षान्ते भाषिते ब्राह्मी-सुन्दर्यौ नाभिजन्मना
 सवतीभ्यां यपो वाच्यं, गत्वाऽदो वहलीपतेः ॥ २६२ ॥ गजादवतरेतीशादेशमासाद्य' ते गते । व्याप्तं वह्नीवितानेन, पश्यतः स न तं
 वने ॥ २६३ ॥ पश्चादेत्य प्रभोरमेऽथाहस्तुस्तत्र नो मुनिः । आस्ते तत्रैव सेत्युक्ते, ते गत्योचतुरुचकैः ॥ २६४ ॥ गजादयतर भ्रातः !,
 तत्रस्थस्य न केवलम् । दृश्यो वाहुवली साध्यौ, कथं कथयतो मृषा ? ॥ २६५ ॥ सर्वसङ्गपरित्यागवतो मे फालि कुञ्जरः ? । कुञ्जलखु

तदारोहः?, सीमां ग्रामं विना कुतः? ॥ २६६ ॥ ज्ञातं मानगराखंडं धिग् मां दुश्चिन्तितप्रिमम् । वन्देऽथापि लघून् भ्रातृनित्युक्त्वोत्पादितः
क्रमः ॥ २६७ ॥ तदा केवलमुत्पेदे, गत्याऽर्द्धदुर्मसद्गनि । स नमस्तीर्थीयेत्युक्त्वाऽऽसीनः केवलिपर्यदि ॥ २६८ ॥ अथान्यदाऽऽर्षभि-
भृत्वाऽनांसि भूयांसि संस्कृतैः । भोज्यैर्न्यमन्नयद् भ्रातृन्, क्षमाश्रमणपूर्वकम् ॥ २६९ ॥ प्रसुरप्यभ्यधाद्भ्याहृताधाकर्मदूषितः । राज-
राज ! राजपिण्डोऽप्यकल्प्योऽयं महात्मनाम् ॥ २७० ॥ तातेन सर्वथा त्यक्त इति दुःखार्त्त आर्षभौ । अत्रान्तरेऽवग्रहाणां, स्वरूपं पृष्टवान्
हरिः ॥ २७१ ॥ कियन्तोऽवग्रहाः स्वामिस्ते च पश्चेलवक् प्रभुः । इन्द्र-राड्-गृहपलाधा, वज्र्याह सोऽर्षितो मया ॥ २७२ ॥ विश्राणितो
मयाऽप्येप इत्याख्यद् भरतप्रभुः । स्वेच्छया साधवः सर्वे, मद्भूमौ विहरन्त्वथ ॥ २७३ ॥ दर्शिता मौलरूपस्य, शक्रेण चक्रिणोऽङ्गुली ।
अष्टाहिकामहस्तेने, तेन सेन्द्रोत्सवोऽभवत् ॥ २७४ ॥ अनादानेन चान्नस्य, खिद्यमानं नरेश्वरम् । वीक्ष्योचे वासवश्चक्रिन् !, पूजयस्व
गुणाधिकान् ॥ २७५ ॥ स दृश्यौ ते तु मुनयः, आ ! ज्ञातं श्रायका अपि । यसनैरक्षनैश्चापि, तेनैतानर्चयाम्यहम् ॥ २७६ ॥ ततो
भोजयितुं लप्रश्चतुर्वेदार्थवेदिनः । अतिभूयस्त्वतः सूदाः, सादादूचुरथैत्य तम् ॥ २७७ ॥ निर्वहल्यधिकारोऽयमस्माभिर्नेश ! साम्प्रतम् ।
तन्निरान्य तदाकार्यं, चक्री पप्रच्छ तानिति ॥ २७८ ॥ को देवः? को गुरुधर्मः?, को वस्तद्वेदिनां पुनः(रः) । रत्नत्रयाङ्कं काकिन्या,
चक्री रेतत्रयं व्यधात् ॥ २७९ ॥ पष्टे पष्टे पुनर्मांसे तन्निक्रमप्रपूर्वकम् । स्थाप्यन्ते तेऽपि तत्पङ्क्तौ, न दम्भो महतां हृदि ॥ २८० ॥
जितो भवान् वर्द्धते भीस्तस्मान्मा हन मा हन । प्रमत्तं नृपमित्युक्त्वा, बोधयन्तीति तत्स्थितिः ॥ २८१ ॥ एवं तदन्वये भूपैः, पाश्चात्यैः
पूजिताश्च ते । अभिज्ञानाय रुक्मादियज्ञोपवीतदायिभिः ॥ २८२ ॥ कालान्तरे धमूबुस्ते, सद्गुरूणामभावतः । विपर्यस्तधियो विद्याः, स्युः
कियन्त्यो गुरून् विना? ॥ २८३ ॥ भगवानादिदेवोऽथ, विह्वल चिरसुर्वराम् । भरतान्यतरेकोनशतपुत्रैस्तथाऽष्टभिः ॥ २८४ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां दृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
श्रीऋषभ-
चरित्रम् ।

॥ ९ ॥

धैर्येण सममेकेन, समयेनाऽऽशुपः क्षयात् । सिद्धिसौधाममध्यास्त, प्रसिद्धाष्टापदाचले ॥ २८५ ॥ [युग्मम्] तत्र वर्धकिरत्नेन, चक्री
 चैलमचीकरत् । मानायुपेताः प्रतिमाश्चतुर्विंशतिरर्हताम् ॥ २८६ ॥ सार्धमिकाणां वात्सल्यं, कुर्वतोऽर्चयतोऽस्य ताः । व्यतीयुरेकसम्प्राजः,
 पूर्वाणीत्यं कियन्त्यपि ॥ २८७ ॥ अन्यदाऽऽदर्शगोहान्तः, स्वं रूपमवलोकयन् । आससादाविपादेन, परमानन्दसम्पदम् ॥ २८८ ॥ पपाताथ
 ठ(ट)णत्काराद्दुर्लभोऽङ्गुलीयकम् । तां विलोक्य गतश्रीकां, लूनपुण्यां लतामिव(इव सजम्) ॥ २८९ ॥ रुमान्मुमोच सर्वस्मादङ्गादा-
 भरणान्यसौ । काष्ठशेषं वृक्षमिवात्मानं वीक्ष्य व्यचिन्तयत् ॥ २९० ॥ अहो ! आगन्तुकैरेभिर्मूर्खैर्भूष्यतेऽङ्गकम् । नासुष्य सुख्यवृत्त्याऽस्ति,
 किञ्चित् प्रेमानुबन्धनम् ॥ २९१ ॥ इत्युग्रभावनायोगाद् भगवान् भरतेश्वरः । आरुह्य क्षपकश्रेणीमाप निष्पापकेवलम् ॥ २९२ ॥
 विधिनाऽवधिना श्लात्वा, हरिरेत्य तमब्रवीत् । गृहाण यतिनो लिङ्गं, कुर्मस्ते केवलोत्सवम् ॥ २९३ ॥ आत्तलिङ्गश्चिरं पृथ्वीं, विह्वलाऽऽर्प-
 भिकेवली । आससाद महानन्दपदमष्टापदाचले ॥ २९४ ॥ इति चरितमुदारं श्रीयुगादीश्वरस्य, निजहृदि यरिभाव्य प्रीतिमालो भवेयुः ।
 जगति मदनजेतुर्धर्मकर्मकहेतु, प्रकटितजननीतेत्यक्तसंसारभोतेः ॥ २९५ ॥ इति श्रीखरतरगच्छशृङ्गारहारश्रीगुणरत्नाचार्यशिष्यलेश-
 वाचनाचार्यपद्ममन्दिरगणिविरचितायां कथार्णवाङ्गायां श्रीऋषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीआदिनाथचरित्रं परिपूर्णम् ॥

अथ आदिशब्दात् तमपि वर्तमानतीर्थाधिपत्वेन आसन्नोपकारित्वात् श्रीवीरनमस्कारमाहुः पूष्यश्रीधर्मधोपसूरयः—

निजियपरीसहचसुं, संभगुवसगगगरिउपसरं । संपत्तकेचलसिरिं, सिरिवीरजिणेसरं वंदे ॥ २ ॥
 व्याख्या—‘श्रीवीरजिनेश्वरं’ श्रीवर्द्धमानतीर्थङ्करं ‘वन्दे’ स्तौमि अमिवाद्यामीति यावदिति क्रियायोगः । किंविशिष्टं ? निर्जिता-
 निःशेषात् परामृता परीपहाणां—श्रुत-पिपासाऽऽदीनां चमूः—सेना येन तम् । पुनः किंविशिष्टं ? “संभग्य” त्ति उपसर्गोणां—कालचक्रमोचन-

शलाकापु-
 रुपाधिकारे
 श्रीऋषम-
 चरित्रसमा-
 प्तिः श्रीवीर-
 वर्णनं च ।

चरणान्तरापयःपाकादीनां वर्गाः—समूहास्त एव रिषवः—आन्तरशत्रवस्तेषां प्रसरः—अतिव्याप्तिः सं—सामस्येन भग्नः—खण्डीकृत उपसर्ग-
वर्गस्त्रिप्रसरो येन स तम् । पुनः किंविशिष्टं? सम्प्राप्ता—भोग्यत्वेनोपग(न)ता केवलश्रीर्यस्य असौ तम् । एवंविधं वीरं बन्दे इति
गाथाश्वरार्थः ॥ २ ॥ भावार्थस्तु किञ्चिदुच्यते—

तथाहि जन्मूद्धीपस्य, प्रत्यग्विदेहभूपणे । वप्राख्यविजये पुयां, जयन्त्यां रिपुमर्दनः ॥ १ ॥ नृपोऽमूत् तन्निदेशेपी क्षितिप्रतिष्ठिते
पुरे । नवसाराभिधो प्राममुख्यः सर्वत्र कर्मणि ॥ २ ॥ [युगम्] सोऽन्यदाऽऽदेशतो भर्तुश्चारुकरुते गतः । सपाथेयः सहादायाटव्यां
शकटपेटकम् ॥ ३ ॥ मध्याह्नेऽपश्यदायातान्, सार्धत्रष्टांस्तपोधनान् । वपुष्मत इव श्रेयः क्षुत्-नृपाध्यामलेक्षणान् ॥ ४ ॥ ताटक्षान् वीक्ष्य
तानेप, प्रच्छत्या मद्रकाशयः । घन्यमन्यो जहपैर्चिनिधिलाभादिवाधनः ॥ ५ ॥ अनुगृहीत मां पूज्याः!, भक्तायादानकर्मणा । इत्युक्ते
तेन ते शुद्धं, भक्तं भक्त्याऽर्पितं ललुः ॥ ६ ॥ कृताहाराश्च ते तेन, सन्मार्गमवतारिताः । कृपया गुरुमिः प्रोक्तो, बोधिबीजमवाप सः
॥ ७ ॥ त्रिया सदृशनो मृत्वा, सौधर्मे त्रिदशोऽभवत् । पल्यायुश्च ततश्च्युत्वा, यत्रामूत् तन्निशम्यताम् ॥ ८ ॥

अत्रैव भरतक्षेत्रे, आद्योऽर्हन् वृषभोऽभवत् । तत्पुत्रो भरतश्चक्री, पट्टखण्डभरताधिपः ॥ ९ ॥ तत्पुत्रत्वेन चोत्पन्नः, स जन्मलक्षणे
क्षणे । मरीचिनामतः ख्यातो, मरीचीन् मुक्तवानिति ॥ १० ॥ स च प्राप्तवया दीक्षां, पितामहकरेऽग्रहीत् । बहुमिध्र्नावृमिः सार्द्धं, भ्रातृ-
पुत्रैस्त्वथाऽपरैः ॥ ११ ॥ सामायिकादिमामेकादशान्नीं गुरुसन्निधौ । सोऽधीतवान् सतां पादसेवा हि स्यात् फलेग्रहिः ॥ १२ ॥ अथा-
न्यदा निदाघर्षो, मलाविलकलेवरः । यूकाकुलजरद्वजः, प्रक्षरत्वेदविन्दुमृत् ॥ १३ ॥ खरातपातप्तटद्धिर्वालुकाश्वलितक्रमः । भग्न-
प्रवपरीणामो, मनस्येवं व्यचिन्तयत् ॥ १४ ॥ [युगम्] महाप्रतभरो मेरुपमः क्षीवस्त्वहं पुनः । वोढुं शक्यः कथङ्कारं, वत्सेनेवानसो

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
श्रीवीर-
वर्णनम् ।

॥ १० ॥

भरः ॥ १५ ॥ एवं चिन्तयतस्तस्य, समुत्पन्ना मतिः स्वतः । मया लब्ध उपायोऽयं, जाता मे शाश्वती मतिः ॥ १६ ॥ सुलेनाऽऽजीविका
यत्र, व्रतमप्यक्षतं भवेत् । आम्नाः सिकास्तथा वृत्ताः, पितरश्चैवमस्त्विति ॥ १७ ॥ त्रिदण्डविरताश्चैते, भगवन्तो जितेन्द्रियाः । अजिते-
न्द्रियदण्डस्य, त्रिदण्डं चिह्नमस्तु मे ॥ १८ ॥ लोचमुण्डाः साधवोऽमी, सशिल्बः क्षोरकर्मवान् । सर्वहिंसानिवृत्तस्ते, स्थूलाया मेऽस्तु
वर्जनम् ॥ १९ ॥ लिक्लिङ्गना अमी मेऽस्तु, तन्मुद्राऽऽदिपरिग्रहः । एते सुगन्धाः शीलिन, चन्द्रनेमं सुगन्धता ॥ २० ॥ गतमोहा अमी
मोहच्छन्नस्य छत्रिकाऽस्तु मे । मुनयो ह्यनुपानत्का, अस्तु मे पादुका पुनः (ऽऽदरः) ॥ २१ ॥ स्युर्मुनीनां सिचः श्रेताः, कपायकलुपत्वतः ।
कपायिताऽस्तु मे यादृग्, देवः पात्र्यपि तादृशी ॥ २२ ॥ अथयमीरवो वर्जयन्ति जीवाकुलं जलम् । मितेन तेन मे पानं, खानं च
भवतादिति ॥ २३ ॥ एवं मनःकल्पनयाऽनयाऽसौ, मुनिः परिव्राजकचिह्नमेतत् । प्रवर्त्तयामास जनस्य यस्मात्, सुखक्रियायां प्रकृति-
प्रवृत्तिः ॥ २४ ॥ अथ प्रकटलिङ्गं तं, जनो वीक्ष्य स्म पृच्छति । धर्मं सोऽप्याह साधूनां, न साधुरवृत्तं वदेत् ॥ २५ ॥ भवान् करोति
किं नैनमशक्तोऽस्मीति भाषते । किं करिणो हि पर्याणं, वोढुं शक्नोति रासभः ? ॥ २६ ॥ प्रबुद्धान् धर्मकथया, चारित्र्याभिमुत्तान् नरान् ।
ददातीशाय शिष्यत्वे, लाभोऽनायासतः सतः ॥ २७ ॥ एवं विहरतः सार्द्धं, प्रमुणाऽस्यान्यदाऽभवत् । रोगेण वपुराक्रान्तं, राहुणेवेन्दु-
मण्डलम् ॥ २८ ॥ द्विधा पार्श्वस्थमप्येनं, दृष्ट्वा दृष्ट्वाऽपि नर्पयः । सम्भाषयन्ति नीरागा (रागाङ्गं), नार्थ (वरा)ङ्गमिव योगिनः ॥ २९ ॥ मरी-
च्युपिस्ततो दृष्यौ, साधवो बन्धवोऽप्यमी । रोगार्त्तमपि मां नोपचरन्ति ही ! कठोरता ॥ ३० ॥ हहा ! दुश्चिन्तितं ह्येतत्, निष्कलङ्क-
प्रतास्त्वमी । सातशीलस्य संसर्गं, कर्तुमर्हन्ति नैव मे ॥ ३१ ॥ दुःस्थावस्थोचितं कञ्चित्, कुर्वेऽहं परिचारकम् । तेन येन ममात्माऽसौ,
नार्त्तौ पतति कर्हिचिन् ॥ ३२ ॥ इति ध्यातवतोऽस्यान्तेऽन्यदाऽऽगात् कपिलाह्वयः । पुरुषः क्षत्रजातीयः, कश्चिद् गुरुभवस्थितिः ॥ ३३ ॥

स युक्त्या बोधितो धर्मं, धर्मदेशनथर्षिणा । नाथाय प्रेषितः प्राह, किं धर्मो नास्ति तेऽन्तिके ? ॥ ३४ ॥ मत्समो गुरुकर्माऽसौ, सब्र-
स्यति यदुत्तमात् । स्थाने यच्चन्दनं हित्वा, मेधमायाति मक्षिका ॥ ३५ ॥ इति ध्यात्वा मुनिः प्राह, धर्मोऽत्राप्यस्ति तत्र च । भवोऽ-
नन्तोऽनया वाचोपार्जितो ही ! धिगद्भताम् ॥ ३६ ॥ अथापृच्छत् प्रभुं चक्री, त्रिपद्युत्तमभूरष्टशाम् । नाम-मान-प्रमाणादि तत् सर्वं प्रसुर-
प्यबक् ॥ ३७ ॥ पुनश्चन्याह कोऽप्यस्तीतीयत्यां नाथ ! पर्यदि । यो भावी भरतक्षेत्रे, धर्मचक्री जगद्गुरुः ? ॥ ३८ ॥ भगवानाह ते
पुनो, मरीचिश्चरमो जिनः । भावी वीर इति ख्यातो, विदेहे चक्रवर्च्यपि ॥ ३९ ॥ तथाऽऽद्यो वासुदेवोऽत्र, त्रिपृष्ठ इति भाव्यसौ ।
श्रुत्वेति भरतस्तन, समेत्य मुनिमानमत् ॥ ४० ॥ नत्याऽऽख्यच न ते पारित्राज्यं वन्दे न पुत्रताम् । किन्त्वहंतोदितार्हचावस्थां तामभिनी-
म्यहम् ॥ ४१ ॥ हर्षोद्भुपितरोमाञ्चः, श्रुत्वेति भरताङ्गभूः । त्रिकृत्वस्त्रिपदी तत्राऽऽस्फोट्यावोचदिदं वचः ॥ ४२ ॥ आयोऽस्मि
वासुदेवानां, पिता मे चक्रवर्तिनाम् । पितामहस्त्रीर्यकृतामहो ! मे कुलमुत्तमम् ॥ ४३ ॥ पुनः पुनर्दुर्वनेवसुल्लङ्घनश्चकैरसौ । बद्धवान् नीच-
कर्मापि, तिर्यगादिभवानुगम् ॥ ४४ ॥ एवं समर्जितरूकर्माऽऽयुः प्रतिपाल्य सः । चतुर्भिरधिकाशीति पूर्वलक्षस्य संख्यया ॥ ४५ ॥
मृत्या तथाऽप्रतिरुम्य, ब्रह्मलोकैः सुरोऽभवत् । कोह्लाकसन्निवेशेऽतश्च्युत्वाऽभूत् कौशिको द्विजः ॥ ४६ ॥ अशीतिपूर्वलक्षायुर्भवं भ्रान्त्वा
श्रुयोनियु । द्वासप्ततिपूर्वलक्षायुः स्थूणायां पुष्पमित्रकः ॥ ४७ ॥ आद्ये कल्पे सुरोऽथेतः, सोऽद्भ्युद्योतो द्विजोऽभवत् । चैत्यग्रामे
चतुःषष्टिपूर्वलक्षायुरेय तु ॥ ४८ ॥ मृत्वेशाने सुरो जज्ञेऽग्निभूतिर्मन्दिरे पुरे । पदपञ्चाशत्पूर्वलक्षायुस्तृतीयेऽगमद् ग(दि)वि ॥ ४९ ॥
भारद्वाजद्विजः श्वेतम्ब्यां पुर्यामायुरस्य तु । चतुश्चत्वारिंशत्पूर्वलक्षास्तुर्ये ययौ गवि ॥ ५० ॥ तिर्यगादिभवं भ्रान्त्वा, स्यावरो राजम-
न्दिरे । चतुर्विंशत्पूर्वलक्षायुः कल्पे पञ्चमेऽगमत् ॥ ५१ ॥ एवं भवेपु पदस्त्रेषु, स्वकल्पितमते व्रतम् । उपादाय सुरीभूय, कियतो-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ,
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
श्रीवीर-
वर्णनम् ।

॥ ११ ॥

इत्यथ्रमद् भवान् ॥ ५२ ॥ अथ राजगृहे राजा, विश्वनन्दीति विदुतः । विशालभृतिस्तच्छाता, युवराइ धारिणीधवः ॥ ५३ ॥ पुत्रो
 विशालनन्दीति, विश्वभृतिश्च भ्रातृजः । अभूद् भगवतो जीवश्च्युत्वा पञ्चमकरपतः ॥ ५४ ॥ आस्ते क्रमागतं तत्रोद्यानं पुष्पकरण्ड-
 कम् । वारकेण कुमारेन्द्रास्तत्र क्रीडन्त्यहर्निशम् ॥ ५५ ॥ स्वप्रियाभिः समं विश्वभृतिं क्रीडन्तमन्यदा । प्रियङ्गुदास्यो वीक्ष्यात्र, गत्वैवं
 स्वामिनीं जगुः ॥ ५६ ॥ किमस्ति स्वामिन्यस्माकं?, राज्ञ्ये यद् युवरादसुतः । एवं क्रीडाभिरानीडे, क्रीडतीन्द्रकुमारवत् ॥ ५७ ॥ महिषी
 वचसा तेन, कोपमाप परं हृदि । स्वभावचपला बालाः, किं पुनः प्रेरिताः परैः? ॥ ५८ ॥ तत् ज्ञात्वा भूपतिः श्लेहान्, समागत्य तदा-
 स्पदम् । उद्याचचान्युवाचोर्षैर्बर्चास्येतत्प्रसत्तये ॥ ५९ ॥ तस्यां कोपविषावेगमसुञ्चन्त्यां तथापि हि । ज्ञात्वा मङ्ग्याह भूप ! स्त्री, न बला-
 त्कारमर्हति ॥ ६० ॥ परं विधीयतां देवोपायोऽस्याशु प्रशान्त(सत्त)ये । मा स्मापमानिता दद्यादात्मघातकपातकम् ॥ ६१ ॥ इति मन्त्रि-
 वचोजाप्रदुद्धिर्भूपश्छलाद् वनान् । निष्कासनाय तस्यासौ, यात्रामम्भामवीयदत् ॥ ६२ ॥ विश्वाय विश्वभृतिस्तत्, सहसा साहसादय ।
 एहावग् देवपादानां, कोऽयमारम्भसम्भयः? ॥ ६३ ॥ नृपोऽप्याहाङ्गजाऽऽसन्नो, राजाऽऽज्ञालोपकृन्मम । तमाज्ञावर्त्तिनं कर्तुं, यास्यामः
 सपरिच्छदाः ॥ ६४ ॥ निश्चन्याह कुमारः किं, कटकं कीट(टि)कोपरि? । पदातिमात्रसाध्येऽस्मिन्, कः प्रभूणामुपक्रमः? ॥ ६५ ॥
 अतोऽहमेव तं जेतुं, यास्यामि भवदाज्ञया । समर्थे हि सुते तातोद्यमो लज्जावहो जने ॥ ६६ ॥ द्विधाऽपि सबलोऽचालीदित्युक्त्वा
 युवरादसुतः । सोऽपि सम्मुलमस्यागात्रिशन्य विनयान्नयी ॥ ६७ ॥ सोपदो बबले पञ्चात्, 'कमाद् वनमुपागतः । पुरा प्रविष्टभूपाल-
 सुनुद्वास्यैर्निवारितः ॥ ६८ ॥ आहल्य सुष्टिनैकेन, कपित्थस्य फलावलीः । पातयित्वाऽवदत् क्रोधाद्, रे रे शृणुत 'पामराः! ॥ ६९ ॥
 एवं यः स्वामिन्श्चापि, शिरसां पातनेऽस्प्यलम् । परं दृढत्पितुर्दंभां, कुर्वे भोर्नीरतः स्तुतम् ॥ ७० ॥ इति वैराग्यतो दीक्षामादाय गुरु-

सन्निधौ । पाळयामास मासक्षणेणैस्त्रयोभिदत्कटैः ॥ ७१ ॥ अन्यदा मथुरापुर्यां, मासक्षपणपारणे । भ्रमन् गोचरचर्योर्यां, मर्ष्याढे
 राजवर्त्मनि ॥ ७२ ॥ अस्त्रि-चर्मावशेषाद्ग, उम्रेण तपसा मुनिः । नवप्रसूतया धेन्वा, स्पष्टो मूसौ ययात सः ॥ ७३ ॥ [युग्मम्]
 विद्यास्त्रनन्द्यन्यायावत्सदा तदधिपात्मजाम् । उद्वेष्टुं राजमार्गान्तर्लब्धावाप्तोपरि स्थितः ॥ ७४ ॥ वीक्ष्योपलक्ष्य तं श्रुत्याः, प्रोचुः
 स्वामिन् ! विलोकयताम् । विश्वभूतिरसौ साधुर्धेन्वा क्षिप्तोऽपतद् सुवि ॥ ७५ ॥ अवोचदुर्बकैरेप, कोलाहलपुरस्सरम् । क कमित्यफल-
 भ्रंशशकिले साम्प्रतं गता ? ॥ ७६ ॥ द्रुत्वेत्युत्क्षिप्य शृङ्गाभ्यां, गां मुनिर्मस्तकोपरि । भ्रमयित्वाऽसुचद् भूमौ, कृपया शनकैरसौ
 ॥ ७७ ॥ मामर्षः प्राह सिंहस्य, दुर्बलस्यापि जम्बुकैः । न वलं लुप्यते जातु, देलोद(द्वा)लितहस्तिनः ॥ ७८ ॥ वैरं मुञ्चति नाद्यापि,
 दुरात्माऽयं ममोपरि । विचिन्त्येति ततः स्थानान्निवृत्तौ बहिरागमत् ॥ ७९ ॥ अमुष्य तपसो ब्रह्मचर्यस्य फलमस्ति चेत् । एष्यद्भवेऽ-
 नितस्थामा, तदा भवेयमित्यदः ॥ ८० ॥ छुत्वा निदानमानन्दादप्रतिक्रम्य च क्रमात् । विपद्य वर्ष(स च)कोट्यायुर्महाशुक्रे सुरोऽभवत्
 ॥ ८१ ॥ अय प्रजापतिर्भूषः, श्रीपोतनपुरेऽभवत् । भद्रा भद्राशया तस्य प्रिया प्रेमवती सती ॥ ८२ ॥ तस्याः सूनुञ्जतुःस्वप्नसूचितः
 प्रथमो हली । नाम्नाऽचलोऽचलाचालनीयः प्रत्यर्थिमारुहैः ॥ ८३ ॥ पुत्री मृगावती चाय, प्रजापतिरसौ कथम् । जात इत्युच्यते
 प्राग् रिपुप्रतिशत्रुरितभूत् ॥ ८४ ॥ नामास्थान्यदिने पुत्री, शैशवोद्भिन्नयौवना । विहितस्फारशृङ्गारा, वरार्थं प्रेषिताऽम्बया ॥ ८५ ॥ एत्य
 राजसर्मा तावोत्सङ्गमङ्गीचकार सा । तस्याः स्पर्शे च रूपे च, मूर्च्छितो राडचिन्तयत् ॥ ८६ ॥ पुण्यलावण्यपीयूकुत्सेयं कु(कि)लबालिका ।
 कस्य भाग्य(पुण्य)वतो भोग्ययोग्यतामेप्यतीतहो ! ॥ ८७ ॥ अयन्नोपनतं रत्नमीदृक् परकर(व परतः)स्थितम् । नैव द्रष्टुमपीशोऽस्मि,
 तन्ममैयास्त्वसाविति ॥ ८८ ॥ नृपो निश्चित्य पप्रच्छ, सदस्यान् सदसि स्थितान् । कस्य रत्नमिहोत्सन्नं, तेऽप्याहुर्भूजामिति ॥ ८९ ॥

एवं हलेन त्रिःकुल्यः(त्वा), पृष्ठा तानाह दुर्नृपः । तर्हीदं प्रमदारं, भवन्साक्षिकमस्तु मे ॥ ९० ॥ कर्णकरुचवत् श्रुत्या, तद्वचोऽधोमुत्सा
 जनाः । न किञ्चिद्विरेऽकार्यं, सतां तूष्णीकतैव हि ॥ ९१ ॥ इत्युक्त्योत्पादिता भार्या, धिगहोऽनङ्गचेष्टितम् ! । ततो भद्राऽचलं
 पुनं, ज्ञात्वा देशान्तरेऽगमत् ॥ ९२ ॥ माहेश्वरीं पुरीं नृलां, कृत्वा तत्राऽचलः म्वयम् । समेत स्वपितुः पार्थे, तस्यौ सेवापरः सुरतम्
 ॥ ९३ ॥ प्रजाऽनेन कृता पत्नी, लोकैरिति प्रजापतिः । नामास्य निर्धने प्राय, उन्नामनि जनादरः ॥ ९४ ॥ अथ च्युत्वा(तो) महाशु-
 क्रान् तस्या. कुशववातरत् । नीचैःकर्मोदयात् स्वामी, सप्तस्त्रोपलक्षितः ॥ ९५ ॥ जन्मकाले जनन्याऽसाबुण्णतैलेन अक्षितः । त्रिपृष्ठ
 इति सञ्ज्ञे, नाम्नाऽऽकृत्या च वर्ष्मणः ॥ ९६ ॥ अश्वघ्नीवासिधो भूपलदा प्रत्यर्द्धचम्यभूत् । त्रिखण्डारण्डितादेशश्चण्डदोर्दण्डविक्रमः
 ॥ ९७ ॥ निमित्तज्ञं निमित्तज्ञं, सोऽन्यदा सदसि स्थितः । पप्रच्छ कीदृशी मेऽप्रे, भाविनी भवितव्यता ? ॥ ९८ ॥ न्यगादीत् सोऽपि
 यश्चण्डवेगं द्रुतं हनिष्यति । मुष्मादिभिस्तथा सिंहं, वल्लवत् पाटविष्यति ॥ ९९ ॥ ततस्ते मीतिरित्युक्तं, निशम्य मगधाधिपः । भयेन
 कम्पमानाहो, मृत्युवाचो हि दुःसहा ॥ १०० ॥ ग्राहिणोत् तत्परीक्षार्थं, द्रुतं प्रजापतिं प्रति । सोऽप्यच्छिन्नप्रयाणेन, प्राप पोतनपत्तनम्
 ॥ १०१ ॥ तदाऽन्तःपुरमन्तःपुरे नाट्यं नाटितं नटैः । रङ्गभङ्गोऽभवद् भूमेऽभिमुत्तं तस्य चोत्थिते ॥ १०२ ॥ तं दृष्ट्वा कुमरो
 कुब्जावृचतुः पार्थवर्त्तिनः । कोऽयं मूर्तो ह्यनात्मज्ञोऽरुसात् कस्मादिहांगंतः ? ॥ १०३ ॥ तेऽप्याहुः स्वामिनोऽ(नाच)श्वमीवस्य
 सं(स्था)देशहारकः । चण्डवेगाभिधो युष्मत्तातज्ञां दातुमागतः ॥ १०४ ॥ यदादेशाय यास्येप, ज्ञाय एवाऽऽनयोस्तदा । इति तावूचतु-
 र्ध्यास्तां वेलं तेऽभ्ययुस्तयोः ॥ १०५ ॥ तौ क्रोधान्धावधाविष्टां, ग्रहन्तुं याधदेतकम् । काकनाशं प्रणेयुः श्राक्, सहायास्तस्य सर्वतः
 ॥ १०६ ॥ यष्टि-मुष्मादिसिर्वाढमेक एव स कुट्टितः । तत् ज्ञात्वा भूपतिर्भितः, पश्चादानाययन्नरैः ॥ १०७ ॥ क्षमयित्वाऽर्चयित्वाथ,

शलाकापु-
 रूपधिकारे
 श्रीवीर-
 वर्णनम् ।

वस्त्रार्थरभ्यर्च्य चा)वदन्नृपः । बालाभ्यामपराढं यत्, तत्र वाच्यं प्रभोः पुरः ॥ १०८ ॥ तथेत्युक्त्वा चचालासौ,
 पुरोगेस्तत् तथास्थितम् । कथितं स्वामिनः सोऽपि, ज्ञात्वा तथ्यमचीकथत् ॥ १०९ ॥ जातप्रत्ययतो भीतो, [ऽ]वारके पुनरादिशत् ।
 शालिशेत्रस्य रक्षायै, सोऽढ्वं चप्री प्रजापतिर्वत्सौ !, यद् दूतस्तस्य घर्षितः । तेनादेशोऽयमायातः(तोऽ)
 काल एव किलात्मनाम् ॥ १११ ॥ तेन यामोऽस्य रक्षायै, त्रिपृष्ठस्तन्निश्चय च । ताताहमेव यास्यामि, तिष्ठन्तु प्रभवो गृहे ॥ ११२ ॥
 इत्युदित्वाऽचलद् वेगात्, तत्र प्राप्तः क्रमाद्सौ । पप्रच्छ कथमत्रत्या, रक्षन्तीति तदाश्रितात् ? ॥ ११३ ॥ क्षेत्रिणः प्राहुरथेम-नृ-रथैर्वप्र-
 मुत्कटम् । कृत्वा कियच्चिरं यावच्छालिनीयाति पक्ताम् ॥ ११४ ॥ त्रिपृष्ठः प्राह कः स्थाताऽटव्यामस्यामियच्चिरम् ? । दर्शयन्तु परं मे
 ता, गुहां सिंहोपलक्षिताम् ॥ ११५ ॥ अथ तैर्दर्शिता सा तु, प्रतस्थेऽमिसुखं त(ग)तः । रथारूढः कुमारोऽस्य, चक्रे कोलाहलोऽग्रैः
 (ऽप्रिमैः) ॥ ११६ ॥ जजागार कुरङ्गारिररातिसैन्यसन्मुखम् । एक एवोलिखितः सुरो, न सखायमु(म)पेक्षते ॥ ११७ ॥ दृष्टैकाकिनमायान्तं,
 कुमारो हृद्यचिन्तयत् । क्षत्रियाणामसदृशम्, युद्धं युक्तं न कर्हिचित् ॥ ११८ ॥ तपस्वी पादचार्येण, रथारूढः पुनस्त्वहम् । ध्यात्वोत्तीर्णो
 रथात् तूर्णं, सेटकासिकरः परम् ॥ ११९ ॥ क्रमात् तावपि सोऽप्याक्षीदेवमेव वदन् पुनः । निर्भयं तं तथाऽऽयान्तं, वीक्ष्य सिंहो विसिष्मिये
 ॥ १२० ॥ स्पष्टं धृष्टोऽयमायाति, कथङ्कारमियद्भुवम् ? । दर्शयामि ममामुष्य, क्षमोहृह्वनजं फलम् ॥ १२१ ॥ इति ध्यात्वा ददौ यावत्
 फालां तं प्रति वेसरी । तावदोष्ठपुद्वन्द्वं, कराभ्यां सोऽप्रहीत् पृथक् ॥ १२२ ॥ ऊर्ध्वरफाटं स्फुटत्कृष्माण्ड इव रफाटितः स्फुटम् ।
 निरस्तो सुवि भू-भृशृदेव्योरिव वलिः पृथक् ॥ १२३ ॥ तथास्थितस्य नो तस्य, स्फुरतो याति जीवितम् । अमर्षाद् वा कथं सामान्ये-
 नानेन निपातितः ? ॥ १२४ ॥ अथ तत्सारथिर्जीवो, गौतमस्याभवत् तदा । स प्राहाहो ! महासिंह !, न सामान्यः पुमानयम् ॥ १२५ ॥

ऋषिमण्ड-
 टप्रकरणे

॥ १३ ॥

कथार्णवा-
 ङ्कायां वृत्तौ
 प्रथमो
 विश्रामः ।

शलाकापु-
 रुपाधिकारे
 श्रीवीर-
 वर्णनम् ।

॥ १३ ॥

विन्त्रयभरतद्वेग-शालाऽयं पुरुषोत्तमः । हतस्त्वं येन मा खेदं, कुर्याः(यायाः) शौर्योतिर्वर्षधीः ॥ १२६ ॥ तद्वचो मयुवत् पीत्वा, मृतः
 सिंहः समाधिना । इत्वा त्रिपृष्ठस्तर्षम्, ग्रामीणेभ्योऽन्वीढदः ॥ १२७ ॥ ओ भो ! वान्यं भवत्यामिहयत्रीचस्य मद्बचः । गृह्णाण
 सिंहचर्मदं, यथेच्छं मुहुं चाक्षतार ॥ १२८ ॥ ततो ग्राम्यैर्यथाष्टुचो, वृत्तान्तोऽस्योदितः प्रभोः । ज्ञानिवाक्याविसंवादाद् विभाय हृदि
 सोऽधिषम् ॥ १२९ ॥ ततोऽसावादिशद् दूतमुलेनाथ प्रजापतिम् । स्वपुत्रौ मुञ्च मत्पार्श्वे, पूर्वप्रासाभिष्टुद्धये ॥ १३० ॥ स प्राह देवपादानो,
 करोम्यघलां स्वयम् । युवानो नो विजानीतः, सहीलालालसाविमौ ॥ १३१ ॥ दूतः प्राह न चेदेवं, युद्धसज्जो भवेत्सदा । भयातुरो नृपो
 लक्षि, चक्रेऽस्यानेकया पुरः ॥ १३२ ॥ दृष्ट्वा त्रिपृष्ठलं प्राह, याहि श्रुहि प्रभोः पुरः । एवमेवापिति हस्ते, स्थास्यति हृदनिना कथम् ?
 ॥ १३३ ॥ गत्वा दूतस्तथैवाऽऽख्यदश्वत्रीवो मदोल्कटः । चतुरङ्गचमूयुष्मलितस्त्रलिषांसया ॥ १३४ ॥ प्रजापतिरपि प्रष्ट-त्रिपृष्ठा-
 दिभिरन्यतः । निर्गतोऽभिमुखं तस्य, न सूरः कातरो रणे ॥ १३५ ॥ चिरयुद्धेन संहारः, सञ्जातः सैन्ययोर्द्वयोः । त्रिपृष्ठोऽप्याह भो
 भूप ! वैरमस्ति त्रिलवयोः ॥ १३६ ॥ निरागसाममीपां कोऽधिकारो व्यपरोपणे ? । आवां युध्यावहे तेनान्योन्यमङ्गीकुरु न्विति
 ॥ १३७ ॥ स्वीचक्रेऽसायहं वृद्धो, बालोऽयमिति सम्मदान् । चिरं युक्त्वा मिथो भग्नसर्पशशौ वभूवतुः ॥ १३८ ॥ अश्वत्रीवोऽमुचयकं,
 नोयाद् भाग्यमिवात्मनः । रथश्वा हतु तत् त्रिपृष्ठस्य, करान्जो हंसवत् स्थितम् ॥ १३९ ॥ ततस्तेन हयत्रीवमीपां कमलनालवत् । सोऽच्छिदद्
 देवदोर्वस्ये, गुर्योऽपि विमुक्तो भवेत् ॥ १४० ॥ सपुष्पवर्षमुद्गुष्टुं, त्रिदशैर्व्योमवर्त्तिभिः । जयत्वाचो वशार्हाणां, त्रिपृष्ठः स्पष्टमाग्यभूः
 ॥ १४१ ॥ तव भृत्याः स इत्युक्त्वा, प्रणेसुरलिला नृपाः । शीर्षे कोटिशिलोत्पाद्य, छत्रवत् तेन निर्मिता ॥ १४२ ॥ साधयित्वाऽर्द्धभरत-
 क्षेत्रमेवं स भूपतिः । चतुरशीतिलक्षायुर्मृत्वाऽगात् सप्तमावनौ ॥ १४३ ॥ ततश्चोद्बुल हर्षक्षः, स मृत्वा नरकैऽगमत् । भूयो भूयो

भवान् भ्रान्त्वा, विदेहे चक्रवर्त्यभूत् ॥ १४४ ॥ श्रीधनञ्जय-धारिण्योः, प्रियमित्राभिधोऽङ्गजः । मुक्त्वा चक्रिश्रियं सोऽन्ते, प्रात्रा-
जीत् पोट्टिलान्तिके ॥ १४५ ॥ कोटिवर्षं स चारित्रं, प्रतिपाल्यातिनिर्मलम् । युटिताङ्गं च सर्वायुरन्तेऽनशनपूर्वकम् ॥ १४६ ॥ मास-
भेजेन सर्वार्थसिद्धविमानमासदत् । उल्लुष्टायुर्महाशुक्रे, महाशरुसमप्रभः ॥ १४७ ॥ [युगम्] जम्बूद्वीपस्य भरते, छत्राग्रा पुयंथा-
भवत् । जितशत्रुः प्रिया भद्रा, तस्युत्रो नन्दनाभिधः ॥ १४८ ॥ स बालकालसम्प्राप्तराज्यो मुक्त्वा चिरं सुखम् । चतुर्विंशत्यब्दलक्षाः,
प्रान्ते (गुरु)पोट्टिलसन्निधौ ॥ १४९ ॥ प्रत्रय्य मासक्षणैर्वर्षलक्षं निरन्तरम् । क्षपयित्वाऽर्जयित्वा च, तीर्थकृत्कर्म निर्मलम् ॥ १५० ॥
विंशतिसागरायुष्को, विमाने कुसुमोत्तरे । उत्पन्नः प्राणते देवो, जाग्रत्पुण्योदयाद्भुतः ॥ १५१ ॥ [युगम्] पण्माससावशेषायुर्मोह-
मेत्यपरः सुरः । पुण्यक्षयात् तदाधिक्यादर्हद्देवोऽतिदीप्यते ॥ १५२ ॥

इतश्च जम्बूद्वीपस्य, भरते धनुराकृतौ । मूरिभूदेयभूदेचकुण्डमामाभिधं पुरम् ॥ १५३ ॥ कोडालगोत्रस्तत्रर्षभदत्ताख्यो द्विजो-
त्तमः । जालन्धरकुलजाऽस्य, देवानन्देति पत्न्यभूत् ॥ १५४ ॥ [युगम्] तस्याः कुक्षौ समुत्पेदे, च्युत्वाऽर्द्धनिशि कल्पतः । आपाढ-
सितपट्यां स, ज्ञानत्रयपवित्रितः ॥ १५५ ॥ च्योष्येऽत इति जानाति, च्युतोऽसि चेत इत्यपि । च्यवमानो न ह्यत्रस्थस्यैकसामयिकज्ञता
॥ १५६ ॥ सा ततस्त्राहशे तल्पे, सुखसुप्ता सती सती । चतुर्दश ददर्शमान्, स्वप्नानद्भुतदर्शनात् ॥ १५७ ॥ 'सिद्देभै-भौ-रमो-शो-मै-
र्षन्द्रार्क-ध्वज-शुम्भकाः । पर्धसरोऽब्धिर्विमानरत्नं रत्नोर्धयः शिली ॥ १५८ ॥ हृद्वैतान् हृष्टुष्टा सा, प्रबुद्धा ग्रीतमानसा । ह्यैर्त्कर्षोह-
सहोमराजी राजीवलोचना ॥ १५९ ॥ उत्प्रायोत्कृष्टया गत्वा, राजहंसीसदृक्षया । यत्राऽऽस्ते ऋषभदत्तत्तत्रैत्य तमवोधयत् ॥ १६० ॥
सुप्ताऽथ शयनीचेऽहं, स्वामिन् ! वीक्षितवलयमून् । तदेषां फलमाल्याहि, बुद्धि-विज्ञानपूर्वकम् ॥ १६१ ॥ स विमशयोऽऽह द्वैवानुप्रिये !

लामोऽङ्गजस्य ते । भोगलामोऽर्थलाभश्च, भावी लाभः सुखस्य च ॥ १६२ ॥ श्रुत्वेति शुद्धिवा गेहं, गत्वा गभं दधत्यसौ । सुहृत्तमिव
 द्वाशीतिर्वासरागत्यवाहयत् ॥ १६३ ॥ निष्कम्पमभूत् कम्पमय शकस्य विष्टम् । स ज्ञात्वाऽवधिना जन्मार्हतश्चेतस्यचिन्तयत् ॥ १६४ ॥
 नेदं मृतं भवेन्नैव, न भविष्यति कर्हिचित् । अर्हश्चक्रिन्-त्रिरण्डेशादयो यत् पुरुषोत्तमाः ॥ १६५ ॥ दरिद्रादिबुल्लेखेवं, नोत्पेधरन् कदाचन । कर्मो-
 द्यादयोत्पन्ना, जायन्ते नेति निर्णयः ॥ १६६ ॥ [युग्मम्] तथाऽयं भगवान् धीर उत्पन्नस्तादृशे कुले । ततो जीतमतीतानागतानां वञ्चिणा-
 मदः ॥ १६७ ॥ कुलेभ्यस्तादृशेभ्यो यदुद्धृत्योत्पादयन्त्यमी । अत्रोत्रादिबुल्लेखेवाहंदादीन् पुरुषोत्तमान् ॥ १६८ ॥ ममापीदमतः श्रेय इति
 सञ्चिन्त्य यासवः । नैगमेपिणमादिश्वदाकार्यमिसरेश्वरम् ॥ १६९ ॥ भो देवानुप्रियादोऽहं द्वैयापृत्यं कुरुत्तमम् । सद्यस्तदा तदादेशमासाद्य
 मुमुदेऽस्तकौ ॥ १७० ॥ ततश्च वैक्रियोद्घातं, कृत्वैलेशानकृणके । चण्डादिगतिभिर्विप्रकुण्डमामाय सोऽचलत् ॥ १७१ ॥ एत्यापस्या-
 पिनी मातुर्दत्त्वा लात्वा करद्वये । निराचारं न्यथाद् धीरं, स कुशौ चेदकस्यसुः ॥ १७२ ॥ आश्विनाद्यत्रयोदश्यां, चन्द्रे हस्तोत्तरास्थिते ।
 त्रिशलायां स उत्पन्नः, पद्भ्यां सिद्धार्थभूपतेः ॥ १७३ ॥ देवानन्दा त्रिशला च, तस्यां निशि निजान्ते । निर्गच्छतः प्रविशतः, स्वप्नान्ते
 पश्यतः समम् ॥ १७४ ॥ गर्भतः सप्तमे मासे, स्वाम्यभिप्रहमप्रहीत् । उपादेयं मया मातापित्रोर्नो जीवतोर्व्रतम् ॥ १७५ ॥ नवमा-
 सेऽथ सम्पूर्णे, सार्धसप्तदिनोचरे । चैत्रशुक्लत्रयोदश्यामिन्दौ हस्तोत्तरानुगे ॥ १७६ ॥ मनोऽनुकूलवातेषु स्थानस्यप्रदेषु सः । प्रक्रीडित-
 प्रमुदितावन्यां जनपदोदये ॥ १७७ ॥ कन्याराशिः सिंहलक्ष्मा, निशीथे काञ्चनद्युतिः । जात उत्पादयन् सौख्यं, क्षणं नारकिणामपि
 ॥ १७८ ॥ [त्रिभिः सम्बन्धः] इतश्च दिक्पारीणामासनानि चकम्पिरे । वितेनुः सूतिकर्मणि, स्वानि स्वान्येव्य भक्तिः ॥ १७९ ॥
 ज्ञात्वाऽऽसनाकम्पवशादयोर्षकैर्घण्टां सुघोषां हरिरख्यताडयत् । अभूत् तदानीं युगपन्नानादाहृतं समप्रेषु सुरालयेषु ॥ १८० ॥ विमानमारुह्य

महत्प्रमाणमेत्याहृतो जन्मगृहं जनन्याः । दत्त्वा त्वपस्वापनिकां समीपे, सुक्त्वा तदाकारमुदाररूपम् ॥ १८१ ॥ सौधर्मनाथः प्रविधाय
पद्मधाऽऽत्मानं जिनं पाणिपुटे प्रहर्षुलः । जन्माभिपेकं विदधे सुराचले, यथाक्रमं सर्वसुरेश्वरैः समम् ॥ १८२ ॥ [युग्मम्] आनीय
पश्चादपनीय निद्रामुद्घोषणां वाढरवेण चक्रे । शृण्वन्तु भोः सर्वसुपूर्वसद्मा !, विरूपकं नेतुरथास्य मालुः ॥ १८३ ॥ ये चिन्तयिष्यन्ति हृदा
कदाचित्, तेषां शिरांस्यर्जकमक्षरीयत् । सुष्टं स्फुटिष्यन्ति किलैवमुक्त्वा, हरिः सुरेन्द्राश्च गता यथागतम् ॥ १८४ ॥ [युग्मम्] प्रातः प्रव-
र्द्धापनिकां प्रसिद्धसिद्धार्यराजाय प्रियंवदाऽदात् । सुतावतारं स तदा तदास्थाञ्छ्रुत्वा ममौ नो मनसि प्रकामम् ॥ १८५ ॥ किरीटवज्र्या-
(र्जिं)मखिलामलङ्कृतिं, दास्ये ददावात्मतनोस्ततो नृपः । प्रभातकृत्यानि विधाय कृत्यविदाकार्यं कौटुम्भिकपुंस इत्यवक् ॥ १८६ ॥
प्रमृज्य सिक्त्वा मञ्चातिमञ्चोलोचाञ्चितं पुरम् । ऊर्ध्वोक्तोरुमुशलं, बद्धव(च)न्दनमालिकम् ॥ १८७ ॥ नैकतालाचराकीर्णं, कुरुत त्वरितं
स्वयम् । सर्वं विधाय ते राज्ञः, आज्ञां प्रत्यर्पयन्त्यथ ॥ १८८ ॥ दशाहमहिमारम्भे, वर्तमाने नृपोऽकरोत् । उच्छुल्कमुत्करं मानवर्द्धनं
गुप्ति(वन्दि)मोक्षणम् ॥ १८९ ॥ धात्रीत्वं पञ्चभिर्देवीभिः कुर्याणाभिरन्वहम् । प्रापोपचयमङ्गेन, स्वामी चामीकरच्छविः ॥ १९० ॥ किञ्चिदूना-
ष्टवर्षस्य, सुराणामग्रतः प्रभोः । सद्गुणोत्कीर्चनं शक्रः, सुधर्मा(र्म)स्यो व्यधादिदम् ॥ १९१ ॥ वालोऽवालस्यभावोऽसौ, वीरोऽवालपरक्रमः ।
नेन भापयितुं देवैः, सशकैरपि शक्यते ॥ १९२ ॥ तत्रैकस्तद्वचः श्रुत्वाऽश्रद्धानः सुरो हृदि । एति वीरान्तिकं तूणं, भापनार्थं निरर्थकम्
॥ १९३ ॥ तले तिन्दुकवृक्षस्य, सर्परूपं विधाय सः । स्थितः परे भयत्रान्ता, वाला नेशुर्दिशोदिशम् ॥ १९४ ॥ निर्भीको भगवान् नागं,
पाणिनाऽऽदाय रज्जुवत् । दयावान् दूरमुत्सृष्टवानवाम(न)मना मनाक् ॥ १९५ ॥ पुनर्विधाय बालस्य, रूपं क्रीडन् सुरो जितः । प्रमुणा
तुरगीमूतः, प्रसुरप्यारुरोह तम् ॥ १९६ ॥ नभस्युत्पतितो बर्द्धमानो मानोऽज्ञिताङ्गयुत् । सविकारं तदाकारं, विलोक्य प्रसुरप्यथ ॥ १९७ ॥

मुष्टिप्रहारं पृष्टेऽदात्, ततः संहृत्य कैतवम् । नत्वा वीरं गुणान् गृह्णन्, स्वर्गं स्वर्गं जगाम सः ॥१९८॥ अथाधिकाष्टवर्षं तं, विज्ञाय पित-
रावपि । कृतकौतुकमाह्वयं, वस्त्राभरणभूषितम् ॥१९९॥ गजालुढं पुरः प्रोद्यन्निनादौढैतवन्धुरम् । निन्यतुर्लैतशालायां, गावद्वधवलमङ्गलम्
॥ २०० ॥ [युगम्] विशाखावधिता शक्र, एत्य रूपं ह्विजन्मतः । कृत्वाऽऽसनं प्रभोर्योग्यं, स्वयोग्यं चाप्यचीकरत् ॥२०१॥ तत्समक्षं प्रसुं
शक्रोऽपृच्छन् सिंहासनस्थितम् । शब्दस्य लक्षणं तथ्यं, सर्वं स्वाम्यपि तं जगौ ॥ २०२ ॥ अचिन्तयदुपाध्यायो, मानादपि कणो महान् ।
यवहो ! वैर्ययं बालस्तन्नामापि न वेद्वयहम् ॥ २०३ ॥ तेनावधारितं सम्यक्, सर्वं सद्धारणावता । ततः (प्रभृति जैनेन्द्रं कृतं) प्रदृत्तमन्ना-
दायैन्द्रं व्याकरणोत्तमम् ॥ २०४ ॥ त्यक्तबालोचितवस्त्रं, क्रमेण प्राप्तयौवनम् । विज्ञाय पितरौ भोगसमर्थं वीरमात्मजम् ॥ २०५ ॥
महदुज्ज्वलकुल्या(ला)याः, शुभे चन्द्रवले तिर्यौ । राजकन्यायशोदाया, ग्राहयामासतुः करम् ॥२०६॥ [युगम्] मुञ्जानः पञ्चधा भोगान्,
निःस्पृहोऽपि नरोचितान् । प्रियदर्शनाभिधां(ऽऽख्यौ)पुत्री, स्वानुरूपामजीजनत् ॥ २०७ ॥ श्रीपार्श्वोपासकीभूय, श्रीवीरपितरावय ।
मृत्वाऽनशनयोगेन, माहेन्द्रं वा(चा)ऽच्युतं भितौ ॥ २०८ ॥ प्रपूर्णाभिग्रहो दक्षप्रतिज्ञो ज्ञातनन्दनः । विनीतो मद्रकोऽष्टाविंशत्यब्दान्य-
स्याद् गृहे विभुः ॥ २०९ ॥ पृष्टोऽय दर्व्वमानेन, व्रताथं नन्दिवर्द्धनः । स्पष्टमाचष्ट मा भ्रातः !, क्षेप्सीः क्षारं क्षते क्षतम् ॥ २१० ॥
ततो वर्षद्वयं तस्यौ, गार्हस्थ्येऽस्योपरोधतः । दाक्षिण्यसेवधिवारिः, शुद्धसाधुरिवाधिकम् ॥ २११ ॥ अयो लोकान्तिका देवा, अभ्येले-
त्याशियं ददुः । जय नन्द जय भद्र !, भद्रं ते क्षत्रियोत्तम ! ॥ २१२ ॥ बुद्धस्य भगवन् ! लोकनाथ ! धर्मेऽस्त्वविद्यता । इति कृत्वा
जयशब्दं, प्रयुञ्जन्ति प्रभोः पुरः ॥ २१३ ॥ [युगम्] चारित्रावसरं स्वामी, जानन् ज्ञानेन तु स्वयम् । ताम्रचूडैर्निशाशेषमिव तैर्वोधितः
क्षणम् ॥ २१४ ॥ प्रदाय वार्षिकं दानं, मिलितैश्च चतुर्विधैः । सुपर्वराजसैः सर्वेस्वीर्थान्मोभिः कृताप्तवः ॥ २१५ ॥ सर्वोद्गामरणैश्चारु-

चन्द्रेनैत्रिचिवाङ्गभृत् । कृतपद्यतपाश्चन्द्रप्रभाल्यां शिथिकां श्रितः ॥ २१६ ॥ मार्गशीर्षाद्यद्यदशम्यां, प्रथमे वयसि स्थितः । ज्ञातखण्डवने
वीर एकाक्षयेवाद्दे व्रतम् ॥ २१७ ॥ [त्रिभिः सम्बन्धः] ज्ञानत्रयधरो धीरो, गृहस्थत्वेऽभवत् पुनः । तुयं ज्ञानं तदोत्सेदे, मनःपर्यवसंज्ञ-
पम् ॥ २१८ ॥ तत्रोचानेऽखिलान् ज्ञातीन्, पृष्ठाऽनस्तमिते रवी । कुमार(र्मा)प्राममायातः, सायं तु प्रतिमां स्थितः ॥ २१९ ॥ एकस्तत्रैव
गोपालोऽवगु वीरं मद्भुपाविमौ । चिन्त्यौ यावद् विधायैमि, कार्यं गोदोहनादिकम् ॥ २२० ॥ मौनेन नावगीशोऽपि, स गत्वाऽऽगात्र पश्यति ।
लभो भ्रमितुमत्येतावायातावन्तिकं विभोः ॥ २२१ ॥ दृष्ट्वा रात्रिभ्रमात् कुब्धोऽधावतोत्पाट्य सेलकम् । स्तेन इत्युपसर्गार्थमथास्मार्षीद् जिनं हरिः
॥ २२२ ॥ कथमथा(मुपा)त्तचारित्रः, स्वामी विहरति क्षितौ ? । तथाऽऽद्यान्तं तमालोक्य, द्रोगेय स निषेधति ॥ २२३ ॥ ततः कृताञ्जलिः
प्राहोपसर्गषड्भुलो विभो ! । चिरं भावी विहारस्ते, पूर्वकर्मोनुभावतः ॥ २२४ ॥ यथादिशति मां स्वामी, वारयाम्यन्तिके स्थितः । वीरोऽवा-
दीद् हरे ! नैवं, भूतं भावि भवत्यहो ! ॥ २२५ ॥ यदन्यनिश्रयाऽर्हन्तोऽर्जयन्ति किल केवलम् । किन्तु स्ववीर्यपुरुपाकारादेव हि केवलम्
॥ २२६ ॥ सिद्धार्थव्यन्तरं स्वामिसम्बन्धिनमयो हरिः । आदिश्यादृश्यतां प्राप्तो, विद्युद्युद्योतवत् क्षणात् ॥ २२७ ॥ पारणाय प्रगे प्राप्तो,
चलस्य गृहिणो गृहे । परमाग्नेन तेनापि, स भक्त्या प्रतिलामितः ॥ २२८ ॥ देवोर्दुर्बुष्टमहोदानं, नेदुर्दुर्बुष्टमयो रत्नेष्टुष्टिः,
पत्र दिव्यानि जसिरे ॥ २२९ ॥ कृत्वाऽऽयं पारणं पात्रे, तत्रेशो देवदूष्यभृत् । तापसाश्रममायातो, मायातोऽत्र पराङ्मुखः ॥ २३० ॥ तत्र मित्रं
गुलपतिः, पितुरालेऽर्हतः स तु । उद्वाहृर्मिलनायाऽऽगात्, पूर्वाभ्यासाद् विमुक्तया ॥ २३१ ॥ ऊचे कुलपतिः स्वामिन् ! प्रासुकोपाश्रयाश्र-
यात् । अनुप्राप्तोऽस्त्वयं वर्षावस्थित्याऽवस्थितात्मना ॥ २३२ ॥ दाक्षिण्येन पुनस्तत्रायातोऽस्थात् प्रतिमास्थिरः । त्रोटयन्त्युटुजांस्तार्णान्, तिर्यञ्चः
प्राट्टहागमे ॥ २३३ ॥ निर्दयास्ताडयन्त्यने, नेत्रास्तान् निर्ममत्वतः । अवोचन्नपरि प्रीत्या, गुरवे सोऽप्यवक्(सोऽवक् च)प्रगुम् ॥ २३४ ॥ देवार्थ !

शकुनी नीडं, पीड्यमानं हि रक्षति । त्वत्पिता जगतीपीठं, किं भवान् नैक(व)मास्पदम् ? ॥२३५॥ अग्नीतिकारि दूरेण, स्थानं त्याज्यं तपो-
 धनैः । विजहारेति वर्षासु, न सन्तोऽन्यासुखावहाः ॥२३६॥ व्युत्सृष्टाङ्गेन मौनेन, श्रीतिमद्बृहवासिना । पाणिपत्रेण गृहिणोऽभ्युत्थानाद्य-
 विधायिना ॥ २३७ ॥ भाव्यं मयेत्यसौ पञ्चाग्रहीदुग्रानभिग्रहान् । अथोपसर्गा ग्रन्थेभ्यो, विज्ञेया विद्युधेरिह ॥२३८॥ [नोच्यन्ते ग्रन्थबाहु-
 स्यादिति] वीरेण भ्रमताऽऽप्ते(ते)न, यत्तपस्तप्रमुक्तम् । पक्षाख्योदशाब्दानि, द्वादशेत्युच्यतेऽधुना ॥२३९॥ पण्मास्येका चतुर्मास्यो, नव
 द्वे च त्रिमासिके । पद् द्विमास्यैकमासी, द्वादशेति तपोऽभवत् ॥ २४० ॥ अर्द्ध-द्वयर्द्ध-सार्द्धद्विमास्यश्च द्वासप्ततिर्द्धे द्वे । भद्राद्याः प्रतिमा-
 स्तिस्त्रो, द्वि-चतुर्दशवासैरः ॥ २४१ ॥ प्रतिमा द्वादशाच्छिन्ना अष्टमेनैकरात्रिकी । सामिग्रहा शराहोनां, पण्मासी वत्सपत्तने ॥ २४२ ॥
 पयानां द्विशतीमेकोनत्रिंशदधिकां व्यधात् । त्रिशलेकोनपञ्चाशत्, पारणाः सर्वसङ्ख्याया ॥ २४३ ॥ [युग्मम्] चतुर्थभक्तं नो नित्य-भक्तं
 कर्हिचिदप्यभूत् । अयानकं तथा सर्वं, तपोऽस्य चरमार्हतः ॥२४४॥ दीक्षया दिनमेकं च, सर्वं निक्षिप्य मीलितम् । पूर्वोक्तमानश्छद्मस्थ-
 काल एषोऽस्य शासितुः ॥ २४५ ॥ तुर्येऽह्नः प्रहरे राधविशुद्धदशमीदिने । शुक्लध्यानान्तरे वर्चमानस्यानुचरं प्रभोः ॥ २४६ ॥ नद्यु-
 जुपालिकातीरे, जृम्भिकायाः पुरो यद्विः । अव्यक्ताल्यस्य चैत्यस्यासन्ने श्यामाकगेहिनः ॥ २४७ ॥ क्षेत्रान्तः शालवृक्षाधः, पष्टेनोत्क-
 टिकासने । स्थितस्य तस्य सम्पन्नं, केवलं जन्मभे शुभे ॥ २४८ ॥ [त्रिभिः सम्बन्धः] ततश्चतुर्विधैर्देवैर्निर्मिते धर्मसद्धानि । जीतमित्य-
 करोद् धर्मदेशनां धर्मदेशकः ॥ २४९ ॥ आश्रयं तत्र नो कश्चित्, साधुर्वा श्रावकोऽभवत् । ततो विहृत्य शर्वयां, द्वादश योजनान्यगात्
 ॥ २५० ॥ महसेनवने पापापुर्यां धर्मगृहे स्थितः । तत्राऽऽस्ते(स्ति)सोमिलज्योतिर्यांगकर्ता द्विजस्तदा ॥२५१॥ एकादशाप्युपाध्यायास्ते-
 नाहूताः ऋतूपरि । मिलिताः सन्त्यधायान्ति, नमस्कृतुं जिनं जनाः ॥२५२॥ प्रससुस्तन्मुखे याचः, सर्वज्ञोऽत्रागतोऽस्ति हि । वञ्चुत्वाऽचि-

न्त्ययत् चित्ते, गौतमोऽहहृतेरुदः ॥२५३॥ विद्यमाने न कोऽप्यन्यः, सर्वज्ञो मयि सम्प्रति । एकस्मिन्नुदिते भानौ, किमन्यः कर्हिचिद् भवेत् ? ॥ २५४ ॥ परं कोऽपि महार्घूर्त्त, इन्द्रजालिकविद्यया । विस्मापयति नृन् सुग्धान्, न लोकः पारमार्थिकः ॥ २५५ ॥ अथाकारो प्रकाशास्यां-
ञ्चलत्कु(कु)ण्डलधारिणः । आयातो वीह्य गीर्वाणान्, विमानस्थान् महस्विनः ॥२५६॥ उपाध्यायादयः प्राहुरहो ! माहात्म्यमात्मनः । क्रतोर-
यान्ति यदमी, महिमां कर्तुमुमुदः ॥ २५७ ॥ [युग्मम्] श्रपाकपाटकमिव, लक्त्वा तं यज्ञपाटकम् । ते समवस्तुौ जग्मुर्न सुधीसुग्ध-
मार्गगः ॥२५८॥ तद् दृष्ट्वा गौतमोऽवादीत्, सुग्धा जग्धा हनेन चेत् । कथं सुरा ? वा संयोगः, सदृशो प्रान्य-मूर्खयोः ॥२५९॥ यामि-
पश्यामि सर्वज्ञवादमुत्तारयामि वा । इति ध्यात्वा दृतरुद्रास्तत्रागाद् गौतमो रयात् ॥ २६० ॥ आगच्छ मो गौतमेति, भापितः स्वामि-
नाऽऽह सः । कथं मे नाम जानाति ? , को वा वेत्ति न मामिह ? ॥२६१॥ परं ह्यास्यति सन्देहं, हार्दं मे चेदयं तदा । सत्य इत्यवदत् तावद्
वेदसत्यार्थमीशिता ॥२६२॥ तत् उत्थातमिध्यात्वपटलं शुचिदर्शनः(म) । स्फुरद्रूपतयाद्राक्षीद्, गौतमो वीरभास्करम् ॥ २६३ ॥ सुक्त-
मानं नमन्मौलिमर्हन्मौलिसुं तदा । चारित्रं प्राहयामास, च्छात्रपञ्चशतीष्टुतम् ॥२६४॥ एवमेवाग्निभूत्याद्या, दीक्षिताः स्वामिना तदा(दश) ।
सर्वे चैकादशाभूवन्, क्रमेण गणधारिणः ॥२६५॥ चतुर्दश सहस्राणि, श्रमणा गुणशालिनः(धारिणः) । पद्त्रिंशच्च सहस्राणि, श्रमण्योऽस्य
परिच्छदः ॥२६६॥ लक्षमेकोनपष्टिञ्च, सहस्राः श्रावकाल्पया । तेभ्यो द्विगुणमानान्श्च, श्राद्धोऽर्कत्रतधारिकाः ॥ २६७ ॥ मनःपर्यविनां
यादिनां चतुर्दशपूर्णिगाम् । शतानि पञ्च चत्वारि, त्रीण्येवं स्युर्यथाक्रमम् ॥२६८॥ शतं वैक्रियलब्धीनां, सप्त केवलिनामपि । सर्वार्थ-
सिद्ध(ञ्चा)वधिनां, शतान्यष्टौ(ष्ट) त्रयोदश ॥२६९॥ द्वयोर्द्वयोः किलैकस्या वाचनाया विशेषतः । नव गच्छास्तदीशाञ्चैकादशेति यतिक्रमः
॥२७०॥ स्वशासनस्य रक्षार्थे, यत्नं मातङ्गसञ्ज्ञकम् । तथा सिद्धायिकां देवीमादिशदीशिताऽन्तिमः ॥२७१॥ एवं चतुर्विधं सङ्घं, संस्थाप्य

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
श्रीवीर-
वर्णनम् ।

॥ १७ ॥

जगतां पतिः । सेव्यस्त्रिदशकोटीभिर्विजहार वसुन्धराम् ॥ २७२ ॥ दान-लेभ-धीर्य-भोगीपभोगा अन्तरायकाः । ह्यसो रत्नरती भीतिर्जु-
गुप्सा शोकं-मन्मथौ ॥ २७३ ॥ मिथ्यैवाज्ञानंता निद्राऽविरति-द्वैप-रंगताः । इत्यष्टादशदोषेण मुक्तो मुक्तिमुलोन्मुलः ॥ २७४ ॥
चतुर्विंशदृतिशयैः, प्रातिहार्याष्टकेन च । पञ्चत्रिंशद्वचनातिशयैश्च सहितो यमौ ॥ २७५ ॥ नो भवितव्यतानाशो, गोशालत्स्यां जगत्प्र-
भुम् । यशुक्रोश हृष्टा ! तेऽग्रे, महर्षी दग्धवानपि ॥ २७६ ॥ वसन्ति सन्तो यत्रैकं, सुहृत्तं तं कृतार्थताम् । नयन्तीति शिवं देवानन्द-
र्षभदत्तयोरदान् ॥ २७७ ॥ दिशन् सप्तमद्भानि, नव तत्त्वानि तत्त्ववित् । देशोनशिशुर्षर्पणि, पापायां विहरजगात् ॥ २७८ ॥
हस्तिपालनृपालस्य, शुक्रांशौ शुल्कमण्डपे । कार्तिकामाघसीरानौ, पष्टेन स्वातिभे शुभे ॥ २७९ ॥ पयङ्कौसनमासीनस्तुर्योरान्ते प्रशान्त-
हृत् । भवोपप्रादिकर्माशिक्षयादुच्छिन्नवन्धनः ॥ २८० ॥ सार्द्धद्वये वर्षशते, व्यतीते पार्श्वतः प्रभोः । द्वासप्तत्यब्दसर्वायुः, करणे नागनामके(नि)
॥ २८१ ॥ अष्टदशगणोर्वीशपुरस्ताद् धर्मदेशनाम् । षोडश प्रहरान् कुर्वन्नेकाकी शिवमाय सः ॥ २८२ ॥ [चतुर्भिः सम्बन्धः] जाति-जन्म-
जरा-मृत्युमुख्यवाधाऽकलङ्कितः । तत्रानन्तानन्तकालं, स्थाता त्राताऽङ्गिनां विभुः ॥ २८३ ॥ इत्यागमारामकृतोऽच्छदृत्तिना, सुग्धेन दृब्ध्याऽस्य
चरित्रमालिका । यः कण्ठपीठे लुठितामशाठ्यतस्तनोत्यनन्तां लभते रमामिमाम् ॥ २८४ ॥ इति श्रीखरतरगच्छशृङ्गारहारश्रीगुणरत्न-
सूरिशिष्यलेशयाचनाचार्यपद्मामन्दिरगणिविरचितायां श्रीवीरचरित्रं परिपूर्णम् ॥ [ग्रन्थाग्रं ६४१]

अथ देवानामि(नि)व गुरुणामपि मङ्गलभूतत्वात् परमगुरुन् सुवन्नाह—

निम्ममवियवारसंगे, निहयअणंगे विमुक्कभवसंगे । करुणामयजलनिहिणो, नमामि गणहारिणो सधे ॥ ३ ॥
व्याख्या—‘नमामि’ नमस्करोमि, अहमिति गम्यम् । काच् ? ‘गणधरान्’ गणं-गच्छं धरन्तीति तान्, कृतिसह्यान् ? ‘सर्वान्’

शलाकापु-
रुपाधिकारे
श्रीवीरवर्ण-
नसमाप्तिः
परमगुरु-
खवनं च ।

सर्वतीर्थकरसत्कान् यथा ऋषभस्य पुण्डरीकादीन् चतुरशीतिसङ्ख्यानं यावन्नेमिनो वरदत्तादीन् एकादश आवश्यक-कल्पयोरभिप्रायेण चाष्टादश । एवं पार्श्वस्याष्टौ दश च । श्रीवीरस्य चैकादश । एतन्नामसद्भाहकगाथाः—*“सिरिडसहसेण पट्टु सीहसेण चारूरु वर्जनाहो य (हक्त्वा) । चैमरो सुज्ञोय विद्वम्ब दिन्ना पट्टुणो वराहो य ॥ १ ॥ पट्टु नन्दं कोत्थुमो वि य, सुधम्म मन्दर जैसा अरिट्टो य । चक्काडह संसं कुंभे भिंसय मंही य सुं(सं)भो य ॥ २ ॥ वरदत्त अज्जदिन्ना, तहिंदेभूई य गणहरा पढमा । सीसा वसहाईणं, हरंतु पावाइं पणयाणं ॥ ३ ॥” पुनः किंविशिष्टान् ? “निम्मविय” चि ‘निर्मो निम्माण-निम्मवो’ इति [सिद्धहेम ८।४।१९] प्राकृतसूत्रेण निम्मवादेशः, ततश्च निर्मापितानि-निष्पादितानि द्वादशाङ्गानि—श्रीभुवनतुङ्गसूरिव्याख्यायामुत्पादादीनि, अस्माद्ब्याख्यायामाचाराङ्गादीनि यैस्तान्, तथा ‘निहतानङ्गान्’ निर्नाशितमन्मथान् ‘विमुक्तभवसद्गान्’ लक्षसंसारसम्बन्धान् निर्वाणगमनात् । पुनः किंविशिष्टान् (कथम्भूतान्) ? करुणैव-दयैव अमृतं-पीयूषं तस्य जलनिधय इव समुद्रास्तान् एवंविधान् नमामीति गाथार्थः ॥ ३ ॥

अथ महर्षीणां चरित्राधिकारे प्रस्तूयमाने सर्वमहर्ष्यादिभूतत्वेन प्रथमं श्रीभरतर्यैः स्तुतिमाह—

भरहमहारारिसिं, निह(हि)वेषुप्पन्नानाणवररणं । दसहिं सहस्सेहि समं, निक्खंतं वंदिमो सिरसा ॥४॥
व्याख्या—भरतमहाराजर्षिं “वंदिमो” चि वन्दामहे, वयमिति गम्यम् । महांश्चासौ राजा च महाराजो भरतश्चासौ महाराजश्च

* स. छाया “श्रीऋषभत्वेनः (पुण्डरीकः) प्रभुः सिहसेनश्चारूरुवर्जनामश्च । चमरः सुघोतो विदमो दत्तः प्रभवो वराहश्च ॥ १ ॥

प्रभुर्नन्दः कौत्थुमोऽपि च सुधर्मा (सुभूमो) मन्दरो यथा अरिट्टश्च । चक्रायुधः शङ्खः कुम्भो भिपजो मल्लिश्च शुम्भश्च (सम्भूतः) ॥ २ ॥
वरदत्त आर्यदत्तः तयेन्द्रमूर्तिश्च गणधराः प्रथमाः । तेषां ऋषमादीनां हरन्तु पापानि प्रणतानाम् ॥ ३ ॥”

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्ती
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
परमगुरुस्त-
धनं तदन्त-
र्गतमहर्षिचं-
रित्राधिकारे
आद्यभरतैः
स्तवनं च ।

॥ १८ ॥

भरतमहाराजो भरतमहाराजश्चासौ ऋषिश्च भरतमहाराजर्षिस्तम् । किंविशिष्टं ? गृहवेये-गृहस्थनेपथ्ये एव उत्पन्नं-प्रादुर्भूतं ज्ञानेपु-
मत्यादिपु वरत्रमिव वरत्रं केवलज्ञानं यस्य तम् । पुनः कथम्भूतं (किंविशिष्टं) ? 'निष्क्रान्तं' गृहीतसाधुवेपं, कथं ? 'समं' सार्द्धं, कैः ?
सहस्रैः, कतिसङ्घैः ? दशभिः प्रस्तावाद् भूमुजामिति गाथार्थः ॥ ४ ॥

अथ बाहुवलिनं(लिं) स्तौति—

हृथिविलगस न केवलं ति सोऽज वरिसपडिमंते । पयपउमसमुपाडियनाणवरो जयउ बाहुवली ॥ ५ ॥
व्याख्या—'बाहुवलिः' सौनन्देयः 'जयतु' जयमनुभवत्विति क्रियायोगः । किम्भूतः ? "पयपउम" ति पदपद्मस्य-चरणकमलस्य
समुत्पादनकाले एवेत्यध्याहाराद् उत्पादितज्ञानवरः-जातकेवलः । क ? वर्षप्रतिमान्ते, किं कृत्वा इति ? श्रुत्वा इति, इतीति किं ? 'हृत्वि' ति
'हृत्तविलमस्य' गजारूढस्य न 'केवलं' पञ्चमज्ञानमित्यर्थः । इति गाथार्थः ॥ ५ ॥

तं जायमउज्झाप, तक्खसिलाविसयसंधिपघइयं । वंदे बाहुवलिरिसिं, निधुयमट्टावए सेले ॥ ६ ॥
व्याख्या—इयं गाथा प्रक्षेपरूपापि विशेषार्थप्रतिपादिका इति व्याख्यायते । 'तं' बाहुवल्पर्यपि (लिङ्गर्षिं) 'वन्दे' अभिवादायामि ।
किम्भूतं तं ? 'जाते' प्राप्तजन्मानं, कस्याम् ? 'अयोध्यायां' विनीतायाम् । पुनः किंविशिष्टं ? "तक्खसिलि" ति तक्षशिलानाग्री पुरी तस्या
विषयः-देशस्तस्य सन्धौ-सीमि प्रत्रजितं-आतत्रतम् । तथा 'निर्वृतं' प्राप्तशिवं, क ? अष्टापदे शैले । इति गाथाक्षरार्थः ॥ ६ ॥

अथ भरतान्वयिनामजितनाथं यावदशेपरजर्षीणां गाथात्रयेण स्तुतिमाह—

सुरवइणा अहिसिस्ता, भरहपए अद्धभरहवरपहुणो । आइचजसग्पमुहा, अट्ट वि सासयसुहं,पत्तो ॥ ७ ॥

शलाकापु-
रुपाधिकारे
महर्षिचरि-
त्राधिकारा-
न्तर्गतवाहु-
वलेः स्वव-
नम् ।

अन्ने वि पुहइवइणो, उसहस्स पउप्पए असंखिज्जा । जाव जियसत्तुराया, अजियजिणपिया समुप्पन्नो ॥ ८ ॥
उज्झत्तु रज्जलच्छि, पवइया के वि सिवपुरं पत्ता । सवट्टविमाणवरे, अवरे ते वंदिमो सव्वे ॥ ९ ॥

व्याख्या—‘सुरपतिना’ इन्द्रेण भरतकेवलोल्लसत्तावेव समागल इति शेषः, किम् ? ‘अभिपिक्ताः’ राज्ये स्थापिताः । अयं भावः—
यथा भरतस्य केवलज्ञानमहिमा कृतस्तथाऽऽदित्ययशसश्च राज्याभिषेकमहिमा । कस्मिन् ? ‘भरतपदे’ आद्यचक्रिक्रमे । “अद्धभरह-
वरपहुणो” त्ति प्राकृतत्वाद् भरतार्द्धवरप्रभवः स्वामिनो जिनमुदुत्तधारनाश्च । यदागमः—*“राया आंइच्चजसे, मंहाजसे अइवले य
वेलमदे । वलैविरिय किंत्तिविरिय, जंलविरिए दंडविरिए य ॥ १ ॥ एण्हि अद्धभरहं सयलं मुत्तं सिरेण धरिओ य । जिणसंतिओ य
मउडो, सेसेहि न चाइओ वोडुं ॥२॥” ते के ? आदित्ययशःप्रमुखाः पूर्वगाथोक्ता अष्टावपि, किं ? ‘शाश्वतसुत्तं’ मोक्षस्थानं प्राप्ताः । इति
प्रथमगाथाक्षरार्थः ॥ ७ ॥ अन्येऽपि “पुहइवइणो” त्ति ‘वृथिवीपतया’ भूजुजः “उसहस्स” त्ति ‘ऋषभस्य’ आदितीर्थकृतः, कस्मिन् ?
“पउप्पए” त्ति ‘पश्चात्पदे’ पदात्पदे पश्चादन्वय इत्यर्थः, ‘असद्धेयाः’ सद्गतातीताः समुत्पन्ना इत्यध्याहार्यम् । कियत्कालं ? यावद् जितशत्रु-
राजा, कोऽसौ ? अजितजिनस्य—द्वितीयतीर्थकृतः पिता—जनकः अजितजिनपिता ‘समुत्पन्नः’ जातः । इति द्वितीयगाथाक्षरार्थः ॥ ८ ॥
तैः किं कृतम् ? इत्याह—“उंझिच्चु” लक्त्वा, कां ? राज्यलक्ष्मीं ‘प्राप्तजिताः’ गृहीतत्रताः सन्तः ‘केऽपि’ तेषां मध्यात् ‘शिवपुरं’ मोक्षपत्तनं
निरावाधमिति कृत्वा ‘प्राप्ताः’ प्रापुः । “अवरे” त्ति ‘अपरे’ अयशिष्टाः ‘सर्वार्थविमानवरं’ पद्मानुत्तरविमानमुत्थं च । “सवट्टपत्थववरे” इति

* स. छाया—“राजाऽऽदित्ययशा महायशा अतिबलश्च बलभद्रः । बलकीर्यः कीर्त्तिवीर्यो जलवीर्यो दण्डवीर्यश्च ॥ १ ॥ पुत्रैर्दंभरतं सकलं मुक्तं शिरसा
धृतश्च । जिनसत्कश्च मुकुटः शैपेनं शक्तिं वोडुम् ॥ २ ॥”

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
अथमो
विश्रामः ।
शलाकापु-
रुपाधिकारे
महर्षिचरि-
त्राधिकारा-
न्तर्गतसूर्य-
यशआदि-
दण्डवीर्यो-
न्तमहर्षि-
संवेना ।
॥ १९ ॥

पाठे द्वापष्टितमे पञ्चोत्तरविमानरूपे अपरे प्राप्ता इत्यत्राप्यावृत्त्यते । 'ते' ति तान् 'सर्वान्' असह्यावान् सिद्धि(ञ)द(ग)ण्डिकोक्तान् राज-
र्षीन् बन्दाग्रहे ययमिति सूत्रवारामिश्रायः । इति तृतीयंगाथाक्षरार्थः ॥ ९ ॥ अत्र तु सिद्धि(ञ)द(ग)ण्डिकाधिकारो वाच्यो, नोच्यतेऽत्र
प्रथमगौरवात् । तथाऽत्र भरत-बाहुबल्यादित्ययशःप्रभृतीनां प्रबन्ध क्रमपभचरितानुगत एव वेदितव्यः ।

श्लेषचित्रिणां खुतिमाह—

तणमिव भरहृपहुत्तं, चइत्तु नरवइसहस्सपरियरिए । निकलंते नरनाहे, नमामि नव सगरंपामुक्खे ॥ १० ॥
व्याख्या—'नमामि' नमस्करोमि, कान् ? 'नरनाथान्' नृपान्, किंनान्नः ? 'सगरममुत्तान्' सगरः—सुमित्रभूरुादिः—प्रथमो येषां
तान् । कतिसह्यान् ? नव अष्टम-द्वादशयोत्रतान्नीकारात् । किंविशिष्टान् ? निष्कान्तान् । कथं ? नरपतिसहस्रपरिकरितान् प्राकृतत्वाद्
राजन्यसहस्रपरिवारेणेत्यर्थः । किं कृत्वा ? 'त्यक्त्वा' अपहाय, किं तत् ? 'भरतममुत्तं' भरतैत्यर्थं, कमिव ? 'तणमिव' कक्षवत् ।
इति गार्थः ॥ १० ॥

भावार्थस्तु चरित्रेणोच्यते—

पुर्यामासीदयोध्यायां, जितशत्रुरितीश्वरः । यत्प्रतापजितोऽद्यापि, सविता सेवते नमः ॥ १ ॥ तदग्रमहिषी जामद्विजया विजयाह्वया ।
शीलरेण्डुलेलेव, यदीयाऽऽहादते न वम् ? ॥ २ ॥ तस्याश्चतुर्दशस्यप्रसूचितस्नयोऽञ्जनि । अजितार्यो द्वितीयोऽर्हन्, जगन्नेत्रसुधाञ्ज-
नम् ॥ ३ ॥ अथापरोऽनुजस्तस्य, सुमित्रविजयाभिधः । युवराब् यशोमती तस्य, प्रेमपात्रं प्रिया प्रिया ॥ ४ ॥ तस्याः सूनुत्ननश्रीरभवत्
सगराभिधः । क्रमेणोद्बोढराजन्यकन्यौ तौ भ्रातरावथ ॥ ५ ॥ राज्ये न्यस्याऽजितं पुत्रं, यौवराज्येऽनुजाङ्गजम् । जितशत्रुलाइ दीक्षां,

सानुजोऽध्या सतां ह्ययम् ॥ ६ ॥ लोकान्तिकैः(क) सुरैरेत्य, समयं ज्ञापितोऽजितः(जिनः) । सगराय निजं राज्यं, दत्त्वा दानं च
 वार्षिकम् ॥ ७ ॥ व्रतमादाय सम्प्राप्तकेवलो व्यहरद् भुवि । सगरः साधिताखण्डपट्खण्डश्चक्रवर्यभूत् ॥ ८ ॥ [युगम्] पट्टिः सहस्रास्त-
 स्वासन्, जह्नुमुल्यास्तनूद्भवाः । तोपितो जह्नुना चक्री, वरं वृण्वति तं जगौ ॥ ९ ॥ सोऽप्याख्यद् देवपादानां, प्रसादादनुजानुगः ।
 सरन्नः कौतुकं भूमेर्यथा वीक्षे तथाऽऽदिश ॥ १० ॥ ततोऽसौ चक्रयनुज्ञातः, सुबुद्धिसचिवादिभिः । समं चचाल वाचाल-कोलाहलित-
 भूतलः ॥ ११ ॥ नानाराम-पुर-ग्रामरन्यां भूमिं विलोकयन् । क्रमादष्टापदं(दे) जह्नुः, प्राप पापपराञ्जुलः ॥ १२ ॥ तत्र चेतश्चमत्कार-
 कारणं पारणं दशोः । वीक्ष्य स्वर्णमयं चैत्यं, जह्नुः पप्रच्छ मन्त्रिणम् ॥ १३ ॥ केनेदं कारितं मन्त्रिन् !, सुबुद्धिरप्यथाव्रवीत् । आसीत्
 कुमार ! त्वद्वंश्यो, भरतो वृषभाङ्गनूः ॥ १४ ॥ तेन वर्द्धकिल्लेन, कारितं चैत्यमेतत्कम् । कुर्वेऽहमुर्वी वीक्षस्व, तदित्याह स मन्त्रि-
 णम् ॥ १५ ॥ [युगम्] सर्वां निर्वण्य सोऽप्युर्वी कुमारं प्राह नेदृशी । भूरस्त्रि का(का)प्यतो रक्षां, तीर्थस्यास्य विधीयताम् ॥ १६ ॥ ततो
 चर्द्धकिल्लेनाभितो गिरिमचीकरत् । सहस्रयोजनागाथां, परित्यां चक्रिणोऽङ्गजः ॥ १७ ॥ पेतुर्नागकुमाराणां, भवनेऽवकरोत्कराः । स्वस्या-
 मिभवाज्जगुः (स्वस्याभिजगुः) सम्भ्रान्ताल्ले ज्वलनप्रभं प्रमुम् ॥ १८ ॥ भोः कुमार ! किमारब्धं, त्वयेति नागराड् जगौ । सोऽप्याह न पुनः
 कुर्वे, तीर्थमत्तया ह्यं ह्यदः ॥ १९ ॥ नागेन्द्रो द्रान् ययौ नागलोकमेपोऽप्यचिन्तयत् । वारिणाऽन्तर्गङ्गप्राया, विनेयं परिखा खलु ॥ २० ॥
 मिरवाय दण्डरत्नेन, जाह्नवीं परित्यामसौ । वारिवारैरुत्पूरिष्ट, दिष्टान्तमुपदेष्टृभिः ॥ २१ ॥ ततो गेह(हे)पयःपाताद्, भीता नागा निजे-
 शितुः । तदाऽऽचख्युर्यैयोऽपि, नागानाहालुशिष्टये ॥ २२ ॥ दृग्विपाशीविपाकारघारिणोऽभ्येत्य तेऽपि तान् । भस्मसाश्चकिरे सर्वान्,
 सम्यग्दृगवलोकनात् ॥ २३ ॥ शिविरे प्रससारोच्चैः, शोककोलाहलो रवः । अन्तःपुरस्त्रियः पेतुः, मुक्केकेशा महीतले ॥ २४ ॥ निवार्य

मन्त्रिणः शोकं, सर्वमादाय तद्वलम् । प्रस्थाय नगराभ्यर्णं, निरानन्दाः समैयकः ॥ २५ ॥ कथं ह्यारसुदन्तोऽयं, स्वामिनो ज्ञापयिष्यते ? ।
 यावद् विसर्गमन्योन्यं, किं कर्त्तव्यतया व्यधुः ॥ २६ ॥ तावदेको द्विजः प्राप्तस्नानवस्थाय स स्वयम् । रन्ध्रयोः शवमापाय, चक्रिणो द्वारमा-
 सदत् ॥ २७ ॥ पूरुर्ध्वश्चक्रिणा वृष्टः, प्राहेको मे मृतः सुतः । प्रसद्योजीवय स्वामिन्ननेकोपायकोविद ! (दः) ॥ २८ ॥ तत्प्रत्ययाय वैद्योऽयक्,
 कदाप्यमृतमर्ष्यतः (विप्र ! कस्मादमृत्युतः) । कुलाद् भस्मानय स्वस्य, सूतोर्जीवितहेतवे ॥ २९ ॥ भ्रामं भ्राममनेकेषु, कुलेष्वाप न तत्
 स तु । आगतश्चक्रिणा प्रोक्तो, माऽसमाधिं विधेहि भोः ! ॥ ३० ॥ ईदृगेव स्वभावोऽस्य, संसारस्थास्थिरात्मनः । अतो देयं मनो धर्मे,
 सर्वशर्मनिबन्धने ॥ ३१ ॥ इत्याद्युपदिशन्तं तं, द्विजः प्राह प्रभो ! जनः । परोपदेशे (श)कुशलो, न पुनः करणे स्वयम् ॥ ३२ ॥ चक्रयाह
 नेवमित्युक्ते, द्विजोऽयक् तर्हि ते सुताः । पट्टिः सहसा नागेन्द्रैर्दृष्ट्वा दृष्टा मृतिं गताः ॥ ३३ ॥ यश्चपातमिवाकर्ण्यं, कर्णककचवद् वचः । तत्
 तदा मूर्च्छितश्चक्री, पपात क्षितिमण्डले ॥ ३४ ॥ ततः क्रमात्प्रचैतन्यः, उपचारैः स शीतलैः । हाहा ! स्वच्छाशया ! वत्सा !, हा विनीताः !
 सुतावहाः ! ॥ ३५ ॥ स्मारं स्मारं गुणानेवं(पां), धारं धारं वरात्मनाम् । मुक्कण्ठं करोदाशुश्रेणिनिःश्रेणितोदरः ॥ ३६ ॥ [युग्मम्]
 द्विजोऽयक् त्याहृशः स्वामिन् !, यदि शोकवशंगताः(वदाः) । महामिहा महेन्दुर्यो(महाशूरा), मादृशां तर्हि का कथा ? ॥ ३७ ॥ यावन्निवारयेत्
 शोषाद्, विप्रस्त्वं युष्मिर्मर्माक् । पूर्वसंकेतितास्त्रावदमात्यादय ऐयकः ॥ ३८ ॥ चक्री पप्रच्छ तान् सर्वेऽकस्मान् किं (सर्वान्, कस्मात् ते)
 निघनं गताः ? । तेऽपि साधुमुखाः प्रोचुर्दृष्टान्तं सर्वमादितः ॥ ३९ ॥ इत्थाष्टापदाभ्यर्णवासी तत्राऽऽय्यौ जनः । रक्ष रक्षेति
 पूरुर्ध्वन्, कुतश्चक्रीति वान् जगौ ? ॥ ४० ॥ देव ! या परित्याऽपूरि, त्वयुत्रैर्जाह्वीजलैः । सा(सं-) ज्ञापयति नो ग्राम-पुरादीनतिविस्तृता
 ॥ ४१ ॥ ततो भगीरथं चक्री(षोत्रं), प्राहिणोद् जह्नुनन्दनम् । वत्स ! गच्छाऽजुनीर्येषां, तन्निवारय साध्वसम् ॥ ४२ ॥ अनेनाष्टापदं

शलाकासु-
 रूपाधिकारे
 द्वितीय-
 सगरचक्र्य-
 धिकारः ।

गत्वा, तपोऽष्टममनुष्ठितम् । आराधनोय नागानां, बलि-पूजादिपूर्वकम् ॥ ४३ ॥ तदादितो नागवलिर्विव्यतो जनतास्वभूत् । विज्ञायाव-
धिनाऽऽयातं, नागेन्द्रं प्राह जहसूः ॥ ४४ ॥ युष्मदादेशतो गङ्गामिमां नयामि धारिषी । तुष्टोऽवोचदसौ कार्यं, यथेच्छं कुरु निर्भयः ॥ ४५ ॥
सर्वे नियारिताः सन्ति, नागा भरतवासिनः । दण्डरत्नेन चिक्षेप, पूर्वाब्धौ तां ततोऽसकौ ॥ ४६ ॥ यत्रासौ मिलिता बार्द्धी(द्धि),
गङ्गासागरनामकम् । अद्यापि यद्(अद्य यावत्)जने(ना)ल्यात, तत्र तीर्थमभूत् पुनः ॥ ४७ ॥ जाह्नवीं जह्नुनातीत्यात्यतेयं तथाम्बुधौ ।
भगीरथेन तु क्षिता, तेन भागीरथीलपि ॥ ४८ ॥ तेनाप्यर्चिता नागास्तुष्टैस्त्वरिपि सोऽर्चितः । राज्यामिपेक चक्रेऽस्य, क्रमाञ्चनी
व्रमणतम् ॥ ४९ ॥ स्वयं पिनाजितोपान्ते, प्रात्राजीद् वृजिनोद्भितः । क्षीणाष्टकर्मा परमानन्दानन्दमवाप च ॥ ५० ॥ इति सगरचक्रि-
(श्रीसगर)चरित्रम् ॥

अथ तृतीयचक्रिणश्चरितोद्देशः—

अथैव भारते वर्षे, श्रावस्त्यां पुरि पार्थिवः । समुद्रविजयस्तस्य, भद्रा भद्राकृतिः प्रिया ॥ १ ॥ तस्याश्चतुर्दशसप्तसूचितोऽजा-
यवाङ्गजः । तृतीयो मघया नाम, धत्री शक्रपराक्रमः ॥ २ ॥ क्रमेण साधिताखण्डपद्रुण्डश्चत्रिणः श्रियम् । भुक्त्वा व्यरंसीद् भोगा-
दाकण्ठमुक इवोदनात् ॥ ३ ॥ भवमावं विभाव्यासौ, प्रव्रज्य गुरुसन्निधौ । सनत्कुमारकल्पेऽगात्, सुकृती सुकृताश्रयात् ॥ ४ ॥ इति
तृतीयचक्रिचरित्रम् ॥

अथानामङ्गसौभाग्यमङ्गीतरङ्गीभूतपुरहृतप्राप्तृतीवृतसुकृतशतप्राप्य[राज्य]राजराजचिह्नवतराभरणश्रीतिरस्करण-नमस्करणचरणप्रवण-
श्रमणगुणधरण-प्रगुणितप्रसिद्धलघिसप्तसूदाधगणितमहोदरोगसम्यक्सूदन-महर्षिमुख्यरेखानिक्प-महासाहसिकधुरन्धरताद्यवदोतावदात-श्री-

मनाकुमारचक्रिणोऽत्रानरे प्रश्रेपल्से व्योपशे इमे वृषणाधे पटिाव्ये—

सस्यहाणि मुणिक्रण मायादियाणयाओ य सणंक्रुमारो । छसंउसामित्तमुचिसग दिरगं, निणिहत्तु पत्तो स
सगंक्रुमारो ॥११॥ चासमयसत्तसदिया लद्धिसमिद्धेण वेयणा जेण । उग्गाणं रोगाणं, तं नमिमो मुणिवरं नियं ॥१२॥
व्याख्या—तं 'मुणिवरं' साधुप्रधानं "नमिमो" नगस्तुमो वयमिति क्रियायोगः । जेयं सुगमम् । नवरम्—स्यस्त्वहानि 'धुत्ता'
निशम्य, पग्गात् ? गायारूपो द्विजो-विप्रो तयोतगत्वा-चस्य एवकारापत्वात् सुगार्देव गान्यस्माद् गुर्वादेरिति, एतदेव वैराग्यकाराग-
भूत्तरिः । 'जेयं' इति ऋणविनगरं नल्यानुयायि इत्युपेक्षां वृत्ता इत्यर्थः । "यामसयसत्तसदिय" चि वर्षसतशतव्याधिपिन्दन(ना)सहनम्
उत्तराख्ययनोपदेशमालावृत्ति-सनत्कुमारचरिणानेनपग्यानुसारोपमम्, प्रकीर्णंकारिणु कुत्रचिन् सतसहस्रागानपुपत्वात्; तरयं
वत्यभिद्रिपेदिगव्यम् । इति समासार्थः ॥ ११-१२ ॥ व्यासार्थस्तु प्रत्ययेनोच्यते—

अग्नीद भरतधोत्रे, कुरुजङ्गलनीवृत्ति । श्रीहस्तिनापुरं तत्र, कुरुंधोऽतिविद्यु(ष्ट)ते ॥ १ ॥ अथसेनाभियो गूयः, सहदेव्यन्व
यलगा । तम्याः सनत्कुमारग्यशत्रुपंश्रयगूत् सुतः ॥ २ ॥ समं महेन्द्रसिंहेन, कालिन्दी-सूरसुना । सपांशुभीडितेनाऽऽगाम्यन-
निगः स यौवनम् ॥ ३ ॥ वसन्तसमयेऽन्येगुर्नानागरिषावृतः । चिरं श्रीडाभिरात्रीहकोडे चिक्रीड स क्रमान् ॥ ४ ॥ म्यं मगभगड-
त्रादुः, धणियाणां तनूद्राः । वार्द्धिकद्वोलनमानं, कुमारोऽव्यारुरोद तम् ॥ ५ ॥ वक्रुचिश्चामशाहमो, गन्तुं पत्रमपारया । निगुदुचोन-
पश्रीतः, स तेगादश्यतां धणात् ॥ ६ ॥ यानश्रुपोऽन्यगात् तावद्, याताद् भद्र(भद्रः)क्रमप्रमः । महेन्द्रसिंहं पथाद्, व्यावृत्त्य प्रश्लिताः
न्यम् ॥ ७ ॥ प्रागं भागं पुरं प्रागं, स वपं यायदन्यदा । दुष्टथापदसङ्घीणां, प्रविष्टो विरुटाटवीम् ॥ ८ ॥ सारसानां खं धुत्वाऽऽत्राय

शलाकायु-

क्याधिगारे

पतुयं-

सगलुनार-

वस्य-

धिगारः ।

गन्धं सरोरुहाम् । हृष्टः प्रवृत्तोऽभिमुखं, तस्यापश्यत् सरः पुरः ॥ ९ ॥ शुश्राव वेणु-वीणादिवन्धुरं गीतमद्भुतम् । उल्लुङ्गलोचनो यावद्,
याति तावद् ददर्श सः ॥ १० ॥ सुराङ्गनोपमस्त्रीभिः, सनत्कुमारमावृतम् । किमिन्द्रजालं ? किं सत्यमिति शङ्कं चकार च ॥ ११ ॥
[युगम्] पपाठ मागधस्तावदश्वसेननृपाल्मज ! । जय त्वं सनत्कुमार !, ततोऽसौ निश्चिकाय तम् ॥ १२ ॥ हर्षपूर्णमनाः प्राप्तः,
स कुमारस्य दृक्षपथम् । उपलक्ष्याभ्युत्थितोऽसौ, पपातेपोऽस्य पादयोः ॥ १३ ॥ उत्थाप्याऽऽलिङ्ग्य तं (ऽऽल्लिङ्गितः) जेहावासीनावासने
यमौ । निवार्यं गीतमुलं, पार्श्वेऽशुश्रु नभश्चराः ॥ १४ ॥ हर्षाश्रुपसार्याक्ष्णोर्मित्रं प्राहाऽश्वसेनसुः । रौद्राटव्यां कथमस्मां, प्राप्तो ? मां
ज्ञातवान् कथम् ? ॥ १५ ॥ मद्वियोगे महाराजो, माता च(नु) किमु चक्रतुः ? । इत्युक्ते सर्ववृत्तान्तं, यथावृत्तं शशंस सः ॥ १६ ॥ अयासौ
स्नापितश्चारुस्त्रीभिर्विहितभोजनः । पप्रच्छाश्वहतः कुत्र ?, प्राप्तश्चेतां श्रियं कथम् ? ॥ १७ ॥ ध्रुत्वेति चरितं शंसन्, लज्जमानो नृपाल्मजः ।
मुख्यां चकुल(विपुल)मत्याख्यामुद्दशतयोपिताम् ॥ १८ ॥ आयाति मे प्रिये ! निद्रा, मदीयं सुहृदः पुरः । सम्बन्धं विधया ज्ञात्वाऽऽख्या-
हीत्याप्यन् निजां प्रियाम् ॥ १९ ॥ स्वयं रतिगृहं प्राप्त, इत्युक्त्वाऽथो तमाह सा । तदाऽथेन निवृत्तानां, भवतां प्रापितोऽटवीम् ॥ २० ॥
द्वितीयेऽपि दिने गच्छन्, मध्याह्नेऽथः श्रमातुरः । निष्कासितरसज्ञोऽस्थान् छायायां भूरहस्तले ॥ २१ ॥ उत्तीर्योत्तार्यं पर्याणं, यावदा-
र्योऽवतिष्ठते । तावदकार्यकारिणि, मुक्तः प्राणैस्तुरङ्गमः ॥ २२ ॥ मुक्त्वा मृतं कुमारस्तं, जलायेतस्ततो भ्रमन् । तदनासादयन्नाडुलीभूतः
मुकुमारतः(वत्) ॥ २३ ॥ दूरान् सप्तच्छदं दृष्ट्वा, तत्र गत्वेक्षणद्वयम् । प्रसार्यं पतितो भूमौ, निश्चेष्टः काष्ठवत् टया ॥ २४ ॥ तावत्
वपुण्यनुष्ठेन, यक्षेण वक्षिवांसिना । सर्वान्ने कृपया सिक्तः, आनीय शीतलं जलम् ॥ २५ ॥ पायितोऽम्भः सर्वैतन्यः, कस्त्वं ? चेदं
कुवस्तन्या । आनीतमिति तं प्राह, यक्षोऽवगत्रयासहम् ॥ २६ ॥ मानसान् सरसो धार्यानीय त्वां सिक्तवान् पुनः । आर्यं आहास्य ज्ञानेन,

वापो मे याति नान्यथा ॥ ३७ ॥ स प्राह पूरयामीच्छां, तवेत्युत्पाद्य नीतवान् । हस्ताभ्यां तत्र कृष्णादौ यक्षो योद्धुमढीकव ॥ २८ ॥ पूर्वं
 मुचो महाबाहो, ध्वस्त्रवृक्षः सशर्करः । ततो व(ध)हु(ह)लधूलीभिर्भूसरं कृतमम्बरम् ॥ २९ ॥ मुक्ताः कृतादृहासास्याः, पिशाचाश्चातिमीयणाः ।
 तेरमीतो नागपाशैर्वद्धः सुद्धेन तेन सः ॥ ३० ॥ त्राट्छुल्य श्रोतयित्वा तान्, जीर्णरज्जुनिवीजसा । यक्षो मुष्टिप्रहारेण, विहितोऽनेन
 रणदशः ॥ ३१ ॥ हतोऽयोमुद्गरेणासौ, यक्षेणोरःस्थले कृपा । चन्दनहुममुन्मूल्योर्व्या(र्वै)स्तोनाऽऽच्छोदितः सुरः ॥ ३२ ॥ छिन्नद्रुवत्
 पपतोर्व्या, यक्षोऽथो नृपसूपरि । महान्तमसुचच्छैलं, तेनासौ मूर्च्छितोऽपवत् ॥ ३३ ॥ तेनापि लब्धचैतन्येनाऽऽहतो दृढमुष्टिना ।
 शतशर्करवद् जातः, सुपर्वति मृतो न तु ॥ ३४ ॥ रसित्वा विरसं नष्टः, कौतुकार्यमिताः सुराः । लेचराश्च पुष्पद्वष्टि, कुमारस्योपरि
 व्यथुः ॥ ३५ ॥ अहो ! यक्षः कुमारेण, जितोऽनेनेति वादिनः । यक्षं जित्वा ततोऽप्राप्तौ, सन्ध्यायां सरसोऽचलत् ॥ ३६ ॥ गतोऽद्रा-
 क्षीद् सुवं काञ्चित्, नन्दनोयानमध्यगाः । भानुवेगाद्गजा अष्टौ, दिक्कुमारीरिवाद्भुताः ॥ ३७ ॥ ससृष्टं वीक्षितस्ताभिरार्यपुत्रोऽपि का
 र्श्माः ? । पृच्छामीति तदन्तेऽगात्, पत्रच्छैकां च कन्यकाम् ॥ ३८ ॥ का भवत्यः ? किमयं वा, विष्टन्ति निर्जने वने ? । साऽप्याहात्रास्त्य-
 दूरे नः, पूः प्रिय(या)सङ्गमाभिधा ॥ ३९ ॥ तत्रैहि कुरु विश्रामं, तावदुक्स्वेति किङ्करैः । दर्शिताध्वाऽस्तसमये, प्रापितस्तां पुरीमसौ ॥ ४० ॥
 ताभिः पशुकिमी राक्षे, दर्शितश्चाथ भूपतिः । अभ्युत्थायाऽऽसयित्वाऽऽशु, विष्टरेऽश्वेऽश्वीन्मुदा ॥ ४१ ॥ आसां कनीनामष्टनां, दिष्टोऽर्चि-
 मालिसापुना । यरो परस्त्वं कृष्णाक्षयक्षस्य जयलक्ष्मणा ॥ ४२ ॥ अर्हस्युद्धेदुमे(च त्वं तदित्याकर्ण्य मौनवान् ।) तास्त्वमित्याकर्ण्य स
 मौनवान् । प्रादितः पाणिना पाणिः(प्र), स तासां बद्धकङ्कणः ॥ ४३ ॥ ताभिः सहायं (स ताभिः सह) पर्येद्धे, सुप्तो रतिगृहे निशि । मूल्यम-
 परयदात्मानं, प्रमुद्धो ह्यचिन्तयत् ॥ ४४ ॥ किमाश्चर्यमिदं ? बद्धकङ्कणं फरमीक्ष्य सः । अविपण्यमनाः शून्यारण्ये गन्तुं प्रचक्रमे ॥ ४५ ॥

शलाकापु-
 रुषधिकारे
 चतुर्थ-
 सनत्कुमार-
 चक्रय-
 धिकारः ।

शैलोपरि महावासं, मणिस्तम्भालिशालिनम् । वीक्ष्येन्द्रजालं किमिदमपीति ध्यातवानसौ ॥ ४६ ॥ तदासन्ने स्थितो नार्योः, शुश्राव केशुण
स्वरम् । निर्भीः प्रविष्टो भवनं, प्राप्तः संप्रमभूमिकाम् ॥ ४७ ॥ तत्र दिव्या कनी दृष्टा, रुदन्त्यथ वदन्त्यदः । त्वमेव सनत्कुमारः, (२१)
कुरुवंशान्घिचन्द्रमाः ॥ ४८ ॥ अन्यजनमन्यपि स्वामीत्युदित्वा साऽरुदत् पुनः । स्वनामशङ्किवेनाऽऽप्रासनेनापृच्छि तेन सा ॥ ४९ ॥ [युग्मम्]
किं त्वं सनत्कुमारस्य भवत्यत्र यतस्त्वया । शरणं प्रतिपन्नोऽसौ ?, श्रुत्वा साऽऽहाऽऽशया प्रियः ॥ ५० ॥ साकेतपुरनाथस्य, सुरप्रभंस्य
सुन्दरी । चन्द्रयज्ञास्तयोः पुत्री, प्राणेभ्योऽस्म्यतिवल्लभा ॥ ५१ ॥ रूपं चित्रस्थमालोक्याऽऽश्वसेनेर्दूतहस्तगम् । जातानुरागा दत्ताहं, पित्राऽसुज्जे
जनाननात् ॥ ५२ ॥ जहार खेचरस्त्वावन्मां कुट्टिमतलाद् युवा । विद्याविनिर्मितावासेऽमुष्मिन् सुक्त्वा गतः क्वचित् ॥ ५३ ॥ एवं वदन्त्यामे-
वास्तीं, स एत्याऽऽशनिवेगसुः । आर्यपुत्रं वज्रवेगो व्योम्न्युल्लालितवान् वलात् ॥ ५४ ॥ ततो हाहारवं बाला, कुर्वाणा मूर्च्छिताऽपंतत् ।
कुमारो मुष्टिघातेनावयीत् तं दुष्टलेचरम् ॥ ५५ ॥ एत्याक्षताङ्ग आद्यास्य तामुक्त्वोदन्तमात्मनः । उपयेमे सुनन्दाऽऽख्यं, स्त्रीरजं भविताऽस्य
सा ॥ ५६ ॥ इतश्च वज्रवेगस्य सन्ध्यावलयनुजाऽऽययौ । दृष्ट्वा भ्रातृवधं क्रुद्धाऽऽस्मार्पीच ज्ञानिनो वचः ॥ ५७ ॥ यद् भ्रातृहन्तुः पत्नी त्वं,
भविष्यसीत्युपस्थिता । विवाहायानुमत्याऽस्याः, कुमारोऽङ्गीचकार ताम् ॥ ५८ ॥ अत्रान्तरे हरिश्च(च)न्द्र-चन्द्रसेनाख्यखेचरौ । आयातांभार्य-
पुत्रान्ते, आह्वु(स्वं) निवन्धनम्)नतिपूर्वकम् ॥ ५९ ॥ विभो ! विद्यावलो(लात्) ज्ञात्वाशनिवेगो नभश्चरः । पुत्रदिष्टान्तवृत्तान्तं, समायाति
तवोपरि ॥ ६० ॥ चन्द्रवेग-भानुवेगाभ्यामावां प्रेषितावतः । स्वपुत्रौ रथ-सन्नाहयुतौ युग्मदुपास्तये ॥ ६१ ॥ अस्मत्तातावपि प्राप्तावेव सेवाकृते
तव । एतयोर्वदतोरेयायातौ तावपि च क्षणात् ॥ ६२ ॥ ततः सन्ध्यावलीदत्प्रज्ञप्ति(स्या)विधयान्वितः । कुमारोऽऽशनिवेगेन, सार्धं योढुं
प्रचक्रमे ॥ ६३ ॥ कुमाराराशनिवेगौ द्वौ, भद्रयोः सैन्ययोर्द्वयोः । युयुधाते कुमारोऽसौ सर्पाखमसुचंतं रुधा ॥ ६४ ॥ तदखं (ततस्तं)

शलाकापु-
रुपाधिकारे
चतुर्थ-
सनकुमार-
चक्र-
धिकारः ।

गरुडाखेण, तेनाऽमुञ्च(च)च खेचरः । आग्नेयाखं वारुणाखेणाहार्पीद् भूपसूरपि ॥६५॥ वायव्याखं मुमोचारिः, शैलाखेण जहार सः ।
विद्याभृद् धनुरादायामुचच्छरपरम्पराम् ॥ ६६ ॥ चिच्छेद् कुमारलज्यां, सोऽसि लात्वाऽथ(प्र)धावितः । तेनापि छिन्न(छिन्ने)तन्मुष्टौ, स
दोयुद्धार्यमापत् ॥६७॥ चकर्त्त चनी चक्रेण, शीपं तस्याथ तर्क्षणात् । सङ्क्रान्तां तस्य राज्यश्रीस्तस्मिन् विद्याभृतामपि ॥६८॥ स्तूयमान-
श्चन्द्रवेगाद्यैर्हत्वाऽशनिवेगकम् । व्योम्नो रथेन तत्रावतीर्णः सौधावतंसके ॥६९॥ सन्ध्यावली-सुनन्दाभ्यां, ह्यष्टाभ्यां वीक्ष्य भाषितः ।
आर्यपुत्र ! स्वागतं ते, वैताढ्येऽगादसौ ततः ॥७०॥ तत्र विद्यार्थैर्वर्यै(यो)त्सुर्वै(भूरि)निर्घोषपूर्वकम् । सर्वविद्यार्थैर्यथ्याभिषेको विहितोऽस्य तु
॥ ७१ ॥ अन्यदा चन्द्रवेगेन, विह्वलश्चक्रभृद् विभो ! । यथा कन्याशतं तेऽदो, भानुवेगस्य चापराः ॥ ७२ ॥ अष्टौ ताः कन्यकाश्चक्री,
चतुर्थः परिणेष्यति । सनत्कुमार इत्युक्तं, पुराऽर्चिर्मालिसाधुना ॥७३॥ [युग्मम्] मानसारयसरस्तोऽसौ, मासमात्रेण चैव्यतिभे खानोत्तीर्ण-
मसिताक्षयक्षो द्रस्यति तं रिपुः ॥७४॥ कथं पूर्वभवे वैरी, सोऽभूदिति मुनिर्जगौ । काञ्चनाख्यं पुरं तत्राऽऽसीद् विक्रमयशा नृपः ॥७५॥
मसीणां शतानि पञ्चास्य, नागदत्तोऽत्र सार्यपः । विष्णुश्रीस्तस्य पत्न्यास्तेऽमङ्गसौभाग्यसेवधिः ॥ ७६ ॥ कथञ्चिद्वन्द्यादा राशां, दृष्टा साऽन्तः-
पुरान्तरे । क्षिप्ता रागादतिनाथ, सार्थेशस्तद्वियोगतः ॥ ७७ ॥ प्रिये ! चन्द्रान्ते ! देहि, दर्शनं विलपन्निति । बालैर्वृतोऽसुखादुन्मत्तीभूतो
घासरान् ललौ ॥ ७८ ॥ जनापवादं तं राजाऽपहाय तन्मयात्मताम् । भूत्वा सुक्त्वा राज्यचिन्तां, तां सिषेवेऽधिकाधिकम् ॥ ७९ ॥
अन्यदाऽन्तःपुरस्त्रीभिर्मारिता कर्मणेन सा । नागदत्त इवोन्मत्तीभूतस्तद्रागतो नृपः ॥ ८० ॥ तद्वपुर्भस्मसात् कर्तुं, न ददात्यथ मन्त्रिभिः ।
राज्ञो दृष्टि वञ्चयित्वा, छर्दितं तद् वने क्वचित् ॥ ८१ ॥ तामपश्यन्नथो राजा, त्रिदिनीं क्षुत्-चुपादितः । स्थितो त्रियत इत्यस्य नीत्वा सा
तत्र दर्शिता ॥ ८२ ॥ ततः सलसल्लम्ब्याकुलमालोक्य तन्नृपः । कलेबर्गं गलत्सूति, काककृष्टेक्षणद्वयम् ॥ ८३ ॥ अहो ! मम महान् मोहो,

यच्छते दुष्टतं कृतम् । तस्यासारशरीरस्यावस्थेयं पश्यतेदृशी ॥ ८४ ॥ प्रकर्ष(पं)प्राप्तवैराग्य, इति ध्यायन्नसौ नृपः । त्यक्त्वा राज्यं सुव्रता-
चार्योपान्ते व्रतमग्रहीत् ॥ ८५ ॥ [त्रिभिः सम्वन्धः] चतुर्थ-पट्टाष्टमादि, कृत्वा संलेखनां पुनः । मृत्वा सनत्कुमाररेडगात्, च्युत्वा
रत्नपुरेऽभवत् ॥ ८६ ॥ श्रेष्ठिसूजिनधर्माल्यः, पालयन् द्वादशव्रतीम् । सम्यग्दृष्टिर्जिनाचां सः, कुर्वन् निनाय वासरान् ॥ ८७ ॥
इत्थं नागदत्तोऽपि, प्रियाविरहदुःखितः । आर्त्तध्यानात् मृतो जातस्तिर्यग्योनावनेकशः ॥ ८८ ॥ ततः सिंहपुरे जज्ञेऽग्निशर्माल्यो
द्विजाह्वजः । व्रतमादत्त कालेन, स वैराग्यात् त्रिदण्डिनः ॥ ८९ ॥ मासद्वयोपवब्रूण(स्तेन), पारयन् रत्नपुर्यगात् । राद्द भागवतभक्तोऽस्ति,
यत्र श्रीहरिवाहनः ॥ ९० ॥ यने तपस्विनं श्रुत्वा, पारणायाऽऽजुहाव राद्द । सोऽप्यागतो दैवयोगाद्, जिनधर्मं ददर्श च ॥ ९१ ॥
रोपारुणेक्षणः पूर्वैरात् स नृपतिं जगौ । पृष्टेऽस्य पायसं तप्तं, स्थाल्यां मे परिवेषय ॥ ९२ ॥ राजाऽऽहान्यस्य पृष्टेऽद्धि, स प्राहैत-
द्वि(द्धि)नाऽन्यथा । किं कर्त्तव्यतया मूढो, राजाऽप्येवममन्यत ॥ ९३ ॥ ततस्तथाकृतः(ते) श्रेष्ठी, केवलं कर्मजं फलम् । जानन्नस्मिन्नविद्वेषं,
दधी धर्मधुरन्धरः ॥ ९४ ॥ समांसासृष्ट्स्त्वग्भुक्तेऽस्मिन्, स्थाल्युत्खाताऽस्य पृष्टतः । श्रेष्ठयागत्य गृहं(हृ)चैत्यचर्चां चक्रेऽतिभक्तिः ॥ ९५ ॥
क्षमयित्वाऽखिलं यन्धुवगं लत्वाऽऽर्हतं व्रतम् । निर्गल्य नगरादेत्य, गिरावनशनं-व्यधात् ॥ ९६ ॥ कायोत्सर्ग(गे)स्थितः पक्षमेकैकां दिशमेव
(मैन्द्र्यां दिश्येवमेव) ह्रि । स दक्षो दिक्षु सर्वासु, पक्षं पक्षं पृथक् पृथक् ॥ ९७ ॥ सोढपृष्टव्ययः खाद्यमानः काक-शिवादिभिः । नमस्कारपरो
मृत्वा, सौधर्मन्त्रो यभूव सः ॥ ९८ ॥ तपस्वी बाहनं जज्ञेऽस्याभियोगिककर्मतः । च्युत्वा भ्रान्त्या नृ-तिर्येक्षु, जातो यक्षोऽस्ति-
ताक्षकः ॥ ९९ ॥ च्युत्वेन्द्रोऽसौ कुमारोऽभूदेतयोर्वैरकारणम् । एतदित्युक्तमर्चिर्मालिना मे ज्ञानिनरिणा ॥ १०० ॥ ततस्तेऽन्तरवासायं,
नगर्यां न्यासपूर्वकम् । भानुवेगं मया प्रेष्य, कनीनां प्राहितः करम् ॥ १०१ ॥ तत्रैव(तत्) कारणात् सुक, आरात्स्यामः क्षणे त्वि(न्वि)ति ।

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुषाधिकारे
चतुर्थ-
सनत्कुमार-
चक्रय-
धिकारः ।

॥ २४ ॥

क्षमस्याऽऽगो वने सुक्लो, मीपणे यद् भवांस्तदा ॥ १०२ ॥ तेन विज्ञपयाम्येतत्, तत् कन्याशतमुद्ध । ता अपि प्राक्ता अष्टौ, पश्यन्तु
 त्वन्सुसाम्बुजम् ॥ १०३ ॥ एवमस्त्वार्यपुत्रेणेत्युदि(क्ते) ता आगताः कनीः । महाविभूलोपयेभे, गायद्रुचपलमङ्गलम् ॥ १०४ ॥ दशोत्तरस्त्री-
 शतेन, समं विलसति स्म सः । प्रयाति कालस्तत्रैवम्, आर्येणाऽद्योदितं यथा ॥ १०५ ॥ गन्तव्यं तत् सरो यत्र, युद्धं यथेण मेऽभवत् ।
 आगतानां ततोऽत्राद्य, दर्शनं भवतामभूत् ॥ १०६ ॥ अत्रान्तरे रतिगृहात् सुलसुप्तः समुत्थितः । कुमारश्चातिविस्ताराद् गतो वैताढ्यपर्वते
 ॥ १०७ ॥ विश्वतोऽवसरं प्राप्य, महेंद्रेण नृपात्मजः । देव ! त्वद्विरहान्माता-पितरौ स्तोऽतिदुःखितौ ॥ १०८ ॥ ततस्तयोर्दर्शनेन, प्रसादः
 क्रियतां मम । इत्यनन्तरमेयासौ, विश्वेतरुसुकोऽभवत् ॥ १०९ ॥ नानाविमान-हस्त्याल्बदैर्विद्याधैर्वृतः । नभःस्यैर्दिव्यनेपथ्यैर्गतो गजपुरं
 रयात् ॥ ११० ॥ जतनी जनकश्चापि, पौरा भेजुर्धुशं मुदम् । [क्रमात्] क्रमागते निजे[०]राज्ये, राज्ञा न्यस्तो निजाङ्गजः ॥ १११ ॥ सेनानीत्वे
 महेंद्रे^{श्च}, स्थविरस्थान्तिके स्वयम् । प्रत्रय्याऽनुष्ठितं कार्यं, तीर्थे धर्मजिनेशितुः ॥ ११२ ॥ अयाश्वसेनसूर्द्धमानकोश-चलो दली ।
 साम्राज्यं पालयन् कालं, निनाय न्यायवत्सलः ॥ ११३ ॥ चतुर्दश च रत्नान्युत्पन्नानि निधयो नव । कृत(ता)पूजस्त(जा त)तश्चक्री, चक्रादिष्ट-
 पथेऽचलत् ॥ ११४ ॥ मागध-वरदाम-प्रभास-सिन्ध्वादिभारतम् । साधयित्वा जयी वर्षसहस्रेणागतः पुरम् ॥ ११५ ॥ दृष्टश्चावधिनेन्द्रेण,
 मत्समोऽत्राभवत् पुरा । अयमिति भ्रातृद्वेहेनादिष्टो नरवाहनः ॥ ११६ ॥ गत्या सनत्कुमारस्य कुरु राज्याभिषेचनम् । हारं छत्रं वनमालां,
 मुकुटं चामरद्वयम् ॥ ११७ ॥ द्रुष्यं कुण्डलयोर्युग्मं, प्रादुकायुगलं तथा । सिंहासनं प्राद्वपीठं(सपीठं च), प्राशृतं चेदमर्षयेः(प्राशृतमिदमर्षय)
 ॥ ११८ ॥ [युग्मम्] वाच्यं च यन्महाराज ! वाचां पृच्छति ते हरिः । एवमस्त्विति पौलस्त्यः, प्रतिश्रुत्याऽऽगतः पुरम् ॥ ११९ ॥
 समर्ष्ये (समणि-) प्राशृतं चक्री, विश्वतो धृतदेन भोः ! । वयं तवाभिषेकाय, शक्रेण प्रेषिता अतः ॥ १२० ॥ यूयं तमनुमन्यन्वमेवमस्त्विति

शलाकापु-

रुपाधिकारे

चतुर्थ-

सनत्कुमार-

चक्र-

धिकारः ।

चनयवक् । ततो योजनविस्तारं, मणिपीठं व्यधात् सुरः ॥ १२१ ॥ तस्योपरि रत्नमयं, स्नानमण्डपमुन्नतम् । तदन्तः पीठिका विव्योपर्यस्था;
सिंहविष्टरम् ॥ १२२ ॥ निवेश्य तत्र क्षीरोदजलैर्मणिसयैर्घटैः । अभिपिक्तः सुरैरुदयजयजारवो दिवि(राववादिभिः) ॥ १२३ ॥ रन्भाद्या
ननृत्यैर्न, कृत्वाऽलङ्कृतम् (चालङ्कृतं पुरम्) । पुरं प्रवेश्य विच्छिन्त्या, स्वर्गे(र्गं)(ततः)स्वर्गिजनोऽगमत् ॥ १२४ ॥ [त्रिभिर्विशेषकम्]
सुखान्धक्रिणो भोगांश्चनयपि कालमत्यगात् । अथो(थ)सौदाम(मि)नीनाट्यं, पश्यन्नास्ते पुरन्दरः ॥ १२५ ॥ अत्रान्तरे सङ्गमाह्वय, ईशा-
नादागतः सुरः । शुतियोतितदिक्चक्रः, सुधर्माधिपसन्निधौ ॥ १२६ ॥ सद्यस्तेजसा नष्टतेजसोऽङ्गारका इव । प्रहा इवोदये भानोर्बभू-
वुररिलाः सुराः ॥ १२७ ॥ सविस्मयैः सभादेवैर्हरिः पृष्टो विभो ! कथम् । वपुष्यसुप्य षीमिश्रीर्द्वादशाऽऽदित्यवोऽधिका ? ॥ १२८ ॥
सौधमैन्द्रोऽवदत् पूर्वभवेऽनेन तपः कृतम् । आचाम्लवर्द्धमानाख्यं तेनायमीदृशः सुराः(सुराः!) ॥ १२९ ॥ शक्रः पृष्टः पुनर्देवैः, स्वामि-
न्नन्योऽपि कोऽस्ति किम् । इदृश्च ? इति सोऽप्याख्यदासि(मि)त्यस्ति महीतले ॥ १३० ॥ कोऽसौ ? सनत्कुमाराख्यो, यो हस्तिना-
(हस्तिन)पुरेशिता । यद्गपरेखा लेखानां, वपुष्यतिसु(-प्यति)-तौ ॥ १३१ ॥ अश्रद्धधानौ द्वौ देवौ, विजय-वि(वे)जयन्तकौ ।
आगतौ विप्ररूपेण, प्रतिहारप्रदर्शि(-देशि-तौ) ॥ १३२ ॥ प्रविष्टौ राजभयनं, दृष्ट्यक्री समाचरन् । अभ्यङ्गं गन्धतैलेन, रूपाधिक्येन
विस्मितौ ॥ १३३ ॥ किमर्थमागतौ ? राज्ञा, पृष्टौ तावाहतुः प्रभो ! । आकर्णितं वर्णनीयं, रूपं ते त्रिजगत्सु ॥ १३४ ॥ हृद् द्रष्टुं
कौतुकेनेति, ततो राज्ञा वितन्वता । रूपगर्वमिमौ प्रोक्तौ, प्रतीक्षेयां क्षणं तदा ॥ १३५ ॥ आस्थानमाश्रये यावदेवमस्त्विति तौ गतौ ।
चनयपि स्नातलिताह्नौ, विव्याभरणभूषितः ॥ १३६ ॥ आस्थानमाश्रितो विप्रौ, तावाजुहाय वेत्तिणा । दृष्ट्वा तौ तद्वपुर्वाढं, विषण्णा-
याहृतमिथा ॥ १३७ ॥ अहो ! लावण्य-रूपादि, तृणां क्षणविनधरम् । चक्रिणोक्तौ चिपणौ भो !, मदेहं निन्द्यः कथम् ? ॥ १३८ ॥

ताभ्यामुक्तं महाराज !, देवानां रूपसम्पदः । अवस्थिताः स्युः पण्मासं, यावदायुस्ततः क्षि(क्ष)तिः ॥ १३९ ॥ मनुष्याणां पुनर्मध्य-
वयो यावत् प्र(व्य)वर्द्धते । तेजो-यौवन-रूपादि, दृश्यते ते तदन्यथा ॥ १४० ॥ यद्दधुनेव श्रीनेष्टा, खलमैत्रीव ते क्षणात् । युवां वित्यः
कथमिति, राहोके तावथाह्लुः ॥ १४१ ॥ सर्वं शक्रप्रशंसादिदृष्टान्तं मूलतः स्वकम् । विस्मितेन ततो राज्ञा, दोः सकेयूदसीक्षितम् ॥ १४२ ॥
उरसि(उरः स-)हारनेवं च, विवर्णं वीक्ष्य सोऽखिलम् । अचिन्तयद् भवसाहोऽनिलताऽसारता ततोः ॥ १४३ ॥ रूप-यौवन-तेजांसि, निनेपादेव
यद् ययुः । ततोऽज्ञानं वपुर्मोहः, प्रतिवन्धो भवे भ्रमः ॥ १४४ ॥ रूपाभिमानो मूर्खत्वमुन्मादो भोगसेवनम् । परिग्रहो(ऽप्रमहोऽतः)
प्रहोऽतस्तत्, किञ्चित्(त्यक्त्वा)कुर्वेऽधुना हितम् ॥ १४५ ॥ [युग्मम्] इति सञ्चिन्त्य साम्राज्येऽभिपिको निजतन्दनः । धीराध्वाऽनुकृतः
साधु, तावित्युक्त्वा दिवं गतौ ॥ १४६ ॥ चक्र्यपि तत्क्षणादेव, पटलमृष्टणाप्रवत् । त्यक्त्वा परिग्रहं राधाचार्यस्यान्तेऽप्रहीद् व्रतम् ॥ १४७ ॥
ततश्च सर्वरत्नानि, सुनन्दाऽऽद्याः स्त्रियोऽखिलाः । आभियोगिकदेवाश्च, नरेन्द्रा निधयो नव ॥ १४८ ॥ किं बहुनाऽखिलं सैन्यं,
पण्मासं यावदन्वगात् । सम्भावितं न सिंहावलोकितेनापि तेन तत् ॥ १४९ ॥ [युग्मम्] अथैप पटतपसश्चक्रे तत्रेण पारणम् । अजा-
याश्चीनकान्नेन, पुनः पष्टं(ष्ट-)वपोऽकरोत् ॥ १५० ॥ ततः प्रमृति तदोपात्, प्रादुरासन् महाव्यथाः । कैसः श्वासो ज्वैरः कर्णभ्रंकाछन्दोऽ-
र्ध्नि-कुर्धिरुक् ॥ १५१ ॥ सप्तैता वेदना रौद्राः, सहमानस्य तस्य तु । आमर्ष-विपुडोपध्यादयः स्युः सप्त लब्धयः ॥ १५२ ॥ तथाप्यङ्ग-
प्रतीकारं, नाकरोद् हरिरित्यवक् । अस्याहो ! धीरता रोगात्ती(ती)यन्नाथात् प्रतिक्रियाम् ॥ १५३ ॥ अश्रद्धयानो तद् देवो, तावेव पुनरगतौ
किरात-वैद्यरूपेणोचतुर्धेदं यचो मुनेः ॥ १५४ ॥ चिकित्सां भगवन् ! कुर्वस्तूर्णीकोऽस्थान्महामुनिः । पुनः पुनश्च शुवतोर्महात्माऽपीदम-
भ्यधात् ॥ १५५ ॥ कर्मणोऽङ्गस्य वा व्याधिं, हरयस्तायथोचतुः । न कर्मणस्तनोरेव, तत् श्रुत्वा भगवानथ ॥ १५६ ॥ निष्ठ्यूतेनाह्वली

पृष्ठा न्यर्णामंशयत् । उवाच च चपूरोगहरणेऽहमपि प्रभुः ॥ १५७ ॥ हस्तं कर्मरोगं मे, युवयोः शक्तिरस्ति चेत् । श्रुत्वा तावाह तुस्तत्र,
तत्रैव प्रभुता प्रभो ! ॥ १५८ ॥ उन्त्वा प्रशंसां शक्रस्य, नत्वा देवौ दिवं गतौ । सप्तवर्षशतान्येप, विपेदे विपमां व्यथाम् ॥१५९॥ वर्षलक्षं
कुमारत्वम्ण्डलेशत्वयोरभूत् । चक्रित्वे श्रमणत्वे च(न), वर्षलक्षद्वयं पुनः ॥ १६० ॥ एवमायुः प्रपाल्यान्ते, सम्मेतगिरिमभ्यगात् ।
सम्यगालोचनापूर्वं, शिलापट्टोपरिस्थितः ॥१६१॥ स मासिकेन भक्तेन, मृत्वा स्वर्गे स्वनामके । समुत्पन्नस्ततश्च्युत्वा, विदेहे शिवमेष्यति
॥ १६२ ॥ [युग्मम्] इति श्रीसनत्कुमारचतुर्थ्यचक्रिणश्चरित्रं सम्पूर्णम् ॥

अथ किञ्चित् पञ्चमस्योच्यते—

जम्बूद्वीपे पुरं रथनूपुरचक्रवालकम् । वेताढ्ये उत्तरश्रेण्यां, समस्ति स्वस्तिमज्जनम् ॥ १ ॥ तत्र राडमिततेजाः, सुताराख्या
म्यसाऽस्य तु । सा श्रीविजयराज्ञोऽस्ति(जस्य), दत्ता पोतनपूज्यतेः ॥ २ ॥ अन्येद्युरमिततेजा, दर्शनाया(य)गतः स्वसुः । उत्पताकं पुरं
राजसघ्नाश्रीद् विशेषतः ॥३॥ विसयोस्तुहृदग्न व्योम्नोऽवतीर्णो राजमण्डपे । अभ्युत्थितः श्रीविजयेनाऽऽलिङ्गनपुरस्सरम् ॥४॥ निविष्टो
विष्टरेऽनुचुष्टं, पप्रच्छोत्सवपारणम् । नरेन्द्रोऽमिततेजाह्यस्ततः श्रीविजयोऽवदत् ॥ ५ ॥ इतोऽष्टमे दिनेऽत्राऽऽया(गा)त्, प्रतीहारनिवे-
दितः । नैमित्तिकः पुमानेको, दत्तासन उपाविशत् ॥ ६ ॥ मयाऽऽगमनकार्यं किमिति पृष्टोऽथ सोऽवदत् । राजन् ! मयाऽविसंवादि, निमि-
त्तमवलोकितम् ॥ ७ ॥ ययेतः सप्तमे यस्त्रे, पोतनाधिपमूर्द्धनि । विद्युत्पातो महोत्पातो, मध्याह्ने भविता हहा ! ॥ ८ ॥ तत् कर्णकण्डुकं
धुत्वा, मञ्ज्याद् किं पतिष्यति । त्वच्छीर्षे ? सोऽवदत् कोपं, मा कृथा द्वेषता न मे ॥ ९ ॥ रैद्युष्टिरुपरिष्टान्ने, दिने तस्मिन् भविष्यति ।
एवमुक्ते मया पृष्टं, कुत्रेदं शिक्षितं त्वया ? ॥ १० ॥ सोऽप्याह्यदचलस्वामिदीक्षाकाले स्वश्रीजिना । समं प्रब्रजितोऽष्टाङ्गनिमित्तं तत्र

शिक्षितम् ॥ ११ ॥ ततस्तारुण्यवान् पूर्वदत्तकन्यासुहृज्जनैः । प्रप्रञ्चयां स्थाजितः सा तूदुडा कर्मानुभावतः ॥ १२ ॥ ततः सर्वज्ञप्रज्ञप्तं,
निमित्तमवलोकितम् । यथा पौतनपूर्वेतुनिपातोपद्रवोऽशनैः ॥ १३ ॥ तेनोक्त एवमेकोऽवष्टु, मन्त्री तर्हि विधीयताम् । प्रभुः पौते समुद्रा-
न्तस्तत्पातस्तत्र नो भवेत् ॥ १४ ॥ अन्येनोक्तं देवयोगो, न कर्तुं शक्यतेऽन्यथा । परेणोक्तं वधः प्रोक्तः, पौतनेशल्य न प्रभोः ॥ १५ ॥
तावत् सप्तदिर्नो(नं) कश्चित्, पुराधीशोऽत्र कल्प्यते । मन्त्रयित्वेति राज्येऽभिपिक्त(क्तो) वैश्रवणाकृतिः ॥ १६ ॥ सप्तमेऽहनि सध्याह्ने, समुत्पन्नो
घनाघनः । गर्हितं जलदेनोच्चैः, स्फुरितं विद्युताऽधिकम् ॥ १७ ॥ ततः स्फुरित्वा त्रादकृत्य, पतित्वा विद्युताऽभितः । यक्षप्रतिकृतिर्यक्षम-
वनस्था विनाशिता ॥ १८ ॥ अहं पौपधशालायां, सप्तरात्रमुपोषितः । स्थितः स्व(ततः स)भागतो गेहं, नागैरभिनन्दितः ॥ १९ ॥ पुनः राज्ये-
ऽभिपिक्तश्च, भृशं नैमित्तिकोऽर्चितः । तदत्राऽमिततेजैवद्, वद्वोपनककरणम् ॥ २० ॥ निशम्याऽमिततेजेन, ज(नि)गदे विस्मयादहो ! ।
निमित्तमविसंवादि, रक्षणोपक्रमोऽद्भुतः ॥ २१ ॥ समं सुतारयाऽन्येद्युर्गतः श्रीविजयो वहिः । सुवर्णवर्णमद्राक्षीदुद्याने सृगमद्भुतम्
॥ २२ ॥ मोक्तं सुतारया स्वामिन् !, क्रीडार्थममुमानय । स्वयं प्रधावितो राजा, पुरः सोऽप्यचलद् द्रुतम् ॥ २३ ॥ मृगः स्तोत्रां सुवं
गत्या, सहस्रोत्पतितोऽम्बरे । अत्रान्तरे महादेव्या, क्लृप्तं यदहं प्रिय ! ॥ २४ ॥ दृष्टा कुकुटसर्पेण, रक्ष रक्ष ततो विभो ! । यवले
याधेपे द्राक्, तावन् पञ्चत्वमाप सा ॥ २५ ॥ चितां प्रविष्टः शोकात्तस्तया सार्द्धं नृपस्ततः । जज्वाल ज्वलनो यावत्, खेचरो तावदा-
गतौ ॥ २६ ॥ मन्त्राभिमन्त्रिताम्भोभिः, सिक्तैकेन चिता ततः । नष्टा वैतालिनीविद्या, कृत्वा चाट्टहसस्वरम् ॥ २७ ॥ स्वस्तीभूतो नृपः
प्राह, किनेतदिति खेचरी । जल्पतुर्नन्दनावावां, स्वामिनोऽमिततेजसः ॥ २८ ॥ गतावभूव यात्रार्थमागच्छन्नां श्रुतो रवः । नीयमान-
सुताराया, अशनिघोषभूमुजा ॥ २९ ॥ जातावावां युद्धसज्जौ, यावत् तन्मुक्तिहेतवे । तावत् सुतारया प्रोचे, युद्धेनालमिहाधुना ॥ ३० ॥

परं वैतालिनीविद्यावञ्चितं जीवितेश्वरम् । रक्षतां तत्र गत्वा द्राक्, यावन्नासूंस्त्वजलयसौ ॥ ३१ ॥ ततश्चात्राऽऽगतावावां, वैतालिन्या
सद्देक्षितः । चिवारूढस्त्वमम्भोभिः, सिक्कः स्वास्यः समुत्थितः ॥ ३२ ॥ सा नष्टा दुष्टविद्याऽथ, हृतां ज्ञात्वा नृपः प्रियाम् । विपण्णो
भणितस्त्राभ्यां, भव धीरः फ याति सः ? ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वा तौ गतौ क्षिप्रं, ज्ञातव्यतिकरः क्रमात् । समेलाऽमिततेजोऽगात्, समं
श्रीविजयेन च ॥ ३४ ॥ पुरीं चमरचञ्चाल्यामशनिघोषसंश्रिताम् । बहिःस्थैः प्रेषितो ब्रूतो, नष्टः पापात् स शङ्कितः (पापाः स्वशङ्कितः) ॥ ३५ ॥
तावपि पृष्टतो लघौ, दृष्टः केवलिनोऽन्तिके । अचलस्याऽशनिघोष, आनीतैकेन देव्यपि ॥ ३६ ॥ शान्तवैराः केवलिनो, धर्मं शृण्वन्वि
सन्निधौ । इतश्चाऽशनिघोषोऽवक्, सम्प्राप्यावसरं हृदः ॥ ३७ ॥ न मया दुष्टभावेन, सुतारेयं हृत्वा परम् । साधयित्वा वने विद्यामा-
गच्छतेयमीश्विता ॥ ३८ ॥ लघुं शक्नोमि नैवैनां, पूर्वज्ञेहात् ततो नृपम् । विद्यया विप्रतार्यं श्रीविजयं हृतवानिमाम् ॥ ३९ ॥ ममाऽजो-
ऽदुष्टभावल, महात्मन् ! क्षम्यतामतः । शुल्वेत्यमिततेजोऽवक्, रागो (मोहो)ऽस्यां कथमस्य भोः ! ? ॥ ४० ॥ केवली भगवानाह,
क्षेत्रेऽलिन्रेय भारते । मगधेष्वचलप्रामे, विप्रोऽभूद् धरणीजठः (टः) ॥ ४१ ॥ कपिलाख्याऽस्य चेटयस्ति, तत्सुतः कपिलाह्वयः । अनेन
शिश्निवा वेदाः, द्युतिथुल्या न पाठवः ॥ ४२ ॥ गतो देशान्तरेऽन्येद्युरसौ रत्नपुरे द्विजम् । उपाध्यायं श्रितस्तेन, पृष्टो भोः ! कुत आगतः ?
॥ ४३ ॥ सोऽप्याल्यदचलप्रामाद् धरणीजठ (ट) नन्दनः । कपिलाख्योऽसि विद्यार्थी, भवन्तं समुपस्थितः ॥ ४४ ॥ गौरवान् स्थापितस्तेन,
सत्यभामार्पिवाऽङ्गजा । वर्षत्यन्देऽन्यदाऽऽयातः, कृत्वा कक्षान्तरेऽम्बरम् ॥ ४५ ॥ सत्यभामाऽऽर्द्रवक्षोऽयमित्यादायोत्थिताऽम्बरम् ।
सोऽवक् प्रिये ! प्रभावोऽस्ति, न ताम्यन्यम्बरानि मे ॥ ४६ ॥ ततो ज्ञातं तथा ह्येष, निर्वक्षोऽनागतोऽधुना । यावन्निरूपितः सम्यक्, तत्
तथैवारथायितम् ॥ ४७ ॥ नेदं युक्तं कुलीगानामकुल्यस्तदसौ ध्रुवम् । इत्यस्मिन् सत्यभामाऽभून्मन्दस्नेहा तदादितः ॥ ४८ ॥ अथाऽऽगाद्

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
पञ्चम-
श्रीशान्ति-
जिनचक्र्य-
धिकारः ।
॥ ३७ ॥

धरणीजलो(टो)ऽसदृशं पितृ-पुत्रयोः । वीक्ष्याऽऽचारं सत्यभामा, पप्रच्छ धरणीजठ(ट)म् ॥ ४९ ॥ यथास्त्विदं शशंसासौ, सर्वं तस्मै द्विजाम्रणीः । तच्छ्रुत्वा सातिनिर्दिष्टा, पप्रच्छ चरणाय तम् ॥ ५० ॥ स न मुञ्चत्यथो राज्ञः, श्रीपेणस्य पुरोशितुः । गत्वाऽऽ-
चरन्तौ सत्यभामा मामस्मान्मोचयेध्वर ! ॥ ५१ ॥ येन केवलिनः पार्थे, प्रनजामीति भ्रूजुजा । पृष्टस्रदयंमत्यर्थ, सुमोच कपिलो न ताम् ॥ ५२ ॥ स्वस्था तिष्ठेति राक्षोत्ता, यावदेनं विवोचये । युयुधाते मिथोऽन्येबुर्गणिकाऽर्धे नृपात्मजौ ॥ ५३ ॥ तद् दृष्ट्वा दुःख(रि)वो राज्ञा, ममार गरमक्षणात् । तथा शिखिनन्दिताभिनन्दिताये च तत्रिये ॥ ५४ ॥ चतुर्था सत्यभामाणि, चत्वा-
रोऽपि मृता जनाः । उत्पद्य देयकुरुतु, कल्पे चावोऽभवन् सुराः ॥ ५५ ॥ च्युत्वा श्रीपेणजीवोऽवोऽमिततेजोऽभिनन्दिता । श्रीविजयः सत्यभामा, सुतारेत्यभवन् क्रमात् ॥ ५६ ॥ स कपिलोऽपि तिर्यङ्गु, भ्रान्त्या किञ्चित् तथाविधम् । कृत्वाऽनुष्ठानमशनिधोपः ससुदपदात् ॥ ५७ ॥ वेनायं सत्यभामाया, जीवः पूर्वभवे(व)प्रिया । दृष्टा सुतारा खेदेन, हृत्वा खेदो हि दुस्त्वजः ॥ ५८ ॥ पप्रच्छा-
ऽमिततेजोऽथ, किमिदं भविको न वा ? । भविष्यति भवांस्तीर्थंछदितो नवमे भवे ॥ ५९ ॥ एष श्रीविजयो भावी, प्रथमो गणशूत्र तव । द्रुत्येत्युक्तं केवलिनो, वन्दित्वा तौ गतौ पुरम् ॥ ६० ॥ [युगम्] अन्यदा विपुलमति-महामत्याएचचारणौ । ताभ्यां वने मुनी दृष्टौ, वन्दितौ धर्ममाह्वुः ॥ ६१ ॥ अथ श्रीविजयामिततेजोभ्यामायुरात्मनः । शृष्टं चा(म; पृष्टाव)वधिना शाल्वाऽङ्गां पड्विंशतिमाह्वुः ॥ ६२ ॥ ततस्ताभ्यां गृह्णेत्याऽष्टाहि(द्वि)कामहिमा कृतः । सङ्ग्रामितश्रियो सत्यपुत्रयोस्त्वावथ स्वयम् ॥ ६३ ॥ जगन्नन्दनाभिनन्दनयोः पार्थं प्रप्रज्य च । उत्पन्नौ प्राणते कल्पे, विशलञ्च्युपमायुषौ ॥ ६४ ॥ [युगम्] तत्रालुभूय सर्वायुञ्जुत्वा द्वीपे इहाऽऽदिमे । विजये रमणीयाख्ये, प्राखिदेहविभूषणे ॥ ६५ ॥ सीताया दक्षिणे कूले, सुभगायाः(यो)पुरः (पुरि) प्रभोः । स्तिमितसागराल्वा-

ऽनङ्गसुन्दरी-यसुन्दरे ॥ ६६ ॥ महादेव्यौ तयोर्गर्भे, तावुत्पन्नावनुक्तात् । श्रीविजयोऽन्योऽपि नाम्नाऽनन्तवीर्यापराजितौ ॥ ६७ ॥
[त्रिभिः कुलकम्] प्रतिशतं क्रमाद् हृत्ना, दमितारिं नभश्चरम् । बलदेव-न्यासुदेवत्वमयात्ता (पदमात्ता) बुभावपि ॥ ६८ ॥ प्रत्रग्यया
तयोस्तातो, मृत्याऽभूदसुरेश्वरः । सम्राडनन्तवीर्योऽपि, भरताढं शशास च ॥ ६९ ॥ द्विचत्वारिंशत्सहस्रान्द्रस्थितिः (युतः) प्रथमा-
वनी । स मृत्वाऽगात् तत्र तीव्रां(त्रा), सुक्ले नरकवेदनाम्(ः) ॥७०॥ तच्छान्तिं चमरश्चक्रे, श्रेहात् तत्रैत्य तत्पिता । संविप्रः सहते सोऽपि,
सन्त्यक् सम्यक्त्ववास(सि)तः ॥ ७१ ॥ अथापराजितः सीरी, भ्राष्टुःस्त्रान्निजाह्वजे । न्यस्य राज्यस्मां दीक्षां, प्रपाल्याऽऽपाऽच्युते-
न्द्रताम् ॥ ७२ ॥ अनन्तवीर्योऽप्युद्धृत्य, नरकात् सेचरोऽभवत् । बोधितः सोऽच्युतेन्द्रेण, प्रत्रग्याभूत् सुरोच्युते ॥ ७३ ॥ च्युत्वा-
ऽपराजितो जम्बूद्वीपे पूर्वविदेहगे । विजये मङ्गलावत्यां, सीताया दक्षिणे तटे ॥ ७४ ॥ रत्नसञ्चयपुर्यस्ति, तत्र क्षेमङ्करो नृपः ।
रत्नमाला प्रियाऽस्त्राभूत् सूनुर्वज्रायुधाभिधः ॥ ७५ ॥ [युग्मम्] च्युत्वानुभूय देपायुर्जीवः श्रीविजयस्य च । जातोऽस्यैवाङ्गजत्वेन,
सहस्रायुधसंक्षितः ॥ ७६ ॥ अन्येषुः पौपयागारे, स्थितो वज्रायुधो व्रते । सुतः शक्रेण नो धर्माचाल्यतेऽसौ सुरैरपि ॥ ७७ ॥ एकः
सुरोऽश्रद्धानः, कृत्वा पारापताकृतिम् । ह्रुवन् नृवाचा शरणमित्येत्य तमशिश्रयत् ॥ ७८ ॥ अर्पिते शरणे वज्रायुधेनासौ स्थितोऽन्तिके ।
तावदागतवानेकः, दयेनो वाचसुवाच च ॥ ७९ ॥ प्रभो ! मया ह्युधार्त्तन, प्राप्तोऽयं तदमुं त्यज । नान्यथा जीवितं मेऽस्ति, तच्छ्रुत्वाऽऽ-
ख्यनृपात्मजः ॥८०॥ वृहि भोः ! शरणाया(नि जा)तं, क्षत्रियैर्दीयते कथम् ? । तयापि हननं जन्तोर्न युक्तं विमृश स्वयम् ॥८१॥ हत्वाऽन्या-
सूरं य आत्मानं, सप्राणं कुरुतेऽङ्गवान् । स चात्पानां कृते ह्यहामात्मानं नाशयत्यहो ! ॥ ८२ ॥ वृत्तिले क्षणिका मुक्तिः, प्राणानामस्य
सर्वथा । तस्मात् स्फुरन्तं तं व्यापादयितुं ते न साम्प्रतम् ॥ ८३ ॥ एवमुक्त्वा नृपेणासौ, शकुनिर्मधुराश्वरैः । प्रत्युवाच ह्युधार्त्तोऽहं, महं

धर्मो न रोचते ॥ ८४ ॥ पुनर्नृपोऽथदन्मांसमन्यं ते दापयामि भोः ! । स्वमारितस्य मांसाशी, नान्यस्येत्युचिवान् खगः ॥ ८५ ॥ यज्जा-
 युधोऽवदद् यावन्मात्रं तुलयति द्विजः । तावत् पलमुत्कृत्य, ददामि स्वाङ्गतस्तव ॥ ८६ ॥ इत्युक्ते मुदितः इयेनः, तुलाऽऽनीता ततो
 वृषः । कर्तुं कर्तुं क्षिप्रतस्यां, मांसं साहससेवधिः ॥ ८७ ॥ अयाधिकाधिकं पक्षी, ववृषे देवमायया । हाहारवाङ्मुले लोकेऽध्यारुरोह
 वृषस्तुलाम् ॥ ८८ ॥ एवं वीक्ष्य सुरो राक्षो, महासाहसमद्भुतम् । आविश्चक्रे निचं रूपं, मणिकुण्डलमण्डितम् ॥ ८९ ॥ वारं वारं प्रशं-
 संस्तं, प्रोच्यामिप्रायमात्मनः । हर्षं-विस्मयश्चूद् देवो, जगाम धाम नाकिनाम् ॥ ९० ॥ सहस्रायुधपुत्रेण, सार्द्धं यज्जायुधोऽन्यदा । पौत्रं
 शतबलं राज्येऽभिपिच्य स्वऋमागते ॥ ९१ ॥ सम्पन्नोत्कटवैराग्यः, संवैगैकतरङ्गितः । क्षेमङ्करार्द्धद्रणभृत्यार्थं व्रतमशिश्रयत् ॥ ९२ ॥
 [युग्मम्] पादपोषणाननशनेनान्ते निजायुषः । ईपत्प्राग्भारशिखरे, मृत्योत्पन्नायुभाषपि ॥ ९३ ॥ एकत्रिंशदब्दायुष्कौ, त्रैवेयनवमे सुरौ ।
 अहमिन्द्रसुतं तत्र, चिरायानुवभूवतुः ॥ ९४ ॥ [युग्मम्] इतश्च जम्बूद्वीपेऽस्मिन्, विदेहे पूर्वदिक्स्थिते । विजये पुष्कलावल्यां, पूष्य
 पौण्डरकिण्णभूत् ॥ ९५ ॥ राजा घनरथस्तत्र, तत्पत्न्योरुदर उभौ । पद्मावती-मनोरममत्योर्जातौ ततश्च्युतौ ॥ ९६ ॥ मेघरथ-दृढरथौ,
 नामानौ (नामतौ) दृद्धिमीयतुः । कलाकलापग्रहणमाचार्याञ्चक्रतुः क्रमात् ॥ ९७ ॥ तयोः(ताभ्यां)पूर्वभवाभ्यासाद्, रुरुचे धर्म आर्हतः । जीवा-
 जीवाद्यभिज्ञौ तौ, सम्पन्नौ परमास्तिकौ ॥ ९८ ॥ राज्येऽभिपिच्य चान्येषुः, संवेगात् स्वस्वनन्दनम् । पितृस्तीर्थकृतः पार्थे, तावद्भीचक्रतु-
 र्गतम् ॥ ९९ ॥ तत्र मेघरथोऽधीतसूत्रार्थः स्वार्थतत्परः । विशत्यन्यतरैः स्थानैस्तीर्थकृत्कर्म वद्धवान् ॥ १०० ॥ ततः संलेखनासंलिति-
 तदेहौ समाधितः(ना) । कालं कृत्वा समुत्पन्नौ, सर्वार्थै(र्थं) परमायुषी ॥ १०१ ॥ अथ मेघरथश्च्युत्वा, जम्बूद्वीपेऽत्र भारते ।
 श्रीहस्तिनपुरे विश्वसेनराहः प्रियाऽचिरा ॥ १०२ ॥ नभस्यकृष्णसप्तम्यां, तस्याः कुक्षौ सुतत्वतः । चतुर्दशमहास्वप्नसूचितश्चोदपद्यत

शलाकापु-
 रुपाधिकारे
 पञ्चमः-
 श्रीशान्ति-
 जिनचक्र-
 यिकाः ।

॥ १०३ ॥ [युगम्] साधिकान् नयमा(नव मासांश्च)सान् सा, कुक्षौ धृत्वेन्द्रसंस्तुतम् । ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यां, सुषुप्तेऽर्द्धेनिशि प्रसुम् (सुतम्) ॥ १०४ ॥ ततश्च दिक्कुमारीभिः, सूक्तिकर्मास्य निर्ममे । जन्माभिपेकः स्वर्णाद्री सर्वैरिन्द्रेरपि क्रमात् ॥ १०५ ॥ गर्भस्थेऽस्मिन् रुजः शान्तिर्जीतेति जनकः प्रभोः । सर्वर्द्धापनकं नाम, यथाथं शान्तिरित्यदात् (हि शान्तीत्यदात्) ॥ १०६ ॥ ऋमेण प्राप्तवारुण्यं, जातपाणिग्रहोत्सवम् । शान्तिं न्यस्याङ्गजं राज्ये, पार्थिवोऽशिश्नयद् व्रतम् ॥ १०७ ॥ चतुर्दशमित्यत्रै रत्नैर्भरतभूतलम् । प्रसाध्य बुभुजे भोगान्, श्रीशान्तिञ्चक्रिणश्चिरम् ॥ १०८ ॥ स्वयम्बुद्धोऽपि लोकान्तिकैः(क-)सुरैरेत्य बोधितः । भव्योर्वी दानधारामिरावर्ष-मभिमृष्य च ॥ १०९ ॥ ज्येष्ठकृष्णचतुर्दश्यां, विहाय तुपमुष्टिवत् । चक्रिभोगानुपादत्, प्रव्रज्यां परमेश्वरः ॥ ११० ॥ [युगम्] चतुर्दश्यां विहारेणोचतेन विहरन् विभुः । पौषशुद्धनवम्यहि, केवलज्ञानमाप सः ॥ १११ ॥ देवैर्धर्मगृहं धके, प्रसुणा धर्मदेशना । प्रयुद्धाः प्राणिनोऽनेकेऽभूवन् गणभृतोऽपि च ॥ ११२ ॥ क्रमेण क्षीणकर्मांशो, विह्वल चिरसुर्वराम् । ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यां, सम्भेतेऽ-शिश्नयच्छिवम् ॥ ११३ ॥ वाल्यन्मण्डलि-चक्रित्व-श्रामण्येष्वभवन् क्रमात् । पृथक् पृथक् सद्यन्त्राणि, वर्षाणां पञ्चविंशतिः ॥ ११४ ॥ वर्षलक्षमतिवाद्य यः प्रभुः, सर्वमायुरनु मोक्षमासदत् । सोऽस्तु शश्वद्धृदपालपाप्मनां, वासवस्ववनगोचरीकृतः ॥ ११५ ॥ इति श्रीशान्तिजिनपञ्चमचक्रिचरित्रम् ॥

श्रीहस्तिनापुरे सूर-श्रीदेव्योस्तनयोऽजनि । चतुर्दशाद्भुतस्वप्नसूचितालयन्तिकोदयः ॥ १ ॥ कुस्यो(न्यो)रत्रमयः सूपः, कुन्धुषद् वीक्षिताः परे । गर्भस्थेऽस्मिन् जनयेति कुन्धुराख्यां पिताऽतनोत् ॥ २ ॥ क्रमेण प्राप्तवारुण्यं, जातपाणिग्रहोत्सवम् । कुन्धुं न्यस्याङ्गजं राज्ये, सूरराट् प्रतमात्तवान् ॥ ३ ॥ चतुर्दशमित्यत्रै रत्नैर्भरतभूतलम् । प्रसाध्य बुभुजे भोगान्, श्रीकुन्धुश्चक्रिणश्चिरम् ॥ ४ ॥ स्वयम्बुद्धोऽपि

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुयाधिकारे
पञ्चमचक्रि-
पद्यश्रीकुन्धु-
जिनचक्रय-
धिकारः ।

॥ २९ ॥

लोकान्तिकैः सुरैरेव बोधितः । भव्योर्षी दानघाताभिरावर्षमभिवृष्य च ॥ ५ ॥ वैशाखकृष्णपञ्चम्यां, विहाय तुपमुष्टिवत् । चक्रि-
भोगानुपादत्त, प्रपञ्चां परमेश्वरः ॥ ६ ॥ चतुर्ज्ञानी विहारेणोद्यतेन विहरन् विभुः । प्रान्ते पोडशवर्षाणां, केवलज्ञानमासदत् ॥ ७ ॥
देवैर्धर्मगृहं चक्रेऽहंता धर्मदेशना । प्रयुद्धाः प्राणिनोऽनेकेऽभूवन् गणशृतोऽपि च ॥ ८ ॥ क्रमेण क्षीणकर्माशौ, विहृत्य चिरसुर्वराम् ।
राधकृष्णप्रतिपदि, सम्मतेऽशिश्रयच्छिवम् ॥ ९ ॥ वाल्य-मण्डलि-चक्रित्व-श्रामण्येष्वभवन् समाः । त्रयोविंशसहस्राणि, साङ्गसप्त-
शतानि च ॥ १० ॥ इति श्रीकुन्धुजिनपठचक्रिचरित्रम् ॥

पुरे गजपुरे देवी, देवी सुदर्शनेशितुः (सुदर्शननरेशितुः) । तस्याः कुक्षौ समुत्पन्नो, भगवान् सुवनाद्भुतः ॥ १ ॥ सुरैर्द्रुत-
जन्मोत्सवानन्तरं व्ययात् पिता । स्वप्ने ज्ञानन्या रत्नारो, दृष्ट इत्यभिधामरः ॥ २ ॥ क्रमेण प्राप्ततारुण्यं जातपणिमहोत्सवम् । अरं
न्यस्याङ्गलं राज्ञे, प्रवत्राज सुदर्शनः ॥ ३ ॥ सम्प्राप्तचक्रवार्त्तिश्रीः, कामयोगसुखान्यरः । मुक्त्वा जरत्तृणमिव, त्यक्त्वा साम्राज्यसम्पदः
॥ ४ ॥ चिकीर्षुर्धर्मचक्रित्वसङ्गीकृत्य सुसुखताम् । वर्षत्रयेण सम्प्राप, केवलज्ञानसुब्जलम् ॥ ५ ॥ [युगम्] प्रवर्तितयर्मतीर्थः, प्रबोध्य
भविकाङ्गिनः । महानन्दपदं प्राप, श्रीसम्मैतगिरौ वरे (रावरः) ॥ ६ ॥ वाल्य-मण्डलि-चक्रित्व-श्रामण्येष्वस्य चाभवन् । एकाविंशति-
वर्षाणां सहस्राणि पृथक् पृथक् ॥ ७ ॥ इति श्रीअरजिनसप्तमचक्रिचरितम् ॥

जम्बूद्वीपेऽत्र भरते, कुरुक्षेत्रे गजाह्वयम् । पुरं तत्रर्षभस्वामिबंश्यः पद्मोत्तरो नृपः ॥ १ ॥ तस्य ज्वाला महादेवी, श्रविकाऽस्यास्तु
नन्दनः । विष्णुकुमारनामाऽभूत्, पद्मास्वस्त्रप्र(सिंहस्त्रेन) सूचितः ॥ २ ॥ तथान्यथ महापद्मो, द्विसप्तस्यप्रसूचितः । तन्ना कलाक-
लापेन, बद्धितौ तर्दयेव तौ ॥ ३ ॥ पद्मोत्तरो महापद्मं यौवराज्ये न्यवीविशत् । इतश्च पुर्युजयिन्यां श्रीधर्मोऽभ्योऽभवन्नृपः ॥ ४ ॥

शलाकापु-
रुपाधिकारे
पठचक्रि-
सप्तमअर-
जिनचक्रि-
नवममहा-
पद्मत्रय-
धिकारः ।

॥ १०३ ॥ [युगम्] साधिकान् नवमा(नव मासांश्च)सान् सा, दुक्षौ धृत्वेन्द्रसंस्तुतम् । ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यां, सुषुवेऽद्वेनिशि प्रसुम्
(सुतम्) ॥ १०४ ॥ ततश्च दिक्कुमारीभिः, सूतिकर्मास्य निर्मसे । जन्माभियेकः स्वर्णाद्री सर्वैरिन्द्रैरपि क्रमात् ॥ १०५ ॥ गर्भस्थेऽस्मिन्
रुजः शान्तिर्जातेति जनकः प्रभोः । सर्वद्वोपनकं नाम, यथार्थं शान्तिरित्यदात् (हि शान्तीत्यदात्) ॥ १०६ ॥ क्रमेण प्रातत्वारुण्यं,
जातपाणिप्रहोत्सवम् । शान्तिं न्यस्याङ्गजं राज्ये, पार्थिवोऽसिश्रयद् व्रतम् ॥ १०७ ॥ चतुर्दशमित्यत्रै रत्नैर्भरतभूतलम् । प्रसाध्य
बुभुजे भोगान्, श्रीशान्तिश्चक्रिणश्चिरम् ॥ १०८ ॥ स्वयम्बुद्धोऽपि लोकान्तिकैः(क-)सुरैरेत्य वोधितः । भव्योर्चीं दानधाराभिरावर्य-
मभिष्टव्य च ॥ १०९ ॥ ज्येष्ठकृष्णचतुर्दश्यां, विहाय तुपमुष्टिवत् । चक्रिभोगानुपादत्, प्रत्रज्यां परमेश्वरः ॥ ११० ॥ [युगम्]
चतुर्ज्ञानी विहारेणोद्यतेन विहरन् विभुः । पौषशुद्धनवम्यहि, केवलज्ञानमाप सः ॥ १११ ॥ देवैर्धर्मगृहं चक्रे, प्रसुणा धर्मदेसना ।
प्रबुद्धाः प्राणितोऽनेकेऽभूवन् गणभृतोऽपि च ॥ ११२ ॥ क्रमेण क्षीणकर्मांशो, विह्वल चिरसुर्वराम् । ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यां, सम्भेतेऽ-
शिश्नयच्छिवम् ॥ ११३ ॥ वाल्य-मण्डलि-चक्रित्व-श्रामण्येऽभवन् क्रमात् । पृथक् पृथक् सहस्राणि, वर्षाणां पञ्चविंशतिः ॥ ११४ ॥
वर्षलक्षमतिबाह्य यः प्रसुः, सर्वमायुरनु मोक्षमासदत् । सोऽस्तु शस्तुदपास्तपाप्मनां, वासवस्तवनगोचरीकृतः ॥ ११५ ॥ इति
श्रीशान्तिजिनपञ्चमचक्रिचरित्रम् ॥

श्रीहस्तिनापुरे सूर-श्रीदेव्योस्तनयोऽजनि । चतुर्दशाश्रुतस्वप्नसूचितालन्विकोदयः ॥ १ ॥ कुक्षो(न्यो)रत्रमयः स्तूपः, कुन्धुवद् वीक्षिताः
परे । गर्भस्थेऽस्मिन् जनयेति कुन्धुराख्यां पिताऽतनोत् ॥ २ ॥ क्रमेण प्रातत्वारुण्यं, जातपाणिप्रहोत्सवम् । कुन्धुं न्यस्याङ्गजं राज्ये,
सूरराट् व्रतमात्तवान् ॥ ३ ॥ चतुर्दशमित्यत्रै रत्नैर्भरतभूतलम् । प्रसाध्य बुभुजे भोगान्, श्रीकुन्धुश्चक्रिणश्चिरम् ॥ ४ ॥ स्वयम्बुद्धोऽपि

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
पञ्चमचक्रि-
पष्टश्रीकुन्धु-
जिनचक्र-
धिकारः ।

॥ २९ ॥

लोकान्तिकैः सुरैरेव योधितः । भव्योर्षी दानधाराभिरार्षममिधृष्य च ॥ ५ ॥ वैशाखकृष्णपञ्चम्यां, विहाय तुपमुष्टिवत् । चक्रि-
भोगादुपादत्त, प्रज्यां परमेश्वरः ॥ ६ ॥ चतुर्द्वानी विहारेणोद्यतेन विहरन् विभुः । प्रान्ते पोडशवर्षाणां, केवलज्ञानमासदत् ॥ ७ ॥
देवैर्धर्मगृहं चक्रेऽहंता धर्मदेशना । प्रबुद्धाः प्राणिनोऽनेकेऽभूवन् गणभृतोऽपि च ॥ ८ ॥ क्रमेण क्षीणकर्मांशो, विह्वल चिरसुर्वराम् ।
राधकृष्णप्रतिपदि, सम्मतेऽशिश्रयच्छिवम् ॥ ९ ॥ याल्य-मण्डलि-चक्रित्व-श्रामण्येष्वभवन् समाः । त्रयोविंशसहस्राणि, सार्द्धसप्त-
शतानि च ॥ १० ॥ इति श्रीकुन्धुजिनपष्ठचक्रिचरितम् ॥

पुरे गजपुरे देवी, देवी सुदर्शनेशितुः (सुदर्शननरेशितुः) । तस्याः कुशौ समुत्पन्नो, भगवान् सुवनच्छ्रुतः ॥ १ ॥ सुरेन्द्रकृत-
जन्मोत्सवानन्तरं व्यधात् पिषा । स्वप्ने ज्ञान्या रत्नारो, दृष्ट इत्यभिधामरः ॥ २ ॥ क्रमेण प्राप्तारुण्यं जातपाणिप्रहोत्सवम् । अरं
न्यस्याङ्गज राज्ये, प्रवत्राज सुदर्शनः ॥ ३ ॥ सम्प्राप्तचक्रवर्त्तिश्रीः, कामभोगसुखान्यरः । मुक्त्वा जरत्तृणमिव, त्यक्त्वा साम्राज्यसम्पदः
॥ ४ ॥ चिरीर्षुर्धर्मचक्रित्वमङ्गीकृत्य सुसुताम् । वर्षत्रयेण सम्प्राप, केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ॥ ५ ॥ [युग्मम्] प्रवर्त्तितधर्मतीर्थैः, प्रबोध्य
भविकाङ्घ्रिनः । महानन्दपदं प्राप, श्रीसम्मेतगिरौ वरे (रावरः) ॥ ६ ॥ वाल्य-मण्डलि-चक्रित्व-श्रामण्येष्वस्य चाभवन् । एकविंशति-
वर्षाणां सहस्राणि पृथक् पृथक् ॥ ७ ॥ इति श्रीअरजिनसप्तमचक्रिचरितम् ॥

जम्बूद्वीपेऽत्र भरते, कुरुक्षेत्रे गजाह्वयम् । पुरं तत्रर्षभस्वामिर्वश्यः पद्मोत्तरो नृपः ॥ १ ॥ तस्य ज्वाला महादेवी, श्रविकाऽस्यास्तु
नन्दनः । विष्णुकुमारनामाऽभूत्, पद्माल्यस्वप्न (सिंहस्वप्नेन) सूचितः ॥ २ ॥ तथान्यत्र महापद्मो, द्विसप्तस्यत्रसूचितः । तन्वा कलाक-
लापेन, वर्द्धितौ स्पर्द्धयेव तौ ॥ ३ ॥ पद्मोत्तरो महापद्मं शौवराज्ये न्यवीविशत् । इतश्च पुर्णुज्जयिन्यां श्रीधर्माख्योऽभवन्नृपः ॥ ४ ॥

अन्येषुः समनसूतस्तत्र श्रीसुव्रताहंतः । शिष्यः श्रीसुव्रतो नाम, सूरिर्भूरिगुणाश्रयः ॥ ५ ॥ तद्वन्दनाय गच्छन्तं, जनं वीक्ष्याद्भुतश्रिया
(श्रियम्) । गनादस्यो नृपोऽपृच्छत्, क थालेरुसो जनः ? ॥ ६ ॥ नमुचिर्मन्त्रव्यवक् स्वामिन्नत्रैर्युर्मुनयो वहिः । यस्तद्भक्तः स याति
द्रागरुण्ठीकण्ठया त्रितः ॥ ७ ॥ इति श्रुत्वा नृपोऽवोचद्, यास्यामो वयमप्यथ । नमुचिः प्राह यद्येवं, तर्हि स्थेयमुपेक्षया ॥ ८ ॥ वादं
विधाय चेनाहं, तांस्तनोमि निरुत्तरान् । नृपोऽगात् तत्र नमुचिर्वर्भाणवं मुनीन् प्रति ॥ ९ ॥ भो भोः प्रत्रजिताः ! किञ्चिद्, धर्मं चेद् वित्य
तर्हि नः । मृतपयोऽपि मौनेन, तस्युः क्षुद्राः समे इति ॥ १० ॥ मन्त्री रुष्टोऽवदत् सूदिं, किं नु वेत्सेप गोघृपः ? । सूरिराहोच्यते किञ्चिन्मुखं
कण्डूयतेऽत्र चेत् ॥ ११ ॥ तच्छ्रुत्वैकेन विह्वेन, क्षुद्धेन भगवन्नहम् । एनं निराकरिष्यामीत्युक्त्वा निरुत्तरः कृतः ॥ १२ ॥ कुर्वन् वित्पाण्ड-
(तण्डा) नादं स, यहन् द्वेषं मुनीन् प्रति । तेषां वधार्थं निश्यागाद्, देव्याऽसौ स्तम्भितोऽन्तरा ॥ १३ ॥ प्रातर्वीक्ष्य तदाश्चर्यं, श्रुतधर्मो नृपो
जनः । उपशान्तो विलक्ष्य, मन्त्र्यागाद् हस्तिनापुरे ॥ १४ ॥ महापद्मस्य वभूव(तत्राभूद्), युवराजस्य मन्त्र्यसौ । प्रत्यन्तवासी तस्याऽऽले,
नात्रा सिद्ध(सिंह)त्रलो नृपः ॥ १५ ॥ दुर्गं दुर्गवलाद् देशं, विनाश्य प्रविशत्यसौ । महापद्मेन रुष्टेन, पृष्टो नमुचिमन्त्र्यदः ॥ १६ ॥
किञ्चिज्जानात्युपायं तद्वहे नमुचिरप्यवक् । वेधीत्युक्त्वा गतो दुर्गं, भङ्क्त्वाऽऽदाय तमागतः ॥ १७ ॥ ततस्तुष्टेन पद्मेन, वरं वृण्वति
जल्पितः । मन्त्र्याहावसरे देयः, कोशे तिष्ठतु साम्प्रतम् ॥ १८ ॥ इतश्च कारितो जैनभवने ज्वालयया रथः । मिथ्यात्विन्याऽन्यथा लक्ष्म्या,
सपत्न्या ब्रह्मणो रथः ॥ १९ ॥ शोकः पद्मोत्तरो राजा, पूर्वं भ्रमतु मन्त्र्यः । पुरे जिनरथः पश्चादिति स्वामिन् ! समादिश ॥ २० ॥ तच्छ्रुत्वा
ज्वालययाऽप्राहि प्रतिज्ञा नृपसाक्षिकम् । रथो भ्रमति मे पूर्वं, नो चेद् मुक्तिर्भवान्तरे ॥ २१ ॥ ततो राज्ञा निरुद्धो द्वौ, रथावनर्थमीरुणा ।
इति श्रुत्वा महापद्मो, गृहीतो जननीशुचा ॥ २२ ॥ निर्गतो देशयात्रायां, निद्रया मुद्रिते जने । रात्रौ ज्ञातो न केनापि, गच्छन् प्राप्तो

महाद्वीम् ॥ २३ ॥ भ्रमंस्तत्राह्विचारेण, सम्प्राप्तत्वापसाश्रमम् । तापसैः कृतसन्मानः, सुखेनास्थात् स्वसद्भावत् ॥ २४ ॥ इतश्च चम्पा-
नगर्यां, राजाऽभूद् जनमेजयः । स तु कालनेन्द्रेण, निरुद्धो जात आहवः(वे) ॥२५॥ मृतश्चम्पाधिपो नष्टो, जनोऽभूद्दाल्मनाऽऽत्मना ।
नष्टमन्तःपुरं सर्वमित्यभूद् विभ्रमो महान् ॥२६॥ स्वपुत्र्या मदनावल्या, समं नागवतीं प्रिया । चम्पेशितुः शृणुयन्ती, प्राप्ता तं तप-
साश्रमम् ॥ २७ ॥ आधासिता कुलपतिना तत्रैव स्थिता सुखम् । कुमार-मदनावल्योरुत्तरागो मिथोऽभवत् ॥ २८ ॥ कुलपतिनाग-
वतीभ्यां क्षाता(वौ) मदनावली । मात्रोकं(क्वा) पुत्रि ! किं वाक्यं, स्मरसि ज्ञानिनो न हि ? ॥२९॥ यथाऽऽद्या चक्रिणः पत्नी, भविष्यति
ततः कथम् । अत्ररागं यत्र तत्र, कुर्वाणा किं न लज्जसे(सि) ? ॥३०॥ कुमारः कुलपतिना, प्रोक्तो भो ! यत्र वाञ्छितम् । गच्छुं तत्र प्रयाहि
त्वं, तच्छ्रुत्वा सोऽप्यचिन्तयत् ॥ ३१ ॥ आगमे नृसमेतस्याः, समस्तभरताधिपः । भूत्वाऽहं कारयिष्यामि, सर्वत्रापि विनालयान् ॥३२॥
इत्यभिलाषमालाभिराकुलो निर्गतस्तवः । गच्छन् क्रमेण सम्प्राप्तः, सिन्धुनन्दनपत्तनम् ॥ ३३ ॥ उद्यानिकोत्सवे तत्र, निर्ययुर्नगरस्त्रियः ।
कीडन्ति च निशान्याऽऽसां, केलीकलकलारवम् ॥ ३४ ॥ गजः प्रोन्मूलितालानो, मह(हा)सेननरोशितुः । व्यापाद्य सादिनं माद्यन्,
सद्यः प्राप्तस्तदन्तिकम्(के) ॥ ३५ ॥ [युग्मम्] तं निरीक्ष्य भयत्रस्ता, न समर्थोः पलायितुम् । आरुन्दिनुं प्रवृत्ताश्च, तत्रस्था एव ताः
स्त्रियः ॥ ३६ ॥ आसन्नस्वकुमारोऽय, दृष्ट्वा(ष्टं) तं(तत्) तरुणीगणम् । कदर्थ्यमानमुन्मत्तकरिणाऽनाथवद् भृशम् ॥ ३७ ॥ ततः सम्पन्नका-
रुण्यत्सारुण्यफलित्तया । हकितवान् पुरो भूत्वा, कुमारः करिणं रयात् ॥ ३८ ॥ दधावे सिन्धुरः क्रोधोद्धुरोऽमिसुतमस्य तु । तं दृष्ट्वा
भणितुं लप्ता, हादारयमुताः स्त्रियः ॥ ३९ ॥ अहो ! रक्षापरोऽस्माकं, दुष्टेभेन महापुमान् । विनाशयिष्यते लग्नः, कस्य पूरुर्महे पुरः ?
॥ ४० ॥ तासु चैवं वदन्तीषु, प्रहारः करिणा कृतः । क्षिप्ते तस्योत्तरीये का, चेतनाऽचेतनावताम् ? ॥ ४१ ॥ इतश्च मिलितो लोको, राज्ञा

भृत्ययुजा समम् । राजाऽऽहापसरासुष्माद्, गजात् कुमा(म)र ! दुष्टतः ॥ ४२ ॥ कुमारोऽव्याह भूनाथ !, भवतामेव पश्यवाम् । नेव्यामि
यश्यतामेनं, पश्यन्तूका हि कौतुकम् ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वा करणैः शालोकैस्तं खेदितयांश्चिरम् । विद्युत्स्मितकरेणाऽऽरुरोह च (तं)
शृगेन्द्रवत् ॥ ४४ ॥ एवं कृत्वा महापद्मस्तं गजं वशवर्त्तिनम् । इत्त्वा निपादिने प्रष्टादुत्तताराद्गमारजित् ॥ ४५ ॥ भूसुजा नागरैः सर्वै-
र्जयज्यार(रा)ववादिभिः । स्तुतश्चाचिन्त्यद् भूप्लद्रूप-गुणरञ्जितः ॥ ४६ ॥ कुलीनोऽयं पुमान् नूनमाकृत्याऽनणुभिर्गुणैः । सम्भाव्यते ततः
कन्याशतमसै नृपो वृदौ ॥ ४७ ॥ मुञ्चानोऽपि समं ताभिरसौ वैपयिकं सुखम् । स्मरतीव नृपो नीतिं, तथापि मदनावलीम् ॥ ४८ ॥
अन्यदोत्पादितो राज्ञौ, सुखसुप्तः स तत्पतः । वेगवत्या नमश्चर्या, प्रबुद्धः पश्यति स्म ताम् ॥ ४९ ॥ प्रदश्यं मुष्टिवन्धं चोवाच मां कुत्र
नेव्यसि ? । साऽप्याह शृणु वीताढ्ये, आस्ते सुरोदयं पुरम् ॥ ५० ॥ राजाऽत्रेन्द्रधनुर्नामा, श्रीकान्ता तस्य पठ्यभूत् । जगच्चन्द्राभिधा
पुत्री, सा नरद्वेषिणी पुनः ॥ ५१ ॥ नृपाह्वया मयां चित्रपटे विलिख्य दर्शिताः । भरतस्था नृपाः सर्वे, रुचेऽस्यै न कोऽपि हि ॥ ५२ ॥
अन्येशुर्दर्शितं युष्मद्रूपं निर्जितमन्मथम् । मन्मथव्यथयाऽत्यर्थं, प्रस्ता तद्दर्शनादपि ॥ ५३ ॥ उक्त्वा चाहं तथा चेन्मे, नैप सम्पद्यते घवः ।
तदा मृतिर्ममावश्यं, पुमांसो भ्रातरो(रः परे)ऽपरे ॥ ५४ ॥ माता-पित्रोर्व्यतिकरो, मयाऽस्याः कथितस्त्वयम् । ततस्ताभ्यां समानेतुं, त्वामहं
प्रेषिता विमो ! ॥ ५५ ॥ तस्यामविश्वसन्त्यां तु, प्रतिज्ञा विहिता मया । यद्यानयामि तेऽभीष्टं, नो तदाऽमौ विशान्यहम् ॥ ५६ ॥ साम्प्रतं
त्वत्प्रसादेन, न मयेन्मे मृतिस्तथा । प्रतिज्ञा निर्वहेत् सर्वं, शोभनं स्यान्न चान्यथा ॥ ५७ ॥ ततस्तयाऽ(तया तद)नुमत्याऽसौ, नीतः सुरो-
दये पुरे । शपितः खेचरेन्द्रस्य, तेनाप्येषोऽर्चितो भृशम्(तस्तरम्) ॥ ५८ ॥ प्रधानदिवसे पाणिप्रहणं करितोऽसुना । जगच्चन्द्राह्वया कन्या,
पूजिता वेगवत्यपि ॥ ५९ ॥ मातुल-भ्रातरौ तस्या गङ्गाधर-महीधरौ । अतिप्रचण्डावायातौ, श्रुत्वा व्यतिकरं हि तम्(त्) ॥ ६० ॥

तयोरगमनं श्रुत्वा, महापद्मोऽभिभिर्यौ । नमश्चरमटेः साद्धं, लप्रमायोधनं मियः ॥६१॥ न रयो न गजो नाधो, न मटो वैरिणोस्त्वयोः ।
यो न विद्धः कुमारेण, रणे तस्मिन्नुपस्थिते ॥ ६२ ॥ ततस्त्वाभ्यां निजं सैन्यं, विज्ञाय भयविह्वलम् । स्वदृक्पृथीकृताः काष्ठाश्रक्री प्रत्या-
यौ जयी ॥ ६३ ॥ स्त्रीवर्जो(ज्यो)स्त्ररत्नौघः, सम्पन्ननवसेवधिः । परिणितैकोनचतुःषष्टिसहस्रसुस्मितः ॥ ६४ ॥ द्वात्रिंशत्सहस्ररुद्रपैः,
सेव्यमानपदद्वयः । गजाश्व-रथ-पादातिसमृद्धश्वक्रवर्त्यभूत् ॥ ६५ ॥ पट्पण्डराज्यमत्येवं, नीरसं मन्यतेऽरिलम् । जनमेजयराट्पुत्री,
विना तां मदनावलीम् ॥ ६६ ॥ गतस्यास्याऽऽश्रमेऽन्येयुरर्चितस्य फलादिभिः । तापसैश्चापिता जामिर्जनमेजयसूनुना ॥ ६७ ॥ परिणीता
कुमारेण, स(म)हस्ता मदनावली । ततश्च चक्रिणः सम्पद्युकोऽगाद् हस्तिनापुरम् ॥६८॥ प्रविष्टः पत्तनं स्तूयमानो वन्दिजनैर्धनेः । पितरो
प्रणतो तेन, सयाण्यौ रोहतस्तदा ॥ ६९ ॥ इतश्च सुप्रतस्वामिशिष्याः सुप्रतसूरयः । तत्रैयुर्निर्गात् पद्मोत्तरो राट् सपरिच्छदः ॥ ७० ॥
संसारसारतोका तैर्निर्विण्णो राड् जगौ विभो ! । प्रतीक्ष्यं क्षणं राज्यस्वारथ्यं कृत्यैमि यावता ॥ ७१ ॥ कर्तव्यः प्रतियन्धो मा, स
ध्रुवेति गुरुदितम् । वन्दित्वा पुरमागत्याऽऽकार्यं मन्त्रिण इत्यवह् ॥ ७२ ॥ भो भो ! मया श्रुतोऽसारः, संसारो दुःखदारुणः । इयन्तं
यश्चितः कालं, यत्रैवानुष्ठितं हितम् ॥ ७३ ॥ [कार्यं परस्याद्य यावत् कृतं कुर्वेऽधुनाऽऽत्मनः ॥७३॥ पाठान्तरम्] अथ विष्णुकुमाराय,
इत्वा राज्यं स्वसूनेव । प्रत्रजिष्यामि तच्छ्रुत्वा, सोऽप्यागत्या(विष्णुरप्य)त्रवीददः ॥ ७४ ॥ किम्पाकफलसङ्काशैस्तात ! भोगैरिभै-
रलम् । मार्गं तेऽनुचरिष्यामि, ज्ञात्वा तन्निर्णयं ततः ॥ ७५ ॥ व्याहृतोक्तो महापद्मो, राज्यमादत्स्य पुत्र ! मे । येनाङ्गीकुर्महे दीक्षां,
तेनोक्तं विनयादिदम् ॥ ७६ ॥ तात ! विष्णुकुमाराय देहि राज्यमयं पुनः । तस्याज्ञाकारको भावी, पदातिरिव सर्वदा ॥ ७७ ॥ पुन-
रुचोऽपि नो विष्णू राज्यमङ्गीकरोत्यतः । महापद्मोऽभिपिकोऽस्मिन्, सम्मत्याऽऽत्मानुजीविनाम् ॥ ७८ ॥ समं विष्णुकुमारेण, राजा

शिष्याय संयमम् । कल्पद्रुमोपासने हि, कः सुधीः शिथिलो भवेत् ? ॥ ७९ ॥ विख्याताहो महापद्मो, नवमश्चक्रवर्त्यभूत् । इयन्तं काल-
मभ्रान्तावेवाथ तौ (नमेव) स्थितौ रथौ ॥ ८० ॥ पुरान्तर्भ्रमितो जैनो (न) रथो मातुर्महीक्षिता । तदादितो घनो लोकः, प्रपन्नो जि (जै) नशासनम्
॥ ८१ ॥ चैत्यानि सर्वभरते, पुर-भ्राम-वनादिषु । लक्षकोटिप्रमाणानि, कारितान्यमुनाऽहंताम् ॥ ८२ ॥ पद्मोत्तरोऽपि राजर्षिः, पालिता-
सण्डितव्रतः । घातिकर्मक्षयात् प्राप्तकेवलोऽशिष्यच्छिवम् ॥ ८३ ॥ विष्णोर्द्रुमतपसि विद्योरेऽनुत्तरे (र) व्रते । तस्थुपो वैक्रियाकाशगमाद्या
लन्धयोऽभवन् ॥ ८४ ॥ स याति पक्षिवद् व्योम्नि, बुद्धान्नो मेखब्दं भवेत् । बहुरूपी सुपर्षव, कामवत् कामरूपवान् ॥ ८५ ॥ इतस्ते
सुव्रताचार्या, बहुशिष्यपरीवृताः । ईयुर्गजपुरं वर्षवासाथं कानने स्थिताः ॥ ८६ ॥ ज्ञाता नमुचिना छिद्रान्वेषिणा द्वेषिणा पुरा । राजोक्तो-
ऽवसरं प्राप्य, पूर्वोक्तं देहि मे वरम् ॥ ८७ ॥ चरन्त्याह दृणु तेनोक्तं, वेदोक्तविधिना मरम् । कर्तुमिच्छाम्यतो राज्यं, देहोवमस्तु सोऽप्यवक्
॥ ८८ ॥ प्रविश्यान्तःपुरं तस्यौ, चक्री भूत्वा त्वसौ नृपः । यज्ञपाटे दीक्षितोऽभूत्, पुरान्निर्गत्य दम्भतः ॥ ८९ ॥ तस्य राज्येऽभिपिक्तस्य,
सर्वाः प्रकृतयो द्विजाः । लिङ्गिनश्चायुर्दुष्टुं, विना श्वेताम्बरानृपीन् ॥ ९० ॥ ततोऽनेनाखिला लोका, ईयुर्वर्द्धोपका न तु । श्वेताम्बरा
इति छिद्रं, प्रकाश्याऽऽकार्यं तान् जगौ ॥ ९१ ॥ भो भो ! यदा क्षत्रियो वा, द्विजो वा राज्यमश्नुते । पात्यण्डिभिः स द्रष्टव्यः, सर्वत्रेयं
जनस्थितिः ॥ ९२ ॥ निर्मर्यादाः पुनर्युयं, स्रग्ध्याः पात्यण्डूपकाः । मन्निन्दकाश्च मद्राज्यं मुक्त्वाऽतो यान्तु (त) दूरतः ॥ ९३ ॥ सुव्रताचार्यैरथोक्तं
(सुव्रताचार्योक्तं नो,) न कल्प इति नागताः । न क (कि) द्विदपि निन्दामः, समभावा हि साधवः ॥ ९४ ॥ ततोऽवददसौ रुष्टः, सप्ताहोपरि
चेन्मुनिम् । द्रक्ष्यामि दान्ध (वं नूनं नेष्यामि तमहं मृतिम्) वमपि, नूनं नेष्यामि तं मृतिम् ॥ ९५ ॥ यतयः सायमायाता, उद्याने मिलिताः समे ।
अत्र किं कार्यमाचार्यैरित्युक्ते कश्चिदित्यवक् ॥ ९६ ॥ कृतपष्टतपाः पष्टिशतवर्षाणि साम्प्रतम् । मेरौ विष्णुकुमारर्षिर्घ्राता विष्टति चक्रिणः

कथार्णवा-
ङ्गायां दृष्टौ
प्रथमो
विश्रामः ।

शलाकापु-
र्याधिकारे
नवममहा-
पद्मचक्रव-
धिकारः ।

॥ ३२ ॥

॥ १७ ॥ स आयाति तदा तस्य, वाक्याच्छान्यत्वसौ द्विजः । यत्र स्याद्विधमांस्तत्र, यात्वस्याऽऽनयनाय सः ॥ १८ ॥ मुनिरेकोऽवद-
 च्छकियांने मेऽस्ति न चागमे । वत्स ! गच्छेल्यवक् सूरिस्त्वां स पवानयिष्यति ॥ १९ ॥ ततो नत्वोत्पपतासौ, क्षणात् मन्दरमभ्यगात् ।
 तं दृष्ट्वा चिन्तितं तेन, सहस्रायं ह्यभूद् गुरु ॥ १०० ॥ वर्षास्वेवागतस्तेन, तं नत्वोकं प्रयोजनम् । तं लात्वाऽऽकाशयानेन, प्राप्तो गजपुरं
 मुनिः ॥ १०१ ॥ नत्वा सूरिं ततः सानुयुतोऽगाद् विष्णुसंयुतः । नमुचेर्दशनाथं तं, मुक्त्वा सर्वैर्नृपैर्नतः ॥ १०२ ॥ ततः सुप्तासत्स्येन,
 धर्माख्यानदि(-पत्त)पूर्वकम् । विष्णुना शोकमावर्षारात्रं विष्टन्तु साधवः ॥ १०३ ॥ तेनोक्तं किं बहूकेन, तिष्ठन्तु पञ्च वासरान् । अत्याह
 वद्विद्यमान, एव स्यात्सन्ति न(नो) पुरे ॥ १०४ ॥ सोऽवक् पुरं बोधानं वाऽस्तां पितृ-मातृदूपकैः । त्याज्यं राज्यं भवद्विर्मे, कार्यं वेत्तीवितेन वः
 ॥ १०५ ॥ रोपकथो मुनिः प्राह, देहि पादत्रयस्थितिम् । सोऽवक् दत्ता परं वष्यो, यो वहिः से(वहिरि)ति निर्णयः ॥ १०६ ॥ ततः क्रोपानल-
 ज्वालायली(त्या)लीढवपुर्लतः । मृत्तिकापिण्डवक्त्राल्ढो लग्नः स वर्द्धितुम् ॥ १०७ ॥ कृतनानाविधाकारो, लक्षयोजनमानवान् । भापयामास
 (भापयमातः) फूत्कारैर्लक्षयोजनमानवान् (फूत्कारैर्लक्ष्यैर्योजनमानवान्) ॥ १०८ ॥ ग्रामाऽऽकट-पुरी(पुराऽऽ-)कीर्णं, कुर्वाणः क्रमदर्दरम् ।
 धूनयन्नवनीपीठमुच्छालय(मुद्दालय)न्नपांनिधीन् ॥ १०९ ॥ ज्योतिश्चक्रं तिरस्कुर्वन्, गिरिशृङ्गानि पातयन् । प्रलयकालकल्पोऽभूत्, क्षोभयन्
 देव-दानवान् ॥ ११० ॥ [त्रिभिर्धिशेषकम्] सङ्क्षोभाद् जगतः शक्रो, हात्वा तं कुपितं युनिम् । प्राहिणोत् तस्य शान्त्यर्थं, देवगायनसुन्दरीः
 ॥ १११ ॥ जगुस्ताः कर्णयोगिनि, क्रोधो धर्मधनापहः । खान्यसन्तापकथर्षे, भज शान्तिमिति स्वयम् ॥ ११२ ॥ भगवान् वर्द्धमाना-
 न्नोऽधः क्षेमं नमुचिं द्विपम् । पूर्वापरान्विदुर्चां द्विज्ञातो मीतेन चक्रिणा ॥ ११३ ॥ प्रसाद्यमानस्तेनापि, तथा सद्देन चामरैः । शान्त्य(उपशान्त्य)-
 मानः कथमपि, कृपां कृत्वा न्यवर्तत ॥ ११४ ॥ त्रिविक्रमः स नात्रेति, लोके ख्यातस्तदादितः । आलोचित-प्रतिक्रान्तमात्रः शुद्धो गत्वकुपः

शलाकापु-
 रुपाधिकारे
 नवममहो-
 पचाचक्रय-
 धिकारः ।

ऋषिमण्ड-
लप्रकरणे
॥ ३३ ॥

॥ ११५ ॥ यदुक्तम्—“धायरिए गच्छमि य, कुल-गण-संघे य चेइयविणासे । आलोइयपडिंकंतो, सुद्धो जं निज्जरा विउला ॥ ११६ ॥”
निष्कलद्वयतो विष्णुर्भूत्वा केवल्यगाच्छिवम् । महापद्मोऽपि संसारविरक्तो व्रतमाददे ॥ ११७ ॥ सम्यगधीतसूत्रार्थो, दुष्करव्रततत्परः ।
उग्रतपाः स सम्पन्नकेवलः शिवमाप्तवान् ॥ ११८ ॥ त्रिशद्वर्षसहस्रायुः, स विंशतिधनुस्तनुः । महापद्माभिधञ्चक्री, नवमो नवमोऽम्-
यत् ॥ ११९ ॥ विष्णुकुमारचरितं, प्रसङ्गादिदं दर्शितम् । शाल्वेऽस्मिन् द्रुवतेऽन्ये तमन्यं सोऽपीदृगेव हि ॥ १२० ॥ किन्तु चक्रि(क)हि-
ण्डिहीनमहापद्मनृपाप्रजः । श्रीयान्तिशिष्यः सर्वार्थे, ग(गी)तो विष्णुकुमारराट् ॥ १२१ ॥ इति महापद्मनवमचक्रिचरित्रम् ॥
हरेरुपस्य मेरायां, देव्यां काम्पील्यपत्तने । पुत्रोऽभूद् हरिपेणाख्यञ्चक्रिणः स्वप्नसूचितः ॥ १ ॥ चारुतारुण्यवान् पित्रा, राज्ये न्यस्तः
क्रमागते । चतुर्दशासन् रत्नानि, साधिता भरतावनिः ॥ २ ॥ सुञ्जानञ्चक्रिणो भोगान्, सुखेनाहानि सोऽनयत् । लघुकर्मतयाऽन्येयुर्वेरा-
ग्यादित्यचिन्तयत् ॥ ३ ॥ ऋद्धिः प्राप्ता मयेदृक्षा, प्राकृत्व(कृत्)शुभकर्मणा । कुर्वेऽयुनापि तद् येन, सुखी स्यामायतावपि ॥ ४ ॥ उक्तं
च—“मासेरष्टभिरहा च, पूर्वेण वयसाऽऽयुषा । तत् कर्त्तव्यं मनुष्येण, यस्यान्ते सुखमेधते ॥ ५ ॥” चिन्तयित्वेति साम्राज्ये, पुत्रं
न्यत्याऽऽददे व्रतम् । उत्पाद्य केवलं सिद्धिसौघमध्यारुरोह सः ॥ ६ ॥ दशवर्षसहस्रायुर्धनुःपञ्चदशोन्नतः । वन्दारुर्नमिनाथस्य, हरिपेणा-
ख्यचक्रयभूत् ॥ ७ ॥ इति दशमचक्रिचरित्रम् ॥

पुरे राजगृहे राजा, समुद्रविजयाह्वयः । राक्षी यत्रा सुतञ्चक्रिणैर्लक्षितो जयः ॥ १ ॥ क्रमान् स साधिताखण्डभरतञ्चक्रवर्त्य-
भूत् । सुञ्जानोऽद्वैतसाम्राज्यं, विरक्तोऽभूद् भवाद् भृशम् ॥ २ ॥ तदनु व्रतमादाय, शिवमासददव्ययम् । सोऽभूद् वर्षसहस्रायुर्धनुर्द्वादशदेह-
१ “भाषार्थे गण्डे च कुले गणे सङ्घे च चैखनिनादे । आलोचितप्रतिक्रान्तः सुद्धो यश्चिजंरा विपुला ॥ ११६ ॥”

कथार्णवा-
ङ्गायां द्रुत्ती
प्रथमो
विश्रामः ।
शलाकापु-
र्याधिकारे
नवम-
दशमैका-
शमचक्रय-
धिकारः ।
॥ ३३ ॥

शृत् ॥ ३ ॥ इलेकादशमचक्रिचित्रम् [ग्रन्थामं १२२६] ॥ अत्र (तु) "नमानि नव सगरपासुम्बे" इति गायत्र्युपपादसूचित-
नवचक्रिचित्रानि लेशतो दर्शितानि ॥ अथ महावलचरित्र(त)प्रलायनागायाद्वयमाह—

विमलजिणोसरतित्ये, थेराणं अंतियम्मि पवइओ । चउदसपुधी पत्तो, महावलो पंचमे कल्पे ॥ १३ ॥
तत्तो चइतु जाओ, वाणियगामे सुदंसणो सिद्धी । वीरसयासे पुणरवि, चउदसपुधी गओ सिद्धिं ॥ १४ ॥
व्याख्या—'महावलः' इति बलाख्यराजाङ्गजः 'प्राप्तः' गतः पद्ममे 'कल्पे' देवलोके इति कर्तृ-क्रियायोगः । किंविशिष्टोऽसौ ? प्र-
जितः, कस्मिन् ? 'अन्तिके' समीपे, केषां ? 'स्थविराणां' श्रीधर्मधोपनाम्नां सूरीणां, फ ? "विमल" इत्यादि, विमलञ्चासौ जिनेश्वरश्च विमल-
जिनेश्वरः—त्रयोदशमजिनस्त्वस्य 'तीर्थे' सन्ततौ । पुनः किंविशिष्टः ? 'चतुर्दशपूर्वा' दृष्टिनादवेत्ता । अत्र पद्ममकल्प(पद्ममे कल्पे) गमनं
तु केनापि विस्मृतत्वादिहेतुना सम्भाव्यते । अन्यथा जपन्यतोऽपि लान्तकगमनं स्यात् । यदुक्तम्—“लंतम्मि चउदपुविस्स” इति ।
प्रथमगाथार्थः ॥ १३ ॥ "तत्तो" चि 'ततः' (अमिमत्-पद्ममकल्पात् "चइतु" प्रच्युत्य 'जातः' उत्पन्नः, कस्मिन् ? वाणिज्यमामे,
किनामा ? सुदर्शनः 'श्रेष्ठी' भ्रामवणिगुरयः "वीरसयासे" चि श्रीमहावीरसमीपे 'पुनरपि' द्वितीयवारमपि 'प्रत्रज्येति शेपः' "चउद-
सपुधी" चि चतुर्दश पूर्वाण्यधीत्य 'गतः' प्राप्तः 'सिद्धिं' सिद्धस्थानम् । इति द्वितीयगाथार्थः ॥ १४ ॥ भावार्थस्तु चरित्रेणोच्यते—

श्रीहस्तिना(नी)पुरे राजा, बलो राक्षी मभावती । सुउत्तुताऽन्वदा स्वप्ने, प्रबुद्धा वीद्व्यसा हरिम् ॥ १ ॥ प्रातः शशंस तं राक्षे,
चिं विवृश्य सोऽप्ययक् । पुत्रलाभः प्रिये ! भावी, तथैतदनुभावतः ॥ २ ॥ श्रुत्वेति हृष्टपुट्टेल्य, गृहं गमं धमार सा । विद्युदिव पयोगर्भं,

१ "एतत्के चतुर्दशपूर्विके" इति ।

शलाकापु-
रुपाधिकारे
महर्षिचरि-
प्राथिपार-
न्तगंतमहा-
बलराजर्षे-
धिकारः ।

क्रमाच्च सुपुत्रेऽङ्गजम् ॥३॥ दासी चर्द्धापयामास, बलेन्द्रं पुत्रजन्मना । किरीटवल्गां सोऽप्यस्यै, ददौ सर्वांमलङ्कृतिम् ॥ ४ ॥ ततः कौटुम्बिकान् पुंसः, आकार्येत्यादिसन्नपः । भो ! मानोन्मानयोर्दृष्टिं, कुर्वन्तु वन्दिमोचनम् ॥५॥ द्वादशाहमहे सूतिकर्मनिर्वर्त्य पार्थिवः । दायदेभ्यो ददौ प्रीतिदानं सन्तोषपोषतः ॥ ६ ॥ नामास्य निर्ममे महाबल इत्यन्वयं बलः । वयुषे पञ्चधारीभिलोच्यमानः शशीव सः ॥ ७ ॥ गृह्णन् फलाकलापं स, क्रमादुद्यौवनोऽभवत् । राक्षा राजन्यकन्यानामष्टानां प्राहितः करम् ॥ ८ ॥ कारितं वेदम तयोग्यमष्टप्रासादशोभितम् । पित्रा ददौ यौतके चाष्ट फोटीः स्वर्ण-रूप्ययोः ॥ ९ ॥ हार-कुण्डल-कोटीरानष्टौ च पृथक् पृथक् । अष्टौ गजान् ब्रजानष्टौ, गोसहस्रदशान्वितान् ॥ १० ॥ दासानष्टौ सद्भ्रातृमातृद्वयुतकुलकुलान् । यानान्यष्टौ द्वार्त्रिशद्-बद्धनाट्यान्त्यदात्रुपः ॥ ११ ॥ [युग्मम्] बह्वन्यदप्यदाद् दातुं, भोक्तुमासप्तमान्वयम् । ततोऽसौ सौधगो(ततः सौधगतो)भोगान्, सुञ्जानोऽस्ति महाद्भुवान् ॥१२॥ अन्ये-शुर्धर्मघोषिर्पुंनिपञ्चशतान्वितः । विमलस्वामिनीस्त्रीर्धोतकोऽत्रागतः पुरे ॥ १३ ॥ निर्गता जनता ज्ञातवृत्तान्त(न्तः)पार्थिवोऽपि हि । निपसादाविषादात्मा, धर्मं श्रोतुं मुनेः पुरः ॥ १४ ॥ महाबलकुमारोऽथ, धर्मं श्रुत्वा मुनेमुंसात् । हृष्टतुष्टो नमस्कृत्य, त्रिःकृतवो(त्वा)ऽदो-ऽप्रवीद् वचः ॥ १५ ॥ भगवन् ! भवदादिष्टं, सर्वं मे रुचितं परम् । यावदाष्टच्छय पितरौ, प्रब्रजाम्यन्तिके विभोः ॥ १६ ॥ मा कार्यः प्रतिबन्धोऽत्र, गुरुराह यथासुखम् । तवो नत्वा स तं प्राप्तो, गृहं पित्रोरदोऽवदत् ॥ १७ ॥ अम्य ! ताव ! मया, धर्मो, धर्मघोषान्तिके द्युतः । स मेऽभिरुचितोऽत्ययं, तवोऽदृष्टौ तमाह्युः ॥१८॥ धन्योऽसि त्वं कृतार्थोऽसि, त्वं तोकै(वाते)ति तवोऽङ्गजः । प्राहेच्छाम्यभ्यनु-ज्ञातो, युवाभ्यां सेवितुं प्रतम् ॥ १९ ॥ ततः प्रभावती श्रुत्वाऽनिष्टां तामशुभां गिरम् । रोमकूपगलत्सैदृष्टिन्नाज्ञा शोकविह्वला ॥ २० ॥ नित्सेजा दीनवदना, करन्(त्र)ष्टाञ्जदामवत् । विकीर्णवेशा प्रभ्रष्टोत्तरीया कुट्टिमेऽपतत् ॥२१॥ [युग्मम्] तालवृन्वानिलैः स्वर्णकुम्भाम्भोभिः

ससम्भ्रमम् । साऽऽस्थासिता त्रन्दमाना, रुदन्ती तमदोऽवधीत् ॥२२॥ जात ! त्वमेकः पुत्रो मे, जीवात्मा हृदयङ्गमः । निधिभूतो रत्नभूतो,
दुर्लभो वटपुष्पवत् ॥ २३ ॥ तद् जाताऽऽवां वियोगं ते नेच्छाषः क्षणमप्यतः । तिष्ठाऽऽवां यावज्जीवावो, मृताभ्यां तु व्रतं श्रयेः ॥२४॥
महाबलोऽप्यदोऽवादीद्, यद् यूयं ब्रूत तत् तथा । परं जाति-जरा-मृत्यु-रुजां गेहमसौ भयः ॥ २५ ॥ सन्ध्यात्ररागतुल्येऽस्मिन्, स्वप्न-
दर्शनसन्निभे । को याति पूर्वं कः पश्चादिति वेत्स्यन्व ! तात ! कः ? ॥२६॥ प्रजाम्यत एवाशु, तच्छ्रुत्वाऽऽह प्रभावती । जात ! ते चारु-
विद्वान-विचक्षणमिदं वपुः ॥ २७ ॥ रम्यलक्षण-रूपाढ्यं, गतरोगं सुखोचितम् । तद् मुङ्क्षु तत्फलं पूर्वं, पश्चात् चारित्रमाश्रयेः ॥ २८ ॥
[युग्मम्] स प्राहेदं वपुर्मातर्मृत्पात्रमिव दुर्वलम् । नवस्रोतःस्रवद्विहं, रक्तस्रोति व्रतं श्रये ॥ २९ ॥ ततोऽवददिदं माता, जाताष्टौ वाः
प्रिया इमाः । सत्कलशीलशालिन्यो, हावभावविचक्षणाः ॥ ३० ॥ स्त्रीकलकृशला मञ्जुभाषिण्यः लेहदीपिकाः । मनोऽनुगाः संहैताभिर्भोगान्
मुक्त्वा व्रतं श्रयेः ॥ ३१ ॥ [युग्मम्] सोऽवग् मातुष्यकाः कामभोगा रोररुजाश्रयाः(रोगाश्रयाः सदा) । दुःखानुबन्धिनस्तीव्र-
विपाकाः, प्रव्रजाम्यतः ॥ ३२ ॥ ऊचतुः पितरौ चैवं (पितरावेवं), पितृपर्योगतं वहु । स्वर्णं रूप्यं धनं धान्यं, मुक्त्वा पश्चाच्चरेर्व्रतम्
॥ ३३ ॥ पुनर्महाबलोऽवादीत्, तत् सर्वं विद्युदमुचम् । चौराग्नि-नृप-दायाद-न्यमायत्तं त्यजाम्यतः ॥ ३४ ॥ इत्थं प्रलोभनैर्बोक्थैर्न
शकौ तं(तौ) प्रलोभितुम् । पितरौ संयमोद्वेगवाक्यैर्वेकुमयोचतुः ॥३५॥ बालुकाकबलास्वादनीरसेऽस्मिन् व्रतेऽङ्गज ! । क्रमणं रत्नधारयां,
पातव्याऽग्निशिखोज्ज्वला ॥ ३६ ॥ यानं सर्प इवैवाप्रदृष्टाऽद्या आयसा यवाः । गन्नाप्रतिस्त्रोतसि च, तरितव्योऽम्युधिभुजैः ॥ ३७ ॥
शिरीषमुज्जुमारान्न ! कुमार ! त्वं सुरोचितः । सद्विष्यसे कथं क्षुत्-वृट्-शीतोष्णाद्यान् परीपहान् ? ॥ ३८ ॥ पालनं ब्रह्मचर्यस्य,
भिक्षावृत्तिः कचोद्धृतिः । ताडनान्तर्जनाऽऽक्रोशाः, सोढव्या दुष्कराः(रं) समम् ॥३९॥ तत् तिष्ठ यावद् जीवावस्तच्छ्रुत्वाऽऽह महाबलः !;

शलाकापु-
रुपाधिकारे
महर्षिचरि-
त्राधिकारा-
न्तर्गतमहा-
वलरानेपर-
धिकारः ।

कातराणां न धीराणां, दुष्करं सर्वमप्यदः ॥ ४० ॥ अनुमेनेऽनिच्छर्यैव, कृच्छ्राद् वलदृष्टस्ततः । आदिक्षन्नगरारक्षान्, पुरशोभाकृते
 कृती ॥ ४१ ॥ निवेश्य पूर्वाभिमुखं, शताष्टरैघटाम्बुभिः । व्रताभियेकत्रकेऽस्य, सर्वतूर्यस्वनाद्भुतः ॥ ४२ ॥ करौ सयोज्य पितरावूचतु-
 र्वत्स ! किं प्रियम् । कुर्वो ? दृढोऽथ केनार्थस्तवाख्याहीति सोऽप्यवक् ॥ ४३ ॥ इच्छामि नापिवाहानं, लक्षणे तद्द्वयेन तु । पात्रं घर्भध्वजं
 दिव्यं, पितरौ ! कुत्रिकापाणात् ॥ ४४ ॥ लक्षद्वयेन भूषेन, स्वपुंसाऽऽनायितं द्वयम् । नापितन्त्राम्बुनुद्घातः, स्नात्वाऽष्टगुणवाससा ॥ ४५ ॥
 यद्दास्योऽकलयत् केशाश्चतुरङ्गुलवर्जितान् । मुञ्चन्त्यश्रूणि तांल्लात्वोच्छीर्षकेऽस्थापयन् प्रसूः ॥ ४६ ॥ [युगमम्] ततः सरसगोशीर्षचन्दनालिस-
 विप्रहः । सहस्रबाहुरिशिविकाऽऽरूढोऽलङ्कृतः (लक्षितः) ॥ ४७ ॥ वीजितन्त्रामरैर्द्वाभ्यां, धृतछत्रः स्त्रियैकया । अन्वितः पितृ-मातृभ्यां,
 युताभ्यां सचिवादिभिः ॥ ४८ ॥ धन्यः सुलब्धजन्माऽयं, विषवद् विषयानमून् । विहायाऽऽद्यवयस्येव, कुमारः प्रत्रजिप्यति ॥ ४९ ॥ पौरैरिति
 स्तूयमानो, दरयमानोऽङ्गुलित्रजैः । विकीर्यमाणो मुत्तार्यैर्व्यमानोऽम्बराञ्चलेः ॥ ५० ॥ याचकेभ्यो ददन् दानं, निर्गच्छन् नगरान्तरम् ।
 तूर्यैर्धिरयन्नाशा, धर्मघोषान्तिकं (के) ययौ ॥ ५१ ॥ [पञ्चभिर्विशेषकम्] ततस्त तौ (पितरौ तं) पुरस्त्वयोचतुर्गुरुमदो मुदा । भगवन् !
 भवमीतोऽयं, प्रत्रजिप्यति वोऽन्तिके ॥ ५२ ॥ तदेनां पुत्रभिक्षां वो, दद्वोऽङ्गीकुरुतर्षयः ! (स्वयम्) । यथेच्छं प्रतिवन्द्योऽत्र, न कार्यं इति
 वेऽभ्ययुः ॥ ५३ ॥ अथैव सूरिणा प्रोक्तः, कुमारो हृष्ट-तुष्ट (स्तुष्टहृष्ट-) हत् । नत्वैलेशानदिकूणेशलङ्कारान् मुमुचेऽङ्गतः ॥ ५४ ॥ स्थूलमुक्ता-
 फलाभानि, मुञ्चन्त्यश्रूणि देव्यपि । निजोत्तरीयवस्त्रेणालङ्कारानादेऽखिलान् ॥ ५५ ॥ उवाच चाङ्गुलार्थेऽस्मिन् मा(त्र)प्रमाद्यं प्रयत्नतः ।
 इत्युस्त्वाथ (इत्युस्त्वर्षीन्) नमस्कृत्य, पितरौ जग्मतुर्गृहम् ॥ ५६ ॥ अथो महाबलो लोचं, कृत्वा नत्वाऽवदद् गुरुम् । प्रदीप्ते भगवलोके,
 जरसा मृत्युनाऽपि च ॥ ५७ ॥ यूयं स्वयं व्रतं दत्तं, तथा शिक्षामपि स्वयम् । ततः प्रत्राजयत्येनं, सूरिः शिक्षयति स्वयम् ॥ ५८ ॥ जातो

कथार्णवा-
 ङ्कायां वृत्तौ
 प्रथमो
 विश्रामः ।

शलाकापु-
 रुषाधिकारे
 महर्षिचरि-
 त्त्राधिकारा-
 न्तर्गतमहा-
 बलराजर्षेत्-
 धिकारः ।
 ॥ ३५ ॥

महावलः पञ्चसमित्या समितो मुनिः । त्रिगुप्तश्च चतुर्दशपूर्वार्थभयत् पुनः ॥ ५९ ॥ चतुर्थ-पट्टाष्टमाथैरात्मानं भावयन् धनीः । तपो-
भिर्द्वादशाब्दानि प्रयात्य सोऽक्षतं व्रतम् ॥ ६० ॥ संलेखनया मासिक्या, कालं कृत्वा समाधिना । उत्पन्नः पञ्चमे कल्पे, दशाब्द्यापु-
र्महासुरः ॥ ६१ ॥ [युग्मम्] च्युत्वेतो वाणिज्यप्रप्ते, पुत्रोऽभूत् श्रेष्ठिनः कुले । सुदर्शनभिधो वीरपार्थे सिद्धो व्रताश्रयात् ॥ ६२ ॥
इति श्रीमहावलचरितम् ॥

अथाष्टवलचरित्राण्याह—

पयरयमिव रजसिरिं, उज्झिय गहियषए अयलपमुहे । अट्ट वि बलदेवरिसी, थुणामि निवाणमणुपत्ते ॥ १५ ॥

व्याख्या—अष्टावेव 'अपेः एयार्थत्वाद्' अष्टसहस्राका एव न नवमः, तस्य पृथग् भणनात् निर्वाणगमनाथ इति अपेरर्थः । 'बलदे-
वर्पीन्' बलदेवाश्च ते ऋषयश्च बलदेवर्षयः चारित्रापेक्षया तान् 'सत्त्वमी' स्तुतिगोचरीचरीकरीमीति क्रियायोगः । किनान्नः(मानः) ?
'अचलप्रमुखान्' प्रजापत्यादीन् । किंविशिष्टान् ? 'गृहीतव्रतान्' आश्रिताहृतदीक्षान्, किं कृत्वा ? "उज्झिय" त्ति त्यक्त्वा, कां ?
'राज्यत्रियं' त्रिरणैश्वर्यलक्ष्मीं, किमिव ? 'पदरज इव' चरणरेणुरिव यथा चरणरेणुरसारतयाऽकिञ्चित्करत्वाद् दूरतस्सज्यते तथा
त्रिलण्ढाधिपश्रीस्त्यज्ज्ञ इति भावः । पुनः किंविशिष्टान् ? 'निर्वाणं' मोक्षं 'अनुप्राप्तान्' सम्प्राप्तान् । अनु-पश्चाद् राज्यत्यागानन्तरं वा
प्राप्तान् । इति गार्थार्थः ॥ १५ ॥ भावार्थस्तु विशेषार्थिना त्रिपट्टिशलाकापुरुचरित्रेभ्योऽवसेयः । स्थानाशून्यार्थं किञ्चिदुच्यते—

राक्षः प्रजापतेः पत्नी, भद्रा पोतनपूष्पतेः । चतुःसप्तसङ्घितस्तस्या नन्दनोऽनुत्तरात् च्युतः ॥ १ ॥ नाम्नाऽचलः स तु भ्रातुस्त्रिपट्ट-

स्वाजितां श्रियम् । भुञ्जानोऽनु शृतेस्तस्य, शिश्राय संयमश्रियम् ॥ २ ॥ स पञ्चाशीतिलक्षायुरशीतिघनुऋन्नतः । प्रथमो बलदेवानां, सिद्धिसौधाष्वगोऽभवत् ॥ ३ ॥ इति प्रथमः ॥

द्वारकायामभूत् पुष्यां, ब्रह्मराज-सुभद्रयोः । हली द्वितीयो विजयाख्यः पुत्रोऽनुत्तरच्युतः ॥ १ ॥ उमापत्यद्विपुष्टस्य, ज्येष्ठभ्रा-
ताऽर्द्धचक्रिणः । शृतेरनन्तरं तस्य, जगन्नाभिमहं मुनेः ॥ २ ॥ आयुः प्रपाल्य लक्षणि, वर्षाणां पञ्चसप्ततिः । घनुःसप्ततिदेहोद्यः,
सिद्धिसौधाप्रमासदत् ॥ ३ ॥ इति द्वितीयः ॥

द्वारकायां नृपो रुद्रः, सुप्रभा सुप्रभा प्रिया । भद्रो भद्रोपमस्तस्या, नन्दनोऽनुत्तराच्युतः ॥ १ ॥ प्रत्रज्य पृथिवीसूनुस्वयम्भुवो
शृतेरनु । लक्षान्दायुःपञ्चपष्टिर्धनुःपष्टिरलाच्छिवम् ॥ २ ॥ इति तृतीयः ॥

द्वारकायां नृपः सोमः, प्रिया तस्य सुदर्शना । सुप्रभाव्यो हली तुर्यो, महाशुक्राच्युतोऽङ्गजः ॥ १ ॥ पञ्चपञ्चाशद्विधाऽन्दायुः
पञ्चाशदनुस्तनुः । प्रत्रज्य सिद्धः सीताभूरुपोत्तमवान्यवः ॥ २ ॥ इति चतुर्थः (तुर्यः) ॥

श्रीमदम्बपुरे राजा, शिवोऽमूढ विजया प्रिया । सुदर्शनाख्यस्तत्सुर्महाशुक्रच्युतो हली ॥ १ ॥ पञ्चचत्वारिंशत्तपोषो, लक्षसप्त-
दशान्दश्नुत् (वान्) । अम्बाभूरुपसिंहभ्राता सिद्धो व्रताश्रयात् ॥ २ ॥ इति पञ्चमः ॥

वैजयन्तीपतिश्चक्रपुरे राजा महाशिराः । आनन्दो नन्दनोऽस्याभून्महाशुक्रच्युतः सुतः ॥ १ ॥ पञ्चाशीतिसहस्रान्दायुरेकोन-
विंशदक्षश्नुत् । सिद्धो लक्ष्मीवतीभूरुपपुण्डरीकाप्रजः ॥ २ ॥ इति षष्ठः ॥

राजाऽग्निशिखी वाराणस्यां जयन्तीपतिः सुतः । ब्रह्मलोकच्युतो नाम्ना, नन्दनः सप्तमो हली ॥ १ ॥ शेषवत्यङ्गभूदत्तभ्रातुः सिद्धो मृतेस्तु । पञ्चपष्टिसहस्राब्द्यायुः पद्मविंशतिधनुस्तनुः ॥ २ ॥ इति सप्तमः ॥

राजा दशरथो राजगृहे पत्न्यपराजिता । ब्रह्मलोकच्युतः पद्मस्तयोः पुत्रोऽष्टमो हली ॥ १ ॥ कैकेयीस्तनुनारायणभ्रातुरनु मृत्युतः । पञ्चदशसहस्रायुः षोडशस्रोऽगमच्छिवम् ॥ २ ॥ इत्यष्टौ बलदेवर्षयः ॥

नयमवलदेवचरितमुच्यते—

जेणुग तवं तत्तं, अवराहं वदु निययरुवस्स । तुंगियगिरिवरसिहरे, सो राममहासुणी जयउ ॥ १६ ॥

व्याख्या—‘सः’ प्रसिद्धः ‘राममहामुनिः’ कृष्णज्येष्ठभ्रातृमहर्षिः ‘जयतु’ जयमनुभवतु इति क्रियायोगः । यत्तदोर्नित्याभिसम्बन्धाद् येन राममहामुनिना आप्तत्वाद्दनुस्वारलोपाद् ‘उग्रम्’ उक्तं ‘तपः’ पष्ठाष्टमादि ‘तप्तम्’ आसेवितम्, किं कृत्वा? ‘दृष्ट्वा’ वीक्ष्य, किम्? ‘अपराधं’ आगः, कस्य? ‘निजकरूपस्य’ आत्मीयाकृतेः । कस्मिन्? तुङ्गिकाख्यप्रधानपर्वताग्रे । इति गाथाययवार्थः ॥ १६ ॥ तथा—

रामो तयप्पभावा, सुपत्तदाणाउ झत्ति रहकारो । अणुमोयणाउ हरिणो, संपत्ता बंभलोगम्मि ॥ १७ ॥

व्याख्या—रामः ‘तपःप्रभावात्’ तपोमाहात्म्यात्, ‘सुपात्रदानात्’ राममहामुनिप्रतिलभनात् ‘क्षत्ति’ शीघ्रं रथकारः, ‘अनुमोदनात्’ भावनाया ‘हरिणः’ भद्रकर्मणः, एते त्रयोऽपि ‘सम्प्राप्ताः’ जग्मुः ‘ब्रह्मलोकं’ पञ्चमरूपे । एतेनोद्धेलेन कविना दान-तयो-भावनानां समानं फलं वर्णितम् । इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ भावार्थस्तु कथानकेनोच्यते—

अखीह भरतक्षेत्रं, द्वारि(र)काल्या महापुरी । देवनिर्मितसौवर्णवप्र-प्रासादसुन्दरा ॥ १ ॥ तत्रार्द्धभरताधीशो, वासुदेवो महानृपः ।

वसुदेवसुतो भ्राता, बलदेवस्य सीरिणः ॥ २ ॥ साध्युष्टकोटिकुमारो, भूरिभिर्भोक्तिकुमारो, भूरिपूर्णसन्तोऽरथः ॥ ३ ॥ [युग्मम्] अन्येषुः समवसुतोऽरिष्टनेभिर्जिनो वने । कृतं समवसरणं, सुरैरेत्य चतुर्विधैः ॥ ४ ॥ निर्ययुर्गदवो लोका, वन्दनाया-
ऽच्युतोऽपि च । उक्तो भगवता धर्मस्तदन्ते नतिपूर्वकम् ॥ ५ ॥ पप्रच्छ स्वामिनं कृष्णोऽमुष्याः पुर्योस्तथा च मे । यदूनां च क्षयः कस्माद्,
भवितेत्यादिश्वर' ॥ ६ ॥ स्वाम्याह शृणु दाशार्ह ! मधोन्मत्तैलवाद्भजैः । धर्षितो द्वीपायनर्षिर्धक्ष्यति द्वारकापुरीम् ॥ ७ ॥ बहिः
सूर्यपुरः पूर्वं, तापसस्तापसाश्रमे । पारासरोऽभूत् तेनाऽऽसा, दुर्विनीतैकका कनी ॥ ८ ॥ तां लात्वा जह्रुकन्याया, द्वीपमागत इत्यसौ ।
ख्यातो द्वीपायनो नाम्ना, कञ्चित् स्थानानुगं हि तत् ॥ ९ ॥ स तत्र वसति ब्राह्मचारी पष्ठतपश्चरन् । पुर्याः शुतो यदूनां च, क्षयस्तेनो-
दितोऽर्हता ॥ १० ॥ हा ! दुष्टिदमिति ध्यात्वा, तत् त्यक्त्वाऽगाद् वनान्तरम्(रे) । स्वाम्याह यः पुनः पृष्टः, स्वमृद्युस्तमथो शृणु ॥ ११ ॥
मृत्युर्जराकुमारत् ते, जरासूनोः स्ववान्धवात् । ततो यदूनां युगपत्, सक्रोपाऽस्मिन् पपात दृक् ॥ १२ ॥ मृत्युर्मत्तोऽपि मद्भ्रातुर्हा ! धिग्
ध्यात्वेत्यगाद् वनम् । नत्वा प्रसुं निरानन्दा, यदवोऽप्यविशन् पुरीम् ॥ १३ ॥ पुरं प्रविश्य कृष्णोनाऽद्विष्टमादेशवर्तिनाम् । कादम्बवन-
गुहाया, सुरा सर्वां त्यजन्तु भोः ! ॥ १४ ॥ नेमिना स्वामिनोकं यत्, कुमारैर्मदिरोन्मदैः । कोपितो द्वीपायनर्षिः, पुरीदाहं विधास्यति
॥ १५ ॥ कादम्बसानुकुण्डेषु, मृत्यैः क्षिप्ता सुराऽद्विला । कादम्बाच्छादिता दयुच्यते कादम्बरीति सा ॥ १६ ॥ इतश्च सात्वतभ्राता,
श्रेहादस्यैव सारथिः । सिद्धार्थः स्वार्थसिद्धार्थं, वभापेऽदः स्ववान्धवम् ॥ १७ ॥ रोग-शोकाकुलोऽसारः, संसारः स्वप्नसन्निभः । भ्रात-
भगवताऽद्विष्टस्त्वं त्यक्तुं प्रजगाम्यतः ॥ १८ ॥ ज्ञात्वा तन्निर्णयं रामः, प्रतिबोध्यस्त्वयाऽऽपदि । विस्मृष्टवानिति प्रोच्य, प्रात्राजीत् सोऽर्ह-
तोऽन्तिके ॥ १९ ॥ तपश्चरणमासेव्य, पण्मासान् स्वर्गमाप सः । इतः पकरसा साऽमृत, मदिरा शिशिरदिना ॥ २० ॥ अथो शाम्ब-

दुगारम्य, तत्रागादुत्पकः पुमान् । भ्रमन् कर्केननव्यञ्जामद्राक्षीत् मुन्दरां सुराम् ॥ २१ ॥ पपायञ्जलिभिरुष्टः, स मुन्यादुरसां सुराम् ।
 ददत्ते च सुराभ्यादपुष्टान् निर्माग्नानपि ॥ २२ ॥ ततः शास्त्राय तेनोक्तं, सोऽपि पीतेत्यचिन्तयत् । विना कुमारेन्दृशा, पातुं युक्तं सुरा-
 मग ॥ २३ ॥ आहृतान्ते तवस्तेन, दुर्दान्ता भ्रातरः ममे । तां दृष्ट्वा तेर्यपदिष्टा (-भोरिष्टा), चृत्या ! आनीयतामियम् ॥ २४ ॥ तेरानी-
 ता गताः सर्वे, रमणीयोद्यानभूमिकाम् । शम्भ्वेनोक्तं कुमारा ! भोः, पण्मासैरीक्षिता सुरा ॥ २५ ॥ तद् यथेच्छं विवन्त्सेनां, तेः पीत्वा
 दृग्मगनैः । तस्या मनेन गायन्त्यालिङ्गन्ति नष्टुर्मियः ॥ २६ ॥ [युग्मम्] श्रोडन्त्वथ गताः शैलं, भ्रमन्निस्त्रीरिहेद्वितः । द्वीपायनखरः
 कुर्वन्, मिथोऽयोचन्निदं युथा ॥ २७ ॥ भो भो ! मेघ दुरात्मा योऽहंतोष्कः पूर्विनाशकः (छन्) । ताडयामस्येदं नो, किं निष्कारण-
 धेरिणम् ? ॥ २८ ॥ लषा-मुष्टि-चपेटाभिर्देन्त (-त्तेर्दे) दष्टापरोष्ठघाः । निरपराधं तमृषि, प्रजम्नः (हुः) कोपदुर्बराः ॥ २९ ॥ यायत् कण्ठगत-
 प्राणं, मूर्च्छितं पतितं क्षिती । तं (ते) छत्वा म्वाश्रयं जग्मुः, कुमारा जितकाशिनः ॥ ३० ॥ सर्वो ब्यतिकरः पुम्भिरुक्तः शार्ङ्गार्थ्यचिन्तयत् ।
 दुर्दान्ता कुमाराणागदो ! हाऽदीपंदर्गिता ॥ ३१ ॥ किं पुनर्जाकिगृतानाममीयां क्रियतेऽयुना ? । ततो द्वीपायनोपशनायागाद् बलयुग्-
 दृरिः ॥ ३२ ॥ दृष्टो द्वीपायनखर, कोपेन स्फुरिताघरः । सन्मान्योचितपूजाभिस्तं प्रत्याहेरमच्युतः ॥ ३३ ॥ भो भो ! महातापसर्षे !, कोपः
 सर्वगुणापहः । दमे (ग) ला महासत्त्वा, गतो यान्ति पशं कुपः ॥ ३४ ॥ तयाऽपराधं नाशान-याल-मनोन्मदात्मनाम् । गयन्ति महात्मानः,
 क्षमस्वीयामपीद तम् ॥ ३५ ॥ इत्युक्तोऽप्यमुचन्नेय, कोपं यायत् ततो हली । प्रोपे जनार्दनं भ्रातः !, प्रयत्नेनालमग्र ते ॥ ३६ ॥ अनेन
 चिन्तितं त्रिभिद्, यत् तदयं विधास्यति । यचो दि नान्यथा जैनं, तदुक्त्वा सोऽप्यदोऽपदत् ॥ ३७ ॥ भो ! मया ताड्यमानेन, प्रनिशा
 महती कृता । शुक्त्वा भयन्तो पूर्वोद्दे, गालि मुक्तिः द्युनोऽपि दि ॥ ३८ ॥ नाशकं पपनं जैनं, प्रतिष्ठा नान्यथा च मे । तद् यानं

किं बहूक्तेन ? नतस्मिं दुःगिन्ती गतौ ॥ ३९ ॥ द्वीपायनवचः पुर्यां, विस्तृतं खलगुह्यवत् । ततो द्वितीये दिवसेऽच्युतोऽद् उद्वचोपयत् ॥ ४० ॥ पुष्प-धूप-श्लिष्यप्रकरास्तपसि तत्पराः । जिनार्चा-वन्दन-नमस्कृत्युद्युच्छा भवन्तु भोः ! ॥ ४१ ॥ इतश्च पुनरप्या(रथा-न)गाद्, रैवते विहरन् विंसुः । नत्वोपविष्टा यदवो, विहिता देशनाऽहंता ॥ ४२ ॥ प्रद्युम्न-शाम्ब-निसढ-सारणाद्या ललुव्रंतम् । रुक्मिण्यपि पूर्वम-वभयोद्विप्सा हरिं जगौ ॥ ४३ ॥ संसारस्येदृशः स्यामिन् !, परिणामो विशेषतः । यदुर्वंशस्य तन्मुश्च, प्रव्रजाम्यन्तिकेऽहंतः ॥ ४४ ॥ विस्मृष्टा साऽतिऋतेन, चाप्पपूर्णदृशाऽमुना । राजपुत्रीभिरन्याभिः, सार्द्धं श्रितवती व्रतम् ॥ ४५ ॥ नत्वेशं तीव्रशोकार्त्ता यदवो विविशुः पुरीम् । गतश्रीरुमिवात्मानं, स मेने रुक्मिणीं विना ॥ ४६ ॥ पुर्यां तु हरिणोद्द्युष्टं, यदवो ! भोः पुरीजनाः ! । महत्युपस्थिता भीति-विशेषात् न्न दृषोद्यताः ॥ ४७ ॥ चतुर्थ-पष्ठाचाम्ळादियुक्ता गुरु-जिनार्चकाः । यावज्जीवं जीवघात-मृपावादादिवर्जकाः ॥ ४८ ॥ [युग्मम्] तथेति प्रतिपन्नं तेर्हेरेवचनसुवैकैः । घोरं बालतपश्चक्रे, द्वीपायनोऽपि दुर्मतिः ॥ ४९ ॥ पूर्वाहकृतनिदानो, मृत्वा भवनवास्यभूत् । स्मृत्वा यदूनां तद् घेरं, पूर्वनाशाय चागमत् ॥ ५० ॥ सर्वं जनं तपो-मन्त्र-जाप-दैवार्चनोद्यतम् । वीक्ष्यत्राशाकुवन् हन्तुमास्ते छिद्रं विलोकयन् ॥ ५१ ॥ द्वादशाब्दान्ययुश्चैवं, ततो लोकेन चिन्तितम् । हतप्रतापो निर्सेजा, जातो द्वीपायनो मुनिः ॥ ५२ ॥ रत्यासक्तो मदनमत्तः, पुनश्चिञ्चीड पूर्वजनः । विनाशयितुमारभे, छिद्रं प्राप्य पुरीमसौ ॥ ५३ ॥ उत्पथेरन् बहूत्पाताः, प्रलयान्ताभवायुना । उत्पाद्य, क्षिप्तास्तेनान्तः, काष्ठ-पत्र-मृणोत्तराः ॥ ५४ ॥ जञ्जाल ज्वलनो ज्वालावलीभिर्व्यापुवन् नमः । चिक्षेप काननोद्यानादीनि पापः पुनः पुनः ॥ ५५ ॥ गृह्याद् गृहान्तरं धूमाग्निना गन्तुं न शक्यते[पुनः] । तेन क्षिप्ताग्निनाऽनाथा दह्यते सर्वतः पुरी ॥ ५६ ॥ नानामणि-रत्नमया, दिव्यप्रासादपङ्क्तयः । व्रतन् व्रतन् सुटन्त्यन्तु, पैतुः परंनष्टमवत् ॥ ५७ ॥ सरोद्रु-मेप-महिप-मृप-हस्त्यश्च-पक्षिणाम् । दारुणो दह्यमानानां, मृशसुच्छलितो रवः ॥ ५८ ॥

ज्वलन्तो यद्योऽयात्मप्रियाऽऽलिङ्गितमूर्तयः । हाहारं प्रकुर्वन्ति, क्वन्ति यदुयोषितः ॥५९॥ ततो रामाच्युतो वीक्ष्य, क्लमानां पुरी
 भित्तुः । गत्वा गृहं माता(हृ)-पितृन्, समारोहयतो रथे ॥ ६० ॥ योजिता वृषभाश्वाश्च, दग्धा दुष्टेन भूरिशः । यावत् तौ गोपुरद्वारं,
 कर्पन्तौ स्वयमागतौ ॥६१॥ रूढौ तत्रेन्द्रकीलेन, तं पद्मऽचूर्णयद् ह(व)ली । तावत् स ज्वलितुं लभः, सुरपाशार्पिताग्निना ॥ ६२ ॥ अत्रा-
 न्तरे सुरेणोकं, मो ! वृथोपक्रमैरलम् । मुक्त्वा भवन्तौ कल्याणि, मुक्तिर्नेत्युदितं पुरा ॥ ६३ ॥ कपादमेकं कृष्णेन, लक्ष्याऽऽहल्य पातितम् ।
 द्वितीयं घलभद्रेण, ज्वालया ज्या(ज्व)लितं श्रितौ ॥६४॥ रोहिणी देवकी पुन्दुः, प्रोचुर्यातां हि नन्दनी ! । जीवद्भ्यां यदुबंशस्य, भवित्री
 पुनरुत्पत्तिः ॥ ६५ ॥ रूढन्तौ करुणं माता(हृ)-पितृवाचा विनिर्गता । भ्रमोद्यानस्थितौ दहमानां तां पश्यतः स तौ ॥ ६६ ॥ इतश्च रामसूवा-
 लकुमारः कुञ्जदा(या)रुः । आरुह्याऽऽवाप्तशिरसरे, श्रोत्रे चरमवेदहृत् ॥६७॥ सुराः शृण्वन्तु पार्श्वस्थाः, शिष्योऽहं नेमिनोऽर्हतः । श्रमणो
 निर्ममो दान्तः, सर्वभूतदयापरः ॥६८॥ यदि सत्यं किमोर्वाक्यं, यथा त्वं चरमाद्भवान् । तत् किमेतदिति प्रोक्ते, बलिष्ठो जुम्भि(म्भ)कामरैः
 ॥ ६९ ॥ नीतश्च प्रह्ववे देसे, जिनान्तेऽथाऽग्निनाकित्ता । शक्त्या दत्त्वा कपाद्यानि, विशेषाद् ज्वालिता पुरी ॥ ७० ॥ हा कृष्ण ! हा महा-
 राज !, हा राम ! पुत्र ! वत्स ! हा । हा स्वामिन् ! करुणोद्घापाः, प्रवृत्ताः सर्वसन्नम् ॥७१॥ पौढशसहस्रस्त्रीभि(स्त्रीणां पौढशसाहस्रै-)हरेरन-
 शनं कृतम् । वह्निभीत्याऽभवत् प्रायस्तादा सर्वयदुन्नियाम् ॥७२॥ पष्टिर्द्वांसप्ततिश्चैवं, ज्या(ज्व)लिताः कुलकोटयः । दग्धैवं तेन पष्मासैः, सा
 पुनः श्रविताऽस्थिता ॥ ७३ ॥ दहमानां शुचाऽऽस्कान्तौ, पश्यन्तौ सीरि-शार्ङ्गिणौ । चिन्तयन्तौ च संसारानित्यतां चेष्टितं विधेः
 ॥ ७४ ॥ कृष्णेनोकं क गच्छावो, भ्रातृ-पुत्र-प्रियोजितौ ? । रामोऽवगावयोः सन्ति, दान्यवाः पाण्डुसूनवः ॥ ७५ ॥ तद् यावो दक्षिणा-
 भ्योधिसेस्थितां मथुरापुरीम् । कृष्णोऽवोपन्मया कृष्णाऽऽनयनावसरे पुरा ॥ ७६ ॥ गङ्गोचारे पुरः प्राप्तेऽसौ रथः प्रेषितो न मे । सर्व-

म्वहरणं कृत्वा, देशान्निर्द्वांशिताः क्रुधा ॥ ७७ ॥ कथं तदधुना तेषां, पुरीं यावोऽवदद् हली । महापुमांसो नेदानीं, ते स्सरिष्यन्ति
चित्रियाम् ॥ ७८ ॥ निष्टुरं नीचकर्मापि, न चरेद् गृहमागते । एवमस्त्वच्युतेनोक्ते, प्रत्यपार्चीं प्रचेलतुः ॥ ७९ ॥ सुराष्ट्रादेशमुल्लङ्घ्य,
गृह्मानो तनुशुविम् । सम्प्राप्तौ पादचारेण, हस्तिकल्पपुराद् वहिः ॥ ८० ॥ कृष्णोऽवदद् भृशं आतर्वाधन्ते क्षुत्-चपो मम । हल्याह
भक्त्यानाथं, यामि श्येयं त्वयोद्यमात् ॥ ८१ ॥ गतस्य तत्र मे कस्मिन्नपाये शब्दसंज्ञया । आगन्तव्यं त्वयेत्युक्त्वा, तं स्सरन् सोऽगमत्
पुरीम्(रम्) ॥ ८२ ॥ धृतराष्ट्राङ्गजस्तत्राऽच्छदन्तो नाम पार्थिवः । वल्लेणाऽऽच्छाद्य श्रीवत्सं, प्रविष्टोऽन्तःपुरं बलः ॥ ८३ ॥ जनवा-
दोऽभवत् तत्र, यथोत्पाताग्निना पुरी । सराम-केशव-न्यदुवंशा दग्धा समन्ततः ॥ ८४ ॥ मान-रूपाधिकं वीक्ष्य, बलं लोकोऽब्रवीददः ।
अहो! रूपमहो! मानमहो! निस्सीमसोमता ॥ ८५ ॥ सैवं वर्णवर्ण्यमानो गतः कान्दविकापणे(णम्) । दस्वोर्भिकामलाद् भक्त्यं,
कटकं च सुरं वराम् ॥ ८६ ॥ निर्गच्छन् गोरुरद्वारं, यावदागतवान् बलः । पृष्ट्वारारक्षकैस्तावद् विज्ञप्तं भूपतेरदः ॥ ८७ ॥ दिव्यरूपधरः
स्वामिन् !, पुमान् कोऽपि बलाकृतिः । वितृष्णश्चौरवद् दस्त्वाऽलङ्कृतीर्भक्ष्यमप्रहीत् ॥ ८८ ॥ दन्तच्छदमच्छदन्तश्चर्वन्नखर्वगर्वतः । त्वरित-
त्वरितं सैन्यं, प्राहिणोत् तज्जिघांसया ॥ ८९ ॥ शब्दरूपां हरेर्युद्धसंज्ञां कृत्वा विमुच्य तत् । बलस्तच्चूर्णितुं लग्न, आरुह्याऽऽसन्नहस्तिनम् ॥ ९० ॥
वावद् जनार्दनोऽप्यागाहत्वा कपाटपेटकम् (-पेटकम्) । अच्छदन्तबलं चूर्णिक्रे चक्रेण चूर्णवत् ॥ ९१ ॥ वशीकृत्योचतुस्तं रे, दुरा-
चार! किमावयोः । दोष्णोरपि बलं नष्टं?, स्वं(स्व)राज्यं मुह्यं याहि तत् ॥ ९२ ॥ विस्मृतं वैरमावाभ्यामित्युक्त्वाऽऽदाय जेमनम् । जग्मतुस्त-
रुसद्वीर्णं(णं)वनं जेमनहेतवे ॥ ९३ ॥ अर्हद्भ्यो नम इत्युक्त्वा, गलद्वाप्याविलेक्षणौ । भोक्तुं लग्नाविमौ भक्तं, चिन्तयन्तौ भवस्थितिम् ॥ ९४ ॥
अहो! यत! तथा भुक्त्वा, मुग्यते चेत्यमप्यहो! । परं हि दुर्द्धरा क्षुत् रुद्धत्र शोकेन वा किमु? ॥ ९५ ॥ भवेऽस्मिन् सर्वभावानाम-

नित्यतं यवृहता । उरुमिति ततो मुस्ताऽऽचमन(नं)कर्म चक्रतुः ॥ ९६ ॥ दक्षिणाभिमुखं यान्तौ, कौ(कै)शाग्नाऽऽप्यभीयतुः । ततः क्षारो-
रनात् मद्यपानाद् प्रीप्सुर्भुतस्त्रया ॥ ९७ ॥ मार्गरेवात् महाशोकाविसयात्(श्च) श्रेयसः क्षयात् । चासुदेवो महावृष्णागृहीतो हृलिनं जगो
॥ ९८ ॥ [युग्मम्] वृष्णया मन्मुखं भ्रातः !, परिशुष्यति साम्प्रतम् । न शीतलनं गन्तुं, समयोऽस्स्यवदद् बलः ॥ ९९ ॥ प्राण-
यक्ष्म ! विश्रामं, कुर्वाणो भूरुहसले । तिष्ठान् यावत् पानीयमानयामि कृते तव ॥ १०० ॥ ततः कौक्षे(शे)यवक्षेणाऽऽत्मानमाच्छाद्य
केशनः । जानूपरि परं कृत्वा, मुग्नाप वृषयाऽर्दितः ॥ १०१ ॥ सीर्याहात्राप्रमत्तेन, स्थेयं हृदयबलम् ! । उक्ता धनस्या(स्य-)दिव्यश्च, भ्रातेप
विश्रमः ॥ १०२ ॥ विशेषाद् दुःखितालन्तहृदो मे हृदयक्षमः । मुचोऽस्ति शरणे रक्ष्य, इत्याख्याय गतो बलः ॥ १०३ ॥
इतश्च व्याधयेपानुकारी घन्य-वृषत्कष्टत् । व्याघ्रचर्मवृत्तस्त्र, भ्रमभागाद् जराङ्गजः ॥ १०४ ॥ तेनाऽऽरोप्य धनुर्बाणमाकृष्य दूरतोऽच्युतः ।
तिष्ठत्येव मृग इति, विद्धोऽहितलमर्मणि ॥ १०५ ॥ सोऽप्युत्थाय रयादूचे, भोः ! केनाहं विनाऽऽगसा । विद्धोऽहौ ? न मयाऽऽज्ञातंशः
कोऽपि हतः पुमान् ॥ १०६ ॥ तत् शीघ्रमालनो गोत्रं, निवेदयतु सोऽत्र मे । वंशजाल्यन्तरे(रं) द्युत्ना, जरासूरित्यचिन्तयत् ॥ १०७ ॥
नायं मृगयुवा किन्तु, पुंविशेषो ममान्वयम् । पृच्छतीति कथयामि जरासूनुलतोऽनदत् ॥ १०८ ॥ हरिवंशोद्भवोऽहं भो !, वसुदेव-
जराङ्गजः । जरा(रत्कु)कुमारो गोत्रेण, ज्येष्ठभ्राताऽस्मि शार्ङ्गिणः ॥ १०९ ॥ द्युत्वाऽर्हतो वचो मृत्युर्जरासूनोर्हरेरिति । वनाद् वनं
जनं हित्वा, भ्रमामि भ्रमवर्जितः ॥ ११० ॥ गतानि द्वादशान्दानि, कथय सं त्वमप्यहो ! । कृष्णोऽवदत् प्रियभ्रातरेषेष्टहं स तेऽनुजः
॥ १११ ॥ रथार्थं मे त्वमनाऽऽगा, मुधेयोऽभूत् परिश्रमः । तदेहि त्वरि(भि)तं शङ्कमानः सोऽप्याययौ हरिम् ॥ ११२ ॥ दृष्ट्वा तथास्यितं
पार्थं (कृष्णं), ततोऽसायधुपूर्णदृक् । चक्रे हाहारवं रौद्रं, धिग् दैवं ! हा ! हतोऽस्स्यहम् ॥ ११३ ॥ कुतः पुरुषशार्दूलाऽऽप्यातोऽवस्था

किमीदर्शी ? द्वीपायनेन दग्धा पूः, किं ? नष्टा यदवो न वा ? ॥ १११४ ॥ ततः कृष्णेन कथितं, सर्वं दृष्टं (तस्मै) यथाश्रुतम् । प्रलापान् कर्तु-
मारेभे, तन्निशम्य जरात्मजः ॥ ११५ ॥ अहो ! कृतं मयाऽऽतिथ्यं, जिष्णोर्यामि क्व साम्प्रतम् ? । गतः स्यां सुगतः कुत्र ? , को मां
शक्नोति वीक्षितुम् ? ॥ ११६ ॥ यावत् त्वन्नाम (वचनं) लोकेऽस्मिन्, जागर्त्ति (विख्यातं) जगतीपते ! (:) । गह्रामि तावदात्मानं, महापातकका-
रि (र) णम् ॥ ११७ ॥ कुर्वे भ्रातुः प्रियमिति, वनवासः श्रितो मया । विपरीतं समाचीर्णं, निर्घृणेन पुनस्तव ॥ ११८ ॥ विलासिनीसह-
स्राणि, क तानि ? कुत्र ते नृपाः ? । कुमारश्च क ते ? कृष्ण !, गोविन्दोऽप्यब्रवीददः ॥ ११९ ॥ भ्रातर्भगवताऽरिष्टनेमिनोक्तं यदङ्गिनाम् ।
व्यसनानां सहस्राणि, सुलभानि स्वकर्मतः ॥ १२० ॥ यदुक्तम्—“जं जेण किं पि विहियं, सुहं च दुक्खं च पुब्बजम्मम्मि । तं सो
पावद जीचो, वचइ दीयंतरं जइ वि ॥ १ ॥” तद् भ्रातर्मां कुरुद्धेगं, नाऽऽज्ञस्ते किं तु कर्मणाम् (णः) । नान्यथा भाषितं जैनं, कल्पा-
न्तेऽपि क्वचिद् भवेत् ॥ १२१ ॥ वक्षःस्थं (स्थ) कौस्तुभं तन्मे, लात्वा गच्छोपपाण्डवान् (वम्) । वक्तव्यश्चैप वृत्तान्तो, वाच्या मद्बचनेन
ते ॥ १२२ ॥ कृष्णाऽऽजयनमले भोः !, समार्यातैः पुरः पुरा । मत्सामर्थ्यपरीक्षार्थं, रथो न प्रेषितस्त्विति ॥ १२३ ॥ सर्वस्वहरणं
कृत्वा, यूयं निर्दाहिताः कुषा । क्षन्तव्यमिदमागो मे, सन्तो हि स्युः क्षमोचराः ॥ १२४ ॥ [युग्मम्] यावन्नेच्छत्यसौ सुप्तु,
गन्तुं तावद् हरिर्जगौ । भ्रातस्तीत्रानुरक्तं मां, प्रति जानासि सीरिणम् ॥ १२५ ॥ मदर्थं जलमादायाऽऽगतोऽवस्थागतं तु माम् ।
इदृशी वीक्ष्य निःशङ्कं, स त्वां व्यापादयिष्यति ॥ १२६ ॥ तद् गच्छ त्वरितं पादैरेभिरेव ततोऽसक्तौ । उद्धृत्योऽहोः शरं जिष्णोर्जरासूत्र रुदन्
ययौ ॥ १२७ ॥ स वेदनासमुद्भूपातं, गतश्चक्रे नमस्कृतिम् । पूजार्होऽपि नमोऽर्हद्भ्यः, सिद्धेभ्योऽपि नमो मम (नमः) ॥ १२८ ॥

! “यद् येन किमपि विहितं, सुखं च दुःखं च पूर्ववन्मनि । एतत् स प्राप्नोति जीवो मज्जति द्वीपान्तरं पद्यपि ॥ १ ॥”

पञ्चा(पञ्चविधा)चाररतेभ्यश्च, सूरिभ्योऽपि नमस्विधा । स्वाध्यायध्यानरतेभ्यः, पाठकेभ्यो नमो मम(नमः) ॥ १२९ ॥ मोक्षसाधकसा-
धुभ्यो, नमश्चारिष्टनेमिने । सर्वसङ्गपरित्यागाद् (सर्वं सङ्गं परित्यज्य), यो व्रतं द्रुतमाश्रितः ॥ १३० ॥ स्वाङ्गमाच्छाद्य बलेण, संस्तीर्य
कृष्णसंस्तरम् । वीरशया(ग्या)गतः कृष्णश्चेतसीदमचिन्तयत् ॥ १३१ ॥ धन्याः कुमारस्ते शाम्ब-निरुद्ध-सारणादयः । रुक्मिण्याद्याश्च
ता धन्या, धन्या वृष्णिणसुताश्च ते ॥ १३२ ॥ शिश्रियुर्ये व्रतं सर्वसङ्गं त्यक्त्वाऽर्हतोऽन्तिके । अहं पुनरनाचीर्णधर्मकर्मा भ्रियेऽधुत्ता
॥ १३३ ॥ अत्रान्तरे स्मृतो द्वीपायनो हा ! तेन मम पाप्मना । कथं द्वारा(र)वती वृधा, हा ! निष्कारणवैरिणा ? ॥ १३४ ॥ तद् वध्योऽयं
महापाप, इति ध्यायन् ममार सः । सहस्राब्दं प्रपाल्याऽऽधुस्तृतीयै नरकेऽगमत् ॥ १३५ ॥ बलदेवोऽपि वेगेन, वार्यनीयाब्जिनीपुटे ।
पदे पदे स्वल्पमानोऽशशुनैस्तमुपागमत् ॥ १३६ ॥ सुप्तोऽसाविति संस्थाप्य, पयः सीरील्यचिन्तयत् । जागरूकाय दास्यामि, पयः शेतामस्तौ
क्षणम् ॥ १३७ ॥ खेहाकुलमना रामो, न जानाति मृतस्ततः । किञ्चित् कालं प्रपाल्याथाऽऽसन्नमेत्यक्षते स्म तम् ॥ १३८ ॥ तं कृष्णं(कृष्ण)
मक्षिकाव्यातं, वीक्ष्योद्घाटितमाननम् । भीतो हा ! मृत इत्युर्व्यां, धसिति मूर्च्छितोऽपतत् ॥ १३९ ॥ क्रमात् तेनाऽऽप्य चैतन्यं, सिंहनादः
कृतो महान् । चक्रम्ये धूमिना तेन, धनं च श्वापवज्रजम् ॥ १४० ॥ ऊचे च येन मे भ्राता, निर्घृणेन दुरात्मना । व्यापादितः स चेत् सत्यं,
सु(शु)रोऽर्षयतु दर्शनम् ॥ १४१ ॥ सुप्ते प्रमत्ते व्यप्रे वा, प्रहरन्ति न साधवः । नूनं नराधमोऽयं तद्, शुवन्निलभ्रमद् वनम् ॥ १४२ ॥
समन्तात् वाननं(ने) भ्राम्न्वा, पुनरेत्याऽच्युत्तान्तिकम् । हा महारथ्य ! हा भ्रातर्हो सुमट ! हरीन्द्र ! हा ॥ १४३ ॥ किं रोदिमि बलं
रूपं, सौभाग्यं वा धृतिं तव ? । प्रियोऽयमित्यभाषणीस्तत्, वृष्टं वाचं ददासि नः ॥ १४४ ॥ किं चैकाकी त्वया हीनो, मन्दभाग्यः करोम्य-
हम् ? । क गच्छामि ? क तिष्ठामि ? शरण्यं(णं) कस्य वा श्रये ? ॥ १४५ ॥ समस्तो जीवलोकौ मे, भो भोः काननदेवताः ! । किं वः

समपति विष्णौ युक्तमेवमुपेक्षितुम् ? ॥ १४६ ॥ तथापराद्धं किं भ्रातर्माऽऽकर्ण्योऽर्मा कर्णा)कर्णितं कुरु । प्रसादयन्त्वमुं रुष्टं, वनदेव्यो समोपरि ॥ १४७ ॥ उत्तिष्ठ रविरत्येप, याल्लसं भ्रातरच्युत ! । सन्ध्योपासनवेलेयं(लायां), महान्तोऽस्यां न शेरते ॥ १४८ ॥ क्षणमात्रे गते प्राह, घनध्वान्ता निशाऽऽगमत् । ऋत्सत्त्वा भ्रमन्तीहाऽऽरटन्ति भीषणं शिवाः ॥ १४९ ॥ एवं प्रलपतस्तस्य, प्रभाता रजनी पुनः । प्राह भ्रातः ! समुत्तिष्ठ, भगवानुदितो रविः ॥ १५० ॥ यावन्नोत्तिष्ठति स्नेहमोहितस्तावदच्युतम् । बलः स्कन्धे समारोप्य, वभ्रामाऽद्रि-वनादिषु ॥ १५१ ॥ अत्रान्तरे स देवत्वं, प्रातः सिद्धार्थसारथिः । वर्षाकाले बलं प्रेक्ष्य, स्नेहाद्रं हृद्यचिन्तयत् ॥ १५२ ॥ अहो ! स्नेहानुरागेण, कथं कृष्णं बह्वलसौ ? । तद् बोधयामि तं भ्रातृवत्सलं स्नेहविह्वलम् ॥ १५३ ॥ रथमुत्तारयन्नद्रौ, पुमंस्तेनास्य दर्शितः । न भ्रमोऽसौ रथस्त्र, समोव्यां शर्करीभवत् ॥ १५४ ॥ पुनस्तं योजयन्नुक्त्वा, बलेनासौ रथस्त्रव । न भ्रमोऽद्रितटे तूव्यां, शतशर्करतां गतः ॥ १५५ ॥ कथं त्व(त)मन्वनाखण्डी-भूतं सन्ध्यातुमिच्छसि ? । सोऽवग् युद्धसहस्रेषु, न मृतस्तं विनाप्यथ ॥ १५६ ॥ यदा प्राणिष्यति भ्राता, तयायं मे रथस्तदा । मावी पुन-र्नवो भद्र !, किमत्र कथनेन ते ? ॥ १५७ ॥ [त्रिभिः सन्वन्धः] मृगालिनीः शिलापट्टे, पुनरारोपयन् पुमान् । उक्तो मुद्गालिनात्रैताः, किमारोहन्ति वालिश ! ॥ १५८ ॥ जीविष्यति यदाऽयं ते, तदैता अपि सोऽप्य(सेत्य)वक् । पुनर्दग्धं दुमं सिद्धन्, दृष्टस्तेन नरोऽम्भसा ॥ १५९ ॥ तं प्राह कथमेप दुः, सिक्कः सन् पहविष्यति ? । देवेनोक्तं तवासस्थो, जीविष्यति शवो(वं)यदि ॥ १६० ॥ मृताया गोः(गोकोरोटेः) पुन-र्गोपं, ददानं हरिताङ्गुणम् । गतः काञ्चिद् भुवं रामोऽपश्यदुषैरुवाच च ॥ १६१ ॥ किं धेनुरस्थिमृतैर्भिर्जीविष्यति ? सुरोऽवदत् । यदा स्कन्धस्थितः कृष्णो मृतोऽयं बान्धवस्तव ॥ १६२ ॥ ततः स लब्धचैतन्योऽचिन्तयद् वा(हा)मृतो हरिः । वनस्थो येन मे कोऽपि, वदत्येवं पुनः पुनः ॥ १६३ ॥ ततः सिद्धार्थरूपं स, कृत्वा देवोऽब्रवीद्वदः । भो ! मयाऽहंलप्रसादेन, प्राप्ता देवार्द्धिरुत्तमा ॥ १६४ ॥ आपस्तु

प्रतिबोध्योऽहं, त्वयेलुकं पुराऽभवत् । अतस्त्वां प्रतिबोधयाऽऽगतोऽस्मि तत् शवं(शुचं) लज्ज ॥ १६५ ॥ यतः—“तुम्हारिसा वि पुरिसा,
जइ वि इ रजंति दुइसोएण । ता कत्थ थिरं होही, धीरत्तमणिदियं सुवणे ? ॥ १ ॥” अन्यच्च स्वामिना पूर्वमेवोक्तं यन्मृतिहरेः ।
जराकु(कु)मारतो जातं, तत् तथैव विधेर्वशात् ॥ १६६ ॥ बलेनोक्तं कदा तेन, कृष्णो व्यापादितः पुनः ? । देवेन तद्व्यातिकर,
उक्तस्यदितोऽखिलः ॥ १६७ ॥ यावज्जराङ्गजः पाण्डुपुत्राणां प्रेपितोऽन्तिके । ततः सिद्धार्थमालिङ्ग्य, तेनोक्तं कार्यमत्र किम् ?
॥ १६८ ॥ देवोऽवक् सर्वसम्बन्धं, त्यक्त्वेदानीं व्रतं श्रय । वाक्यं स्मरार्हतो नेमे; प्रपन्नं युयु सेलवक् ॥ १६९ ॥ परं हरेः कथङ्कारं
करिष्यावः क्लेवरम् ? ! देवोऽवोचद् द्वयोनयोर्धक्षयोऽन्तःस्थसैकते ॥ १७० ॥ अर्हश्चन्यर्द्धचभयायाः, पूजार्हाः कुर्वहे तु(तु)ताम् । तवस्त-
त्सङ्गने नयोर्देग्यं पूजापुरस्सरम् ॥ १७१ ॥ इतश्च नेमिना ज्ञात्वा, व्रतावसरमस्य तु । प्रेपितः खेचरमुनिर्वलोऽस्यान्ते व्रतं श्रितः
॥ १७२ ॥ व्रतं तपस्तुङ्गिकाद्रियङ्गे चक्रे ब्रह्मो मुनिः । रक्षां खेहेन सिद्धार्थः, कुर्वस्तत्रैव तिष्ठति ॥ १७३ ॥ अथो जराङ्गजो
यान्यमथुरायां गतोऽपितः । कौस्तुभः पाण्डुपुत्राणां, पूर्वोहाद्युदितं समम् ॥ १७४ ॥ तेऽपि कृत्या महाक्रन्दमावर्षं च मृति(त)कि-
याम् । राज्यं जरत्कुमाराय, इत्या चेळुर्जिनं प्रति ॥ १७५ ॥ इतश्च धर्मघोषाल्यश्चतुर्शान्यृपिभिर्दृतः । प्रेपितो नेमिना सूरिस्तदन्ते
ते श्रिता व्रतम् ॥ १७६ ॥ कुर्वाणाः पष्ठाष्टमादि-पण्मासादितपांस्यमी । तावद् ययुर्यावदर्कयोर्जनैर्भगवानभूत् ॥ १७७ ॥ द्रष्ट्यामः
प्रातरित्यस्थुस्तत्र रात्रिं पुनः प्रगे । धृतं जनाननात् नेमिस्वाम्यगाद् रैवते शिवम् ॥ १७८ ॥ ततः प्राप्ता महादुःखं, ते सिद्धाचलमूर्द्धनि ।
पादपोषगमनेन शिश्रियुः श्रेयसः शिवम् (श्रियम्) ॥ १७९ ॥ गजसुकुमालदीक्षाकाले प्रव्रज्य नेमिनः । पितरौ जग्मतुः स्वर्गमष्टा-

१ “युष्मादसा अपि पुरुषा यद्यपि खलु रम्यन्ते दुष्टशोकेन । तत् कुत्र स्थिरं भविव्यति घीरवमनिन्दितं भुवने ? ॥ १ ॥”

ऽक्षोभ्यादयः शिवम् ॥ १८० ॥ प्रत्रय नेमिनः पार्थे, रुक्मिण्याया ययुः शिवम् । प्रत्रय ब्रह्मलोकेशान, कृष्णोग्रसेनजाऽन्तिके ॥ १८१ ॥ पूर्वोहे जग्मतुः स्वंगं, पितरौ राम-कृष्णयोः । अथो बलर्षिरप्यद्रातुग्रमास्ते तपश्चरन् ॥ १८२ ॥ सप्तसप्तमिकार्यं तदाद्य-
(दि)प्रतिष्ठाविद् । प्रथमे सप्तके दत्तितैकैका भक्त-पानयोः ॥ १८३ ॥ स्वरूपमासां ग्रन्थेभ्यो, विज्ञेयं विस्तरार्थिना । एवं स भगवान्
भक्तं, पक्षे वा मासि वाऽश्रुते ॥ १८४ ॥ अथो राज्ञां जनैरुक्तं, वृण-काष्ठहरैर्यथा । दिव्यरूपी महासत्त्वो, वनेऽस्त्युग्रं तपश्चरन् ॥ १८५ ॥
तत् श्रुत्वा चिन्तितं भूपैरस्माकमुपरि स्फुटम् । कश्चिदेवंविधाकारो, राज्यकाङ्क्षी तपस्यति ॥ १८६ ॥ तद् गत्वा तत्र तं हन्मो, मिलितास्ते(स्वेयुस्)
ततो नृपाः । नानायानाधिरूढात्तशस्त्राः सन्नद्धकङ्कटाः ॥ १८७ ॥ ततः सिद्धार्थदेवेनाऽऽविञ्चके सिंहसंहतिः । तीक्ष्णदंष्ट्रा बलोपेता(पान्ते)
केमरादोपभीषणा ॥ १८८ ॥ तां दृष्ट्वाऽचिन्त्यमाहात्म्यं, तं नत्वा तेऽगुराश्रयम् । लोके ख्यातिं गतो रामो, नरसिंहस्तदादितः ॥ १८९ ॥ एवं
तस्योपशान्तस्योपशान्ता(वदतो) धर्मवार्त्तया । शश-शम्बर-शरभ-व्याम्र-सिंह-मृगादयः ॥ १९० ॥ केचित् प्राप्ताः श्रावकत्वं, केचिद् भद्र-
धत्तामगुः । प्रपन्नाः केचन प्रायं, तलजुः केचिदामिपम् ॥ १९१ ॥ सेवन्ते केचिवासीनमूर्ध्वस्थं तेष्वथैकरुः । मृगो जातिस्ररः पूर्वज्ञेहात्
तमनुगच्छति ॥ १९२ ॥ गच्छन् भिक्षार्थमन्येद्युर्मासपारणके मुनिः । दृष्टः कूपोपकण्ठस्यतरुण्या प्रविशन् पुरम्(रे) ॥ १९३ ॥ कट्युत्तारि-
तपायस्य, वद्रूपाश्रितचित्तया । कण्ठेऽर्पितस्तया पाशः, कूपे क्षितो घटभ्रमात् ॥ १९४ ॥ दृष्ट्वाऽसौ तमनाचारमहो ! मेऽनिष्टदं वपुः । वनस्थ
एव तद् भदयं, लब्धं भोक्ष्ये न चान्यथा ॥ १९५ ॥ गृहीत्वाऽभिग्रहं सैवं, निवृत्त्याऽगाद् वनं ततः । ईयू रथकृतस्तत्र, चारुदारुकृतेऽन्यदा
॥ १९६ ॥ भोक्तुं तेपूद्यतेऽप्यागाद्, भिक्षार्थं मासपारणे । मृगोऽप्यनुगतो(ऽन्वग्ययौ)रामं, दृष्ट्वा तत्त्वाम्यचिन्तयत् ॥ १९७ ॥ अहो ! पुण्योदयः
कल्पतरुः प्राप्तो मरावपि । पूर्णकामः कृत्वार्थोऽहं, यदत्रागादसौ मुनिः ॥ १९८ ॥ तदसौ भिक्षादानेनात्मानं कुर्वे निरेनसम् । ध्यात्वेति

मसारे(क)न्यसद्वस्तो लात्थोत्थितोऽशनम् ॥ १९९ ॥ ज्ञात्वा द्रव्यादिना शुद्धं, मुनिरप्येतदादे । रथकारेण दानेन, तेनाऽऽयुयंद्धमाम-
रम् ॥ २०० ॥ मृगोऽपि साधुसद्भक्तिगलद्वाप्याप्याविलक्षणः । दातृदत्तदृगल्यर्थं, श्लेहादेवमचिन्तयत् ॥ २०१ ॥ धन्यः सुलब्धजन्माऽयं, धेनविः
प्रतिलाभितः । तिर्यग्जातो तु (सु) जातोऽहं, कुर्वेऽधन्योऽधुना किमु ? ॥ २०२ ॥ अत्रान्तरे महावातादद्विच्छिन्नो द्रुमोऽप्यतत् । त्रयाणासुपरि
मृत्योत्पन्नाले पश्यमे दिवि ॥ २०३ ॥ तेषु सोऽधिकरूपादिः, शताब्दत्रतपालनात् । श्लेहादेवधिनोऽपश्यत् सात्त्वतो नरकेऽच्युतम् ।
॥ २०४ ॥ कृत्वाऽऽशु(सु-)वैक्रियं देहं, स ययौ कृष्णसन्निधौ । दिव्यप्रभाप्रभावेनानुभवन् दुःसमीक्षितः ॥ २०५ ॥ बलेनोक्तमतिभ्रातृवत्स-
लात्र करोमि किम् ? । कृष्णोऽवगू मुच्यते कर्म, स्वार्जितं नात्र कोऽप्यलम् ॥ २०६ ॥ इत्पाट्य बाहुनोद्भ्रे, चा(ऽथाऽऽ, भ्रया) तपेनेव अक्षणम् ।
गाळं गाळं पपाताधस्ततः कृष्णोऽब्रवीद् बलम् ॥ २०७ ॥ मुञ्च मुञ्च मम भ्रातस्तीव्रमुत्पद्यतेऽसुरम् । तद् गच्छ भारतं वर्षं, मानन्ला-
निमपाकुर् ॥ २०८ ॥ शद्ध-चक्र-गदान्तन्नधारिणं पीतयाससम् । गरुडध्वजं मां खं, च, तालाङ्कं नीलवाससम् ॥ २०९ ॥ सर्वत्र दर्शयेत्युक्ते,
न्मीछतं तेन तत् तथा । एव्य दिव्यविमानस्थत् सर्वमकरोद् बलः ॥ २१० ॥ ऊचे विशेषतोऽरीणां, पुरः कुरुव नः पुनः । त्रिकचतुष्क-
पत्तटावपु रूपं शुभार्थिनः ॥ २११ ॥ आगच्छामो वयं स्वर्गात्, सृष्टि-संहारकारिणः । नानाप्रकारैः क्रीडामो, गच्छामस्त्रिदिवं पुनः ॥ २१२ ॥
निर्मिता द्वारकाऽस्माभिः, संहताऽस्माभिरेव च । क्षिप्ताऽब्धौ साऽव एवात्र, निमित्तचरुपा, वयम् ॥ २१३ ॥ लोकैः ससम्भ्रमात् सर्व(वैः)
सर्वत्राङ्गीछतं कृतम् । एषैवं परम्परया, प्रसिद्धिरभवज्जने ॥ २१४ ॥ कृत्वैवं स्वरगाद् रामस्ततः प्रच्युत्य(तः) सेत्स्यति । तीर्थे श्रीकृष्णजीवस्य,
द्वादशस्थाऽममार्हतः ॥ २१५ ॥ इति राममहासुनेरिदं चरितं शान्तरसैककेतनम् । श्रवणश्रवणातिथीकृतं, भविनां स्याद् भविकाभिवृद्धये ॥ २१६ ॥
इति श्रीसतर[गच्छ]शुक्लास्धारथी[कीर्तिरत्नसूरिशिष्य]गुणरत्नाचार्यवर्यशिष्य-वाचनाचार्य-पद्ममन्दिरगणिविरचितायां कथार्णवा-
ङ्क्यायां श्रीकृष्णमण्डलप्रकरणवृत्तौ शलाकापुराधिकारं महाबलसम्बन्धवर्णनाधिकारः प्रथमो विश्रामः ॥ [प्रन्थापं १५९६।१६]

अथ द्वितीयो विश्रामः ।

अथ श्रीमल्लिजिन-पणिमत्राणि वर्णयन्ति—

इक्स्वागु(ग)रायवसहो, पडिवुद्धी नाम कोसलासामी । तह नेया अंगाए, चंदच्छाए निरुवमाए ॥ १८ ॥
संखो कासीराया, कुणालदेसाहिवो तहा रूपी । कुरुवइ अदीणसत्तू, पंचालपहू य जियसत्तू ॥ १९ ॥
संजायजाइसरणा पवइया छप्पि मल्लिजिणपासे । चउदसपुवी एए, जयंतु अपुण्णभवं पत्ता ॥ २० ॥
व्याख्या—आसां तिसृणां गाथानां भावार्थः कथानकादेवावसेयः । अक्षरगमनिका तु स्वबुद्ध्या कार्या । तवरम्—“निरुवमाए” सि
निर्गतोपमानः ‘एकारः प्राकृतत्वात्’ “एहोइ अयारंते” इति वचनात् । “छप्पि” त्ति पढपि मित्राणि, न पुनः—द्वितीयवारं भवः—संसारो
यत्र तम् अपुनर्भवं मोक्षमित्यर्थः । तत्कथा चेयम्—

मिथ्यात्वतिमिरं यस्यापहर्षुमिव वर्ष्मणः । नीलच्छविः सुदृष्टीनां, भाति मल्लिः श्रियेऽस्तु नः ॥ १ ॥ विदेहे सलिलावलयंभिघाने
विजयेऽभवत् । सत्यायां वीतशोका पूलां बलः शक्ति पार्थिवः ॥ २ ॥ कृपणस्य कृपाणस्य, द्वयोर्यस्य करग्रहः । परेपामेव दानार्थमुप-
कारापकारतः ॥ ३ ॥ प्राणप्रिया प्रिया तस्य, धारिणी शीलधारिणी(शालिनी) । लक्ष्मीकान्त इव लक्ष्मीकान्तः पुत्रो महाबलः ॥ ४ ॥
कमलश्यादिराजन्यकन्यापञ्चशतीमसौ । उपयेमे महानन्दकन्दकन्दलवान्शुदाम्(दः) ॥ ५ ॥ सौधपञ्चशती रत्न-स्वर्ण-रूप्यादिकं बहु । पार्थिवः
पुत्रयाह्वयत्, तद्रथीतकपदे ददौ ॥ ६ ॥ बलो महाबलायादाइ, राज्यं प्राज्यं क्रमागतम् । स्वयं जग्राह चारित्रं, क्रमान्मोक्षमवाप
च ॥ ७ ॥ अंचलो धैरणश्चैवाभिचन्द्रः पूरणो वसुः । वैश्रवणश्च मित्राण्यभूयन् महाबलस्य पट् ॥ ८ ॥ पालयन् राज्यमन्येद्युर्धमं

कथार्णवा-
ङ्कायां दृत्तो
द्वितीयो
विश्रामः ।

श्रीमल्लि-
नाथस्य
पणिमत्राणां
प्रबन्धः ।

॥ ४३ ॥

श्रुत्वाऽन्तिके गुरोः । इत्था भद्राय राज(स्य)द्धि, समिनोऽल्लद् व्रतं नृपः ॥ ९ ॥ पेटुरेकावशाद्भानि, ते सप्तपि महर्षयः । गुरुपावप्रसादो
द्धि, कस्य नोन्नतिकारकः(नोन्नत्यकारणम्) ? ॥ १० ॥ यत् तपो विदधालेकः, तत् कार्यमखिलैरिति । कृत्वा प्रतिज्ञामन्योन्यं, तपस्ते तेषिरे
मदत् ॥ ११ ॥ महाबलोऽधिक(क)तपश्चिकीः पारणका(केऽ)हनि । शिरोऽस्त्योविमिषं कृत्वोपवासं माययाऽकरोत् ॥ १२ ॥ तन्मायाप्रत्ययं कर्म,
ततः स्त्रीगोत्रुपालितं (तेन स्त्रीवेद्यमर्जितम्) । विंशतिस्थानकैश्चान्यत्, तीर्थकृत्कर्म शर्मकृत् ॥ १३ ॥ सिंहनिष्क्रीडितं नामारेभिरे
ते तपो लघु । पारणे विकृतिप्रत्याख्यानं श्रेणाविहादिभे ॥ १४ ॥ द्वितीयायां निर्विकृतिस्तृतीयायामलेपकृत् । आचामास्त्रं चतुर्थ्यां
तु, दिनमानमिदं पुनः ॥ १५ ॥ वर्षद्वयं विनान्यष्टाविंशतिः सर्वसङ्ख्या । सम्पूर्यते महासिंहनिष्क्रीडितं तपो व्यधुः ॥ १६ ॥
मासद्वयेन षड्विंशत्यष्टादशदिनैरिदम् । प्रपूर्य मासक्षपणाधिकं चक्रुस्तपः पुनः ॥ १७ ॥ पक्षोपवसैस्ते प्रान्ते, कृत्वा सलेखनां पुनः(ततः) ।
पूर्वलक्षाः सहस्राश्चाब्दाना चतुरशीतिकाम् ॥ १८ ॥ आयुः प्रपाल्य सप्तायुत्पेदिरे परमर्द्धयः । द्वाविंशत्सागरायुष्का, जयन्ते जय-
शालिनः ॥ १९ ॥ [युग्मम्] व्युत्वाऽऽद्यस्तेष्वयोध्याया, प्रतिबुद्ध्याख्यराडभूत् । द्वितीयश्चन्द्रछायाहृत्स्वपायामङ्गनीदृति ॥ २० ॥
कादयो तृतीयः शङ्खाल्यः, श्रावस्त्यां तुर्य(यो)रुक्म्यभूत् । कुरुष्वदीनशत्रुश्च, काम्पील्ये जितशत्रुराट् ॥ २१ ॥ जीवो महाबलसाय,
मिथिलापुरि कुम्भराट् । प्रिया प्रभावती जाप्रतुण्यग्राभारभासुरा ॥ २२ ॥ तस्या चतुर्दशस्रसूचितोऽर्हन्नवातरत् । जन्माभून्मार्ग-
शुद्धैकादश्यां भेऽधयुजि प्रभोः ॥ २३ ॥ [युग्मम्] चतुःपट्टिसुरार्थीशैः, कृतजन्ममहोत्सवः । अर्हन्नपि सम्प्राप्तः, स्त्रीत्वं ही(हा !)
कर्मचेष्टितम् ॥ २४ ॥ मल्लीति नामतः ख्याता, प्राप्ताऽसौ यौवनं क्रमात् । पुण्य-लावण्य-सौभाग्याप्रन्नरत्नकरण्डिका ॥ २५ ॥ इतश्चा-
यधिनाऽशासीश्रुपानन्यान्यपत्तने । पाश्चात्यभवमित्राणि, मल्लीस्वामिन्यतु-क्रमात् ॥ २६ ॥ युगपत्प्रतिवोधार्थं, तेषामेषा कृपार्णवा । अची-

कद् रत्नगृहं, स्वाशोकवनिका(वाटिका)न्तरे ॥ २७ ॥ पडपवरिकाकीर्णे, तस्मिन् जालमण्डपे । रत्न-स्वर्णमयीं स्वस्य, शिरश्चिह्नं
 तथाऽऽकृतिम् ॥ २८ ॥ रत्नोत्पलपिधानायां, तस्यां मूर्त्तौ स्वपाणिना । भक्तपिण्डी किलैकैकां, क्षिप्तवत्यनुवासरम् ॥ २९ ॥ इतश्च साकेत-
 पुराधीशः सुप्रतियुद्धिराद् । वीक्ष्य पद्मावतीदेव्याः, श्रीदामाल्यन्तमद्भुतम् ॥ ३० ॥ दूतानपृच्छदीदृधं, काप्यस्त्रीत्युदितं च तैः ।
 अधिकश्रीकमस्तीति मल्लीकन्या इतोऽपि तत् ॥ ३१ ॥ तत् श्रुत्वा प्राहिणोत् मल्लीकन्याया याचनाय सः । जाप्रत्प्राप्रहरप्राच्येप्रमस्येममना
 जनम् ॥ ३२ ॥ इतश्चम्पामहापुर्यां गम्भीरपोतपत्तनम् । गत्वा प्रचेलुररहन्नकाया व्यवसायिनः ॥ ३३ ॥ पोतेन गच्छतां तेषां,
 वादौ द्वीपान्तरं प्रति । उत्पेदिरे महोत्पाताः, पृथुवेपथुदायिनः ॥ ३४ ॥ रुद्रादीन् सख्यस्थान्ये, श्रद्धालुस्त्वरहन्नकः । साकारानश-
 नेनास्थान्, क्षोभयामास तं सुरः ॥ ३५ ॥ न च चुक्षोभ सोऽम्भोधिरिव गम्भीरिमासपदम् । प्रत्यक्षीभूय देवोऽपि, तं प्रत्याह वणिग्वरम्
 ॥ ३६ ॥ हंहो ! शक्तोदितं धर्मदाढ्यं श्रुत्वा तवाहकम् । अत्रागामसहमानः, सला ह्यन्ययशोऽसहाः ॥ ३७ ॥ त्वं धीरः सात्त्विकस्तुष्ट-
 (श्रेष्ठ)स्तवाहं कर्त्वाणि किम् ? । अतिच्छवेऽस्मै दत्त्वाज्ञान्, स कुण्डलचतुष्टयम् ॥ ३८ ॥ लक्ष्मीमुपार्ज्य सर्वेऽपि, प्राप्ता गम्भीरपत्तनम् ।
 क्रमाच्च मिथिलां राजधानीं कुम्भनरेशिबुः ॥ ३९ ॥ तत्रास्मायुपवी(दां)चक्रे, श्रेष्ठीशः कुण्डलद्वयम् । मुक्त्वाऽस्य शुल्कं तद् दत्तं
 श्रीमह्यै कुम्भमूसुजा ॥ ४० ॥ जग्मुस्तत्त्वे, चम्पायां, चन्द्रछायनृपाय च । स्वामिनेऽत्यन्ततोपार्थं, प्रददुः कुण्डलद्वयम् ॥ ४१ ॥
 देशवाचोधिकारे तैः, श्रीमहैर्वर्णितं वपुः । तत् श्रुत्वा प्रेषितो, दूतस्तेनास्या याचनाकृते ॥ ४२ ॥ कुण्डलं भ्रमन्येद्युः, श्रीमल्लैः कुम्भ-
 भूसुजा । सन्धानाय समादिष्टः, स्वर्णकारोऽज्ववीददः ॥ ४३ ॥ देव ! देवकृतं हेतत्, सन्धातुं तलचित्तवत् । न शक्यते ततो राज्ञा,
 देशान्निर्वासितः कृया ॥ ४४ ॥ वाराण(णार)स्यां गतः शङ्कराजोऽन्येद्युः सदस्यसौ । श्रीमहैर्वर्णयामास, रूपं सोऽपि तथाऽकरोत्

कथार्णवा-
 क्कायां वृत्तौ
 द्वितीयो
 विश्रामः ।

श्रीमल्लि-
 नाथस्य
 पणिमत्राणां
 प्रबन्धः ।

॥ ४४ ॥

॥ ४५ ॥ अथ रुक्मिण्येणापि, स्वाङ्गनामज्जनाधिकम् । मङ्गलमञ्जनकं श्रुत्वा, तदर्थं प्रेषितो जनः ॥ ४६ ॥ इत्यथ कुम्भभूषणेण, महा-
विघ्नेन कारिता । चित्रा चित्रकरेधिप्रसमा वैदेशिकैः शुभैः(भा) ॥ ४७ ॥ क्रीडता सह भार्याभिस्त्र चित्रकृता कृतम् । वीक्ष्य साक्षा-
रियाकारं, स महोर्ध्वितः स्युः ॥ ४८ ॥ कया निर्वासितश्चित्रकरोऽगाद् हस्तिनापुरम् । अदीनशशुलद्रूपं, श्रुत्वा प्रेषीन्नजं जनम्-
॥ ४९ ॥ परिश्राजिकया धर्मचर्यायां जितया तथा । रुष्टया दुष्टयाऽदर्शि, जितशत्रोस्तदाकृतिः ॥ ५० ॥ दर्शनादेव काम्पील्यपुरे-
शस्यनयात्मताम् । सम्प्राप्तः प्राहिणोद् दूतं, मङ्गलैः पणिमहेश्चया ॥ ५१ ॥ दूताः पढपि भूषेन, ते कुम्भेनापमानिताः । ततस्तत्रैयरुः
मैक्ययुक्ताः पढपि पार्षियाः ॥ ५२ ॥ तैः कुम्भमूसुजोऽभञ्जि, सैन्यं सोऽयाविशत् पुरीम् । प्रेष्य दूतान् सुतावाक्यात्, ततस्तानानु-
द्याय सः ॥ ५३ ॥ प्राप्ता रत्नगृहं सर्वेऽपवरिकासु पटस्वपि । पृथक् पृथक् प्रविष्टाश्चाप्युपपन्नास्तदाकृतौ ॥ ५४ ॥ तावत् तत्राययौ
माही, जहातराभ्याः विपाणकम् । तीत्र उच्छलितोऽशक्यो, दुर्गन्धोऽन्नविकारजः ॥ ५५ ॥ बद्धघ्राणपुटाश्चीरैर्नेशुः शुध्विवति कारिणः । नृपाः
पढप्येषां सा, प्रयोषायेदममनीत् ॥ ५६ ॥ हंहो ! आहारसंसर्गादस्मां रत्नाकृतावपि । यदीदृशोऽभवद् गन्धो, युष्माकमसुखावहः
॥ ५७ ॥ तत् स्यामाविकुर्दुर्गन्धाम्रावातु वनितासु च (वः) । प्रतिकन्धः किमेतावान् ?, रागान्धा यदिहाभवन् ॥ ५८ ॥ प्रबोध्य
प्राग्गयाप्यनाद्, दस्वा दानं तथाऽऽद्विकम् । त्रिशतीराजपुत्रीभिः, सार्द्धं महिददाद् प्रतम् ॥ ५९ ॥ तस्मिन्नेव दिने ज्ञानमुत्पन्नं दीक्षि-
तास्र ते । मङ्गलैः पढपि मित्रालि, लेभिरे क्रमशः(तः) शिवम् ॥ ६० ॥ इति श्रीमद्विनिनोपलक्षितपणिमंत्रचरित्रम् ॥

अथ विष्णुकुमारं लुपन्नाह—
सद्वि वाससयाइं, जेण छट्टेण भावियो अप्पा । बहुविहलद्विसमिद्धं, विण्डुं वंदासि अणगारं ॥ २१ ॥

व्याख्या—गायेयं प्रश्नेपरूपाऽपि विशेषार्थप्रतिपादिकेति व्याख्यायते—‘विष्णुं’ नवमचक्रिमहापद्मज्येष्ठभ्रातरं ‘वन्दामि’ स्वामी इति क्रियायोगः । तं कं ? ‘येन’ विष्णुना ‘पट्टिः’ त्रिंशतिर्वर्षाणाम्—अब्दानां शतानि पट् सहस्रवर्षाणीति यावत् । ‘पट्टेन’ उपवत्स्व(वास) द्वयेन ‘भावितः’ वासितः ‘आत्मा’ जीवोऽभूत् । पुनः किम्भूतं ? बहुविधाभिः—अनेकाभिलेब्धिभिः—वैक्रियादिभिः समृद्धं—दीप्तम् । पुनः फयम्भूतम् ? ‘अनगारं’ न विद्यते परकृतालयवासित्वाद् अगारं—गृहं यस्येति ‘यत्तदोर्द्ध्वन्द्वचरत्वात्’ तं वन्दामि । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥

जो तित्थस्स पभावणमकासि वेउविदेहलद्धीए । तं विण्हुं गयतिण्हं, नमामि पत्तं सिवपुरम्मि ॥ २२ ॥

व्याख्या—‘तं’ पूर्वोक्तं विष्णुं ‘नमामि’ नमस्करोमि । कोऽसौ ? यः ‘तीर्थस्य’ चतुर्वर्णसङ्घस्य जिनशासनस्य वा ‘प्राकृतत्वाद् अकारलोपात्’ ‘प्रभावनाम्’ उन्नतिम् “अकासि” त्ति ‘अकार्पीत्’ चक्रे वैक्रियदेहलब्धितो लब्ध्या वा इत्यपि व्याख्येयम् । किंविशिष्टं ? ‘गतवृष्णं’ गता—नष्टा वृष्णा—लोभो यस्मादसौ गतरुणस्सम् । पुनः किंविशिष्टं ? प्राप्तं, कसिन् ? “सिवपुरम्मि” मोक्षपत्तने । इति गाथाश्वरार्थः ॥ २२ ॥ भावार्थस्तु नवमचक्रिचक्राधिकार एव दर्शितः ॥

अथ स्कन्दकसूरिशिष्याः सूयन्ते—

एगूणे पंचसए, खंदगसीसाण कुंमकारकडे । पालयकयउवसगगे, पत्ते पणमामि अपवगगे ॥ २३ ॥

व्याख्या—‘स्कन्दकशिष्यान्’ स्कन्दकाचार्यविनेयान् ‘प्रणमामि’ प्रह्वीभवामि अहमिति क्रियासम्बन्धाद् गम्यम् । कतिसङ्ख्यानं ? एतेनोान् एकोनान् ‘पञ्चशतान्’ अर्द्धसहस्रान्, क ? ‘कुम्भकारकटे’ पुरे । किंविशिष्टान् ? पालकेन—अभव्यधिगजातिना कृतोपसर्गान्—विदितोपद्रवान् । पुनः किंविशिष्टान् ? प्रातान्, किं ? ‘अपवर्ग’ मोक्षम् । इति गाथाश्वरार्थः ॥ २३ ॥ भावार्थस्तु अयम्—

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
द्वितीयो
विश्रामः ।

विष्णुकुमा-
रस्त्वनं स्क-
न्दकसूरि-
शिष्य-
स्त्वनं च ।

॥ ४५ ॥

तथाहि पुयां श्रावस्त्यां, जितशत्रुर्वृषोऽभवत् । यस्यासिधेनुश्चरति, शत्रूणां शीर्षगोचरम्(रे) ॥ १ ॥ तस्याप्रमहिषी शीलघारिणी धारिणीलभूत् । पुरन्दरयशा पुत्री, तनयः स्कन्दकामिधः ॥ २ ॥ सा दत्ता दण्डकीशस्य, कुम्भकारकटेशिबुः । परेपामेव मोग्याः सुः, पुत्र्यो वहीः सुमानि च ॥ ३ ॥ अन्येषुः समवष्टवः, श्रावस्त्यां मुनिसुव्रतः । धर्मं धृत्वाऽभवत् श्राद्धः, स्कन्दकोऽस्याहंतोऽन्तिके ॥ ४ ॥ इतश्च दूतकार्याय, श्रावस्त्यामागतोऽन्यदा । मरुकः पालको नाम, दण्डकिनः पुरोहितः ॥ ५ ॥ वदन्नवर्णं साधूनामसौ स्थितो हि (स्कन्देन) पर्यदि । कृतो निरुत्तरो द्वेषमापन्नः स्कन्दकोपरि ॥ ६ ॥ जनैः पञ्चशतैः स्कन्दो, बालावलगकैः समम् । प्रात्रा-जीत् सुव्रतस्वामिपार्श्वे जातो बहुश्रुतः ॥ ७ ॥ अनुशाताऽस्य शिष्यत्वे, सैव पञ्चशती नृणाम् । स्कन्दोऽन्यदाऽपृच्छदीशं, यामि पार्श्वे स्वसुः प्रभो! (ः) ॥ ८ ॥ स्वाम्याह भविता तत्रोपसर्गो मारणान्तिकः । स्कन्दोऽवददिमे नाथाऽऽराधका ? ॥ ९ ॥ सुक्त्वा भवन्तं सर्वेऽप्याराधका इत्यवगू विभुः । स्कन्दो दृष्ट्यो मयैकेनर्त्तंऽमी आराधका वरम् ॥ १० ॥ ततः स तत्र सम्प्राप्तः, कुम्भकारकटं मुनिः । पालकोऽप्याणि चिक्षेप, साधूपाश्रयभूमिषु ॥ ११ ॥ नृपं व्युद्गाहयामास, त्वां निपात्य यथा ह्ययम् । स्वीकरिष्यति ते राज्यं, परीय-ह्यपराजितः ॥ १२ ॥ यदि सत्यं न चेत् तर्हि, विलोकय तदाश्रयम् । ततस्त्रयाकृतेऽत्राक्षीन्वृषोऽत्राब्बाणि भूरिशः ॥ १३ ॥ दत्ता बद्धुर्षय-स्तस्य, राशौतोरिव गोरसम् (दत्ता वधार्थं तत्सर्प-यो राक्षा पशुवत् स्वयम्) । नरपीडनयन्त्रं स, कारयामास पापधीः ॥ १४ ॥ वितीर्णाऽऽलोचनाः सम्यग्, गुरुभिः सर्वसाधवः । धृतास्त्वन्तुभमथ्यानाः, क्षामिताखिलजन्तवः ॥ १५ ॥ सहन्तो वेदनां तीव्रां, पीडितास्तेन पाप्मना । सम्पन्नैकेवलशाना, महानन्दं प्रपेदिरे ॥ १६ ॥ [युग्मम्] स्कन्दकोऽपि धृतः पार्श्वे, तेषां रुधिरविन्दुभिः । मृतः सर्वायमं क्षुल्लं, वीक्ष्याऽऽयातमदोऽवदत् ॥ १७ ॥ शिरीपसुकुमाराहं, रेऽनुरुम्प्यमसुं शिशुम् । पीड्यमानं न शक्नोमि, द्रष्टुं दृष्ट्वा-

ऽऽनयाऽऽत्मनः ॥ १८ ॥ तन्मां पूर्वमसुं पश्चात्, पीडयेत्युदितं कुरु । सोऽपि तद्गुरुःस्वायं, प्रागेव तमपीडयत् ॥ १९ ॥ ततः क्रोधारुणः कृत्वा, निदानं तेन पीडितः । जगामाश्रिकुमारेषु, सूरिवांग् नान्यथाऽर्हतः(ऽऽर्हती) ॥ २० ॥ तस्य धर्मध्वजो हस्त, इति कृत्वा हतः स्वगैः । व्योम्नः पपात रक्षाकः, पुरन्दरयथापुरः ॥ २१ ॥ तस्मिन् दिनेऽद्युतिं चक्रे, दृश्यन्ते सायवो न यत् । तथा स प्रत्यभिज्ञातो, निपद्याल्लभञ्चलः ॥ २२ ॥ ज्ञातं यथा मारितास्ते, सा ततो नृपमब्रवीत् । रे पापालम्ब ! विनष्टोऽसि, पाप्मना कर्मणाऽमुना ॥ २३ ॥ प्रब्रजामीति सानीता, देवैरुपाट्य सन्निधौ । सुव्रतस्वामिनः स्वायं, प्रब्रज्यासाधयत् सुधीः ॥ २४ ॥ अथो स्कन्दकदेवेन, सदेशं ज्वालितं पुरम् । अथापि दण्डकारण्यं, भीषणं तद्वि भण्यते ॥ २५ ॥ क्रोधाध्मातः पुमान् किं न, कार्यं कुर्यादैनार्यकम् ? । कार्यं आर्यैरतो नासौ महानन्दपदार्यिभिः ॥ २६ ॥ इति श्रीस्कन्दकसूरिशिष्यसम्बन्धः ।

अथ कार्तिकश्रेष्ठमुनिमाह—

ददृण अन्नतिलियपराभवं भवभयात् निधिणो । नेगमअट्टसहस्सेण परिवुडो क्त्तिओ सेट्ठी ॥ २४ ॥
पवइओ मुणिसुवपसामिसगासम्मि चारसंगविज्ज । बारससमपरियाओ, सोहम्मो सुरवई जाओ ॥ २५ ॥
व्याख्या—कार्तिकश्रेष्ठी 'सौधे' प्रथमस्वर्गे 'सुरपतिः' इन्द्रः 'जातः' उत्पन्न इति क्रियासंस्कारः । किम्मृतः ? 'प्रव्रजितः' गृहीतव्रतः, कस्मिन् ? 'मुनिसुव्रतस्वामिसकाशे' विद्यतितमार्हत्सन्नियो, किं कृत्वा ? 'दृष्ट्वा' वीक्ष्य, किम् ? 'अन्यतीर्थिकपरामर्षं' परदर्शविकृततिरस्कारम् । पुनः किंविशिष्टः ? 'निर्विण्णः' उद्विग्नः, कस्मात् ? 'भवभयात्' संसारमीतेः । पुनः किंविशिष्टः ? 'परिवृतः' अन्वितः, केन ? 'नेग-माष्टसहस्त्रेण' साष्टदशशतवर्णिग्निरिति हृदयम् । कचिदावश्यकादौ सहस्रमेव दृश्यते, अत्र तु साष्टसहस्रमुक्तं यथाऽस्ति तथा प्रमाणम् ।

कथार्णवा-
ङ्गायां दृत्तौ
द्वितीयो
विश्रामः ।

स्कन्दक-
रिशिष्य-
णां वर्णनं
कार्तिक-
श्रेष्ठियुने-
वर्णनं च ।

॥ ४६ ॥

पुनः किविशिष्टः ? द्वादश समाः-वर्षाणि पर्यायः-त्रतपालनं यस्य सः । ननु द्वादशाङ्गवेदीलुङ्गं, तत् कथं तस्य सौधर्मे उत्पत्त उक्तः ?, जघन्यतोऽपि लान्तके गमनात् । उच्यते—केनापि विस्मृतत्वादिकारणेन तत् सम्भाव्यते । अथवा द्वादशाङ्गवेदीति “परिक्रमं सुताङ्गं” इति प्रस्थानद्वयाद्यध्ययनेऽपि द्वादशाङ्गवेदी एकदेशेनोच्यते । पूर्वाणि तु न, सम्पूर्णान्यधीतानि भविष्यन्तीति हेतोर्वा सौधर्मे उत्पातः सम्भाव्यत इति श्रीभ(मु)घनतुङ्गमूरिवृत्तिकाराभिप्रायः । श्रीस्थूलभद्रवत् सूत्रतो नार्थतोऽप्येतनपूर्वोप्यधीतानि भविष्यन्तीत्यस्मद्भिप्रायः । तत्त्वं पुनः केवलिगम्यम् । इति गाथाद्वयार्थः ॥ २४-२५ ॥ भावार्थस्तुच्यते—

जितशत्रुरभूद् भूपः, कुरुषु हस्तिनापुरे । सहस्राष्टवणिष्श्रेष्ठः, श्रेष्ठ्यासीत् तत्र कार्तिकः ॥१॥ श्राद्धः श्रद्धाघरः श्राद्धप्रतिमानामसौ शतम् । चकाराद्वैतसम्यक्त्वो, जीवाजीवादितत्त्ववित् ॥ २ ॥ तत्राऽऽगादन्यदा मासोपवासी गैरिकांभिधः । गतानुगतिको लोकस्तं कार्तिकस्तेऽर्चति ॥ ३ ॥ मृगयत्यस्य छिद्राणि, सोऽन्नन्यगतिकोऽन्यदा । निमन्त्रितः पारणार्थं, राक्षे वीक्ष्याह स क्षणम् ॥ ४ ॥ पारयामि तदा राजन्!, परिवेपयति कार्तिकः । यदा मां नान्यथाऽवश्यं नृपोऽज्ञासीत् तदाग्रहम् ॥ ५ ॥ ततः सभस्तसामन्तसमेतस्तद्गृहगतः । ससम्भ्रमः ससुत्थाय, तं श्रेष्ठीति व्यजिह्वयत् ॥ ६ ॥ देवपादैः कथं पादैरद्य मत्सन्न पवितम् ? । समादिश समादेशं, महानुग्रहसद्वहम् ॥ ७ ॥ पार्थिवः स्वार्थसिद्धयर्थमूचे श्रेष्ठिन् ! पुरं मम । प्रकाश्यते त्वयैकेन, रविणेवाब्जमण्डलम् ॥ ८ ॥ परिवेपय मद्गृहे, भुञ्जानस्य तपसिनः । गैरिकस्येति मे कृत्यं, परं त्वय्येव सिष्ठति ॥९॥ श्रेष्ठ्याहासाकमाचारो, नायमाचारकोविद् । परं त्वत्पुरवासित्वात्, करिष्येऽदो हृदो विना ॥ १० ॥ तपस्वी पारणायाऽऽगादुत्सुको नृपमन्दिरे । ब(औ)त्सुक्यं पारणे हि स्याद्, विशेषे तादृशे किमु ? ॥११॥

१ “परिक्रमं सुताङ्गि” इति ।

ऽऽनयाऽऽत्मनः ॥ १८ ॥ तन्मां पूर्वमसुं पश्चात्, पीडयेत्युदितं कुरु । सोऽपि तद्गुरुदुःखार्थं, प्रागेव तमपीडयत् ॥ १९ ॥ ततः क्रोधारुणः कृत्वा, निदानं तेन पीडितः । जगामाग्निकुमारेण, सूरिर्वाग् नान्यथाऽर्हतः(ऽऽर्हती) ॥ २० ॥ तस्य धर्मध्वजो हस्त, इति कृत्वा हतः खगैः । व्योम्नः पपात रक्ताक्षः, पुरन्दरयशापुरः ॥ २१ ॥ तस्मिन् दिनेऽद्यतिं चक्रे, दृश्यन्ते साधवो न यत् । तथा स प्रत्यभिज्ञातो, निपयाच्छक्रमन्धलः ॥ २२ ॥ ज्ञातं यथा मारिताले, सा ततो नृपमब्रवीत् । रे पापात्मन् ! विनष्टोऽसि, पाप्मना कर्मणाऽयुना ॥ २३ ॥ प्रब्रजामीति सानीता, देवैरुत्पाट्य सन्निधौ । सुव्रतस्वामिनः स्वार्थं, प्रब्रज्यासाधयत् सुधीः ॥ २४ ॥ अथो स्कन्दकदेवेन, सदैशं ज्वालितं पुरम् । अद्यापि दण्डकारण्यं, भीषणं तद्धि भण्यते ॥ २५ ॥ क्रोधाध्मातः पुमान् किं न, कार्यं कुर्यादिनार्यकम् ? । कार्ये आर्यैस्तो नासौ महानन्दपदार्यभिः ॥ २६ ॥ इति श्रीस्कन्दकसूरिशिष्यसम्बन्धः ।

अथ कार्तिकश्रेष्ठिमुनिमाह—

ददृण अन्नतिथियपराभवं भवभयात् निर्विण्णो । नेगमअट्टसहस्सेण परिबुडो कैत्तिओ सेट्ठी ॥ २४ ॥
पवइओ मुणिसुवपसामिसगासम्मि बारसंगविज्ज । बारससमपरियाओ, सोहम्मो सुरवई जाओ ॥ २५ ॥
व्याख्या—कार्तिकश्रेष्ठी 'सौधमे' प्रथमखर्गे 'सुरपतिः' इन्द्रः 'जातः' उत्पन्न इति क्रियासंस्कारः । किन्मृतः ? 'प्रब्रजितः' गृहीतव्रतः, कस्मिन् ? 'मुनिमुव्रतस्वामिसकाशे' विंशतितमार्हत्सन्निधौ, किं कृत्वा ? 'दृष्ट्वा' वीक्ष्य, किम् ? 'अन्यत्तीर्थिकपराभवं' परदर्शनिकृततिरस्कारम् । पुनः किंविशिष्टः ? 'निर्विण्णः' उद्विग्नः, कस्मात् ? 'भवभयात्' संसारमीतेः । पुनः किंविशिष्टः ? 'परिवृतः' अन्वितः, केन ? 'नेगमाष्टसहस्रेण' साष्टदशशतवणिग्निरिति हृदयम् । कचिदावश्यकादौ सहस्रमेव दृश्यते, अत्र तु साष्टसहस्रमुक्तं यथाऽस्ति तथा प्रमाणम् ।

पुनः किविशिष्टः ? द्वादश समाः—वर्षाणि पर्यायः—त्रतपालनं यस्य सः । ननु द्वादशाङ्गवेदीस्युक्तं, तत् कथं तस्य सौधर्मे उपात उक्तः ? जपन्यतोऽपि लान्तके गमनात् । उच्यते—केनापि विस्तृतत्वादिकारणेन तत् सम्भाव्यते । अथवा द्वादशाङ्गवेदीति “वीरिकम्नं सुत्ताइं” इति प्रस्थानद्वयाद्यध्ययनेऽपि द्वादशाङ्गवेदी एकदेशेनोच्यते । पूर्वोणि तु न सम्पूर्णान्यधीतानि भविष्यन्तीति हेतोर्वा सौधर्मे उल्पातः सम्भाव्यत इति श्रीभ(भु)वनतुङ्गसूरिष्टिकाराभिप्रायः । श्रीस्थूलभद्रवत् सूत्रतो नार्थतोऽप्रेतनपूर्वोप्यधीतानि भविष्यन्तीत्यस्यदभिप्रायः । तत्त्वं पुनः केवलिन्यम् । इति गायार्थद्वयार्थः ॥ २४—२५ ॥ भावार्थस्तुच्यते—

जितशशुरभूद् भूपः, कुरुषु हस्तिनापुरे । सदृक्षाष्टवणिकुश्रेष्ठः, श्रेष्ठ्यासीत् तत्र कार्तिकः ॥१॥ श्राद्धः श्रद्धापरः श्राद्धप्रतिमानाम-
सौ शतम् । चकाराद्वैतसम्यक्त्वो, जीवाजीवादितत्त्ववित् ॥ २ ॥ तत्राऽऽगादन्यदा मासोपवासी गैरिकोभिः । गतानुगतिको लोकलं
कार्तिकरूपेऽर्पति ॥ ३ ॥ भृगयत्यस्य छिद्राणि, सोऽनन्यगतिकोऽन्यदा । निमन्त्रितः पारणार्थं, राशे वीक्ष्याह स क्षणम् ॥ ४ ॥ पार-
गाभि तत्र रात्रन् !, परिवेषयति कार्तिकः । यदा मां नान्यथाऽवश्यं नृपोऽज्ञासीत् तदाग्रहम् ॥ ५ ॥ ततः समलसामन्तमेतल्लङ्घ-
गतः । ससम्भ्रमः ससुत्याय, तं श्रेष्ठीति व्यजिज्ञपत् ॥ ६ ॥ देवपादैः कथं पादैरथ मत्सन्न पवितम् ? । समादिश समादेशं, महानु-
मदसन्नपत् ॥ ७ ॥ पार्थिवः स्वार्थसिद्धयर्थमूत्से श्रेष्ठिन् ! पुरं मम । प्रकाशयते त्वयैकेन, रविणेवाञ्जमण्डलम् ॥ ८ ॥ परिवेषय मद्रेहे,
शुभानस्य तपरितः । गैरिकत्वेति मे कृत्यं, परं त्वय्येव तिष्ठति ॥९॥ श्रेष्ठयाहास्माकमाचारे, नायमाचारकोविद । परं त्वसुरवासित्वात्,
करिष्येऽनो ह्यतो विगा ॥ १० ॥ तपस्वी पारणायाऽऽगादुत्सुको नृपमन्दिरे । उ(औ)त्सुक्यं पारणे हि स्वाद्, विज्ञेये तादृशे किनु ? ॥११॥

१ “परिकर्षे गृषाणि” इति ।

घृष्टोऽऽसीति वदन् दुष्टश्चालयत्यङ्गुलीं निजाम् । ददन् राजाभियोगेन, चित्ते श्रेष्ठीलचिन्तयत् ॥ १२ ॥ प्रागेव प्रात्रजिव्यं चेन्नाभविव्यत् परमभवः । ममायमिति निर्वेदास्पदीचक्रे निजं मनः ॥ १३ ॥ सर्वैश्यालन्वसवेगात्, श्रीमुनिमुत्रतान्तिके । नैगमाष्टसहस्रेण, सार्द्धं श्रेष्ठी श्रितो व्रतम् ॥ १४ ॥ पपाठ द्वादशाह्नानि, द्वादशगब्दानि च व्रतम् । प्रपाल्य कल्पे प्रथमे (सौधर्मे), सौधर्मेन्द्रो बभूव सः ॥ १५ ॥ तपस्वी बाहनं जज्ञेऽस्याभियोगिककर्मणा । तं ज्ञात्वाऽवधिनाऽनश्यद्, वङ्काऽऽनीतोऽङ्गरक्षकैः ॥ १६ ॥ तमारूढो हरिर्नागं, सोऽमर्षात् खं द्वियाऽकरोत् । चक्रे द्वै(द्वि)रूप्य(प)मिन्द्रोऽपि, द्वै(द्वि)रूप्ये(पे)णाऽऽरुरोह च ॥ १७ ॥ चक्रे यावन्ति रूपाणि, तावन्येव हरिर्व्यधात् । आहतो मुष्टिनाऽनश्यद्, वञ्चिणा वरूपाणिना ॥ १८ ॥ स्वकर्म चिन्तयंस्तस्यौ, पश्चात् पश्चाकृतीभजन् । तपस्वी वासवोऽपीत्यं(द्ध), मुखानौ सः सुखं दिवि ॥ १९ ॥ इति कार्तिकश्रेष्ठिसम्बन्धः ॥

अथ सुकोशलमुनिमाह—

मुग्गिगल्लगिरिम्मि सुकोसलेण वग्धीकओवसग्गेण । पत्तं परमं ठाणं, कित्तिघरेण वि वरं नाणं ॥ २३ ॥
व्याख्या—‘सुकोशलेन’ नाम्ना महर्षिणा प्राप्तं ‘परमं स्थानं’ मोक्षलक्षणमिति क्रियायोजना । क्विश्चिष्टेन ? ‘व्याप्तीकृतोपसर्गेण’ व्याख्या—पूर्वभवजन्या कृतः—विहित उपसर्गः—उपद्रवो यस्य तेन, कस्मिन् ? ‘मुग्गिगल्लगिरौ’ चित्रकूटगिरौ ‘कीर्त्तिघरेण’ तज्जनकेनापि ‘वरं’ प्रधानं ‘ज्ञानं’ केवलज्ञानमित्यर्थः । सिंहावलोकनन्यायेन प्राप्तमित्यत्रापि योग्यम् । इति गाथार्थः ॥ २६ ॥

भावार्यस्तु किञ्चिदुच्यते—

पूर्वदेवेऽपि साकेतपुरे विजयभूजः । हिमचूला प्रिया पुत्रौ, वज्रबाहु-पुरन्दरौ ॥ १ ॥ उत्तरस्थां ततो(मितो) नागपुरे राट्

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
द्वितीयो
विश्रामः।

कार्तिक-
श्रेष्ठिमुने-
वर्णनं सुको-
शलमुने-
वर्णनं च ।

॥ ४७ ॥

हरिवाहनः । तस्य चूडामणी राक्षी, पुत्रश्चोदयसुन्दरः ॥२॥ पुत्री मनोह(-रिण्यस्य)रा तस्य, नाम्ना घाम्नापि चाल्मनः । तस्याः स्वयंवरे
दूरदात्रीयुग्माः परःशताः ॥ ३ ॥ वज्रवाहुकुमारोऽपि, तत्रागाद् विजयाद्भजः । ततः स्वयंवरे कन्याऽपृच्छद् राक्षामिदं पुटः ॥ ४ ॥ को
देवः ? को गुरुः ? तत्त्वं, किं ? ततो राक्षसि कतरम् । नान्यैर्दत्तमयो वज्रवाहुद्राहुत्सुचिवान् ॥ ५ ॥ देवदेवो जिनो देवो, गुरुः साधु-
गुंठ(रोः) गुणैः । तत्त्वं जिनोऽकं मुचयन्तं, धर्मो जीवदयामयः ॥ ६ ॥ प्रीत्या न्यस्ता ततस्तस्य, वरमाला गलेऽनया । स्वर्ण-अण्योरिय
विधेर्वैदुष्यं योग्ययोजने ॥ ७ ॥ वज्रवाहुर्वहुस्फीत्या, परिणीय कर्नीमिमाम् । चचाल चालयन्नुर्वी, स्वपुराय यलैरलम् ॥ ८ ॥ चतुर्विंशति-
रुदयसुन्दराणां नृपालजाः । स(त)म्प्रेणोपचारार्थमनुजमुष्टं पाश्या ॥ ९ ॥ सरणी गच्छतां तेषां वसन्तगिरिरागमत् । दत्त्वाऽऽयामां-
सतेऽस्त्रायुःप्राप्तुर्ध्यानां मुनिम् ॥ १० ॥ तद्वन्दनाय गच्छन्तं वज्रवाहुं हस्तोक्तिभिः । इत्थुः श्यालकाः शिष्यः, किममुष्य मविष्यसि ?
॥११॥ सोऽञ्चोचद् दर्शनं श्रेष्ठं, साधूनां किमुपासना(नम्) ? । तैरुक्तमेवमग्माकं पुरस्त्रादेव जल्पसि ॥१२॥ गत्वा नत्वोपविष्टास्ते, ह्यगतो
धर्मो महर्षिणा । तं ध्रुत्वोत्पन्नवैराग्यो, वज्रवाहुर्दोऽवदत् ॥ १३ ॥ भागवन् ! भवपायोधितरी दीक्षां प्रयच्छ मे । मुनिना दीक्षितः
सगो, रक्षासौ कः प्रमाद्यति ? ॥ १४ ॥ चिन्तितं श्यालकैरित्थमेनं कृत्वा कथं वयम् । याल्माम ? इति तैर्ब्राह्मद् प्रत्यन्ते व्रतमाददे ॥ १५ ॥
फथिर यथांपयामास, साकेते विजयं पुमान् । यद् वज्रवाहुना स्वार्थो व्रतेनानुष्ठितः प्रभो ! ॥ १६ ॥ सुतं पुरन्दरं राज्येऽभिषिच्य
विजयो नृपः । क्रमाद् जमाद् चारिप्रभेकेव विदुषां हि धीः ॥ १७ ॥ पुरन्दरः कीर्त्तिधरं, राज्ये न्यस्य क्रमागते । व्रतमादत्त साकेत-
राज्यं फीर्त्तिधरोऽकरोत् ॥ १८ ॥ गपाक्षस्योऽन्यथा वीक्ष्य, क्षितीक्षो मह्यं रयेः । अचिन्तयद्दवस्याऽष्टो ! सूर्यस्वापीदृशी भयेत् ॥ १९ ॥
किं पुनर्गुणान्नेतु, मलमूत्राविलेप्यति । व्रतं निष्ठुर्वैराग्याद् रश्चितो मन्त्रिणाऽऽमुतम् ॥२०॥ पद्मदशदिनेरेप मुतोत्सचेरनन्तरम् । साधो-

रघोर्ध्वनीनोऽभूद् नभोऽध्यग इवायमा ॥२१॥ सहदेवप्रियोत्पन्नः, पुत्र(सुत)सस्य सुकोशलः । राज्यं करोति साकेते, बालो बालेन्दु-
सुन्दरः ॥ २२ ॥ धर्मं शृणोतु कस्यान्ते, मेति वप्रत्रयं पुरे । विधाय्य कारयत्यम्बा, राज्ञोऽन्ता राजपाटिकाम् ॥ २३ ॥ इन्द्राब्राधिना
ज्ञात्वा, प्रयोथावसरे मुनिः । सूनोः पोटशवर्षेण, भ्रमन् साकेतमीयिवान् ॥२४॥ दृष्ट्वा दुष्टा मुनिं राक्षी, प्रविशन्तं पुरं प्रति । निष्कासतां
विद्वन्ध्यायमित्यादिष्टवती नरात् ॥ २५ ॥ गत्वा नत्वा निवृत्तास्ते, उपलक्ष्य निजेश्वरम् । किं तु(न)निष्कासित इति, राज्योक्तोऽवदन्
विमुम् ॥२६॥ तयोक्तं ज्ञास्यतीशश्रेदकाण्डे प्रव्रजिष्यति । अविलम्ब्य विद्वन्ध्वैनं, तेन निष्कासयन्तु भोः ! ॥२७॥ तत्रस्ते तं मुनिं यष्टि-
मुष्ट्यादिकिरुपाद्रवन् । धान्या घात्रीपतेरग्रे, तदुक्तं सर्वमादितः ॥२८॥ वैराग्यान्नृपतिर्द्वेष्यावहो ! मन्माह(संस्तुति)वेष्टितम् । सर्वैः स्वार्थ-
पर इति, प्रात्राजीन् पितुरन्तिके ॥ २९ ॥ पुत्रशोकात् ममाराम्बा, ह्यम्पापाताद् गवाक्षतः । व्याघ्र्यभूत् चित्रकूटाक्षौ, पुत्रलेहो हि दुर्धरः
॥ ३० ॥ तेषाते तौ तपस्वीन्, पिष्ट-पुत्रौ महासुनी । चक्रतुश्च चतुर्मासी, चित्रकूटगुहाश्रये ॥ ३१ ॥ पारणायान्यद्वा यान्तौ, पिते-
त्याह सुतं प्रति । भवितोपद्रवो मे त्वमाराधनं(नां) विधापयेः ॥ ३२ ॥ तव चेत् कारयिष्येऽहं, ततः पुत्रेण चिन्तितम् । भर्मेवोपद्रवो
भावी, मोहान् वातो न जरुषति ॥ ३३ ॥ दृष्टौ यान्तौ तथा व्याघ्र्या, हतः पुत्रोऽप्रगः सुधीः (क्षुधा) । भक्षयन्त्या रदास्तस्य, दृष्टाः काञ्चन-
संरुट्याः ॥ ३४ ॥ ऊहापोहाभ्यां सा जातिस्थितिमाप तपस्विनी । पञ्चात्तापेन जप्राहानशनं व्यसनापहम् ॥ ३५ ॥ सुकोशलमुनिः पित्रा-
ऽऽराधनां कारितः सुधीः । अन्तकृत्केवली भूत्वा, सत्साद पदमव्ययम् ॥ ३६ ॥ व्याघ्री पञ्चदशाहानि, साधुना बोधिताऽधिकम् । प्रपा-
त्यनदानं स्वर्गेऽष्टमे देवत्वमासदत् ॥३७॥ केवलज्ञानमुत्पाद्य, कीर्त्तिधरोऽपि निर्युतः । अन्तरे सुव्रतस्वामि-न्मयोरेतौ बभूवतुः ॥३८॥
इति श्रीसुकोशलमहर्षिप्रवन्धः ॥ इति श्रीस्वर्तर[गच्छ]शृङ्गारहार[श्रीकीर्त्तिरत्नसूरिशिष्य]श्रीगुणरत्नाचार्यशिष्यलेश-वाचनाचार्य-
पद्ममन्दिरगणिविरचितायां कथार्णवाङ्गायां श्रीऋषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ द्वितीयो विश्रामः ।

अथ तृतीयो विश्रामः ।

अथ श्रीनेमिजिनतीर्थोत्पन्नमहर्षीन् स्तौति—

काण्डं गुणरयणतवं, अट्ट वि अक्खोभ-सागरप्पमुहा । वण्हिसुया संपत्ता, सिद्धिं एक्कारसंगधरा ॥ २७ ॥
 व्याख्या—अष्टावन्धसोभ्याद्याः सिद्धि सम्प्राप्ता इति क्रियायोगः । ते के ? “वण्हिसुय” त्ति मीमो (मे) मीमसेन इति न्यायाद्
 अन्धकवृण्णोः सुताः—पुत्रा अन्धकवृष्णिमुताः, किं कृत्वा ? कृत्वा, किं तत् ? “गुणरयणतवं” त्ति पदैकदेशे पदसमुदायोपचाराद् गुण-
 रत्नसंवत्सरं नाम तपः । अक्षोभ्यः—द्वितीयो दशार्हः, सागरः—चतुर्थ्यः प्रमुखः—आद्यो येषां ते तथा । पुनः किंविशिष्टाः ? एकादशशङ्ग-
 धारिणः । इति गाथार्थः ॥ २७ ॥ भावार्थस्तु विशेषार्थिना नेमिचरित्रतो ज्ञेयः । स्थानाश्चन्यार्थं किञ्चिदुच्यते—

कुशात्तदेशे श्रीहृद्यपत्तनेऽन्धकवृष्णिगराद् । सवितेव प्रतापाढ्यः, सुभद्राख्याऽस्य पण्यभूत् ॥ १ ॥ अक्षोभ्यः]स्तिमितोऽन्धिश्च,
 हिर्मवान् धरंणोऽर्चलः । पूरणश्चाभिर्चन्द्रश्च, तयोरेतेऽष्ट नन्दनाः ॥ २ ॥ क्रमाद् गजसुकुमार(ल)साधोः सिद्धेरन्तत् ॥ वैराग्यात्
 नेमिनः पार्थं, तेऽष्टापि शिश्रियुर्जवम् ॥ ३ ॥ पेटुरेकादशशङ्गानि, ते विशिष्टफलार्थिनः । गुणरत्नशरत्संज्ञमिदं चारेभिरे तपः ॥ ४ ॥
 मासे चतुर्थस्तत्राद्ये, कार्यः षष्ठो द्वितीयके । तृतीये चाष्टमो मासे, तुर्येऽस्मिन् दशमो भवेत् ॥ ५ ॥ मासि मासेवमेकैकस्योपवासस्य
 वृद्धितः । यावत् पोडशमे मासेऽत्रौपवस्त्राणि पोडश ॥ ६ ॥ न्यूनान्पत्र दिनानि सुर्वस्तिन् मासेऽष्टमादिना । तत्राप्रेतनमासस्य,
 श्चिन्त्यन्तेऽहानि कानिचित् ॥ ७ ॥ शेषाणि चाग्निमे(-प्रगे) मासे, क्षिप्यैवं सर्वसहस्रया । तपःकालो दिनान्यत्र, सप्ताधिकचतुःशती ॥ ८ ॥
 पारणान्यत्र तपसि, सप्ततिः स्यात् त्रयाधिका । एवं पोडशभिर्मासेः, पूर्णाभवत्यदस्तपः ॥ ९ ॥ उत्कटिकासने स्थेयं, सूर्यन्यस्तदृशा दद्या ।

श्रीनेमिजिन-
 तीर्थीयान्ध-
 कवृष्णोरक्षो-
 भ्याद्यष्टसु-
 तवर्णनम् ।

विना प्रावरणं रात्रौ वीरासनपरिग्रहात् ॥ १० ॥ तपः समाप्य पर्यन्ते, ते समुत्पाद्य केवलम् । घातिकर्मक्षयात् सिद्धिमासदन्
परमर्षयः ॥ ११ ॥ इत्यश्वीभ्यादीनां प्रबन्धः (समाप्तः) ॥

मासा	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
तपासि	१५	२०	२४	२४	२५	२४	२१	२४	२७	३०	३३	३४	२६	२८	३०	३२
पारणामि	१५	१०	८	६	५	४	३	३	३	३	३	२	२	२	२	२

इति गुणरत्नसंवत्सरतपोयज्ञकम् । [तपोदिन ४०७ । पारणा ७३ । मास १६ सर्वतपः]
तं वंदे रहनेमिं, चडरो वच्छरसयाइ जस्स गिहे । जो वरिसं छडमत्थो, पंचसए केवली जाओ ॥ २८ ॥
व्याख्या—‘तं’ प्रसिद्धं ‘रहनेमिं’ शैवेयं वन्देऽहमिति क्रियायोगाद् गम्यम् । यस्य चत्वारि ‘वरिससयाइ’ वर्षशतानि ‘गृहे’ गृहस्था-
वासे, यो वर्षं यावत् लक्ष्यः, पञ्चशतानि ‘केवली’ केवलज्ञानवान् ‘जातः’ अभवत् । इति गार्थः ॥ २८ ॥ भावार्थस्तूच्यते—
द्वारकायां महापुर्यां, समुद्रविजयाङ्गजः । रहनेमिः शिवासुतुः, सोदरोऽरिष्टनेमिनः ॥ १ ॥ स व्रतानन्तरं नेमेर्वीक्ष्य राज(जी)मर्ती
कनीम् । सरात्तो(त्यौ)पाचत् चारुप्राभृतप्रेणादिना ॥ २ ॥ तद्दृढं याति स भ्राष्ट(तुर)जायादम्भेन नित्यशः । निर्ममे नर्म चान्येद्युस्ता-
मुचेऽदो रहःस्थिताम् ॥ ३ ॥ मृगाक्षि ! मुल्यो मुग्धानां, मञ्जराता प्रतिभाति मे । जगद्धावण्यनिस्सन्दभूतां त्वां योऽत्यजन्मुधा ॥ ४ ॥

तत् त्वां परिणयान्येहि, मा सुधा नय यौवनम् । तत् श्रुत्वा कर्णकडुकं, सा दूना तमदोऽब्रवीत् ॥ ५ ॥ मनोरथपथं नेमिनाथं रूपाति-
मन्मथम् । नीत्वा नाभिलषाम्यन्यं, वाङ्-मनः-कर्मभिर्नरम् ॥ ६ ॥ पद्मिनी पद्मिनीनाथे, कौमुदी कौमुदीपती । नदी नदीपतावेव रज्य-
तेऽहं तथा प्रभौ ॥ ७ ॥ तस्मात् मां मा सुधा सुग्ध ! वादीः पुनरिदं वचः । इत्युक्ते व्यरमन्त्रैवोऽध्यवसायात् ततस्ततः ॥ ८ ॥ पीत्वा
राजीमती क्षीरमाकण्ठं रथनेमित्तम् । ऊचे च काञ्चनं स्थालं, सुभगांऽऽनय मेऽन्तिकम् ॥ ९ ॥ आत्राय मदनफलं, वान्त्वा सा तत्र तं
जगौ । पिवेदं सोऽवदत् श्वाऽस्मि, किमहं ? यत् पिवाम्यदः ॥ १० ॥ साऽब्रवीत् किमिदं वेत्सि ?, सोऽवग् वालोऽपि वेत्स्यदः । तर्हि
त्वं नेमिना वान्तां, किं मायापातुमिच्छसि ? ॥ ११ ॥ तूष्णीकस्तद्विरा हीणः, क्षीणकामः शिवाऽऽत्मजः निवृत्तस्तदभिलाषाद् वास-
रानत्यवाहयत् ॥ १२ ॥ प्रतीक्षमाणोऽर्हद्ज्ञानसमयं राज(जी)मत्यपि । तस्यौ सद्यनि कुर्वाणा, चारित्राभिमुखं मनः ॥ १३ ॥ विहृत्य
क्ष्मां षटुःपञ्चाशदिनीं संयमाद् विभुः । सहस्राश्रवणे प्राप, केवलं रैवताचले ॥ १४ ॥ बहुमी राजपुत्रीभिः, साढं राज(जी)मती
सती । निष्कान्ता भववैराग्याद्, रथनेमिरपि क्रमात् ॥ १५ ॥ वरिषतो (ववर्ष) वारिदोऽन्चेद्युरकस्माद् देवयोगतः । चचाल प्रसुसु-
द्विश्य, भिक्षां भ्रान्त्वा शिवाऽऽत्मजः ॥ १६ ॥ मार्गे विराधनामीतोऽविशदेकां गुहां गिरेः । राज(जी)मत्यपि तत्कालं, प्रसुं नत्वा न्यव-
र्षत ॥ १७ ॥ अन्यास्तत्सहचारिण्यः, साध्य इत्यु(-खेसु-)रितस्ततः । राज(जी)मत्यविशद् देवाद्, रथनेमिश्रितां गुहाम् ॥ १८ ॥ तमसा
तमजानाना लभोद्वापयितुं सिचः । वीक्ष्यत्र तां यथाजातां, रथनेमिर्हृदाऽधुमत् ॥ १९ ॥ भद्रे ! सोऽहं रथनेमिस्त्वत्सङ्गमसमुत्सुकः ।
प्रागेवाभवमेकान्ता(न्तो)ऽधुना प्राप्ता चिरार्थिता(प्राप्तश्चिरार्थितः) ॥ २० ॥ तदेहि स्मरतप्तं मां, कुरु शीतलमात्मनः । सङ्गामृतच्छटाच्छोदान्न
सन्तो निष्फलार्थनाः ॥ २१ ॥ अष्टष्टुररुपायास्ते, नातिपीडाऽपि भाविनी । पूर्णोभिलाषावनु च, श्रयिष्यावो व्रतं हितम् (हि तत्) ॥ २२ ॥

स्वरानुसारतो ज्ञात्वा, रथनेमिं महासती । कृत्वाऽङ्गाच्छादनं दोर्भ्यां, सकम्प्रो(म्पो)पाविशद् भुवम् ॥ २३ ॥ स्वशीलरत्नरक्षार्थं, मोक्षार्थ-
मुग्रसेनजा । धभापे नेदशं युक्तं, कुल्यानां नरकाय यत् ॥ २४ ॥ चैत्यद्रव्यव्यये साग्नीशीलभङ्गर्षिपातने । तथा प्रवचनोद्वाहे, मूलाग्नि-
बोधिशालिनः ॥ २५ ॥ श्रीनेमेरुजो भूत्वा, मूल्याऽस्यैवान्तिपत् (प्रती) तथा । केयमद्यापि दुर्बुद्धिलोकद्वयविरोधिनी ? ॥ २६ ॥
प्रस्कन्दन्ति ज्वलज्योतिर्धूमकेतुं दुरासदम् । नेच्छन्ति वान्तमा(वान्तिमद्)भोक्तुं, कुले जाता अगन्धने ॥ २७ ॥ धिगलु ते यशस्का-
मिन् !, यत्त्वं जीवितकारणात् । पातुमिच्छसि भो ! वान्तं, श्रेयस्ते मरणं खलु ॥ २८ ॥ भोजवृष्णोरदं पुत्र्यन्धक्कवृष्णोः सुतो भवान् ।
मा धुले गन्धनेऽभूव संयमं निभृतश्चर ॥ २९ ॥ त्वं करिष्यसि चेद् भावं, या या द्रक्ष्यसि योपितः । वाताविद्धो हृठ (ह्रुम) इव,
चा(ह्य)स्थितात्मा भविष्यसि ॥ ३० ॥ एवं तस्या घचः श्रुत्वा, महासत्या महासुनिः । अङ्गुशेन यथा नागः, प्रत्यागात् संयमाध्वनि
॥ ३१ ॥ स्वदुश्चरितमालोच्य, प्रभोरपे पट्टकिभिः । छद्मस्थो वत्सरं स्थित्वा, स मुनिः प्राप केवलम् ॥ ३२ ॥ शतानि नव सैकानि,
वर्षाणामायुरात्मनः । प्रपाल्यर्षी रथनेमिर्जगाम पदमव्ययम् ॥ ३३ ॥ इति श्रीरथनेमिसम्बन्धः ।

अथ गाथाद्वयेन दशर्षिसम्बन्धमाह—

जालि-मयालि-उवयालि-पुरिससेणे य वारिसेणे य । पञ्चन्न-संव-अणिरुद्ध-सचनेमी य ददनेमी ॥ २९ ॥
पद्मासं पद्मासं, भज्जाउ चइउ(य) वारसंगधरा । सोलससमपरियाया, सिद्धा सि(स)लुंजए दस वि ॥ ३० ॥

व्याख्या—दशापि 'शुद्धये' पुण्डरीके 'सिद्धाः' निष्ठितार्था धभूवुरिति क्रियायोगः । ते के ? जालिमयालिरुपजालिः पुरुषसेनश्च
वारितेनश्च एते पञ्चापि वसुदेवपुत्राः । 'प्रयुन्नः' रुक्मिणीपुत्रः । 'शाम्नः' जाम्बवतीपुत्रः । 'अनिरुद्धः' प्रयुन्न-वैदर्भ्योः पुत्रः ।

‘सत्यनेमिश्च दृढनेमिः’ शिवाऽङ्गजौ । इति प्रथमगाथावयवार्थः ॥ २९ ॥ पञ्चाशत् पञ्चाशत् ‘भार्याः’ प्रथमविवाहपरिणीताः । अपरास्तु यास्ता न भण्यन्ते । यतः शान्देवाष्टोत्तरं शतमेकवेलायामपि परिणीतमिति । कृष्णदत्त(प्रदत्ताः)पञ्चाशदाययुष्मास्ताः ‘स्यस्त्वा’ विहाय, किंविशिष्टाः ? द्वादशाङ्गधारिणः “सोलस” त्ति षोडशवर्षव्रतपर्यायाः सिद्धाः । इति द्वितीयगाथार्थः ॥३०॥ शेषाः सर्वेऽपि प्रसिद्धा एव । प्रद्युम्न-शान्दानिरुद्धानामुच्यते—

अतिमुकर्षिरेन्येवू रुक्मिणीगृहमागतम् । तं दृष्ट्वा सत्यभामाऽपि, तनाऽऽगतवती द्रुतम् ॥ १ ॥ रुक्मिण्यपृच्छद् भगवन् !, भविता मे सुतो ? न वा ? । मुनिराह हरि(रेस्तु)तुल्यो, भविता ते सुतोऽचिरात् ॥ २ ॥ तत् श्रुत्वा सत्यभामाऽऽह्वयत्, कृष्णाम्भो भविता स मे(मम) । रुक्मिण्याह मुनेर्वाक्यं, न क्वापि फलति च्छलात् ॥ ३ ॥ एवं विवदमाने ते, कृष्णोपान्तमुपेयतुः । तदा तनागतो दुर्योधनो भामाबुजो नृपः ॥ ४ ॥ भामाऽऽह्वयत् मम पुनाय, त्वया देया स्वरुन्यका(स्वका कनी) । रुक्मिण्यप्याह मे देया, सूनेवे स्वकनी नृप ! ॥५॥ दुर्योधनोऽवदत् पूर्वं, या सुतं प्रसविष्यति(ते) । तस्मै देया स्वकन्येति, किमङ्गोरन्तरं द्वयोः ? ॥ ६ ॥ भामाऽवदत् सुतो यस्याः, प्रथमं परिणेष्यति । तद्विवाहेऽन्यया केशाः, प्रदेयाः शिरसोऽत्र नु ॥ ७ ॥ साक्षिणः प्रतिमुबञ्च, रामपादाञ्च केशवः । दुर्योधनञ्चेत्युक्त्वा ते, द्वे अपि जन्मतुर्गृहम् ॥ ८ ॥ अन्यदाऽपश्यदात्मानमाह्वं गौरगोस्थिते । विमाने रुक्मिणी स्वप्ने, जागरूकाऽभवत् पुनः ॥ ९ ॥ तदानीमेव प्रच्युत्य, महाशुक्रात् महासुरः । रुक्मिण्युदरकासारेऽवातरद् राजहंसवत् ॥१०॥ श्रातः शशंस तं स्वप्नं, सा पत्युर्व्योक्रोत् पतिः । प्रिये ! सुतोऽद्भुतो भावी, विश्वेकसुभगस्तव ॥ ११ ॥ तदा तनागता भामादासी न्याख्यां निशम्य ताम् । गत्वाऽऽह्वयत् सत्यभामायै, तत्कर्ण-गारलोपमम् ॥ १२ ॥ तत् श्रुत्वा साऽप्यमुं स्वप्नं, कल्पयित्वाऽह केशवम् । स्वप्नेऽद्य दृष्टो स्वामिन् !, हस्तिमहोपमो गजः ॥ १३ ॥ तत्कूट-

मिह्नितैर्जानन्, कृपन् मेत्यच्युतोऽवदत् । भावी तव सुतो रम्यः, सुलङ्कद्वचनो हि सन् ॥ १४ ॥ देवात् तदेव गर्भोऽभूद्, वष्टुघेऽस्या-
स्तयोदरम् । यथावस्योदरा रुक्मिण्यभूदुत्तमगर्भतः ॥ १५ ॥ तां तथा वीक्ष्याह भामा, रहः कृष्णं तव प्रिया । मृपैषा गर्भमाख्याति, वीक्ष-
स्योदरमावयोः ॥ १६ ॥ तदैवावर्द्धयद् दासी, कृष्णं यद् देव ! रुक्मिणी । पुत्ररत्नं प्रसूताऽस्ति, प्राचीव रविमण्डलम् ॥ १७ ॥ तत् श्रुतौ(श्रवो-
दुःश्रयं श्रुत्वा, भामा यान्त्येव सद्मनि । भाग्यं फलति सर्वत्र, सुपुत्रे भानुकं सुतम् ॥ १८ ॥ पुत्रेक्षणोऽसुकः कृष्णः, सवोऽगाद् रुक्मिणीगृहे ।
अर्वागनाव्य तनयं, विष्टरस्यो दृशा पपौ ॥ १९ ॥ प्रद्योतन इव प्रद्योतयत्येपोऽखिला दिशः । उल्लापनेऽयं प्रद्युम्न इत्याख्यां शार्ङ्ग्यदात् मुदा
॥ २० ॥ धूमकेतुः सुरो वैराद्, रुक्मिणीवैपमायया । लात्वा बालं हरेर्हस्तात् तवा वैताढ्यमभ्यगात् ॥ २१ ॥ प्राप्तश्च भूतरमणोद्यानं
दृष्ट्यो सुरायमः । दृपयारफाल्य हन्म्येनं, नैवं स्यादतिदुःखितः ॥ २२ ॥ परं परिहराम्येनं(तं), शिलायां यत् क्षुधाऽऽतुरः । क्रन्दन् स्वयं
प्रियैर्वैवं, स्थान्मे वैरप्रतिक्रिया ॥ २३ ॥ ततस्तं सोऽत्यजद् व्योम्नोऽनुपक्रमायुरेप तु(नु) । बहुपर्णास्थिते देशे, पपातान्तिमदेहतः ॥ २४ ॥
अग्निज्वाल(ला)पुरात् प्रातः, कालसंवरखेचरः । अपश्यत् स्वलितं यानं, तत्र गच्छन् निजं पुरम् ॥ २५ ॥ स्वलना मद्धि मानस्य, किमिति चिन्त-
यन् खगः । उत्तार नमस्तोऽभं, तं ददर्शांशुवाकृतिम् ॥ २६ ॥ ईदृगद्भुतमाहात्म्यो, महात्मेत्येप चिन्तयन् । पत्न्यै कनकमालायै, पुत्रत्वेन
ददौ खगः ॥ २७ ॥ मेघकूटपुरेऽथैत्य, जनेष्वेवं खगोऽवदत् । कनकमालया सन्तुः, सुपुत्रे गूढगर्भया ॥ २८ ॥ पुत्रजन्मोत्सवं बाढं, विधाय
सुदिने नृपः । प्रद्योतनाद् दिशां चाऽऽख्यां, तस्य प्रद्युम्न इत्यदात् ॥ २९ ॥ इत्थश्च रुक्मिणी कृष्णमेत्याऽऽख्यत् स क तेऽङ्गजः ? । त्वयाऽ-
पुनैव नीतोऽसावित्याह विस्मितो हरिः ॥ ३० ॥ मुधा प्रतारयस्येवं, किं नाथेत्याह रुक्मिणी । घृ(ष्ट)घृ(मु)ष्टः केनापि शार्ङ्गीति, सर्वत्रा-
न्येषयत् सुतम् ॥ ३१ ॥ तद्वात्ताप्रान्तितो देवी, मूर्च्छिता भूतलेऽलुल(ठ)त् । लब्धसंज्ञा करोदोच्चैरस्ताडनपूर्वकम् ॥ ३२ ॥ शोकाद्वैतमयं

जज्ञेऽखिलं यदुक्कलं तदा । भामां भामापतीवारं, विनैकं द्वारकापुरि ॥ ३३ ॥ नाद्याप्युदन्तो मत्सूनेः, का विष्णोः प्रभविष्णुता ? । इति युवाणा रुक्मिमण्यदाद् दुःखं दुःखि(स्थि)नो हरेः ॥ ३४ ॥ दुःखितस्य हरेस्तत्र, समस्यैर्यदुभिः समम् । नारदर्यिः सदस्यागत, पप्रच्छैतत् किमित्यहो ! ? ॥ ३५ ॥ जगाद् यदुनाथोऽथ, रुक्मिमणीसूः करात् मम । जातमात्रो हवः कैश्चित्, तच्छुद्धिं किं न वेत्सि भोः ! ? ॥ ३६ ॥ नारदोऽवददत्रासीत्, पुप ज्ञान्यतिमुक्तकः । स साम्प्रतं शिवं प्राप्तः, कोऽपि ज्ञानी न भारते ॥ ३७ ॥ परं सीमन्धरः प्राच्यविदेहेष्वयुना जिनः । अस्ति सन्देहसन्दोहच्छेदी प्रष्टुमि तं हरे ! ॥ ३८ ॥ ततश्च यदुभिः सर्वैरभ्यर्च्यार्थ्यर्थितो भृशम् । जगाम नारदमुनिः, प्राग्विदेहे(हं) स्वविद्यया ॥ ३९ ॥ तत्रेशं धर्मसद्ग्रथं, नत्वा पप्रच्छ नारदः । तनयः कृष्ण-रुक्मिमण्योः, प्रद्युम्नः कायुना विभो ! ? ॥ ४० ॥ स्वाम्याह युसदा पूर्ववैरिणा धूमकेतुना । हतश्च तेन(श्छलेन) वैताढ्यशिलायां सोऽर्भ उज्जितः ॥ ४१ ॥ न मृतोऽन्तिमदेहत्वात्, प्रातर्दृष्टः स्वचारिणा । लात्याऽर्पितोऽङ्गजत्वेन, पत्न्यै तत्रैधते सुखम् ॥ ४२ ॥ नारदः पुनरप्याह, धूमकेतोः सहायुना । कथं पूर्वभवे वैरमासीद् ? विश्वेश्वरादिश ॥ ४३ ॥ स्वाम्याहयद्, जम्बूद्वीपस्य, भारते मगधावनौ । शालिग्रामेऽस्त्युपवनं, नाम्ना ख्यातं मनोरमम् ॥ ४४ ॥ तस्याधिष्ठायको यक्षो, नाम्नाऽभूत् सुमना इति । तत्र ग्रामे द्विजः सोमदेवो भार्योऽग्निलाहया ॥ ४५ ॥ अग्निमूर्ति-वायुभृती, तत्पुत्रो विद्ययोन्मदी । मुञ्जानौ यौवने भोगांस्तथर्वेदकोविदौ ॥ ४६ ॥ तस्मिन्नेव वनेऽन्येद्युर्नन्दिर्वर्द्धनसूरिराद् । सशिष्यः समवासार्पन्निमुद्रांगेत्य सं जनाः ॥ ४७ ॥ तदा तत्रैत्य तौ विप्रपुत्रौ विद्यामदोत्कटौ । ऊचतुर्वेत्सि भोः किञ्चिद्, यदि तद् वद कद्वद ! ॥ ४८ ॥ सत्यार्थस्तस्य सत्याख्यः, शिष्योऽवोचत् कुतो युवाम् । आयातावूचतुस्तौ तु, शालिग्रामान् कुतोऽन्यतः ? ॥ ४९ ॥ सत्योऽब्रवीन्तु मानुष्यं, भोः ! सम्प्राप्तौ कुतो भवात् ? । पृच्छामीत्यसि तद् श्रुतं, जानीथो यदि किञ्चन ॥ ५० ॥ तत् श्रुत्वाऽधोमुखौ ज्ञानहीनौ तौ तस्यतुर्द्विया ।

मुनिराहासि जल्पामीत्युक्त्वा वक्तुं प्रचक्रमे ॥ ५१ ॥ विप्रौ ! पूर्वभवेऽभूतां, युवां ग्रामेऽत्र जग्मुकौ । मांसाशिनौ वनस्थल्यामथकेन कुडुम्बिना ॥ ५२ ॥ स्वक्षेत्रे चर्मरज्ज्वादि, मुक्तमार्द्रीकृतं च तत् । वृष्ट्या निश्चयन्यदा सर्वं, भवद्भ्यां वीक्ष्य भक्षितम् ॥ ५३ ॥ अत्याहाराद् युवां मृत्वा, सोमदेवाग्निलाष्टहे । उत्पन्नावहङ्गजत्वेन, भो द्विजौ ! निजकर्मणा ॥ ५४ ॥ प्रातः स हालिकः क्षेत्रे, गतस्तद् वीक्ष्य भक्षितम् । गृहं गतो मृतः कालाद्, देवाद् जातः क्षुपासुतः ॥ ५५ ॥ जातिस्मरत्वं सन्प्राप्तः, पुत्रं तातं क्षुपां प्रसूम् । जल्पामि कथमित्येष, जन्ममूकोऽभवच्छलात् ॥ ५६ ॥ युवयोः प्रत्ययश्चेन्नाकार्यं तं पृच्छतं यथा । मद्वाचा मूकतां मुक्त्वा, स सर्वं वक्ति वां पुरः ॥ ५७ ॥ तत् श्रुत्वा वीतुकोत्तलैः, कृतकोलाहलैर्जनैः । हालिकः शीघ्रमानीतः, साधुस्तं प्रत्यदोऽवदत् ॥ ५८ ॥ भो ! भवेऽस्मिन् पिता पुत्रः, क्षुपा माता त्रिया प्रसूः । भवेत् कर्मानुभावेन, तत् किं मौनं ? त्रया च का ? ॥ ५९ ॥ आत्मसंवादि तत् श्रुत्वा, हालिको मुदितो मुनिम् । नत्वाऽऽख्यत् शृण्वतां तेषां, यथोक्तं प्राग्भयं निजम् ॥ ६० ॥ प्रबुद्धो हालिकस्तत्र, प्रात्रजन् वहवो जनाः । हास्यमानौ जनैर्विप्रौ, विडम्ब्यौ जग्मुर्गृहम् ॥ ६१ ॥ मुनौ चैरायमाणौ तौ, सत्यज्ञौ हन्तुमागतौ । रात्रौ सुमनोयक्षेण, स्तम्भितौ दम्भितौकसौ ॥ ६२ ॥ दृष्ट्वा जनाः प्रातः, क्रन्दन्तौ पितरौ तयोः । यक्षः प्रत्यक्षीभूयाऽऽख्यद्, भो ! मया स्तम्भिताविमौ ॥ ६३ ॥ दीक्षां विना(नै)नयोर्मुक्तिर्नेति यक्षेण जल्पिते । ऊचतुर्दुन्दुरा दीक्षा, श्राद्धधर्मोऽस्तु नौ परम् ॥ ६४ ॥ चक्रतुर्निरतिचारं, जिनधर्मं तदादि तौ । न तयोः पितरावर्हद्दधर्मं मिथ्यात्वयासितौ ॥ ६५ ॥ अग्निभूति-वायुभूती, मृत्वाऽभूतां क्लमेण तौ । सुरौ सौधर्मकल्पे पट्पल्यायुक्तौ ततश्च्युतौ ॥ ६६ ॥ जातौ तौ गजपुरेऽर्हद्दासस्य यणिकोऽङ्गजौ । पूर्णभद्र-माणिभद्रौ, श्रावकौ प्राग्भवकृमात् ॥ ६७ ॥ तत्रान्येषुर्महैन्द्राल्यो, मुनीन्द्रः सम-यासरत् । धमं श्रुत्वाऽन्तिके तत्याऽर्हद्दासः शिथिले व्रतम् ॥ ६८ ॥ पूर्णभद्र-माणिभद्रौ, यान्तौ तं वन्दितुं मुनिम् । घण्डालं कुर्कुरी

मार्गे, वीक्ष्य सिद्धिहस्तुराम् ॥ ६९ ॥ गत्वा पप्रच्छतुर्नत्वा, चण्डालं शुनिकामिमाम् । परयतोरावयोः खेहो, जागर्त्सि भगवन् ! कथम् ? ॥ ७० ॥ ब्रह्माह पितरौ यौ वां, सोमदेवाम्निलाभिधौ । मृत्वा शङ्खपुरे तातो, जितशत्रुर्नृपोऽभवत् ॥ ७१ ॥ ब्राह्मणी रुक्मिणी नाम्ना, मृत्वाऽत्रैव पुरेऽग्निला । सोमभूतेः प्रिया जज्ञे, केशवस्यैव रुक्मिणी ॥ ७२ ॥ जितशत्रुर्नृपोऽभ्येद्युक्तां स्वगु(गे)हाङ्गणस्थिताम् । निरीक्ष्य जज्ञे कामार्त्तः, परस्त्रीलम्पटो हि सः ॥ ७३ ॥ सोमभूतेर्मुघोत्पाद्यापराधं स्वावरोधने । चिक्षेप रुक्मिणीं भूपो, विप्रोऽमूद-
भिमभवत् ॥ ७४ ॥ जितशत्रुः सहस्राब्दं, भोगान् सुक्त्वा तथा सह । नरकेऽगात् त्रिपल्यायुर्जा(रि)त्वादतिदुःखमाक् ॥ ७५ ॥ तत उद्बुल्य वातपुर्हते मृगयुगा स तु । नायी श्रेष्ठिसुतो जातो, मृत्वा सोऽप्यभवत् करी ॥ ७६ ॥ देवाद् जातिस्मरः प्रायं, कृत्वाऽष्टादशमेऽहनि । मृतो (त्वा) यैमानिको जज्ञे, त्रिपल्यायुः सुरः करी ॥ ७७ ॥ ततःश्रुत्वैप चा(च)ण्डालः, सोऽभवद् रुक्मिणी स्थियम् । शुन्यमूत् संसृतिं भ्रान्त्या, ज्ञेहसैनतयोर्हि वाम् ॥ ७८ ॥ इति श्रुत्वा वणिक्पुत्रौ, जातिस्मृत्याऽऽप्तया तथा । प्रत्यवोधयतां श्रीला, चण्डालं, शुनिकां च ताम् ॥ ७९ ॥ मासप्रायेण चाण्डालः, सुरो नन्दीश्वरोऽभवत् । शुनी शङ्खपुरे प्रायाद्, राजपुत्री सुदर्शना ॥ ८० ॥ पृष्टस्ताभ्यां स एवर्षिः, पुनः माह वयोर्गेतिम्(तम्) । बोधिता राजपुत्राभ्यां, प्रब्रज्य त्रिविदेऽगमत् ॥ ८१ ॥ तौ श्राद्धधर्ममाराध्य, शुद्धं सौधर्ममीयतुः(मापतुः) । च्युत्वा गजपुरेऽभूतां, विष्वक्सेननृपाल्मजौ ॥ ८२ ॥ मधु-कैटभनामानौ, सोऽथ नन्दीश्वरोऽस्मरः । भवं(वे)भ्रान्त्या वटपुरे, राजाऽभूत् कनकप्रभः ॥ ८३ ॥ साऽपि च्युत्वा भवान्(वं) भ्रान्त्या, चन्द्राभाख्याऽस्य पत्न्यभूत् । राजा राज्ये यौवराज्ये, मधुं च कैटभं न्ययात् ॥ ८४ ॥ शास्ति संयमसाम्राज्यं विष्वक्सेनोऽपरं मधुः । इन्द्रोपेन्द्राविवान्योन्यमनुत्तरसुलैषिणौ ॥ ८५ ॥ मधु-कैटभयोर्देशं, भीमः पक्षीपतिश्छ-
(र्वै)लात् । उपद्रवत् स च(श्ववत्) कूर्त्थचालोदिरय तं मधुः ॥ ८६ ॥ मधुं वटपुरे मार्गे, सेवकः कनकप्रभः । भोजनान्ते सचन्द्राभ

उपतस्थे सढौकनः ॥ ८७ ॥ चन्द्राभा वीक्ष्य चन्द्राभाननां कामातिपीडितः । गृह्णन् वलान्निपिद्धोऽस्थान्, कथञ्चिन्मन्त्रिणा मधुः ॥ ८८ ॥
चन्द्राभाऽगात् स्वशुब्धान्ते, नित्वा पक्षीपतिं मधुः । प्रत्याद्युत्तोऽर्चितोऽस्यर्थं, कनकेनोपदाऽऽदिभिः ॥ ८९ ॥ लज्जां मुक्त्वा मधुः प्राह, प्राभृ-
तैरसिखैरलम् ! । चन्द्राभामर्षयैकां मे, मन्मनोमृगवागुराम् ॥ ९० ॥ याच्यमानां(नो)ददौ नैप, यावत् तां कनकप्रभः । आच्छिद्यपि
यलात् तावदनैपीत् स्वपुरे मधुः ॥ ९१ ॥ तदुःखदुःखितोऽस्वन्तं, मूर्च्छितः पतितः क्षितौ । उत्थाय विलपन्नुर्ध्वभ्राम कनकप्रभः ॥ ९२ ॥
चन्द्राभासदनेऽन्येद्युधिरेण मधुरागतः । चिरपयितं किमद्येति, तथा प्रष्टोऽनवीददः ॥ ९३ ॥ पारदारिकवादेऽस्थां, सहामाल्यैर्न निर्णयः ।
तस्य कृत इति श्रुत्वा, चन्द्राभा स्माह सस्मितम् ॥ ९४ ॥ स पारदारिकः पूज्य एव किं बहुचर्चया ? । कथं ? पूज्यो(ज्या)हि भो ! (ते) राज्ञां,
निप्राह्य(ह्या) इत्यवगन् मधुः ॥ ९५ ॥ तत् श्रुत्वाऽऽह चन्द्राभा, यथेवं न्यायवान् भवान् । न जानाति(सि) किमाल्मानं, तदाद्यं पारदारि-
कम् ? ॥ ९६ ॥ तत् श्रुत्वाऽरुन्तुदं व्रीडादस्थान्मधुरधोमुलः । इतश्चोन्मत्तचमृत्यन्, गायत्रागात् स तत्पतिः ॥ ९७ ॥ राजमार्गे रजो-
दिग्धं, वाल्मेरुग्यसुरै (सुग्धदुग्धसुलै-) र्वृतम् । तं वीक्ष्य दग्धौ सा धिङ् मामस्येदग्गुःसदायिनीम् ॥ ९८ ॥ ततस्त्वं मधवे चन्द्राभाऽदर्श-
यत् तथास्यितम् । सोऽप्यन्यतप्यतात्यर्थं, स्वेन दुष्कर्मणेक्ष्य तम् ॥ ९९ ॥ ततो बन्धुसुतं राज्ये, न्यस्य कैटभुङ् मधुः । व्रतं जग्राह वैरा-
म्याद्, विमलयाहनान्तिके ॥ १०० ॥ बहुवर्षसहस्राणि, तेषां तत्र तौ तपः । द्वादशाङ्गधरो धैयावृत्यकर्मोद्यतो सदा ॥ १०१ ॥
आलोचित-प्रतिकान्तौ, कृत्वाऽन्तेऽनशनं च तौ । मृत्या सामानिकौ देवौ, महाशुक्ले बभूवतुः ॥ १०२ ॥ सहस्रत्रयमब्दानां, क्षपयित्वा
सुदादिभृत् । ज्योतिष्के धूमकेत्याख्य उत्पन्नः कनकप्रभः ॥ १०३ ॥ ममार्गं मधुजीवं स, पूर्ववैराद् ददशे न । महर्द्धित्वादयो प्राप्य,
मर्त्यत्वं तापसोऽभवत् ॥ १०४ ॥ कृत्वा वाल्तपो घोरं, मृत्या वैमानिकः सुरः । मधुं महर्द्धिकं द्रष्टुं, तत्राप्यलमभूत् सः ॥ १०५ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां दृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।

प्रद्युम्न-
कुमारादि-
प्रबन्धः ।

॥ ५३ ॥

ततश्च्युत्वा भवं भ्रान्त्वा, किञ्चित् सुकृतकर्मणा । ज्योतिष्केषु सुरो धूमकेतुनामा वभूव सः ॥ १०६ ॥ प्रच्युत्य सप्तमस्वर्गात्, मधु-
जीवोऽपि साम्प्रतम् । रुक्मिण्याः केशवस्याप्रमहिष्यास्तनयोऽभवत् ॥ १०७ ॥ धूमकेतुर्मधुं पूर्ववैरिणं जातमात्रकम् । जडेऽश्वैस्सीद्
जिघांसुस्तं बालं दङ्कशिलोपरि ॥ १०८ ॥ अक्षतान्नोऽन्तिमाङ्गत्वाद्, जगृहे संवरेण सः । मातुः षोडशवर्षेणां, भ्रान्ते भाव्यस्य सङ्गमः
॥ १०९ ॥ इति श्रुत्वा प्रभुं नत्वोत्पत्याऽऽगात् नारदो मुनिः । मेघकूटपुरे तत्र, संवरेणार्चितो भृशम् ॥ ११० ॥ विद्याऽभूत् तेऽङ्गज
इत्यृषिणोक्तेऽदृशि भूजुजा । प्रद्युम्नोऽन्वानुसारेण, निश्चिकाय स तत्सुतम् ॥ १११ ॥ कालसंवरमापृच्छयौत्पत्याऽऽगाद् द्वारकां मुनिः ।
उन्मुदैर्यदुभिर्दं(ः)ष्टः, स्पष्टमाचष्ट तत् समम् ॥ ११२ ॥ तत् श्रुत्वा रुक्मिणी जाप्रत्युलका सुतवार्त्तया । सीमन्धरं नमश्चक्रे, तत्रस्थाऽस्याश्च
सुस्थिता ॥ ११३ ॥ इतश्च कनकमाला, प्रद्युम्नं प्राप्तयौवनम् । शस्ताभ्यस्तकलं वीक्ष्य, कामव्याप्तेत्यचिन्तयत् ॥ ११४ ॥ मन्ये कापि
न हीदृक्षा, देवेषु खे(र्य)चरेषु वा । विधातिशायिरूपश्रीर्यादृक्षाऽमुष्य वीक्ष्यते ॥ ११५ ॥ स्वयं प्रवर्द्धितस्यास्य, तत् तरोरिव चैत् फलम् ।
न गृह्णामि सुधा जन्म, ममेत्यालोच्य साऽऽह तम् ॥ ११६ ॥ शृणु भो ! इह वैताढ्ये, उत्तरश्रेणिमण्डनम् । नाम्नाऽनलपुरं तत्र,
गौरीवंशोद्भवो नृपः ॥ ११७ ॥ निपघास्यः सुतस्तस्य, नैपधिः पुत्रिका त्वहम् । प्राणेभ्यो बह्मभा मेऽदाद्, गौरीविद्यां पिताऽन्यदा ॥ ११८ ॥
प्रज्ञसिं संवरो विद्यामुपयेमे प्रदाय माम् । सिद्धविद्याद्वयाया मे, महिम्नाऽस्य जगत् तृणम् ॥ ११९ ॥ नान्यां कन्यामसौ रक्तो, मयीच्छति
ववेदशी । वृणोम्यसि भज त्वं मां, तत्कर्मैह फलेप्रहि ॥ १२० ॥ प्रद्युम्नोऽवददाः ! शान्तं, पापं किं च ब्रवीष्यदः ? । त्वं माताऽहं सुतस्तेऽदो,
नरकाय द्वयोरपि ॥ १२१ ॥ साऽप्याख्यत् मेऽङ्गजो नासि, किन्त्वायान् कालसंवरः । अग्निज्वाल(ला)पुरान् प्राप, त्वां मुक्तं केनचिद्
वने ॥ १२२ ॥ पालनायार्पितो मह्यं, मयैव(वं)पालितो भवान् । परापत्यमतो भोगमुक्तौ दोषो हि नावयोः ॥ १२३ ॥ इति श्रुत्वाऽवदत् काष्णो,

मावः ! सत्यमिदं परम् । संवरान् तत्सुतेभ्यश्च, कुर्मन्नित्थं विभेम्यन्तु ॥ १२४ ॥ पुनः सा स्माह, मा भैपीर्महाविद्ये उभे तव । दास्यामि गौरी-
प्रज्ञस्यौ, मयाजप्यस्तयोर्वलात् ॥ १२५ ॥ नाकार्यं सर्वथा कार्यमित्यालोच्याऽऽह कृष्णसूः । वहिं देहि महाविद्ये, करिष्ये त्वद्वचस्ततः
॥ १२६ ॥ तथा कामान्धया तस्मै, दत्ते विद्ये उभे अपि । प्रद्युम्नोऽसाधयत् सद्यो जाम्बवतीनपुण्यवान् ॥ १२७ ॥ कामार्थे प्रार्थयमानां,
पुनस्त्रामाह कृष्णसूः । पुराऽमूद् यद्वचनात् माताऽधुनाऽऽचार्या तदर्पणात् ॥ १२८ ॥ नाभ्यर्थ्योऽतस्त्वयेत्युक्त्वा, प्रद्युम्नोऽगाद् वहिः
पुरात् । चिन्तयंश्चेष्टितं स्त्रीणां, तस्यौ कालम्बुकातटे ॥ १२९ ॥ नरैर्विदार्यं पूञ्चके, स्वमुखैः संवरप्रिया । विमेतदिति सम्भ्रान्तास्तस्यास्तत्रै(ने-
पुरात्मजाः ॥ १३० ॥ भोः पुनास्त्वल्पितुः पुत्रकेणानेन दुरात्मना । विदारिताऽस्मि कामार्त्या, पिण्डदात्रीवदोतुना ॥ १३१ ॥ ततो मिलित्वा
ते सर्वे, सन्नह्योदायुधाः दुधा । प्रद्युम्ने प्राहरन् वाप्यां, पाप ! पापेति भाषिणः ॥ १३२ ॥ विद्याद्वयानुभावेन, लीलैवैव जघान तान् । प्रद्युम्नो
हर्यक्ष इव, संवरान्(दुर्द्धरः)संवराल्मजान् ॥ १३३ ॥ तद्वथादधिकं क्रुद्धो, युद्धायेयाय संवरः । प्रद्युम्नेन जितः सद्यो, विद्योत्पादितमायया
॥ १३४ ॥ सात्रुतापः शशंसास्मै, मातुर्वृत्तान्तमादितः । ज्ञातव्यतिकरः सोऽपि, प्रद्युम्नं पर्यपूजयत् ॥ १३५ ॥ प्रज्ञस्या ज्ञापितं तत्रायातमानर्धे
नारदम् । प्रद्युम्नोऽम्यर्षिरप्याख्यद्, जिनोकं प्राचनं भवम् ॥ १३६ ॥ किं च प्रद्युम्न ! ते मातुः, प्रतिज्ञा भामया सह । अस्ति पुत्रस्य वीवादेऽ-
न्यया देयाः स्वमूर्द्धजाः ॥ १३७ ॥ भामासूनुरिदानीं तद्, भानुकः परिणेष्यति । तत्रार्पणीयास्त्वन्मात्रा, हारिताः पणतः कचाः ॥ १३८ ॥ त्वद्वि-
योगेन च पचविह्वेन तव प्रसूः । मरिष्यति सति सुते, लब्ध्वपीति त्रजाऽऽद्यु तत् ॥ १३९ ॥ ततः संवरमामञ्ज्य, प्रद्युम्नो मुनिना समम् । कृतं
विमानं प्रज्ञस्याऽप्यारहाऽऽगात् पितुः पुरीम् ॥ १४० ॥ प्रद्युम्नं नारदस्तत्र, प्रादेयं लल्पितुः पुरी । यां स्वर्ण-दिव्यमाणिस्यपूरितां धनदो
व्यधात् ॥ १४१ ॥ प्रद्युम्नोऽप्याह यानेऽस्मिन्, श्वेयमत्रैव तावता । पुर्यां कुर्यां चमत्कारं, किञ्चिद् यावत् स्वशक्तिजम् ॥ १४२ ॥ आमेति

नारदेनोक्ते, भानुकोद्बाह(ह)कन्यकाम् । यज्ञयानामध्यगतां, वीक्ष्य जज्ञेऽच्युताऽऽत्मजः ॥ १४३ ॥ मुमोच नारदान्ते ता, भयात्
कम्प्रचपुर्लताम् । कृष्णाऽऽत्मजोऽयमित्युक्त्वाऽऽद्यासयामाम नारदः ॥ १४४ ॥ स वानरो नरो भूत्वा, गत्वाऽऽहाऽऽरामपालकान् ।
फलानि ददतात्यन्तश्रुधितस्यास्य मत्कपेः ॥ १४५ ॥ तेऽवोचन् रक्षयते यन्नाद्, भानुकोद्बाहदेतवे । द्रव्यैः प्रलोभ्य कपिनाऽऽरामो-
रिक्तीकृतः फलैः ॥ १४६ ॥ तथैव याजिना दृष्टात्स्थणश्चन्यांश्चकार सः । सुखादुसलिलस्थानान्येषोपाण्यप्यशोपयत् ॥ १४७ ॥ ज्ञात्यवाजि-
वणिग् भूत्वा, वाहात्स्या पाहयन् हयम् । पृष्टोऽसौ भानुकेनाऽधः, कस्यायं? सोऽप्यवक् मम ॥ १४८ ॥ भानुकः साह मे देहि, मूल्यं
दास्यामि याचितम् । प्रद्युम्नोऽवदादत्स्य, परीक्ष्याऽऽजो भवेन्न मे ॥ १४९ ॥ भानुकोऽथं वमारूढः, पश्यन् रंहोऽपतद् भुवि ।
तदेदिकमथाऽऽरुह्य, हस्यमानः सदस्यगान् ॥ १५० ॥ प्रद्युम्नोऽपि पठन् वेदं, द्विजीमूयाभ्रमत् पुरिः । भामादासीं ब्यधात् कुब्जां,
सूरलां वेत्रयष्टिवत् ॥ १५१ ॥ तं नत्वाऽपृच्छदेया फ चेष्टुः? सोऽप्याह मुक्तये । साऽव्गावान्तु दास्यामि, मोषकान् स्वामिनीगृहे
॥ १५२ ॥ विप्रस्तया समं भामाधाम नाम जगाम सः । तोरणद्वारि तं मुक्त्वा, गृहान्तर्दास्यगादथ ॥ १५३ ॥ अनुपलक्षयन्ती सा,
भामामाहू, न वेत्सि माम्? । दासी ते कुब्जिका साऽहं, केनासि सरलीकृता? ॥ १५४ ॥ दास्याचष्टे द्विजोदन्तं, देव्यूचे क्वस्ति स
द्विजः? । साऽऽह मुक्तोऽसि ते द्वारे, शीघ्रमानय तं हले! ॥ १५५ ॥ तत्रानीतस्तया विप्रो, दत्त्वाऽऽशिषुपाविशत् । भामाऽऽह ब्रह्मन्!
रुक्मिण्या, मां रूपेणाधिकां कुरु ॥ १५६ ॥ विप्रोऽत्रवीत् तवाप्रतिरूपं रूपं जगल्पि । भामाऽऽह सत्यं विप्रैवत्, तथाप्यधिकमस्तु तत्
॥ १५७ ॥ तन्निर्वन्धाद् द्विजोऽवोचद्, यद्येवं तर्हि सर्वथा । विरूपा भव वैरुत्ये, रूपं ह्यारोप्यतेऽधिकम् ॥ १५८ ॥ किं करोमीति देव्योक्ते,
सोऽवग्नुण्डयु मस्तकम् । मध्या लिम्प वपुर्जोर्णस्युतलण्डाम्बरं मज ॥ १५९ ॥ करोम्यधिक(उत्पादयेऽधि-)लावण्यं, कृत्वैवं भव मेऽप्रतः ।

लोभार्थिन्या कृतं सर्वं, लोभोऽन्धकरणं हि यत् ॥ १६० ॥ विप्रः प्राह क्षुधाकान्तः, किञ्चित् कर्तुं क्षमोऽस्मि न । तद्भोजनार्थमादि-
ष्टासतो देव्याऽन्नपाचकाः ॥ १६१ ॥ रुड रुड रुड रुड, मन्त्रोऽयं यावददयहम् । जप्योऽप्रे कुलदेवीनां, प्रविश्याऽऽख्यत् स तच्छ्रुतौ
॥ १६२ ॥ स्मरन्त्येवं तया विप्रः, सर्वां रसवतीं रयात् । पूर्णोचकार सुजानः, स्वशक्त्या प्रेत-भूतवत् ॥ १६३ ॥ भामातः सूपकारीभिः,
सोऽम्भः (ऽपः) ऋकपाणिभिः । उचिष्टोचिष्ट भो विप्र ! (धृष्ट !) विभ्यतीभिरभाष्यत् ॥ १६४ ॥ वृत्तिर्नाथापि मे जाता, याम्यन्यत्र द्रुवन्निति ।
उत्थाय रुक्मिणीगेहं, गतो पुसायुषेपथत् ॥ १६५ ॥ सोत्थायान्तर्गृहं दृष्ट्वा, प्रविष्टा विष्टराय तम् । तदा (तावत्) सिंहार्भवत् सोऽयोपविष्टो
विष्टरे हरेः ॥ १६६ ॥ नेत्रोत्सवं रुक्मिणी तं, पश्यन्त्याहात् विष्टरे । कृष्णात् कृष्णाऽऽत्मजाद् वाऽन्यं सहते नामरी स्थितम् ॥ १६७ ॥
धुल्लोऽन्नवीत् तपःशक्त्या, किञ्चित्कर्तुमलं न सा । श्रुतिं तर्हि किमायातः ? , सोऽप्याख्यत् पारणाकृते ॥ १६८ ॥ निराहारं तपस्तप्तं,
मयाऽन्दानीह योद्धश । पीतं पयोऽपि नो मालुः, श्रुत्वा स्मित्वाऽऽह रुक्मिणी ॥ १६९ ॥ योद्धशब्दं तपोऽश्रावि, न क्वपि जिनशासने । तच्च-
तुयांरि वर्षान्तं, श्रूयतेऽथायदन्मुनिः ॥ १७० ॥ एतया चिन्तया किं ते ? , यदि दित्ससि देहि तत् । नो चेत् तदोत्तरं देहि, यामि भामागृहे
(-हं) यया ॥ १७१ ॥ रुक्मिण्युचे, मयोद्धेगादद्य किञ्चिन्न पाचितम् । धुल्लोऽयोचत् तवोद्धेगकारणं किं ? वदान्धे ! ॥ १७२ ॥ इत्यत्कालमहं
धुल्लाऽऽरापयं कुलदेवताः । मिलनोत्कण्ठया सूनोरेकत्वानेन चेतसा ॥ १७३ ॥ इदानीं प्राहरं यावद्, प्रीवायां स्वं शिरोबलिम् । तासां दातुम-
थेवाभिरुक्तं मा साहसं कुट ॥ १७४ ॥ पुष्पिप्यति यदाऽऽन्नोऽयं, तवैष्यति तदाऽऽत्मजः । अथा (द्या)यं पुष्पितोऽकाले, स सूनुर्न ममा-
गतः ॥ १७५ ॥ होरां त्वं पश्य तत् साधो ! , सोऽवक्त् सैवं फलाय न । रिक्पाणेरथोचे सा, श्रुति तुभ्यं वदामि किम् ? ॥ १७६ ॥ सोऽवक्त् पेयां
तपःक्षामपुशेर्मे देहि साऽप्यथ । गवेपयन्ती द्रव्याणि, तद्योग्यान्याप न क्वचित् ॥ १७७ ॥ प्राकृत्सिद्धै (द्व)र्भोवकैः कर्तुमारभेऽप्रिर्न चाग्वलत् ।

कथार्णवा-
क्लायां वृत्तौ
वृतीयो
विश्रामः ।

प्रद्युम्न-
कुमारादि-
प्रबन्धः ।

॥ ५५ ॥

ध्रुवोऽवक् मोदकानेव, धुधितस्यार्पयाऽऽस्तिके ! ॥ १७८ ॥ रुक्मिण्यूचे हरेरेते, मोदका दुर्जराः परैः । करिष्ये नर्षिहलां ते, दत्त्वेतान्
कृशवर्ष्मणे ॥ १७९ ॥ सोऽवादीदसिलं भस्मीभवेन्मम तपोऽग्निना । ततोऽस्मै सा सशङ्काऽदादैकं मोदकं मुदा ॥ १८० ॥ दत्तान् दत्तानमू-
नेन, भुञ्जानं रङ्गवद् द्रुतम् । वीक्ष्याऽऽख्यद् रुक्मिणी साक्षात्, पिशाचोऽसीति हास्यतः ॥ १८१ ॥ इतश्च भामामेत्याऽऽख्यंस्तत्तद्र-
क्षाधिकारिणः । आरामा विफला हट्टाखणशून्या जलाश्र(श)याः ॥ १८२ ॥ निर्जला भानुकश्चाश्वात्, पातितः केनचिद् विशा । स्वामिन्येतत्
कृतं सर्वमचिन्त्यमन्नशक्तिना ॥ १८३ ॥ [युग्मम्] तद् दग्धोपरि गण्डाभं, ध्रुत्वा भामाऽऽह हे हलाः ! । क द्विजो रूपदायी मे ? ,
प्रोचुल्लास्य चेष्टितम् ॥ १८४ ॥ ततो विपादान् चामर्पाद्, दासीः पटलिकाकराः । केशार्थं प्राहिणोद् भामा, त्वरितं रुक्मिणीगृहे
॥ १८५ ॥ ऊचुस्ताः स्वामिनी नस्ते, केशानिच्छति यच्छ तान् । ध्रुल्लः स्मित्वाऽऽह दास्यामि, स्वामिन्यै वो वहूनमून् ॥ १८६ ॥ मुण्डयित्वा
शिरस्तासां, भृत्वा पटलिकां कर्चैः । दासीः स प्राहिणोत् पश्चाद्, भामोचे किमिदं ? हलाः ! ॥ १८७ ॥ स्मित्योचुः स्वामिनि ! स्वामी, यादृक्
तत्रं हि तादृशम् । भामोद्भामा च केशार्थं, नापितांस्तद्गृहेऽमुचत् ॥ १८८ ॥ मुण्डयित्वा त्वगुत्पाटं, शिरस्तेषां मुमोच सः । तान्
मुण्डानागतान् प्रेक्ष्येष्वप्यया भामाऽनवीद् हरिम् ॥ १८९ ॥ त्वं साक्षी प्रतिभूश्चाऽऽसीमुण्डां कारय रुक्मिणीम् । हसित्वा हरिरप्यूचे,
किं नालं मुण्डया त्वया ? ॥ १९० ॥ मायिन् ! हास्येन पर्यातं, तत्केशान् मम दापय । ततो हरिर्वलं प्रैपीत्, केशार्थं रुक्मिणीगृहे
॥ १९१ ॥ आयान्तं हलिन वीक्ष्य, रूपं चक्रे हरेर्मुनिः । तं वीक्ष्यान विलक्षास्यस्तदैव ववले वलः ॥ १९२ ॥ भ्रातर्मन्व्यो जनाचारो,
मां प्रेष्यागाः स्वयं पुनः । वधू(वन्धो)र्वयं भृशं तत्र, हेपिता इत्यवग् वलः ॥ १९३ ॥ हरिरूचे न तत्रागामत्रार्थे शपथो ध्रुवम् (वयम्) ।
सर्वा माया तवैवेति, प्रोच्य भामाऽगमद् गृहे (-हम्) ॥ १९४ ॥ कृष्णोऽनुनयितुं भामां, गृहेऽगादथ नारदः । रुक्मिणी-

मप्रवीत् पुत्र एष श्रेयो ह्यदुत्सवः ॥ १९५ ॥ ततो ननाम सोऽम्बांही, प्रद्युम्नः सहजाकृतिः । माताऽपि प्रक्षरत्स्तन्या, बाहुभ्यामालिलिङ्ग-
तम् ॥ १९६ ॥ आनन्दद्वैतभूताद्गी तां हर्षाश्रुतेक्षणाम् । स स्माह किञ्चिदाश्चर्यं, कुर्वे ज्ञाप्यो न तावता ॥ १९७ ॥ अनाददानां
हर्षेण, किञ्चित् प्रत्युत्तरं प्रसूम् । प्रतस्ये रथमारोप्य, प्रद्युम्नो युग्नदुर्द्धरः ॥ १९८ ॥ दध्मौ गङ्गमुवाचोर्षैर्हराम्येपोऽस्मि रुक्मिणीम् ।
बली रक्षतु कृष्णाश्वेत्, तत् द्युत्वाऽचिन्त्यद् हरिः ॥ १९९ ॥ कोऽयं मुमुर्षुर्लोणां, शेखरश्चेत्यमर्षतः । तं स(विश्व)सैन्योऽन्वधाविष्ट,
शाङ्गीं शाङ्गं बहन् करे ॥ २०० ॥ प्रद्युम्नो विद्यया सैन्यं, वातस्तूलमिवाक्षिपत् । चक्रे वैकुण्ठं कुण्ठाखमुद्धृताशीमिवोरगम् ॥ २०१ ॥
अत्रान्तरे विपणस्य, हरेर्दोर्दक्षिणोऽस्फुरत् । शशंस हलिने सोऽपि, यावत् चिन्तयतः स्म तौ ॥ २०२ ॥ तत्रैत नारदस्तावदवादीद् गृह्यतां
हरे ! प्रद्युम्नो रुक्मिणीयुक्तः, पुनोऽलं युद्धचेष्टया ॥ २०३ ॥ कृष्णं चलं च प्रद्युम्नो, ननाम घरणान् स्पृशन् । सखले वाढमेताभ्यां
चुम्बद्भ्यामसकृच्चिरः ॥ २०४ ॥ साम्बं प्रद्युम्नमावाय, सहैव जा(या)तयौवनम् । उत्तोरणामुत्पताकां, द्वारकां प्राविशद् हरिः ॥ २०५ ॥
हरिणा दीयमानां तां, भानुकौढाद्यकन्यकाम् । नाऽप्रहीत् मे स्नुषेतीयं, प्रद्युम्नोऽमिच्छुरप्यथ ॥ २०६ ॥ भूचरीः खेचरीः कन्याः,
पितृभ्यां परिणायितः । नारदश्चार्षितः पुत्रानयनोपकृतित्वतः ॥ २०७ ॥ भामा सभामा ताम्यन्ती, प्रद्युम्नस्याद्भुतश्रिया । सच्चैत्य
जर्जरे मञ्चे, शिशयेऽदो लक्ष्म दुःखिनाम् ॥ २०८ ॥ तत्रागतञ्च कृष्णोऽवक्, किं ताम्यसि प्रियेऽधिकम् ? । केनापमानिताऽस्यच ?,
भामोचे कथमप्यदः ॥ २०९ ॥ त्रिखण्डारण्डदोर्दण्ड !, न कोऽपि कोपयेत् परम् । प्रद्युम्नामसुताप्रात्या, मरिष्यामि प्रियाऽपि ते ॥ २१० ॥
तवस्तदाग्रदं ज्ञात्वाऽऽरराध पौपथं हरिः । प्रपद्याष्टममर्केन, निर्जरं नैगमेपिणम् ॥ २११ ॥ आविर्भूय स सन्तुष्ट आचष्टे स्पष्टमच्युतम् ।
स्मृतः किमर्थमियोऽनक्, भामार्थै देहि सत्सुतम् ॥ २१२ ॥ सुरः स्नाहासुभामोच्य, हारं सेविष्यसे यकाम् । तस्याः सुतोऽद्भुतो भावी,

प्रोच्यैवं स्वरगात् सुरः ॥ २१३ ॥ गतेऽस्मिन् वासकं भामादेव्यै हरिरद्रान्मुदा । प्रज्ञस्या ज्ञापितं तद्य, प्रद्युम्नस्याथ सोऽवदत् ॥ २१४ ॥
 मातर्गृहाण तं हां, मत्तुल्यसुतकाक्षुया । रुक्मिमण्याह कृतार्थाऽस्मि, त्वयैवैकेन सूनुना ॥ २१५ ॥ खीरत्रं वा सुतं सिंही, प्रसूते कापि किं
 पुनः ? । बृद्धि तर्हि सपत्नीषु, का सपत्नी तव प्रिया ? ॥ २१६ ॥ द्वे येन सुतं तस्यै, तत् श्रुत्वा प्राह रुक्मिणी । वत्स ! जाम्बवती
 तुल्यदुःखाऽभूद् विरहे तव ॥ २१७ ॥ तस्याः स्नात् त्वत्समः सूनुः, प्रद्युम्नोऽम्बाज्ञया ततः । विचक्रे विद्यया भामारूप(या)माकार्यं तत्र
 तत् (ताम्) ॥ २१८ ॥ रुक्मिमणी तां तदाख्याय, प्राहिणोत् कृष्णसन्नि । भामारूपं(यां) गले न्यस्य, हारं तत् (तां) युमुजे हरिः ॥ २१९ ॥
 तदैव सप्तमस्वर्गात्, स च्युत्वा कैटभामरः । सिंहस्वप्नाङ्कितः कुक्षौ, जाम्बवत्या अवातरत् ॥ २२० ॥ मुदिता सा गता गेहं, तं स्वप्नं
 चाऽऽह शान्तिने । तदर्थं न्याकरोत् सोऽपि, शाम्बाहोऽभूत् क्रमात् सुतः ॥ २२१ ॥ दारुको जयसेनश्च, सारथेर्मन्त्रिणः पुनः । सुयुद्धिरेते
 तनयाः, सर्भ शाम्बेन जक्षिरे ॥ २२२ ॥ गृह्णन् कलाकलापं तैः, साढं शाम्बो व्यवर्द्धत । इ(त)तश्च रुक्मिमणी रुक्मिनृत्यं प्रत्यसुचन्नरम्
 ॥ २२३ ॥ स भोजकटपूर्णाथं, गत्वा नत्वाऽऽह रुक्मिमणम् । वैदर्भी तेऽङ्गजां देव !, पुत्रार्थेऽर्थयते स्वसा ॥ २२४ ॥ योग्ययोगः पुरा
 विष्णोर्मम चाभूद् विधेर्वशात् । स तु प्रद्युम्न-वैदर्भ्योः, स्याद्विदानीं भवत्कृतः ॥ २२५ ॥ प्राच्यवैरं स्मरन् रुक्मी, आह तं (प्रोचेऽहं)
 स्वकनीं परम् । च(चा)ण्डालेभ्योऽपि दास्यामि, न कदाऽपि हरेः कुले ॥ २२६ ॥ उक्तं तदुक्तं दूतेन, गत्वा श्रुत्वाऽथ रुक्मिमणीं । म्लाना-
 भियाञ्जिनीं रात्रौ, वीक्ष्याऽऽख्यद्विदमङ्गजः ॥ २२७ ॥ मातः ! किमर्थमलर्थं, ताम्यस्यस्यै शशंस सा । तद्(तं)घृत्तं स्वमनःशल्यतुल्यं
 सोऽप्यव्रवीत् प्रसूम् ॥ २२८ ॥ मातुलो मे न सामाहः, कृत्वा कर्मोचितं ततः । परिणीयास्मि(स्य) वैदर्भमिष्यामि भव निश्चला ॥ २२९ ॥
 इत्युक्त्वा शाम्ब-प्रद्युम्नौ, गतावुत्पत्य तपुरे । किन्नरस्वरचण्डालौ, भूत्वा गीतानि गायतः ॥ २३० ॥ तौ ज्ञात्वाऽऽजुहवद् रुक्मी,

तद्रीतान्यटणोत् सुदा । दत्त्वा दानमपृच्छच्च, भो ! युवामगतौ कुतः ? ॥ २३१ ॥ तावूचतुर्विभो ! स्वर्गादायतौ द्वारकां पुरीम् ।
वासुदेवकृते देवैर्निर्मितवर्णाऽलकेव या ॥ २३२ ॥ वैदर्भ्यपृच्छदुत्सन्नगता वसुनिशम्य तौ । जानीथ तत्र प्रद्युम्नं, रुक्मिणी-केशवाङ्ग-
जम् ॥ २३३ ॥ शाम्बोऽवगृ रूपप्रद्युम्नं, प्रद्युम्नं को न वेद तम् । भ्रमर्योऽब्जमिवेच्छन्ति, सौभाग्यं यस्य योषितः ॥ २३४ ॥ वैदर्भी
रागगर्भाऽभूत्, प्रद्युम्नेऽत्रान्तरे करी । आलानल्लम्भमुन्मूल्योन्मत्तः पुरसुपाद्रवत् ॥ २३५ ॥ योऽसुं वशीकरोतीमं, तस्मै यच्छामि वाञ्छि-
तम् । पटहोऽवययि राशेति, दग्धे केनापि नैव सः ॥ २३६ ॥ धृतः स पटहस्ताभ्यां, गीत्या कृत्वा वशं गजम् । आरुह्य शाम्ब-प्रद्युम्नौ,
तमालाने(नं) घनघतुः ॥ २३७ ॥ चित्रीयमाणौ पौराणामाहूयोक्तौ नृपेण तौ । यद् रोचते तद् याचेथां, ददामि तावथोचतुः ॥ २३८ ॥
तर्हि देहीश ! वैदर्भी, नास्त्रप्रपाचिकाऽऽवयोः । तत् श्रुत्वा रुक्मिणा तौ तु, देशान्निर्वासितौ क्रुधा ॥ २३९ ॥ प्रद्युम्नोऽथाब्रवीत् शाम्बं,
भ्रातर्माताऽतिवाग्यति । तद् विलम्बो विवाहेऽस्या, न युक्तोऽथाऽऽगमन्निशि(शा) ॥ २४० ॥ प्रद्युम्नो विद्यया शुभ्ररात्रौ सुप्ते जने सति ।
सौधस्तप्तमग्निस्यैवैदर्भ्यभ्यर्णमभ्यगात् ॥ २४१ ॥ रुक्मिण्याः कृतकं स्नेहलेखं तस्या ददौ शुदा । किमर्पयामि ते भद्र ! ?, सोचे रोमा-
श्चक्रश्रुका ॥ २४२ ॥ प्रद्युम्नोऽवददात्मानं, देहि लावण्यदीर्घिके ! । यदर्धे याचिताऽसि त्वं, प्रद्युम्नोऽत्रागतोऽस्ति(स्त्रि) सः ॥ २४३ ॥
देवान् सुपटितं कार्यं, जातं तातं विनाऽपि मे । इति युवाणा तमाख्यत् (तं साऽऽख्यत्), तुभ्यमात्माऽर्पितो मया (मयाऽर्पितः) ॥ २४४ ॥
उपचेमे ततः सोऽग्निं, साक्षीकृत्याऽऽत्मविद्यया श्वेतवासो वसानां तां, वद्धद्विदृष्टिकङ्कणाम् ॥ २४५ ॥ रेमे तथा सद स्वेदं, प्रद्युम्नो
बहुभङ्गिभिः । निशाशेषेऽब्रवीच्चैवं, यामि शाम्बान्तिकं म्रिये ! ॥ २४६ ॥ मया कृताऽस्ति मन्त्रेण, बपूरक्षा तवानधे ! । तन्त्रेण पितृमा-
तृभ्यां, पृच्छयमानाऽपि मा वदेः ॥ २४७ ॥ इत्युक्त्वाऽगाद् हरेः स्रुतः, शिश्ये वैदर्भ्यपि स्फिर(स्फुट)म् । रतिश्रमाच्च जागर्याः, प्रबुद्धाऽभूत्

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
तृतीयो
विश्रामः ।

प्रद्युम्न-
कुमारादि-
प्रबन्धः ।

॥ ५७ ॥

प्रगेऽपि न ॥ २४८ ॥ धात्री तत्राऽऽगताऽऽश्रीत्, तद्वस्त्रे कङ्कणादिकम् । विवाहचिह्नमुत्थाप्य, साशङ्का साऽन्वयुक्ता ताम् ॥ २४९ ॥
 यावन्न किञ्चिद्दूचे सा, तावद् धात्री निजागसः । छिदे गत्वाऽऽह तत्पिप्रोस्त्रावेत्यापृच्छतां च ताम् ॥ २५० ॥ नैपाऽऽचख्यौ ततो वीक्ष्य,
 सम्भोगोद्वाहलक्षणम् । रुक्मी दृष्यावियं कन्या, नूनं मत्कुलपांसना(पांसुला) ॥ २५१ ॥ रेमे स्वैरमदत्ताऽपि, केनचित् सह तद् वरम् ।
 चण्डालाभ्यामभूद् दत्तेत्याजुहाव नरेण तौ ॥ २५२ ॥ लाल्या यातं कनीमेतां, तत्र यत्र न वां सुराम् । परयामि श्यामिकाकारीत्यदात्
 तामेतयोः क्रुधा ॥ २५३ ॥ तत्रोचतुस्तौ वैदभीं, चर्मोपानजलौकसाम् । राजपुत्रि ! गृहेऽस्माकं, किं करिष्यसि विक्र(वैक्रि)यम् ? ॥ २५४ ॥
 साऽप्युचे भव(भाव)भावज्ञा, कारयिष्यति यद् विधिः । करिष्यते ह्यवश्यं तद्, दुर्लभं दैवचेष्टितम् ॥ २५५ ॥ ततस्तौ शाश्व-प्रद्युम्नौ,
 तामादायान्यतो गतौ । रुक्मिराजो रुरोदोधिः (राड् रुरोद सदस्युचैः), पश्चात्तापवशंवदः ॥ २५६ ॥ मया वैदभि ! सन्दर्भः, कोऽयं
 तेऽनुचितः कृतः ? । श्रिताऽसि श्रपचद्वारे, गौरिव क्रूरकर्मणा ॥ २५७ ॥ सखं हि श्रपचः क्रोधः, क्रोधोऽन्धङ्करणं ध्रुवम् । दत्ता चण्डा-
 लयोः कन्या, यदायत्तया मया ॥ २५८ ॥ सूनोरर्थेऽर्थिताऽत्यर्थं, रुक्मिण्या प्राक् पट्टकिभिः । मयैवा कल्पिता नास्मै, हा ! दैवोपहता-
 त्मना ॥ २५९ ॥ क्रन्दक्षैवं स शुश्राव, वेणु-वीणादिवन्धुरम् । पुराद् बहिर्दृष्ट्वा ध्वानं, किमिति ? पृष्टवान् नरान् ॥ २६० ॥ ऊचुस्ते देव !
 प्रद्युम्नो वैदभीं-शाम्भयोः समम् । विमान्तुल्ये सौधेऽस्ति, सङ्गीतं कारयन् सुखम् ॥ २६१ ॥ ध्रुत्वा जहर्पे तां रुक्मी, रुक्मिणी-
 तनयश्रियम् । आकार्योऽऽन्तर्चं जामेयं, जामातृस्त्रेहोतोऽधिकम् ॥ २६२ ॥ रुक्मिणं रुक्मिणीसूनुरापृच्छ्य क्षारकां क्रमात् । आ(अ)गाद्
 वैदभीं-शाम्भ्यां, सममन्वेक्षणक्षणः ॥ २६३ ॥ रममाणः सुतं तस्यौ, प्रद्युम्नः सार्द्धमेतया । सुहिरण्याल्यया शाम्भो, नार्यो
 (वेरया) हेमाङ्गदोऽसुया ॥ २६४ ॥ अथ प्रद्युम्न-वैदभ्योरनिरुद्धाहयोऽङ्गजः । पावनं यौवनं प्राप, मृगाक्षिमृगागुरम(राम्) ॥ २६५ ॥ पुरे

शुभनिवासाब्दे, तदाऽभूद् वाणसेचरः । कन्यकाऽमुष्य चोपाऽऽख्या, रूपरेखाकपोपला ॥ २६६ ॥ विद्यां साऽऽराधयद् गौरीं, विशिष्टवर-
लिप्सया । सा तुष्टाऽऽचष्ट ते पौत्रो, हरेरस्तु वरो वरः ॥ २६७ ॥ वाणेनाऽऽराधितो गौरीरमणः शङ्करामरः । पृ(तु)ष्टस्तसौ वरमदादज-
व्यत्यं रणाङ्गणे ॥ २६८ ॥ प्रियं प्रियाऽऽह सर्वनाजव्यत्वं नाथ ! नोचितम् । यद् दत्तं गौर्या चो(यन्मयो-)पाया, अनिरुद्धोऽर्पितो वरः
॥ २६९ ॥ सुरस्त्रमूचेऽजव्यस्त्वं, भावी स्त्रीकार्यतोऽन्यतः । खेचरैर्भूचरैश्चोपा, प्रार्थिता नाऽऽर्पयत् पिता ॥ २७० ॥ अनिरुद्धमुपा प्रेष्य,
चित्रलेखां नमश्चरीम् । आनाययद् गृहे स्नेहाद्, देहाद्वैतसुत्पार्थिनी ॥ २७१ ॥ तां गान्धर्वविवाहेनोद्वाह्याऽऽदाय चचाल सः । ऊचे
पौत्रेनिरुद्धो, हराम्येप क्षुपमुपाम् ॥ २७२ ॥ वाणो वाणासनी वाणैरनिरुद्धं निरुद्धवान् । शुनकैर्व्याधयत् सिंहं, क्रोधान्धीकृतचे-
तनम् (ः) ॥ २७३ ॥ पाठसिद्धां ददौ विद्यां, तदोपा पत्युरात्मनः । तद्वलाद् वर्धितौजस्कोऽनिरुद्धो युयुधेऽधिकम् (तराम्) ॥ २७४ ॥
यद्धोऽनिरुद्धो वाणेन, नागपाशैरिभर्भवत् । प्रज्ञप्त्या विद्यया सद्यो, क्षापितं तत् मुरारये ॥ २७५ ॥ सराम-शाम्ब-प्रद्युम्नः, शीघ्र-
मागाद् जनार्दनः । तुमुडनोगपाशास्ते, ताक्षर्याङ्गुल्येक्षणान् क्षणात् ॥ २७६ ॥ रुद्धो रुद्धोऽनिरुद्धेन, वाणोऽवक् शार्ङ्गपाणिनम् ।
किं न ध्रुवं ममायापि, गोपकोपफलं बलम् ? ॥ २७७ ॥ सङ्गामन्ति पितुर्दोषाः, सुते तत् सत्यमीरित्म् । कन्याचौर्यं त्वयाऽऽरब्धं,
सङ्गान्तं तत् सुतादिषु ॥ २७८ ॥ तत्फलं दर्शयाम्यद्य, श्रुत्वा शार्ङ्गध्रुवीदरे ! । कन्याऽन्येभ्यो हि दातव्या, दोषस्तद्वरणेऽस्ति कः ?
॥ २७९ ॥ शृङ्गुटीभीषणो वाणो, वाणैर्वर्षन् मुरारिणा । निरखीकृत्य निःकृत्य, प्रापितः प्रेतराद्गृहम् ॥ २८० ॥ उषाशुषायुतं
पौत्रमादाय मुदितो हरिः । सराम-शाम्ब-प्रद्युम्नो, द्वारकां पुनराययौ ॥ २८१ ॥ शाम्बानिरुद्ध-प्रद्युम्नाः, पूद्वाहे नेमिनोऽन्तिके ।
प्रमन्य पुण्डरीकाद्रौ, त्रयोऽप्यापुः शिवालयम् ॥ २८२ ॥ इति प्रद्युम्न-शाम्बानिरुद्धानां प्रबन्धः ॥

अथ पढपि देवकीसुता उच्यन्ते—

वत्सीसपुरंधिवई, देवइपुत्ता अणीयजसपमुहा । छप्पि य नेमिसुसीसा, चउदसपुवी गया सिद्धिं ॥ ३१ ॥
व्याख्या—‘पढपि’ देवकीपुत्राः—सुताः ‘गताः’ प्राप्ताः ‘सिद्धिं’ मुक्तिमिति कर्तृ-कर्म-क्रियायोगः । किंविशिष्टाः ? द्वात्रिंशत्पुर-
न्धीणां—कुटुम्बिनीनां पतयः—भर्तारः । किंनामानः ? अनीक्यशःप्रमुखाः—प्रभृतयः । पुनः किंविशिष्टाः ? नेमेः—द्वाविंशार्हतः सुशिल्पाः—
शोभनविनेयाः । पुनः किंविशिष्टाः ? चतुर्दशपूर्विणः । इति गाथावयवार्थः ॥ ३१ ॥ भावार्थस्त्वयम्—

श्रीवसुदेव-देवक्योः, कंसेनोपयमोत्सवः । सुहृद्-भगिन्योः स्नेहेन, प्रारब्धो मथुरापुरि ॥ १ ॥ तत्र कंसातुजः कंससद्माऽऽगादति-
मुक्तकः । विहरन् पारणाहेतोः, पूर्वोपात्तत्रतो व्रती ॥२॥ जरासन्धमुता जीवयशा कंसप्रियाऽऽह तम् । साधो ! साधूत्सवाहेऽस्मिस्त्वमागा
देवरोऽसि मे ॥ ३ ॥ एहि साह्रं मया नृत्य, हस गाय पिवाऽऽसवम् । लगित्वोन्मत्तया कण्ठे, सोऽकदर्थिं गृहस्थवत् ॥ ४ ॥ स मुनिर्हो-
नयानूचे, मुग्धे ! माद्यसि किं मुधा ? । देवक्याः सप्तमाद् गर्भान्, पति-पित्रोस्तव क्षयः ॥ ५ ॥ वञ्चपातमिवासहं, तत् क्षुत्वा कंसपद्वयसौ ।
द्विधोत्तीर्णमदावस्थाऽवस्थां पत्ये शशंस ताम् ॥ ६ ॥ कंसः साशङ्क आचख्यौ, प्रिये ! प्रकृतिभाषिणाम् । अपि मोघीभवेद् वञ्चं, महर्षीणां
वचो न च ॥ ७ ॥ परं वाच्यं न कस्यापि, यतिष्ये यावदस्मि न । अस्मिन् कार्ये यतो मन्त्रः, पट्कर्णो भिद्यते बहिः ॥ ८ ॥ इत्युक्त्वा
मदिरावस्थां, नाटयन् निर्मदोऽपि सः । वसुदेवान्तिकं दूरगद्, रचिताञ्जलिरागमत् ॥९॥ अभ्युत्थाय जगादैर्नं, वसुदेवः ससम्भ्रमम् । प्राण-
प्रियसुहृत् ! किञ्चिद्, वक्तुकाम इवेक्ष्यसे ॥ १० ॥ ब्रूहि यच्छामि किं तुभ्यं ? , ततः कंसोऽब्रवीत् प्रिय ! । कृतार्थोऽहं कृतो जीवयशादाप-
नतः पुरा ॥११॥ इदानीं देवकीजातमात्रसप्तार्भकार्पणात् । कृतार्थयेति तेनोक्ते, प्रपेदे शौरिरप्यृजुः(प्यदः) ॥१२॥ भावानभिज्ञा कंसस्य,

देवक्यपि जगाद् भोः ! किं कथ्यं मेऽत्र पुत्राणामन्तरं त्वद्-दशार्हयोः ? ॥ १३ ॥ विधिना विधिनेवात्राऽऽद्ययोर्योगस्त्वया कृतः । सर्वकार्यधिकारी त्वं, किं त्रयेऽनपिकारिवत् ? ॥ १४ ॥ किं देवकि ! बहूकेनाऽऽद्यत्ता गर्भास्त्रवासा ते । समेत्युक्ते दशार्हेण, पठ्यपि प्रत्यपद्यत ॥ १५ ॥ महाप्रसाद इत्युक्त्वा, कंसः क्षीवा(वा)पदेशतः । दशार्हेण समं पीत्वा, सुरां स्वाश्रयमाश्रयत् ॥ १६ ॥ वाक्शूरः शौरिरश्रौषी-द्राणं चाक्यं दुरायति । दम्भिना च्छलितोऽस्मीति, सुरां चान्यतप्यत ॥ १७ ॥ इतश्च भद्रिलपुरे, श्रेष्ठी नागाहयोऽभवत् । सुलसाऽन-लसा धर्मे, तत्पत्नी तौ महाऽऽस्त्रिकौ ॥ १८ ॥ दैशवे सुलसाश्राद्धा आचक्ष्यावतिमुक्तकः । चारणपिरसौ बाला, भवित्री निन्दुरेव यत् ॥ १९ ॥ तपसाऽऽराधितो नैगमेष्वार्यः परिणीतया । तया पुत्रार्थमित्यूचे, तां ज्ञात्वाऽवधिना सुरः ॥ २० ॥ अहं धार्मिके(कि) ! देवक्या, गर्भान् कंसेन याचितान् । मार्यमाणान् पराष्टव्य, मिन्दोर्दास्यामि तांस्तव ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वा पुण्यबलौ ते, देवकी-सुलसे समम् । स्वशक्त्या स सुरश्चक्रे, गुर्विण्यौ च तथा समम् ॥ २२ ॥ सुपुत्रांते समं दिव्यप्रभावाद्गमरः पुनः । सुलसायै ददौ गर्भान्, देवक्याः षडपि क्रमान् ॥ २३ ॥ देवक्यै सौलसान्(सुलासा-)गर्भान्, मृतानर्पितवान् सुरः । दृपदारफालयत् कंसो निःस्तंशो(शैः) भिन्नवखवत् ॥ २४ ॥ पडेवं देवकी-निहंतारिदेवयैशाः, शर्तुसेनञ्च ते त्वमी ॥ २५ ॥ नाम्नाऽनीकर्णशोऽनन्तैसेनावजितसेनकः । युयुजिरे चिरम् ॥ २६ ॥ रुमादुद्यौवनाः कन्याः, पितृभ्या परिणायिताः । द्वात्रिंशतं ते प्रत्येकं, भोगान् तेऽर्हंतो धर्मं, जगृहुः षडपि व्रतम् । तपस्यन्तस्तपस्तीव्रं, विजहुरर्हता समम् ॥ २७ ॥ इतश्च पावयन् पादैः, श्रीनेमिस्त्रवनीतलम् । ईयिवान् भद्रिलपुरं, सेव्यस्त्रिदशकोटिभिः ॥ २८ ॥ शुत्वाऽन्ते सहस्राद्यणोपवने देवसंस्थते ॥ २९ ॥ विहरन् नेमिनाथोऽथ, द्वारकां पुनरायथौ । तस्थौ सहस्राद्यणोपवने देवसंस्थते ॥ ३० ॥ षडपि भ्रातरः षष्ठपारणकं(क) चिकीर्षवः । त्रिधा युगलिनो भूत्वा, विविशुद्धारिकां पुरीम् ॥ ३१ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तो
तृतीयो
विश्रामः ।

देवकी-
पटसुत-
वत्तन्वयता ।

॥ ५९ ॥

आयेऽनीकयशोऽनन्तसेनौ युगलके मुनी । आयातौ देवकीसध, तौ दृष्ट्वा साऽत्यमोदत ॥ ३२ ॥ प्रत्यलाभयदेवौ सा, मोदकैः सिंह-
केसरैः । जन्मतुस्तौ ततश्चान्यौ, भ्रातरावागतौ मुनी ॥ ३३ ॥ अजितसेन-निहताख्यावपि प्रतिलामितौ । पुनर्मुमुक्षोस्तादृशं, तृतीयं
युगमागतम् ॥ ३४ ॥ देवयशःशत्रुसेनाभिधं पप्रच्छ देवकी । दिव्योहो भगवन् ! किं वो, यत् त एवाऽगताः पुनः ? ॥ ३५ ॥ किमेत
एवेति मतिभ्रमो यूयं परे पुनः ? । पुर्यां वा स्वर्गकल्पायां, भैक्ष्यं नर्षिभिराप्यते ॥ ३६ ॥ ऊचतुस्तौ न दिव्योहः (दिव्योहो न), किन्तु
पद् सोदरा वयम् । सुलसानागयोः पुत्रा, भद्रिलद्रङ्गवासिनोः ॥ ३७ ॥ श्राव्रजामो वयं धर्मं, श्रुत्याऽन्ते नेमिनो हि पद् । भवद्भूदे त्रियुग्मेन,
पारणार्थमिताः पृथक् ॥ ३८ ॥ देवक्यचिन्तयत् साम्यं, कृष्णस्यैष्वीक्ष(वेक्ष्य)ते कियत् । तिलस्यापि तिला नैवं, तत्किं नामी ममाऽऽसजाः ?
॥ ३९ ॥ जीवदष्टसुताऽऽख्याता, पुरा(रो)ऽतिमुक्तसाधुना । साऽधुना मे मनोभ्रान्तिरेषु पृच्छामि तद् विभुम् ॥ ४० ॥ ततः प्रावर्द्धितीयेऽद्वि,
सन्देहापोहहेतवे । ननाम नेमिनं गत्वा, देवकी धर्मसद्भागम् ॥ ४१ ॥ तद्भावं भगवान् जानन्नूचे देवक्यमी सुताः । तवेति सुलसाया(स्यै) ये,
प्राग् वत्ता नैगमेपिणा ॥ ४२ ॥ देवकी तान् पण्डप्यपीत्, पश्यन्त्युत्प्रसन्नव(त्प्रक्षर)स्तनी । वबन्धे चाऽऽह जीवन्तो, दिष्ट्या दृष्टाः स्वसूनवः
॥ ४३ ॥ राज्ञ्यं वा व्रतसाम्राज्यं, प्राज्यं मत्कुक्षिजन्मनाम् । मुदेऽदः किन्तु खेदाय, स्वयं(मया)नैकोऽपि लालितः ॥ ४४ ॥ प्रसुरप्यभ्यधादेवं,
मुया मा ताम्य (ताम्यसि) देवकि ! । स्वार्जितं मुज्यते कर्म, न परः कोऽपि कारणम् ॥ ४५ ॥ अहार्प्योः सप्त रत्नानि, सपत्न्यास्त्वं(स्व)
पुरा भवे । रुदन्त्या अर्पितं चैकं, तस्वेदं कर्मणः फलम् ॥ ४६ ॥ प्राजन्मकर्म निन्दन्ती, नत्वेशं गृहमागता । दुःस्थावस्येव सा तस्यौ, पुत्र-
लालनलालसा ॥ ४७ ॥ विमना दृश्यसे मातः !, किमित्युक्ताऽच्युतेन सा । ऊचे किं जीवितव्येन ?, ममान्तर्गडुनाऽमुना ॥ ४८ ॥ वार्द्धितो
नन्दगेहे त्वं, नागागारे(नागगेहे)तवाप्रजाः । पालितं न मयाऽपत्यं, किमपीवान्यपुष्टया ॥ ४९ ॥ तद् वत्स ! वत्सकं स्त्री(स्व)यं, घन्या गौरपि

[प्रति] पालयेत् । दूयेऽहं नितरामालापलालनरालिशा ॥५०॥ पूरयाम्यम्ब ! ते, वाञ्छामित्युक्त्वाऽगाद् गृहं हरिः । हरेराराधयामास,
सेनान्यं नैगमेपिणम् ॥ ५१ ॥ सन्नुष्टः स्पष्टमाचष्टाष्टमो भ्राता हरे ! तव । भावी परं स तारुण्य एवाऽऽशु प्रत्रजिज्यति ॥ ५२ ॥ तद्व-
चोऽनन्तर कश्चित्, स्वर्गात् च्युत्या सुरोत्तमः । उपेदे देवकीकुक्षौ, शुषयामिव सुमौक्तिकम् ॥ ५३ ॥ क्रमाद् जशेऽह्नजो गजसुकुभाला-
ऽह्नयोऽद्भुतः । लालयन्ती स्वयं कृष्णकल्पं तं मुमुदे प्रसूः ॥ ५४ ॥ पित्रोर्नोत्सवो भ्रातृप्रीतिपात्रमसौ क्रमात् । उद्यौवन उपयेमे, द्रुमपुत्री
प्रभावतीम् ॥ ५५ ॥ क्षत्रियाणीभवां सोमां, सोमशर्मद्विजाल्जाम् । मातृ-भ्रातृपरोधेनानिच्छन् गज उपायत ॥ ५६ ॥ तदैव समवा-
सार्पित्, श्रीनेमिस्रुदुपान्तिके । धर्मं गजसुकुमालः, सभार्यो विधिना(ऽवहितो)ऽशृणोत् ॥ ५७ ॥ आमन्त्र्य माता-पित्रादिवर्गं वैराग्य-
रह्न(क्लि)तः । गजः सभार्यः प्रात्राजीद्, वृजिनत्रजवर्जितः ॥५८॥ ततो रुरुदुरत्यन्तं, तद्वियोगासहिष्णवः । पितरौ भ्रातरो ज्येष्ठा, गजे
प्रत्रजिते सति ॥ ५९ ॥ सायं शृष्ट्वा प्रसु तस्यौ, गजः प्रतिमया निशि । स्मशानभूमौ दृष्टश्च, ब्रह्मणा सोमशर्मणा ॥ ६० ॥ स दृध्यो यदि
पातण्डचिकीरेप दुराशयः । उपयेमे कथङ्कारं, मम पुत्री तपस्विनीम् ? ॥ ६१ ॥ एवं विचिन्त्य चित्वाया ज्वलदङ्गारपूरितम् । अतिष्ठिपत्
घटोत्पण्डं(कण्ठं), स तन्मूर्द्धि विरुद्धधीः ॥ ६२ ॥ दहमानोऽग्निना तेन, सहमानः परीपहम् । दग्धकर्मन्धनोत्सन्नकेवलोऽगाद् गजः
शिवम् ॥ ६३ ॥ [इति देवकीपद्रसुतसम्बन्धः ॥]

एतदेवाह—

चंदामि नेमिसीसं, वयदिणगहिपुगराह्वरपडिमं । सोमिलकयउवसगं, गयसुकुमालं सिवं पत्तं ॥ ३२ ॥

व्याख्या—'गजसुकुमालं' कृष्णलघुभ्रातरं वन्देऽहमिति गम्यम् । तं कं ? नेमिशिष्यं, किंविशिष्टं ? व्रतदिन एव गृहीतैकरात्रि-

कवरप्रतिमं—कायोत्सर्गम् । पुनः क्विशिष्टं ? “सोमिष्ठ” इत्यादि सोमशर्मद्विजविहितोपसर्गं ततश्च ‘शिवं’ मोक्षं प्राप्तम् । इति गाथा-
पर्यायार्थः ॥ ३२ ॥ अत्र केचित् प्रक्षेपरूपमिगामपि गाथां पठन्ति—

जो गेविज्जाउ चुओ, आयाओ जउकुले विसालम्मि । तं देवईअवचं, गयसुकुमालं नमंसाभि ॥ ३३ ॥
व्याख्या—तं ‘गजसुकुमालं’ पूर्वोक्तं, ‘नमंसाभि’ नमस्करिष्यामि । तं कं ? देवक्याः ‘अपत्यं’ न पतन्ति येन जातेन पूर्वजा
नरकावनी तदपत्यमित्येतद्वक्ष्यमाणम् । यो द्वैवेयकात् च्युतः ‘विशाले’ विल्लीर्णे यदुकुले ‘आयातः’ आययौ । इति गाथापर्यायार्थः ॥ ३३ ॥
भावार्यो दर्शित एव ॥

अथ दण्डणार्पिं स्तौति—

जो वासुदेवपुरओ, पसंसिओ दुकरं करेइ त्ति । स्तिरिनेमिजिणवरेणं, तं ढंढरिसिं नमंसाभि ॥ ३४ ॥
व्याख्या—तं दण्डणं नमस्करोमीति क्रियायोगः । कोऽसौ ? यः ‘वासुदेवपुत्रः’ कृष्णायै ‘प्रशंसितः’ श्लाघितः, केन ? ‘श्रीनेमि-
जिनवरेणं’ द्वाविंशतमतीर्थकृत्वा । कथं ? दुष्करं करोतीति । इति गाथापर्यायार्थः ॥ ३४ ॥ भावार्यस्त्वयम्—

हरेः पत्न्यां दण्डणायां, पुत्रोऽभूद् दण्डणाह्वयः । उपायतोद्दयौवने(नो)ऽसौ, बह्वी राजन्यंकन्युकाः ॥१॥ पद्मिनीनामसौ प्रेमरसमा-
खादयन्नपि । सुमनस्तु स्थितिं चक्रे, विशेषात् चञ्चरीकवत् ॥ २ ॥ अन्येद्युर्नेमिनः भीष्मा, दण्डणो देशनासृतम् । प्राधाजीत् तद्भुवा-
(वद्भुवा, च शिवा-)प्यर्थं, पित्रा कृतव्रतोत्सवः ॥३॥ सर्वस्य सम्मतस्यास्याहंवा विहरतः समम् । तदोदियाय प्राग्बन्माचीर्णं कर्मोऽऽन्तरायिकम्
॥ ४ ॥ स शति यत्र यत्रापि(१), तत्र तत्र न किञ्चन । मुनयो ये यदुत्तेन, सहाऽऽपुत्सेऽप्ययोऽपि न ॥५॥ ततः पप्रच्छुर्नपयत्सेलोक्व-

स्वामिनस्तव । शिष्यः पुत्रो हरेः सर्वगुणानामेकमास्पदम् ॥ ६ ॥ पुर्यस्यो घार्मिकोदार-भनाढ्यायां भ्रमन्नपि । भिक्षामात्रमपि कथं, मुनि-
नांप्रोति ढण्डणः ? ॥ ७ ॥ [युग्मम्] स्वाम्याख्यत् मगधेषु प्राग्, ग्रामेऽभूद् धान्यपूरके । विप्रः परासरो नाम्ना, नृपायुक्तो विवि(यु)-
कधीः (विवेकधीः) ॥ ८ ॥ सोऽन्यदावापयद् ग्राम्ये राज(ज्य)क्षेत्राण्यनेकशः । मध्याह्नेऽप्यागते भक्ते, नामुञ्ज(च)त् तांस्तपस्विनः ॥ ९ ॥
छुधितैस्तृपितैः श्रान्तेर्घमासैर्होतिकैर्दृषैः । स्वक्षेत्रेऽकर्षयत् सीता(मा)मेकां तेभ्यः पृथक् पृथक् ॥ १० ॥ तत्राऽऽन्तरायिकं कर्मांशित्वा भ्रान्त्वा
सर्वं सः । जातोऽयं ढण्डणः कर्म, जन्मनीहोदियाय तत् ॥ ११ ॥ तत् श्रुत्वोत्पन्नवैराग्यो, ढण्डणर्षिर्जिनान्तिके । नाहं भोक्ष्येऽन्य-
लब्धेयप्रहीदुप्रमभिग्रहम् ॥ १२ ॥ सहमानो मुनिः सम्यक्, तमलाभपरीपहम् । न भुञ्जानोऽन्यलब्ध्या सः, कियन्तं कालमत्यागात् ॥ १३ ॥
समास्थितं प्रसुं नत्वाऽन्यदाऽपृच्छद् जनार्दनः । महर्षिणाममीयां कः स्वामिन् ! दुष्करकारकः ? ॥ १४ ॥ स्वाम्याख्यत् मुनयः सर्वे,
राजन् ! दुष्करकारकाः । चाहं सोढा ढण्डणर्षियैस्त्वलाभपरीपहम् ॥ १५ ॥ इति श्रुत्वा प्रसुं नत्वा, प्रत्यागच्छन् पुरीं हरिः । यान्तं
गोचरचर्यायामद्राक्षीद् ढण्डणं मुनिम् ॥ १६ ॥ गजादुत्तीर्य गोविन्दो, भक्तितप्तं नमोऽकरोत् । हृद्वैकश्रेष्ठिनाऽचिन्ति, घन्यो यो(ऽयं) हरिणा
न(ञ्जि)तः ॥ १७ ॥ तस्यैव श्रेष्ठिनो गोहे, विहरन् ढण्डणोऽप्यगात् । कृष्णार्च्यं इति तं सोऽपि, मोदकैः प्रत्यलाभयत् ॥ १८ ॥ शीघ्रमेत्य
जिन नत्वा, मुनिरेवं व्यजिज्ञपत् । किं मेऽ(किमाऽऽ)न्तराय(यि)कं कर्म, क्षीणं भिक्षां यदामुबम् ? ॥ १९ ॥ स्वाम्याचख्यौ न तत् क्षीणं,
किन्तु लब्धिहरेरियम् । नतोऽसि तेन तेन त्वां स श्रेष्ठी प्रत्यलाभयत् ॥ २० ॥ परलब्ध्या न भोक्ष्येऽहं, चिन्तयन्नित्यभिग्रहम् । परि-
ष्टापयितुं भिक्षां, प्रारेभे स्पण्डिलावनौ ॥ २१ ॥ अज्ञानाऽऽर्चीर्णकर्माणि, दुःक्षयाण्यङ्गिनामहो ! इति चिन्तयतस्तस्योत्पेदे केवलमुज्ज्वलम्
॥ २२ ॥ प्रसुं प्रदक्षिणीकृत्य, तत्र केवल(लि)र्षपदि । ढण्डणर्षिरुपासितः ॥ २३ ॥ इति श्रीढण्डणमहर्षिसम्बन्धः ॥

अथ गाथात्रयेण धावच्चापुत्रादीनां सम्यन्धमाह—

इवमकुलपालियाओ, सुपरिचत्ताओ जेण यत्तीसं । जस्स य निक्खमणमहं, दसारकुलनंदणो कासी ॥ ३५ ॥
जो पुरिससहस्सजुओ, पघइओ नेमिपायमूलम्मि । सो धावच्चापुत्तो, चउदसपुवी सिवं पत्तो ॥ ३६ ॥

व्याख्या—‘सः’ वक्ष्यमाणः धावच्चापुत्रः ‘शिवं’ मोक्षं प्राप्त इति द्वितीयगाथान्ते क्रियायोगः । स कः ? येन “इवम” चि इमं-
गजमर्हन्तीति इभ्याः—धनिनस्तेपां कुलं—वंशस्तस्य वालिकाः—कुमार्यस्ताः, किं ? “सुपरिचत्ताव” चि सुप्र इति—सिंहसाहसतया परि—सामस्येन
त्यथाः—परिहृताः, कतिसद्गुणाकाः ? द्वानिशत् ‘चः’ (वु) पुनः यस्य ‘निष्क्रमणमहं’ व्रतोत्सवं, “दसार” इत्यादि नारायण इत्यर्थः
“अवासि” चि अकार्यीन् । इति प्रथमगाथार्थः ॥ ३५ ॥ यः पुरुषसहस्रयुतः प्रयजितः, कस्मिन् ? नेमिपादमूले । पुनः किंविशिष्टः ?
‘चतुर्दशपूर्वी’ तद्वान् (न्देत्ता) इति द्वितीयगाथार्थः ॥ ३६ ॥ तथा—

सहस्रजुओ तस्सीसो, चउदसपुवी सुओ गओ सिद्धिं । इक्कारसंग सुयसीस सेलओ तह य पंचसए ॥ ३७ ॥

व्याख्या—‘शुक्रः’ परिव्राजको गतः सिद्धिमिति क्रिया । कोऽसौ ? ‘तच्छिष्यः’ धावच्चापुत्रविनेयः, कथं ? “सहस्रजुओ” चि
सहस्रनरैः सार्द्धमिति गम्यम् (त्यर्थः) । चतुर्दशपूर्वधारी जातश्च । तथा शुक्रशिष्यः ‘सेलकः’ सेलकनामाऽऽचार्यः “पंचसए” चि
पञ्चशतैर्नरैः सार्द्धमिति गम्यम् । किंविशिष्टोऽसौ ? “एक्कारंग(रसगि)” चि एकादशान्नवेदी गतः सिद्धिमित्यत्रापि योज्यम् । इति गाथार्थः
॥ ३७ ॥ भावार्थोऽप्ययम्—

द्वारि(र)कायां महापुर्या, सार्थनाथप्रिया पुरा । धावच्चाऽऽख्याऽमवद् भूरिभूरि-माणिक्यरोहणा ॥ १ ॥ पुत्रो माण्डुरत्वेन,

ऋषिमण्ड-
लप्रकरणे
॥ ६२ ॥

थावच्चासुत इत्यमृत । तस्याः कस्याश्चिदम्बाया, नाम्ना स्यात् तनयाह्वया ॥ २ ॥ स तु द्वात्रिंशत् कन्या जनन्या परिणयितः ।
महेभ्यानां महाभूत्या, तारुण्ये युगपन्मुदा ॥ ३ ॥ तामिभरद्भसौभाग्यसुभगो भोगभङ्गिभिः । दोगुन्दुकामर इवानैषीत् स(सु)समयं
सुतम् ॥ ४ ॥ अन्येद्युनेमिसः ध्रुवा, पेशलाऽऽवेशशदेशनाम् । मोहनिद्रागमोन्निद्रः, थावच्चासूः प्रसुमवक् ॥ ५ ॥ मातर्मया ध्रुतोऽ-
सारः, संसारः स्वामिनोऽन्तिके । अन्यत्र चारुचारित्रात्, सारमीक्षे न किञ्चन ॥ ६ ॥ तद् देह्यतुमति मातः !, प्रब्रजाम्यन्तिकेऽर्हतः ।
कारागारातुकारेऽस्मिन्, संसारे कः सुधीर्वसेत् ? ॥ ७ ॥ ध्रुत्वाऽऽह माता मा जा(ता)त !, मां सुक्त्वैकाकिनीं ब्रज (जेः) । मृतं पति
प्रब्रजितं, त्वां सेहे युगपत् कथम् ? ॥ ८ ॥ पत्या विनोपविष्टाऽस्मि, प्रागेव देवदण्डिता । तवान्ययस्याधारेण, का स्थितिस्तद्विनाऽधुना ?
॥ ९ ॥ तत् ध्रुत्वा सूतुरप्युचे, संसारे कोऽपि कस्य न । कः पतिः ? कोऽङ्गजः ? काऽम्बा ?, सर्वे(र्वो)ऽपि स्वार्थतत्पराः(रः) ॥ १० ॥ ज्ञात्वा
तन्निर्णयं माताऽनिच्छन्त्यपि प्रपद्य तत् । व्रतोत्सवाय कृष्णान्ते, राजचिह्नार्थमायौ ॥ ११ ॥ थावच्चा स्माह हे राजन् !, राजचिह्नानि
मेऽप्य । कुर्वे यैरत्नजस्याहं, महानिष्कमणोत्सवम् ॥ १२ ॥ हरिरागत्य तद्देहं, थावच्चासुतमब्रवीत् । भोगान् सुह्लाधुना मद्र !, प्राब्राजी-
षार्द्ध(र्द्धि)के पुनः ॥ १३ ॥ सोऽवक् स्वदन्ते नो राजन् !, भोगा भीविषुतात्मनाम् । हरिणोकं कुतो भीतिर्ब्रूहि मे वारयामि ताम् ॥ १४ ॥
मृत्योर्भीतिरनेके, तूष्णीकोऽस्याद् जनार्दनः । ततश्चोद्घोषयामास, पुर्याभारक्षकैरिदम् ॥ १५ ॥ भो भो ! यः कश्चिदादत्ते, दीक्षां
तस्योत्सवं हरिः । फरोतीति ततोऽभूवन्, घना दीक्षोस्तुता जनाः ॥ १६ ॥ सहस्रबाह्यशिविकामारूढो हरिणा स्वयम् । कृतो(त)व्रतोत्स-
वोऽत्यर्थं, राजचिह्नैरलङ्कृतः ॥ १७ ॥ हृद्यवाद्यनिनादोद्यदुद्यमः सार्थबाहसूः । सहस्रमनुजैः सार्द्धं, प्राब्राजीत् नेमिनोऽन्तिके ॥ १८ ॥
[युग्मम्] स चतुर्दश पूर्वोणि, पपाठाशठमानसः । चक्रे सेलकपुरेशं, श्रावकं सेलकं नृपम् ॥ १९ ॥ पुरीं सौगन्धिकं प्राप्तः, थावच्चासूः

कषार्णवा-
ङ्कार्यां दृत्तौ
वृतीयो
विश्रामः ।

थावच्चापुत्र-
शुक-सेलक-
महर्षि-
प्रबन्धः ।

॥ ६२ ॥

सुदर्शनम् । मकं शुकपरित्राजः, श्रेष्ठिनं प्रत्यबोधयत् ॥ २० ॥ धावचासुनुना वादे, परिघ्राड् विजितः शुकः । साकं शिष्यसहस्रेण निष्क्रान्तोऽल्लैव सन्नियो ॥ २१ ॥ क्षपयित्वाऽष्टकर्मणि, धावचासूनुकृमात् । शिवं शत्रुञ्जये शैले, शिष्ये श्रेयसः फलम् ॥ २२ ॥ पन्थकप्रसु-
 सामात्यपञ्चशला समन्वितः । शुकेन सेलकक्ष्मापो, दीक्षितः शिष्यः क्रमम्(कमात्) ॥ २३ ॥ पठित्वैकादशाह्नानि, शिष्यैर्विहरतः समम् ।
 तेग रूक्षारसाहारेः, सेलकार्यस्य जक्षिरे ॥ २४ ॥ स्वपुत्रमद्भुतदक्ष्मापयानशालास्थितस्ततः । सेलकोऽचीकरद् वैद्यैश्चिकित्सामात्मवर्ष्मणः
 ॥ २५ ॥ लुब्धोऽतिमशुराहारैर्विजह्ने नीरुजोऽपि न । बहुघोक्तोऽपि गीतार्थैः, सेलकः सुपरीतलः ॥ २६ ॥ नियुज्य पन्थकं तेषां, वैया-
 वृत्तोऽन्य(न)साधयः । विजहुंश्चलसायन्ते, नैवोद्यतविहारिणः ॥ २७ ॥ सूरयः कार्तिकचतुर्मासकाहे यदृच्छया । मकं सुकृत्वा पयः पीत्वा,
 सायमेव स शेते ॥ २८ ॥ अथाऽऽव्ययककेलायां, क्षामणावसरे गुरोः । चरणौ घट्ट(ट)यामास, पन्थकः निरसाऽऽत्मनः ॥ २९ ॥
 कथं क्रे कूरकर्मा मे, निद्राच्छेदमकाण्डतः । इत्युक्ते सूरिणा क्रोधात्, मधुरं स्नाह पन्थकः ॥ ३० ॥ भगवन् ! भाग्यहीनेन, पूज्या आशा-
 तिता मया । क्षामणा(ण)या द्वितीयेन, ममाऽऽजः क्षम्यतामदः ॥ ३१ ॥ शुत्वैत्यचिन्तयत् शान्तो, धिङ् मामाहारलम्पटम् । न ज्ञावं यन्भया-
 ऽज्ञानात्, पर्वात्येतत् महत्तमम् ॥ ३२ ॥ विजहार ततोऽन्यत्र, मिलिताः साधवोऽखिलाः । सिद्धः शत्रुञ्जये शैले, सेलकः सपरिच्छदः
 ॥ ३३ ॥ इति श्रीधावचासुत-शुक-सेलकानां प्रबन्धः ॥

जो य पर(रि)क्षमइ तवं, छिन्नं लूहं च देहमगणंतो । सिद्धं विदुयरयमलं, सेलगपुत्तं तयं चंदे ॥ ३८ ॥
 व्याख्या—इयमपि प्रश्नेपरूपा गाथा यथाज्ञाता किञ्चिद् व्याख्यायते—तं कं ? सेलकपुत्रं 'वन्दे' अभिवाद्यामि इति क्रियायोगः ।
 सं कं ? यत्र प्रक्रमते 'तपः' चतुर्यादि, किं कुर्वन् ? अगणयन्, किं ? 'देहं' शरीरं, किंविशिष्टं ? 'छिन्नं' छेदितं 'चः' पुनः 'लूहं' ज्ञान-लि-

ग्याहारपरिहारेण । पुनः किंविशिष्टं ? 'सिद्धं' निष्ठितार्थं, तथा वि-विशेषेण ध्रुतं-ऋम्पितं रज्जो बद्ध्यमानं(द्धं)कर्ममलं येन तं वन्दामि इति गार्थः ॥ ३८ ॥ भावार्थोऽत्र [विशिष्ट]सम्प्रदायाभावात् सेलकपुत्रो मडुकोऽन्यो वेति सम्यग् न ज्ञायते । समयज्ञैर्यथाज्ञातो वाच्यः । अथात्र केचिद् गाथात्रयमिदमपि पठन्ति—

असुरसुरपन्नर्गिदा, जंता पडिमागयं नमंसंति । उज्जितसेलसिहरे, तं सिरसा सारणं वंदे ॥ ३९ ॥
यारस भिरखूपडिमा, जेणऽणुचिन्ना महाणुभावेणं । वाससया नियमेणं, अट्टमच्छट्टाई जो कासी ॥ ४० ॥
तं खवियपेम-दोसं, वंदे जर-मरण-सोगमुत्तिन्नं । अउलसुहसागरगयं, निवाणमणुत्तरं पत्तं ॥ ४१ ॥

व्याख्या—तं 'सारणं' सारणर्षिं यदुकुमारमन्यं वा 'सिरसा' मस्तकेन वन्दे । तर्कं यं 'प्रतिमागतं' कायोत्सर्गस्थं "नमंसंति" नम-रूप्यन्ति, के ? "असुर" इत्यादि असुराः-दानवाः सुराः-देवाः पन्नगाः-सर्पास्त्रिपाम् इन्द्राः-परमैश्वर्यभाजः, कस्मिन् ? "उज्जितसेल-सिहरे" गिरि(र)नाराद्रिशृङ्गे । किंविशिष्टाः ? 'यान्तः' गच्छन्तो यात्रादिकार्यं इति गम्यम् । इति प्रथमगाथार्थः ॥ ३९ ॥ तथा 'येन' सारणर्षिणा भित्युत्प्रतिमाः "मासाईसत्तंता" इत्यादिकाः । कतिसङ्ख्याः ? द्वादश, किं ? 'अनुचीर्णाः' सेविताः । किंविशिष्टेन ? 'महानु-भावेन' अचिन्त्यशक्तिना । यः पुनर्वर्षरातान् 'नियमेन' निश्चयेन 'अट्टम' इत्यादि प्राकृतत्वात् पष्ठाष्टमानि "अकासि" त्ति 'अकार्पात्' चकार । इति द्वितीयगाथार्थः ॥ ४० ॥ तं वन्दे, पुनर्वन्दनक्रियाभिधानम् अत्यन्तादरख्यापनार्थम् । किंविशिष्टं ? क्षपितौ-क्षयं नीतौ प्रेम-द्वेषौ येन तम् । पुनः किंविशिष्टं ? जरा-मरण-शोकोत्तीर्णं प्राकृतत्वात् मकारोऽलाक्षणिकः । पुनः किंविशिष्टं ? अतुलसुखानां सागरः-

समुद्रस्तत्र गतं-प्राप्तम् । पुनः किंविशिष्टं ? निर्वाणं मोक्षं, कीदृक्षं(सं) ? 'अनुत्तरं' सर्वोत्कृष्टम् । इति तृतीयगाथार्थः ॥ ४१ ॥
भावार्थस्तु सम्यक्सम्प्रदायाभावात् ज्ञायते । यथाज्ञातः समयज्ञैः स्वयमत्र वाच्यः ॥

अथ नवमनारदपिं स्तौति—

सुखा जिणिंदवयणं, सचं सोयं ति पमणिओ हरिणा । किं सचं ति पवत्तो, चिंततो जायजाइसरो ॥ ४२ ॥
संबुद्धो जो पढमं, अज्झयणं सचमेव पन्नवई । कच्छुल्लनारयसिं, तं वंदे सुगइमणुपत्तं ॥ ४३ ॥

व्याख्या—तं कच्छुल्लनारदपिं 'यन्दे' स्तवीमि इति द्वितीयप्रक्षेपगाथान्ते योज्यते । कोऽसौ ? यः 'हरिणा' कृष्णेन इति प्रकल्पेण भणितः प्रमणितः, इतीति किं ? शौचं सत्यमिति । किं कृत्वा ? श्रुत्वा, किं तत् ? जिनेन्द्रवचनं, कीदृक्षं ? किं सत्यमिति प्रवृत्तञ्चिन्तितुमिति गम्यते । चिन्तयञ्च जातजातिस्मृतिः । इति प्रथमगाथार्थः ॥ ४२ ॥ 'सम्बुद्धः' प्रत्येकबुद्धोऽभूदिति गम्यते । यः प्रथममध्ययनं 'सत्यमेव' सत्यनामकमेव 'प्रज्ञापयति' प्ररूपितवान्, सूत्रस्य त्रिकालविपयत्वात् । किंविशिष्टं ? 'सुगतिम्' अर्थात् मोक्षमनुप्राप्तम् । इति द्वितीयप्रक्षेपगाथार्थः ॥ ४३ ॥

भावार्थद्वयम्—

श्रीवीरस्वामिनो धर्मघोष-धर्मयशोऽभिधौ । शिष्यावशोकवृक्षाधः, सूत्रं गु(ग)णयतोऽन्यदा ॥ १ ॥ अपराह्नेऽपि तच्छायां, निश्चलां वीक्ष्य विसितौ । एकोऽत्रवीद् भवंलब्धिद्वितीयोऽप्याह ते पुनः ॥ २ ॥ एको गतो वहिर्भूमौ, तथाऽन्योऽपि तथैव सा । कस्येयं भगवन्धिः ? पृच्छतः सैत्य तं विमुम् ॥ ३ ॥ स्वाम्याल्यत् शौ(सौ)र्यपुर्यासीत्, समुद्रविजयो नृपः । यज्ञयशस्तापसञ्च, सोम-मित्राऽस्य पत्न्यभूत् ॥ ४ ॥ यज्ञदत्तः सुतो जहे, सुपा सोमयशास्तयोः । नवमो नारदः सूतुर्दम्पलोरभवत् तयोः ॥ ५ ॥ मुञ्जते

तेऽहि चैकस्मिन्, स्युर्द्वितीयेऽष्टपुत्रोपिताः । उच्छायं यान्ति दिवसे, द्रुमाहावबलन्व्य तम् ॥ ६ ॥ इतश्च तत्र वैतड्व्याद्, धनदादेश-
कारिणः । गच्छन्तोऽवधिनाऽपश्यंस्तमं जुम्भकामराः ॥ ७ ॥ च्युतो निकायतोऽस्माकमयमित्यनुकम्पया । तच्छायां स्तम्भयामासुर्मो
मूर्त्त्याऽऽवपव्यथा ॥ ८ ॥ प्रत्यावृत्ता (त्य) गृहीत्वा तं, प्रद्युम्नवदपाठयन् । प्रज्ञसिप्रमुखा विद्याः, प्राकृश्लेहाद् जुम्भकामराः ॥ ९ ॥
स स्वर्णबुण्डिकापारी, मणिमण्डितपादुकः । भ्रमन् व्योम्ना गतोऽन्येद्युर्द्वारकाल्यां हरेः पुरीम् ॥ १० ॥ कृतार्थो हरिणा पृष्टः, किं शौच-
मिति नारदः । तदर्थमविदन् वार्त्ताव्याक्षिप्तं केशवं व्यधात् ॥ ११ ॥ ततश्च प्राग्विदेहेऽगात्, तत्र सीमन्धरं जिनम् । युगबाहु-
र्वासुदेवोऽपृच्छत् किं शौचमित्यथ ॥ १२ ॥ सत्यं शौचमिति श्लोचेऽहंताऽथ नारदर्पिणा । पदेनैकेन तत् सवं, पर्यवैरवधारितम् ॥ १३ ॥
ततोऽपरविदेहेऽगात्, मुनिस्त्रय युगन्धरम् । महाबाहुर्वासुदेवस्तमेवाथं स्म पृच्छति ॥ १४ ॥ तदेवोत्तरमासाध, सन्यग् निर्णय
तन्मुनिः । पुरीमेल्य हरिमूचे, पृष्टं भोः ! किं तदा त्वया ? ॥ १५ ॥ किं शौचमिति तेनोक्ते, तत् सत्यमित्यवपु मुनिः । कृष्णोऽब्रवीत् तत्
सत्यं किं ? नारदो नोत्तर ददौ ॥ १६ ॥ हरिः स्मिन्वाऽऽह यत्रैतत्, पृष्टमेतन्न तत्र किम् ? । तत् श्रुत्वा नारदोऽवोचत्, सत्यं पृष्टो जिनो
न तत् ॥ १७ ॥ तत्स्थित्तुमारब्धो, जातिस्थितिमाप्तवान् । प्रत्येकबुद्धो भगवान्, सम्पन्नोऽतीव शोचयन् ॥ १८ ॥ देवतादत्तलिङ्गोऽथ
प्राप्ताजीत् नारदो मुनिः । आद्यमध्ययनं सत्याभिधं कृत्वा शिव ययौ ॥ १९ ॥ इति श्रीनवमनारदर्पिसम्बन्धः ॥

अथ तीर्थङ्करत्रयीतोत्पन्नप्रत्येकबुद्धसङ्ख्यामाह—

नारयरिसिपासुक्ले, वीसं सिरिनेमिनाहतित्थम्मि । पन्नरस पासतित्थे, दस सिरिबीरस्स तित्थम्मि ॥ ४४ ॥
पत्तेयबुद्धसाह, नम्मिमो जे भासिउं सिवं पत्ता । पणयालीसं इसिभासियाइं अज्झयणपवराइं ॥ ४५ ॥

व्याख्या—प्रत्येकबुद्धसाधून् “नमिमो” चि प्राकृतत्वात् नमामो वयमिति क्रियायोगाद् गम्यम् । किंविशिष्टान् ? नारदपिः—पूर्वोक्तः प्रमुखाः—आद्यो येषां तान्, ते के ? श्रीनेमिनाथतीर्थे विशतिः । श्रीपार्श्वतीर्थे पञ्चदश । तथा श्रीवीरख तीर्थे दश । इति प्रथमगाथायः ॥ ४४ ॥ पुनः किंविशिष्टाः ? ‘शिवं’ मोक्षं ‘प्राप्ताः’ प्रापुः । किं कर्तुं ? ‘भापितुं’ प्राकृतत्वाद् उक्त्वेत्यर्थः । कानि ? अध्ययनेपुशाब्धिशेषेषु प्रयत्नानि, किंनानि ? ऋषीणां—नारदादीनां भापितानि—वचांसि ऋषिभाषितानि, कतिसङ्ख्यानि ? “पणयालीसुं” ति पञ्चचत्वारिंशत् । ऋषिनामानि च तद्भाषितसूत्रगाथाभिरेव दर्शयन्ते—*नारय वैज्रियपुत्रे, अंसिए (द्विविले) अंगि(ग)रिस(सि)पुष्पसाले य । यकल कुम्मा(अस्स) केर्यलि कासव तद् तेयलिसुए य ॥ १ ॥ मंरिलि जण म(ग)याली, धाहुय महु सोरिणे(याण)य विट्टु विय । वरिसे कण्हे अरिय, उकलवाइ य तरणे य ॥ २ ॥ गदम (दग्माल) रामे य तदा, हरिगिरि अंबड मयग वारत्ते । तत्तो य अइए वद्धमाण वाऊ य तीस इमे ॥ ३ ॥ पासे पिंणे अरणे, इसिगिरि अदौलए य वित्ते य । सिरिगिरि साईर्यपुत्ते, संजय दीवांयणे चेव ॥ ४ ॥ तत्तो य इंदनेणे सोमं इमे चेव होइ वैरुणे य । वेसंमणे य महएपा, चत्ता पंचेव नामाई ॥ ५ ॥ इति द्वितीयगाथायः ॥ ४५ ॥

* “नारदो वज्रि(लि)पुत्रोऽसित(दविलः)अङ्गपिः पुष्पसालश्च । वल्लकलीरी कूर्मांपुत्रः केवल्लिः काश्यपस्तथा तेवल्लिसुतश्च ॥ १ ॥ मद्दली यज्ञो भयालिर्बाहुको मधुरायणः सौर्यायणः । विदुरपि च वर्षवहृष्ण आर्य उकलवादी च तरुणश्च ॥ २ ॥ गर्दभो रामश्च तथा हरिगिरिः अम्बदो मातङ्गो यारतः । एतश्च आर्द्रो पदंमानो वायुश्च त्रिशदिमे ॥ ३ ॥ पाथंः पिङ्गः अरण ऋषिगिरिः आर्द्रालकश्च वित्तश्च । श्रीगिरिः स्वातिकपुत्रः संयतो द्वीपायनश्च ॥ ४ ॥ एतश्च इन्द्रनागः सोमो यमश्चैव भवति वरणश्च । वैश्रमणश्च महारामा पद्मचत्वारिंशदेव नामानि ॥ ५ ॥”

अथ दमदन्तर्षिं दर्शयन्ति—

पहरिञ्जंतो दुज्जोहणेण तह पंडवेहिं शुधंतो । समसत्तुमित्तभावो, दमदंतमहारिसी जयउ ॥ ४६ ॥
 व्याख्या—दमदन्तमहर्षिः 'जयतु' जयमनुभवतु । किम्भूतः ? समशत्रुमित्रभावः, कथं ? 'पहरिञ्जंतो' चि प्रहियमाणः, केन ?
 'दुर्योधनेन' गन्धारीपुत्रेण, तथा 'पाण्डवैः' पाण्डुपुत्रैः स्तूयमानोऽपीति गम्यम् । इति गाथा(संस्कार-)-र्धः ॥ ४६ ॥ भावार्थश्चायम्—
 हस्तिशीर्षपुरे राजा, दमदन्ताभिधोऽभवत् । सेवन्ते यत्प्रतापार्त्तो, गुह्रां घूका इवारयः ॥ १ ॥ इतो गजपुरे राज्यं, कुर्वते पाण्डु-
 सूनुवः । दमदन्त-पाण्डवानां, जज्ञे वैरं परस्परम् ॥ २ ॥ जरासन्धस्य सेवार्थं, दमदन्तो गतोऽन्यदा । पाण्डवैरेत्य तदेशो,
 विध्वस्तो ज्वालितो शृशम् (तस्तराम्) ॥ ३ ॥ सद्माऽऽगाद् दमदन्तोऽथ, वीक्ष्य देशं विनाशितम् । सैन्यावेशेन महता, करोथ हस्तिना-
 पुरम् ॥ ४ ॥ पुरान्तः पाण्डवा भीत्या, विविशुर्निर्ययुर्न हि । ग्रहाणां महिमा तावद्, यावन्नोदेति भास्करः ॥ ५ ॥ ज्ञापितं दमदन्तेन,
 दासेरा जम्बुका इव । क्रीडिता विषये शून्ये, निर्गच्छत यदीश्वराः ॥ ६ ॥ निर्ययुः पाण्डवा नैवमुक्तेऽपि दमदन्तराट् । प्रत्यावृत्तः
 स्वरज्यर्द्धि, बुभुले भामिनीमिव ॥ ७ ॥ निर्विण्णकाम-भोगोऽथ, प्रत्रज्याऽन्ते गुरोः क्रमात् । प्रपन्नो दमदन्तर्षिरिकाकिप्रतिमां
 स्थिरः(वः) ॥ ८ ॥ प्रतिमामादेऽन्येद्युर्निर्गजपुराद् बहिः । अत्रान्तरे तु यात्रार्थं, निर्ययौ राट् युधिष्ठिरः ॥ ९ ॥ मार्गे निरीक्ष्य तमृषिं,
 ववन्दे मुदितो दृपः । भीमाद्यैरनुजैश्चैवं, बन्दितश्च खलतो शृशम् (तस्तराम्) ॥ १० ॥ ततो दुर्योधनोऽध्यगात्, तस्योक्तमनुजीविभिः ।
 स्वामिन् ! स दमदन्तोऽयं, यूयं प्राग् येन हेपिताः ॥ ११ ॥ आहतो मातुलिङ्गेन, राहाऽन्यैश्चानुजीविभिः । शिखा दृपदमेकैकं,
 दृपद्राशीकृतो मुनिः ॥ १२ ॥ प्रत्यावृत्तः पुनर्धर्मपुत्रोऽष्टच्छत् स्वसेवकान् । स मुनिः केशितो यः प्राग् ?, राज्ञे ते तमदर्शयन् ॥ १३ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां इत्तो
तृतीयो
विश्रामः ।

दमदन्त-
राजर्षि-
प्रबन्धः ।

॥ ६५ ॥

निर्मिताऽऽशातनाऽसुख्य, महर्षेः केन पापिना ? । पृष्टे युधिष्ठिरेणेति, शशंसुले सुयोधनम् ॥ १४ ॥ कृत्वेष्यां धर्मपुत्रेण, बाढं दुर्योधनोपरि । निष्काल्याभ्यद्वितः साधुस्त्रैलेन श्वामितसतः ॥ १५ ॥ निर्विशेषमनोवृत्तिर्धर्मपुत्रे सुयोधने । भगवान् दमदन्त-
 र्निर्विजहार वसुन्धराम् ॥ १६ ॥ इति श्रीदमदन्तर्पिप्रबन्धः ॥

जलणाउनेमिसीसत्ति भणंतो जंभि(भ) एहिं उक्त्वित्तो । सिरिकुञ्जवारयमुणी, रामसुओ जयउ सिद्धि गओ ४७
 व्याख्या—श्रीकुञ्जवारकमुनिः 'जयतु' जयमनुभवतु । कोऽसौ ? 'रामसुतः' बलदेवपुत्रः, किम्भूतः ? 'उत्थितः' उत्पटितः,
 कैः ? 'जृम्भकैः' तिर्यग्जृम्भकामरैः, किं कुर्वन् ? इति 'भणन्' गृणन्, इतीति किं ? नेमिशिष्योऽहमिति गम्यम् । कस्मात् ? 'ज्वल-
 नात्' द्वारका[दहन]दहनतो भयेनेति गम्यम् । तथा 'सिद्धि' शिवं प्राकृतत्वाद्बनुस्वारलोपः, 'गतः' प्राप्तः । इति गार्थार्थः ॥ ४७ ॥
 भायार्थरतु नयमवलसम्बन्धाधिकारे दर्शित एव ॥

अथ पाण्डवान् दर्शयन्ति—

पंन वि निवंपंडुसुया, चउदसपुवी जुहिद्विलप्पमुहा । दोमासियसंलेहणपुवं सिजुंजए सिद्धा ॥ ४८ ॥
 व्याख्या—'पद्मापि' पद्मसदृशान् अपि वृपस्य-राज्ञः पाण्डोः-पाण्डुनाम्नः सुताः-पुत्राः शत्रुञ्जये सिद्धा इति क्रिया । ते के ?
 युधिष्ठिरः-धर्मपुत्रः प्रसुतः-आदिर्येषां ते, किंविशिष्टाः ? 'चतुर्दशपूर्धिणः' उत्पादादिविदः, कथं ? द्विमासिकसंलेतनापूर्वं सिद्धाः । इति
 गार्थार्थः ॥४८॥ भायार्थरतु बलदेवसम्बन्धाधिकारे दर्शित एव । विस्तरस्तु पाण्डवचित्रादिभ्योऽवसेयः । प्रन्थगौरवभयान्नात्र दर्शितः ॥
 इति श्रीखरतरगच्छद्ग्राहार[श्रीकीर्तिरत्नसूरिशिष्य]श्रीगुणरत्नाचार्यशिल्पवर्य-वाचनाचार्य-पद्ममन्दिरगणिविरचितायां श्रीश्रुतिपि-

दमदन्त-
 राजर्षि-
 प्रबन्धः ।
 कुञ्जवारक-
 मुनिसम्ब-
 न्यः, पद्म-
 पाण्डवसि-
 द्विगमन-
 यणं च ।

मण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीनेमितीर्थोत्पन्नाक्षोभ्याद्यष्टदशार्हसङ्घेपकथा-रथनेमिकर्षो-जालि-मयात्यादि-प्रद्युम्न-शाम्बानिरुद्धदशमहर्षि-
कथा-पद्देवकीपुत्र-गजसुकुमालमहर्षिकथा-दण्डणर्षिकथा-थावचासुत-शुक-सेलककथा-सेलकपुत्र-सारणर्षिस्तवन-चारदर्षिकथा-मञ्च-
चत्वारिंशत्प्रलेकबुद्धनामगाथा-दमदन्तराजर्षिकथा-श्रीकुब्जवारककुमार-पञ्चपाण्डवसिद्धिगमनवर्णनाधिकारस्तृतीयो विश्रामः ॥

अथ चतुर्थो विश्रामः ।

अथ श्रीपार्श्वजिनतीर्थोत्पन्न(आन्)कांश्चिदृपीन् सुवन्नाह—

पडिवोहियप्पणंसि, केसिं वंदामि गोयमसमीवे । वियलियसंसयवगं, अंगीकयचरमजिणमगं ॥ ४९ ॥

व्याख्या—“केसिं” केशिकुमारश्रमणं वन्देऽहमिति क्रियायोगाद् गम्यम् । किंविशिष्ट(भूतं) ? “पडिवोहिय” इत्यादि प्रतिबोधितः—
नास्त्रिकमनिराकरेण जिनधर्माभिमुखीकृतः प्रदेशिनामा राजा येन स तम् । एतद्विशेषणदर्शनेनान्येषां केशिनामोपलब्धितकुमारणां
नियेषमाह । पुनः किंविशिष्टं ? “वियलिय” इत्यादि विगलितो विदलितो वा संशयवर्गः—सन्देहसन्देहो यस्य स तम् । पुनः किंविशिष्टम् ?
अङ्गीकृतः—स्वीकृतः चरमजिनस्य—श्रीवीरस्य मार्गो येन स तम्, कस्मिन् ? गौतमसमीपे । इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ भावार्थश्चायम्—

प्रवापतपनोऽत्यन्तं, वपत्यापि यत्प्रभोः । दोषाकरोदयध्वंसी, स श्रीपार्श्वः श्रियेऽस्तु वः ॥ १ ॥ तस्य शिष्यशिरोरत्नं, केशिनामा
महामुनिः । अयधिज्ञानवान् प्रामानुप्रामं विहरजगान् ॥२॥ पुर्यां श्रावस्त्यामन्येद्युर्बुद्धः शिष्यपरीवृतः । शुद्धोऽन्यां समवासापैत् चोयाने

तिन्दुकाभिधे ॥ ३ ॥ [युग्मम्] इतश्च धर्मतीर्थस्य, कर्त्ता हर्त्ताऽखिलापदाम् । भगवान् वर्द्धमानोऽभूद्, जगन्नेत्रसुधाञ्जनम् ॥ ४ ॥
 शिष्यसुख्योऽभवत् तस्य, गौतमो द्वादशाह्नवित् । शिष्यसहस्रसमाकीर्णः, श्रावस्त्यां सोऽप्यथागमत् ॥ ५ ॥ उद्याने समवसुतः, कोष्ठके
 प्रासुकावनौ । द्वयोर्गणश्रुतोर्देवादेवं तत्राऽऽगमोऽभवत् ॥ ६ ॥ तयोर्गोचरचर्यायां, शिष्याणां भ्रमतां द्वयोः । वीक्ष्यान्योन्यमियं चिन्ता, चेत-
 स्वाविरभूत् तदा ॥ ७ ॥ कीदृग् धर्मोऽयमस्माकं ? तेषां वा कीदृशस्त्वयम् ? आचारधर्मप्रणधिरयं वा स तु(तु) कीदृशः ? ॥ ८ ॥ चातुर्या-
 मत्र यो धर्मो, यत्रायं पञ्चशिखितः । देशितो वर्द्धमानेन, पार्श्वेन च महाहता ॥ ९ ॥ अचेलकश्च यो धर्मो, यत्रायं सान्वरोत्तरः ।
 कार्यमेकं प्रपन्नानां, विशेषे किं नु कारणम् ? ॥ १० ॥ अथ तौ तत्र शिष्याणां, विज्ञाय प्र(याथ)वित्तर्कितम् । समागमे कृतमती, अमूतो
 केशि-गौतमौ ॥ ११ ॥ गौतमः प्रतिरूपक्षः, शिष्यसम्पत्सम्बन्धितः । कुलज्येष्ठतया केशिसंश्रितं शिष्ये वनम् ॥ १२ ॥ कुमारश्रमणः
 केशिर्वाक्ष्य गौतममागतम् । प्रतिरूपां प्रतिपत्तिं, सम्यक् सम्प्रतिपद्यते ॥ १३ ॥ पलां प्रासुकं शुष्कमदभ्रदर्भगर्भितम् । गौतमस्य निप-
 द्यायै, क्षिप्रमर्पयति सः ॥ १४ ॥ केशिः कुमारश्रमणो, गौतमश्च महायशः । उभौ निपण्णौ शोभाते, चन्द्र-सूर्यसमाश्रितौ ॥ १५ ॥ इन्दुः
 पाण्डिनन्दनस्तत्र, बहवः कौतुकार्थिनः । गृहस्थानामनेकाश्च, साहस्यः सहसाऽऽच्युः ॥ १६ ॥ देव-दानव-गन्धर्व-यक्ष-किन्नर-रक्षसाम् । अद-
 रयानां च भूतानामासीत् तत्र समागमः ॥ १७ ॥ पृच्छामि त्वां महाभाग !, केशिर्गौतममब्रवीत् । एवं तेनर्षिणा प्रोक्ते, गौतमोऽप्य-
 ब्रवीद्ददः ॥ १८ ॥ यथेच्छं पृच्छ भोः स्वच्छ ! गौतमः केशिमब्रवीत् । एवं केशिस्तुज्ञातः, पप्रच्छेदं च गौतमम् ॥ १९ ॥ च(चा)तुर्यामत्र
 यो धर्मो, यत्रायं पञ्चशिखितः । देशितो वर्द्धमानेन पार्श्वनाथेन चाहता ॥ २० ॥ कार्यमेकं प्रपन्नानां, विशेषे किं नु कारणम् ? । मेधाविन् !
 द्विविधे धर्मे, कथं विप्रत्ययो न ते ? ॥ २१ ॥ केशिमेवं-ध्रुवाणं तु, वं चेदं प्राह गौतमः । प्रश्ना समीक्षते धर्मत्त्वं तस्यविनिश्चयम् ॥ २२ ॥

पूर्ववयस्त्वृजु-जडा, वक्र-जडाश्च पश्चिमाः । मध्यमास्तु ऋजु-प्र(प्रा)हासेन धर्मो द्विधा कृतः ॥ २३ ॥ पूर्वपीणां दुर्विशेष्योऽ-
न्त्यानां दुरनुपालकः । कल्पो मध्यमकानां तु, सुविशेष्यः सुपालकः ॥ २४ ॥ इत्युके गौतमेनाऽऽख्यत्, केशिः छिन्नो भदन्त !
मे । संशयोऽन्यमपि ऋद्दि, तं महाप्राज्ञ ! गौतम ! ॥ २५ ॥ अचेलकश्च यो धर्मो, यत्रायं सान्तरोत्तरः । देशितो वर्द्धमानेन, पार्श्वेन
च महात्मना ॥ २६ ॥ कार्यमेकं प्रपन्नानां, विशेषे किं नु कारणम् ? । मेधाविन् ! द्विविधे लिङ्गे, कथं विप्रलयो न ते ? ॥ २७ ॥ युवाणमेवं
तं केशिसुवाचेवं च गौतमः । विज्ञानेन समागम्य(त्य)ः, तदिष्टं धर्मसाधनम् ॥ २८ ॥ प्रत्ययार्थं च लोकानां, नानाविधविकल्पनम् । यात्रायं
प्रहणार्थं च, लोके लिङ्गप्रयोजनम् ॥ २९ ॥ इत्युके गौतमेनाऽऽख्यत्, केशिः छिन्नो भदन्त ! मे । संशयोऽन्यमपि ऋद्दि, तं महाप्राज्ञ !
गौतम ! ॥ ३० ॥ बहुशतसहस्राणां, मध्ये विष्टसि गौतम !, जेतुं त्वां तेऽभिगच्छन्ति, कथं ते निर्जितास्त्वया ? ॥ ३१ ॥ पञ्चकस्मिन्
जिते सन्नौ, जितास्ते(स्त्रैः) पञ्चभिर्देसा । दशप्रकारास्तान् जित्वा, सर्वशत्रून् जयाम्यहम् ॥ ३२ ॥ केऽत्रोक्ताः शत्रवश्चेति, केशिर्गौतममब्रवीत् ।
केशिनां पृष्ट इत्याख्यद्, गौतमोऽपीदमुत्तरम् ॥ ३३ ॥ एक आत्माऽजितः शत्रुः, कथाया इन्द्रियाणि च । तान् जित्वाऽहं यथान्यायं,
विहरामि महासुने ! ॥ ३४ ॥ इत्युके गौतमेनाऽऽख्यत्, केशिः छिन्नो भदन्त ! मे । संशयोऽयं(श्च) परमपि, तं ऋद्दि प्राज्ञ ! गौतम ! ॥ ३५ ॥
दूरयन्ते बहवो लोके, पाशवद्धाः शरीरिणः । सुकृपाशो लघू(घु)भूतः, कथं विहरसे सुने ! ? ॥ ३६ ॥ छित्त्वा सर्वांश्च तान् पाशानुपयातो
निहत्य वान् । सुकृपाशो लघू(घु)भूतो, विहरामि यथासुखम् ॥ ३७ ॥ पाशा अत्र च के उक्ताः ?, केशिर्गौतममब्रवीत् । केशिमेवं युवाणं
तु, गौतमोऽपीदमाल्यत् ॥ ३८ ॥ राग-द्वेषादयस्त्रीप्राः, श्रेहपाशा भयङ्कराः । तान् छित्त्वाऽहं यथान्यायं, विहरामि यथाक्रमम् ॥ ३९ ॥
साधु गौतम ! ते प्रजा, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि भत्सत्कं, संशयं चद् गौतम ! ॥ ४० ॥ अन्तर्हृदयसम्भूता, त्वया लिष्टति

कथार्णवा-
ङ्गायां धृत्तो
चतुर्यो
विश्रामः ।
केशिसुनि-
वर्णनम् ।

॥ ६७ ॥

गौतम ! । फलानि विपभक्ष्याणि, सूते सा तूदृता कथम् ? ॥ ४१ ॥ लतां तां सर्वतदिच्छत्वा, समुद्भृत्य समूलिकाम् । विहरामि यथान्यायं, मुक्तोऽस्मि विपभक्षणात् ॥ ४२ ॥ का लतेह पुनः प्रोक्ता, केशिगौतममब्रवीत् । केशिमेवं बुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ४३ ॥ भवतृष्णा लता प्रोक्ता, मीमा नीमफलोदया । तामुद्भृत्य यथान्यायं, विचरामि यथासुखम् ॥ ४४ ॥ साधु गौतम ! ते प्रह्ला, छिन्नोऽयं सशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ४५ ॥ सम्यक् प्रज्वलिता, घोरस्त्रिष्टन्ति गौतमाप्रयः । ये दहन्ति शरीरस्थाः, कथं विध्यपितास्त्वया ? ॥ ४६ ॥ श्रोतसो, गुरुमेधोत्थाद्, गृहीत्वा जलमुत्तमम् । सिञ्चामि सततं तास्तु, सिक्तास्ते न दहन्ति माम् ॥ ४७ ॥ अप्रयञ्चेह के प्रोक्ताः, केशिगौतममब्रवीत् । केशिमेवं बुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ४८ ॥ कपाया अप्रयः प्रोक्ताः, श्रुत-शील-वपोजलम् । श्रुतधारामिहताः सन्तो, भिन्नास्ते न दहन्ति माम् ॥ ४९ ॥ साधु गौतम ! ते प्रह्ला, छिन्नोऽयं सशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ५० ॥ अयं साहसिको मीमो, दुष्टाश्वः परिधावति । यस्मिंश्च गौतमाऽऽरूढस्त्वं नापद्विद्यसे कथम् ? ॥ ५१ ॥ प्रधावन्तं निगृह्णामि, श्रुतरश्मिसमाहितम् । न गच्छति ममोन्मार्गं, मार्गं च प्रतिपद्यते ॥ ५२ ॥ कश्चाश्वः पुनत्रोक्तः, केशिगौतममब्रवीत् । केशिमेवं बुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ५३ ॥ मनः साहसिको मीमो, दुष्टाश्वः परिधावति । तं निगृह्णाम्यहं सम्यक्, कविका(कन्यकं)धर्मशिष्या ॥ ५४ ॥ साधु गौतम ! ते प्रह्ला, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ५५ ॥ इपथा यहवो लोके, येभ्यो नश्यन्ति जन्तवः । वर्तमानोऽध्वनि कथं, त्वं न नश्यसि गौतम ! ? ॥ ५६ ॥ ये च मार्गेण गच्छन्ति, कुमार्गे प्रस्थिताश्च ये । विदिता मम ते सर्वे, तत्र नशयाम्यहं मुने ! ॥ ५७ ॥ इह मार्गश्च कः प्रोक्तः, केशिगौतममब्रवीत् । केशिमेवं बुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ५८ ॥ पाक्षिण्डनोऽलीकवाचः, सर्वेऽप्युन्मार्गगा-

मिनः । सन्मार्गस्तु जिनाख्यात, एष मार्गो ह्यनुत्तरः ॥ ५९ ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ६० ॥ प्राणिनां बाह्यमानानां, महावेगेन वारिणा(णः) । शरणं गतिं प्रतिष्ठां द्वीपं कं (किं) मन्यसे मुने ! ? ॥ ६१ ॥ अस्ति चैको महाद्वीपो, वारिमध्ये महालयः । महावेगस्य पयसो, गतिस्तत्र न विद्यते ॥ ६२ ॥ इह द्वीपश्च कः प्रोक्तः ?, केशिगौ-
तममत्रवीत् । । केशिमेवं हुवाणं तु, गौतमोऽपीदमत्रवीत् ॥ ६३ ॥ प्राणिनां बाह्यमानानां, जरा-मरणवेगतः । धर्मो द्वीपः प्रतिष्ठा च, गतिः शरणमुत्तमम् ॥ ६४ ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ६५ ॥ इहत्ववाहे पायोधौ, वेडा विपरिधावति । यस्यां त्वं गौतमाऽऽरूढः, कथं पारं गमिष्यसि ? ॥ ६६ ॥ आश्राविणी । तु नौर्यत्र, न सा पारस्य गमिनी । या निराश्राविणी नौर्योः ! सा पुनः पारगमिनी ॥ ६७ ॥ का प्रोक्ता नौरिह मुने ! ?, केशिगौतममत्रवीत् । केशिमेवं हुवाणं तु, गौतमोऽपीदमत्रवीत् ॥ ६८ ॥ शरीरं नौरिति प्राहुर्नारिको जीव उच्यते । संसारो वारिधिः प्रोक्तो, यं तरन्ति महर्षयः ॥ ६९ ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं संशयं वद गौतम ! ॥ ७० ॥ अन्धकारे महारौद्रे, तिष्ठन्ति बहवोऽङ्घ्रिनः । प्राणिनां सर्वलोकेऽस्मिन्नुद्योतं कः करिष्यति ? ॥ ७१ ॥ उद्गतो विमलो भानुः, सर्वलोकेऽप्रभाकरः । प्राणिनां सर्वलोकेऽस्मिन्नुद्योतं स करिष्यति ॥ ७२ ॥ भानुश्च क इह श्लोकः ?, केशिगौतममत्रवीत् । केशिमेवं हुवाणं तु, गौतमोऽपी-
दमत्रवीत् ॥ ७३ ॥ उद्गतः क्षीणसंसारः, सर्वज्ञो जिनभास्करः । प्राणिनां सर्वलोकेऽस्मिन्नुद्योतं स करिष्यति ॥ ७४ ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । तमन्यमपि मत्सत्कं, संशयं वद गौतम ! ॥ ७५ ॥ प्राणिनां बाह्यमानानां, दुःखैः शारीर-मानसैः । क्षेमं शिष्यमनायाधं, स्थानं किं मन्यसे मुने ! ? ॥ ७६ ॥ लोकामेऽस्ति दुरारोहं, स्थानमेकं ध्रुवं ध्रुवम् । यत्र नास्ति जरा-मृत्युर्व्याधयो वेदना-

केशिमुनि-
 वर्णन-
 समाप्तिः ।
 कालिकपु-
 त्रादिश्रुति-
 चतुष्टय-
 वक्तव्यता ।

स्तथा ॥ ७७ ॥ स्थानमत्र किमुक्तं भोः ? , केशिगौतममब्रवीत् । केशिमेवं श्रुवाणं तु, गौतमोऽपीदमब्रवीत् ॥ ७८ ॥ निर्वाणमित्यना-
 वाधं सिद्धिलोकप्रमेव च । क्षेम शिवमनावाधं, यच्चरन्ति महर्षयः ॥ ७९ ॥ लोकाम्रेऽस्मिन् दुरारोहं, तत् स्थानं शाश्वताश्रयम् ।
 यत् सम्प्राप्ता न शोचन्ति, भवौषान्तकर्षयः ॥ ८० ॥ साधु गौतम ! ते प्रज्ञा, छिन्नोऽयं संशयो मम । नमस्ते संशयातीत !, सर्वसूत्र-
 महोद्घे ! ॥ ८१ ॥ एवं तु संशये छिन्ने, केशिर्षोरपराक्रमः । कृताञ्जलिपुटो नृत्वा, गौतमं गणशृङ्घरम् ॥ ८२ ॥ पञ्चमहाव्रत(तं)
 धर्मं भावतः प्रति(त्य)पद्यते(त) । पूर्वाहृतो मते मार्गे, तत्रासौ पश्चिमाहृतः ॥ ८३ ॥ [युगम्] केशि-गौतमयोर्नित्यं, तस्मिन्नासीत्
 समागमे । श्रुत-शीलसमुत्कर्षो, महायार्थविनिश्चयः ॥ ८४ ॥ तोषिता परिपत् सर्वा, सन्मार्गं समुपस्थिता । प्रसीदतां भगवन्तौ, संस्तुतौ
 केशि-गौतमौ ॥ ८५ ॥ इत्युत्तराध्ययनानुसारात् केशिगुरोरयम् । सम्बन्धो दर्शितोऽस्माभिर्भव्यानां भविकेच्छु(प्सु)भिः (भविकः शुभः)
 ॥ ८६ ॥ इति केशिप्रबन्धः ॥ [ग्रन्थामं २५००१७] अथ—

कालियपुत्ते मेहलिथेरे आणंदरन्ध्रिण्ण तइए । कासव एए चउरो, पासावच्चिज्ज मुणिपवरा ॥ ५१ ॥
 अकहिंसु तुंगियाए, सरागतव-संजमेहिं समणा वि । कम्मावसेसपडिबंधओ य देवा हविज्जंति ॥ ५२ ॥
 व्याख्या—स्पष्टेय । नवरम्—“पासावच्चिज्ज” चि ‘श्रीपार्श्वतीर्थकृदपलानि’ तत्तीर्थसाधव इत्यर्थः । ‘अकहिंसु’, चि अकथयन्,
 कस्यां ? तुङ्गिकायां पुर्याम्, किं तत् ? सरागतपः-संयमैरपि ‘श्रमणाः’ तपस्विनः, अपेः व्यस्तयोगः—व्यस्तसम्बन्धः प्राकृतत्वात् ।
 अवशेषकर्मप्रतिबन्धतश्च तृतीया-पञ्चम्योरर्थं प्रत्यभेदाद् अवशेषकर्मप्रतिबन्धेन च देवाः “हविज्जंति” चि भवेयुः । अन्यथा श्रमणा मुत्ते
 यान्ति । इति गाथार्थः ॥ ५०-५१ ॥ भावार्थश्चायम्—

अत्रैव भरतक्षेत्रे, तुङ्गिकाऽऽध्याऽभवत् पुरी । ईशानकृष्णके तस्याञ्चैतत् पुष्पवदस्ति सत् ॥ १ ॥ वसन्ति बहवस्तत्र, श्रावकाः पर-
मर्षयः । विस्तीर्णविपुलाऽऽगार-यानासननरिप्रहाः ॥ २ ॥ बहुसुव(वर्णस्व)र्ण-दुर्वर्णा, दास-दासीभिराश्रिताः । गो-महिष्येडकाकीर्णा, नान्यगोह-
प्रवेशकाः ॥ ३ ॥ सर्वोद्घाटितकपाटा, श्रस्यद्भक्त-पयश्चयाः । जीवाजीवादितत्त्वज्ञा, ज्ञातसत्पुण्य-पातकाः ॥ ४ ॥ संवराऽऽश्रवनिष्णाताः,
कुशला जिनशासने । नैर्मन्यप्रवचनाश्रो, चाल्याः सुरासुरैरपि ॥ ५ ॥ देव-नुर्वनुरागेण, रक्तान्तःसप्तधातवः । बहुभिर्भावितात्मानः, शील-
व्रत-गुणत्रतैः ॥ ६ ॥ चतुर्दशष्टमी-रुकाऽऽमावास्याऽऽदियु पर्वसु । पालयन्तोऽखिलं सम्यक्, पौषधं शुद्धचेतसः ॥ ७ ॥ प्रासुकाशन-पानीय-
यत्र-पात्रासनौपधान् । तथाविधश्रमणेभ्यो, ददानां लाभमिच्छवः ॥ ८ ॥ [सप्तभिः कुलकम्] विहरन्तोऽन्यदा पार्श्वीपत्यानि स्थविरर्षयः ।
बहिः पुष्पवदुचाने, नगर्याः समवासरन् ॥ ९ ॥ तदागमममी श्राद्धा, निशम्योचुः परस्परम् । नाम्नोऽपि श्रवणं भो भो ! महर्षीणां महा-
फलम् ॥ १० ॥ किं पुनस्तदभिगमन-नमस्या-न्युपासनाः ? । आत्मना तत्र तद्-याम, एवमित्यूचिरेऽरिलैः ॥ ११ ॥ ततः स्वगृहमेत्यामी,
स्नाताः कृतबलिक्रियाः । कृतकौतुकम(मा)ङ्गल्याः, क्लृप्तकुण्डाङ्गवाससः ॥ १२ ॥ महर्ष्या(र्ष्या-भरणाश्रिताः, स्वस्वगोहाद् विनिर्ययुः । मिलित्वैकत्र
पूर्मघ्यान्, पादचारेण निर्गताः ॥ १३ ॥ [युग्मम्] गत्वा पुष्पवदुचाने, पञ्चभिगमपूर्वकम् । ते पादान् सुनिपादानां, नत्वा तस्थुर्यथाऽऽस्प-
दम् ॥ १४ ॥ तत्त्वैर्मुनिभिश्च(च)तुर्यामो घर्मो निवेदितः । यथा केशिंशुरोः श्राद्धा, मूल्याऽऽस्ताऽऽराधका इति ॥ १५ ॥ निर्णितार्थोस्ततः श्राद्धाः,
पप्रच्छुः स्वविरानिति । संयमः किंफलः ? पूष्याः, किं वा, पूष्यास्तपःफलम् ? ॥ १६ ॥ अनाश्रवफलः श्राद्धाः !, संयमो हि तथा तपः ।
व्यवदानफलं वे(वे)ति, स्वविरा ददुरुचरम् ॥ १७ ॥ पप्रच्छुस्ते पुनः श्राद्धाः, स्वर्गे किंप्रत्यात् सुराः । उत्पयन्तेऽथः कालिकपुत्रस्तत्रेदम-
ब्रवीत् ॥ १८ ॥ आर्याः पूर्वतपोयोगादुत्पयन्ते सुरा विवि । ऊचे च मेखलियुनिः, पूर्वसंयमतस्तथा ॥ १९ ॥ तथाकार्मिकतया साधुरूचे

कालास्य-
वैशर्षिस्तवनं
कालास्य-
वैशिक-
सुतमुनि-
वर्णनं च ।

चाऽऽनन्दरक्षितः । तथासङ्ग(क्ति)तया देवोत्पत्तिमाहर्षिकादयपः ॥ २० ॥ एवं पूर्वतपः-पूर्वसयमाभ्यां सुरालये । तथाकार्षिकतया सङ्ग(क्ति)व्योत्पत्तिश्च नाकिनाम् ॥ २१ ॥ ततस्तान् स्वविरान् नत्वा, श्रद्धास्ते छिन्नशशयाः । स्वं स्वं स्थानं ययुः सर्वेऽन्यत्र ते मुनयोऽपि हि ॥ २२ ॥ इति श्रीपञ्चमाङ्गोक्तानुसारेण चतुर्मुनिसम्बन्धः ॥ तथाऽत्र केयुचित् नवीनादर्शेषु प्रक्षेपरूपं(प)गाथात्रयमिदमपि दृश्यते—
जंतंपंचरत्नं(त्ति)पाओवगयं तु खायइ सियाली । मुनिगल्लसेलसिहरे, बंदे कालासवेसरिसिं ॥ ५२ ॥
घम्मे दढसन्नाहो, जो निचं मंदरो इव अकंपो । इहलोगनिप्पिवासो, परलोगगवेसओ धीरो ॥ ५३ ॥
जो सोमेण जमेण य, वरुणेण वेसमणेण य महप्पा । मुनिगल्लसेलसिहरे, नमंसिओ तं नमंसामि ॥ ५४ ॥
व्याख्या—तिसृणां गायानामश्वरार्थः सुगम एव ॥ ५२-५३-५४ ॥ भावार्थस्त्वप्रसिद्धत्वात् नोक्तः । यथाज्ञातः समयज्ञैः स्वयं ज्ञेयः ॥

अथ कालास्यवैशिकसुतर्षिमाह—

कालासवेसियसुओ, आया सामाइय ति थेराणं । वयणं सोउं पडिवन्नपंचजामो गओ, सिद्धिं ॥ ५५ ॥
व्याख्या—कालास्यवैशिकसुतः सिद्धिं 'गतः' प्राप्त इति क्रिया । किं कृत्वा, ? श्रुत्वा, किं तद् ? वचनं, केयां ? स्वविराणां, तत् किं-
लक्षणम् ? 'आत्मा' जीवः सामायिकमिति । किंविशिष्टः ? 'प्रतिपन्नपञ्चयामः' अङ्गीकृतपञ्चमहाव्रतः । इति गायार्थः ॥ ५५ ॥ भावार्थश्चायम्—
पार्श्वार्थपत्यमभूत् कालास्यवैशिकसुतो मुनिः । सोऽन्यदा स्वविरान् वीरशिष्यानेयमुवाच च ॥ १ ॥ सामायिकं तदर्थं च, स्वविरा
नैव जानते । प्रलाह्यानं तदर्थं च, स्वविरा नैव जानते ॥ २ ॥ सवर संवराथं च, सयमं च तदर्थकम् । विवेकं च विवेकार्थं, व्युत्सर्गं
तत्प्रयोजनम् ॥ ३ ॥ जानन्ति स्वविरा नैतत्, तत् श्रुत्वा स्वविरा जगुः । सामायिकादि पूर्वोक्तं जानीमः सम्यगर्थ ! भोः ॥ ४ ॥

कालास्यवैशिकसुतोऽपृच्छत् सामायिकं हि किम् ? । आत्मा सामायिकं चाऽऽत्मा, व्युत्सर्गश्चेति तेऽवदन् ॥ ५ ॥ पप्रच्छासौ पुनर्गर्हा; गर्हा वा संयमे किम् ? । ऊ्युस्तेऽसंयमे गर्हा, न गर्हा चाऽऽर्यं ! संयमे ॥ ६ ॥ इत्याद्यनेकपृच्छायां, सम्यग्दत्तोत्तरः स तैः । कालास्यवैशिकसुतो, नत्वा तानिदमब्रवीत् ॥७॥ आर्याः ! सम्यक्श्रुततया, बोध्यनभिगमत्वतः । अर्थोऽयधारितो नायमिदानीं त्ववधारितः ॥ ८ ॥ इदानीं श्रद्धानीदं, ततो भगवदन्तिके । पञ्चयामं प्रपद्येऽस्मि, सप्रतिक्रमणं वृपम् ॥ ९ ॥ तेऽप्युचुः प्रतिबन्धोऽत्र, मा कार्यं आर्य ! भोस्ततः । स्वीचकेऽसौ पञ्चयामं, सप्रतिक्रमणं वृपम् ॥ १० ॥ कालास्यवैशिकसुतः, श्रामण्यं बहुवत्सरान् । प्रपाल्य चान्तिमोच्छ्रासनिःश्रासैः शिक्षिये शिवम् ॥ ११ ॥ भगवत्यनुसारेणाऽयं सम्बन्धोऽस्य दर्शितः । व्यासार्थिनाऽन्यतः शास्त्रान्तराद् द्वेयो विपश्चिता ॥ १२ ॥ इति धीखरतरगच्छदह्नारहारश्रीगुणरत्नाचार्यशिष्यवर्ये-वाचनाचार्य-पद्ममन्दिरगणिविरचितायां श्रीऋषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ चतुर्थो विश्रामः ॥

अथ पञ्चमो विश्रामः ।

पुक्खलवई(ए) विजए सामी पुंडरीगिणीए नयरीए । दट्टण कंडरीयस्स कम्मडुविलसियं घोरं ॥ ५६ ॥
सिरिपुंडरीयराया, निक्खंतो काउ निम्मलं चरणं । धोवैण वि कालेणं, संपत्तो जयउ सवट्ठे ॥ ५७ ॥

व्याख्या—श्रीपुण्डरीको राजा 'जयतु' जयमनुभवतु इति द्वितीयगाथान्ते क्रियायोगः । किंविशिष्टः ? 'सम्प्राप्तः' गतः, कस्मिन् ? "सवट्ठ" ति सर्वार्थसिद्धि(ब्)विमाने, किं कृत्वा ? कृत्वा, किं तत् ? 'चरणं' चारित्रं, किंविशिष्टं ? 'निर्मलं' निरतीचारम् । पुनः किंविशिष्टः ? 'निष्कान्तः' राज्यादेः, 'प्राकृतत्वात् पञ्चम्यर्थे एतीया' श्लोकादपि कालात् । इति द्वितीयगाथार्थः ॥ पुनः किंविशिष्टः ? स्वामी, कस्याः ?

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः !

कालास्य-
वैशिक-
सुतमुनि-
वर्णनसमा-
प्तिविश्राम-
समाप्तिश्च ।
पुण्डरीक-
कण्डरीक-
स्तवनम् ।
॥ ७० ॥-

महारम्भादिकं चो(नो)क्तं, नरकायुर्निबन्धनम् ॥१७॥ भवभ्रमणहेतुत्वं, कपायाणामुदाहृतम् । मोक्षसौख्यावहो मार्गो, दर्शितो दर्शनादिकः ॥१८॥ निशम्य सम्यगुर्वशी, नत्वेसं प्राह सोदरम् । यावद् राज्येऽभिषिच्यैमि, प्रव्रजाम्यन्तिके तव ॥ १९ ॥ ततः शालो महाशालं, गृहमेत्याऽऽह सोदर ! (-रम्) । गृहाण राज्यमादास्ये, प्रव्रज्यामन्तिकेऽर्हतः ॥ २० ॥ नरकान्ते(न्त्ये)न राज्येन, सृतमित्याह सोऽजुजः । भ्रातृमुंख्यो यथा राज्ये, प्रतेऽपि भव मे तथा ॥ २१ ॥ ततो गागलिरानाय्य, काम्पील्याद् भगिनीसुतः । राज्येऽभिषिक्त एताभ्यां, यद्वपटोऽभयत् नृपः ॥२२॥ आरुह्य शिबिकां शालो, राक्ष्णा नीतां ससोदरः । ध्रुवं जग्राह वीरान्ते, श्राविकाऽभूद् यद्योमती ॥ २३ ॥ पपाठैकादशङ्गानि शालर्षिर्वन्धुना समम् । ततश्च भगवानागात्, पुना राजगृहे पुरे ॥-२४ ॥ पप्रच्छतुर्मुनींश्चम्पापुरीं, यान्तं जगद्गुरुम् (चम्पां, 'पुरीं यावत्स्त्वदाह्वया) । पृष्ठिचम्पां पुरीं यावः (गागल्याद्याः सर्गिना नौ), स्यात्कश्चित् तेषु बुध्यते ॥ २५ ॥ ज्ञानवानादि-देशतो, गौतमेन संमं ततः । जग्मुस्त्रयोऽपि ते पृष्ठ(ष्ठि)चम्पायां समवासरन् ॥ २६ ॥ निर्ययौ गागली राजा, पिठरश्च यशोमती । तद्वन्दनाय नत्वेतानुपविष्टा यथाश्र(श्रि)यम् ॥ २७ ॥ देशनां गौतमश्चक्रे, प्रबुद्धो गागलिनृपः । पप्रच्छ पितरौ दीक्षाकृतो ताविदमूचतुः ॥ २८ ॥ भवोद्विमो भवान् वत्स !, यथाऽऽवामप्यहो ' तथा । स्यात्सो भवकारायां, नैवाऽऽकर्णितदेशनी ॥ २९ ॥ ततो राज्येऽभि-पिच्योऽऽत्मपुरं ज्ञात्वा तदाशयम् । गागलिः पितृ-मातृभ्यां, समं संयममाददे ॥ ३० ॥ चचाल प्रमुमुदिरयाऽऽत्मपट्टो गौतमो मुनिः । सर्वत्रापि फलप्राप्तिर्भवेद् भाग्याद्भुतात्मनाम् ॥ ३१ ॥ भव्यं(वयं) निस्कारिता एते(नैः), चिन्तयन्ताविति स्थितिम् ॥ मार्गे शाल-महा-शाली, केवलज्ञानभापतुः ॥ ३२ ॥ निदध्युक्ते न्योऽप्येवमेताभ्यां, राज्यसम्पदम् । प्रापिताः प्रागिदानी-तु, स्थापिताः संयमाप्यन्ति ॥३३॥ ऐहिकासुष्मिकमुत्प्रापकौ तदिमाविति । शुभध्यानजुयमेपासुत्पेदे केवलं । पथि ॥ ३४ ॥ जातकेवलिन(सञ्जातकेबला)श्चम्पां, पञ्चाव्येवं

पुरीमयुः । ववन्दे गौतमो वीरं, चिराद् दृष्टमिवोत्सुकः ॥ ३५ ॥ प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्य, प्रति केवलिर्पदम् । तीर्थं नत्वा गच्छतस्तान्,
मुनीन् वीक्ष्याऽऽह गौतमः ॥ ३६ ॥ भद्रा ! आयात बन्धुध्वं, वीरमित्युदितेऽयुना । स्वाम्याह माऽत्र केवल्यशातनां कुरु गौतम ! ॥ ३७ ॥
आयुक्तः क्षामयामास, गौतमः सरलाशयः । न सेत्स्यामीति सन्देहं, चक्रे चेतसि चाऽऽत्मनः ॥ ३८ ॥ इतश्च सुरसंलाप इत्यभूदुक्त-
मईवा । वन्दतेऽष्टापदे देवान्, यः स्वशक्त्या स सिद्ध्यति, ॥ ३९ ॥ तद्वन्दनकृते वीरं, गौतमोऽष्टच्छट्सुकः । तपस्विबोधः
स्थिरता, स्यादस्येत्यादिशब्द विभुः ॥ ४० ॥ निशम्य जनवादं तं, प्रत्येकं तापसाख्यः । शतपञ्चपरीवारा उपाष्टापदैर्यरुः ॥ ४१ ॥ कृत्वादि-
चतुर्थं कौण्डि(कोडि)न्याः, कन्दमूलादिपारणम् । कुर्वाणा आद्यसोपानारोहणे शक्तिमासदन् ॥ ४२ ॥ दिग्भाद्याः पष्ठमाधाय, जीर्णपर्णो
पारणम् । चकुर्द्वितीयसोपानारोहणे लेभिरे बलम् ॥ ४३ ॥ सैवालित्तापसाश्चकुरष्टमं पारणं पुनः । चक्राणाः शुष्कसेवालैस्तृतीयां मेखलां
ययुः ॥ ४४ ॥ दृष्ट(ः)वुष्टः प्रभुं नत्वाऽऽदेशमासाद्य गौतमः । चचालोदिस्य कैलासमुद्रच्छदरुणच्छविः ॥ ४५ ॥ दूरादायान्तमा-
लोक्य, तापसासं तपोधनम् । गर्जद्गजाकृशाकार, वारवारमिदं जगुः ॥ ४६ ॥ हंहो ! यतिरसौ स्थूलः, कथमद्रिं चटिष्यति ? ।
शुष्काः कृशा अपि वय, नाऽऽरोहुं शक्नुमो हि यम् ॥ ४७ ॥ क्षतान्त्वनिर्वार्कस्य, करान् चाऽऽश्रित्य गौतमः । आरूढवान् गिरेः शृङ्गं(ङ्गे),
जहाचारणलब्धिमान् ॥ ४८ ॥ श्रुवतामयमायाति, तेपातुत्यश्रयतामपि । अद्भयो भगवान् जज्ञे, विदुद्योतवत् क्षणात् ॥ ४९ ॥ भवि-
ष्यामोऽमुष्य शिष्याः, प्रत्यायातस्य चेलमी । उन्मुखास्तापसास्तथुः परयन्तो गौतमाऽऽगमम् ॥ ५० ॥ स्वस्ववर्णप्रमाणाङ्कयुक्ताहृद्-
विन्ध्यमण्डितम् । उद्यत्सिंहनिपद्याख्य, प्रासादं मुनिरासदत् ॥ ५१ ॥ अष्टापदशिरोरत्नं, भरताधीशकारितम् । नृणामहोरामत्रात्रवासेन
शिवसौख्यदम् ॥ ५२ ॥ ववन्दे प्रतिमास्तत्र, सूत्रोक्तविधिना मुनिः । गम्भीरार्थो स्तुति चक्रे, हर्षांशुश्रावितेक्षणः ॥ ५३ ॥ प्रणिधानं विधा-

तेर्यथासुखमित्युक्ते, गत्वा भूपत्नदन्तिकम् । अनैपीद् यानशालायामभ्यर्थोष्ठावहेतवे ॥ ९२ ॥ पथ्येस्तत्रागदङ्कारैर्गुर्निर्गभूत् क्षणात् ।
मूर्च्छितो मधुराहारैर्विजहे नर्पिभिः परम् ॥ ९३ ॥ घन्यः सुलब्धजन्माऽसि, कृतपुण्योऽसि सर्वथा । राज्यं प्राज्यं विहाय खं, प्रात्राजीद्
यद् भवान् सुते ! ॥ ९४ ॥ इत्युक्तः पुण्डरीकेण, त्रिःकृतः(त्वा) श्रमणाधमः । कालं कियन्तं स्वविरैर्विजहार मनो विना ॥ ९५ ॥ पञ्चाद्
यतिगुणोन्मुक्तोऽवसन्नीभूय दुर्मुनिः । भूत्वा तेन्यः पृथग् राजधानीं स्वभ्रातुराययौ ॥ ९६ ॥ आसीनोऽशोकवृक्षाधः, शाडुलोव्यां शिलोपरि ।
किञ्चित् शून्यमना ध्यायन्, धान्याऽत्राऽऽगतयेक्षितः ॥ ९७ ॥ पुण्डरीकाय साऽऽचख्यौ, तदागममंसावपि । सान्तःपुरपरीवारो, वन्दनार्थ-
मथाऽऽगमत् ॥ ९८ ॥ घन्योऽसि कृतपुण्योऽसीत्याहुक्तोऽपि नृपेण सः । व्रतमोचनदुर्घ्यानात्, न निवृत्तो मनागपि ॥ ९९ ॥ किं कार्य-
मार्यं ! भोगैस्ते ? राक्षोकोऽवोचदुर्बकैः । हन्त ! कार्यमयो भूपत्नं राज्येऽभिपिपेच च ॥ १०० ॥ पुण्योदयमिवादाय, तस्योपकरणं स्वयम् ।
प्रात्राजीद् विधिनाऽऽधाय, लोचं च पञ्चमु(मौ)ष्टिकम् ॥ १०१ ॥ धर्मं प्रपद्य गुर्वन्ते, भोक्तुं भक्तादि कल्पते । ममेत्यभिप्रहं लात्वाऽचलीत्
सोऽभिमुत्तं गुरोः ॥ १०२ ॥ प्रपेदेऽसौ चतुर्योमं, धर्मं प्राप्य गुरुन् ततः (पुनः) । चक्रेऽष्टमतपःपारणकं च भिक्षयाऽऽप्तया ॥ १०३ ॥
ततश्च कालतिक्रान्त-शीतान्त-प्रान्तया तथा । जङ्घिरे परिणतया, दुस्सहास्तस्य वेदनाः ॥ १०४ ॥ घर्तुं न शक्यतेऽथायुश्चकाराऽऽरायनां मुनिः ।
नमोऽस्तु मेऽर्द्धदादिभ्यो, व्रतोद्यारोऽस्तु तस्युरः ॥ १०५ ॥ अलोचित-प्रतिक्रान्तः, कालं कृत्वा समाधिना । त्रयस्त्रिंशत्समुद्रायुः, सर्वार्थेऽ-
गाच सेत्स्यति ॥ १०६ ॥ कण्डरीकोऽपि सम्प्राप्य, साध्राज्यं मलिनायतिः । आकण्ठं बुभुजे सर्वरसाहारमवृत्तितः ॥ १०७ ॥ तेनाजीर्णेन पीडार्त्तः,
सामन्त-सचिवादिभिः । ममारानुपचरितो, रौद्रध्यानानुगस्तु सः ॥ १०८ ॥ त्रयस्त्रिंशत्समुद्रायुरूपेदे सप्तमावनौ । स्थूलत्वं वा कृशत्वं वा,
तत्र श्रीदात्र कारणम् ॥ १०९ ॥ वभूव कण्डरीकोऽतिकृशान्नो दुःखभाजनम् । उत्सृष्टगह्व-कण्ठोऽपि, पुण्डरीकः सुखाऽऽस्पदम् ॥ ११० ॥

ध्याननिग्रह एवात्र, हेतुः कश्चिन्न चापरः । अहो ! ज्ञानं ममाकृतं, श्रीदः श्रुतेति हृष्टवान् ॥११॥ श्रीवज्रस्वामिनो जीवत्सत्य सामानिकः
सुरः । तत् चक्रेऽध्ययनं कण्ठे, श्रुत्वा पञ्चशतीमितम् ॥११२॥ प्रातः प्रतस्ये चैत्यनि, पुनर्नत्वाऽथ गौतमः । तत्राऽऽगात् तापसा यत्रोत्प-
श्यन्तः सन्ति तत्पथम्(थाः) ॥११३॥ तं दृष्ट्वा तापसाः प्रोचुर्वयं शिष्या भवान् गुरुः । स्वान्याह मम युष्माकं, गुरुर्वीरो जगद्गुरुः ॥११४॥
किं तवापि गुरुः स्वामिन्नित्युक्ते प्राह गौतमः । गुणानन्यसामान्यान्, प्रातिहार्यादिकान् प्रभोः ॥११५॥ जातः शुभः परीणामस्तेषां तान्
शृण्वतां गुणान् । कर्मग्रन्थिस्तु तुत्रोट, शदित्युद्धटिते दृशौ ॥ ११६ ॥ दीक्षिता देवतादत्तलिङ्गास्ते गौतमर्षिणा । सर्वेषां गच्छतां तेषां,
मध्याह्नावसरोऽभवत् ॥ ११७ ॥ पप्रच्छ गौतमो वत्साः !, कस्मिन् भके भवद्भुचिः ? । शुष्कसे(शै)वालदग्धाभ्रास्तेऽप्याहुः पायसे
प्रभो ! ॥११८॥ पात्रकं प्रतिलिल्येन्द्रभूतिप्रामं प्रविष्टवान् । जाग्रद्भाग्यमिवैकस्य, गृहिणो गृहमाप च ॥ ११९ ॥ अनभ्रवृष्टिदुष्प्रापं,
मरौ सुरतरूपमम् । मन्यानः परमात्रेण, तमसौ प्रत्यलाभयत् ॥ १२० ॥ पात्रकं परमात्रेण, साऽऽज्यन्सण्डेन गौतमः । पूरयित्वा
ययौ शीघ्रमूचे चैवं तपोधनान् ॥ १२१ ॥ तिष्ठन्तु परिपाट्या भोः !, स्थितास्तेऽपि ततः (पः)क्रमात् । भगवान् सर्वलब्ध्याढ्यो, ददौ तेषां
तदीप्सितम् ॥ १२२ ॥ सैवालितापसाश्चाऽऽद्याध्वेतस्येवमचिन्तयन् । अहो ! गुरोः प्रभावोऽस्य, जगद्विस्मयकारणम् ॥ १२३ ॥ धन्या
वयं यकैः प्राप्तोऽचिन्त्यचिन्तामणि(णी)समः । गुरुरद्भुतमाहात्म्यस्तपस्या चान्दुताऽऽर्हती ॥ १२४ ॥ इति चिन्तयतां तेषामर्द्धमुक्तेऽपि(च)
केवलम् । कवलं केवलायाभूदहो ! शक्तिर्महात्मनाम् ॥ १२५ ॥ छान्नातिच्छन्नमालोक्याऽपूर्वादिकरणक्रमात् । सद्धानात् केवलं प्रापुः,
स्वामिनो दिक्षतापसाः ॥१२६॥ कोडि(कौण्डि)न्यतापसाः स्वामिरूपं विजितविष्टम् । वीक्ष्याऽऽपुः केवलं कल्पद्रुमासौ को हि निर्द्धनः ?
॥१२७॥ प्रसुं प्रदक्षिणीचक्रे, गौतमस्तेऽखिलर्षयः । तीर्याय नम इत्युक्त्वा, चेलुः केवल(लि)पर्वदि ॥१२८॥ भद्रा ! आयात वन्दध्व-

सित्युक्ते गौतमर्षिणा । स्वाम्याख्यदिन्द्रभूते ! मा, केवल्यशातनां कुरु ॥ १२९ ॥ आयुक्तो विदधे मिथ्यादुष्कृतं चाधृतिं मुनिः । स्वाम्याह किं वचो प्राप्तं, देवानामथयाऽर्हताम् ? ॥ १३० ॥ अर्हतां गौतमेनोक्ते, तर्हि किं कुरुयेऽधृतिम् ? । ततः प्रमुरुवाचोऽपि; शुम्भारीश्वरुः कदाञ् ॥१३१॥ भवाञ्च कम्बलकटानुरागो मयि वर्तते । संसृष्टो गौतम ! त्विरं, त्विरं(शुशं)परिचितोऽसि मे ॥१३२॥ प्रसस्त्रेऽपि रागस्तु, यथाख्यातत्रवापहः । तद्विना केवलोलपत्तिर्न स्याद्विह महात्मनाम् ॥१३३॥ स रागसंयमर्षिणां, वीतरागत्ववद्भुतः । रागः प्रशस्तोऽप्रशस्तरागत्यागात् सवः(न्यात्मनः) परम् ॥ १३४ ॥ तस्माद् विपादं मा गच्छोत्पत्स्यते वत्स ! केवलम् । क्षीणरागस्य ते प्राग्नेः, भविष्यावोऽपिरात् समी ॥ १३५ ॥ ततोऽत्रवीद् द्रुमपत्राप्ययनं तत्पुरः प्रमुः । इदं प्रसङ्गतोऽत्रोक्तं, वाच्यं स्यात् पुरतोऽपि यत् ॥ १३६ ॥ इति श्रीपुण्डरीकादिप्रबन्धः ॥ तथा—

वीरजिणपुत्रपियरो, देवाणंदा य उसभदत्तो य । इकारसंगविउणो, होज्जणं सिवसुहं पत्ता ॥ ५८ ॥
व्याख्या—वीरजिनस्य-अन्यार्हवः पूर्वपित्तरो, को ? देवानन्दा च ऋषभदत्तश्च एकादशाङ्गवेत्तारौ भूत्वा 'शिवसुखं' मोक्षशरं प्राप्ता । इति गाथासंस्कारार्थः ॥ ५८ ॥ भावार्थत्रायम्—

अन्येषुभंगयान् धीरो, विहरन् समवासत् । ब्राह्मणकुण्डप्रामस्य, बहुशालाभिधे वने ॥ १ ॥ देवाः समवसरणं, चक्रिरे पर्वदा-
यथौ । देवानन्दर्षभदत्तावीर्यदुर्देम्पती च तौ ॥ २ ॥ प्रमुं नत्वर्षभदत्तो, यथास्थानमुपाविशत् । देवानन्दाऽप्युदानन्या, पृथस्थाऽ-
स्यात् निजेऽशितुः ॥३॥ स्तनाभ्यां प्रश्नत्स्त्वान्यां, देवीचानिमियेक्षण(ण)म् । पश्यन्तीं तां प्रमुं वीह्य, गौतमोऽपृच्छदुसुकः ॥४॥ जग-
बच्चोरशीचांशौ(शो !), त्वयि सर्वोऽपि सादरः । ब्राह्मणीयं विशेषेण, किमिति ब्रूहि चारणम् ? ॥५॥ गौतमं गौतमगुरुरूपे ब्यशीत्यहान्य-

हम् । कुशावमुष्या उपितः, श्रेहोऽस्यास्तन्महान् मयि ॥ ६ ॥ तत् श्रुत्वा दम्पती हृष्टी, चिन्तयामासतुह्यदि । अहो ! क पितरावावां ? ,
 कायं सूनुर्जगत्पिता ? ॥ ७ ॥ उत्थाय नेमतुर्वोरं, पितरौ हर्षनिर्भरौ । तौ ह्यत्र दुष्प्रतीकारौ, चक्रेऽर्हन्निरिति देशनाम् ॥ ८ ॥ असारसं-
 सृतावन्न, पिताऽयं सुनुरेय वा । घटते विघटते च, सम्बन्धो बहुशोऽङ्गिनाम् ॥ ९ ॥ तद् वस्तु वस्तुतो युच्छियुक्तं नात्रायभासते । विना दीक्षां
 तदुच्छित्तिः, सर्वथा नदि जायते ॥ १० ॥ तत् श्रुत्वा तौ पुनर्नत्वा, श्रीवीरमिदमूचतुः । निस्तारय भवाद्याकां, दीक्षातर्याऽधुना विमो !
 ॥ ११ ॥ एवमस्तवर्हता प्रोक्ते, तौ गत्वेशानकूणके । पञ्चमुष्टिकचोत्पाटं, कृत्वा त्यक्त्वा त्वलङ्कृतीः ॥ १२ ॥ पुनर्नत्वोचतुर्नोयं, जन्म-मृत्यु-
 जराऽऽकुञ्जात् । भवान्निस्तारय स्वामिन् !, दीक्षितौ तौ ततोऽर्हता ॥ १३ ॥ [युग्मम्] देवानन्दा चन्दनायै, स्वविरम्यस्तथर्षभम् ।
 शिक्षाद्वैविध्यसिद्ध्यर्थं, वदौ दीक्षागुरुस्तयोः ॥ १४ ॥ पठित्वैकादशाङ्गानि, पालिताखण्डितप्रवौ । देवानन्दर्षभदत्तौ, जग्मतुः पदमव्य-
 यम् ॥ १५ ॥ इति श्रीवीरपूर्वपितृसम्बन्धः ॥

अथ यथाक्रमं चत्वारः प्रत्येकबुद्धा वर्यन्ते—

संबुद्धो वद्गुणं, रिद्धिं वसहस्तस जो अरिद्धिं च । सो करकण्डू राया, कलिगजणवयवई जयउ ॥ ५९ ॥
 व्याख्या—‘सः’ प्रसिद्धः करकण्डू राजा जयतु इति क्रिया । स कः ? यः ‘सम्बुद्धः’ प्रतिबुद्धः, किं कृत्वा ? ‘दृष्ट्वा’ वीक्ष्य, काम् ?
 ‘क्राद्धिं’ सम्पदं ‘चः’ पुनः अनृद्धिं, कस्य ? ‘धृपमस्य’ गोः । किंविशिष्टो राजा ? ‘कलिङ्गदेशस्वामी । इति गार्थार्थः ॥ ५९ ॥
 भाषार्थश्चायम्—

आसीत् चम्पामहापुर्यां, पार्थियो दधियाहनः । चेटकस्य सुता पद्मावती तस्य प्रियाऽभवत् ॥ १ ॥ गजाऽऽरूढा धृतच्छत्रा, राशैत-

श्रीवीरपूर्व-
 माह-पितृ-
 सम्बन्धः ।

प्रथमकरक-
 ण्डुप्रत्येक-
 बुद्ध-
 वक्ष्यताः ।

द्वेषभूषणा । भ्रमामि वनमित्यस्याः, सम्पन्नो दोहदोऽन्यदा ॥ २ ॥ तदपूर्व्यां कृशाङ्गा सा, पृष्ठा राक्षाऽऽशयं जगौ । ततो राक्षा घृतच्छ-
न्नाऽऽरूढा पद्मावती गले ॥ ३ ॥ गतोयानं(ने) तदाऽऽद्योऽभूत्, प्रावृद्धकालोऽथ कुक्षुरः । सुगन्धमृत्तिकागन्धाभ्याहतो वनमसरत् ॥ ४ ॥
फाननामिसुतं हस्ती प्रतस्थेऽवमताङ्कुशः । शक्नोऽनुगन्तुं तं(न) कश्चित्, न सादी न पदातिकः ॥ ५ ॥ द्राक् नीतौ करिणा तेन, दम्पती तौ
महादवीम् । ऊर्ध्वं(दूरान्) वटतनं दृष्ट्वा, रात्र्यै राजेदमब्रवीत् ॥ ६ ॥ प्रिये ! यास्यत्यधोऽस्यैष, प्राक्षा शारया त्वया दृढम् । राक्षा गृहीता
दक्षेण, तस्यौ राक्षी तथैव हि ॥ ७ ॥ किं कर्तव्यतया मूढः, सशोकोऽगाद् गृहं नृपः । निर्मानुपाटवी नीता, तेनेभेन नृपप्रिया ॥ ८ ॥
तृपार्त्तः प्राविशद् दन्ती, सरथ्येकेऽम्बुलेलनम् । उत्तीर्णां शनकै राक्षी, सरसो निर्जेगाम च ॥ ९ ॥ न वेत्याशां भयभ्रान्ता, पश्यन्ती
सर्वतो वनम् । अहो ! कर्मपरीणामो, येनाऽऽप्ताऽऽस्मीदृशीं दशाम् ॥ १० ॥ तत् किं कुर्वे ? क गच्छामि ?, गतिर्मे कति रोदितुम् ।
प्रवृत्ता परतन्ना सा, क्षणात् चक्रे दृढं मनः ॥ ११ ॥ दृष्यौ न ज्ञायते किञ्चिद्, दुष्टध्यापदसङ्कुले । वनेऽस्मिन् भावि मे तस्माद्प्रमत्ता
भवाम्बुलम् ॥ १२ ॥ क्षामिताः सर्वसत्त्वौघा(त्वाश्च), अतुःशरणमाश्रितम् । सागारं स्वीकृतं प्रायं, दुष्टकृतं गर्हितं स्वकम् ॥ १३ ॥
कान्दिदृशिका विशां(शं) काञ्चित्, ततः पञ्चनमस्कृतिम् । सरन्ती चलितैश्छिष्ट, तापसं सैकमप्रतः ॥ १४ ॥ गत्वाऽभिवादितो रात्र्या, तापसः
पृष्टवानिमाम् । कुतः पुत्र्यागताऽसीद्दार्सूर्यपश्येव वीक्ष्यसे ॥ १५ ॥ सा स्नाह यावदानीता, गजेनात्रास्मि कानने । सोऽपि चेटकस-
न्वन्धी, मा भैपीरिति तां जगौ ॥ १६ ॥ ऊचे च मा स शोचीस्त्वमीदृश्येव भवस्थितिः । हेतुयौग-वियोगानां, रुक्-शोकादिनिबन्धिनी ॥ १७ ॥
उक्त्वा वनफलेः प्राणाजीविका कारिता बलात् । नीत्वा वाससुखं काञ्चित्, तमित्याह स तापसः ॥ १८ ॥ हलाकृष्टोर्वर भद्रे !,
नेचित्ताऽतः परं हि नः । देशो दन्तपुरस्यायं, दन्तवक्रोऽत्र पार्थिवः ॥ १९ ॥ निर्भयाऽत्राधुनागच्छ, यायाश्चम्पापुरीमनु, इत्युक्त्वा

तापसः पश्चात्, निवृत्तोऽगादियं पुरम् ॥ २० ॥ पृच्छन्त्युपाश्रयं साध्व्या, गत्वा(ता) नत्या प्रवर्तिनीम् । रुतेद स्यापिता प्रोच्य, तयाऽसहो
भयस्थितिम् ॥ २१ ॥ ततः संवेगतस्त्रासां, मूले सा व्रतमग्रहीत् । दीक्षाऽदानभयाद् गर्भः, साध्वीनां नोदितस्तया ॥ २२ ॥ वर्द्धितेऽस्मिन्
प्रवर्तिन्याः, सद्भावः कथितः स्वयम् । शासनोद्गृह्यरक्षार्थं, सा तथा स्थापिता रहः ॥ २३ ॥ समं कम्बलत्रेन, नाममुद्राङ्कितं सुतम् ।
जातमात्रं सशानोव्यां, साध्वी पद्मावती जहौ ॥ २४ ॥ ततः स्मशानपालेन, लात्वा पत्न्यै स चार्पितः । अवकार्णिक इत्याख्यां, पितरौ
तस्य चक्रुः ॥ २५ ॥ सा मातङ्ग्या समं प्रीतिं, चक्रेऽपृच्छन्नथाऽऽर्यकाः । साध्वि ! क गर्भस्ते ? साऽऽख्यत्, मृतो जातोऽत उज्जितः
॥ २६ ॥ स श्रीवति समं बालेस्तान् स्नाहासि नृपोऽसि (नु) वः । करं यच्छन्तु मे कण्डूयनलक्षणमर्भकाः ॥ २७ ॥ रूक्षकच्छूगृहीतत्वात्,
करकण्डुरिति व्ययुः । तस्याऽऽख्यां बालकाः सोऽपि, संयत्यामनुरागवान् ॥ २८ ॥ साऽप्यात्तान् मोदकांश्चारुभिर्भक्षं घासे प्रयच्छति ।
स्मशानं चर्द्धमानोऽसौ(स्कौ), ररक्ष पितुराशया ॥ २९ ॥ कुतश्चित् कारणात् साधुद्वयं तत्रान्यदाऽऽगतम् । ददर्श वंशजात्यन्तर्दण्डरत्ने
सुलक्षणम् ॥ ३० ॥ मुनिरेकोऽग्रयीदेनं, यो ग्रहीष्यति पार्थिवः । स भावीति(तः) परं योग्यश्चतुरङ्गुलवर्द्धितः ॥ ३१ ॥ तत् साध्वीस्त्-
नुनाऽश्रापि, तथैकेन द्विजन्मना । सोऽग्रहीत् तं रहोऽघस्तात्, खनित्वा चतुरङ्गुलम् ॥ ३२ ॥ विलम्बः करकण्डुसं, दण्डो मद्रमवो
ह्ययम् । न दास्यामीति ते वी तु, गतौ कारणिकान्तिके ॥ ३३ ॥ तैरुक्तं देहि भो बाल !, द्विजायानुं परं भवान् । गृह्णातु सोऽवदत्
कार्यं, केनाप्यन्येन मे नहि ॥ ३४ ॥ ग्रहीष्व्याम्येनमेवाहं, दण्डमुदण्डरान्यदम् । स्मित्योचुस्ते द्विजायैको, ग्रामो देयस्ततस्त्वया ॥ ३५ ॥
आमि(मे)त्युक्तेऽथ बालेन, दापितोऽस्मै द्विजात् स तैः । बालग्रहो दुर्महो हि, शुवन्निरिति तस्युरः ॥ ३६ ॥ द्विजालेन द्विजेनान्ये, प्रोषा
इत्याऽनुमर्भकम् । हरामो दण्डकमिति, तत्पित्रा तत् श्रुतं वचः ॥ ३७ ॥ पिष्ट-पुत्रास्त्रयो(स्ततो) नष्टाः, काश्चनानाल्यं पुरं ययुः । तत्रापुत्रो

मृतो राजाऽमालैरश्वोऽधिवासितः ॥ ३८ ॥ बहिः सुप्तस्य तस्यान्ते, गत्वा इत्वा प्रदक्षिणाम् । स्थितोऽश्वो ददृशुः पौरालं सहस्रध्वजमाद-
रात् ॥ ३९ ॥ जयशब्दं व्यधुर्नन्दीतूर्यवाहनपूर्वकम् । जृम्भो कुर्वन् स उत्तथावारूढो दिव्यवाजिनम् ॥ ४० ॥ प्रवेशं न ददुर्बिप्रास्तस्य
मातङ्गसूरिति । गृहीतो दण्डकस्तेनाऽऽरब्धो ज्वालितुमप्रियत् ॥ ४१ ॥ भीता विप्राः स्थिताः सन्के, ततो धिग्जातयः कृताः । वाटधा-
नकवास्तव्याश्च(वा)ण्डालाः करकण्डुना ॥४२॥ उक्तं च—“दधिवाहनपुत्रेण, राज्ञा नु (तु) करकण्डुना । वाटधानकवास्तव्याश्चा-
ण्डाला ब्राह्मणीकृताः ॥ ४३ ॥” इत्वाऽवकर्णिकाभिव्यां, पितृभ्यां तस्य सद्यनः । चके बालकृतं नाम, करकण्डुरिति स्फुटम् ॥४४॥
स समागा(ल्य)द् द्विजो मलयं, स्वोकं प्राप्तं नृपा(ममा)र्षय । गृहाणाभिमतं स्वस्य, वाक्शूरः पार्थिवोऽवदत् ॥ ४५ ॥ मद्रुहं देव !
चम्पायां, तदासन्नं तम(मा)र्षय । चम्पेशाय ततो लेखः, प्रेषितः करकण्डुना ॥ ४६ ॥ स्वदेशे देहि मे प्राप्तमेकं यद् रोचते हि ते । पुरं
वा प्राप्तमुल्यं वा, विषये तद् गृहाण मे ॥ ४७ ॥ दण्डस्यष्टाहिवद् रुष्टस्तत् श्रुत्वा दधिवाहनः । मातङ्गो वेत्ति नाऽऽत्मानमाज्ञापयति
यत् स माम् ॥ ४८ ॥ दूतेनैलोकमस्यैतत्, चम्पा रुद्धाऽऽहवोऽभवत् । साध्वी विज्ञाय तल्लोकक्षयो मा भूत् कृपां दधौ ॥ ४९ ॥ प्रष्टा
प्रवर्तिनी चम्पा(र्षा)पुरीमेत्य तपस्विनी । पिताऽयं वत्स ! ते पूज्य इत्याख्यत् करकण्डवे ॥ ५० ॥ तेन तौ पितरौ पृष्टौ, ताभ्यामुक्तं
यथास्थितम् । तथाऽप्यहद्वारवशात्, पितुरन्ते न याति सः ॥ ५१ ॥ ततोऽन्तःपुरमार्योऽगात्, नम्रा दास्योऽरुदंस्तराम् । श्रुत्वाऽऽगत्य
नृपो नत्वाऽष्टच्छत् सं गर्भमार्थिकाम् ॥ ५२ ॥ साऽऽष्टैप येन ते रुद्धे, पुरं हृष्टः स निर्ययौ । मिलितौ पितृ-पुत्रौ तौ, हर्षाद्वैतात्मतां गतौ
(तौ बीज्यङ्गजौ) ॥५३॥ इत्त्वा राज्यद्वयं सूनोः, प्राप्ताजीद् दधिवाहनः । करकण्डुरभूदुपशासनः शासको द्वियाम् ॥५४॥ स गोकुल-
प्रियस्तस्य, तान्यनेकानि जहिरै । शरत्कालेऽन्यवाऽद्राक्षीद्, वत्समेकं नृपोऽऽतुत् ॥ ५५ ॥ कुकु(कु)ट्यण्डमिब श्वेतमुच्छलत्पुच्छपिच्छलम् ।

कथार्णवा-
ङ्गार्यां वृत्तौ

पञ्चमो
विश्रामः ।

प्रथमकरक-

ण्डुप्रत्येक-

बुद्ध-

वक्यता ।

॥ ७६ ॥

स्मृत्युत्थं गानं प्रीतिपात्रं, तं वीक्ष्य सुमुदे नृपः ॥ ५६ ॥ स गोपान् ग्राह मा कुर्युस्त्वाम्यादोहनक्रियाम् । बद्धमानोऽन्यधेनूनां, पापि-
 तव्यः पयः पुनः ॥ ५७ ॥ प्रतिपन्नं वचो राक्षो, गोपैर्गोपुत्रकः पुनः । जहो तीक्ष्णविपाणाप्रोऽतिस्थूलगलकन्धलः ॥ ५८ ॥ अर्दयन्
 निर्दयं (भिन्दयन्) शृङ्गेर्बलीवर्दान् विमर्दनात् । शूर्द्धमानोऽन्यदा राक्षा, जातस्थामेक्षितः स तु (स्वयम्) ॥ ५९ ॥ पुना रात्राऽऽगतोऽ-
 द्राक्षीत्, प्रविवं तं जद्रवम् । पशु(इ)कैर्घट्टितं दीनें, हीनं चक्कमणाक्षमम् ॥ ६० ॥ गोपान् पप्रच्छ गोपालः, कुत्र स दृपभः ? स वैः (तु) ।
 दक्षितस्त्राटशो(शं) भूयस्तं वीक्ष्येदमचिन्तयत् ॥ ६१ ॥ अहो ! भूत्वाऽयं तादृक्षोऽधुना प्राप्तो दशामिमाम् । तदस्यां संस्तौ सर्वेऽनित्या भावा
 धनादयः ॥ ६२ ॥ जातः प्रत्येकबुद्धोऽसौ, चिचान्त्वच्चिन्तयन्निति । लोचं कृत्वाऽप्रहीद् दीक्षां, देवतादत्तलिङ्गमृत् ॥ ६३ ॥ निष्कम्प
 सिद्धृत्येषाप्रतियद्धः समीरयत् । करकण्ठ्वालयराजर्षिर्विजहार वसुन्धराम् ॥ ६४ ॥ उक्तं च—“सैयं सुजायं सुविभक्तसिगं, जो पासिया
 वसमं गोढमञ्जे । रिद्धि अरिद्धि समुपेहियाणं, कलिं गताया वि समिक्तर घम्मं ॥ ६५ ॥” इति करकण्ठुप्रवचनः ॥

पंचालदेशसअहिवो, पूयमपूयं च इंदकेउस्स । ददुं विरत्तकामो, पवइओ दोसुहनरिदो ॥ ६० ॥
 व्याख्या—प्रजितो द्विमुखनेत्रः, किं कृत्वा ? दृष्ट्वा, फां ? पूजां ‘वः’ पुनर् अपूजां, फस्य ? ‘इन्द्रकेतोः’ इन्द्रध्वजस्य । किंविशिष्टः ?
 पञ्चालदेशाधिपः । पुनः किंविशिष्टः ? ‘विरक्तकामः’ निवृत्ताभिलाषो राज्यादेरिति गम्यम् । इति गार्थार्थः ॥ ६० ॥ भावार्थोऽयम्—
 अस्तीह भरतक्षेत्रे, पुरे काग्पील्यनामनि । श्रीमद्दहरिकुलोद्भूतो, यथार्थः पार्थिवो जयः ॥ १ ॥ गुणमालाप्रिया तस्य, गुणमाला
 प्रियाऽमषत् । निनाय वासरान् राग्यं, सुखानो राट् तया समम् ॥ २ ॥ दूतं स्वाकृतमन्येद्युर्नृपोऽपृच्छत् किमस्ति न । यदस्ति राज्ञा-

१ “श्वेतं सुजातं सुविभक्तशृङ्गं यो पशुा वृषभं गोष्ठमच्ये । ऋद्धिमनुद्धि समुदेस्य कलिङ्गराजोऽपि समेक्षिष्ट धर्मम् ॥ ६५ ॥”

प्रथमकरक-
 ण्ठुप्रत्येक-
 बुद्ध-
 वचन्यता ।

द्वितीयद्वि-
 मुखप्रत्येक-
 बुद्ध-
 वचन्यता ।

मन्येषां? सोऽवक् चित्रसभा न ते ॥ ३ ॥ ततोऽधिकारिणो राज्ञाऽऽदिष्टालां कारयन्तु भोः! । तदैव तैरथाऽऽरब्धा, राज्ञां कार्यं
वचोऽनुगम् ॥ ४ ॥ क्षमायां रान्यमानायां, दृष्टः पञ्चमवासरे । मुकुटः सर्वत्राढ्यः, प्रभामत्सितभास्करः ॥ ५ ॥ शिष्टः कर्मकरे राज्ञे,
तूर्यवादनपूर्वकम् । उद्धृतोऽसौ ततो भूमेर्भूमुजा पूजिताश्च ते ॥ ६ ॥ निष्पन्नाऽभ्रंलिहा स्तोक्कालात् चित्रसभा नृपः । सुमुहूर्त्तं प्रवि-
ष्टोऽन्तर्मङ्गलध्वनिपूर्वकम् ॥ ७ ॥ स दिव्यमुकुटो मूर्द्धि, धृतः श्रीजयभूमुजा । तस्याऽऽस्यस्यात्र सङ्गान्त्या, द्विमुखाऽऽख्यां जनोऽतनोत्
॥ ८ ॥ तस्याऽऽसंस्तनयाः सप्त, गुणमाला ममाऽऽत्मजा । नेति चक्रेऽधृतिं स्त्रीणां, पुत्री प्रायोऽतिवल्लभा ॥ ९ ॥ उपयाचितकं मेने, काम-
यक्षस्य राक्षस्य । कल्पद्रुमञ्जरीस्वप्नसूचिताऽस्याः सुताऽभवत् ॥ १० ॥ सबद्धार्पनकं नाम, दत्तं मदनमञ्जरी । वर्द्धमानेन्दुलेखेव, साऽभू-
दुगौवनोन्मुखी ॥ ११ ॥ इतश्चोज्जयनीपुर्यां, प्रद्योतश्चण्डशासनः । पार्थिवो बुमुजे राज्यं, दूतोऽप्रेऽस्येदमब्रवीत् ॥ १२ ॥ देव ! दिव्य-
किरीटानुभावेन द्विमुखाभिधाम् । जयो राजाऽऽप तत् शुल्वा, राज्ञोऽस्योपर्यभूत् स्पृहा ॥ १३ ॥ प्रद्योतः प्राहिणोद् दूतं, स्वाकूतमिव
भूमुजे । सोऽप्यागताऽऽह ते राजन्!, किरीटं देहि मत्प्रभोः ॥ १४ ॥ मत्प्रभोरेव योग्यं तद्, युद्धसज्जो न चेद् भव । शुत्वेति द्विमुखो-
ऽवोचदस्तु तद्वस्तु मे प्रियम् ॥ १५ ॥ गजोऽनलगिरिश्चाग्निमीरु रथः शिवा प्रिया । लोहजङ्घो लेखवाहो, दद्यादेतत् तव प्रभुः ॥ १६ ॥
तद्राज्यसारभूतं तद्, दूतो गत्वाऽऽह तत्समम् । सैन्याटोपेन कोपेन, प्रद्योतः प्राचलत् ततः ॥ १७ ॥ लक्षद्वयं गजेन्द्राणां, रथानामपि
तद् द्वयम् । सप्तकोट्यः पदातीनां, पञ्चायुतानि बाजिनाम् ॥ १८ ॥ प्रयाणैः सोऽनवच्छिन्नैरेतावत्सेनयाऽन्वितः । तस्थौ सागरव्यूहेन,
सीन्नि पञ्चालनीधृतः ॥ १९ ॥ द्विमुखः सन्मुतं तस्य, प्रतस्थे सर्वसेनया । विस्तार्य गरुडव्यूहं, तस्थौ सीन्नि स्वनीधृतः ॥ २० ॥
लभप्रमायोधनं तत्र, सैन्ययोरुभयोरपि । अजय्यो द्विमुखो राजा, तत्किरीटानुभावतः ॥ २१ ॥ भग्नं द्विमुखसेन्येन, प्रद्योतस्थाखिलं

थलम् । यद्वा पुरान्तरानीतः, प्रद्योतो द्विमुखेन तु ॥२२॥ पादयोर्निगडो दत्तो, धिक् कष्टं परतन्त्रवा । पुरान्त्रंमताऽनेन, दृष्टा मदन-
 मञ्जरी ॥ २३ ॥ पञ्चवाणेन वाणेन, विद्वत्सर्वानादत्तो । नष्टवि(चि)त्त इय दृष्टः, दृष्टो द्विमुखभूमुजा ॥ २४ ॥ साथाप इव किं
 राजन् !, वीक्ष्यसे मृदि कारणम् ? । निःश्वस्य वीधे प्रद्योतः, कयञ्चिद्विदमूचिवान् ॥ २५ ॥ “मंयणवसगस्म नरवर !, वाहिविपत्यस्त
 तद् य मत्तस्य । कुवियस्य मरतस्तस य, लज्जा दूरुञ्जिया होइ ॥ २६ ॥” तद् यदीच्छसि मे क्षेमं, तदा मदनमञ्जरीम् । राजन् ! देहि न
 चेरेधं, विशामि ज्वलितानले ॥ २७ ॥ ततस्त्राग्निर्णयं शात्वा, द्विमुखोऽदात् फनीम् । प्रद्योतनाय सन्तो हि, प्रार्यनामङ्गभीरवः
 ॥ २८ ॥ तं जामातरमासूत्र्य, सन्मान्य बहुभक्तिभिः । प्रजिषाय यथास्थानं स्वस्येय द्विमुखो यशः ॥ २९ ॥ राज्यं पालयतोऽन्येद्यु-
 क्षान्यागादुत्सयो हरेः । आदिष्टा नागरा राज्ञा, भोः ! कुर्वन्तु तदुत्सयम् ॥३०॥ कृ(ह्र)मध्वजपटाटोपसै रणत्किङ्किणीगणः । चित्रैश्च(चिचित्र)
 चित्रिनोऽनेकैरुर्व्याचक्रे हरिष्वजः ॥३१॥ ददुर्दानानि दातारो, जगुर्गीतानि गायनाः । वादका वादयामामुर्धोद्यानि मधुरस्वरम् ॥ ३२ ॥
 उद्देशुर्निन्त्रजालानि, चक्रुर्दुर्लानि नर्तकाः । जसे सप्तदिनीमेधं, पुरान्तः प्रवरोत्सवः ॥ ३३ ॥ पौर्णमास्यागता यायद्, राज्ञा विच्छदितो-
 (विच्छित्तो)ऽर्पितः । फल-प्रसून-यस्त्रायैरुद्यद्याधपुरस्सरम् ॥ ३४ ॥ अमेध्य-मूत्रदुर्गन्धं(न्धे), निःश्रीकं पतितं ध्वजम् । मर्यामानं जनैः
 पार्ष्णं वीश्यापित्तयत् गुपः ॥ ३५ ॥ अहो ! सर्वेऽप्यमी भाया, ईदृशा एय संसृवौ । धिगन्तु वस्तुतः काम-भोगांस्तान् दुःखदायिनः
 ॥ ३६ ॥ प्रत्येकबुद्धः शुद्धात्मा, सम्पन्नाश्चिन्तयन्निति । प्रात्राजीद् देयतादचलिन्नो लोचं विषाय च ॥३७॥ त्रफं च—“जो श्वकेचं मुयलं-

१ मदनवदाल नरवर ! श्यापिप्रसन्नस्य तथा च मत्तस्य । कुपितस्य श्रियमागस्य च छज्जा तूरोतिष्ठता मवति ॥ २९ ॥
 २ य इत्यनेन स्वच्छव्यं तं दृष्ट्वा पत्रन्तं प्रक्रियुष्यमानम् । त्रक्षिमवृदि समुद्येइव पात्रालानोऽपि समैश्वर्य परमम् ॥ ३८ ॥

कियं तं, वहुं पढं पविलुपमाणं । सिद्धि अरिद्धिं समुपेहियाणं, पंचालराया वि समेक्य धम्मं ॥३८॥” इति श्रीद्विमुखराजसम्बन्धः ॥
सुधा बहूण संधं, बलयाणमसदयं च एगस्स । बुद्धो विदेहसामी, संकेण परिक्खिओ य नमी ॥ ६१ ॥
ध्यास्या—नमी बुद्ध इति क्रिया । किं कृत्वा ? श्रुत्वा, किं वत् ? शब्दं, केषां ? ‘बलयानां’ कङ्कणानां देवीहस्तस्थानामिति गम्यम् ।
कियतां ? ‘बहूनाम्’ अनेकेषां ‘चः’ पुनर् अशब्दमेकस्य । कोऽसौ ? ‘विदेहस्वामी’ विदेहांध्यायजनपदपतिश्च शक्रेण परीक्षितश्च । इति
गार्थः ॥ ६१ ॥ भावार्थञ्चायम्—

असीह भ(भा)रते वर्षेऽवन्तीजनपदेऽद्भुतम् । पुरं सुदर्शनामिख्यं, निर्जितस्वःपुरं धिया ॥ १ ॥ राजा मणिरथस्तत्र, युवराड्
युगबाहुकः । प्रिया मदनरेखाऽस्य, रूप-लावण्यदीर्घिका ॥ २ ॥ तस्याश्चन्द्रयशाः सूनुरनूतगुणसेवधिः । राजा मदनरेखायां, रागादि-
दमचिन्तयत् ॥ ३ ॥ चेद् रेमे नैतया सार्धं, तदा मे निष्कलं जनुः । ततस्तदयमेतस्यै, त्रैपीत् पुष्प-फलादिकम् ॥ ४ ॥ ज्येष्ठप्रसाद इति
सा, निर्धिकाप तदाददे । अन्येद्युर्मदनरेखां, रदो मणिरयोऽवदत् ॥ ५ ॥ भद्रे ! मां पुरुपत्वेन, प्रपद्य स्वामिनी भव । मद्राज्यस्येति
साऽवोचत्, पुंस्त्वमस्त्येव पार्थिव ! ॥ ६ ॥ स्वकर्मणैव षण्ड-स्त्रीभावश्चून्यस्य ते पुनः । स्वामित्वं युवराट्पत्न्याः, कः क्षमो हर्तुमत्र मे ?
॥ ७ ॥ [युगम्] अन्यच्च मृत्युमिच्छन्ति, सन्तोऽकृत्यं न कुर्वते । तत् त्यज त्वं महाराजाकार्यं भजस्व सत्पथम् ॥ ८ ॥ तत् श्रुत्वाचि-
न्तितं तेन, पाप्मना मामियं युवम् । नेच्छति भ्रातरि सति, हन्मि तं स्यात् वतो मतम् ॥ ९ ॥ अन्येद्युर्मदनरेखा, स्वप्ने दृष्ट्वा निशाक-
रम् । मर्षुराख्यश्च सोऽप्याह, प्रिये ! भाव्यद्भुतः सुतः ॥ १० ॥ तदैवाऽऽविरभूद् गर्भस्तृतीये मासि चाभवत् । जिनार्चो-मुनिदानादौ,
दोहदोऽस्थाः सुकर्मजः ॥ ११ ॥ सम्पूर्णदोहदा गर्भं, दधाना सा सती सुखम् । अनैपीत् समयं पत्युः, प्रेमानुस्थूतमानसा ॥ १२ ॥

वसन्तेऽन्येद्युक्त्याने, जगाम युगवाहुपाद । व्यप्रत्वाद् भक्तपानार्थैस्तस्यास्तमगमद् रविः ॥ १३ ॥ काष्ठासु प्रसृतं ध्वान्तं, युगवाहू-
रति(व)श्रमात् । सुप्तो रम्भागृहे साढं, प्रियामदनरेखया ॥ १४ ॥ अयो मणिरथो दुष्टश्चिन्तयामास चेतसि । अथाऽऽस्ते शोभनोपायो,
युगवाहुविनाशने ॥ १५ ॥ एकं स बहिरुधाने, स्थितोऽन्यत् चाल्पसेवकः । दृतीयं रजनी(निर्)ध्वान्तं, चतुर्थं हन्मि तेन तम् ॥ १६ ॥
चिन्तयित्वेत्युपादाय, मण्डलापं स उग्रधीः । उद्यानेऽगमदेकाकी, दृष्टः पृष्टोऽङ्गरक्षकैः ॥ १७ ॥ विश्वस्तं धातयत्नेन, माऽनुजं मेऽपरः परः ।
इलागतः पुरान्तस्तं, लत्वा यास्यामि साम्प्रतम् ॥ १८ ॥ दम्भाद् रम्भागृहं सोऽगाद्, युगवाहुः ससम्भ्रमम् । उत्थाय प्रणमन्नृक्तस्तेन
याधः पुरान्तरे ॥ १९ ॥ जनापवादमुत्सृज्याविचार्यनार्यकार्यताम् । स पुरान्तर्गमव्यप्रस्तेन स्कन्धे हतोऽसिना ॥ २० ॥ वद्व्यथार्तः
पपातोर्व्यो, सोऽथो मदनरेखया । पृष्केऽन्येयुराकृष्टलङ्गास्तस्याङ्गरक्षकाः ॥ २१ ॥ प्रमादात् मत्कराद् भद्रे !, पपावासिर्भिया सृतम् ।
ज्ञात्वा तचेष्टितं श्रुत्यैर्नीतो मणिरथः पुरे ॥ २२ ॥ वैश्वन्द्रयशसः प्रोक्तं, क्रन्दद्भुवैः स आगमत् । वैद्यानादाय तैश्चक्रे, व्रणकर्मासित्तः
परम् ॥ २३ ॥ नेत्रे निमीलिते रुद्ध, वाग् निश्चेष्टममूढ वपुः । रुधिरोद्घातः श्वेता, युगवाहोरभूत् वजुः ॥ २४ ॥ अन्यायस्योचितं
ज्ञात्वा, कामरेखा ततः पतिम् । स्थित्वा तत्कर्णयोर्मूलमुवाचैवं मृदुस्वरम् ॥ २५ ॥ राजन् ! कस्योपरि द्वेषं, मा कुर्याः प्रीतिमङ्गियु ।
भजस्व चतुःशरणं, निर्वृतिं चेतसो भज ॥ २६ ॥ स्वकृतं दुष्कृतं निन्द, सह व्यसनमागतम् । निमित्तमात्रमत्र स्यात्, परः स्व(स्व)
कर्म भुज्यते ॥ २७ ॥ पाथेयं परलोकस्य, स्मराऽर्हन्तं गुरुं वृषम् । दुष्टान्यष्टादश स्पष्टं, पापस्थानानि वर्जय ॥ २८ ॥ पितृ-मातृ-भ्रातृ-
पुत्रादिकं सद्गव्रजं त्यज । स्मर पञ्चनमस्कारं, सारं श्रीजिनशासने ॥ २९ ॥ तत् कृताञ्जलिना सर्वं, प्रपन्नं युगवाहुना । भमार च
नमस्कारजापत्वारः समाधिना ॥ ३० ॥ पूछतं चन्द्रयशसा, कामरेखेलचिन्तयत् । मद्रपं धिक्कृते यस्यानर्थोऽभूदीदृशो महान् ॥ ३१ ॥

श्रुतिमण्ड-
लप्रकरणे
॥ ७९ ॥

व्यापादयिष्यति क्रूरो, मत्सुत्रमपि मच्छते । शीलब्रह्मं तदात्मीयं, गत्वा रक्षामि कुत्रचित् ॥ ३२ ॥ चिन्तयित्वेति पुत्रादिवर्गे शोकात्मतां गतम् ।
सम्योष्याद्वेनिशि दिशं, प्रतीची प्र(प्रति प्राची)चचाल सा ॥ ३३ ॥ कूराटव्यामटन्त्याप, मध्याहेऽब्जसरः पुरः । प्राणवृत्तिं फलेच्छक्रे, बलीयो
देवचेष्टितम् ॥ ३४ ॥ साकारानशनं कृत्वा, सा सुप्ता कदलीगृहे । आगता रजनिसात्र, पूरुर्वन्ति मृगारयः ॥ ३५ ॥ घुर्धुरन्ति वरा-
द्वीपाः, फेत्कारान् विदधुः शिवाः । नमस्कारपरवर्त्तपरयत्ता मनस्विनी ॥ ३६ ॥ [युगम्] अर्द्धरात्रे बभूवास्या, महत्युदरवेदना ।
सर्वलक्षणसम्पूर्णं, प्रसूता सा ततः सुतम् ॥ ३७ ॥ सं(सा)वेष्ट कम्बलेनैनं, मुद्रां न्यस्यामुचत् पितुः । स्वयं गता सरः प्रातः, क्षालितं
वस्त्रमात्मनः ॥ ३८ ॥ [युगम्] ज्ञानार्थं यावदुत्तीर्णा, तावदागात् पयःकरी । तेनैषा शुण्डयोत्पाद्य, लीलयोह्मलिताऽम्बरे ॥ ३९ ॥
देवादात्ता सुरूपेति, खेचरेण पतन्त्यसौ । रुदन्ती(ती) सुदती नीता, तेन वैताढ्यभूधरम् ॥ ४० ॥ रुदन्त्या(त्या)ऽसौ तथा प्रोक्तो, भो(ऽहो!)
महापुरुषाऽऽत्मजम् । अद्य रात्रौ प्रसूताऽहं, तं मुक्त्वा कदलीगृहे ॥ ४१ ॥ ज्ञानार्थं यावदुत्तीर्णा, क्षिप्ता तावद् गजेन खे । त्वया यावदि-
हाऽऽनीता, त्वदधीनाऽसि सान्ध्रतम् ॥ ४२ ॥ [युगम्] व्यापादयिष्यते वन्यैर्निसन्त्यो वा मरिष्यति । मत्सूनुस्तस्य दागेनानुग्रहं
कुरु सत्तम ! ॥ ४३ ॥ तमानयात्र वा तत्र, मां नयेत्युदिते तथा । युवाऽऽहाऽऽज्ञाकरले स्थां, यदीच्छसि पति मम ॥ ४४ ॥ अन्यच्च
शुणु गा(ग)न्धारदेशे रत्नावहे पुरे । मणिचूडो नृपस्तस्य, पत्न्यभूत् कमलावती ॥ ४५ ॥ मणिप्रभोऽस्य पुत्रोऽहं, द्वयोः श्रेण्योः
पिता मम । मुक्त्वा साम्राज्यं प्रात्रजीत्, चारणश्रमणान्तिके ॥ ४६ ॥ विहरन् स्वमिहाऽऽयातः, सोऽगात् नन्दीश्वरेऽधुना । गच्छता
बन्दनायास्य, दृष्टा नीता मया हसि ॥ ४७ ॥ त्वत्सूनुर्मिथिलेशेन, तत्राऽऽनीतेन बाजिना । गृहीतध्यापितो देव्यै, वर्द्धमानोऽस्ति पुत्रवत्
॥ ४८ ॥ प्रज्ञप्त्या विषया ज्ञात्वा, मयोक्तं नान्यया हृदः । भद्रे ! मुक्त्वा तदुद्देगं, सुहृ भोगान् मया समम् ॥ ४९ ॥ श्रुत्वेति सा

कथार्णवा-
ङ्कार्यां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
तृतीयनमि-
प्रत्येकबुद्ध-
वक्ष्यता ।

॥ ७९ ॥

सती दध्यावहो ! मे कर्मचेष्टितम् । भवाम्यन्यान्यदुःखानां, भाजनं भाग्यवर्जिता ॥ ५० ॥ न प्राणी मदनमस्तः, कार्योकार्यं विचारयेत् ।
नापवादाद् विभेत्युच्चैः, शङ्कते नान्यलोकवः ॥ ५१ ॥ तत् शीलरत्नं यत्नेन, रक्षणीयं मयाऽधुना । चिन्तयित्वेति मदनरेखोचेऽदो मणि-
प्रभम् ॥ ५२ ॥ नय नन्दीश्वरं तावत्, करिष्ये त्वद्वचो श्रुवम् । तत् श्रुत्वा मुदितो दिव्यं, यानं व्यरचयत् खगः ॥ ५३ ॥ तदारोप्य
सती स्वान्तवेगं वेगादगात् खगः । नन्दीश्वरं द्विपञ्चाशन्नित्यचैलविमूषितम् ॥ ५४ ॥ ववन्दे तत्र कृत्वाऽर्चां, तथा साद्वं मणिप्रभः ।
ऋषभ-वर्द्धमानाद्याः, प्रतिमाः शश्वताहंताम् ॥ ५५ ॥ वन्दितो मणिचूडोऽपि, मुनिस्त्राभ्यां ससम्भ्रमम् । चतुर्दशानघरः सोऽप्यज्ञासीद्
व्यतिकरं तयोः ॥ ५६ ॥ शिक्षितो(शमितो) मणिचूडेन, धर्मदेशनया खगः । लम्बितलां सतीमूचे, भगिनीतः प्रमृत्वापि(सि) ॥ ५७ ॥
श्रुहि सम्प्रति किं कुर्वे ? साऽज्जवीत् मेऽखिलं कृतम् । अत्र कारयता यात्रां, तीर्थे मनुष्यदुर्लभे ॥ ५८ ॥ उत्पत्तिं वद मत्सूतोः, साऽ-
वृच्छदिति तं मुनिम्(ः) । सोऽप्याह प्राग्विदेहेऽमूद्, विजयः पुष्कलावती ॥ ५९ ॥ तत्र मणितोरणाल्ये, पुरेऽमितयशा नृपः । तस्य
पुष्पवती पत्नी, रूपरेखाकपोपला ॥ ६० ॥ पुष्पसिंह-रत्नसिंहौ, बुभुजाते तदात्मजौ । साम्राज्यं चतुरशीतिपूर्वलक्षा निर्गोलम्
॥ ६१ ॥ प्रव्रजतुरभ्यर्णे, चारणर्षेर्विरागतः । पोडशपूर्वलक्षात्, पालयामासतुर्नतम् ॥ ६२ ॥ ततो मृत्वाऽच्युते कल्पेऽभृतां सामा-
निकौ सुरे । द्वाविंशत्यर्णवायुष्कौ, निस्सीमसुखशालिनौ ॥ ६३ ॥ च्युत्वेतो धातकीखण्डभरताद्धेऽर्द्धचक्रिणः । पत्युः समुद्रदत्ताया,
हरिपेणाभिधस्य तौ ॥ ६४ ॥ तनयो सागराद् देव-दत्तौ नाम्ना यभूवतुः । क्रमात् क्रमागतं राज्यं, पालयामासतुश्चिरम् ॥ ६५ ॥
[युग्मम्] तत्तलौ द्वादशस्थान्ते, श्रीहृदसुव्रताहंतः । व्रतं जगृहर्तुर्जन्मसाफल्यार्थमुभावापि ॥ ६६ ॥ मृत्वोत्पन्नौ महाशुक्रे, विद्युत्पातेन
तदिने । सप्तदशार्णवायुष्कौ, तौ सुरे परमर्द्धिकौ ॥ ६७ ॥ द्वाविंशत्याहंतो जातकेवलस्यान्यदा मुदा । गतौ तौ महिमां कर्तुं,

पृच्छतः स निजाऽऽयतिम् ॥ ६८ ॥ स्वाम्याह भरतेऽत्रैव, च्युत्वेतो मिथिलापुरि । भूसुजो जयसेनस्य, त्वमेको भविता सुतः ॥ ६९ ॥
सुदर्शन(ने)पुरे चान्यो युगबाहोर्महीपतेः । पत्न्या मदनरेखाया, भावी पुत्रस्ततश्च्युतः ॥ ७० ॥ इति श्रुत्वा प्रसुं नत्वा, जग्मतुस्तौ त्रिविष्ट-
पम् । युक्त्वा देवमवायुष्कं, पूर्वमेकस्ततश्च्युतः ॥ ७१ ॥ इत्येदे मिथिलापुर्यां, जयसेनमहीपतेः । प्रियायां वनमालायां, पुत्रः पद्म-
रयाह्वयः ॥ ७२ ॥ यौवने जनको राज्यं, दत्त्वाऽसौ व्रतमग्रहीत् । पुष्पमालाप्रिययाऽमा, स भोगान् बुभुजेऽधिकम् ॥ ७३ ॥ द्वितीयोऽपि
ततश्च्युत्वा, पुत्रो धार्मिकि ! तेऽभवत् । हतः पद्मरयोऽन्येद्युर्वक्रशिक्षितवाजिना ॥ ७४ ॥ तत्राटव्यामटन्नागादद्य प्रातस्तवाऽऽत्मजम् ।
दृष्ट्वा पूर्वभवज्जेहान्, मुदितात्मा तमाददे ॥ ७५ ॥ पदानुसारतस्तस्यात्रान्तरे सैन्यमागतम् । सतप्तो गजमारुह्य, राजाऽगाद् राजमन्दि-
रम् ॥ ७६ ॥ प्रियायै पुष्पमालायै, पालनायार्पितः स तु(सुतः) । सवर्द्धापतकं वर्द्धमानोऽस्ति तद्दृष्टे सुखम् ॥ ७७ ॥ यावत् मुनिरिदं वक्ति,
सावदेकं नमस्तथात् । विमानरत्नसुचीणं, श्रुतियोतितदिक्कृतम् ॥ ७८ ॥ किङ्किणीकाणमुखरं, स्वःस्त्रीघुष्टजयस्वरम् । स्वच्छस्फटिकनिर्युद्धं,
मुक्ताजालकरम्बितम् ॥ ७९ ॥ [युग्मम्] तदन्तर्निर्यौ देवः, कुण्डलालङ्कृतश्रुतिः । किरीटसुभगाकारस्तारहारमनोहरः ॥ ८० ॥ स त्रिः
प्रदक्षिणीकृत्य, कामरेखां नमोऽकरोत् । पद्मात् मुनिं नमस्कृत्योपविष्टः पुरतो मुनेः ॥ ८१ ॥ वैपरीत्यं तदालोक्य, खेचरः सुरमब्रवीत् ।
अहो ! प्ररूपिता राजनीतयश्चामरैर्नृपैः ॥ ८२ ॥ लुम्पन्ति तास्त एवात्र, कस्यामे कथ्यते ततः ? । इति श्रुत्वा सुरोऽवोचत्, सत्यमेतत्
परं शृणु ॥ ८३ ॥ सुदर्शनपुरे पूर्वमासीत् मणिरथो नृपः । तद्भावा युगवाहाह्वयः, स तूद्याने गतोऽन्यदा ॥ ८४ ॥ केनचित् पूर्ववैरेण,
कन्धरायां हतोऽसिना । आत्रा(ता)मणिरथेनाथ, धर्मदेशनयाऽनया ॥ ८५ ॥ बोधितः स्प(सृष्ट)सम्यक्त्वो, मृत्वा कल्पे स पञ्चमे ।
इन्द्रसामानिको जके, दशाब्ध्यायुर्महर्द्धिकः ॥ ८६ ॥ [युग्मम्] सोऽहं तदेषा मे धर्माचार्यत्वेनोपकारिणी । यद् भवेद् दुष्प्रतीकारो,

कथार्णवा-
झायां दृत्वा
पञ्चमो
विश्रामः ।

तृतीयनमि-
प्रत्येकबुद्ध-
वक्तव्यता ।

॥ ८० ॥

बोधिबीजार्पको जनः ॥ ८७ ॥ अतो नतोऽहमेतस्याः, पूर्वमेव पदद्वयम् । तत् श्रुत्वा खेचरो दृध्याबहो ! धर्मस्य जृम्भितम् ॥ ८८ ॥
 कामरेखां सुरोऽवोचत्, करयाणि तव प्रियम् । किं साधमिंकि ! ध्रुत्वेति, साऽवगेवं सुरं प्रति ॥ ८९ ॥ देवेन्द्रः परमार्थेन, न प्रियं कर्तुं-
 मीधरः । तथापि नय मां तत्र, यत्राऽऽस्ते मत्सुतो लघुः ॥ ९० ॥ परलोकहितं कुर्वे, यथाऽहं वीक्ष्य तन्मुत्तमम् । नीता क्षणात् सुरेणाथ,
 ततोऽसौ मिथिलापुरि ॥ ९१ ॥ जन्म-दीक्षा-ज्ञानभूमिर्महि-नम्यहंतोरु सा । अतोऽवतारिता पूर्वं, तीर्थभक्त्याऽहंदालये ॥ ९२ ॥ तथा
 नतानि चैत्यानि, साध्यध्वोपाश्रये नताः । पुरस्तात् कथितो धर्मस्तस्यास्तामिर्जिनोदितः ॥ ९३ ॥ उक्त्वा धर्मकथाप्रान्ते, तेन देवेन सा
 सती । भद्रे ! यामो नृपायासे, पुत्रं पश्येति साऽवदत् ॥ ९४ ॥ संसारवर्द्धनेनालं !, प्रेम्णाऽऽदास्ये व्रतं हितम् । स्वामीष्टं कुरु देवोऽपीत्युक्त्वा
 नत्वाऽगमद् दिवम् ॥ ९५ ॥ वासामन्ते तथाऽप्याचं, वैराग्यादाहृतं व्रतम् । तपस्यन्ती विजयेऽसौ, सुव्रतार्याऽऽल्यया क्षितौ ॥ ९६ ॥
 अथो पद्मरथायासे, तिष्ठत्येव सतीसुतः । प्रतिपक्षा नतास्तस्य, स्वयमेवोपदादिभिः ॥ ९७ ॥ ततोऽस्य गुणलिप्पन्नं, चक्रे नाम नमिर्दृषः ।
 घात्रीभिः पद्मभिर्लात्यमानोऽवर्द्धित सत्सुरम् ॥ ९८ ॥ सर्वशास्त्रार्थसाथं स, प्राप्तवानष्टवार्षिकः । क्षणाद् दर्शनमात्रेण, प्राच्यपुण्यानु-
 भावतः ॥ ९९ ॥ अष्टोत्तरसहस्राणां, कनीनां प्राहितः करम् । इक्ष्वाकुवंशजावानां, भूसुजां यौवने नमिः ॥ १०० ॥ सुरेन्द्र इव
 मुञ्चानो, भोगांस्त्राभिः समं नमिः । अनैपीत् सुखजं कालमथो पद्मरथोऽपि हि ॥ १०१ ॥ विदेहदेशले राज्येऽभिपिच्य युगवाहुजम् ।
 संसारासारतां ज्ञात्वा, प्रब्रज्याऽऽप शिवश्रियम् ॥ १०२ ॥ अथो मणिरथो रात्रौ, तस्यां दष्टो महाहिना । चतुर्थ्यां नरकपृच्छ्यां, मृत्वोत्पे-
 देऽतिपामतः ॥ १०३ ॥ संस्कारितासुभौ मन्त्रि-सामन्ताद्यैः सहोदरौ । न्यस्तश्चन्द्रयशा राज्ये, कथञ्चित् प्रतिबोधितः (-ध्य तैः) ॥ १०४ ॥
 इतश्चालानमुन्मूल्य, श्वेतेभो नमिभूसुजः । अभि विन्ध्यादधी गच्छन्, सुदर्शनपुरान्तिके ॥ १०५ ॥ दष्टो गतैश्च वाह्याल्यां,

तृतीयनमि-
 प्रत्येकबुद्ध-
 वच्छल्यता ।

चन्द्रयशोऽनुजीविभिः । उक्तोऽस्मै सोऽपि तं गत्वा, निनाय स्वपुरं रयात् ॥ १०६ ॥ [युग्मम्] चैरर्होत्वा नमेरुत्कं, स चन्द्रयशसे
जनम् । प्राहिणोत् मद्रजं देहि, तस्मै सोऽपीदमब्रवीत् ॥ १०७ ॥ रत्नानि शासने न स्युः, कस्यापि लिखितानि भोः ! यो बलेनाधिक-
स्तानि, तस्यैवेत्यत्र निर्णयः ॥ १०८ ॥ गत्वा दूतेन तत् प्रोक्तं, नमिराजस्ततोऽनमिः । क्रुद्धः सर्वबलेनालमचालीदप्रजोपरि ॥ १०९ ॥
अथ चन्द्रयशा ज्ञात्वाऽऽगच्छन्तं कटकं नमेः । निर्गच्छन् स्वबलेनापशकुनेन निवारितः ॥ ११० ॥ पिपाय नगरद्वारं, तिष्ठेत्युक्तः स
भन्निभिः । कालोचितं करिष्यामः, पुनर्नावसरोऽधुना ॥ १११ ॥ तस्यौ नमिश्चतुर्विधुः, पुरमावेष्ट्य सेनया । अश्रोपीत् सुव्रतार्योऽपि,
जनधुलाऽसुखं तयोः ॥ ११२ ॥ मा मनुष्यक्षयं कृत्वा, यातामेतावधोगतिम् । इति प्रवर्तिर्नी पृष्ठा, साऽगात् तद्वोधहेतवे ॥ ११३ ॥
पूर्वं प्राप्ता बहिः सैन्ये, ततोऽस्या इतभासनम् । नत्वोपविष्टो भूषीठे, नमिराजः कृताञ्जलिः ॥ ११४ ॥ साऽऽह राजभ्रसारेयं, राज्यश्री-
र्विपया विपम् । तच्छते नरके दुःखसहनं युज्यते कथम् ? ॥ ११५ ॥ अन्यच्च युज्यते युद्धं, ज्येष्ठभ्राजा समं कथम् ? । कथं भ्रातेति तेनोक्ते,
चं सप्रत्ययमाह सा ॥ ११६ ॥ तथापि सन्मुखं तस्य, न मानाद् याल्यसावय(सौ ततः) । साऽऽर्यो खडकि(क्कि)काद्वारा, प्रविष्टाऽन्तःपुरं
दुतम् ॥ ११७ ॥ प्रविशन्ती नृपावासे, स्वजनैः सोपलक्षिता । नत्वा दरवाऽऽसनं चन्द्रयशाः पुर उपाविशत् ॥ ११८ ॥ ननामान्तः-
पुरजन्तो, गल्द्वबाष्पाविलः पदौ । एवां नृयोऽपृच्छदार्थे !, दुष्करं किं श्रितं व्रतम् ? ॥ ११९ ॥ कुत्रेदानीं मम भ्राता ?, रुद्धो येनेति साऽब-
दत् । निर्गतो नगरात् चन्द्रयशा हर्षप्रकर्षतः ॥ १२० ॥ आयान्तं(तं)तं नमिर्घोक्ष्य, द्रागुत्थायापत्त पदोः । परमप्रेमनिर्ममौ, प्रविष्टौ
भ्रातरौ पुरम् ॥ १२१ ॥ अवन्तीदेशस्वामित्वे, न्यस्य चन्द्रयशा नमिम् । प्रब्रज्य सुगुरुपान्ते, विजहार यथासुखम् ॥ १२२ ॥
सुञ्जानोऽमवदुप्राप्तो, नमिर्देशद्वयश्रियम् । जज्ञे पाण्मासिको दाघज्वरोऽस्याङ्गेऽन्यदोक्तदः ॥ १२३ ॥ विद्मैरप्यौषधविधेः, प्रत्याख्यात-

ऽऽगतो राजाऽऽदातुक्कामस्त्वद्भुतम् । अथश्चकार स्वकर्तं, भद्रास्तन्नरशुक्तिकाः ॥ २० ॥ प्रदत्तहस्तवालं सा, जहासोवाच चोद्यकैः ।
पदेनं त्रिभिरासन्दस्त्रिष्वलाप्तोऽथ तुर्यकः ॥ २१ ॥ घाले ! फोऽत्रायमासन्दो ? , विच्छद्योऽष्टच्छदीनिता । स्मित्वा साऽऽह पितुर्भक्तमान-
यासि नृपाध्यनि ॥ २२ ॥ बाहं पाहयति स्वीयं, पुमानेकोऽतिवेगतः । घृणा नास्य यदायान्ति, घाला वृद्धाः स्त्रियोऽत्र तु(ञ) ॥ २३ ॥
एकः स मूर्खः पादोऽस्य, द्वितीयोऽत्रत्यपार्थिवः । योऽन्यैः समं विभज्यादात्, भस्त्रिषुधित्रमूमिकाम् ॥ २४ ॥ सन्त्येकेषु कुटुम्बेषु,
भूयांसश्चित्रकृजनाः । मस्तिता निर्द्वेनो वृद्धो, निर्द्वेनुरस्वहायकः ॥ २५ ॥ तृतीयो मस्तिवा मूर्खे आनीते यो मयाऽऽज्ञने । प्रयाति
तनुचिन्वाये, स कीदृक् दीतलो रसः ? ॥ २६ ॥ चतुर्थस्तु भवान् मूर्खः, सर्वो वेत्त्यत्र यत् कुतः । शिल्प्यागमोऽयवा केनचिदानीत-
स्त्वथापि हि ॥ २७ ॥ विदुषा चक्षुषा वीक्ष्य, व्यापार्यः स्वकरो भवेत् । एवं चिराय परयन्त्या, मेलिताऽस्य चतुष्पदी ॥ २८ ॥

[युग्मम्] राजा वचनविन्याससम्पदाऽस्याश्चमत्कृतः । वीक्ष्यानुरक्तो लवण्यं, कृतार्थो साऽप्यगाद् गृहम् ॥ २९ ॥ सुगुप्तमन्त्रिणा
राज्ञा, मार्गितः चित्रकृत् कनीम् । ग्राह प्रभुः प्रभोः कर्तुं, रोरो नोद्वाहयङ्गलम् ॥ ३० ॥ ततो हिरण्य-धान्याद्यैर्भूतं तद्वेदम भूमु-
जा । प्रसङ्गे तिथिशुद्धे, तामुपायत पार्थिवः ॥ ३१ ॥ प्रासादो दासिकायर्गयुक्तोऽस्या भूमुजाऽर्पितः । घहृयो रात्र्योऽभवन् रामस्तस्य
रूपाप्सरःसमाः ॥ ३२ ॥ एकैका वारकेणाथाऽऽयाति राड्वासवेश्मनि । तस्मिन्ने वारकं तस्याः, सप्रसादमदात् नृपः ॥ ३३ ॥
कृतस्काराङ्गसंस्कारा, गता सा वासवेश्मनि । उपविष्टाऽऽसने दासीयुष्ठाऽऽगात् पार्थिवस्ततः ॥ ३४ ॥ अभ्युत्थानादिविनयं, चक्रे
कनकमञ्जरी । पूर्वं मदनिकोष्ठाऽऽसीत्, गृह्यथाऽऽख्यानकं तदा ॥ ३५ ॥ सख्याख्यानकमाल्यादि, सख्याल्यत् चित्रकृतसुताम् ।
भद्रे ! श्रेष्ठे प्रभुः पञ्चान्, कथयिष्यामि तत् तथ ॥ ३६ ॥ सोऽस्याप्सीत् द्यूटमाश्रयात्, किमेया कथयिष्यति ? । ततः सख्याद् वां

अस्तीह भारते बर्षे, देशे गा(ग)न्धारनामनि । अचलललनापुण्ड्रं, पुण्ड्रवर्द्धनपत्तनम् ॥१॥ तत्र सिंहस्थो राजा, बभूवाद्धैतवैभवः । तस्योत्तरपथादद्यावायाती प्रायुतेऽन्यदा ॥२॥ राबैकस्मिन्नथाऽऽरूढो, द्वितीये राजसूहये । निर्गतौ नगरात् प्राप्तौ, वाह्याल्यां नृप-वत्सुतौ ॥ ३ ॥ नृपो वेगपतीक्षार्थं, प्रेरयामास वज्रिनम् । वेगाद् वायुरिवोद्भिनो, द्वादश योजनान्यगात् ॥ ४ ॥ अटवीं प्रापितो बल्याकर्षणे यत्रवानपि । तेनैकाक्यपि भूपालो, वक्रशिक्षितवाजिना ॥ ५ ॥ निर्विण्णेन क्षतो राज्ञा, वल्गा मुक्ताऽस्य मुत्कला । स्थितः पदेषु तेष्वध्वो, वक्रत्वादुत्तवार राट् ॥ ६ ॥ बद्धैकस्मिन् तरावधं, प्राणयुत्तिः कृता फलेः । आरूढो भूधरं चैकं, रजनीवासहेतवे ॥ ७ ॥ सप्तमूलिक-मावासं, ददर्श दर्शनप्रियम् । तदन्तर्दिव्यलावण्यपुण्य(ण्या)मेकां च कन्यकाम् ॥ ८ ॥ ससम्भ्रमं समुत्थाय, तयाऽस्मै दत्तमासभम् । जह्येऽनुरागान्धान्यं, ततोऽष्टच्छदिमां नृपः ॥ ९ ॥ भद्रे ! कथमिहारण्ये, तिष्ठस्येकाकिनी कनि ! ? । साऽवादीदिदमाकर्ण्य, भूपमा-लन्ध्य साहसम् ॥ १० ॥ पूर्वं परिणय स्वामिन्नाल्यास्यान्यखिलं ततः । प्रधिवेश विशामीशस्तत्रस्थार्हद्दहान्तरे ॥ ११ ॥ पुरस्थां वेदिकां तस्यार्चित्वा नत्वा जिनेश्वरम् । गान्धर्वेण विवाहेनोपयेमे वां कनी नृपः ॥ १२ ॥ रात्रौ वासगृहे सुप्तौ, प्रबुद्धो इस्पती प्रगे । नत्वा जिनेश्वरं राजोपविष्टोऽर्द्धासने प्रिया ॥ १३ ॥ दृष्टु व्यतिकरं स्वामिन् !, ममेत्याल्यत् सुलोचना । पुराऽभूद् भारते बर्षे, पुंरं क्षिति-प्रतिष्ठितम् ॥ १४ ॥ जितशत्रुनृपस्तत्र, चित्रार्थं सोऽन्यदा समाम् । विभज्य समभागेन, चित्रच्छृण्ये ददौ ॥ १५ ॥ तत्र चित्राङ्गद-ध्वित्रच्छृङ्को घृद्ध-निर्धनः । चित्रं करोति तस्याऽऽस्ते, कन्या कनकमञ्जरी ॥ १६ ॥ एवं मूयानगात् कालः, सा पितुर्भक्तमन्यदा । आनयत्येक आयाति, साधो वेगात् पुमान् पथि ॥ १७ ॥ सा मीतेतस्ततो नष्टा, गतेऽस्मिन् पितुरन्तिकम् । प्राप्ता शरीरचिन्तार्थं, गतः पिताऽपि तावता ॥१८॥ तथा निःक्षी(क्ष)णकर्मत्वात्, चित्रितं मणिकुट्टिमे । पिच्छमेकं मयूरस्य, वर्णकैः पितुरद्भुतम् ॥१९॥ इतस्तत्रा-

ऽऽगतौ राजाऽऽदालुफानखददुतम् । अथश्चकार स्वकं, ममास्तन्नखदुक्किः ॥ २० ॥ प्रदत्तहस्तालं सा, जहासोवाच चोच्चैः ।
पदैर्न त्रिभिरासन्दस्त्रिष्ठसाम्नोऽथ तुर्यकः ॥ २१ ॥ बाले ! कोऽत्रायमासन्दो ? , विलक्षोऽष्टच्छदीशिता । स्मिन्वा साऽऽह पितुर्भक्तमान-
यामि नृपाध्वनि ॥ २२ ॥ बाहं बाहयति स्वीयं, पुमानेकोऽतिवेगतः । घृणा नास्य यदायान्ति, बाला वृद्धाः स्त्रियोऽत्र वु(त्रु) ॥ २३ ॥
एकः स मूर्खः पादोऽस्य, द्वितीयोऽत्रलयपार्थिवः । योऽन्यैः समं विमज्यादात्, मत्पितुश्चित्रभूमिकाम् ॥ २४ ॥ सन्त्येकेषु कुटुम्बेषु,
भूयांसश्चित्रकुजनाः । मत्पिता निर्द्वेनो वृद्धो, निर्वन्धुरसहायकः ॥ २५ ॥ तृतीयो मत्पिता मूर्खे अनीते यो मयाऽऽशने । प्रयाति
तनुचिन्तायै, स कीदृक् शीतलो रसः ? ॥ २६ ॥ चतुर्थस्तु भवान् मूर्खः, सर्वो वेत्यत्र यत् कुतः । शिल्पागमोऽथवा केनचिदानीत-
स्तथापि हि ॥ २७ ॥ विदुषा चक्षुषा वीक्ष्य, व्यापार्यः स्वकरो भवेत् । एवं चिराय पश्यन्त्या, भेलिताऽस्य चतुष्पदी ॥ २८ ॥

[युग्मम्] राजा वचनविन्याससम्पदाऽस्याश्चमत्कृतः । वीक्ष्यानुरक्तो लावण्यं, कृतार्थो साऽप्यगाद् गृहम् ॥ २९ ॥ सुगुप्तमन्त्रिणा
राज्ञा, मार्गितः चित्रकृत् कनीम् । प्राह प्रभुः प्रभोः कर्तुं, रोरो नोद्वाहमङ्गलम् ॥ ३० ॥ ततो हिरण्य-धान्यायैर्भृतं तद्वेदम भूसु-
जा । प्रसस्ते तिथिसुहृत्, तानुपायत पार्थिवः ॥ ३१ ॥ प्रासादो दासिकावर्गयुक्तोऽस्या भूसुजाऽर्पितः । बह्व्यो रान्योऽभवन् राज्ञस्तस्य
रूपाप्सरःसमाः ॥ ३२ ॥ एकैका चारकेणाथाऽऽशति राट्वासवेशमनि । तद्दिने वारकं तस्याः, सप्रसादमदात् नृपः ॥ ३३ ॥
कृतस्फारङ्गसंस्कारा, गता सा वासवेशमनि । उपविष्टाऽऽसने दासीयुक्ताऽऽगात् पार्थिवस्ततः ॥ ३४ ॥ अभ्युत्थानादिविनयं, चक्रे
कनकमञ्जरी । पूर्वं मदनिकोक्ताऽऽसीत्, प्रष्टव्याऽऽख्यानकं तदा ॥ ३५ ॥ सख्याख्यानकमाख्यादि, सख्याल्यत् चित्रकृतसुताम् ।
भद्रे ! शेषे प्रभुः पञ्चात्, कथयिष्यामि तत् तव ॥ ३६ ॥ सोऽस्वाप्सीत् कूटमाश्चर्यात्, किमेपा कथयिष्यति ? । ततः सख्याह तां

बृहि, सति ! सुतोऽधुना प्रभुः ॥ ३७ ॥ सख्याकर्णय साऽऽचख्यौ, वसन्तपुरपत्तने । वरुणाख्योऽभवत् श्रेष्ठी, घनाढ्यो धार्मि-
कामणीः ॥ ३८ ॥ तेन हस्तमिता देवकुलिका कारिताऽऽश्मनः । खण्डेनैकेन तन्मध्ये न्यस्तो देवश्चतुष्करः ॥ ३९ ॥ ततो मदनिकाऽ-
पृच्छत्, चतुर्हस्तः सुरः कथम् । तस्यां खल्वेकहस्तायां, मातो ? मातर्ममाद्भुतम् ॥ ४० ॥ अद्य निद्रार्दिता प्रातराख्यास्यामीति साऽवदत् ।
स्वामिनीभावविज्ञासात्, ततो मदनिका गृहम् ॥ ४१ ॥ कौतुकाद् वारकं तस्या, द्वितीयेऽह्यप्यदात् नृपः । पुनर्मदनिकाऽवोचद्,
वार्त्ता पूर्वोदिता वद ॥ ४२ ॥ उवाच चित्रकृत्युत्री, चतुर्हस्तः सुरः सति ! हरिर्नाम्ना न चा(वा)ऽऽकृत्वा, पुनराख्यानकं शृणु ॥ ४३ ॥
आस्तेऽटव्यां महाशालो, रत्नाशोकद्रुमो महान् । छाया नास्ति यं तस्य, पथिकप्रीतिकारिणी ॥ ४४ ॥ पुनर्मदनिकाऽपृच्छत्, छाया तस्य
कथं नहि ? । साऽऽख्यद् दध्यदनादद्य, निद्राऽऽयाति भृशं मम ॥ ४५ ॥ राज्ञाऽस्या वारको दत्तस्तृतीयेऽह्यपि कौतुकात् । साऽऽह
तस्यास्त्यग्रछाया, नोपरिष्ठादसौ पुनः ॥ ४६ ॥ साऽऽख्यदाख्यानकं चान्यं, कस्मिन् ग्रामे गृहाश्रमी । वसत्येकोऽस्ति तस्योष्ट्रः, स्वैरं
चरति सोऽन्वहम् ॥ ४७ ॥ अटव्यामवता तेन, दृष्टो बन्धूलपादपः । पत्र-पुष्प-फलाकीर्णो, व्यात्तमत्तुं तदा(तमा)ननम् ॥ ४८ ॥
परमत्तुं न शक्नोति, ततो प्रीवां चतुर्दिशि । प्रेरयन्नपि न प्राप, पत्रमात्रमसुष्य सः ॥ ४९ ॥ निर्विण्णोऽतितरां रोपात्, शकृन्-मूत्रे विधाय
सः । तस्योपरि गतोऽन्यत्र, कथमित्यं भवेत् सखि ! ? ॥ ५० ॥ कथयिष्यामि ते प्रातस्तथैवान्यदिनेऽवदत् । भद्रेऽन्धकूपगर्तान्तस्ते-
नात्तुं दुष्करस्तु सः ॥ ५१ ॥ कौतुकाख्यानकैरेयमापण्मासीं विमोहितः । नृपस्तया समं रेमे, राज(ज्य)कार्यपराङ्मुखः ॥ ५२ ॥ ततः
सपत्न्यः सामर्प्यश्चेतसीदमचिन्तयन् । ऊजुश्चाहो ! शिल्पिपुत्र्याऽनया राजा वशीकृतः ॥ ५३ ॥ लक्ष्म्या हुलीनाः स्या देवी, राज(ज्य-
कार्यं विहाय यः(च) । सेवते चित्रकृत्युत्रीमल्पां तन्मयतां गतः ॥ ५४ ॥ अथो कनकमञ्जर्या, वासापवरकान्तरे । प्रविश्य मुक्त्वा

मर्त्याहे, वासांस्थामरणानि च ॥ ५५ ॥ राजसत्त्वानि चाऽऽस्मीयपितुर्वासांस्त्वद्भूवीः । परिधाय स्वजीवस्य, शिक्षामेषमदात् सदा ॥ ५६ ॥
 [युगम्] मा ऋद्धिगौरवं जीव !, कुर्याया मा कृया मदम् । मा विस्मार्परियात्मानं, सर्वदिर्भूमुजस्त्वियम् ॥ ५७ ॥ दण्डितः सण्डितो
 वेपः, पैठकोऽयमलङ्कृतिः । सीसक-त्रपु-कस्तीरमयी तेऽ(त)त्र मदो हि कः ? ॥ ५८ ॥ उत्सेकं च्छेक ! चेद् जीव !, मनागपि करिव्यसि ।
 तर्हि शृहीत्या प्रीवायां, नृपो निष्कासपिप्यति ॥ ५९ ॥ छिद्रं विलोक्यन्तीमिः, सपत्रीमिर्धिलोक्य तत्, तस्याश्चेष्टितमन्थेयुरित्यसुखं
 नृपाप्रतः ॥ ६० ॥ यद्यप्यलामु देवासि, विरक्तत्वं तथापि ते । रक्षामोऽकुरालं यस्मात्, स्त्रियः स्युः पतिदेवताः ॥ ६१ ॥ यशीकृतो-
 ऽनया वेत्सि, कार्यकार्यं न किञ्चन । तत्कृते साधयन्त्यस्ति, मन्त्रं वा सुद्रकर्मणम् ॥ ६२ ॥ न मन्यसे यदि तदा, स्वाऽऽप्रुसा निरूपय ।
 मेने राद् भृशमाख्यानात्, तसं स्वादाद्रंगव्ययः ॥ ६३ ॥ ततोऽपवरिकामध्ये, प्रविष्टायाः स्वयं नृपः । तस्या त्रुं रक्षेत्रां, निश्चेष्टल-
 स्त्रियान् रदः ॥ ६४ ॥ आत्मनः शासनं सोऽस्या, वीक्ष्य दध्यविदं हृदि । अहो ! वैदुष्यमेतस्या, विवेकोऽहो ! मदच्युतिः ॥ ६५ ॥
 विरूपकं नृयेतसां, सपन्न्यश्चिन्तयन्ति वाः । गुणं दोषतयेक्षन्ते, धिक् सापन्नं हि योषिताम् ॥ ६६ ॥ ततरुष्टेन सा राज्ञा, सर्पस्य(स्व)
 स्त्रामिनी कृता । पट्टो बद्धो महिपीत्वे, लभन्ते गौरवं गुणाः ॥ ६७ ॥ क्रमाद् विमलचन्द्रार्चार्थान्तेऽह्नीकृतवान् नृपः । श्राद्धधर्मं तथा
 सार्धं, प्रपाल्येपाऽगमद् दिवि ॥ ६८ ॥ तत्क्रुत्वाऽथ वैताड्ये, सा पुरे तो(ता)रणाहये । पुत्री कनकमालाऽभूत्, दृढशक्रेः
 तत्पारिणः ॥ ६९ ॥ क्रमेण यौवनं प्राप्ता, वासवाख्यरत्नचारिणा । सा रूपाक्षिप्तचितेन, हता मुखऽत्र पर्वते ॥ ७० ॥ विहृत्य स्थापिता
 पातं, करिष्येऽस्याः फरमहम् । विधयाऽत्र कृवा वेदिः, सामभ्याविष्ठताऽसित्या ॥ ७१ ॥ [युगम्] इतश्च कनकतेजास्तस्या-
 स्त्रागतोऽप्रजः । सार्धं वासवयेदेन, युषे क्रोधदुर्धरः ॥ ७२ ॥ अन्योन्यं शलपातेन, मन्त्रतुस्त्रातुभाषणि । तस्यो कनकमालाऽपि,

तत्र भ्रातृशुचाऽर्दिता ॥ ७३ ॥ तत्रान्येषुः सुरः कश्चिदागतो व्यन्तराह्वयः । स विद्याभृत्युतामूचे, प्राग्जन्मजनकोऽस्मि ते ॥ ७४ ॥
यावत् सुरो जल्पतीदं, तावत् स्व(स)सुत-कन्ययोः । गवेषणार्थं तत्राऽऽगाद्, दृढशक्तिर्नमश्चरः ॥ ७५ ॥ अन्यरूपा कृता कन्या,
ततो देवेन मायया । त्रीण्यपि मृतरूपाणि, दर्शितानि सचरिणः ॥ ७६ ॥ दृष्ट्वा तानि स्वगो दृध्यौ, वासवेन हृतो हि मे । सुतलेत्न-
त्यसौ तेन, त्रियमाणेन सा हता ॥ ७७ ॥ धिगस्तु यस्तुतो मोगानिति वैराग्यरङ्गतः । दृढशक्तिर्लेखी दीक्षां, बुद्ध्यन्तेऽल्पेऽपि साधवः
॥ ७८ ॥ हत्वा मायां न(त)तः साधुर्व्यन्तरेणानयाऽपि च । स्वभ्रातृवधवृत्तान्तं, सर्वं साऽऽख्यत् पितुः पुरः ॥ ७९ ॥ दृष्टं किमेतदित्येतां,
पप्रच्छ प्राक् मया मुनिः । सुरोऽब्रवीत् मया माया, कृता शृण्वन्न कारणम् ॥ ८० ॥ जितशत्रुरभूद् भूपः, पुरे धितिप्रतिष्ठिते ।
चित्राङ्गदसुता तेनोदूढा सुश्राविका तु सा ॥ ८१ ॥ निर्यामितोऽनया पञ्चनमस्कारेण चित्रकृत् । स मृत्वा व्यन्तरो नाम सुरोऽभूत्
स त्वहं मुने ! ॥ ८२ ॥ अन्यद्वाऽहमिहाऽऽयातो, वीक्ष्येतां शोकसङ्कुलाम् । ज्ञेहोऽभूद् वाढमेतस्यां, ततश्चिन्तितवानिदम् ॥ ८३ ॥ कश्चिद्
बन्धुविशेषो मे, ज्ञातं चावधिना ततः । मृत्वा प्राग्भवमसुत्री, जातेयं खेचराऽऽत्मजा ॥ ८४ ॥ त्वामायान्तमिहाऽऽलोक्य, मा पित्रा
सह यालसौ । तद्वियोगसहैनान्यरूपा कन्या कृता मया ॥ ८५ ॥ जातोऽधुना सखेदोऽस्मि, यद् भवान् विप्रतारितः । तन्महात्मन् !
क्षमस्वागो, ममादो दोषमतां वर ! ॥ ८६ ॥ ब्रह्मपि प्रतलाभैकहेतुत्वादुपकार्यमूः । त्वमित्युक्त्वा प्रतोयुक्तो, विजहार यथासुखम्
॥ ८७ ॥ दृष्टं कनकमालाऽपि, स्मरन्ती व्यन्तरोदितम् । प्राप जातिस्मृतिं साक्षाद्, विदाञ्चक्रे तथैव च (तत्) ॥ ८८ ॥ ज्ञेहान्,
ततोऽवदद् देवं, भविता तात ! को वरः ? । ममेत्युकोऽवदद् देवो, विज्ञायावधिनाऽऽत्मनः ॥ ८९ ॥ देवो भूत्वाऽभवद् भद्रे !, दृढ-
सिंहसुतोऽधुना । नाम्ना सिंहरथो भर्ता, भविता प्राक्पतिस्त्वव ॥ ९० ॥ कथं तस्यात्र संयोगो, भावीत्युक्ते(क्तो) सुरोऽवदत् । स एष्यति

नृपो भद्रे ! वक्रशिक्षितयाजिना ॥ ९१ ॥ उद्वेगं मा कृयास्तत् त्वमेप तिष्ठामि तेऽन्तिके(कम्) । तस्य सम्पादक इति, स्थितोऽत्रावास एव सः ॥ ९२ ॥ ततः कनकमालाऽपि, क्रीडन्ती व्यन्तरेः समम् । आर्यपुत्रानयत् कालं, साऽहं स व्यन्तरः पुनः ॥ ९३ ॥ कल्पे मेरुगिरौ चैलवन्दुनाथं यथावथ । अपराहे भवानागत, मत्पुण्यैः प्रेरितोऽद्भुतैः ॥ ९४ ॥ क्षेत्रौस्तुस्यवशादात्मा, त्वया साद्धं विवाहितः । प्रतीक्षितो न चा(त्वा)ऽऽगच्छन्, स सुरः प्राक्तनः पिता ॥ ९५ ॥ एष स्वामिस्त्वया पृष्टः, स्वपृत्तान्तो मयोदितः । जाता जातिस्मृतिश्चिन्तयतः सिंहयस्य तत् ॥ ९६ ॥ अत्रान्तरे सुरस्त्रीभिर्द्वैतस्त्राऽऽगतः सुरः । राज्ञा नतस्तमाचल्यौ, सा स्वोद्गाहमहोत्सवम् ॥ ९७ ॥ ततोऽभिनन्दितो राजा, सुरेण हर्षनिर्भरम् । मध्याहे दिव्यमाहारं, भोजितः प्रियया समम् ॥ ९८ ॥ स्थित्वेत्थं मासमेकं स, स्वप्रियां ग्राह पार्थिवः । प्रिये ! प्रत्यर्थिवर्गो मे, देशसुषाढयिष्यति ॥ ९९ ॥ यामस्तदनुमन्यस्व, स्वाम्यादेशस्तथेति सा । ऊचे परं पुरं दूरे, गन्तुं ते दुष्करं पदा ॥ १०० ॥ गृहाण तेन प्रज्ञप्तिविद्यां भक्तस्ततो नृपः । जग्राह तां हि को विद्यामायान्तीं वा रमां लजेत् ॥ १०१ ॥ विधिना साधयित्वा तां, पुरेऽगात् समहोत्सवम्(ः) । ज्ञातव्यतिकरैश्चाभिनन्दितो नागैर्नृपः ॥ १०२ ॥ एवं याति नृपस्तत्र, पञ्चमे पञ्चमे दिने । तिष्ठत्यहानि कति(कानि)चित्, समं कनकमालया ॥ १०३ ॥ यदेतीति नगे ह्येप, तस्मादेपोऽस्तु नम्रतिः । इति लोकैः कृतं तस्य, नामाऽन्वर्थाभिधायकम् ॥ १०४ ॥ गतो नम्रतिरन्येद्युस्तत्रोर्कं(को) व्यन्तरेण भोः ! स्वाम्यादेशो ममायातः, कर्त्तव्यो निश्चयेन सः ॥ १०५ ॥ तत्र कालविलम्बो मे, भूयान् भावी ततो मम । वियोगे कुरुते नैपाऽधृतिं कार्यं तथा त्वया ॥ १०६ ॥ उपायमपरं राजा, जानंस्तत्र पुरं व्यधात् । चैतान्यचीकरत् चारुमूर्त्तिस्तत्रार्हतां न्यधात् ॥ १०७ ॥ आनीता बहवो लोकाः, प्रलोभ्याद्रिगुणोक्तिभिः । सोऽनैपीत् समयं राज्यं, कुर्वन्त्सासां तथाऽर्हणाम् ॥ १०८ ॥ अन्येद्युस्तु यात्रार्थं, निर्गतो नम्रतिर्नृपः । पथ्येका सहकारस्य, गृहीता तेन मञ्जरी ॥ १०९ ॥

रुन्ध्यावारेण सर्वेण, गृह्णास्य दलादिकम् । चक्रे काष्ठावशेषो हि, गतानुगतिको जनः ॥ ११० ॥ प्रत्यावृत्तो नृपोऽपृच्छत्, स
पूतः बात्र योऽभयत् ? । दर्शितो मन्त्रिणोचे राट्, कथं जातः स ईदृशः ? ॥ १११ ॥ मञ्जयेका त्वयाऽप्राहि, सैन्येनास्य दलादिकम् ।
कृतः काष्ठावशेषोऽयमात्रः कन्नोऽपि मन्थयक् ॥ ११२ ॥ तं दृष्ट्वा नृपतिर्दिव्याबहो ! यावद् रसा भवेत् । तावत् शोभा चला सा तु, लहरी
इय यारिये ॥ ११३ ॥ चिन्तयन्न(त्रि)ति सम्पन्नैवराग्यैरुतरन्नितः । प्रत्येकबुद्धः शुद्धात्मा, प्रात्राजीत् नम्रतिर्नृपः ॥ ११४ ॥ उक्तं च—
“लो घृणरुक्तं तु मणामितमं, संज्वरी-पल्लव-पुष्पविचं । सिद्धि अरिद्धि समुपेहिया णं, गंधारराया वि समिक्ख धम्मं ॥ ११५ ॥”
[आप्तत्वात् “समीक्षते” अङ्गीकृत्ये] चत्वारो विहरन्त्स्ते, पुरे क्षितिप्रतिष्ठिते । चतुर्मुखे देवकुले, प्राविशन् देवयोगतः ॥ ११६ ॥
पूर्वस्यां करकण्डाल्यः, सोऽपाच्यां द्विमुखोऽविशत् । यक्षो नामुष्य विमुक्तं, स्यात्सामीत्यास्यमावतौत् ॥ ११७ ॥ पश्चिमायां नमिसुनि-
स्राप्यासीत् तदाननम् । उदीच्यां नम्रतिस्त्राभूत् तदमिमुलं सुतम् ॥ ११८ ॥ आवाल्यात् करकण्डोश्च, साऽस्ति कण्डूरयामुना ।
कर्णः कण्डूयितः कण्डूयनेन मरुणात्मना ॥ ११९ ॥ सन्नोषितं तदेकत्र, तद् दृष्ट्वा द्विमुखोऽवदत् । त्वक्त्वा राज्यादिकं सर्वं, सङ्ग्रहं
कुरुयेऽस्य किम् ? ॥ १२० ॥ ततो नमिरुवाचैवं, राज्ये ते वैरुके यदि । बहुकृत्यकृतस्तेपामद्य कृत्यकरोऽसि किम् ? ॥ १२१ ॥ गन्धा-
रोऽप्यग्रवीत् सर्वं, लक्त्वा मोक्षोद्यतो भवा(व)त् । साधो ! गर्हसि किमपरानात्मनो हितकारकान् ? ॥ १२२ ॥ करकण्डूरथोऽ(था)बो-
पत्, भ्रमणं ब्रह्मचारिणम् । नियारयन्तमहिताद्, बहू नार्हसि दोषिणम् ॥ १२३ ॥ प्रपन्ना अनुशास्ति ते, करकण्डुकृतामिमाम् ।
पत्याः करकण्डूयाः, क्रमेणाऽऽपुः शिवाश्रियम् ॥ १२४ एतदेवाऽऽह—[प्रन्थामं ३००३] ।

१ “बभ्रुवृक्षं तु मनोःनिरामं, गमग्री-पल्लव-पुष्पविषम् ॥ त्रिदिमनृदि समुत्प्रेक्ष्य गान्धारराजोऽपि समीक्षते धर्मम् ॥ ११५ ॥”

नगरमि निहृष्टे, चउरो वि परुपरं समुद्रावं । अकरिसु ततय जाओ, जक्यो भत्तीइ चउवयणो ॥७३॥ तथा—
 पुण्कुत्तराउ शयणं, पयञ्जा तद्द य तेसि समकालं । पत्तेयबुद्ध(द्धि) केवल(लि) सिद्धि गया एगसमणुणं(—यम्मि) ॥६४॥
 व्याख्या—पणयोगांशोरक्षारयं उक्कयानकांशादेयावसेयः । नयरम्—“अकस्सि” ति अकार्युः । तथा प्रयज्या तेषां ‘समकालं’
 युगसवेय, प्रत्येकबुद्धत्वं केवलित्वं सिद्धयं च ‘गताः’ प्राप्ताः ‘एक(किन)समयेन’ परमनिष्ठकालेन । इति गाथार्यः ॥ ६३-६४ ॥
 [इति धीनप्रतिसम्बन्धः] इति श्रीचतुःप्रत्येकबुद्धपरित्रयम् ॥

अप प्रसन्नचन्द्राणिमभियादयन्ति—

वीरजिणकहियसत्तमपुढवी-सपट्टसिद्ध(द्धि)गइजोगो । नंदउ पसन्नचंदो, तक्कालं केवलं पत्तो ॥ ६५ ॥
 व्याख्या—प्रसन्नचन्द्रो नृपो नन्दतु । किंविशिष्टः ? वीरजिनेन कथितः—उक्कः सप्तमपृथिव्याः सर्वार्थसिद्धत्वं च क्काल् सिद्धिगतेअ
 योग्यः—अधिनोऽनुम-नुमप्यानविशेषारिति शेषः । पुनः किंविशिष्टः ? ‘तक्कालं’ नंदैव ‘केवलं’ पञ्चमशानं प्रातः । इति गाथार्यः ॥६५॥ तथा—

पिउत्तायरउयगरणं, पमज्जयंतस्स केवलं नाणं । उप्पन्नं जस्स जाए, वक्कलचीरिस्स तस्स भमो ॥ ६६ ॥
 व्याख्या—पिता पत्तो तापसत्र पितृतापसत्त्वोपकरणं—भाजगादि तत् प्रमार्जयतो यस केवलशानमुत्पन्नमिति क्रियायोगः ।
 “तस्स” ति “उद्धियिभत्तीइ भण्णइ चउर्या” इति प्राकृतलक्षणत्वं तस्यै वक्कलचीरिये ‘नमः’ नमस्कारोऽस्तु । इति गाथाश्रवणः ॥६६॥
 गाथार्णतु ब्रयोगांशोअतुद्धयद्वान्वाइ शेषः । स पायम्—

जम्बूदीपेऽग याग्यावंभरतेशेअगूणम् । मगथाल्लेऽमयद् देचे, पुंर राजगृहाहयम् ॥ १ ॥ तत्र शात्रवनश्चत्रतेजोहृत् श्रेणिका-

प्रसन्नचन्द्र-
 वक्कलची-
 रिमार्पि-
 वरुणम् ।

ह्यः । राजा राजति राजेव, कुमुदानन्ददायकः ॥२॥ चैले गुणशिलेऽन्येद्युः, श्रीवीरः समवासंरत् । जगच्चक्षुर्जगच्चक्षुरिवाकाशस्थलेऽमले ॥३॥ तदागमं सदागममिवाऽऽविरकरोत् मुदा । गुरुरारामिकः च्छात्रघात्रीश्यायाऽऽशयाद्भुतः ॥४॥ दानं दत्त्वाऽनृणीकारं, तस्मै तोषोत्तरो नृपः । अध्यासासास चाऽऽकाशं, शुभ्रं शुभ्रांशुवद् गजम् ॥५॥ चचाल बलचलनैश्चालयन्नचलात(च)लम् । उत्सुको बत्सको धेनुमिव द्रष्टुं नृपः प्रभुम् ॥ ६ ॥ मार्गे ददृशतुस्तस्य, पदाती मुनिमेकम् । उत्सर्गस्थं पदैकेन सूर्येन्यस्तेक्षणद्वयम् ॥ ७ ॥ मूर्त्तं शान्तरसं स्वान्तघ्यात-शान्तरसं मुनिम् । वीक्ष्यैकः सुसुखाभिल्यः, स्पष्टं तुष्टाव सेवकः ॥ ८ ॥ धन्यो मुनिर्य एवं हि, तप्यते दुस्तपं तपः । सुलब्धं जनुरेतस्य, लोकद्वयहितावहम् ॥९॥ तत् श्रुत्वा दुर्मुखाव्योऽन्योऽसहिष्णुर्गुणवर्णना(न)म् । वृश्चिकस्पृष्टवद् दुष्टमुज्जगार वचोविषम् ॥१०॥ दृग्भ्याम-दर्शनीयोऽयं, नासुप्मात् पापवान् परः । यो हि बाल(लं)सुतं राज्ये, न्यस्य पाखण्डमाश्रयत् ॥११॥ स बालो मन्त्रिमी राज्यादथ दूरीकरि-प्यते । ततो भवित्री पत्नीनां, गतिः काऽप्युप्य दुर्मतेः ? ॥ १२ ॥ पुत्रच्छेदात् कुलोच्छेदस्तच्छेदात् पितृवर्षणम् । कः कर्त्ता ? तदभावे हि, स्वर्गमार्गोऽतिदुर्गमः ॥ १३ ॥ भूतप्रसन्न इव श्रुत्वा, तत् मुनिर्विस्मृतव्रतः । अध्यारुरोह दुर्ध्यानाधिरोहिण्येकमूर्द्धनि ॥ १४ ॥ शत्रूणां मन्त्रिणां घृन्दं, पुरस्थानामिवायुधैः । मनसा खण्डशश्चक्रे, स्मारं स्मारं क्रमेण सः ॥ १५ ॥ इतस्तत्रागतो राजा, गजादुत्तीर्य तं मुनिम् । नमस्कृत्यास्त्रवीदेवं, भक्त्या विरचिताञ्जलिः ॥ १६ ॥ अहो ! सुलब्धं जन्मास्यानेन तीर्णो भवार्णवः । एकपादाद्यवस्थानं, कः कुर्यादीदृशं तपः ? ॥ १७ ॥ ततोऽगात् समवसूतौ, नत्वाऽन्यपरमेष्ठिनम् । मनुष्यपर्यर्थासीनः, पपौ राड् देशनामृतम् ॥१८॥ प्रपच्छा-वसरे राजा, स्वामिन् ! यस्मिन् क्षणे मया । स राजर्षिर्नतस्तत्र, मृतः कोत्पद्यते तदा ? ॥ १९ ॥ स्वाम्याह सप्तमावन्त्यां, तत् श्रुत्वा विस्रयात् नृपः । दध्याबहो ! सप्तमोऽन्यमीमीदृगुत्पद्यते कयम् ? ॥२०॥ पुनः क्षणान्तरेऽपृच्छत्, काधुनोत्पद्यते हि सः ? । ऊचे वि(प्र)भुः

स सर्वार्थसिद्धियोग्योऽधुनाऽभवत् ॥ २१ ॥ कथं द्विघोचरं स्वामिन्निति श्रुष्टे महीमुजा । स्वाम्याहान्तःपरीणामात्, कथमाख्याहि मे प्रभो ! ॥ २२ ॥ प्रसुराह यदा राजन् !, स राजर्षिर्नितस्त्वया । रौद्रध्यानी तदा सोऽभूत्, शुद्धध्यान्यधुना तु सः ॥ २३ ॥ राजोचै कथ-
मित्याख्यात्, स्वाम्यमेसरयोस्त्वव । शुभाशुभं वचः श्रुत्वा, मुनिर्दुर्ध्यानमासदत् ॥ २४ ॥ क्षीणान्यखिलशस्त्राणि, प्रतस्तान् मनसा रिपून् । तस्यावशेष एकोऽभूत्, शत्रुः शस्त्रं च नैककम् ॥ २५ ॥ हृन्म्येनं केन शस्त्रेण?, शिरस्केनेति यावता । बाहितः स्वकरस्त्रावद्, दृष्टं स्वं लुञ्चितं शिरः ॥ २६ ॥ जाताशुताप-सन्तापस्ततो मुनिरचिन्तयत् । अहो ! केयमवस्था मे, परिहारात्मिकैकसाम् ? ॥ २७ ॥ क चायं समरारम्भो, दुरारम्भैकारणम् । कस्य पुत्राः ? त्रियः कस्य ?, मुघाऽऽत्मा मलिनीकृतः ॥ २८ ॥ इति ध्यानाधिरूढस्य, मोहनिद्रानिरोधतः । विवे-
कार्णोदयान् तस्योन्मीलितं चक्षुरान्तरम् ॥ २९ ॥ पुष्टध्यानानलमुष्टदुष्टकर्मन्धनो मुनिः । भेजे स्वभाविकावस्थामुष्णयारीव शीतताम् ॥ ३० ॥ पुरस्थानिव नत्वाऽऽस्मानालोन्य प्रतिक्रम्य च । शुद्धोऽभूदिति राट् श्रुत्वा, तद्गुणैर्वासितोऽभवत् ॥ ३१ ॥ स्वामिन् ! घालं सुतं राज्ये, निवेशयेय विशांपतिः । प्राधाजीत् किमिति ? ब्रूहि, पप्रच्छ श्रेणिकः प्रमुम् ॥ ३२ ॥ स्वाम्याह पोटनपुरे, सोमचन्द्रो नृपोऽभ-
वत् । धारिणी धरि(र)णीषाभूत्, तस्य सर्वसहा प्रिया ॥ ३३ ॥ अन्येषुः सा गवाक्षस्था, कुर्वाणा पत्युरात्मनः । शिरोजानां विवरणं, इदर्शकं कथं सितम् ॥ ३४ ॥ ततो देवाऽऽगतो दूतो, धारिण्येत्युदिते नृपः । तमपश्यन् प्रियेऽद्यापि, किं नायाति स दृक्पथम् ? ॥ ३५ ॥ पुंयेपो नैप किन्त्यागान्, पलितो धर्मदूतकः (दूत्यद्वत्) । यममीति विभो ! वक्तुं, प्रेषितो धर्मभूमुजा ॥ ३६ ॥ तत् श्रुत्वा नृपति दूनं, वीक्ष्याऽऽख्यद् धारिणी प्रियम्(य !) । किं दुर्मनायसे ? कार्यां, पटहोद्घोषणा पुरे ॥ ३७ ॥ कुर्यात् पलितवात्तां मे, कश्चित् मेति कथाप्य-
ताम् । नृपोऽप्याह न जिह्मेति, प्रियेऽस्य दर्शनात् परम् ॥ ३८ ॥ पूर्वजाः पूर्वमेवास्य, दर्शनात् नो ललुर्धतम् । न शक्तो विपयासक्तोऽद्याऽ-

प्यादातुमहं व्रतम् ॥३९॥ गृहान्येवाधुना किन्तु, राज्यमारोप्यते कथम् । तनौ तनूजे ? तत् पत्नि ! तं वर्द्धय गृह(हं)स्थिता ॥४०॥ धारि-
पयप्याह देवाहं, भाविती तेऽनुयायिनी । प्रसन्नचन्द्रो दीर्घायु, राज(ज्य)द्धो वर्द्धतां स्वयम् ॥४१॥ राज्येऽभिपिच्य तं बालं, घाड्या
पत्न्या सहाऽऽदे । दिक्त्रो(त्रे)क्षिततापसानां, तपस्यां सोमचन्द्रराट् ॥४२॥ चिरोद्धसाश्रमे गत्वा, कृत्वा पर्णेनैवोदजम् । वन्यैर्धान्यैर्दलेः
शुष्कैः, प्राणयात्रामसूत्रयत् ॥४३॥ पत्यर्थं धारिणी तल्पं, कल्पते मसृणैस्तृणैः । तैलं निष्कालेद्दुदीभ्यो, दीपं निश्चुदजान्तरे ॥ ४४ ॥
आलिलेप त्रियाऽरण्यगोमयैरुदजाङ्गणम् । तदर्थं चाऽऽजयद् भूपो, वनव्रीहीन् जलानि च ॥ ४५ ॥ इतश्च प्रागनाख्यातो, व्रतानादानश-
द्ध्या । चक्रस्य इव मृत्पिण्डो, गर्भोऽस्या वट्टचे क्रमात् ॥ ४६ ॥ प्रिये ! कुलकलङ्कोऽय, कस्तेऽपृच्छदिति प्रियः । साऽऽहाय नाथ ! गार्ह-
स्थ्यावस्थायूनोद्युनातनः ॥४७॥ धारिणी घरि(र)णी वीजमिवाजीजनदात्मजम् । तदैव दैवयोगेन, प्रसूः सूतिरजा मृता ॥४८॥ वल्कला-
न्येव चीराणि, वने(तनौ) तैरेप वेष्टितः । पिता वल्कलचीरीति, तेन तस्याभिधां व्यधात् ॥ ४९ ॥ अरण्यमहिपीक्षीरं, पाययित्वा
तमर्भकम् । धात्र्यै धात्रीपतिरदात्, सुपाल्याः स्त्रीभिरर्भकाः ॥५०॥ स्वामिनीमिलनोक्तेव, मृता घात्र्यपि द्वैवतः । सोऽपि सार्द्धं व्यधात्
पांशुकीडामर्भो मृगार्भकैः ॥५१॥ पयोऽपीप्यन् पिता पुनं, महिपीणां तथाऽशनम् । ग्रीहिभिः संस्तृतैः स्नेहात्, तद्बृह्यर्थमचीकरत् ॥५२॥
क्रमेण क्रमण-चक्रमणशक्तो वभूव सः । वर्द्धमानः पितुश्चिन्तातीतैः सार्द्धं मनोरथैः ॥ ५३ ॥ तातं शुश्रूषते श्रान्तं, पादसंवाहनादिभिः ।
बाढं प्रौढो दृढाङ्गोऽसौ (प्रौढैर्दृढाङ्गैस्त्रैः), सप्तुत्राः पिष्ट्वै(दे)वताः ॥५४॥ स्त्रीणां नामापि नाहासीत्, निःस्त्रीकेऽसिन् वने वसन् । आजन्म
ब्रह्मचार्यव, प्रती वल्कलचीर्यभूत् ॥ ५५ ॥ प्रसन्नचन्द्रश्चान्येद्युः, शुश्राव वनवासिनम् । सोमेन्दु-धारिणीजातं, जनश्रुत्या निजानुजम्
॥५६॥ तत् श्रुत्वा मिलनोक्तेन, राज्ञाऽऽकार्येदितस्ततः । भोश्चित्रकृतो ! यात, वने मत्पित्रलङ्कृते ॥५७॥ तत्राऽऽल्लिख्य मम भ्रातरूपमानयत

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तो
पञ्चमो

विश्रामः ।

प्रसन्नचन्द्र-

वल्कलची-

रिमर्षि-

वर्णनम् ।

॥ ८७ ॥

द्रुतम् । प्रमाणमादेश इति, प्रोच्य तेऽपि ययुर्वनम् ॥ ५८ ॥ विद्वानातिशयाद् विश्वकर्ममूर्त्यन्तरैरिव । रूपमालिख्य तैस्तस्य, नृपाय
 प्राप्नुतीकृतम् ॥ ५९ ॥ तद् वीक्ष्याद्व्योः सुधाकुल्यं, वात्सल्यातुल्यमुत् नृपः । दृष्यो न पितुराकारो, हतो(हतो)ऽनेन मनागपि ॥ ६० ॥
 दिव्या दृष्टिश्चिराद् भ्रातस्त्वमित्युक्त्वा स सखजे । जघ्नौ मूर्द्धि न चोत्सङ्गादीपदप्युदवारयत् ॥ ६१ ॥ उवाच च पिता दृढो, व्रतं चरतु
 दुश्चरम् । साम्प्रतं साम्प्रतं नास्य, शिशोस्तत्यानुसेवनम् ॥ ६२ ॥ हहा ! क्रीडाम्यहं राग्यहदाङ्के राजहंसवान् । वने यनेचर इव, भ्राता
 भ्रमति सैककः ॥ ६३ ॥ दुरानेयः पुरेऽरण्यजीववत् सोऽन्यमानवैः । इति ध्यात्वाऽऽदिशद् वेदयास्तद्वशा(श्या)र्थमथार्थवित् ॥ ६४ ॥ रे रे !
 यात वने वेदया !, मुनिवेषाः प्रलोभ्य तम् । स्वाङ्गस्पर्शैः फलैः स्राण्डैरिहाऽऽनयन्तु मेऽनुजम् ॥ ६५ ॥ वित्वादीनि फलान्येता, अप्यादाय
 ययुर्वनम् । सोऽपि वीक्ष्य मुनिवेषं, तासां चक्रेऽभिवादनम् ॥ ६६ ॥ सोऽप्यृच्छद्भुवीधैवत्, के यूयं ? क च आश्रमः ? । तेऽप्युचुर्बयमृषयः,
 पोतनाश्रमवासिनः ॥ ६७ ॥ तवातिथय आयाताः, किमातिथ्यं करिष्यसि ? । वित्वादीनि फलान्येषां वन्यान्येषोऽप्यदौकत ॥ ६८ ॥
 तेऽप्याहुरीदृशान्यत्ति, नीरसान्याश्रमे न नः । कोऽपि किन्त्वृषिपुत्र्ये !, तेषां वीक्षस्व वर्णिकाम् ॥ ६९ ॥ ततः फलानि खाण्डानि, जिह्वा-
 स्वादूनि योषितः । दत्त्वा तस्य करं पीनवक्षोजे स्वस्य च न्यधुः ॥ ७० ॥ सोऽप्यृच्छद् भद्रकः किं च, एते चोरःस्थले स्थले ? । तेऽप्यु-
 चुरस्मदाश्रमफलानां फलभीदशम् ॥ ७१ ॥ सुकुमारं भवेदङ्गं, स्थूले चोरःस्थले स्थले । अशक्यो वक्तुमास्वादोऽपुण्यानां दृगगोचरः ॥ ७२ ॥
 चेत् चिर्यादिवसीमानि, तदेहास्माकमाश्रमे । मेने सोऽपि रसज्ञा हि न कारयति किं नृणाम् ? ॥ ७३ ॥ ततस्ताभिः स्वसङ्केतस्थानं तस्मै
 निवेदितम् । तापसोपकृतिं त्यक्त्वा, तत्राऽऽगात् सोऽपि सत्वरम् ॥ ७४ ॥ दुमारुहैरधो पुम्भिः, सोमचन्द्रर्षिरीक्षितः । आगच्छन्
 योषितां तासां, पुरश्च प्रतिपादितः ॥ ७५ ॥ अन्योन्यममिल(बद्)न्यस्ता मा शाप्सीदिति मीतितः । द्रस्तास्तस्मात् मुनेर्व्याघाद् वनमृग्य इव

स्त्रियः ॥ ७६ ॥ ताते स्थानं गते तत्र, सोऽपर्यंस्ता इतस्ततः । वनं वभ्राम नष्टस्य, इव पश्यन् पदे पदे ॥ ७७ ॥ एकं रथिनं वीक्ष्यैप,
प्राह ताताभिवाद्ये । क यास्यसीति तेनोक्तो(के) ब्रलाह्यत् पोतनाश्रमे ॥ ७८ ॥ तदेहि सार्धं यास्यामो, वयं तं चेलवक् रथी । तन्नि-
शान्यान्यगाद् घावन्, मृगयद् बल्कलाम्बरः ॥ ७९ ॥ रथाधिरूढां तत्पत्नी, वीक्ष्य तातेति सोऽवदत् । पत्रच्छ सा प्रियं स्वामिन् !,
चादुयोगेप किं शिशुः ? ॥ ८० ॥ सोऽवक् प्रिये ! वनेऽमुष्मिन्, निःस्त्रीके निवसन्नयम् । स्त्री-पुंसव्यक्तिभावज्ञो, नाद्याप्यस्त्यृपिपुत्रकः
॥ ८१ ॥ प्रेर्यमाणान् हयाञ् वीक्ष्य, मार्गे बल्कलचीर्ययक् । किमेते तात ! चाहन्ते, मृगा ह्येवं तपस्विनः ? ॥ ८२ ॥ सित्वाऽथ रथिकः
स्माह, भद्रैतेषामुपस्थितम् । कर्मदृगेव किं कुर्मो ? , नैवाऽऽगो नो मनागपि ॥ ८३ ॥ स(श्रः) तस्मै मोदकाञ् स्वादून्, रथी पथि ददावथ । प्राग्
लन्धास्वादसञ्जातसृतिः स्माहर्षिसुरिति ॥ ८४ ॥ अखादियं फलान्येवंविधान्येवं पुराऽप्यहम् । दत्तानि मुनिभिर्महं, पोतनाश्रमवासिभिः ॥ ८५ ॥
वत्स्वाद(वाद्)द्विगुणीभूतोत्साहो गन्तुं पुराय सः । कपाय-रूक्षाम्रवन-त्रीहि-वित्वाद्युपप्लुतः ॥ ८६ ॥ रथिनोऽमूत् समं युद्धं, दोष्मतेकेन
दरुता । हतो हेतिप्रहारेण, रथिना पार(रि)पन्थिकः ॥ ८७ ॥ तद्घातविधुरश्चौरो, वभापे भो ! रिपोरपि । घातः प्रशस्यते तेन, किञ्चित्
त्वां यच्चि मानव ! ॥ ८८ ॥ तुष्टोऽसि तद् गृहाण त्वं, ममास्तत्र घनं धनम् । ततो न्यधुस्त्रयोऽव्येते, रथे तद्ब्रव्यसञ्चयम् ॥ ८९ ॥
पोतन(नं)पुरमायातास्ते त्रयोऽपि क्रमादथ । तस्मै दर्या रथी द्रव्यमूचेऽध्वसुहृदे हृदः ॥ ९० ॥ आश्रमेऽत्राश्रमो भद्र !, विना द्रव्यं न
लभ्यते । तद् दर्याऽऽश्रमे द्रव्यं, तिष्ठान्न स्वस्थमानसः ॥ ९१ ॥ इत्युक्त्वा रथ्यगात् स्थानमेपोऽप्यन्तःपुरं भ्रमन् । किमत्र यामि ?
किं वाऽत्र ? पश्यन् हर्याण्यचिन्तयत् ॥ ९२ ॥ पुरे नराणां नारीणामृषिबुद्ध्याऽभिधावनम् । कुर्वन्नहस्यतालन्तं, पौरैर्वल्कलचीर्यथ ॥ ९३ ॥
प्रविष्टो गृहमेकस्या, वेरयाया आश्रमाऽऽशया । मन्यानन्तां मुनिं मुग्धोऽवादीत् ताताभिवाद्ये ॥ ९४ ॥ उदजं प्रार्थयाञ्चके, तां दत्त्वाऽवक्रये

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

प्रसन्नचन्द्र-
बल्कलची-
रिसर्धि-
वर्णनम् ।

॥ ८८ ॥

धनम् । साऽप्युक्त्वाऽत्र वस स्वस्योऽजह्वत् नापितं द्रुतम् ॥१५॥ छिन्नास्तस्याङ्गसंस्कारकृते सूर्पोपमा नखाः । वेदयाया आह्वया तेन, किमिदं
हीति वादिना ॥१६॥ वल्कलोत्सारणे स्नान-सिचस्त्रीकारक्षणे क्षणम् । आरटत् कपटाटोपः (प)पाट्टपट इवार्भकः ॥ १७ ॥ वेदया प्राहो-
पचारोऽयमतिथीनामिहाश्रमे । चेद् वस्तुमुदजे तेऽत्र, स्पृहाऽङ्गीकुरु तत् समम् ॥१८॥ तद् वा सलोभतः सर्वं सोऽनुमेने मुनेः सुतः । नाप्यङ्गं
चालयेत् सर्पो, मन्त्रेणैव यशीकृतः ॥१९॥ तस्याभ्यज्य स्वयं तैर्जटाकुटिलकुन्तलान् । विक्त्रे वर्णिनीवोर्ण(र्णा)पिण्डमस्पृष्टकृत्तान् ॥१००॥
अभ्यज्य मृज्यमानाद्गो, गौरिव स्वापजं सुखम् । लेभे कण्डूज्यमानोऽसौ, तत्करस्पर्शमार्दवात् ॥ १०१ ॥ ह्यपयित्वाऽथ तं वेदया,
कचो(दु)ष्प्रौर्गन्धवारिभिः । परिधाप्याऽऽहृतं वासश्चक्रेऽलङ्कृतम् ॥ १०२ ॥ ग्राहितः करमेकस्याः कन्याया वेदययाऽथ सः ।
शुशुभे साऽङ्घ्रिनीवास्य, गार्हस्प्यश्रीः करस्थिता ॥ १०३ ॥ तद्बधू-वरयोर्योगे, जगुर्गीतानि योपितः । पठन्ति मुनयोऽमी किं ?, सोऽ-
स्थादिति सविस्मयः ॥ १०४ ॥ नेदुर्दिव्यानि वाद्यानि, वेदयावासे तदुत्सवे । पिदधे स श्रुती श्रुत्वाऽश्रुतपूर्वी वसन् वने ॥ १०५ ॥
इतन्न मुनिवेषात्, वेदया राज्ञे व्यजिज्ञापन् । प्रलोभनादिवृत्तान्तं, सर्वं वल्कलचीरिणः ॥ १०६ ॥ सङ्केतस्थानमानीतोऽस्माभिर्योवत्
प्रलोभ्य सः । तावद् वीक्ष्यात्र तत्तातं, त्रलाः शापभयाद् वयम् ॥ १०७ ॥ मोदकौचैस्तथाऽस्माभिर्भृशं प्रालोभ्यसौ यथा । भ्रान्ता
वनाद् वनं चास्मद्दर्थे गामी न चाऽऽश्रमे ॥१०८॥ तत् श्रुत्वा नृपतिर्द्विधौ, हा ! धिग् न्नाऽऽप्तो मयाऽनुजः । तीरं नीरं द्वयं नष्टं, पिट-पुत्रौ
वियोजितौ ॥१०९॥ प्राणिष्यति कथं तातवियोगे स ममानुजः ? । भ्रमन् वनाद् वनं मीन इव नीरनिराकृतः ॥११०॥ इति चिन्ताशुचा-
ऽऽकान्तौ, यावद् भूसुगभूद् भृशम् । शुश्राव तावद् धौंकारमधुरं मुरुजध्वनिम् ॥१११॥ रे रे ! कोऽयमनात्मज्ञो, महुःखाद् दुःखिते जने ।
वाद्यं वादयतीत्यं राट्, पश्यतेत्यादिशत् नरान् ॥११२॥ कोऽस्त्यत्रायमनात्मज्ञो, जने दुःखाकुलेऽखिले । महुःखाद् यत् पुरश्चायं श्रूयते मुरु-

कथार्णवा-
क्वायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

प्रसन्नचन्द्र-
वल्कलची-
रिर्मर्षि-
वर्णनम् ।

॥ ८९ ॥

जघनिः ॥ ११३ ॥ तद् राशो वचनं द्रुत्वा, जतश्रुत्या पणाङ्गना । स्वयमेव स्ववृत्तान्तं, प्राञ्जलिर्भूसुजे जगौ ॥ ११४ ॥ प्रागेव देव ! देवहो,
ज्ञात्वा ज्ञानेन मामवक् । ऋषिवेष्युषे यूने, त्वया देया स्वका कनी ॥ ११५ ॥ तददैव युवा तादृग्वेषोऽभ्यागात् मदास्पदे । विवाहिता
कनी तेन, तेन वाद्यादि मद्भेदे ॥ ११६ ॥ न जाने दुःखिनं नायमज्ञानादुत्सवोत्सुका । तत् क्षमस्व क्षमानाय ! ममाऽऽगोऽदः सहेतुकम्
॥ ११७ ॥ मा कदाचिद् भवेत् सेति, संशयाद् दृष्टपूर्विणः । प्राहिणोत् नृपतिस्त्रं चान्वेष्टुं वेदयागृहे जतान् ॥ ११८ ॥ गत्वा तेऽप्युपलक्ष्येन,
सद्यो रात्रे व्यनिष्पत् । दृष्टसुखप्रवद् राजा, तत् धृत्वा सुमुदेऽधिकम् ॥ ११९ ॥ ततः पट्टेममारोप्य, सप्रियं स्वानुजं नृपः । आनि-
नाय नृपायासमुच्छलन्मर्दलच्चनिम् ॥ १२० ॥ निःशेषव्यवहारहो, राज्ञाऽऽकार्यनुजः शनैः । तिर्यञ्चोऽप्यार्य ! चातुर्यं, परैर्जानन्ति
शिखिताः ॥ १२१ ॥ परिगिन्येऽन्यराजन्यकन्या राजाज्ञयाऽथ सः । रेमे ताभिः समं रम्भादिभिर्जन्मरिपुर्यया ॥ १२२ ॥ तत्
चौरदत्तं स्वर्गादि, विक्रीणानोऽन्यदा पुरे । रथी दृष्टो जनैः खं खं, तत् तद्, वस्तूपलक्षितम् ॥ १२३ ॥ उक्तमारक्षकार्यैर्बद्धाऽऽनीतो
नृपाप्रतः । तावत् तप्युण्यनुज्ञेन, दृष्टो वल्कलचीरिणा ॥ १२४ ॥ मम मार्गसुहृद् दृढोऽयमित्यालिङ्ग्य मोचितः । स रथी तेन सन्तो हि,
नोपकारं स्मरन्ति न ॥ १२५ ॥ इतश्च सोमचन्द्रर्षिस्त्रापश्यन्निजात्मजम् । देवेन ह्य ! हतोऽसीति, वदन्नरुददुर्बकैः ॥ १२६ ॥
प्रसन्नचन्द्रमर्दितैरैरुक्ते यथास्थिते । उद्वाननयनः सोऽभूद्, ज्ञात्वा जीवन्तमात्मजम् ॥ १२७ ॥ किन्तु सूनोर्वियोगेन, रोदनादनुवा-
सरम् । रात्रीकरणमहोऽपि, तस्यान्धत्वमभूत् मुनेः ॥ १२८ ॥ तपोऽन्ते तापसेरन्यैः, सोऽपार्यत फलादिभिः । एकं दृढत्वं चान्धत्वं, परं
वष्टमहो ! महत् ॥ १२९ ॥ अथो द्वादशवर्षान्ते, भोग्यकर्मोदयक्षयात् । दृश्यो प्रबुद्धोऽर्द्धनिशि, स्वान्ते वल्कलचीर्यदः ॥ १३० ॥ मृता
मे जातमात्रस्य, माता मां तात एव तत् । कुमारश्रुत्यां कुर्माणः, पालयामास कृच्छृतः ॥ १३१ ॥ उक्तं मयका कष्टं, नोज्ञता तत्कटी-

ॐ
ऋषिमण्ड-
लप्रकरणे

॥ ८९ ॥

तटम् । उत्पादितं पितुर्मुत्रावस्करक्षालनादिना ॥१३२॥ तारुण्ये वयसीवानी, तं भक्तिकरणक्षणे । त्यक्त्वाऽजितेन्द्रियोऽत्राऽऽगां, भोगक-
 र्दमशूकरः ॥ १३३ ॥ तत्पुत्रपाशो जातोऽहृष्टगानर्पणतः पितुः । सोढकष्टेन वेनायं(ऽहं) कर्ष्यकार्यल्पपूतरः ॥ १३४ ॥ सैवं विचिन्त्य
 चिन्तार्त्तः, प्रातर्भ्रातरमब्रवीत् । गन्तुमुत्कं मनो भेऽभूद्, भ्रातस्नाताश्रिताश्रमम् ॥ १३५ ॥ ऊचे प्रसन्नचन्द्रोऽपि, सहगेव पिताऽऽ-
 वयोः । त्वेवास्ति मसोत्कण्ठा, नमस्कर्तुं पितुः पदान् ॥ १३६ ॥ ततः सतत्रौ प्रस्थाय, द्वावपीयतुराश्रमम् । यानादुत्तेरुत्तुर्भूषं, ग्राह
 वल्कलचीर्यदः ॥ १३७ ॥ दृष्ट्वाऽऽश्रममनुं भ्राता राज्यश्रीर्मे तृणोपमा । पश्यैतानि सरांस्येष्वकार्षं क्रीडां मरालयत् ॥ १३८ ॥
 फलान्यखादिपं येषां, कपिवत् ते द्रुमा अमी । पांशुक्रीडासखास्तेऽमी, वन्धुतुल्या मृगाभेकाः ॥ १३९ ॥ महिष्यस्ता इमा मातृकल्या
 यासामपां पयः । सर्वं मव्यं परं तातभक्तिरत्रातिशायिनी ॥१४०॥ क्रमात् क्रमैरतिक्रम्याऽऽश्रमोर्षी भ्रातराबुभौ । पुरो दृष्टशतुस्नातपादं
 नेत्रमुधाकरम् ॥ १४१ ॥ प्रसन्नचन्द्रो नमति, पदातिस्नात ! ते पदम् । तत् धृत्या सोऽपि पस्पर्शं, तत्पृष्ठं प्रष्टुयुत् मुनिः ॥ १४२ ॥
 तात ! त्वघरणाभोजं, नौति वल्कलचीर्ययम् । सुनिर्जघ्नौ शिरस्तस्य, पद्मानीव मधुव्रताः ॥ १४३ ॥ तदानीं सङ्गमे सून्वोः, कोष्णो
 वाण्योऽपतद् दृशोः । स एवाभूत् मुनेस्तस्य, महान्ध्वंक्सनौपधम् ॥१४४॥ अभूतां सुरिनौ वत्सौ, स्पर्शं स्पर्शं शिरस्तयोः । सोऽपृच्छ-
 दूचतुस्तौ तु, कामं तातप्रसादतः ॥१४५॥ जज्ञे तापसमाण्डं तत्, कीदृक्षमनवीक्षितम् ? । विवेशेत्यन्तरुदजं, द्रुतं वल्कलचीर्यथ ॥१४६॥
 ब्रह्माञ्जलेन तद् भाण्डं, दध्यौ प्रतिखिलान्नयम् । किं पात्रकेसरिकयाऽन्नार्पमेवं क्वचित् पुरा ॥१४७॥ इति चिन्तयतस्तस्य, जाता जाति-
 स्थितिस्थितिः । मर्त्यामर्त्यभवान् स्वस्यासार्पित् ह्यःकृतकार्यवत् ॥ १४८ ॥ स्मृतं कृतं व्रतं प्राच्यं, जज्ञे वैराग्यवांस्ततः । धर्मध्या-
 नादनु शुक्थ्यानं सोऽध्यारुरोह च ॥ १४९ ॥ तत्कालं केवलं लेभे, चिन्तारत्ननिव च्युतम् । आददे देवतानीवं, लिङ्गं प्रत्येकबुद्धराद

प्रसन्नचन्द्र-
 वल्कलची-
 रिमर्षि-
 वर्णनम् ।

(वत्) ॥ १५० ॥ पितुर्भ्रातुः प्रवोधार्थं, विदधे धर्मदेशनाम् । इतश्च समवासात्मः, सतत्रास्तत्र भो! वयम् ॥ १५१ ॥ दत्त्वा स्वता-
तमस्माकं, वल्कलचीरिकेवली । परस्पररोपकाराय, विजङ्हेऽन्यत्र पार्थिव' ॥ १५२ ॥ प्राप्तः प्रसन्नचन्द्रोऽपि, पुरा वैराग्यवान् परम् ।
दीक्षाक्षणं वीक्षमाणोऽहानि तस्थौ कियन्त्यपि ॥ १५३ ॥ इतश्च पोटनपुराऽऽरामे नाम्ना मनोरमे । विहरन्तः समायाता, वयमन्येद्युरुद्यताः
॥ १५४ ॥ प्रसन्नचन्द्रस्तत्कालं, राज्ञे न्यस्य शिशुं सुतम् । प्रात्राजीदन्तिकेऽस्माकं, सन्तः श्रेयसि नालसाः ॥ १५५ ॥ इत्युक्त्वा
विरते वीरेऽभिवृष्येव नवाम्बुदे । ददर्श देवसम्पत्तं, श्रेणिकोऽनान्तरेऽम्बरे ॥ १५६ ॥ को देव! देवसम्पत्तो, दृश्यतेऽयं प्रसुर्जगौ ।
कञ्चुं प्रसन्नचन्द्रस्याऽऽयान्त्यमी केवलोत्सवम् ॥ १५७ ॥ तत् श्रुत्वा विस्मयसरो, नत्वेशं राहगाद् गृहम् । चिर प्रसन्नचन्द्रोऽपि,
विह्वल्यागात् महोदयम् ॥ १५८ ॥ इति श्रीवल्कलचीरि-प्रसन्नचन्द्रमहर्षिप्रवचनः ॥

जं चेव य जाणामी तं चेव न व? त्ति भणिय पवइओ । अइसुत्तरिसी स्सिरीवीरअंतिए चरमदेहधरो ॥ ६७ ॥

व्याख्या—अतिमुकर्षिः 'प्रवृत्तित्' प्रात्राजीद् इति क्रिया । किं कृत्वा? 'इति भणित्वा' प्रोच्य, इतीति किं? 'यदेव' चस्य पुरः
सम्बन्धाद् जानामि तदेव च 'न व?' त्ति नैव जानामि, कस्मिन्? श्रीवीरान्तिके । किंविशिष्टः? चरसम्-अन्त्यं देहं-शरीर धरतीति
स तथा । इति गार्थार्थः ॥ ६७ ॥ भावार्थश्चायम्—

अस्तीह भरतक्षेत्रे, पोलासं नाम पत्तनम् । कमलालङ्कृतं सार, कासार इव यत् सदा ॥ १ ॥ तत्र शत्रुघरित्रीशकुञ्जनासकेसरी ।
सदाजयो जयो राजा, राजेवाऽऽनन्दकृत् सताम् ॥ २ ॥ श्रीदेवीव हरेस्तस्य, श्रीदेवी देव्यभूत् प्रिया । या जिगाय जगद्दयोपित्तोभाग्यं
रूपरेरस्या ॥ ३ ॥ साऽन्यदा द्रुममद्राक्षीद्, रात्रौ स्वप्नेऽविमुक्कम् । तदैव देवतो गर्भं, मञ्जरीव फलं ददौ ॥ ४ ॥ सम्पूर्णलक्षणं सम्पूर्णे

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

अतिमुकर्षि-
प्रवचनः ।

॥ ९० ॥

दिनेऽसूत सा सुतम् । स्वप्नेऽतिमुक्तको दृष्टोऽभूत् नाम्ना सोऽतिमुक्तकः ॥ ५ ॥ मरालबालघत् पद्मं, पद्मादङ्कमथाङ्कतः । सञ्चरन्
सोऽन्ववर्द्धित, सार्द्धं(माता)पित्रोर्यनोरथैः ॥ ६ ॥ हसंश्चपुष्टिकादानाद्, जल्पन् मन्मनभापया । पितुः कूर्चकचान् कर्पयन्, सोऽभवद् द्विस्त्रि-
शार्धिकः ॥ ७ ॥ इतश्च चरमतीर्थको वीरजिनेश्वरः । विहरन् समवासायीदेलोद्यानेऽन्यदा पुरः ॥ ८ ॥ जयं वद्धौपयामासागमेनाऽऽ-
रामिकोऽईतः । नृपो ननर्त्त तत् श्रुत्वा, केकीव जलदध्वनिम् ॥ ९ ॥ ततोऽस्माथनृणीकारं, दानं दत्त्वा मुदा नृपः । चचाल श्राक् मनोऽ-
भीष्टे, ह्यौसुक्यं जन आगते ॥ १० ॥ स त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य, नृपो वीरं नमोऽकरोत् । यथास्थानं निपण्णश्च, पपी तद्देशनामृतम् ॥ ११ ॥
कैश्चिद् यतित्वं श्राद्धत्वं, सम्यक्कवं कैश्चिदाश्रितम् । निशम्य देशनां पात्रे, न्यस्ता हि न गुधा सुधा ॥ १२ ॥ अहो! रूपं सुरद्वरूप-
महो ! वागैभवोद्भवम् । जैनान् जनो गुणान् गृह्णन्नित्यादीन् स्वाऽऽस्पदं ययौ ॥ १३ ॥ इतश्च पसुतपसः, पारणार्थी जगद्गुरुम् । आपृच्छ्य
गीतमोऽविक्षत्, पुरान्तः श्रेयसां निधिः ॥ १४ ॥ अतिमुक्तकुमारोऽपि, कुमारैः स्वययःसमैः । सुवर्णकन्दुकक्रीडां, तदा चक्रे नृपध्वनि
॥ १५ ॥ धावं धावं विशश्राम, श्रान्तश्लायानु सन्ननः । प्रविष्टं गोचरेऽद्राक्षीत्, कुमारो गीतमं मुनिम् ॥ १६ ॥ स्वभावाद् विनयो
राजपुत्रे स्वादित्यसौ शिशुः । द्रागुत्थाय नमञ्चके, गीतमांही उवाच च ॥ १७ ॥ के यूयं ? कुत्र वसथ ? , भ्राम्यथेत्यं कथं पुरे ? । स्वान्याल्यत्
साधयः साधो !, वसामोऽन्त्याहंतोऽन्तिके ॥ १८ ॥ पर्यटमश्च भिक्षार्थमुच-नीचकुलेऽन्वहम् । तत् श्रुत्वाऽऽह कुमारोऽसौ, प्राश्चद्रोमाश्च-
क्रश्चुकः ॥ १९ ॥ तर्ह्ययात् ममाऽऽवासे, यद् भिक्षां दापयामि वः । इत्युक्त्वाऽऽकृत्य हस्ताभ्यां, वेशमनेऽचालयत् स तम् ॥ २० ॥
दूराद् गुरुकरच्छन्नशीर्षमायान्तमालजम् । वीक्ष्यामूद् विक्रसद्वात्रा, प्रसूः प्रसूनवद् भ्रशम् ॥ २१ ॥ ततः श्रीदेवी देवीच, गुर्वालोकैऽनिने-
पटक् । भप्या मुनि नमस्कृत्य, मोदकैः प्रत्यलाभयत् ॥ २२ ॥ राजसूः पुनरपृच्छत्, क यूयं यास्यथायुना ? । गुरुराह गुरूपान्ते,

तत्राऽऽयाम्यस्मि सोऽप्यवक् ॥२३॥ प्रातः प्रभूपान्ते, तमादायार्भकं ततः । धर्माख्यानम्भसाऽऽरेभेऽऽजसं कर्तुमीश्वरः ॥ २४ ॥
 अस्मिन्नसारे संसारे, सारं किञ्चिन्न वीक्ष्यते । यौवनं जीवितं देहो, धनं सर्वमशाश्वतम् ॥ २५ ॥ भोगा रोगां वहाः योगा; योगिनां न
 सुखावहाः । कुशाप्रलम्पानीयविन्दुवत् चाऽऽयुरस्थिरम् ॥ २६ ॥ धर्म एवाहृतोऽशेषदुःखत्वानिक्षयक्षमः । तत्रापि सारं चारित्रमचिरात्
 मोक्षसौन्दर्यदम् ॥ २७ ॥ एतमहर्द्वयोदीपदृष्टस्पष्टार्थनिश्चयः । ऊचे च गृहमेत्यादः, पितरावतिमुक्तकः ॥ २८ ॥ शुश्रुवेऽद्य मया वाणी,
 पितरो! चरमार्हतः । मोहनिद्रातमरुदे; सहस्रकरसोदरा ॥ २९ ॥ तयोन्मीलितनेत्रोऽहमादास्येऽथाऽऽहंतं नतम् । तावूचतुर्वत्स !
 वेत्सि, कथं धर्मं त्वमर्भकः ? ॥ ३० ॥ सोऽवग् यदेव जानामि, तदेवापि न वेदयहम् । यद् जाने नः तदेवाहं, वेद्मीति परमार्थतः ॥ ३१ ॥
 ऊचतुः पितरो! यत्स !; कथं नृपेऽसनञ्जसम् ? । सोऽयादीत् पितरो! जाने; जातस्य मरणं शुभम् ॥ ३२ ॥ कदा कस्य ? कथं वेति ?,
 सम्यगेतन्न वेद्मि नु । न वेद्मि यान्ति कैः श्रेत्रे ? , कर्मभिर्योन्ति वेद्म्यसि ॥ ३३ ॥ अयो नृपोऽवदत् पुत्र !, कर्कशच्छेदकारिणीम् । दीक्षां
 कक्षीकरोपि त्वं, कदलीकोमलः कथम् ? ॥ ३४ ॥ पञ्चोत्पाट्या यमाश्चाङ्गे, गुरवः पञ्च मेरवः । तथा शीलभरोऽश्रान्तं, कचलोचोऽति-
 दुष्करः ॥ ३५ ॥ सोऽन्या दुस्सहा बाहं, द्वाविंशतिः परीपहाः । रूध्रं भैक्ष्यं भवेद् भक्ष्यं, समत्वं मित्र-शत्रुषु ॥ ३६ ॥ शोभतेऽवसरे
 मयं, शुक्रभोगश्चरेर्षतम् । तत् पुत्रानाऽऽग्रहं मुञ्च, ह्यत्र भग्ना महारथाः ॥ ३७ ॥ अतिमुक्तोऽवदत् तात !, सर्वं स्याद् दुष्करं ह्यदः ।
 पातराणां न शूराणां, साहसैकावल्भियनाम् ॥ ३८ ॥ उद्धरन्ति गिरि चोर्वी, लङ्घन्तेऽब्धिः तरन्ति च । तद् जगत्सस्त्रिः नोऽसाध्यं, यत्
 शूराः साधयन्ति न ॥ ३९ ॥ नृपोऽवददनायासात्, कार्यं शैर्यवतां भवेत् । सुन्दरश्रेष्ठिवत् कोऽयं, तातेति पृष्टवान् पुनः (सुतः) ॥ ४० ॥
 मोऽपक्व गुणस्यले प्राप्ते, श्रेष्ठ्यभूत् सुन्दराह्वयः । सुन्दरी दयिता तस्य, पुत्रो नाम्ना पुरन्दरः ॥ ४१ ॥ प्राष्टुडम्भः हुतः तस्य, नेहद्वार-

कथार्णवा-
 द्वायां वृत्तौ
 पञ्चमो
 विश्रामः ।
 अतिमुक्त-
 विप्रबन्धः ।

मपातयत् । सदाऽऽख्याति पतिं पत्नी, द्वारं वीक्ष्य निरर्गलम् ॥ ४२ ॥ कार्यमार्ये ! गृहद्वारं, मा मुपित्वा प्रजेद् गृहम् । कश्चिद् रात्रौ
द्विधा रक्षां; क्रोम्येककिनी कथम् ? ॥ ४३ ॥ सोऽवक् करिष्यते लभं, कोत्तालाऽस्ति ? स्थिरा भव । व्याघ्रीव कुर्तुरी द्वारे, भपन्त्यस्ति
क एष्यति ? ॥ ४४ ॥ कश्चित् मुमुप्सिपुर्गेहं, भपन्तीमथयीत् शुनीम् । श्रेष्ठिनं सा पुनः प्राह, गेहचिन्ता हि यत् क्रियः (याम्) ॥ ४५ ॥
दीवारिणा मृता साऽपि, कस्ते रक्षां करिष्यति ? । श्रेष्ठवाचष्ट वधूष्यसि, तव रक्षाविधा(सहा)यिनी ॥ ४६ ॥ वधूष्यसि मृताऽन्येद्युः, सद्यो
रोगाद् विधेयंशात् । दयिता(तं) पुनराहेदं, कस्ते रक्षाकरः परः ? ॥ ४७ ॥ कथं कुरु कुरु द्वारमुद्वाह्य निजात्मजम् । उन्मदिष्युः
श्रियमसौ, कि न निर्नाशयिष्यति ? ॥ ४८ ॥ सुन्दरोऽथावदत् सुभ्रु !, शनैः सर्वं करिष्यते । स्यात् तुन्दपरिसृजानां, स्यात् शुभं
स्यैरशालिनाम् ॥ ४९ ॥ नीरन्ध्रध्वान्तपूर्णोयां, मध्येप्रामं परेष्वपि । रात्रौ सार्थो महानागाद्, वेसरोष्ट्रादियानवान् ॥ ५० ॥ तत्रैका-
ऽथतरी सार्थभ्रष्टा पृष्ठस्ययासना । प्रविष्टा श्रेष्ठिनो गेहमाकृष्टा तच्छुभैरिय ॥ ५१ ॥ रोडैः स्वलद्गतेस्तस्याः, पृष्ठाद् दीनारवासना ।
पपात् तद्वणत्काराद्, जजागाराऽऽस्पदाधिपः ॥ ५२ ॥ दीपमाथाय चैक्षिष्ट, यासनानो स विंशतिम् । क्षणं प्रतीक्ष्य चोत्थाप्य, पत्नीभिदमु-
याप च ॥ ५३ ॥ कार्यं सैर्यं प्रिये ! कार्यं, सर्वस्मिन्निति मन्मतेः । फलं पश्य. क्षनायासालाभोऽभूदावयोरियात् ॥ ५४ ॥ आयान्तीं
पेसरीं द्वारे, भपन्ती वारयेत् शुनी । पितृवर्गे वधूर्गेत्वाऽकथयिष्यविदं धनम् ॥ ५५ ॥ तदनेन धनेनोचैः, सदनं कारयिष्यते । विवाह-
श्रेष्ठशुल्याभिः, स्त्रीभिः सह सुख तु ॥ ५६ ॥ तत् पुत्र ! स्थिरता श्रेष्ठा, सर्वत्र कुरु तां ततः । उत्तालानां भवेत् पश्चात्तापोऽपि पृष्टगे-
दियत् ॥ ५७ ॥ पृष्ठात्योऽभूत् कुडुम्बेकः, पुत्र प्रामे कुशस्थले । यज्ञः सतोपवस्त्रे(वासे)ण, तेनाऽऽराद्धो धनेच्छया ॥ ५८ ॥
सोऽयम् भद्र ! त्वया प्राप्तं, पिच्छमेकं प्रगे । सुवर्णवर्हिणीभूय, नृपतः पतितं मम ॥ ५९ ॥ सदैर्यं स कुर्वानो, धनवानचिराद्-

भूत् । दिव्यप्रसादः स्वल्पोऽपि, निकामं कामदो नृणाम् ॥ ६० ॥ अन्येषुश्चिन्तितं तेन, दूरे यक्षालयेऽन्वहम् । प्रातः प्रातश्च को गन्ता ? , तद् गृहान्येनमक्षतम् ॥ ६१ ॥ ध्यायेति वाहितस्रोत, हस्तस्तद्गृणेच्छया । तत्पुण्यवदगात् कापि, काकीभूय स केक्यपि ॥ ६२ ॥ गामं गामं प्रगे पृष्टः, कुटुम्बी यक्षसद्गनि । स्वभावजमपि विच्छं, कर्हिचिन्नाप बर्हिणः ॥ ६३ ॥ नमस्याभिलपस्याभिर्विवस्याभिरन्वहम् । तेनाऽऽ-
राद्धोऽधिकं यक्षो, नैव दर्शनमप्यदात् ॥ ६४ ॥ सन्तापभाजनं पञ्चात्तापादेप ह्याजायत । दैवं हि दुर्मतिं दत्ते, वपेदां न कपोलयोः ॥ ६५ ॥ तेनाऽऽतिमुक्तकोत्तलो, भवन् भूर्मीऽनुतापवान् । तत् श्रुत्वाऽर्भोऽभ्यधात् तात !, धर्मे स्वीर्यं न युज्यते ॥ ६६ ॥ चञ्चलं पिप्पलदलमिवाऽऽयुर्मनुजन्मनाम् । तदाश्चर्यमिवाभाति, यत् सुस्वोत्थीयते प्रगे ॥ ६७ ॥ उदयास्तमनाक्रान्तिरप्यवस्थात्रयं रवेः । दिना-
न्तर्यत्र संसारे, तत्रान्येषां तु का कथा ? ॥ ६८ ॥ एवं प्रौढोचितं श्रुत्वा, बहुधाऽस्य शिशोर्ध्वजः । श्रीर्माता सुदिताऽवादीत्, चिरं जीव बलिः क्रिये ॥ ६९ ॥ ततोऽतिच्छन्द्यतो मातापित्रनुज्ञामवाप्य सः । चकार सङ्घे सङ्घार्थां, चैत्येष्वष्टाहिकामहः ॥ ७० ॥ स्नातानु-
लिप्तसर्वाङ्गाभरणैर्भूषितो भृशम् । दधानो दण्ड-पात्रादिसाधुकेयं निजान्तिके ॥ ७१ ॥ आरुह्य शिविकां शूरः, सहस्रनरवाहिनीम् । दानं ददानो दीनानां, लज्जयारावयादिनाम् ॥ ७२ ॥ दृतच्छन्नः पितृ-मातृ-भ्रातृ-मित्रपरीधृतः । उद्यद्वहुविधाऽऽतोद्यमुत्परीकृतदिब्युलः ॥ ७३ ॥ मनो विस्सापयन्नन्यजनानां रागिणामपि । अश्रुणि पातयन्नागादतिमुक्तोऽन्तिकेऽर्हतः ॥ ७४ ॥ [चतुर्भिर्विंशेषः कलाप)कम्] प्रभुं नत्वा जयौ राजा, श्रीर्माताऽप्याहृतुस्ततः । भगवन्नावयोः सूतोर्देहि दीक्षां(क्षा-)कनीं निजाम् ॥ ७५ ॥ एवं पितृभ्यां विद्मसः, षड्वार्षिक-
मपि प्रसुः । दीक्षयामास तं योग्यं, जानन् ज्ञानेन भास्वता ॥ ७६ ॥ पितृन्नाथावदद् वीरो, धन्या यूयं ययोः सुतः । शिवं गमी भवेऽत्रैव, बालोऽप्ययमबालधीः ॥ ७७ ॥ वैमुल्यं विपये धर्मे, सर्वस्थामोद्यमो भवे । अनास्थाऽऽसन्नभन्वस्य चिह्मेतद् यदुच्यते

शार्णवा-
ङ्कायां दृष्टौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

अतिमुक्त-
विप्रबन्धः ।

॥ ९२ ॥

श्रुतिमण्ड-
लप्रकरणे
॥ ९२ ॥

॥ ७८ ॥ परीत्तसंस्तुती धन्यो, युवा याम्यामपीदृशः । व्रताय पुत्रोऽनुज्ञातो, जीवात्मा दर्शनप्रियः ॥ ७९ ॥ कदाऽऽप्स्यावो व्रतमिति,
चिन्तयन्ती च दम्पती । जग्मतुर्गृहमेपोऽपि, विजहारार्हता समम् ॥ ८० ॥ वहिर्भुवं गतोऽन्येद्युर्वर्षकालेऽतिमुक्तकः । बालकान् क्रीडतो-
ऽद्राक्षीत्, निम्नभूमिस्थवारिषु ॥ ८१ ॥ शैशवे दुर्निर्धार्या स्यात्, क्रीडेति श्रीसुतो मुनिः । मृदा वहल्पयो बद्ध्वा, जलाश्रयमकल्पयत्
॥ ८२ ॥ क्षिप्त्वा पतद्ब्रह्मं तत्र, दण्डेन प्रणुदन् द्रुवन् । ममेयं नौरहं कर्णधारश्चिक्रीड सोऽन्भसि ॥ ८३ ॥ स्वविरैर्मधुरैर्वाक्यैर्निर्पिद्धः
क्षुब्ध ! किं त्वया । मुग्ध ! दुग्धमुत्सारब्धमकल्प्यमिति वादिभिः ॥ ८४ ॥ तत् श्रुत्वा सोऽधिकं ह्रीणो, जीवाजीवानभिज्ञधीः । विल-
क्षास्यो निवृत्तोऽस्मात्, नृणां लज्जैव भूषणम् ॥ ८५ ॥ पप्रच्छुः स्वविरा वीरं, भवैः कतिपर्यैर्गीमी । शिष्यं शिशुरसौ स्वाभिन् ! जल-
क्रीडादिलोलुपः ? ॥ ८६ ॥ प्रसुराह भवेऽत्रैव, सेत्स्यत्येव महाशयः । न कार्योऽऽर्थैरतो गर्हो, गर्हाहंस्यापि चाऽऽहृतैः ॥ ८७ ॥ वैयाघृत्यं
व्ययुः सम्यक्, ततोऽहं द्रव्यसाऽस्य ते । पात्रं प्रीणाति हि स्वान्तं, तादृशं वचसा किमु ? ॥ ८८ ॥ पपाठैरुदशाङ्गानि, सोऽचिरात्
स्वविरान्तिके । स्वर्णपात्रे न(ण) को मिधां, क्षियेत् क्षेमाभिलाषुकः ? ॥ ८९ ॥ ज्ञात्वाऽऽद्युश्चात्मनः स्वल्पं, स तेषे दुस्त्वं तपः । चतुर्थ-
पद्याष्टमादि द्रवीयःकर्मकर्त्तनम् ॥ ९० ॥ गुणरत्नसंवत्सराभिधं चाऽऽरब्धवांस्तपः । गीतार्थसार्थमुख्योऽर्थसाधनार्थ्येतिदुष्करम् ॥ ९१ ॥
अस्थि-चर्मावशेषाङ्गः, स उग्रतपसाऽभवत् । यथा यथा तथा भङ्गानकं मोहपुरेऽपतत् ॥ ९२ ॥ आग्रतात् सप्तवर्गन्ते, सोऽवधीत्
मुनिकेसरी । चतुष्कपायकलभमुलभं मोहदन्तिनम् ॥ ९३ ॥ तज्जयात् साधुयादादियादिनी केवलाऽमला । वरमालां गलेऽश्रैप्सीत्,
श्रीनन्दनमुनेर्गुदा ॥ ९४ ॥ जैनाद्(न) जैनं निशम्यामलवचनमलं श्रीसुतं श्रीसुतोऽहो ! बुद्ध्वा वच्चादिसङ्गानभिमुत्सहदयो योऽवधीनात्म-

शत्रुम् । पष्ठेऽन्दे प्राप्य दीक्षां श्रुतमपठदथाच्चद्वयं सप्तवर्षं तामाराध्याऽतिमुक्तबिदशसमसायुर्गतः सिद्धिसौघम् ॥ ९५ ॥ इति श्रीअतिमुक्तकुमारर्षिदृष्टान्तः ॥ अथ शुद्धकुमारं स्तौति—

कुमारं सत्थाहवहुं, मंतिं भिठं च जो उ पवावे । संवुद्धो गीईए, तं वंदे खुडुगकुमारं ॥ ६८ ॥
व्याख्या—‘तं’ प्रसिद्धं शुद्धकुमारं वन्दे, यत्तु ‘कुमारं’ युवराजानं(जं) “सत्थाहवहुं” ति सार्यवाहपत्नी मन्त्रिणं ‘भिठं’ महामात्रं च “पवावेइ” ति प्रात्राजयन् । क्विचिष्टः ? सम्बुद्धः, कया ? ‘गीत्या’ भुयकेन । इति गाथार्थः ॥ ६८ ॥ भावार्थध्यायम्—

श्रीसाकेतपुरे क्षोणीवेणीचूडामणीनिभे । राजाऽभूत् पुण्डरीकाक्षः, पुण्डरीकदलेक्षणः ॥ १ ॥ तद्भ्राता कण्डरीकाक्षो, युवराजोऽस्य पश्यभूत् । यशोभद्रा यशोभद्रा, युयुक्तसुधा गिरा ॥ २ ॥ पुण्डरीको नृपोऽद्राक्षीदन्येयुक्तां रहःस्थिताम् । अनादृताङ्गीं तन्वह्नीं, रागप्रस्तो यभूत् च ॥ ३ ॥ प्रसादनार्यमेतस्याः, प्राहिणोत् प्रायुतं नृपः । ज्येष्ठप्रसाद इत्येषा, निर्विकारा तदाददे ॥ ४ ॥ अन्येभ्युः प्रार्थयामास, तां निरत्य प्रपां नृपः । यशोभद्राऽऽह तं राजन् !, न भ्रातुरपि ते त्रपा ? ॥ ५ ॥ ततोऽसौ हुरभिप्रायो, जघान भ्रातरं नृपः । प्रतस्थे सार्यसार्थेन, शीघ्रश्चाकृते सती ॥ ६ ॥ श्रावस्त्यां पुर्यगादजितसेनाचार्यसदुरोः । महत्तराकीर्तिमत्याः, पार्श्वे साऽशिश्नयद् व्रतम् ॥ ७ ॥ तद्वैवोत्पन्नगर्भाशा, व्रतानादानशङ्कया । महत्तराया नाख्याता, चारित्रोत्सुकया तथा ॥ ८ ॥ बद्धमाते ततो गर्भे, सोपा-
लम्भनपूर्वकम् । सा महत्तरया पृष्ठा, पूर्वोत्पन्नं तमाह च ॥ ९ ॥ शासनोद्गाहरत्रार्थं, रक्षिता सा सती रहः । शुद्धकुमारनामानं, प्रासूत समये सुतम् ॥ १० ॥ स क्रमाद् यौवनावस्थौ; दध्यौ पालयितुं व्रतम् । नैव क्षमोऽस्मि पृच्छामि, भोगार्थी मातरं निजाम् ॥ ११ ॥ मात्राऽनुशासितः सम्यक्, शुद्धः स्यादुमनीश्वरः । देहि मे द्वादशाब्दानि, स. वया प्रार्थितो ददौ ॥ १२ ॥ ततो द्वादश-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।
शुद्धकुमार-
र्षिप्रबन्धः ।

वर्षान्ते, पुनः पप्रच्छ मातरम् । साऽप्याख्य(बोच)दार्थिकां पृच्छ, तदधीनाऽस्मि यत् सुत ! ॥ १३ ॥ भोगामि लार्पी याम्यसि, तेनापृच्छि-
महत्तरा । ममापि द्वादशाब्दानि, देहीति तान्यसावदात् ॥ १४ ॥ द्वादशद्वादशाब्दान्याचार्योपाध्याय योरपि । वाचैकं तस्यिक्मन्-
ष्टव्यारिंशत् स वत्सरान् ॥ १५ ॥ गच्छंस्तदन्ते मात्रोक्तो, मा यहीतस्ततः सुत ! । पुण्डरीकः पितृव्यस्ते, साकेतं तत्र च ब्रजेः
॥ १६ ॥ नाममुद्रां पितुः सत्कां, रत्नकम्बलमष्टुतम् । तस्मै ददौ यशोभद्रा, पुत्रप्रेम्णाऽऽर्थिका तदा ॥ १७ ॥ आदाय, तद्, द्वयं
सोऽपि, पितृव्यपुरभागम् । स्थितस्तद्व्यानशालायां, प्रातर्दक्ष्यामि पार्थिवम् ॥ १८ ॥ तदाऽभ्यन्तरपर्पयासीत् नाट्यं नाटिकाकृतम् ।
नदी पश्चिम्यामिन्यामीपन्निद्राद्रिंताऽभवत् ॥ १९ ॥ निद्रायमाणां तां वीक्ष्य, दृष्ट्वौ धैरिकिनी हृदि । तोपिता परिपत् सर्वा, लब्धं
बहुतरं धनम् ॥ २० ॥ निद्रातीयं यवीदानीं, भवामो धर्यिता इति । सा सुतु गीतमित्यादिः गीतिकासुक्कैर्जगौ ॥ २१ ॥ तद्यथा—
“सुदु गार्थं सुदु वाश्यं सुदुःणश्चियं सामसुंदरी ! । अणुमालिया दीहराइ(ति)या उ सुमिगंतए मा पमायए ॥ १ ॥” अत्रहृत्तरेऽर्पितः
शुद्धसाधुना रत्नकम्बलः । कुण्डलं युवराजेन; यशोभद्रेण चार्पितम् ॥ २२ ॥ कटकोः मन्त्रिणाऽदायि, नत्तं कथे यतिसन्धिना । हारः
श्रीकान्तया सार्धवाहपत्न्याऽर्पितोऽद्भुतः ॥ २३ ॥ वितीर्णः कर्णपालेन, महामात्रेण चाङ्कुशः । पञ्चकं कम्बलाद्येवत्, लक्ष्मूल्यं
पृथक् पृथक् ॥ २४ ॥ लिख्यते वह्निकायां यस्तत्र तुज्यति रुज्यति । स्याद् दानदानयोर्ज्ञानेऽनुग्रहो निग्रहोऽन्यथा ॥ २५ ॥ सर्वेऽपि
प्रातराहूताः, किं त्वया रत्नकम्बलः । दत्तः ? शुद्धकुमारेति, राज्ञा पृष्टः ससम्भ्रमम् ॥ २६ ॥ स यथा मारितस्तातो, माता
नन्दाऽऽर्थिकाऽभवत् । यावदुद्यौवनोऽत्रागां, भोगार्थमित्यूचे पुण्डरीकराट् ॥

१ “सुदु गीतं सुदु वाहितं सुदु नत्तितं श्यामसुन्दरि ! । अनुपालिता दीर्घरात्रिका तु स्वप्नान्तके सा प्रमाथेः ॥ १ ॥”

सोऽप्याख्यत् तात ! राज्येन सृतं दुर्गतिहेतुना ॥ २८ ॥ मरिष्याम्यचिरादेव, प्रमादोऽल्पकृते हि कः ? । संयमोऽपि पुराऽऽचीर्णो नदयत्नेनर्यसिद्धजः ॥ २९ ॥ किं कुमार ! त्वया दत्तं, कुण्डलं ? सोऽप्यदोऽवदत् । मारयामि जरद्भयं, राज्यं दास्यत्यसौ न मे ॥ ३० ॥ तत्रिशम्याह भूमर्तोऽऽदस्त्व राज्यं ममाऽऽत्मज ! । न कार्यमार्य ! राज्येन, नरकान्तेन सोऽप्यवक् ॥ ३१ ॥ कथं दत्तस्त्वया मञ्चिन् !, कटकः ? सोऽप्यदोऽवदत् । त्वां मुक्त्वाऽन्यनृपं सेवे, पुराऽऽसीदिति चिन्तितम् ॥ ३२ ॥ किं श्रीकान्तेऽर्पितो हारस्त्वयेति साऽऽह मरुतेः । द्वादशाब्दा गतस्याऽऽसन्नानयामि परं नरम् ॥ ३३ ॥ कथं दत्तः (किमदायि) त्वया सादिन्नकुशः ? सोऽप्यथाब्रवीत् । मारयाऽऽनय वोत्रेभं, क्षापितं यत् पुरा परैः ॥ ३४ ॥ सर्वेऽपि स्वार्थसिद्धयर्थं, राज्ञाऽऽदिष्टाः सुतादयः । व्यधुर्निपेधमुद्बुद्धास्तत्तत्यापा-
मिलापतः ॥ ३५ ॥ युवराजादयः सर्वे, वैराग्यादस्तकल्मषाः । क्षुल्लुकुमारमार्गेण, तदैवाऽऽदिरे व्रतम् ॥ ३६ ॥ इत्थं क्षुल्लुकुमारस्य, निशम्य चरितं हितम् । शुभं भजन्तु मावेन, भो मन्व्या ! भावमाभवम् ॥ ३७ ॥ इति श्रीक्षुल्लुकुमारर्षिप्रबन्धः ।

अथ लोहार्यं स्तौति—

धनो सो लोहजो, खंतिवमो पवरलोहसिरिवणो । जस्स जिणो पत्ताओ, इच्छह पाणीहि सुत्तुं जे ॥ ६९ ॥

व्याख्या—स 'पन्यः' धनावहः, कः ? 'लोहार्यः' लोहनामा मुनिः । किंविशिष्टः ? क्षान्त्वा-क्षमया न त्वशक्त्या क्षमते-सहते इति क्षान्तिवक्षमः । पुनः किंविशिष्टः ? प्रयरा-साररूपा लोहश्रीः-लोहक्षान्तिस्त्वद्वर्णः कृष्णवर्णत्वाद् दृढसंहननत्वाच्चे(दि)त्यर्थः, 'यस्य' लोहार्थः 'पात्रान्' भाजानान् 'जिनः' अर्याधिकारात् महावीरः ['पाणिभ्यां' हस्ताभ्यां] 'भोक्षुम्' अभ्यवहत्तुं भक्तमिति गम्यं तद् 'इच्छति' अभिलषति

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

क्षुल्लुकुमार-
र्षिप्रबन्धः ।

लोहार्य-
स्त्ववन्म् ।

॥ ९४ ॥

‘जे’ इति पादपूर्णे “इ-जे-राः पादपूर्णे” [ह्रस्व ८।२।२१७] इति वचनात् । इति गार्थः ॥६९॥ भावार्थस्तु विशिष्टान्नायामावात् सम्यक् न ज्ञायते । यथाज्ञातस्तु समयज्ञैः स्वयमुद्भाव्यः ॥ अत्र केषुचित् नवीनादर्शेषु प्रक्षेपरूपाः सप्त गाथा अपि दृश्यन्ते, तात्रेमाः—
जोऽसेसकम्मवट्ठिं, अट्ठविहं छिंदिउं निरवसेसं । सिद्धिवसहिमुवगओ, तमहं लोहं नमंसाभि ॥ ७० ॥
व्याख्या—सुगमैव । नवरम्—“असेसकम्मवट्ठि” त्ति अशेषाणि—समस्तानि यानि कर्माणि—ज्ञानावरणा(जीया)दीनि तान्येव गुणिल-
त्वाद् वहिरिव वहिस्तां, किं कृत्वा ? ‘छित्त्वा’ छत्वा, किंविशिष्टाम् ? ‘अट्ठवियाम्’ अष्टप्रकारं, ज्ञानावरणादिकर्मणामष्टविध(प्रकार)त्वात् ।
पुनः किंविशिष्टाम् ? ‘निरवशेषां’ समूलतः । तथा ‘सिद्धिवसति’ सिद्धिलक्षणोपाश्रयम् ‘उपगतः’ प्राप्तः । इति [गार्थः] ॥ ७० ॥

जेणेगराइयाए, दंस-मस अहियासिया उवसग्गा । वोसट्ट-चत्तदेहं, तमहं वंदे समणभदं ॥ ७१ ॥
व्याख्या—स्पष्टा । नवरम्—एकस्यां रात्रौ भवा एकरात्रिकी तस्यामेकरात्रिक्यां प्रतिमायामिति गम्यं “दंस-मस” त्ति दंस-मसक-
भक्ष[णलक्ष]णाः ‘उपसर्गाः’ उपद्रवाः ‘अध्यासिताः’ सम्यक् सोढा इति गार्थः ॥ ७१ ॥ भावार्थत्रायम्—

जितशत्रुरभूत् नाम्ना, चम्पापुयां पुरा नृपः । तस्य श्रमणभद्राब्धौ, युवरानोऽभवत् सुतः ॥१॥ सोऽन्येषुः स्वविरोपान्ते, प्रात्रा-
जीत् स्वार्थसिद्धये । एकत्वप्रतिमां धीरो, गुर्वीदेशात् प्रपन्नवान् ॥ २ ॥ अयोमुवि शरत्काले, सोऽन्येषुः प्रतिमां स्थितः । निर्दग्धः
स्तम्भवत् स्वधः, स्वार्थसाधनतत्परः ॥ ३ ॥ स दंस-मसकैस्तीक्ष्णतुण्डाभिर्दृश्यते निशि । अतितीव्रा व्यथा जज्ञे, प्रमार्जयति नो यपुः
॥ ४ ॥ दृच्यौ च किमियं मेऽतिर्नारका नरकावनी । परमाधार्मिकैर्देवैः, पीड्यन्तेऽनेकधा चिरम् ॥ ५ ॥ वृक-चित्रक-गोमायुमायाद्यारैः
सुराधमैः । भक्ष्यन्ते त्रोटितत्नायु-मांसा नैरयिकाः क्वचित् ॥६॥ लोहतुण्डरस(ग)शरधारिभिर्व्योमचारिभिः । कृल्यन्ते कापि क्रन्दन्तो,

निष्कृष्यै(त्यै)नैरकोद्भवाः ॥ ७ ॥ अन्यथान्यद् वपुरिदं, जीवोऽन्य इति वादिनाम् । देहेऽपि मुक्तमूर्च्छाणां, तद्वाधा नार्त्तिदायिनी ॥ ८ ॥ इत्येवं चिन्तयन्नेप, सोढसम्यगुपद्रवः । तस्यां निरयाप पञ्चत्वं, महात्मा महिमाश्रयः ॥ ९ ॥ “चउदस अहियासिया उवसग्गा” इति पाठेऽपः कञ्चिद् यथाज्ञातोऽत्र वाच्यः ॥

भोगेसु अरज्जंतो, धम्मं सौज्जण वद्धमाणस्स । सो समणो पव्वइओ, सुपइट्टरिसिं नमंसामि ॥ ७२ ॥
व्याख्या—‘भोगेषु’ शब्दादियु ‘अरज्यन्’ रागमकुर्वन्; किं कृत्वा? श्रुत्वा, किं? ‘धम्मं’ श्रुत-चारित्रलक्षणं, कस्मिन्? “वद्धमाणस्स” इति पदैकदेशे’ पदसमुदायोपचाराद् वर्द्धमानत्वामिनोऽन्तिके ‘सः’ इति वक्ष्यमाणः ‘श्रमणः’ तपस्वी प्रव्रजितः, यत्तदोर्नित्याभिसम्बन्धात् तं सुप्रतिष्ठपि “नमंसामि” नमस्करिष्यामि । इति प्रथमगाथार्थः ॥ ७२ ॥

जो वागरिओ वीरेण, सिंहनिक्कीलिए तवोकम्मे । उस्सप्पिणीए भरहे, अपच्छिठमो स त्ति तं वंदे ॥ ७३ ॥
व्याख्या—‘यः’ सुप्रतिष्ठपिः ‘व्याकृतः’ व्याख्यात उक्त इति यावत् । केन? ‘वीरेण’ चरमार्हता, कस्मिन्? सिंहनिष्क्रीडिताल्ये तपःकर्मणि, कस्यां? अवसर्पिण्यां ‘भरते(त)’ क्षेत्रे ‘अपश्चिमः’ अन्तिम एष इति, तं वन्दे द्विर्वन्दनक्रियाभिधानम् अत्यन्तादरख्यापनार्थम् । इति द्वितीयगाथार्थः ॥ ७३ ॥ भावार्थस्तु विशिष्टान्नायाभावात् नोक्तः । यथाज्ञातः समयज्ञैः स्वयमुद्गाव्यः ॥

धण-कणय-रयणपउरो, जेणं संसारवासभीएणं । सुक्को कुडुंयवासो, तं सिरसा सुवयं वंदे ॥ ७४ ॥
व्याख्या—‘तं’ वक्ष्यमाणं ‘सुव्रतं’ सुव्रतनामानं मुनिं ‘सिरसा’ मस्तकेन वन्दे, तं कं? येन कुटुम्बे वासः-वसनं सः ‘मुक्तः’

त्यसः । किंविशिष्टः(किंभूतः) ? धनं-द्रम्मादि स्वर्णं-काञ्चनं रत्नानि-कङ्कतनादीनि तैः प्रचुरः-प्रभूतः, कथम्भूतेन ? संसारवासमीतेन । इति गाथाश्वरार्थः ॥ ७४ ॥ भावार्थश्चायम्—

सुदर्शनपुरे पूर्वं, त्रिशुनागो महाधनी । वभूय सुयशानाज्ञी, तल्पिया प्रेमशालिनी ॥ १ ॥ पितृभ्यां परमप्रीत्या, लाल्यमानः प्रसूतवत् । ज्ञान-विज्ञानघान् जज्ञे, तसुतः सुव्रताहयः ॥ २ ॥ यौवनं पावनं प्राप, स खैणगणमोहनम् । क्रमेण कर्मयोगेन, वैराग्यं च महत्तरम् ॥ ३ ॥ सम्बोध्य पितरौ कृच्छ्रदू, जगृहे सुव्रतो व्रतम् । बहुश्रुतस्यैकत्तविहारप्रतिमामपि ॥ ४ ॥ प्रशंससान्यदा शकस्व वीक्ष्य प्रतिमास्थितम् । सुरायश्रद्धधानौ द्वौ, पुरुषावीयतुमुग्मम् ॥ ५ ॥ कुमारत्रक्षचार्येण, धन्य(धर्मी) एकोऽयवत् सुरः । परञ्च कुल-सन्तानच्छेदकः पापघानयम् ॥ ६ ॥ तयोर्द्वयोर्वचः श्रुत्वा, नारुपत् नातुपत् मुनिः । तुल्यवृत्तिस्तुलाकोटिरिवाभूत् किन्तु चेतसा ॥ ७ ॥ ततश्च पितरौ ताभ्यां दर्शितौ देवमायया । अत्यन्तविपयासक्तौ तन्मनःक्षोभहेतवे ॥ ८ ॥ दर्शितौ मार्यमाणौ तौ, क्रन्दन्तौ करुणस्वरम् । तथापि सुव्रतमुनिश्चक्षोभाम्भोधिद्यन्न च ॥ ९ ॥ वैक्रियविकृतस्त्रीभिः सविभ्रमविलोकनम् । दिव्याभिर्दधिनिःश्रासपूर्वमालिङ्गितो भृशम् ॥ १० ॥ इत्यायैरुपसर्गोपैस्तुष्टैरसौ मुनिः । ताभ्यां न चालितो ध्यानात्, सुमेरुविय वालया ॥ ११ ॥ किन्तु स्थिरतरोऽत्यर्थं, संयमे सुव्रतोऽभवत् । तदैव केऽलज्ञानं, निष्पापः प्राप चामृतम् ॥ १२ ॥ इति श्रीसुव्रतमहर्षिप्रवचनः ॥

जेण कयं सामन्नं, छम्मासे ज्ञाण-संजसरएणं । तं मुणिसुदारकित्तिं, गोभद्ररिसिं नमंसासि ॥ ७५ ॥

व्याख्या—'थेन' प्रसिद्धेन 'कृतम्' अगुष्ठितं 'श्रामण्यं' श्रमणत्वम्, कथं ? "छम्मासे" त्ति पणमासान् यावदिति गम्यं श्रीवीरान्ते इति शेषः । मुणति-जानाति तस्यमिति मुनिलं, किंविशिष्टम् ? उदारा कीर्तियस्य तं 'गोभद्रर्षिं' प्रसिद्धं श्रीशालिभद्रर्षिसुनि "नमंसासि"

नमस्करीष्यामि । भविष्यत्क्रियानिर्देशः सूत्रस्य त्रिकालविषयवर्शनार्थः । इति गाथार्थः ॥ ७५ ॥ भावार्थस्तु श्रीशालिभद्रचरित्राधिकारे पुरो दर्शयिष्यते ॥

वारत्तपुरे जायं, सोहम्मवडंसया चइत्ताणं । सिद्धिं विहुयरयमलं, वारत्तरिसिं नमंसासि ॥ ७६ ॥

व्याख्या—स्पष्टार्थैव ॥ ७६ ॥ भावार्थः कथानकगम्यः । तच्चेदम्—

चम्पापुर्यां नृपो मित्रप्रभो मित्रप्रभोऽभवत् । धारिणी महिषी तस्य, सौभाग्यदुमसारिणी ॥ १ ॥ धनमित्राह्वयस्तत्र, सार्थवाहो महाधनी । धनश्रीर्गेहिनी तस्य, गेहश्रीरिव देहिनी ॥ २ ॥ लब्धो जातः सुतोऽनेकैरौपयाचितकैस्त्रयोः । सुजातं तस्य योऽनर्द्धं, कुलेऽभूदित्यवग्नः ॥ ३ ॥ निवृत्ते द्वादशाहेऽथ, पितृभ्यां परया मुदा । सुजात इति तन्नाम, चक्रे लोकबचोऽनुगम् ॥ ४ ॥ स तु(ञ्ज) देवकुमारभो, वयुधेऽत्यन्तरूपवान् । लीलाललितमेतस्य, शिक्षन्ते ससृष्टं परे ॥ ५ ॥ जीवाजीवादितत्त्वज्ञे, धनमित्र-धनश्रियौ । अथ तत्र पुरे धर्म-धोयाख्यः सचिवोऽभवत् ॥ ६ ॥ नाश्रा प्रियदुस्तपत्री, सा शुश्राव सखीसुलात् । सुजातकुमारस्योच्चैश्चेष्टालीलायितं महत् ॥ ७ ॥ रागात् तथा पुरो दास्याः, प्रोक्तं चेदत्र यालसौ । ततो मम त्वया वाच्यं, पश्यामि यदगुं दृशा ॥ ८ ॥ ततोऽन्येद्युः सुजातोऽपि, मित्रघृन्दपरीवृतः । प्रियङ्गोर्देशितो दास्या, गच्छन् मन्त्रिगृहान्तिकम् ॥ ९ ॥ तस्या अन्याः सपत्न्योऽपि, तं वीक्ष्योद्युः परस्परम् । धन्या सा भूतले यस्या, भाग्यायातः पुमानयम् ॥ १० ॥ प्रियदुस्त्वहो ! तस्य, लीला चेष्टा महात्मनः । इति शुवाणा तद्वेषविधानै रमते रहः ॥ ११ ॥ एवमाभरणान्यात्मदेहे परिदधालसौ- । इत्थं मित्रैः समं व्रूत इत्याद्यनुचकार सा ॥ १२ ॥ धर्मघोपोऽन्यदा मन्त्री, निःशब्द-मयरोधनम् । शनैः शनैरिति पदैर्देवात् तद्वृहमासदत् ॥ १३ ॥ इद्व्या कपाटच्छिद्रेण, प्रियदुर्मन्त्रिणा स्वयम् । सुजातवेष-चेष्टाद्यनुकारं(घनं)

कथार्णवा-
ङ्कायो वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

श्रीगोभद्रर्षि-
प्रबन्धः ।

॥ ९६ ॥

कुर्वती सती ॥ १४ ॥ तद् दृष्ट्वा सचिवो रुष्टो, दध्यावन्तःपुरं हहा ! । विनष्टं कथनं सुप्तु, नोकौ युक्त्वा हि निष्प्राः ॥ १५ ॥ सुजातं किन्तु प्रच्छन्नं, मारयामि परं पिवा । तस्य राज्ञो भृशं पूज्यो, सा विनाशोऽस्तु मे ततः ॥ १६ ॥ चिन्तयामि परं किञ्चिदुपायं तन्निव-
र्त्तने । दिष्माऽऽप्तः सोऽधुना यन्नात्, स्वार्थसिद्धिनिवन्धनम् ॥ १७ ॥ ततोऽन्येदुरमालेनोपनीता लेखवाहकाः । राज्ञो लेखान् लिखित्वोच्चैः,
कूटान् फपटतः स्वयम् ॥ १८ ॥ मित्रप्रभस्य यो राज्ञस्तत्र शत्रुस्तदाख्यया । लिपीकृतं सुजातस्योद्दिश्य लेखान्तरे ह्यदः ॥ १९ ॥ यद्
व्यापायः सुजातायं, त्वया मित्रप्रभो नृपः । ततस्तत्र नृपश्चाहमर्द्धराज्यधरो भवान् ॥ २० ॥ राज्ञोऽग्रे वाचिता(वो) लेखा(ख)स्ततो
रोपारुणेक्षणः । वध्यनानादिष्टवान् लेखवाहकानादितो नृपः ॥ २१ ॥ प्रच्छन्नाले कृत्वा धर्मघोषेण सचिवेन नु(वु) । दध्यौ हन्मि सुजातं चेत्,
नृपक्षोभो भवेत् पुरः ॥ २२ ॥ अकीर्त्तिरपि लोके स्यात्, मम तस्य नृपस्य च । ततो बहिरुपायेन, केनचित् मारयाम्यमुम् ॥ २३ ॥
ततश्चन्द्रध्वजाख्योऽस्ति, मनुष्यस्तस्य भूसुजः । अरिधुरपुरे राजा, तमुद्दिश्येदमादिशत् ॥ २४ ॥ सुजातो भद्र ! हन्तव्यो, नात्र
कार्यो विचारणा । रहः सुजातं चाऽऽकार्यं, प्रेम्णेवेदं नृपोऽवदत् ॥ २५ ॥ सुजातारिधुरे गत्वा, राज(ज्य)कार्याणि साधय । भूत्वा
द्वितीयस्तद्राज्ञोऽनुमेने सोऽपि तद्दृजुः ॥ २६ ॥ सुजातस्तत्र गत्वाऽऽस्ते, विश्वस्तः सरलाशयः । हनिष्यत इति मियः, क्रीडतस्तौ दिने दिने
॥ २७ ॥ अथ चन्द्रध्वजस्तस्य, शीलं रूपं विलोक्य सत् । दध्यौ विनष्टोऽ(श)न्तःपुर्यो, कयाचित् मार्यते न्विति ॥ २८ ॥ परं व्यापादया-
म्यसि, नररत्नं किमीदृशम् ? । ध्यात्वेत्यदर्शयल्लेखं, वधाहोऽसि नृपाक्षया ॥ २९ ॥ सुजातोऽप्याह यत् तुभ्यं, रोचते तत् कुरुष्व भोः ! ।
चन्द्रध्वजोऽवगीदृशं, करिष्ये पातकं नहि ॥ ३० ॥ परं कालविलम्बोऽस्तु, स तु सम्प्रनिवन्धनम् । ततश्चन्द्रयशास्तेन, दृचाऽस्ते
स्वस्य च स्वसा ॥ ३१ ॥ रहस्त्वग्नोपदुष्टा सा, सोऽश्वात् सार्द्धं-तया सुलम् । सुजातस्य स सङ्क्रान्तो, रोगस्तत्सहमात् मनाक् ॥ ३२ ॥

सा क्रमात् श्राविका तेन, कृता चिन्तितवत्यदः । अहो ! मदीयदोषेण, विनष्टोऽसौ महामनाः ॥ ३३ ॥ इति वैराग्यतः—प्रत्याचख्या-
वनशनं तपः । निर्यामिता सुजातेन, प्रपेदे त्रिदिवश्रियम् ॥ ३४ ॥ [युगम्] विज्ञायावधिना पूर्वभयोपकृतिकारिणम् । नत्या सुजातं
देवोऽवक्, किं करोमि तव प्रियम् ? ॥ ३५ ॥ वैराग्यातिशयं प्राप्तः, सुजातोऽवदीदृशम् । पश्यामि पितरौ पूर्वमादास्ये त्वार्हतं व्रतम्
॥ ३६ ॥ स चम्पापुंर्यागाद्, विहृत्य सुमहच्छिलाम् । धूपव्यप्रकराः पौरा, भीतास्तं शरणं ययुः ॥ ३७ ॥ देवोऽयददरे दासाः !, सुजातो
मन्त्रिणा हतः । निरागाः श्रावको मोक्षो, न वस्तच्छरणं विना ॥ ३८ ॥ स्वामिन् ! स कास्ति ? देवोऽवक्, पुरोधानेऽस्ति सोऽधुना । ततः
सनागरो राजा, तं प्रसाद्याऽऽनयन् पुरम् ॥ ३९ ॥ पतित्या पादयो राहा, परैश्च क्षामितो भृशम् । पितृश्च भूपमापृच्छ, सुजातो
व्रतमप्रहीत् ॥ ४० ॥ प्रयत्रजलुत्स्य, धनमित्र-धनश्रियौ । त्रयो महर्षयोऽत्येते, सम्प्रापुर्निर्दृतिश्रियम् ॥ ४१ ॥ . आह्वसो भूसुजा
धर्मघोषो निर्विषयो रुपा । येन तस्य गुणालोके, प्रद्वेषोऽकारि दुर्धिया ॥ ४२ ॥ यथा नेत्रे तथा शीलं, यथा नासा तथाऽऽर्जवम् ।
यथा रूपं तथा चित्तं, यथा शीलं तथा गुणाः ॥ ४३ ॥ अथवा—विषम-समैर्विषम-समा, विषमैर्विषमाः ! समैः समाचाराः । कर-
चरण-कर्ण-नासिक-दन्तौष्ठनिरिक्षणैः पुरुषाः ॥ ४४ ॥ सोऽपि निर्वेदमापन्नो, दध्यौ धिङ् मन्दबुद्धिना । निर्मन्दुर्हेन्तुमारब्धः, सुजातो
भोगलोभवः ॥ ४५ ॥ तथाविधस्यविरणामन्ते राजगृहे ततः । अङ्गीचकार चारित्रं, धर्मघोषो विरागतः ॥ ४६ ॥ बहुश्रुतश्च
बिहर्न्, वारत्तपुरमीयिवान् । तत्राऽऽलेऽभयसेनाख्यो, यथार्थः पार्थिवः पुनः ॥ ४७ ॥ मन्त्री वारत्तकस्तन, धर्मघोषो महासुनिः ।
ध्रमन् गोचरत्वर्योयां, मय्याढेऽस्वागमद् गृहम् ॥ ४८ ॥ पायसस्थालमानीतं, सर्पिर्मधुसमन्वितम् । दात्र्या प्रदीयमानेऽस्मै, पायसे
पृषतोऽपतन् ॥ ४९ ॥ परिशादिरितीष्टं न, तदलात्वा मुनिर्धन्यो । वारत्तको गवाक्षस्यस्तद् वीक्ष्येदमचिन्तयत् ॥ ५० ॥ किं मन्ये सुनिना

तेन, शुद्धा शिक्षेयमुज्झिता ? । तावत् तत्रापतन् विन्दौ, मक्षिका रसभक्षिकाः ॥५१॥ दैवात् ता जर्क्षितुं कुड्यमरस्योऽगात् सरटश्च तम् ।
सरटं पुनर्मर्जारी, मार्जारं गृहकुर्कुरः ॥ ५२ ॥ प्रत्यन्तवासिनः श्वा तं, सङ्ग्रामोऽभूत् तयोर्द्वयोः । युध्यमानौ यहिः प्राप्तावीयुश्चाति-
थिकुर्कुराः ॥ ५३ ॥ स्वामिनां सारमेयानां, सङ्ग्रामोऽभूत् महान् मिथः । मन्त्री दृष्यौ ध्रुवं लफ्णा, सा तेनानेन हेतुना ॥ ५४ ॥ चिन्त-
यंश्चास्मद् जातिं, लेभे प्रत्येकबुद्धताम् । लिङ्गं देवतयाऽऽनीतमादायाप्याददे व्रतम् ॥५५॥ वारत्तकमुनिः सोऽथ, विहरन्नन्यदा ययौ ।
सुंसुमारपुरे तत्र, धुन्धुमारोऽस्ति पार्थिवः ॥ ५६ ॥ तस्याऽङ्गारवती पुत्री, श्रमणोपासिकोत्तमा । सा परिव्राजिकां वादेऽन्येद्युश्चके
निरुत्तराम् ॥५७॥ सापत्न्ये पातयाम्येनां, रुष्टा दृष्यौ तपस्विनी । ततोऽस्याः फलके रूपं, विद्वानाधिक्यतोऽलितम् ॥ ५८ ॥ चण्ड-
प्रद्योतभूपत्य, दर्शितं तत् तयाऽद्भुतम् । सोऽप्यष्टच्छदियं देवी, किन्नरी वा खचारिणी ? ॥५९॥ तपस्विन्याह भूर्भर्तमानव्यङ्गारवत्य-
सौ । धुन्धुमारं प्रति प्रेम्णा, प्रैपीद् दूतं ततो नृपः ॥ ६० ॥ सोऽप्युचे प्रार्थ्यते कन्या, चिन्नेन पिपासया । न प्रसहोत्ससौ राज्ञा, धर्षि-
तोऽगादिनान्तिकम् ॥ ६१ ॥ रुष्टस्तद्वचसा चण्डप्रद्योतश्चण्डशासनः । चतुरङ्गचमूचकचञ्चुश्चके प्रयाणकम् ॥ ६२ ॥ सर्वतः सेनया-
ऽऽवेष्ट, सुंसुमारपुरं स्थितः । तस्यौ चाल्पबल इति, धुन्धुमारः पुरान्तरा(रम्) ॥ ६३ ॥ नागागारे तदा तस्यौ, महर्षिश्चत्वरात्तिके ।
धुन्धुमारो नृपो भीतः, प्रत्यर्थी बलवानिति ॥ ६४ ॥ नैमित्तिकं ततोऽष्टच्छत्, पुरेशः सोऽप्युपश्रुतिम् । शृण्वानो भापयामास, भृशं
क्रीडपरान् शिशून् ॥ ६५ ॥ भीतास्ते कम्पमानाङ्गा, ययुर्वारत्तकान्तिकम् । स दैवात् कृपया तेषां, मा भीर्दानं ददौ तदा ॥ ६६ ॥
शोभनोपश्रुतिरिति, ज्ञात्वाऽऽगत्य निमित्तवित् । धुन्धुमारसुवाचोर्बैर्जयं जानीहि हस्तगम् ॥ ६७ ॥ ज्ञात्वाऽध्वखिन्नं तत् सैन्यं, मध्याह्ने
पूःपतिश्छलात् । उपरिष्ठात् पपातेव, इयेनश्चटकपेटकम्(के) ॥ ६८ ॥ भग्नं रिपुबलं बद्ध्वाऽऽनीतस्तदधिपः पुरे । विशुद्धाध्वाध्वकुनीनानां,

जयः प्रायः कराश्रयी(यः) ॥६९॥ पुरद्वाराणि बद्धानि, प्रद्योतो मूसुजोदितः । वातः कुतोमुतो वाति, तव भो ! ब्रूहि पार्थिव ! ? ॥७०॥
प्रद्योतोऽप्याह यद् वेत्ति, धुन्धुमार ! कुण्वत् । सोऽप्युवाच महाराज !, हतेन मम किं त्वया ? ॥७१॥ ततोऽङ्गारवती तस्मै, दस्वा(वा)-
ऽऽहम्बरपूर्वकम् । पुरद्वाराणि शुक्लानि, प्रद्योतोऽस्यात् पुरे सुखम् ॥७२॥ केऽप्याहुर्देवमुद्दिश्योपवासो भूसुजा कृतः । डिम्बरूपं कृतं तेन,
निमित्तं चाप(वा वि)जोकिवम् ॥७३॥ प्रद्योतो द्विरदारुढो, भ्रमन्नल्पपरिच्छदः(म्) । पुरं वीक्ष्य प्रियां प्रोचे, कथं मेऽभूत् पराजयः ?
॥७४॥ सायुवागनुभावेन, वभायेऽङ्गारवत्यपि । हास्यात् नैमित्तिकं साधुं, वन्दे त्वामित्यवद् शृपः ॥७५॥ उपयुक्तोऽभवद् वारत्तकर्षिञ्चा-
प्रतात् स्मृतम् । मा मीर्दानं वंदाऽर्भानां, व्रतिनां व्रतद्रूपकम् ॥७६॥ यदार्पम्—“थेवो वि गिद्विपसंगो, जइणो सुद्धस्स पंक्कमावहइ । जइ
सो पारत्तरिस्सी, हसिओ पञ्जोयनरवइणा ॥ ७७ ॥” तदालोच्य प्रतिक्रम्य, मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् । वारत्तकमुनिः क्षीणकर्मां प्राप महोदयम्
॥ ७८ ॥ इति श्रीसुजात-वारत्तकमुन्योः सम्बन्धः ॥ व्याख्याताः सप्तपि यथाह्वाताः प्रक्षेपगाथाः ॥ अथ मूलं(ल)सूत्रं व्याख्यायते—

छट्टेणं छम्मासे, सहित्तु अक्कोस-तालगाईणि । अल्लुणमालागारो, खवित्तु परिणिवुओ(डो) कम्ममे ॥ ७६ ॥
व्याख्या—अर्जुनमालाकारः ‘परिनिर्वृतः’ परि-सामत्येन कर्माग्निनिर्वाणात् शीतीजात इति क्रिया । किं कृत्वा ? “खवित्तु” क्षप-
यित्वा, फानि ? ‘कम्म’ ति कर्माणि व्यस्तसम्बन्धः प्राकृतत्वात् । पुनः किं कृत्वा ? “सहित्तु” विपह्य, फानि ? आक्रोश-त्वाङ्गनादीनि
तनाऽऽक्रोशः-शापः, वाढनं-यष्टि-मुष्ट्यादिप्रहरणम्, आदिशब्दात् तर्जनं च । कथं ? पणमासान् यावदिति गम्यम् । केन ? ‘पष्टेन’ उप-
पन्न(याच)द्वयेन । इति गाथार्यः ॥ ७६ ॥ भावार्थञ्चायम्—

१” अक्कोऽदि शुरेप्रसहो पठेः सुद्धस्स पङ्कमापइति । पया स वारत्तयिंईसिक्कः प्रद्योतनरपतिना ॥ ७७ ॥

आसीद् राजगृहे पूर्वं, पुष्पाजीवोऽर्जुनाह्वयः । स्कन्दश्याख्या प्रिया तस्य, रूपरेखाकयोपला ॥ १ ॥ यक्षोऽभूत् मुद्गरकरोऽर्जु-
 नस्य कुण्डदेवता । पुरो बहिस्तदारामः, पुरमार्गान्तरस्थितिः ॥ २ ॥ भक्तं द्राष्टुं गताऽन्येषुः, स्कन्दश्रीर्भेत्तुरात्मनः । पुष्पाण्यमाण्युपा-
 षाय, प्रत्यावृत्ताऽऽस्पदं प्रति ॥ ३ ॥ यक्षायतनमध्यस्थैः, सा दुर्ललितगोष्ठिकैः । दृष्टा यान्ती नरैः पद्भिस्तेऽद्भ्योचुस्ततो मिथः ॥ ४ ॥
 भो भो ! ळायान्तु गृहीमः, सुरूपामर्जुनप्रियाम् । ततस्तेर्जगृहे सा हि, तादृशां तादृशैव धीः ॥ ५ ॥ जनाः पढप्यमी यक्षपुरो बुभुजिरेऽय
 ताम् । अर्जुनोऽपि सुमेरुमैः(द्वै)र्यक्षमर्चति तं स(सर्व)दा ॥६॥ तमर्चितुं दिने तस्मिन्नागात् तं वीक्ष्य साऽबदत् । एपोऽर्जुन इहाऽऽप्यसि,
 किं मां मोक्षयथ पूरुपाः ! ? ॥ ७ ॥ तैर्ज्ञातमेतदेतस्याः, प्रियमित्यूचिरेऽथ ते । त्वां सेविष्यामहे यद्वा, तमित्युक्त्वा स तैः सितः ॥ ८ ॥
 पुरो यक्षस्य सं बद्धा, स्कन्दश्रीस्तेरसेव्यत । भर्तुर्मोहोत्पादकानि, स्त्रीचचांस्तनोच्च सा ॥ ९ ॥ मुज्यमानां त्रियां वीक्ष्याऽर्जुनो दृध्या-
 विदं हृदि । पूजयामि सदा यक्षमसुममैः(द्वैः) सुमेरुहम् ॥ १० ॥ तथाप्येवं परामूर्तिं, लेभे तत् सत्यमत्र तु । नाधिष्ठाता सुरः कश्चि-
 दस्तीत्यनुशयं दधौ ॥ ११ ॥ ततोऽनुकम्पया तस्य, यक्षोऽस्याङ्गे प्रविष्टवान् । देवताधिष्ठितं सदृक्षणं यद्भस्त्रु वस्तुतः ॥ १२ ॥ द्वादश्वृत्य
 त्रोटयित्वाऽथ, भालिको धन्यनं निजम् । सहस्रपलनिष्पन्नं, लली मुद्गरमायसम् ॥ १३ ॥ तान् पढप्यवधीत् श्लोधात्, स्कन्दश्रीसहितान्
 नरान् । एवं दिने दिने पुंसः, पद् सस्त्रीकान् जघान सः ॥ १४ ॥ बहिर्नायाति पूर्योको, न यावत् सप्त मारिताः । इतश्च भगवान्
 वीरस्तंगाद्, विहरन् कमात् ॥ १५ ॥ वन्दनप्रत्ययार्थं तद्गीत्या याति न कञ्चन । श्रेष्ठी सुदर्शनस्तत्र, स्वामिमकोऽभवद् भृशम् ॥ १६ ॥
 स बध्म्यौ यद् भवेत् तत्तु, भवत्वेप प्रयान्यहम् । इत्यहं ह्यङ्कितराणेण, निर्ययौ निजमन्दिरात् ॥ १७ ॥ दधावे शस्त्रमुत्पाट्य, तं वीक्ष्यायान्त-
 मर्जुनः । श्राद्धोऽर्हत्-सिद्ध-साधूनां, प्रपन्नः शरणं ततः ॥ १८ ॥ सागाराजदानं कृत्वा, श्रीवीरोऽर्हन् गतिर्मम । स्मरन् पञ्चनमस्कारं

कापौत्सर्गेण वसिष्वांश्च ॥ १९ ॥ परितोऽसुं भ्रमन् यक्षः, शंको नाऽऽक्रमितुं ततः । दृष्ट्वाऽनिपयाऽद्राक्षीदर्जुनः श्रीसुदर्शनम् ॥ २० ॥
यक्षो मुद्रस्मादाय, गतश्चापतदर्जुनः । क स्थितं(?) ? किं कृतं कार्यं ?, पप्रच्छेति सचेतनः ॥ २१ ॥ पूर्वव्यतिकरं तस्मै, श्रेष्ठ्याचष्टाखिलं
ततः । सातुतापोऽर्जुनोऽवादीदहो(ब्रह्म)ऽहं गुरुपापवान् ॥ २२ ॥ श्रेष्ठिन् ! क प्रस्थितोऽसीति ?, सोऽप्यूचे वन्दितुं प्रभुम् । एष्याम्यहमपि
श्रेष्ठिन् !, नमस्कृतुं जगद्गुरुम् ॥ २३ ॥ गत्वा धृत्वाऽऽहंतं धर्मं, सोऽप्यृच्छद् देशनावयौ । स्वामिन् ! शुद्धिः किमस्मात् मे, भविता पाप-
कर्मणः ? ॥ २४ ॥ स्वान्युवाचाऽर्जुन ! तपश्चरणार्थेव तत्क्षयः । ज्वलज्वलनसंसर्गादिवार्युनमलक्षयः ॥ २५ ॥ यदुच्यते—“हुयासणेण
वत्तस्स, कणगस्स जहा मलो । विद्धंसइ तथा एवं, तवेण सल्लु जंतुणो ॥ २६ ॥ (१)” ततोऽनेन प्रभूपान्ते, परिव्रज्याऽऽश्रिताऽऽहती ।
पष्ठमच्छत्रती राजगृहे धत्राम पत्तने ॥ २७ ॥ आकुश्यतेऽसौ स्वजनमारकः शत्रुरेप नः । जैनैस्तु सहते सम्यक्, मन्वानो लाभमात्मनः
॥ २८ ॥ अपि च—“अकोस-हणण-मारण-धम्मभंसाण बालसुलभाणं । लाभं मन्नइ धीरो, जहोत्तराणं अभावग्ग्मि ॥ २९ ॥ (१)” एवं
शुभपरीणामात्; पप्मास्यन्तेऽर्जुनो मुनिः । सम्प्राप केवलं लोकालोकालोकं कमात् शिवम् ॥ ३० ॥ इति श्रीअर्जुनमालाकारमहर्षिकथा ॥

माहृणंमहिलं संपइ, सगवभमवि च्छित्तु पत्तवेरगो । घोरागारं च तवं, काउं सिद्धो ददृप्पहारी ॥ ७७ ॥
व्याख्या—“माहृण” ति दरिद्रद्विजं ‘महिलां’ तद्ब्राह्मणप्रियां “संपइ” ति प्रस्तावादावश्यकोपदेशमालावृत्त्यादिष्वनुक्ताऽपि श्रीहेम-
चन्द्रा(मा)चार्यैस्त्वत्प्रकरणकारकाद्यभिप्रायेण गौरेवात्र ज्ञेया । “माहृणमहिलं संपइ” इति पाठे “माहृणमहिलं” ति ब्राह्मणी, किंविशिष्टां ?

१ “हुतात्तनेन तस्य, कन्कस यथा मलः । विद्धंसते तथेवं, तपसा खलु जग्गुनः ॥ २६ ॥” २ “आकोस-हणण-मारण-धर्मभंशानो बालसुलभानाञ्च ।
लाभं मन्यन्ते धीरो, ययोत्तराणामभावे ॥ २९ ॥”

‘सपत्निकां’ भर्तृसहितां । पुनः (तां) किविशिष्टां ? ‘सगर्भा’ ससत्त्वामपि ‘छित्त्वा’ द्विघाकृत्य प्राप्तवैराग्यः । शेषं सुगमम् । इति
गाथायदलार्थः ॥ ७७ ॥ भावार्थश्चायम्—

कस्मिन् प्राप्ते द्विजन्मैकः, कुरुतेऽन्यायमन्वहम् । नाप्यस्थाद् वारितोऽनेकैर्दुर्दान्तो दुःस्वभावतः ॥ १ ॥ सम्भूय निखिलैर्मान्यैर्प्रा-
प्तान् निष्कासितो रुपा । सुगुणो वाऽगुणो नृणां, हेतुर्मानापमानयोः ॥ २ ॥ भ्रमन्नसाचरण्यानी, चो(चो)रपल्लीमगाद् बटुः । तत्पल्ली-
पतिना प्रेम्णा, धर्मपुत्रतयाऽऽदृतः ॥ ३ ॥ पल्लीपतौ मृते तस्मिन्नल्पे दस्युमिद्विजः । न्यस्तो देवं हि सदृशं (क्षं) सदृशे योजयत्यपि ॥ ४ ॥
ख्यातो दृढप्रहारीति, दृढं प्रहरतीति सः । निष्कृत्यो(पं) निष्कृत्यो(पं) बाल-दृढादीन् धनं न शङ्कते ॥ ५ ॥ चो(चौ)रघाट्या समं प्राप्तं, गतो
हन्तुं परेयवि । दृढप्रहारी तत्रैको, दरिद्री(द्रो) वसति द्विजः ॥ ६ ॥ शिशूनां रुद्रतां तेन, चाचित्वा गोरसादिकम् । पायसं पशुमारब्धं,
ब्राह्मण्या दारकाप्रहात् ॥ ७ ॥ नद्यां स्नातुं गतो विप्रस्तावत् पल्लीपतेर्भ्रमन् । तत्रैको दस्युरायातस्तद्राक्षीत् च संस्कृतम् ॥ ८ ॥ पायसं
चरुसुत्याद्य, गतो दस्युर्बुमुक्षितः । रुद्रतामपि हिम्भानां, दे(दे)वो दुर्बलघातकः ॥ ९ ॥ रुद्रद्विरुदितं बालैः, स्वपितुस्तद्विजन्मनः । पितरा-
देव पूत्कारस्थानं हि तनुजन्मनः ॥ १० ॥ ततः कृपाणमाकृष्य, द्विजः क्रोधारुणेक्षणः । पश्या निवारितोऽप्युचैस्तरकरं मत्प्रधावत ॥ ११ ॥
प्राप्तान्तर्यत्र तत्पल्लीनायोऽस्ति तत्र स द्विजः । गत्वौघैः समरारम्भं, चकार(कृवान्) तरकरैः समम् ॥ १२ ॥ एतेन परिभूयन्ते,
द्विजेन मम दस्यवः । ध्यात्वेति दस्युनाथेन, द्विघाचके स निर्दयम् ॥ १३ ॥ तत्प्रिया प्राह रे पाप्मन् !, किमक्षत्रं कृतं त्वया ? । ताम-
व्यसौ द्विघाचके, क्रोधोऽन्धङ्करणं नृणाम् ॥ १४ ॥ तस्या उदरमध्यस्थं, वीक्ष्य गर्भं द्विघाकृतम् । स्फुरन्तं जातकारुण्याद्(प्यो), दृष्व्यो
पल्लीपतिस्त्वदम् ॥ १५ ॥ दृष्ट्वाधर्मः कृतः कस्मादस्मात् मुक्तिर्ममाहसः ? । लेभे प्रवृत्तिं हिम्भेभ्यो, यद् द्विजोऽयं दरिद्राभूत् ॥ १६ ॥

निर्वेदं सुतरां प्राप्तस्ततो दृष्ट्वा मुनीनिह । दृढप्रहारी पप्रच्छोपायः कोऽत्र महर्षयः ! ? ॥ १७ ॥ धर्मो मुनिभिराख्यातस्ततः पत्नीपतिव्रतम् । प्रपद्यामिदं चोरं, क्षमालक्षणममदीत् ॥ १८ ॥, साढना-वर्जनाऽऽक्रोशांस्तत्रैव विहरन् मुनिः । सेद्वे सन्यक् क्षमाधीनमनाः सायुशिरो-मणिः ॥ १९ ॥ अप्रा(था)युवभ्रशनादि, यावद् धर्मं स्मरामि त्वम् ॥ तावत् नाहारयामीति, तपस्तेपे स दुस्तपम् ॥ २० ॥ एवं निरुत्तनः पण्मासीमतो मुनिसत्तमः । उत्पाद्य केवलज्ञानं, शिश्चिये(श्रयं) शिर्वसम्पदम् ॥ २१ ॥ इति श्रीदृढप्रहारिगुनिसम्बन्धः ॥

जाइसरं रायसुयं, वंतिजुयं कूरगड्ड(डु)यं वंदे । चउरो वि तथा खवगे, पंच वि सिवमयलमणुपत्ते ॥ ७८ ॥
व्याख्या—'कूरगड्ड(डु)कं' बालकृतना(वीन्ना)मकं माटु-पिटुकुत्तापर(-भ्यां कृतनामकं)नागदत्ताभिधानं वन्दे । किंविशिष्टं ? "जाइसरं" ति जातिस्मृतिवन्तम्, तथा राजसुतं क्षान्तियुतं च । तथा चतुरोऽपि क्षपकान् वन्द इत्यत्रापि योज्यम् । 'पञ्चासि' असून् शिवं-भोक्षम् अचलं-निश्चलमनुभासान् । इति गाथासंस्कारार्थः ॥ ७८ ॥ भावार्थध्यायम्—

कश्चिदुपप्रतपाः कस्मिन्, गच्छेऽभूत् क्षपकः पुरा । स क्षुद्धेन सहान्येषुभिर्क्षार्थमगमत् पुरे ॥ १ ॥ गच्छता तेन मण्डूकी, मार्गे ह्यापादिता पदा ! तद्वचं क्षुद्धकः प्राह, न मेने क्षपकस्तदा ॥ २ ॥ आलोचयति नाऽऽलोचनावेलायां मुनिस्तु तम् । क्षुद्धकश्चाह तत्पा-पमालोचय शुभाशय ! ॥ ३ ॥ तत् श्रुत्वा क्षपको रुष्टः, क्षुद्धं हन्नीत्यघायत । क्षुद्धोऽपि लब्धलक्षत्वात्, नद्वा दूरं गतो जवात् ॥ ४ ॥ सम्भ्रमप्रशिरा मृतोत्सेदे क्रोधान्यविग्रहः । विराधितत्रत-कुले, स फण्येकत्र हन्विपः ॥ ५ ॥ जानन्ति, तेऽहयोऽन्योन्यं, जातिस्मृतिवशात् ततः । प्रासुकाहारिणो रात्रिचारिणो जह्नुरेऽखिलाः ॥ ६ ॥ इतश्च कस्यचित् राहः, पुत्रो दृष्टोऽहिना मृतः । रुष्ट आदिष्टवान् भूपः, सर्पव्यापादनं(ने) जनान् ॥ ७ ॥ तस्मै यच्छामि दीनारं, यो हृतं दर्शयत्यहिम् । ततो बहुजनो लभस्तद्वधे लोभलीलया ॥ ८ ॥ केनचिद्

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

दृढप्रहारि-
महर्षि-
वर्णनं

कूरगड्डुगुनि-
प्रबन्धम् ।

॥ १०० ॥

भ्रमताऽन्येन रेखास्तेषामिहेक्षिताः । ओ(ओ)पधीभिस्ततो दृष्मो, तस्याहेनिर्दयो विलम् ॥ ९ ॥ निर्यात्यमिमुखं नाहिर्मा भूत् मे भस्मसाद्
दृशा । निर्गतं निर्गतं छित्वा, तं राशेऽदर्शयच्च सः ॥ १० ॥ नागदेवतया भूपो, बोधितो यत् तवाऽऽत्मजः । नागदत्ताह्वयो भावी,
देह्यहीनामतोऽभयम् ॥ ११ ॥ मृत्वा क्षपकजीवोऽहिर्महिष्या तस्य भूभुजः । नागदत्ताभिधो जज्ञे, सूतुरन्यूनविग्रहः ॥१२॥ नागदत्तो
गवाक्षस्थोऽन्यदाऽतिक्रान्तशैशवः । साधूनालोक्य सस्मात्, जातिं ह्यःकृतकार्यवत् ॥ १३ ॥ प्रवप्राज गुरूपान्ते, व्रुमुक्षावानसौ भृशम् ।
जप्राहाभिप्रुहं रोपो, न कार्योऽत्र मया क्वचित् ॥ १४ ॥ सन्याचार्यगणे तस्मिञ्चत्वारः क्षपकर्पयः । एक-द्वि-त्रि-चतुर्मासोपवासतपसः
क्रमात् ॥ १५ ॥ रजन्यां देवताऽऽयाता, त्यक्त्वा तानखिलान् मुनीन् । ववन्दे क्षुह्रकमुनिं, तमद्वैतक्षमानिधिम् ॥ १६ ॥ निर्गच्छन्ती
क्रे धृत्वा, सौक्तैकेन तपस्विना । रे कटपूतने ! प्राम्ये !, विवेकविकलाऽसि किम् ? ॥१७॥ महातपस्विनो याऽस्मान्, मुक्त्वा त्रिकाल-
भोजिन्म् । यन्दसे पूर्वमेवैनं, सर्वसाध्वव(ध)मं मुनिम् ॥ १८ ॥ देव्युवाच मुने ! भावक्षपकं प्रणमाम्यहम् । न द्रव्यसाधुमित्युक्त्वा, सा
स्वाश्रयमदिश्रयत् ॥ १९ ॥ क्षुह्रोऽपि कत्यवर्चस्य, पात्रं दत्त्वा न्यमन्नयत् । मुनीनेकेन निष्ठूतं, तदन्तर्न्यस्तमीर्ष्या ॥ २० ॥ सिध्या
मे दुष्कृतं खेलमात्रं यो नार्पितं हुतम् । तेनेत्युक्तेऽपि(च) निष्ठूतं, न्यस्तं तत्राखिलरिषिभिः ॥ २१ ॥ अद्विष्टो मुकवान् भक्तं, मुनिनिर्वा-
रितोऽप्यसौ । अद्वैतक्षान्तिमाहात्यात्, केवलज्ञानमाप च ॥ २२ ॥ चत्वारः क्षपकाः सातुतापाः केवलमुज्ज्वलम् । सम्प्रापुरेवं पञ्चापि,
शिश्चियुस्ते शिवश्रियम् ॥ २३ ॥ इति श्रीकूरगड(ड)मुनि(कूरकुम्भरिषि)प्रबन्धः ॥

अथ श्रीगौतमयुगपत्प्रतिबोधितत्र्युत्तरपञ्चदशशततापसान् सुवन्ति—

कोद्विन्न-द्विन्न-सेवाल(लि)नामए पंचपंचसयकलिए । पडिबुद्धे गोयमदंसणेण पणमामि सिद्धे य ॥७९॥ तथा—

एगस्त स्वीरभोग्यणहेज नाणुप्पया सुणेयवा । वीयस्त य परिसाए, दिट्ठाए जिणम्मि तइयस्त ॥ ८० ॥
व्याख्या—एतयोगार्थयोर्द्वयोरपि व्याख्यार्थः सुगम एव । नवरम्—“एगस्त” ति ‘एकस्य’ पञ्चशतवृन्दस्य एकेनाधिकस्येति गम्यम्
॥ ७९-८० ॥ भावार्थस्तु प्राक् पुण्डरीक-कण्डरीकप्रवन्धाधिकारे दर्शित इति [पृथग् न दर्शयत इति] ॥

अथ शिवराज्यैराशिप(र्षि, शिवगमन)माह—

विष्परिवडियविभंगो, संबुद्धो वीरनाहययणेणं । सिवरायरिसी एकारसंगवी जयउ सिद्धिगओ ॥ ८१ ॥

व्याख्या—व्याख्यार्थः स्पष्टः ॥ ८१ ॥ भावार्थश्चायम्—

समृद्धे कुरुदेशेऽमूर्त्, पार्थिवो हस्तिनापुरे । शिवो नाम्ना शिशुरूपविशेषः शिववत् सदा ॥ १ ॥ तस्याप्रमहिषी रूपधारिणी
धारिणीत्यमूर्त् । कुमारः शिवभद्राख्यः, पितृनेत्रसुधानिधिः ॥ २ ॥ शिवो वीक्ष्यान्यदा दृश्यो, राज्यादेर्वृद्धिमात्मनः । प्राचीनागण्य-
पुण्यस्य, ममैतदखिलं फलम् ॥ ३ ॥ नीव्याभे विद्यमानेऽखिलत् कुर्वे कि(क)श्चिदुद्यमम् । प्रदीपे तल्लु निर्वाणे, न दीपान्तरत्वोद्यमम् ॥४॥
संस्थाप्य शिवभद्रं तत्, कुमारं राज्यसम्पदि । वानप्रस्थपरिप्रज्यां, श्रयामि सुकृतार्थहम् ॥ ५ ॥ ध्यात्वेति प्रातराकार्यादिदेशादेशका-
रिणः । राज्याभिषेकसामग्री, सज्जीकुरुत सत्वरम् ॥ ६ ॥ अष्टोत्तरसहस्राप्रसवर्ण-रूप्य-मृदात्मकैः । राज्येऽभिषिक्तः कलशैः, शिवभद्रो
नृपादिभिः ॥ ७ ॥ ततः शोभनतक्षत्र-मुहूर्त्त-करणेऽहनि । पार्थिवः स्वजनान् सर्वान्, भोजनाय न्यमन्नयत् ॥८॥ मुक्तोत्तरं तान् सङ्क-
त्यापृच्छय तांश्चात्मनन्दनम् । वानप्रस्थपरिप्रज्यां, गङ्गाकुले नृपोऽग्रहीत् ॥ ९ ॥ आजन्मपद्मामकार्योभिप्रहोऽभिसुखं रवेः । ऊर्ध्ववाहुस्त-
पलेपे, स घृतायःकटु(डि)च्छु(च्छ)कः ॥१०॥ अथाद्यपद्यमकस्य, शिवर्षिः पारणादिने । शिश्रायोपाश्रयं स्वस्य, बल्कलाश्लि(क्लि)ष्टविप्रहः

॥११॥ आदाय क(कि)द्विगं प्राचीं, दिशं प्रेक्ष्येदमब्रवीत् । प्रस्थाने प्रस्थित सोमः, शिवं रक्षतु दिक्पतिः ॥१२॥ किञ्चिद् गत्वाऽनुजानातु,
मामित्युक्त्वा स्थितान्यसौ । कन्द-मूल-फलादीनि, लात्वाऽध्वंस्सीत् स्वभाजने ॥१३॥ लात्वैधो-दर्भ-पत्राणि; समेलोत्जमात्मनः । वेदीं कृत्वा
व्यथाद् भूमेरुपलेपन-मार्जनम् ॥ १४ ॥ गृहीत्वा कलशं दर्भगर्भं गङ्गामगादसौ । क्वात्वा तत्र शुचिर्देव-पितृभ्योऽम्भोऽञ्जलीनदात् ॥ १५ ॥
प्लोटजं पुनश्चके, स वेदीं बालुका-कुशैः । उत्पाद्यारणितो वह्निं, ज्वालयामास दारुभिः ॥ १६ ॥ मधुभिस्तन्दु(ण्डु-)लैश्चाग्न्यैस्तं पुपूर्जा-
ऽऽशुशुक्षणिम् । चक्रे ज्ञानी बलिं विश्वदेव चातिथिपूजनम् ॥ १७ ॥ ततोऽभ्यवहरत्येवं, द्वेयो याम्यादिदिश्वपि । द्वि-त्रि-चतुः-पष्टभस्रपा-
रणायाः क्रमोऽस्य तु (नु) ॥१८॥ एवं शिवर्षिरज्ञानकष्टानुष्ठानतः क्रमात् । प्रकृत्या भद्रकत्वेन, विभङ्गज्ञानवानभूत् ॥ १९ ॥ विभङ्गज्ञान-
तस्तस्मात्, सप्त द्वीपोदधीनसौ । साक्षाद् ददर्श लोकेऽस्मिन्, न किञ्चित् परतस्ततः ॥ २० ॥ हस्तिनापुरमेत्याथादिशद् बहुजनानसौ ।
सप्तद्वीपाब्धिबलेव भूज्ञातं ज्ञानतो मया ॥ २१ ॥ अत्रान्तरेऽन्तिमस्तीर्थनायकः समवासरत् । श्रीवीरस्तत्पुरोदाने, वन्दनार्यैरुर्जनाः
॥२२॥ गौतमः प्रनुमाष्टच्छय, गोचरपायाविशत् पुरम् । शुश्राव जनतः सप्तद्वीपाब्धित्वं शिवोदितम् ॥ २३ ॥ मन्ये सत्यमसत्यं किमि-
त्याविर्भूतकौतुकः । पप्रच्छ गौतमो वीरं, किमसत्यं शिवोदितम् ? ॥ २४ ॥ स्वान्याह गौतम ! शिवो, यद् ऋतेऽसत्यमेव तत् । सप्त-
द्वीपाब्धिता भूमेरेवमाल्यान्वहं पुनः ॥२५॥ तिर्यंग्लोके ह्यसहस्राताः, ह्ययाता द्वीपाब्धयो जिनैः । एकघाऽनेकघा सस्थानतो विस्तरतश्च
ते ॥२६॥ तेऽसहस्राता जिनैः ह्ययाताः, स्वयम्भूरमणान्तिमाः । तं निशम्यारिखा पर्यत्, प्रभुं नत्वाऽऽस्पदं ययौ ॥२७॥ ततो ऋते
जनोऽन्योन्यं, मिथ्यावादी शियो मुनिः । द्वीपाब्धीनामसहस्रात्वं, यदुदाहृतमर्हता ॥२८॥ तामसहां शिवादित्यः(वो दिव्या), समाकर्ण्य
जनधुतिम् ! शङ्कितो भेदमापन्नः, कालुष्यमगमत्तराम् ॥ २९ ॥ ततो विभङ्गज्ञानं तत्, पतिवं तस्य तत्क्षणात् । हस्ताद् रत्नमिधैयोऽपि,

दृष्यावुद्भूतचेतनः ॥ ३० ॥ यानि पृच्छामि सर्वज्ञं, श्रीनीरं सर्वदर्शनम् । ततः श्लोपकृतं लात्वा, शिवो वीरं नमोऽकरोत् ॥ ३१ ॥
नक्षत्रपर्वद्रवो वीरः, शिवपर्वमन्त्रणीत् । तं श्रुत्वोद्भूतवैराग्यः, सोऽगदीशानकूपके ॥ ३२ ॥ पञ्चमुष्टिकचोत्पाटं, कृत्वैत्य स्वामिनोऽन्तिके ।
उपाददे परिग्रह्यां, शिवः शिवसुतोन्मुखः ॥ ३३ ॥ अपीत्यैकादशान्नानि, पालितांखण्डितप्रतः । उत्पाद्य केवलज्ञानं, शिवः प्राप
शिवश्रियम् ॥ ३४ ॥ इति श्रीशिवश्रियं कथा ॥ अथ श्रीदशार्णभद्रपर्विमाह—

चउसट्टिकरिसहस्ता, चउसट्टिसअट्टदंतअट्टसिरा । दंतं य एगमेगे, पुक्खरिणीओ य अट्टठ ॥ ८२ ॥
अट्टठ लम्बपत्ताइं तासु पउमाइं हुंति पत्तेयं । पत्ते पत्ते वत्तीसबद्धनाडयविही दिव्वो ॥ ८३ ॥
एगेगकण्णि(त्ति)याए, पासायवडसओ य पइपउमं । अग्गमहिंसीहि सट्ठिं, उवगिज्जंते तहिं सक्के ॥ ८४ ॥
एयारिसइहीए, विलगमेरावणम्मि दट्टु हरिं । राया दसन्नभदो, निक्खंतो पुण्ण(न्न)सपइण्णो(न्नो) ॥ ८५ ॥

व्याख्या—आसां चतसृणामपि गाथानामक्षरार्थः सुगम एव । नवरम्—“चउसट्टि” ति चतुरधिका पट्टिः, “करिसहस्त” ति
करिणां—थेत्रियगजानां सहस्राणीत्यर्थः । एतत् प्रकरणकार्यं(कारकाद्य-)भिप्रायेणोक्तम्, न सिद्धान्ताभिप्रायेण; तत्राऽऽवश्यकोत्तराध्य-
यनदृत्यादौयस्वैरायणस्य तावद् वदनादिविस्तरदर्शनात् । “चउसट्टिसअट्ट” ति चतुःपट्टिरष्टगुणा क्रियते ततो द्वादशाधिका पञ्चशती
मयतीति भावः, एकैरुस्य गजन्य सुरानामिति गम्यम् (गार्थार्थः) । अयमपि प्रकरणकर्तृणामभिप्रायो, न सिद्धान्तिकानां तत्र प्रायोऽ-
दर्शनात् । “पुण्ण(न्न)सपइण्ण(न्न)” इति पूर्णत्वप्रतिज्ञा इति गार्थार्थः ॥ ८२-८३-८४-८५ ॥ भावार्थस्तु कथानकगम्यः । तत्रेदम्—

च(व)राटविपये तन्निवेशो धान्यपुराह्वयः । महत्तरसुतन्न, वसत्येकोऽतिभद्रकः ॥१॥ दुःशीला प्रेयसी तस्य, परोक्षे पट्युरात्मनः ।

दृष्टिना सरजरकेन, सा सार्द्धं रमते रहः ॥ २ ॥ नटप्रेक्षणकं तत्रान्येद्युर्जज्ञे मनोहरम् । क्षीवेषेण ननत्तौच्चैस्त्रैकस्वरुणो नटः ॥ ३ ॥
 तं धात्वा पुरुषं रक्षा, मंहत्तरप्रियाऽभयत् । धाताविद्धो हठ इव, दुःशीलानां मनोऽक्षिरम् ॥ ४ ॥ नटपेटकनाथोऽथ, तयोक्त्रश्चेत् मया
 सह । रमतेऽयं तदा स्वस्य, यच्छाम्यष्टोत्तरं शतम् ॥ ५ ॥ प्रतिपन्नं च तत् तेन, याहीत्येवैष आगतः । वृष्टं गृहं तयाऽऽख्यावं, ततोऽ-
 गादसतीगृहम् ॥ ६ ॥ तन्निमित्तं तयाऽसत्या, क्षीरेयीं प्रगुणीकृता । नटोऽपि नटनाथेन, प्रेषितोऽस्या गतो गृहम् ॥ ७ ॥ तस्यापिर्वं पाद-
 शौचं, नटो भोक्तुमुपाविशत् । सुरभ्याज्य-गुडोन्मिश्रा, क्षीरेयी परिधेपिता ॥ ८ ॥ यावद् मुद्भक्ते नटो नैव, तावद् प्रामेश आगतः । तयोक्तो
 नट ! उत्तिष्ठ, तिलापयरके विश ॥ ९ ॥ यावदेनं प्रेषयामि, सरजस्कोऽवदत् ततः । किमेतदिति ? साऽप्युच्ये, भोक्ष्येऽहं साज्यपायसम्
 ॥ १० ॥ सरजस्कोऽनददहं, भोक्ष्ये साऽऽह युमुक्षिता । नैवं बलादसौ भोक्तुं, तत् पायसमुपाविशत् ॥ ११ ॥ तावत् तत्पतिरायातः,
 उत्तिष्ठसौ तयोदितः । विशापयरकेऽप्यर्वाक्, तिष्ठेरेऽस्ति पन्नगः ॥ १२ ॥ पप्रच्छ तत्पतिमुग्धे ! (ग्धः), क्षीरेयीं भाजनेऽत्र किम् ? ।
 सोचे. युमुक्षिताऽभूवं, भोक्तुमुपाविशन्त्यहम् ॥ १३ ॥ पतिराह स भोक्ष्येऽहं, साऽप्युच्येऽद्याष्टमीविधिः । भोजनं न विना ज्ञानं, युज्यते
 गृहमेधिनाम् ॥ १४ ॥ सोऽवदत् त्वमसि ज्ञातेत्युक्त्वोपाविशदुत्सुकः । इतो युमुक्षितेनाहुं, नटेन फूल्कृतास्तिलाः ॥ १५ ॥ सरजस्कोऽ-
 हिरित्येष, पलायाञ्चक्रिवान् भयात् । नटोऽपि वृद्धतस्तस्य, ततो वेलेति निर्ययी ॥ १६ ॥ किमेतौ निर्गतौ पत्नि ! ?, मुग्धः पप्रच्छ तत्पतिः ।
 साऽप्युच्ये प्राक् मयाऽऽख्यातं, न धर्मो गृहिणामयम् ॥ १७ ॥ स्वगृहात् निर्गतौ ज्ञानधर्मभ्रंशदुमा-हरौ । सोऽप्युच्यत् पुनरप्येतौ, फयं
 प्रविशतो गृहे ? ॥ १८ ॥ साऽऽह न्यायार्जितार्थेन, सर्वध्यां पूजया पुनः । गृहे प्रविशतो गौरी-शङ्करी जीवितेश्वर ! ॥ १९ ॥ मुग्धो
 दशार्णदेशेऽगात्, न्यायार्जितधनेच्छया । दश गद्याणकासत्रोपार्जिताश्चाटुकर्मणा ॥ २० ॥ स्वं स्वल्पमिति नो लुष्टः, प्रत्यावृत्तसथाप्यसौ ।

छायायां पिप्पलवरोर्विश्राम श्रमातुरः ॥ २१ ॥ इतश्चापहतोऽश्वेन, तत्राऽऽगाद् दैवयोगतः । दशार्णभद्रो भूमीन्द्रो, महत्तरसुता-
न्रिके ॥ २२ ॥ दर्शितं तेन पानीयं, राज्ञोऽद्यादुत्तार राद् । उत्तरितं च पर्याणमश्वो विश्रामितस्ततः ॥ २३ ॥ राज्ञः परिजनोऽप्या-
गात्, पृष्टोऽसौ कः ? किमागतः ? । यथास्थितं च तेनोक्तं, राज्ञोऽग्रे सरलात्मना ॥ २४ ॥ किं करोम्युपकारिस्ते ?, राज्ञोक्तोऽसायभापत ।
सर्पद्विपूजोत्पत्त्यर्थं, करोतु प्रसुरगमम् ॥ २५ ॥ नृपो दध्यौ वराकोऽयमृजुको चञ्चितः स्त्रिया । न यामि पत्तनं तावद्, विद्यास्येऽस्योचितं
ततः ॥ २६ ॥ तमानीय पुरं राज्ञा, सम्पाद्य स्नान-भोजनम् । दध्यौ धर्मपुमानेप, हित कार्यं मयाऽस्य किम् ? ॥ २७ ॥ इतश्चागमनं
श्रीमद्रवीरस्य विनिवेदितम् । प्रद्युत्तिक्यकैस्तेभ्यो, नृपोऽदाद् दानमीप्सितम् ॥ २८ ॥ तत्र स्थितः प्रसुं नत्वा, नृपो दध्यावहो ! यदि ।
विवेकविकलस्यास्य, पूजायामुद्यमो महान् ॥ २९ ॥ तदस्मत्सदृशैः सर्वसामग्रीकैर्विवेकिभिः । जगधिन्तामणेः पूजा, सर्वद्वेषो क्रियते न
किम् ? ॥ ३० ॥ [युगम्] ध्यात्वेति पार्थिवोऽवोचत्, तथा वन्द्यो जगद्गुरुः । यथा न केतचित् पूर्वं, यन्दितो महावाऽप्यभूत् ॥ ३१ ॥
ततः प्रातः कृतस्नानः, सर्वाभरणमूपितः । उदार-स्तारलेपध्वः, शतपञ्चावरोधनः ॥ ३२ ॥ नानायानाश्रितश्रेष्ठि-सामन्त-सचिवैर्बृहत्तः ।
चतुरङ्गचमूपाकच्छत्रच्छन्नभस्तलः ॥ ३३ ॥ पदे पदे दीयमानदानप्रीणितमार्गणः । गीयमानगुणप्राप्तो, वाधा(द्य)पूरितदिब्रुतः ॥ ३४ ॥ नटैः
प्रकटितं नाट्यं, प्रेक्ष्य(क्ष)माणः पदे पदे । राज्ञा दशार्णभद्रोऽगात्, महद्वर्षा स्वामिनोऽन्तिके ॥ ३५ ॥ [चतुर्भिर्विशेष(कलाप,)कम्]
चतुर्हर्मकर्यो राद्, धन्यमन्योऽनन्तत् प्रभुम् । इतश्चावधिनाऽद्राक्षीत्, सुरेन्द्रलं तथास्थितम् ॥ ३६ ॥ अहो ! शक्तिरहो ! भक्तिरुप-
वर्णयति तं हरिः । दशार्णभद्रबोधायाऽऽदिवेशीरावतं गजम् ॥ ३७ ॥ विचक्रेऽसौ सुखान्यष्टौ, तेज्यष्टौ रदनान् पृथक् । दन्ते, दन्तेऽष्टाष्ट-
वापीः, पद्मान्यष्टाष्ट तासु च ॥ ३८ ॥ पद्मे पद्मे दलान्यष्टावेज्वेषु लक्षपक्षिकाः । द्वात्रिंशद्बद्धनाट्यगनि, तासु तास्वष्ट च पृथक् ॥ ३९ ॥

[युगम्] पूर्वमे (ईदृशै-) राजणाऋश्रक्रे शक्रः प्रदक्षिणाम् । जगद्गुरोर्नंगयेतः, स्वस्य विल्यापयन् श्रिया ॥ ४० ॥ तस्य दिव्यानुमानेना-
 प्रपादापुत्ति(श्च)गो गिरी । गजेन्द्रपद इत्याख्यां, गिरिर्द्विभे तदादितः ॥ ४१ ॥ चतुःपट्टिसहस्रेमविस्तरः शास्त्रोऽन्यतः । श्रेयो मयो-
 पजीव्यैकः, सिद्धान्तदर्शितो गजः ॥ ४२ ॥ ईदृशियमूत्रियन्तं तं, सुरेन्द्रं वीक्ष्य पार्थिवः । दृष्यो मुघा मया हा ! भिगल्पेनाऽऽहृतिः
 क्त्वा ॥ ४३ ॥ अपि च—“अथवा अदिठमहा, येणेन वि हुंति उतुणागीया । पचइ उत्तालकरो हु, मूगगो वीहिमासञ्ज ॥ ४४ ॥”
 व्यथापि न मया घर्षो, सुप्तेन त्राग्भवेऽपिसम् (ः) । तेनाल्पत्वात् तमेयाहं, कुं मेदेन किं पुनः ? ॥ ४५ ॥ उर्फं च—“समसऽज्ञायययः
 गन, पुनः पुरुषं किमन्यनस्येति ? । पुण्येत्थिकतत्त्वेत्, ननु मोऽपि करोतु तान्येव ॥ ४६ ॥” इति चिन्तयतस्तान्, कर्म पारिश्रयात्परम् ।
 रिश्रीनं यद्विसंयोगात्, स्यान्माग्यमिष क्षणात् ॥ ४७ ॥ तत इत्याय संयोगात्, धीमीरं प्राह पार्थिवः । निर्यिज्जो यवकाराया, दीश-
 यानुपशण माम् ॥ ४८ ॥ ततो दशार्णभद्रेन्द्रो, मिथियर् दीशिनोऽर्द्धत्वा । महत्तरमुतग्रथि, न गुया मापुसङ्गतिः ॥ ४९ ॥ पन्त-
 ण्यमीदृशी येन, लब्ध श्रीष्टणयत् क्षणात् । प्रशशंम प्रमूषान्तोपविष्टं तं गुनि हरिः ॥ ५० ॥ प्रतिज्ञा पूर्त्वा द्रव्यदायाद् भायनयो
 यतः । धेयागुश्चेति तं नत्वाऽज्ञात् नाहं नाकनायकः ॥ ५१ ॥ इति श्रीदशार्णभद्रतर्जणिसम्बन्धः ॥

अथ श्रीमेतार्यमायं सुतिगोचरी[उषी]कुरुन्ति—

नययुषी जो कुंगगमयराहिणमपि द्याद् नाइस्ते । तं नियनियनिरविसन्तं, नमामि मेयञ्जमंतगंडं ॥ ८३ ॥
 द्याख्या—‘वं’ प्रसिद्धं मेतार्यं ‘नमामि’ प्रसीमयागि इति श्रिया । तं कं ? यः ‘नययुषी’ नयपूर्वचेरी ‘को(क्री)शं’ पञ्चिचिञ्जेयम्,

१ “अथयाऽऽमयाः कोहेतपि मत्तमिव तर्षपुष्टाः । मुच्यतुणाऽऽकतः सतु मृतधे दीहिमासय व ४४ ॥”

‘अपराधिनं’ काञ्चनज(य)वमक्षणलक्षणपरप्रायकारिणमपि ‘दयया’ करुणया “नाइक्ले” त्ति ‘नाऽऽचख्यौ’ नोक्तवानिति यावत् कलाद-
स्तेति गम्यम् । किंविशिष्टं ? ‘निजजीवितनिरपेक्षं’ निजजीविताशंसारहितमित्यर्थः । पुनः किंविशिष्टं ? “अंगगण्डं” ति अन्तकृत्केवलिनम् ।
इति गायार्थः ॥ ८६ ॥ अत्र केव्याधुनिकादर्शेषु प्रक्षेपरूपमिदं सोपयोगं च गायार्थमपि दृश्यते—

रायगिरिहस्मि पुरवरे, समुदाणट्टा कयाइ हिंडंतो । संपत्तो तस्स घरे, सुवन्नगारस्स पावस्स ॥ ८७ ॥
निर्फेडियाणि द्दुत्ति वि, सीसावेढेण जस्स अच्छीणि । न य संजमाउ चलिओ, मेयज्जो मंदरगिरि व्व ॥ ८८ ॥
व्याख्या—उत्राऽऽशगाथा स्पष्टार्थो । नवरम्—“समुदाणट्टे” त्ति समुदानं—भेद्यं तदर्थमिति ॥ ८७ ॥ “निर्फेडियाणि” त्ति ‘निर्फे-
दिते’ निर्फेडियाणि मूयो पठिते इत्यर्थः । द्वे अपि “सीसावेढेण” त्ति शिरोबन्धनेन यस्याधिणी, एवमपि कदर्थ्यमानोऽनुकम्पया ‘न च’ नैव
संयमात् चलितः, कोऽसौ ? मेतार्यः, क इव ? “मंदरगिरि व्व” मेरुगिरिरिव । इति गायार्थः ॥ ८८ ॥ भावार्थञ्चायम्—

श्रीसाकेतपुरे चन्द्रावतंसकृतोऽभवत् । प्रिया सुदर्शना तस्य, तथाऽन्या प्रियदर्शना ॥ १ ॥ सागरचन्द्र-मुनिचन्द्राल्यौ
पुत्रौ तथाऽप्यौ । गुणचन्द्र-चालचन्द्रौ, जक्षिरे क्रमशस्तयोः ॥ २ ॥ राजा सागरचन्द्राय, यौवराज्यपदं ददौ । कुमारसुक्ये मुनि-
चन्द्रायोजयिर्नी पुरीम् ॥ ३ ॥ कायोत्सर्गेऽन्यदा तस्यौ, माघे राहु-वासवेदमनि । यावद् ज्वलति दीपोऽयं, हृदा कृत्वेत्यभिप्रहम् ॥ ४ ॥
प्राग्यामान्ते प्रसुर्दुःखं, ध्यान्ते स्यातेति भक्तितः । दीपमाने प्रदीपेऽसिञ्चेदी तैलं न्यधात् पुनः ॥ ५ ॥ यावन्नृश्रीथं जज्वाल, शय्या-
रक्षाकरी पुनः । निर्वाणाम्भिसुखे दीपे, तैलं चिक्षेप पूर्ववत् ॥ ६ ॥ एवं यामे तृतीयेऽपि, यावद् रुधिरपूरितः । प्रातः पठित्वा पञ्चत्वं,
प्राप चन्द्रावतंसकः ॥ ७ ॥ राजा सागरचन्द्रोऽभूदन्यदाऽसौ विमातरम् । प्रोचे सूक्तोः कृते राख्यं, गृह्णाण प्रब्रजाम्यहम् ॥ ८ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

मेतार्यभि-
प्रबन्धः ।

॥ १०४ ॥

अनेन राज्यमाक्रान्तं, क्षमौ नाद्यापि मत्सुतौ । बालत्वादित्यसौ दीयमानं नेच्छति तत् तदा ॥ १ ॥ ततो राज्यश्रियाऽत्यन्तं दीप्यमानं निरीक्ष्य तम् । सा दध्यौ न मुधाऽनेन दीयमानं तदाऽऽदृतम् ॥ १० ॥ श्रियाऽभविष्यतामेवं, शोभमानौ सुतौ मम । तदिदानीमसुं हन्मि, येन स्वादीप्सितं मम ॥ ११ ॥ गवेपयति छिद्राणि, प्रत्यहं प्रियदर्शना । राज्ञः सागरचन्द्रस्य, वधैककृतनिश्चया ॥ १२ ॥ प्रैपीत् सूद्राय सन्देशं, वुमुक्षावान् नृपोऽन्यदा । कल्यवर्तो मम कृते, प्रेष्यः प्रेष्यादिपणिना ॥ १३ ॥ चेटीहस्तेऽर्पितत्सेन, मोदकः सिंहकेसरः । किमेतदिति पप्रच्छ, सम्भ्रान्ता प्रियदर्शना ॥ १४ ॥ साऽऽह पूर्वाह्निकं राक्षः, तया(तः) पस्पर्शे पाणिना । प्राग् विपाकेन तेनासौ, वासितो मोदकोऽभवत् ॥ १५ ॥ अहो ! सुगन्ध इत्युक्त्वा, सा तं चेटीकरे ददौ । तचेष्टितमजानाना, डुढीके साऽपि मूसुजे ॥ १६ ॥ विमाह-तनयौ पार्थेऽभूतां दध्यौ ततो नृपः । वुमुक्षिताभ्यामेताभ्यां, कुर्वे पूर्वाह्निकं किमु ? ॥ १७ ॥ द्विधाकृत्य तयोस्तस्यैकैकं लण्डं ददौ नृपः । तदास्वादाद् विपावेगघूर्णितौ तौ बभूवतुः ॥ १८ ॥ सम्भ्रमाद् बहवो(निपुणा) वैद्या, आहूता मूसुजाऽऽययुः । सुवर्णपानयोगेन, सञ्जीजाताबुभौ क्षणात् ॥ १९ ॥ आहूय पृष्टा सा चेटी, मूसुजा विसितात्मना । तयोर्मातृकरस्पर्शं, विचाले प्राह केवलम् ॥ २० ॥ तामाकार्यावदद् देवः, सखेदं प्रियदर्शनाम् । पापेऽनाचीर्णपुण्योऽहं, श्रितोऽभूवमथस्त्वया ॥ २१ ॥ दीयमानं तदा राज्यं, भवत्याऽङ्गीकृतं न किम् ? । तद् गृहाणाधुनेत्युक्त्वा, दत्त्वा प्रव्रजितः स्वयम् ॥ २२ ॥ साधुसहाटकस्तत्रावन्तीतः कश्चिदाययौ । निरुपद्रवता पृष्टो, मुनीनामिदमभ्यधात् ॥ २३ ॥ साधून् पाल्पिडनश्चापि, पुरोधो-राजनन्दनौ । पायाटाधुचाटयतः, केवलं केलिलोलुपौ ॥ २४ ॥ धुत्वा सागरचन्द्रर्षिः, सामर्पस्तामगात् पुरीम् । साम्भोगिकानां साधूनामुपाश्रयमशिश्रयत् ॥ २५ ॥ मध्याह्ने तैरसौ पृष्ट, आनयामो भवत्कृते । भक्तमेपोऽग्रवीदात्मलब्धिलब्धोपजीव्यहम् ॥ २६ ॥ दर्शयन्तु पर स्थापनाकुलानि ममर्पयः । तवसैः शुद्धकस्तसै, तदर्शन-

दास्ये चाहमन्यदहम् ॥ ४६ ॥ सदैवं व्यवहारेण, दृष्टद्वेषेव निम्बला अत्यासन्नाऽऽस्पदत्वेन, प्रीतिरासीत् तयोर्मियः ॥ ४७ ॥ स्वभावात् श्रेष्ठिनी निन्दुर्मैत्या जातः सुतस्ततः । दत्तस्तस्यै मृता तस्याः । सुता प्रीत्याऽऽत्मनाऽऽददे (सुताऽऽत्मनाऽऽददे तया) ॥ ४८ ॥ श्रेष्ठिनी पादयोर्मैत्यास्तं पातयति नन्दनम् । भवत्या जीवितः(यतु) शिशुः, प्रसादेनेति यादिनी ॥ ४९ ॥ श्रेष्ठिन्या लालितोऽत्यन्तं, मेतार्य इति नामतः । बध्वेऽसौ सुधासेकात्, सन्दार इव मन्दरे ॥ ५० ॥ सोऽग्रहीदल्पकालेन, कलाचार्यान्तिके कलाः । बोध्यमानोऽपि देवेन, तेन नैयैष बुध्यते ॥ ५१ ॥ तदर्पमर्थिताः पित्राऽथेभ्यानामष्ट कन्यकाः । सोऽग्रमत् शिविकारूढो, जातपाणि-प्रहोत्सवः ॥ ५२ ॥ तेन देवेन मातङ्गोऽधिष्ठितोऽरुदुचकैः । चेत् सुता मे मृता नामूदकरिष्यं तदुत्सयम् ॥ ५३ ॥ ततो व्यतिकरो मेत्या, मेतस्य कथितोऽसिलः । यथाऽयमावयोः सन्नुर्विद्येयो मयता प्रिय ! ॥ ५४ ॥ करोष्यसदृशं रे रे ! त्वं सम्बन्धं श्रुवन्निति । चिक्षेपोत्पाट्य मातङ्ग(ङ्गो) गर्त्तायां सहसा स तम् (तकम्) ॥ ५५ ॥ आविर्भूयानदद् देवो, बोध्यमानो न बुध्यसे । किमिदानीमिवै-पोऽपि, यमाये दीनवागिदम् ॥ ५६ ॥ वयस्यावर्णवादो मे, हीनजात्युद्भवः पुनः । निरास्य परिग्रज्यामादास्येऽत्मदिनेस्ततः ॥ ५७ ॥ स कथं यालनेनेके, मेतार्यो भापते सुहृत् । राजकन्याविवाहेन, यालसौ नान्यथा पुनः ॥ ५८ ॥ तवदृग्गलकस्तसै, दत्तो रत्नपुरी-पठत् । तत्पितोपाधि(य)नीचके, तानि रत्नानि भ्रूजुले ॥ ५९ ॥ शृष्टः श्रेणिकतपसाऽसावुपायनप्रयोजनम् । ग्राह राजन् ! निजां कन्यां, प्रदेहि मम सूतये ॥ ६० ॥ निपिद्धोऽपि पुनस्तानि, रत्नानि नृपतेरदात् । रत्नासिले कुतस्तेति, शृष्टो मेतोऽग्रनीदजम् ॥ ६१ ॥ बद्धो राजशृहे छागो, दुर्गन्धमसुचत् शठत् । ततो दिव्यानुभावोऽयमिति प्रत्यर्पितोऽस्य सः ॥ ६२ ॥ कुर्वत्युपायनं तस्मिन्, पुनर्मन्थ्यभयोऽवदत् । भो ! दुःखं याति वैभारगिरौ नन्तुं प्रसुं नृपः ॥ ६३ ॥ निष्पादय रथारोहपयां सद्यः स्वसिद्धये । देवेन तत्खणारेव, सा कृताऽचिन्त्य-

शक्तिना ॥ ६४ ॥ साऽद्यापि दृश्यते शालः, सौवर्णः कारितः पुरे । मन्त्रिणोक्तः पुनर्मैत्रो, ओ ! अत्रानय वारिधिम् ॥ ६५ ॥ तत्र
ज्ञातस्य शुद्धस्य, यच्छामस्ते फर्नी निजाम् । आनीतोऽम्भोनिधिरसौ, वेलायां क्षापितः शुचिः ॥ ६६ ॥ विवाहं कारितो याप्ययान(ना)-
रुहोऽध्रमात् पुरम् । आनीतास्ताः स्त्रियो भोगान्, मुक्तेऽसौ नवभिः सह ॥ ६७ ॥ ससेत्य द्वादशाब्दान्ते, सुरे मेतार्यमववीत् । व्रतार्थं
प्राथितः स्त्रीभिर्द्वादशाध्वान्यदात् पुनः ॥ ६८ ॥ चतुर्विंशतिवर्षान्ते, सर्वेऽपि भ्रातृजंस्ततः । नवपूर्वविदेकत्वप्रतिमामाददे मुनिः
॥ ६९ ॥ पुरेऽस्मिन् विहरन् सोऽज्ञात्, स्वर्णकृद्दृहस्यदा । स श्रेणिकजिनार्चार्थं, कुरुते काञ्चनान् यवान् ॥ ७० ॥ त्रिसन्ध्यं परिपा-
ठ्याऽर्चत्यर्हन्तं राड् यवैर्नवैः । अष्टोत्तरशतैस्ते तु, तेन निष्पादितास्तदा ॥ ७१ ॥ भिक्षा तदर्थं नानीतोदिते स्वर्णकृताऽपि हि । तदर्थं प्राविशद्
वेशसाभ्यन्तरं स्वर्णकृत् स्वयम् ॥ ७२ ॥ गलितस्ते यवभ्रान्त्या, काञ्चनाः क्रो(क्री)ञ्चपक्षिणा । पप्रच्छ बहिरायातस्तत्सम्बन्धमसौ मुनिम्
॥ ७३ ॥ त्वया परेण वा केन, बदर्ध ! मे यवा हृताः ? । स तत्करुणया जानन्नयावष्टे न किञ्चन ॥ ७४ ॥ राहोऽर्चोवसरो जज्ञेऽ-
द्यास्थितवण्डान्यहं किये । इति मीला स पप्रच्छ, मुनिरुत्थे न तत् पुनः ॥ ७५ ॥ ततो रुपाऽऽर्द्रवाद्भ्रंण, शीर्षाविष्टोऽर्पितो मुनेः । तथा
यथा दशगोत्रौ, निर्गत्य पतितौ मुनि ॥ ७६ ॥ निश्चलात्मा महात्माऽसौ, ध्यानात् नाप्यचलत् तथा । अन्तकृत्केवली भूत्वा, सिद्धि-
सौधाममाप च ॥ ७७ ॥ स्तोत्रयमानादयो काष्ठोदकं खण्डं गलेऽढगात् । क्रो(क्री)ञ्चस्योत्पत्य ते तेनापिला वान्ता यवा भिया ॥ ७८ ॥
दाहाकारपराः पौरा, घृतं तं वीक्ष्य चाक्षतान् । यवानानुक्तुः पामन् !, स्वर्णकृत् ! किं कृतं त्वया ? ॥ ७९ ॥ दधाविरे वधायास्य,
ज्ञातव्यतिकरा नराः । उपाददे सतश्चोऽसावनन्योपायतो व्रतम् ॥ ८० ॥ धर्मलामं कलादोऽदाद्, राहे सित्वा नृपोऽवदत् । कधिष्यसे

कथार्णवा-
क्यायां वृत्ता
पञ्चमो
विश्रामः ।

मेतार्थेर्धि-
प्रबन्धः ।

॥ १०६ ॥

∴

कटाक्षे रे !, चेत् लक्ष्यसि प्रानं कश्चिन् ॥ ८१ ॥ इत्थं मेतार्यपत् फार्यमार्येष्वानसिं मनः । शयदानन्दमाकन्दच्छन्दोलोप्रेदसिख्ये ॥ ८२ ॥

इति मेतार्यमहार्षिप्रयन्धः ॥

अधेलापुत्रपुष्टं हयन्ति—

अधिरूढो वंसग्गे, मुणिपवरैरं) बहु केवलं पत्तो । जो गिह्विसधरो वि हु, तमिलापुतं नमंतामि ॥ ८९ ॥

दयाख्या—व्याख्यायः कथानकादेय स्पष्टः (व्याख्येयः) ॥ ८९ ॥ तपोदम्—

कल्मश्चिदेको मामेऽगूढ, द्विजो धर्मं निराम्य सः । चारिणं सद्गुरोस्त्वै, गच्छन्नोऽप्युपादे ॥ १ ॥ वेपाते तो वपञ्चीमं, परं प्रेम नियो-
महत् । विचिक्लितां प्राह्वणीति, पंके श्रीचन्द्रसङ्गजाम् ॥ २ ॥ गृत्वोत्पद्राबुभो देवो, तदनालोचिवागसो । इवम्र भारतेऽप्यामूरिवा-
चर्खनं पुरम् ॥ ३ ॥ तत्रेलागामवः माविशया देव्यस्त्रि विधुता । तां सेयतेतरानेका, सायंपाथी मुगार्थिनी ॥ ४ ॥ इक्षी तस्यान्नाभ्यु-
त्पोर्येदे जीवो द्विजन्मनः । इलापुत्र इति नाम, कुलगुत्तापपूर्पंचम् ॥ ५ ॥ प्राह्वण्यमूर विचिक्लितायशात् लक्ष्मणे मुला । द्रापप्युयोपनं-
प्राप्तौ, मन्मथमुदोदम् ॥ ६ ॥ लक्ष्मणुभीमिलापुत्रो, गृत्वन्वीगन्यदैक्ष्वत । मागमप्रेमतच्छाम्नां, युचं रागार्थिवोऽभगात् ॥ ७ ॥ मुष्टिः
प्राथिता साऽस्य, लक्ष्मणुष्यान्तोऽवदत् । यच्छामः कथमप्येनां, नाश्रयो निधिरैय नः ॥ ८ ॥ येरु विगां शिश्य(श)तेऽन्नाकं, साकं भ्रमवि-
रेय नः । तदेनां लभते सगंतोलिवागपि नान्यथा ॥ ९ ॥ ततः कर्मयशाद् रागात्, शीपके तदिजामुतः । भेष्टं भेष्टिजुं तस्सत्ता, तन्नि-
येयेऽधमं कुम् ॥ १० ॥ तदिगां शिक्षितः सन्पत्, रिपादायार्जिंनुं पनम् । येतातटपुरं मानो, यगायेऽयसं नुपत् ॥ ११ ॥ इरवा-
यसात्तेतली, सान्तःपुरपरीपूतः । रजा सनागरोऽप्राधीत्, तत्तुं नाट्यनीदयम् ॥ १२ ॥ पूरंगुर्षोऽयमम्र, महान् धंशोऽस्य

चोपरि । फलकं प्रान्तयोस्त्रय, द्वौ द्वौ स्त्री लोहनीलकौ ॥ १३ ॥ फलकान्तरस्त्री स्थित्वा, हस्तोपात्तासिन्धेदकः । मूलच्छिद्रयुवोपानद्द्वयं, परिदधालय ॥ १४ ॥ समाप्रतोमुपान्युचैः, सप्त पञ्चान्मुपान्यपि । उत्पत्योत्सत्य गगनेऽप्रमत्तः किरणान्यदात् ॥ १५ ॥ पादुकाच्छिद्रयोरेन्दः प्रवेशयति कीलकौ । कथञ्चित् पवति ततश्चेद् याति, शतरण्डताम् ॥ १६ ॥ सर्वे दानोन्मुखास्तस्य, रक्षिताः कलयाऽभवन् । अदावरि परं राक्षि, पूर्वं नो कश्चिदप्यदात् ॥ १७ ॥ सा गीतं गाथकीष्टुन्दृष्ट्वा गायति सुस्वरम् । अद्वैतरूपां तां वीक्ष्य, नृपो, रागादिन्तोऽभवत् ॥ १८ ॥ राजाऽऽहोत्सतनं नैव, दृष्टं मोः! कुण तत् पुनः । एवं द्वि-त्रि-चतुर्वारं, कृतं तेन, कलावता ॥ १९ ॥ परं लङ्कसुतारको, अत्रिते चेत् पतस्यम् । पञ्चात् परिणयाम्येनामिति दध्यौ नृपो हृदि ॥ २० ॥ सायुकारः कृतो लोकेन्द्रातरि नृपे ततः । दध्यौ नतो मां फन्यार्थे, मृतमिच्छति राड् युवम् ॥ २१ ॥ इतश्चेलासुतोऽद्राक्षीद्, बंशस्यो घनिनां गृहे । स्त्रीभिस्तुतरूपाभिर्दीयमानोऽनान्मुनीन् ॥ २२ ॥ तदप्यदौ परं तेषां, न मनः किन्तु भक्तम् । तद्वीक्ष्याच्चिन्तयद्सौ, दुष्कर्मावरणक्षयात् ॥ २३ ॥ अहो ! निःस्पृहताऽमीपां, नीरागणां महात्मनाम् । विद् मां केयमवस्था मे, कुलीनस्याकुले स्थितिः ॥ २४ ॥ शुभध्यानवशादेवं, बंशाप्रस्योऽपि केवलम् । लेभे ज्ञानमिलापुत्रो, योगसाहो ! विशिष्टता ॥ २५ ॥ लङ्कपुत्री नृपो राक्षी, त्रयोऽल्येवं विरागतः । लेभिरै केचलज्ञानं लिङ्गं च देवतापित्तम् ॥ २६ ॥ स्वर्णान्मुजीभूतवशोपरि विष्टन्निलासुतः । भविकान् बोधयामास, तत्रस्थान् धर्मदेशनात् ॥ २७ ॥ इति श्रीइलापुत्रपरिकथा ॥

अथ चिलातीपुत्रं प्ररूपयन्ति—

उपसम-विवेय-संवरपर्यचित्तणवज्जदलियपावगिरी । सोऽुवसगो पत्तो, चिलाइपुतो सहस्सारे ॥ ९० ॥

व्याख्या—चिलातीपुत्रः 'सहस्रारं' अष्टमदेवलोके प्राप्त इति क्रिया । किञ्चिशिष्टः? उपसमश्च विवेकश्च संवरश्च तत्रोपसमः—

कथार्णवा-
ज्ञायां वृत्तौ
पञ्चमो

विश्रामः ।

इलापुत्रर्षि-
सम्बन्धः ।

चिलाती-
पुत्रर्षि-

वक्तव्यता ।

॥ १०७ ॥

श्रीधादिनिग्रहः, विवेकः—स्वजन-नुवर्णोदित्यागः, संवरः—इन्द्रिय-नोइन्द्रियगुणिरिति लक्षणानि यानि पदानि तेषां चिन्तनं—स्मरणं तदेव वयं—कुलिशं तेन दलितः—भेदितः पापमेव गिरिः—भूयरो येन स तथा, कोऽयं? यथा हि वक्ष्येण गिरयो भिद्यन्ते तयानेनोप-
शमादिपदत्रयेण पापमिति भावः । पुनः किंविशिष्टः? “सोऽहुवसगो” चि सेवितोपसर्गः कीटिकानामिति [गम्यम्] इति गाथार्यः ॥ ९० ॥

अत्र केचिद् गाथाद्वयमिदमपि प्रक्षेपरूपं पठन्ति—

चालणगं पिव भगवं, समंततो जो कओ य कीडीहिं । घोरं सरीरवियणं, तद्द वि हु अहियासए घीरो ॥९१॥
अढाइजेहिं राइदिएहिं पत्तं चिलाइपुत्तेण । देविदामरभवणं, अच्छरगणसंकुलं रम्मं ॥ ९२ ॥

व्याख्या—द्वयोर्गाथयोर्बोध्यार्थः कथानफोदेवावसेयः । नरम्—‘चालनक्रमिव’ पिष्टादिशोधनं सच्छिद्रायो-वंशादिपात्रविशेष इव ॥
तथा “अढाइजेहिं” ति अद्वंद्वतीये रात्रिर्वैदेवेन्द्रामरस्येवामरभवनं देवेन्द्रामरभवनम्, तथाऽप्सरसां—देवीनां गणैः संकुलं—व्याप्तम्, अत्रा-
प्सरोगणसंकुलत्वं गमनागमनमाश्रित्यैव श्रेयं न तूपचिम् । तासां हि तृतीयादिषु देवलोकेऽप्यनुत्पत्तेरिति भावः ॥९१—९२॥ तच्चेदम्—

क्षितिप्रतिष्ठिते द्रुते, यज्ञदेवाभिधो द्विजः । एकोऽमृत पण्डितमन्यो, जिनशासननिन्दकः ॥ १ ॥ सोऽप्यदा निर्जितो वादे,
गुरुभिर्नतमग्रहीत् । देवतायोधितस्यास्य, सम्यक् परिणतं च तत् ॥ २ ॥ परं तजेद् जुगुप्सां नोपशान्तः स्वजनोऽखिलः । प्रियाऽदान
कर्मणं(णो)प्रेम्णा, तस्मै वश्यो ममास्तिवति ॥ ३ ॥ ततो मृत्या सुरे जज्ञे, साऽपि निर्वेदतो व्रतम् । लात्वाऽनालोचिता चैव, मृत्योत्पन्ना
सुरालये ॥ ४ ॥ इतश्च धननामाऽऽसीत्, श्रेष्ठी राजगृहे पुरे । चिलात्याख्या मुख्यचेटी, चेटीकोटीषु विद्युता ॥ ५ ॥ तस्याः कुशो
ततश्च्युत्वोत्पेदे जीवो द्विजस्य सः । जगत्सातोऽभिधा तस्य, चिलातीपत्र इत्यमृत ॥ ६ ॥ तत्रैव श्रेष्ठिनः पद्मपुत्रोपरि दिवश्च्युता । स

एव ब्राह्मणीजीवः, सुंसुमाख्याऽभवत् कनी ॥ ७ ॥ चेदीसुतः स एवास्याः, कल्पितो बालधारकः । कुचेष्टां श्रेष्ठिना दृष्टः, कुर्वाणोऽस्या भगादिषु ॥ ८ ॥ निर्वासितो ह्ययोग्यत्वात् पत्नीं सिंहगुहां गतः । सुभगत्वात् निजोपान्ते, पत्नीनाथेन रक्षितः ॥ ९ ॥ पत्नीशोऽभूत् शृते तस्मिन्, निक्षिप्तोऽप्रप्रद्वार्यसौ । प्रोचस्तेनाऽऽत्मनञ्चौरा, यामो राजगृहं पुरम् ॥ १० ॥ धनश्रेष्ठिश्रियस्तत्र, युष्माकं मम सुंसुमा । ततो पतत्रकस्मात् ते, रात्रौ तच्छ्रेष्ठिनो गृहे ॥ ११ ॥ दत्त्वाऽपस्वापिनीं तेषां, तद्धनं सुंसुमां च ते । आदाय कथयित्वा स्वं, प्रति पत्नीं प्रवसिरे ॥ १२ ॥ आरक्षकान् धनोऽबोचद्, युष्माकं बालितं धनम् । कन्या समेति तत्पृष्ठे, सपुत्रलैरधावत् ॥ १३ ॥ भग्नाञ्चौरा धनं मुकुं, तद्वात्ना बलिताः परे । सपुत्रोऽप्यन्यगात् श्रेष्ठी, पत्नीश सुंसुमान्वितम् ॥ १४ ॥ नासौ शक्नोति तां वोढुमासन्नोऽभूद् धनस्ततः । छिर्या कन्याशिरो रगात्, तदादायाप्रतोऽचलत् ॥ १५ ॥ निराशो बवले श्रेष्ठी, मध्याह्ने तान् छुधाऽर्दितान् । तनयानाह हत्वा मां, कुर्वन्त्वाहारमात्मनः ॥ १६ ॥ न कुर्मोऽकृत्यमीदृक्षं, ज्येष्ठोऽवग् व्रन्तु मां परम् । एवं यावत् कनिष्ठोऽपि प्राहै(ह)ते मेनिरे न तत् ॥ १७ ॥ ततो धनोऽत्रवीदधः, सवं त्यक्त्वा सुतापलम् । तत् तैराहारितं भोगभुजोऽभूवन् गता गृहम् ॥ १८ ॥ एवं मुनिभिराहार, आहार्यो गाढकारणैः(णि) । तन्मासवदनियौहे, मोक्षौकःप्रापकः क्रमात् ॥ १९ ॥ दिङ्मूढः पत्नीनाथोऽभूद्, गच्छन् कन्याशिरःकरः । मूर्तं धर्म-मिवाद्राक्षीत्, मुनिमातापनापरम् ॥ २० ॥ नृदि धर्मं न चेत् छेत्स्ये, तवाऽऽकृष्टासिना शिरः । उपशम-विवेक-संवर इत्यत्रवीत् मुनिः ॥ २१ ॥ तत् द्रुत्वाऽचिन्तयत् चौरः, सत्यवाचो महर्षयः । कस्तत्रोपशमादीनां, भावार्थो ? ज्ञातवान् स्वयम् ॥ २२ ॥ क्रोधत्यागो भवेत् तत्रोपशमश्च विवेकता । स्वस्वादिवर्जनं त्यक्त्वेनासिश्च कनीशिरः ॥ २३ ॥ इन्द्रिय-नोइन्द्रिययोगुप्तिः स्यात् संवरः पुनः । एतत् पदत्रयं ध्यायंस्तस्यो प्रतिमया स्थिरः ॥ २४ ॥ ईयुः शोणितगन्धेन, बभ्रुण्डाः पिपीलिकाः । भक्षयन्ति स्म तस्याङ्गं, ध्यानस्थस्य महा-

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमो
विश्रामः ।

चिलाती-
पुत्रर्षि-
वक्तव्यता ।

॥ १०८ ॥

पक्षेण, गन्तव्यमखिलं मया ॥ ११ ॥ तथा महान्तमध्वानं, योऽपाथेयः प्रपद्यते । दुःखी भवत्यसौ गच्छन्, क्षुधा-वृष्णाऽभिपीडितः ॥ १२ ॥ यत्तु महान्तमध्वानं, सपाथेयः प्रपद्यते । सुखी भवत्यसौ गच्छन्, क्षुधा-वृष्णाविवर्जितः ॥ १३ ॥ याति धर्ममकृत्वैवं, योऽमुत्र सोऽमुसी भवेत् । कृत्वा धर्मं पुनर्याति, सोऽल्पकर्मा सुखी भवेत् ॥ १४ ॥ स्यात् प्रदीप्ते(तं) यथा गेहे, तस्य यस्तु पतिर्भवेत् (भवेत् पतिः) । उद्धरेत् सारमाण्डानि, निस्तारं सर्वमुद्भवति ॥ १५ ॥ एवं लोके प्रदीप्तेऽस्मिन्, जत्या मरणेन च । आत्मानं तारयिष्यामि, संसारद् गुम्भदासया ॥ १६ ॥ तं माता-पितरोऽवोचन्, श्रामण्यं पुत्र ! दुश्चरम् । गुणानां तु सहस्राणि, धार्याणि स्युर्महर्षिभिः ॥ १७ ॥ सनता सर्वभूतेषु, तत्र मित्रेषु शत्रुषु । प्राणतिपातविरतिः, कर्तव्याऽत्यर्थमामवम् ॥ १८ ॥ सर्वदाऽप्यप्रमत्तेन, मृपावाद्-विवर्जितम् । सत्यं वाच्यं न पादत्तमुपादेयं वृणाद्यपि ॥ १९ ॥ ब्रह्मचर्यं त्रिधा धार्यं, स्यार्यो नार्यो न सङ्गमाः । धन-धान्य-हिरण्या-दिवर्जनीयः परिग्रहः ॥ २० ॥ रात्रौ चतुर्विधाहारस्त्याग्यो धार्यो न सन्निधिः । सर्वारम्भपरित्यागो, ममताऽत्र न कुत्रचित् ॥ २१ ॥ क्षुन्-वृष्णा-दंश-मशक-शीतोष्णायाः परीपहाः । दुश्चरा याचनावृत्तिलब्धशुद्धान्नभोजनम् ॥ २२ ॥ कापोतीया पुनर्दृत्तिः, कचलोचोऽति दुश्चरः । यावन्नीवमविभ्रामो, धार्यो गुणभरोऽन्वहम् ॥ २३ ॥ व्योमगङ्गाप्रतीपोप्रश्रो(स्रो)तोवद् दुस्तरो भृशम् । बाहुभ्यां सागर इव, तरितव्यो गुणोदधिः ॥ २४ ॥ बालुकाकबलाहारनिरास्वादेऽत्र संयमे । एकान्तदृष्ट्याऽहिरिवासिधारगमनं भवेत् ॥ २५ ॥ चर्चयितव्या मदनदन्तैर्लोहमया चथाः । यथा याम्निशिरा दीप्रा, पातुं भवति दुष्करा ॥ २६ ॥ यथा तोलयितुं मेरुखुलया दुष्करो भवेत् । श्रामण्यं गन्तु तारुण्ये, कर्तुं स्याद् दुष्करं तथा ॥ २७ ॥ [युगम्] सुहृन् मातुष्यकान् भोगान्, शब्दादीन् पञ्चधा चिरम् । मुष्मभोगस्ततो जाता-पत्तरे त्वं चरेऽन्तम् ॥ २८ ॥ स माता-पितरपूजे, सत्यमेतद् यथोदितम् । इहलोकं निष्पिपासस्य, किञ्चिदस्ति न दुष्करम् ॥ २९ ॥

मनोज्ञा देहजाः सोढा, अनन्ता वेदना मया । दुःखानां भवेऽमुष्मिन्, जन्म-मृत्यु-जराऽऽकुले ॥ ३० ॥ यथेह महदुष्णत्वं, स्फीतं शीतं तथाऽत्र नु । ततोऽनन्तगुणं तातानुभूतं नरकेषु तत् ॥ ३१ ॥ पक्षोऽस्मि कु(क)न्दुकुम्भ्यन्नापूर्ध्वपादस्त्वधःशिराः । दग्धो द्यामितुल्यासु कदम्बवालुकालहम् ॥ ३२ ॥ ऊर्ध्वं बद्ध्वाऽधमैरिच्छन्नोऽनेकधा क्रकचादिभिः । रित्रस्त्रीक्ष्णाप्रसम्बलिद्रोः(द्रौ) कर्पणापकर्पणैः ॥ ३३ ॥ इच्छु-
वत् पीडितोऽत्यर्थं, महायन्त्रेषु चाऽऽरटन् । पातितः पादितरिच्छन्नः, क्रूजन् कोल-श्रुभिः सुरैः ॥ ३४ ॥ निर्योज्य ज्वलदग्धाभे तोत्रैर्लोहरयेऽ-
र्दितः । असिभिश्चातसीवर्णैरिच्छन्नो भिन्नश्च पट्टिशैः ॥ ३५ ॥ ज्वलज्वलनचित्यासु, दग्धो महिषवद् शृशम् । विलुप्तो ढङ्क-शृग्रायैर्लोहती-
क्ष्णाननैर्विभिः ॥ ३६ ॥ वृषार्तः शुरघाराभिर्गतो वैतरणी हतः । प्रातोऽसिपत्रं(यन्त्र) तापार्तः, पतङ्गिः खण्डितो दलैः ॥ ३७ ॥ मुद्गरैस्सि-
शैः शूलैर्मप्राङ्गोऽनेकधाऽभवम् । उत्कल्लसः कल्पितस्त्रीक्ष्णघाराभैः कल्पनी(कर्त्तरी)शुरैः ॥ ३८ ॥ पारैर्जालैर्मृग इव, बद्धो रुद्धश्च वाधितः ।
मकरैर्विद्विर्जालैर्मत्स्यवत् पादितो हतः ॥ ३९ ॥ व्याघ्रानैर्वश्लेषाद्यैर्गृहीतपक्षिवद् ह(धृ)तः । कुठाराद्यैर्दुम इव, छिन्न-पादित-कुट्टितः ॥ ४० ॥ दृढैश्चपेटा-मुष्माद्यैश्चूर्णितो लोहवद् धनैः । तप्तायन्त्रपु-न्ताम्राणि, वृषार्तः पायितो बलात् ॥ ४१ ॥ मांसं तेऽभूत् प्रियं पूर्वं, स्वमांस-
मिति स्नाधितः । स्मारयित्वा सुरां धैव, यसा-रक्षानि पायितः ॥ ४२ ॥ एवं नानाविधालीलाः, परमाधार्मिकैः कृताः । सोढा मया-
ऽतिमीतेन, वेदना नरकेऽन्यहम् ॥ ४३ ॥ मनुष्यलोके यादृशा, दृश्यन्ते तीत्रवेदनाः । ताभ्योऽनन्तगुणास्तातानुभूता नरके नु (तु) ताः ॥ ४४ ॥ एवं भवेषु सर्वेष्वनुभूता वेदना मया । सुतोचितत्वं किं तस्य, प्रत्रज्या दुष्कराऽथवा ? ॥ ४५ ॥ पितरावूचतुस्तं तु, प्रत्रज
स्वेच्छयाऽऽत्मज ! । निष्पतिकर्मता तत्र, श्रामण्यं दुष्करं परम् ॥ ४६ ॥ सोऽवोचदेवमेवेतत्, पितृभ्यां यदिहोदितम् । प्रतिकर्म परं
कोऽत्र, कुरुते मृग-पक्षिणाम् ? ॥ ४७ ॥ एकभूतो यथाऽरण्ये, चरति स्वेच्छया मृगः । तथा धर्मं चरिष्यामि, तपसा संयमेन च ॥ ४८ ॥

स्यात् मृगस्य यदातद्धो, महारण्ये प्रजायते । विष्टन्तं तदमूलेषु, कश्चैनं हि चिकित्सति ? ॥ ४९ ॥ को वा तस्यौषधं दत्से ? सुखं पृच्छति
 वा(वाऽ)स्य कः ? । भक्तं वा कोऽस्य पानं वा, समानीय समर्पयेत् ? ॥ ५० ॥ यदा सुखी भयलेप, तदा गच्छति गोचरम् । स्वेच्छया
 भक्तपानार्थं, बहरेषु सरस्सु च ॥ ५१ ॥ पीत्वाऽभो भक्ष्यमास्वाद्य, सरस्सु बहरेषु च । मृगचर्यां चरित्वा च, याति स्वाश्रयभूमिकाम्
 ॥ ५२ ॥ एवं समुत्थितो भिक्षुरूर्ध्वं गच्छत्यनेकाः । मृगवत् मुनिरत्येवं, निन्देद् भक्ष्यं न कर्हिचित् ॥ ५३ ॥ मृगचर्यां चरिष्यामि,
 पुत्रैवं ते ययासुतम् । पितृभ्यामित्यनुज्ञातस्य क्त्वापुषिं ततः ॥ ५४ ॥ स माता-पितरावेवमनुज्ञाप्य महामहात् । तस्याज समतां
 वाचन्, महादिरिव कञ्जुकम् ॥ ५५ ॥ ऋद्धिं वित्तं सुवान् दारान्, ज्ञातीन् मित्राणि सद्य च । स रजोवत् पटे लम्, निर्द्वयोपादेवै श्रतम्
 ॥ ५६ ॥ त्रिगुणः पञ्चसमिताः, पञ्चमहाव्रतान्वितः । बाह्यान्तरभेदभिन्ने, तपःकर्मणि चोद्यतः ॥ ५७ ॥ विर्ममो निरहङ्कारो, निरसङ्ग-
 त्यफगा(गौ)रवः । समस्र सर्वभूतेषु, त्रसेषु स्वार्षेषु च ॥ ५८ ॥ लामालाभे सुखे दुःखे, जीविते मरणे तथा । समो निन्दा-प्रशंसासु, तथा
 मानापमानयोः ॥ ५९ ॥ गा(गौ)रवेषु कपायेषु, दण्ड-शल्य-भयेषु च । निवृत्तो हास(स्य)-शोकाभ्यामनिदानोऽप्यबन्धनः ॥ ६० ॥ इह लोके
 परलोके, विरागत्वादनिश्रितः । वासी-चन्दनकल्पश्रानशनेऽप्यशने तथा ॥ ६१ ॥ ज्ञानेन चरणैर्नैवं, तपसा दर्शनेन च । सद्भावनाभि-
 रात्मानं, वासयित्वा समं ततः ॥ ६२ ॥ ततो बहूनि वर्षाण्याराध्य श्रामण्यसुत्तमम् । अर्द्धमासोपवासेन, मृगापुत्रो ययौ शिवम्
 ॥ ६३ ॥ उत्तराध्ययनैकोनविंशत्यध्ययनानुगः । सम्बन्धोऽयं मृगासूनोः, सङ्क्षेपाद् दर्शितो मया ॥ ६४ ॥ इति श्रीमृगापुत्रसम्बन्धः ॥
 अयेन्द्रनागर्षि दर्शयन्ति—

सुधा बहुर्षिर्षिडिओ बहुमिच्छइ तुमं ति । जाई सरितु बुद्धो, सिद्धो तह इंदनागसुणी ॥ ९४ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ

पञ्चम-
विश्रामे

प्रथमोऽशः ।

मृगापुत्र-
चरित्रम् ।

॥ ११० ॥

इन्द्रनागर्षि-
सम्बन्धः ।

ध्याल्या—इन्द्रनागशुनिः सिद्ध इति क्रिया । कोऽसौ ? यो बुद्धः, किं कृत्वा ? इति श्रुत्वा, इति इति किं ? 'भो बहुषिण्डिक !' बहयः विण्ढाः—भक्तविशेषा जनगृहेषु यस्मार्थे संस्क्रियन्त इति तस्याऽऽमक्षणम् । 'एकषिण्डिकः' अर्थात् श्रीवीरो ब्रह्मं 'इच्छति' अभिलषति त्यामिति । शेषं सुगमम् ॥ ९४ ॥ मायार्थः कथानकगम्यः । तर्चेदम्—

अशेषश्रीगृहे वादिष्यद् वसन्तपुरे । विस्तृतः पुत्र-पौत्रायेर्वटवत् श्रेष्ठयगूढ घनः ॥ १ ॥ स्रावितान्यन्यदा तस्य, श्रेष्ठिनो मारि-
वारिणा । दुर्दैवयशतो गेहमानुयाण्यरितलान्यपि ॥ २ ॥ इन्द्रनागाह्वयत्र्यैकः, स्थितोऽर्भसत्खुलोद्भवः । ग्लानो युयुक्षितोऽन्नादि, याचतेऽ-
वात् न कोऽपि तत् ॥ ३ ॥ मा मारिसङ्क्रमोऽन्येषां, कण्ट(ण्टि)फामिस्त्रदारपदम् । इत्यन्यैर्वेष्टितं लोकैर्मृत्युमीर्महती हि मीः ॥ ४ ॥
तद्गन्धश्छत्रद्वारात्, निर्वयौ सोऽर्भको बहिः । जनासयद्धिमत्पुत्रो, जीवतीति सुभिक्षया ॥५॥ इत्थाचीकरत् कश्चिदुचैरुद्रचोषणां पुरे । पुरं
राजगृहं गन्तुमना मृदुमना धनी ॥६॥ तत्सार्थे बहवश्चेत्तुर्दुर्वलाशम्व(ऽऽस्यच)ला नराः । सोऽपीति युद्ध्या मिष्ठाऽन्यदेचे स(त)सिस्तु चौरिका
॥ ७ ॥ सार्थान्त(र्न्यत्)स्तेन मिष्ठाऽऽप्ता, मुष्ठा जीर्णां न चास्य सा । द्वितीयेऽद्वि स्थितो दृष्टो, श्रावलेनोपवात्यसौ ॥८॥ भ्रमतोऽस्य एती-
चेऽद्वि, त्रिगम्भ्रं श्रेष्ठयदाद् बहु(श्रुजुः) । दिनद्वयं स्थितो श्रावः, पष्ट(ष्टि)भोजीति तेन सः ॥९॥ मिश्रायं नागतः फल्ये, पृष्टः किं श्रेष्ठिनेति सः ।
तस्यौ मीनेन धनिना, श्रावं यत् पष्टभोज्यसौ ॥ १० ॥ ततोऽभूत् श्रेष्ठिनोऽस्यासा, द्दवी त्रिगम्भ्रमीप्सितम् । तेनाजीर्णेन तस्यौ सोऽध्यरु-
लिङ्गी विनद्वयम् ॥ ११ ॥ भक्तं भक्षया द्युः सार्थलोकास्तेषां स नाऽऽददे । लाभार्थेकत्र तद्वोर्केर्नाकार्थेकषिण्डिकः ॥ १२ ॥ सार्थो-
नान्ययोकोऽसौ, मिष्ठा प्राप्ता न फस्यचित् । नगरं गम्यते यावत्, तावद् दास्याम्यहं तव ॥ १३ ॥ पुरं प्राप्तो गृह्णासन्नं, तले
श्रेष्ठी द्दवी मठम् । स मुण्डं मुण्डयामास, कपायाण्यंशुकान्यघात् ॥ १४ ॥ विख्यातोऽभूद् जने याति, भोक्तुं न फस्यदिद् गृहे । एरुत्य

कस्यचित् तत्राऽऽदत्ते भक्तमुपागतम् ॥ १५ ॥ तज्ज्ञानार्थं जनैर्भेरी, चक्रे यच्छति यस्तु सः । वादयेत् तां बलन्तेऽन्ये, कालञ्चैवं ययौ
श्रियान् ॥ १६ ॥ इत्थं समवासाप्येत्, श्रीवीरस्त्वपुरे बहिः । निषिद्धाः साधवो यान्तः पुर मिक्षार्थमर्हता ॥ १७ ॥ आर्यो ! अनेप-
णाऽद्यापि, तस्मिन् मुक्ते प्रवन्तु भोः ! । स सुकल्पादिवा भेरी, पुरान्तः साधवोऽविशन् ॥ १८ ॥ गौतमः प्रमुणाऽभाणि, लिङ्गी-
वाच्यः स च त्वया । त्वामेकपिण्डिकोऽनेकपिण्डिक ! द्रमुमिच्छति ॥ १९ ॥ रुष्टः श्रुत्वेन्द्रनागस्तत्, शान्तात्माऽभूत् क्षणान्तरे । दध्यि-
वान् लब्धवोयस्तु, भाषन्ते न मृपर्ययः ॥ २० ॥ मम पिण्डशतान्येतैः, क्रियन्ते पारणादिने । एकपिण्डा मुञ्जतेऽमी, सदाऽऽकृतमकारि-
तम् ॥ २१ ॥ सस्मार जातिं प्रत्येकबुद्धः शुद्धमना मुनिः । अध्ययनमिन्द्रनागाख्यमुक्त्वा केवल्यगात् शिवम् ॥ २२ ॥ इत्यावदय-
कोकेन्द्रनागमुनिप्रबन्धः ॥

अयं धर्मरुचिं प्रस्त्राययन्ति—

अम्हाणमणाउठी, जावळीवं ति सोऽ मुणिवयणं । चिंततो धम्मरुई, जाओ पत्तेयबुद्धजई ॥ १५ ॥
व्यारया—गाथार्यः मुगमः । नवरम्—“अणाउठी” ति आकुट्टनमाकुट्टिः—छेदनं हिंसेत्यर्थः न आकुट्टिरनाकुट्टिस्तां, ‘यावज्जीवम्’
इति सर्वकालिचीमित्यर्थः ॥ १५ ॥ भावार्यः किञ्चिदुच्यते—

वसन्त इव सश्रीक, श्रीवसन्तपुरं पुरम् । जितशत्रुर्यथार्योऽभूत्, पार्थिवस्तत्र चन्द्रवत् ॥ १ ॥ धारिणी धरणीवाभूत्, तस्य सर्व-
सहा प्रिया । सन्तुः प्रसूतवद् धर्मरुचिर्नाम्ना सुवासनः ॥ २ ॥ वैराग्याद् वार्द्धके भूपो, जिष्टधुस्तापसप्रतम् । इथेप धर्मरुचये, दातुं स्वां
राज्यसम्पदम् ॥ ३ ॥ सोऽपृच्छत् मातर मावस्त्रातः किं राज्यमुञ्जति ? । ससारवर्द्धनं वत्स !, त्वत्तातस्त्वजतीलि तत् ॥ ४ ॥ आदास्ये

कथार्णवा-
ङ्कार्यां वृत्तौ
पञ्चम-
विश्रामे
प्रथमोऽश्वः ।
इन्द्रनागर्धि-
सम्बन्धः ।
धर्मरुचि-
प्रबन्धः ।

॥ १११ ॥

धर्मरुचि-
प्रवन्धः ।

तेतलिसु-
तमञ्चि-
वकव्यता ।

नाहमत्येतत्, ततोऽसौ तापसाश्रमे । सतातः प्राप्रजत् तूणं, महान् न कापि मुह्यति ॥ ५ ॥ उदघोपणाऽभवत् तत्र, चतुर्दश्यां बु(उ)
यत् प्रगे । अनाकुट्टिरमावस्यां, ग्राहं कन्द-फलादि तत् ॥ ६ ॥ दृष्यौ धर्मरुचिर्निलमनाकुट्टिलदा वरम् । यातोऽद्राक्षीदमावस्यां, स मुनी-
नन्तिष्ठाच्यना ॥ ७ ॥ पप्रच्छ ताननाकुट्टिर्नोद्य किं याथ यद् वनम् ? । यावज्जीवमनाकुट्टिरस्माकमिति तेऽभ्यधुः ॥ ८ ॥ गतास्ते स
स्मरन् जारि, सस्मर हःकृतार्थवत् । प्रत्येकबुद्ध एकादशाङ्गवेदी ययौ शिवम् ॥ ९ ॥ इति श्रीधर्मरुचिप्रवन्धः ॥

अथ गाथाद्वयेन तेतलिसुतमञ्चिणमाविष्कुर्वन्ति—
पुक्खलवईइ(ए)पुंडरी(र)गिणीइ(ए)राया अहेसि महपउमो । चउदसपुधी संलेहणाइ पत्तो महासुके ॥ ९६ ॥
तत्तो तेयलिपुत्तो, वयणेणं पुट्टिलाइ जाइसरो । केवलनाणी भासइ, तेयलिनामं सुयज्झयणं ॥ ९७ ॥

व्याख्या—एतयोर्गाथयोर्व्याख्यार्थः कथानकादेव गम्यः । तथेदम्—
चक्रियद् बहुदुराल्भ्यं, श्रीतेतलिपुरं पुरम् । तनाभूत् कनकरथो, नृपः पद्मावतीपतिः ॥ १ ॥ जातान् जातान् सुतान् भोगलीत्याद्
व्यङ्गयते स राद् । महाशुक्रात् च्युतस्तत्र, तेतलिपुरमञ्च्यभूत् ॥ २ ॥ स्वर्णकारः पुष्पकाराभिधः श्रेष्ठ्यस्ति तत्सुताम् । पोट्टिलां स्वग-
याक्षस्थामद्राक्षीत् सचिवोऽन्यदा ॥ ३ ॥ तत्तातमर्थयित्वा तां, परिगिन्ये स रागतः । अन्येद्युर्मञ्चिणं पद्मावती देवीदमत्रवीत् ॥ ४ ॥
रक्षाव्यद्रं सुतं चैकं, स्याद् भिक्षापानमावयोः । प्रसूता युगपद् देवात्(-पदेव), पोट्टिला पट्टदेव्यपि ॥ ५ ॥ पोट्टिलायाः सुता देव्याः,
सचिवेनार्पिता रहः । देव्याः पुत्रो गृहं नीतः, पालितः पाठितः कलाः ॥ ६ ॥ पोट्टिला मञ्चिणोऽन्येद्युरनिष्टाऽभूत् तथा यथा । दुःस्वप्न
इव नामापि, नास्या गृह्णाति कर्हिचित् ॥ ७ ॥ साध्वी पप्रच्छ भिक्षार्थमायातां साऽतिदुःखिता । किञ्चिद् जानीत तद् श्रूत्, स्यां कथञ्चित्

प्रियप्रिया ? ॥ ८ ॥ ऊबुस्थाः कथ्यते नैतदुक्तो धर्मोऽहंतोदितः । प्रबुद्धा सा प्रत्रय्यार्थं, पत्रच्छ सचिवं सती ॥ ९ ॥ मन्त्री नादाद् व्रतानुष्ठां,
किन्तु मां बोधयेयुषे(पः) । तत् प्रतिष्ठुल्य चारित्रमादाय साऽगमद् विवम् ॥ १० ॥ ममार नगरार्थीशो, गुप्तं लोके प्रकाश्य तम् ।
पद्मावतीसुतं राज्ये, स्थापयामास धीसलः ॥ ११ ॥ कनकच्वजनामानं, पद्मावत्याह तं नृपम् । राज्यात्तावेकदेबुले, मान्योऽयं सचिवो
शुशम् ॥ १२ ॥ मन्त्र्यधीनमभूत् तस्य, कार्यं राज्ञो(स्ये)ऽखिलं ततः । स्वप्राची पोट्टिलादेवो, बहुधा बोधयत्यमुम् ॥ १३ ॥ परं न बुध्यते
मन्त्री, ततो राजा पराबुलः । नमस्यमात्ये देवेन, कृतो भीतस्ततोऽय सः ॥ १४ ॥ चलितोऽनुचरैरुक्तो, लेभे गेहेऽपि नादरम् । ततस्सालपुटं
जग्धं, तदप्यासीत् न श्लये ॥ १५ ॥ कङ्कासिर्वाहितः कण्ठे, कुण्ठोऽभूद् रज्जुमग्रहीत् । तुत्रोदास्तापपानीये, प्रविष्टः स्थलभूरभूत् ॥ १६ ॥
प्रविष्टस्त्वणकूटान्तर्दग्धस्तत्र न चाग्निना । पुराद् बहिर्गेतो भीतस्ततोऽपीतं सुरोऽकरोत् ॥ १७ ॥ वृष्टे गजः पुरो गत्तो, पार्थयोर्ध्वान्तमुल्ब-
णम् । पतन्ति पत्रिणो मूर्द्धि, मन्त्री भीतोऽभवत्तराम् ॥ १८ ॥ पोट्टिले ! श्राविके ! रथ, विशो रुद्धाः क याम्यहम् ? । आविर्भूयावद्द्
देवो, भीतस्य शरणं व्रतम् ॥ १९ ॥ आलापकान् पठन्तं वं, ज्ञातोऽकान् पोट्टिलाकृतम् । वीक्ष्योदापोहवशतः, प्राग्भवं सचिवोऽस्मरत्
॥ २० ॥ तथाहि पुष्कलावत्यां, पुरी पुण्डर(री)किण्यभूत् । जितशत्रुर्नृपस्तत्र, वैराग्यादाददे व्रतम् ॥ २१ ॥ चतुर्दश च पूर्वोक्ति, पठि-
त्वाऽऽराध्य च व्रतम् । महाशुके समुत्पन्नस्ततश्च्युत्वाऽसि चाभवम् ॥ २२ ॥ प्रबुद्धः सचिवोऽवोचत्, नृपं शमय निर्जर ! । प्रात्राजीत्
पार्थिवे रथे, जननिन्वेति माऽस्तु मे ॥ २३ ॥ सर्वत्र माननीयोऽभूत्, नृपोऽप्यागात् सहाम्बया । क्षमयित्वाऽम्बा-पुत्राभ्यां, मन्त्री
प्रवेशितः पुरे(रम्) ॥ २४ ॥ ततः स्त्रीला व्रतं लत्वा, स्थत्वा पूर्वं(प्राच्य)भवञ्चतम् । सिद्धसेतलिपुत्रपिबुटद्दुष्कर्मबन्धनः ॥ २५ ॥
इति श्रीपद्मावत्यावश्यकाशुफतेतलिपुत्रप्रबन्धः ॥

कथार्णवा-
ः वृत्तौ
पञ्चम-
विश्रामे
प्रथमोऽक्षः ।

तेतलिसु-
तमभि-
वक्ष्यता ।

॥ ११२ ॥

अथ जितशुनृपं दर्शयन्ति—
जियस्तच्च पडिबुद्धो, सुबुद्धिवयणेण उदगनायम्मि । ते दो वि समणवसहा(सीहा), सिद्धा इक्कारसंगघरा ॥१८॥
 व्याख्या—व्याख्यायैः सुगम एव । नवरम्—“सुबुद्धिवयणेण” त्ति सुबुद्धिम(द्धेम-)-त्रिणो वचनेन “उदगनायम्मि” त्ति अशुचि-
 परिसोवकनृपपानशापनाशाते दृष्टान्ते इति ॥ १८ ॥ भाषार्थश्चायम्—
 चम्पापुर्यामभूत् पूर्वं, जितशुनृपमणीः । श्राद्धः सुबुद्धिस्त्रन्मन्त्री, सुबुद्धिमकरान्बुधिः ॥ १ ॥ अमाल्यन्नासामन्वादिभिः साद्धं
 नृपोऽन्यदा । भुक्त्वा रसवतीं दिव्यां, प्रशंसंस् पुनः पुनः ॥ २ ॥ सुबुद्धिः स्माद् देवात्र, चित्रं नो मे मनागपि । वसुध्वहन्मवस्तत्त्वा-
 द्वाहृष्यपि पाण्डु ॥ ३ ॥ यद् दुर्गन्थाः सुगन्थाः स्युर्धिरसाः सरसास्त्रया । दुर्गन्थाश्च सुवर्णाः स्युः, संस्कारात् पुद्गलाः इत्थ ॥ ४ ॥
 निन्दा-प्रशंसे नो कार्ये, तेनाऽऽर्यैर्वसु सुट्टम् । श्रद्दधाति परं नैतत्, पार्थिवः सचिवोदितम् ॥ ५ ॥ गच्छन् राजाऽन्यदा राजपाटिकायां
 ददशं च । सकलेवसुर्गन्धि, फलुपं परिरोदकम् ॥ ६ ॥ थूलत्याऽऽछाय वस्त्रेण, नक्रं मूशक इत्यवक् । धीमत्समविदुर्गन्धमहो ! कीट-
 गिदं पयः ? ॥ ७ ॥ सचिवः स्माद् नो निन्द्यं, जलं यत् नो जले मलम् । श्रद्धते न परं राजा, मन्व्योत्तरानिनाय वत् ॥ ८ ॥ गलितं
 फलकक्षोदयोगाद् विकलुपीकृतम् । अन्यान्यकीरमाण्डेषु, क्षिप्तं त्रिःसप्तवासरात् ॥ ९ ॥ तत्रप्रायं तदच्छत्वात्, फर्पूरायैः सुवासितम् ।
 रासो भोजनवेलायां, सूत्रेभ्यः सचिवो वदो ॥ १० ॥ पायं पायं पयः पीनःपुन्येन दृथिवीपतिः । स्वादातिरेकतस्थतिं, नाऽऽपेनाति-
 दृषार्जिताः ॥ ११ ॥ सूदान् पप्रच्छ मूपोऽम्मः, केदं लब्धं सुधोपमम् ? । तेऽप्युर्मन्त्रिणा दत्तमष्ठाकमतिगौरपात् ॥ १२ ॥
 नृपोऽपृच्छत् शुतो मन्त्रिन् !, गुणं लब्धमिदं पयः ? । चेद् वदास्त्रभयं तर्हि, सत्यं पश्मीति मन्व्यवक् ॥ १३ ॥ दत्तेऽमयेऽवदत् नन्त्री,

तदिदं परिरोदकम् । नृपोऽवददसम्भाव्यं, कथं जातं तदीदृशम् ? ॥ १४ ॥ अमनोहं मनोहं स्यात्, समनोहमयबा(या)न्यया । कालेने-
त्युक्त्वान् मन्त्री, श्रद्धते न परं नृपः ॥ १५ ॥ नृपाध्यक्षं ततो मन्त्री, तदेव परिलोदकम् । आनाच्य प्राग्(क्)प्रयोगेण, रत्नाच्छं तददर्शयत्
॥ १६ ॥ नृपः प्राह पुनर्भञ्जिन ! कुतो ज्ञातमिदं त्वया ? । पुग्गलाण परीणामवाक्यादवगतं विभोः ॥ १७ ॥ नृपोऽय श्रावकीभूतः,
त्रमात् मन्त्रि-नृपालुमी । मन्त्रयेकादशाङ्गानि, पठित्वा जग्मतुः शिवम् ॥ १८ ॥ इति ज्ञातार्थमकथोकजितशत्रुनृपप्रतिबोधसम्बन्धः ॥
इति श्रीखरतरगच्छद्गङ्गाहारश्रीगुणरत्नाचार्य-शिष्यव्यवाचनाचार्यपद्ममन्दिरगणिविरचितायां श्रीऋषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ शाल-
महाशाल-पिठर-यशोमती-गागलिकेलोत्पत्ति-श्रीगीतमाष्टापदारोहण-पुण्डरीक-कण्डरीककथा-कौडिन्यादितापसप्रबोध-श्रीवीरपूर्व-
पितृशिवगर्भेन-श्रीकरकण्डुकथौ-द्विमुखकथौ-नमिकथौ-नम्रतिकथा-प्रसन्नचन्द्र-चलकलचीरिकथौ-अतिमुक्तकुमारकथा-धुल्लकुमार-
कथौ-श्रीलोहार्यमुनिस्सर्वेन-श्रमणभद्रमुनिकथा-श्रीसुव्रतमुनिकथौ-गोभद्रपिस्त्वन-वारत्तक-धर्मघोष-सुजात महर्षिकथौ-अर्जुनमालाका-
रकथौ-दृढप्रहारिकथौ-कूरगडुकथौ-शिवराजर्षिकथौ-दशार्णभद्रकथौ-मेतार्थकथा-इलापुत्रकथा-चिलातीपुत्रकथौ-भृगापुत्रप्रबन्धौ-
इन्द्रनागमुनिकथा-श्रीपर्मरुचिकथा-तेतलिपुत्रमञ्जिकथा-जितशत्रुजर्षिकथावर्णनाधिकारे पञ्चमविश्रामे प्रथमोऽंश इति ॥ [प्रथ्यामं
४००३ सर्वसङ्ख्या]

अथ द्वितीयोऽंशः प्रारम्भ्यते । तत्रादौ गाथात्रयेण श्रीमदार्यद्रकमहर्षिं प्रस्तावयन्ति—

उववन्नो जोऽणल्लेसु, ददुमुसमस्स समजडं पडिमं । पवइओ जेण पुणो, चरणावरणे उइन्नम्मि ॥ ९९ ॥
अप्पा विमोइउ भावयंघणा दवयंघणाउ करी । लद्धजओ परत्तिथिसु, सो अहरिसी सिवं पत्तो ॥ १०० ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चम-
विश्रामे
प्रथमांश-
समाप्तिः ।
जितशत्रु-
नृपर्षि-
प्रबन्धः ।
द्वितीयांश-
प्रारम्भः ।
आर्षक-
महर्षि-
सम्बन्धः ।
॥ ११३ ॥

व्याख्या—स आर्द्रकर्षिः(सुनिः)शिवं प्राप्त इति द्वितीयागाथापर्यन्ते क्रियायोगः । कोऽसौ ? य इत्पन्नोऽनार्येषु देशेषु इति गम्यम् । किं कृत्वा ? दृष्ट्वा, को ? 'प्रतिमा' मूर्ति, कस्य ? 'ऋषयस्य' नाभेयस्य, किंविशिष्टां ? 'समजटां' समे-अविपमे अर्थोधिकाराद् द्वे जटे यस्याः सा ताम् । भगवान् पञ्चमुष्टिलोचाधिकारे हि सौवर्णकलशोपरिसहकारपत्रावलिश्रियं शोभमानानुभयोः स्फन्धयोरुपरि विखुलितं कुन्तलावलीं विलोक्य सुरेन्द्राभ्यर्थनया रक्षितवानिति वृद्धाः । तथा लब्धप्रबोधश्च प्रव्रजितः । तथा येन पुनः 'चरणारणे' चारित्रवारके कर्मणि लदीर्णे सति प्रव्रज्या लंकेति गम्यम् । 'आत्मा' जीवः 'विमोचितः' 'भावबन्धनात्' संसारादिति हृदयम् । 'द्रव्यबन्धनाद्' बाह्यबन्धनात् 'करी' गजरजः, तथा 'लब्धजयः' प्राप्तप्रतिष्ठः, केपु ? परतीर्थेषु इति युग्मगार्थार्थः ॥ १९-१०० ॥ तथा—

न दुष्करं वारणपासमोयणं, गयस्स मत्तस्स वणम्मि रायं ! ।

जहा उ चत्ता बलिण्ण तंतुणा, तं दुष्करं मे पडिहाइ मोयणं ॥ १०१ ॥

व्याख्या—एतद्दृचत्यर्थः सुगम एव ॥ १०१ ॥ व्यासार्थः कथानकगम्यः । तच्चेदम्—

प्रत्यक्षकल्पपृक्षश्रीः, विप्लुं परमां रमाम् । धडुमेरुपदमाप्रतिष्ठस्त्रिशालात्मजः ॥ १ ॥ अस्तीह वारिधेरन्तः, समृद्धो नीवृडा(दा)द्रकः । आर्द्रिकाव्यपुरे राजाऽऽर्द्रिकाव्यस्तल्पियाऽऽर्द्रिका ॥ २ ॥ तयोः सूनुन्तश्रीः, सर्वदाऽऽर्द्रहृदाद्रकः । भुञ्जानो गमयामास, दिव्यान् भोगान् दिनानि सः ॥ ३ ॥ अथ राजगृहे राजा, श्रेणिकाव्योऽभवत् तदा । पारम्पर्यागता प्रीतिः, श्रेणिकाऽऽर्द्रकभूसुजोः ॥ ४ ॥ प्राहिणोदाद्रिकेसाय, प्राशृतं श्रेणिकोऽन्यदा । सौर्वचल-निम्बपत्र-कम्यलाघातपूरुषे ॥ ५ ॥ तदादायाऽऽर्द्रिकेन्द्रोऽपि, पत्रच्छामाल्यपुस्त-वम् । सर्वत्र वर्तते वार्त्तं, सुहृदः श्रेणिकस्य मे ॥ ६ ॥ मरुयाह देवपादानं, सौमनस्याम्बुदोदयात् । मगधेशितुरेषन्ते, कल्याणागतमपा-

दपाः ॥ ७ ॥ अथाऽऽर्द्रकुमारेन्द्रः, पप्रच्छ पितरं निजम् । तात ! कः श्रेणिको येनाऽऽयुष्मता सह सौहृदम् ? ॥ ८ ॥ आर्द्रकेन्द्रोऽ-
वदद् वत्स !, पारम्पर्यांगता चिरात् । स्वामिनां प्रीतिरन्योन्यं, मगधार्द्रकनीधृतोः ॥ ९ ॥ पप्रच्छाऽऽर्द्रककुमारो, मन्त्रिन् । मे प्रीतिमा-
जनम् । कश्चिदन्यत्सामान्यगुणः पुनोऽस्ति ते प्रमोः ? ॥ १० ॥ मन्त्र्याह न धृतः शुला, कुमारोन्द्रोऽभयाह्वयः ? । श्रेणिकस्य सुतोऽद्वैत-
गुणत्रैकरोहणः ॥ ११ ॥ मन्त्रिपञ्चशताधीशं, धर्मज्ञं बुद्धिसेवधिम् । को न जानाति तं प्राज्ञं, राज(ज्य)कार्यधुरन्धरम् ? ॥ १२ ॥
आर्द्रकेन्द्रः कुमारेन्द्रं, तल्पेमाभिमुखं जगौ । वत्स ! धन्यः कुलीनोऽसि, चालयन् पूर्वजक्रमम् ॥ १३ ॥ समानशील-कुल्योः, सह-
गुण-वयोवतोः । विवाहयोगवद् वत्स ! सौहृदं शस्यते द्वयोः ॥ १४ ॥ कुमारः श्रेणिकामाल्यमूचे जनमुलात् ततः । यत् त्वया
गच्छता ज्ञाप्यं, मनेलेपोऽप्यमन्यत ॥ १५ ॥ महत्या प्रतिपत्त्या तमवस्थाप्याऽऽर्द्रकेन्द्रः । प्राहिणोत् प्राशृतं दत्त्वा, सुहृदे मौक्तिकादिकम्
॥ १६ ॥ विस्मृतो भूमुजा मन्त्री, कुमारान्तिकमीयिवान् । प्राशृतं सोऽभयायादात्, सन्मुक्ता-विदुमादिकम् ॥ १७ ॥ ऊचे च वाच्यं
मन्त्राचाऽभयाय सुहृदे मम । यदार्द्रककुमारोऽमा, भवतेच्छति सौहृदम् ॥ १८ ॥ एवमेवेति मन्त्र्युक्त्वा, मुक्कलाप्याऽऽर्द्रकासुतम् ।
महात्पुरुषेणास्य, वेगाद् राजगृहं ययौ ॥ १९ ॥ सम्भाल्य मन्त्र्यदात् सर्वं, श्रेणिकायाऽभयाय च । दध्यौ ततोऽभयः सख्यं, किमि-
च्छेत् स मया समम् ? ॥ २० ॥ अभव्यो दूरभव्यो वा, सख्यं नेच्छेत् मया समम् । नूनमासन्नभव्योऽयं, यत् स्यात् तत्तुल्यधर्मिणोः
॥ २१ ॥ उत्पन्नोऽयं ह्यनार्येणु, विराधितत्रताद् यतः । तद् बुद्ध्या वोधयाम्येनं, प्रेपणादर्हदाकृतेः ॥ २२ ॥ ततो रत्नमयीं दिव्यां, विघा-
प्याऽऽदिजिनेशितुः । पेटामध्ये समुद्रान्तः, प्रतिमामभयो न्यधात् ॥ २३ ॥ घण्टिका-धूपदहनाधर्चोपरकरसम्भृताम् । तामाप्तमन्त्रिणो
दत्त्वाऽभयो मन्त्रीदमूचिवान् ॥ २४ ॥ भो ! वाच्यमार्द्रकासुनोः, पेटोद्घाट्या त्वया रहः । सम्यग् विलोक्यमङ्गेषु, विन्यस्या-

भरणं हृदः ॥ २५ ॥ विष्टष्टः श्रेणिकेनाऽऽर्द्रकेशस्य सचिवः समम् । स्वाप्तपुसा यथौ स्थानं, प्राशृतं तत् तयोर्ददौ ॥ २६ ॥ उद्-
घात्र्य पेदामेकान्ते, प्रतिमां प्रथमार्हतः । आर्द्रकासुरद्राक्षीत्, तेजोऽतिगान्तभारकराम् ॥ २७ ॥ मूर्द्ध्नि कण्ठे हृदि दोष्णोर्बह्नाभर-
णेच्छया । तत्र तत्राशोभमानां, वीक्ष्योद्घोषोहतां यथौ ॥ २८ ॥ किं प्राग् कापीदृशी दृष्टा ? स्मरन् मूर्च्छामगादिति । क्षणाद्
जातिस्मृतिज्ञानात्, सस्मार प्राग्भवं यथा ॥ २९ ॥ इतो भवात् तृतीयेऽहं, प्राग्भवे मगधावनौ । कुटुम्बी सामाय(यि)काल्यः, श्रीव-
सन्तपुरेऽभवम् ॥ ३० ॥ पत्नी मे वन्धुमत्यासीत्, तथा सार्द्धमथान्यदा । धर्मं निशम्य गुर्वन्ते, प्रव्रज्याऽहमुपात्तवान् ॥ ३१ ॥ तप्यमा-
नस्तपस्तीव्रं, पठन् गुर्वन्तिके श्रुतम् । अविक्रियां क्रियां कुर्वन्, कस्मिंश्चित् पत्तनेऽस्त्यगाम् ॥ ३२ ॥ साध्वीमध्यस्थिता वैवात्, तत्राऽऽगाद्
वन्धुमत्यपि । तां वीक्ष्य प्रागूर्तिस्मृत्याऽभूवं कामवशंवदः ॥ ३३ ॥ मयोक्तं साधवेऽन्यस्मै, तेनाचार्याय तैरपि । भवर्त्तिन्यास्तया वन्धु-
मत्याः साऽपि व्यचिन्तयत् ॥ ३४ ॥ निशम्य मामसौ देशान्तरस्यामपि ह्यासति । रागं नेति त्यजामि स्वं, शीलरक्षणहेतवे ॥ ३५ ॥
ततः प्रवर्तिनीं पृष्टोद्वेद्यानशनयोगतः । लब्ध्वा निष्ठूतवत् प्राणान्, देवभूयमियाय सा ॥ ३६ ॥ तत् श्रुत्वाऽचिन्तयत् साधुः, शील-
भङ्गभयाद्दहो ! महातुभावाऽमृत सा, साधुर्नाध्वानमुञ्जति ॥ ३७ ॥ ततोऽहमपि तत्पृष्ठे, मृत्वाऽनशनपूर्वकम् । देवोऽभूवं ततश्च्युत्योत्पन्नो-
ऽनार्येषु साम्प्रतम् ॥ ३८ ॥ धन्यः स मेऽभयो बन्धुर्गुरुर्नो बोधितो धिया । येन महक्षणेऽनार्यः, पद्मवत् पद्मवन्धुना ॥ ३९ ॥ ततस्तं
सत्वरं श्लिषं, दशा पश्यामि साम्प्रतम् । इत्यतीवोत्सुकोऽभूद्दार्द्रकिल्लन्मिलनेच्छया ॥ ४० ॥ पप्रच्छ तातमन्येबुर्मिलनायाऽभयस्य सः ।
स्थानस्थानां भवेत् प्रीतिर्नृपोऽवक् नो न सङ्गमात् ॥ ४१ ॥ पारापत इवोद्गीय, यियासुरभयं प्रति । ववर्पाश्रान्तमस्माम्भो, भाद्राम्भोदव-
दार्द्रकिः ॥ ४२ ॥ कीदृक्षो मगधो देशः ? कीदृग् राजगृहं पुरम् ? । कोऽध्वा तत्र गतौ ? चे(वे)त्यार्द्रकिः पप्रच्छ पार्थंगान् ॥ ४३ ॥

आसने शयने यानेऽभये तन्मयता(तां)गतम् । तं वीक्ष्य पार्थिवो दृव्यावेपोऽनुस्त्वैव यास्यति ॥४४॥ ततो राज्ञाऽस्य रक्षार्थं, सामन्तशतपञ्च-
कम् । आदिष्टमजनिष्टास्य, देहच्छायेव पार्थगम् ॥४५॥ बन्दैर्दृ(न्दे दृ)तमिवात्मानं, मन्यमानस्तदाऽऽर्द्रकिः । विद्यासाय बहिर्वाहं, वाद्याल्यां
वाहयत्यपि ॥ ४६ ॥ सामन्तान् पार्थगान् सुक्त्वा, यात्र सदाऽप्यधिकाधिकम् । आगच्छन् पुनरत्येषां, विन्वासं हृद्यजीजनन् ॥ ४७ ॥
पूरयित्वा प्रत्रलैः, पोतं प्रतीतपूरुषैः । कुमारः कारयामास, सज्जं वाद्यैर्धियां निधिः ॥ ४८ ॥ बद्धयित्वा दृशल्लेषां, प्रतिमां न्यस्याः
तत्पुरः । पोतेनोत्तीर्य पायोधिमार्यदेशमियाय सः ॥ ४९ ॥ सप्तक्षेत्र्यां धनान्युत्त्वा, मूर्तिं त्रेप्याऽभयाय ताम् । व्रतार्थमुच्चचारोच्चैः, सूत्रं
सामायिकं स्वयम् ॥ ५० ॥ व्योम्यवादीन् तदा देवीदानीं भो! मा महीर्घ्रतम् । आस्ते भोगफलं कर्म, तवाद्यापि पुराऽर्जितम् ॥ ५१ ॥
कृत्वा तदधुतमिवादाय श्रामण्यमार्द्रकिः । साधुः प्रत्येकबुद्धोऽसौ, विजह्ये विधिवत् महीम् ॥ ५२ ॥ इतश्च भूशिशोरोत्तं, श्रीवसन्तपुरं
पुरम् । तत्रासीद् देवदत्ताख्यः, श्रेष्ठी धनवतीपतिः ॥ ५३ ॥ च्युत्वा धन्धुमतीजीवो, धनवत्युदरोद्भवा । श्रीमतीनामतः ख्याता,
देवदत्तस्य पुत्र्यभूत् ॥ ५४ ॥ धात्रीभिर्बाल्यमाना सा, कल्पयद्गीव जङ्गमा । पांडुक्तीडोचितावस्थां, प्रपेक्षेः पुण्यनिम्नगा ॥ ५५ ॥ तत्रैष
देवयोगेन, मुनिर्देवकुलान्वरे । तस्यौ प्रतिमया मायासुकः शिवसुतोन्मुखः ॥ ५६ ॥ श्रीमती स्वयसुल्यवालिकाभिरदाऽऽकुला ॥ क्रीडार्थ-
मागता देवकुले तन्मुनिपाविते ॥ ५७ ॥ क्रीडन्त्यलाः कुमार्योऽथ, स्तम्भान् स्वरुचि वत्रिरे । वृतो वदन्यो भर्त्सेति, बालक्रीडा ह्यनेकधा
॥ ५८ ॥ श्रीमत्या स वृतः स्तम्भमुद्धर्यिः स्तम्भनिम्बलः । साधु साधु वृता इति, नमःस्योवाच देवता ॥ ५९ ॥ ववर्षा दिव्यरत्नानि,
देवी तद्दरणीत्सवे । सत्यङ्कारं ददाने च, घनगर्जितपूर्वकम् ॥ ६० ॥ गर्जोरवमयात् श्रेष्ठिपुत्री लम्पिर्(पैः)पादयोः । विजह्येऽन्यत्र सापायं,
स्नानमित्यार्द्रकिर्मुनिः ॥ ६१ ॥ अस्वामिकं घनं राक्ष, इत्यागात् तत्पुराधिपः । आदातुं रत्नदृष्टिं तामादिशदा(चा-)त्मपूरुषान् ॥ ६२ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे दि-
तीयोऽथः ।

आर्द्रक-
महर्षि-
सम्बन्धः ।

॥ ११५ ॥

तेऽपि तां संवृष्टान्तो, दृष्टशुद्धन्दशुकान् । नागलोकद्वारमिव, स्फारस्फूत्कारकरिणः ॥ ६३ ॥ श्रीमतीवरणे दत्तमिदं रत्नाक्षि देव्यवक् ।
 श्रेष्ठी जग्राह तत् सर्वं, स्व(स्व)स्थानं राज्ञनोऽप्यगात् ॥ ६४ ॥ वरास्तद्वरणायैयुः, कुल-शीलादिशालिनः । वृणु, वत्से ! स्वरुचितं, वरमित्याह
 तत्पिता ॥ ६५ ॥ साऽऽह तात् । वरो वत्रे, यस्तु देवकुले स मे । वरोऽपरो नानुमेने, त्वयाऽप्येतद् घनप्रहात् ॥ ६६ ॥ सकृद् जल्पन्ति
 राजानः, सकृद् जल्पन्ति पण्डिताः । सकृत् कन्याः प्रदीयन्ते, वाला अपि पठस्यदः ॥ ६७ ॥ श्रेष्ठयूचे स कथां वत्से !, प्राप्स्यते ? यत्
 नवं नवम् । पुष्पं पुष्पन्यय इव, सेवते स्थानमन्वहम् ॥ ६८ ॥ प्राप्तोऽपि स कथाञ्चिद् वा, वद केनोपलक्ष्यते ? । यतो भ्रमन्ति
 वह्यो, भिक्षवस्तत् लजाऽऽप्रहम् ॥ ६९ ॥ श्रीमत्याह तदा तात् !, वानर्येव विलप्रया । गर्विमीत्या मुनेर्योर्दृष्टं लक्ष्मास्ति निखुलम्
 ॥ ७० ॥ तेनोपलक्षयिष्यामि, लक्ष्मणा तत् ममादिश । यातायातमुक्षूणां, भिक्षार्पणविधौ पितः ! ॥ ७१ ॥ एवमस्त्विति तातोक्ता,
 भिक्षामागतभिक्षवै । इत्वा सा वन्दनव्याजाद्, वीक्षते लक्ष्म पादयोः ॥ ७२ ॥ द्वादशेऽष्टे गतेऽप्येद्युर्दिङ्मूढोऽत्रागतो मुनिः । तयो-
 पलक्षितः सम्यक्, पादयोर्लक्षणेक्षणात् ॥ ७३ ॥ लगित्वा पादयोरुचे, लक्त्वा मां सेदयिन्दुवत् । तदा गतोऽभूरधुना, कथं यास्यसि हे
 त्रिय ! ? ॥ ७४ ॥ चेद् यास्यसि वलात्कारात्, श्रुत्वाऽऽत्मानं तदाऽप्रिसात् । स्त्रीहत्यापातकं दास्ये, तव लोकेऽतिमर्हितम् ॥ ७५ ॥ तया
 राक्षा जनैश्चान्यैः, श्रेष्ठिनाऽभ्यर्थितो भृशम् । मुनिर्मेने सरन् दिव्यां, वाचं च व्रतवारकाम् ॥ ७६ ॥ भुञ्जानस्य तया सार्द्धं, भोगांस्तस्या मुनेः
 क्रमात् । गार्हपत्यकीर्त्तनं सूनुर्जज्ञे ही ! कर्मणां गतिः ॥ ७७ ॥ मातुर्मनोरथैः सार्द्धं, यद्वमानोऽर्भकोऽभवत् । उद्धसद्रसनो वक्तुं, राजकीर्ण
 इयोत्सुकः ॥ ७८ ॥ तावन्माने सुते जाते, पत्नी प्राहाऽऽर्द्रकासुतः । प्रिये ! जातः सहायस्ते, पुत्रोऽयं प्रत्रजान्यहम् ॥ ७९ ॥ श्रीमती
 धीमती ज्ञापयितुं सूनोस्तदाद्रुकेः । कर्त्तनं कर्तुमारेभे, तर्कुमादाय कर्कशम् ॥ ८० ॥ इतश्चागाद् रममाणः, पुत्रः पप्रच्छ मातरम् । तर्कुर्कर्म

किमारुह्यमन्वेतरज्जनोचितम् ? ॥ ८१ ॥ माताऽऽह जात ! चातस्ते, प्रप्रजिष्यति साम्प्रतम् । शरणं तर्कुरेवैको, निर्नोथाया भवांल्लघुः ॥ ८२ ॥ बाल्याद् बालोऽलपत् लह-मन्मनैरक्षरैः प्रसूम् । बद्धाऽवस्थापयिष्येऽहं, भव स्वस्थाऽऽत्मवीजिनम् ॥ ८३ ॥ ततोऽन्वाकर्तितं सूत्रमादायावेष्टयत् पितुः । चरणौ श्रीमतीसूनुर्लालाभिरूर्णनाभवत् ॥ ८४ ॥ लह-मन्मनया वाचा, चेष्टया स्पष्टया तथा । स्नेहाद्रि-आर्द्रकासुः, सूनेर्दध्याविदं हृदि ॥ ८५ ॥ यावन्तः शिशुनाऽनेन, मद्ब्रह्मोः सूत्रवेष्टकाः । दत्तास्तावन्ति वर्षणि, करिष्येऽव्यस्थिति गृहे ॥ ८६ ॥ गणितास्तनुयन्घास्ते, बभूवुर्द्वादशासिलाः । तस्यौ तावन्ति वर्षणि, गार्हस्थ्ये श्रीमतीपतिः ॥ ८७ ॥ यामिन्याः पश्चिमे यामे, दध्यौ पूर्णाययौ सुधीः । धिद मुधाऽऽत्मा व्रतत्यागाद्, भवाब्धौ पासितो मया ॥ ८८ ॥ व्रतभङ्गादनायोर्योऽहं, हृदैव प्राग्भवेऽभवम् । लजन् जानन्निदानीं तद्, गतिः काऽतः परं मम ? ॥ ८९ ॥ प्रक्षालयामि चाऽऽत्मानं, पस्त्रिज्य तपोऽभिना । अग्निशौ-षांशुकमिव, तमिदानीमपि शुभम् ॥ ९० ॥ ततो वैराग्यतः पत्नी, स सम्भाष्यानुमान्य च । यतिलिङ्गमुपादायाचालीद् राजगृहं प्रति ॥ ९१ ॥ तदन्तराले सोऽद्राक्षीत्, सामन्वशतपञ्चकम् । कल्पिताऽऽजीविकं चौर्यदृत्त्या स्वगृहसेवकम् ॥ ९२ ॥ उपलक्ष्य नमस्त्रके, स तैर्मुनिरथावदत् । कोऽयमाजीविकोपायो, भद्रा ! भद्रापहोऽस्ति वः ? ॥ ९३ ॥ तेऽवोचन् वञ्चयित्वाऽस्मान्, पला-यिष्ट यदा फचित् । तदा वयं हिया वक्तुं, नेशा दर्शयितुं प्रभोः ॥ ९४ ॥ देशात् निर्गत्य पश्यन्तस्त्वां भ्रान्ताश्चिरसुर्वराम् । जीवा-मश्रीरिकाष्टस्या, नोपायोऽन्योऽनुजीविनाम् ॥ ९५ ॥ मुनिराह महाकष्टमायातं भवतां परम् । पुण्यानुबन्धि तत् पुण्यं, कायं प्रेत्य-मुखावहम् ॥ ९६ ॥ अर्हिसा सत्यमस्तेयं, ब्रह्मचर्यमलण्डितम् । आकिञ्चन्यं वे(चे)ति धर्मः, सर्वशोक्तो मतोऽस्तु वः ॥ ९७ ॥ ते प्रोचुर्भद्रकात्मानो, यथा प्रसुरमूः पुरा । तथा गुरुर्भवेदानीं, दीक्षादानेन नाथ ! नः ॥ ९८ ॥ ततः प्रब्राज्य तान् सर्वान्,

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

आर्द्रक-
महर्षि-
सम्बन्धः ।

॥ ११६ ॥

महाऽऽयाऽऽद्रकिमुनिः । ननु श्रीवीरनन्दनमभिराजगृहं ययौ ॥ १९ ॥ तस्यपंगच्छतो मागे, गोशालो मिलिनोऽन्तरा । विपारं
 कर्तुमासे, यद्भ्रविनयं हृदा ॥ १०० ॥ सोऽनन्द विफळं कष्टानुष्ठानमगिळं मुने ! । कारणं नियतिरेय, केवलं मुग्ध-दुःखयोः ॥ १०१ ॥
 मुन्या(-निरा-)द्द नियन्तरेय, मक्षासाल् पौरुं महल । गुरुत्यान् नियतरेय, विफळान्नेऽरिष्ठाः क्रियाः ॥ १०२ ॥ भ्रमसि न्यायसिद्धयर्थं, कुठरे
 भोजनोपसम् । पौरुं पौरुस्यैतन्, नियतेनु न केवलम् ॥ १०३ ॥ तथा पतति न्यादम्भो, भृगुगतासि तद् मयेत् । यत्किञ्चा नियनिन्त्या
 यन्निष्ठमपि गोरुम् ॥ १०४ ॥ एवं निरुत्तीचके, गोशालो मुनिनाऽमुना । तुदुः कौतुकायाता, भूपराः सेचराश्र तम् ॥ १०५ ॥ तज्ज स
 मुनिर्हस्तिगणमाश्रममाययौ । उष्ठानायाऽऽपक्षिहस्तिमांताऽऽकुलोदजम् ॥ १०६ ॥ श्यामास(लाम)पिया दस्युन्प्रस्थाय्यापसा इति ।
 ग्या-तिशिर-नत्स्याश्रेः, किमप्येः प्राणिभिर्दतेः ? ॥ १०७ ॥ परमेष्ठो हतो हन्ती, येनाऽऽवृते भवेद् षट्पुः । पावं स्मोक्तमिति शिया, तेऽभन्नि
 करिणः पत्नम् ॥ १०८ ॥ भार(बभार)दृढलया(ला) यस्तस्त्रैकनैः करि महान् । पुण्यतुन्न इरेतस्य, तेनाऽऽगारुषणा मुनिः ॥ १०९ ॥ यन्गमानं
 जनेर्भवेयैर्लालन्यन्ममार्कैः । तस्माद्द्रकुमुनि वीक्ष्य, मद्रकः कथंचित्तयत् ॥ ११० ॥ धन्या अमी जना येऽजुं, वन्दन्ते मस्तिनोरिताः ।
 भयानि दृढन्यामुणो, यन्नेऽहमप्यजुं तथा ॥ १११ ॥ मुनेर्दशनतमस्य, गरुडस्येव दशानात् । अयःपारा नागपारा, व्यनीयन्तेय,
 तदथणम् ॥ ११२ ॥ स गत्रः दृढलागुणोऽभ्यगार्थिर् यन्दिजुं मुनिम् । पत्रायात्रकिरे लोकाः, पुरःन्यास्रथिवान् मुनिः ॥ ११३ ॥
 ततो गताम तं साजुं, सत्कुम्भफलः करि । कदलीशीतलांनस्य, सृष्ट्वांस्त्रीन् मुदमान च ॥ ११४ ॥ स त्रिम्पपा हसा पश्यन्, मुनि
 हन्ती गतो पत्नम् । गजभोजगतः दुब्धानापमालेन बोधिताः ॥ ११५ ॥ गत्या श्रीवीरपारान्ते, जगृन्नेऽगिष्ठा त्राम् । मामभ्यः
 श्रेणिकोऽप्रागात्, सित्रं धुतेभगोक्षणम् ॥ ११६ ॥ भषया गत्या मुनिं धर्मलभातिरगमयात् । पश्यत् भगवंश्रिणामपि मे

हस्तिमोक्षणात् ॥ ११७ ॥ मुनिः स्नाह तथा नामूढ, दुष्करं करिमोक्षणम् । तर्कतन्तुपात्रमोक्षो, यथाऽमूढ दुष्करो मम ॥ ११८ ॥
राक्षा पृष्टोऽवदत् सर्वां, तर्कतन्तुकथो मुनिः । आत्मनः प्रतिबोधं चाभयमधिप्रयोगजम् ॥ ११९ ॥ मदर्थं प्रेषिता मन्त्रिन्!, त्वयाऽहं-
त्सतिमा तदा । तां वीक्ष्य(द्वान्) प्रतिमां जातिस्मारीभूयाऽऽहंतोऽभवम् ॥ १२० ॥ किं न दत्तं त्वया मन्त्रिन्! ?, किं मे नोपकृतं त्वया ? ।
अनार्यपङ्कमप्रोऽहमुद्युतो बुद्धितो यतः ॥ १२१ ॥ श्रेयोभिर्वद्धसे मन्त्रिन्त्रिलुक्त्वा मुनिरार्द्रकिः । राजगृहे तदाऽऽयातं, श्रीमद्वीरं
नमोऽकरोत् ॥ १२२ ॥ तत्पादसेवयाऽऽत्मानं, पवित्रीकृत्य कृतवित् । आर्द्रकर्षिः क्रमात् प्राप, महानन्द्यदक्षियम् ॥ १२३ ॥
इति श्रीआर्द्रकुमारमहर्षिप्रवचनः ॥

अथोदकर्षिं गाथाद्वयेन सुवन्ति—

नालंदाए अद्वतेरसकुलकोडिकयनिकासाए । पुच्छिय गौयमसामिं, सावयवयपचक्खवाणबिहिं ॥ १०२ ॥
जो चरमजिणसमीवे, पड्विबधो पंचकजामियं धम्मं । पेढालपुत्तमुदयं, तं वंदे सुणियसयलनयं ॥ १०३ ॥

व्याख्या—‘तम्’ उदकनामानं मुनिं वन्दे इति द्वितीयगाथान्तै क्रियायोगः । स कः ? यः ‘चरमजिनसमीपे’ श्रीवीरान्तेप्रतिपन्नः ‘पञ्चया-
मिकं धर्म’ पञ्चमहाव्रतरूपं, किं कृत्वा ? पृष्ट्वा, कं ? गौतमस्वामिनं’ चरमार्हतप्रथमशिष्यकं श्रावकव्रतप्रत्याख्यानविधि, कस्यां ? ‘नालन्दायां’
राजगृहवाहिरिकायां, किंविशिष्टायां ? अर्द्धत्रयोदशकुलकोटिकृतनिवासायाम् । इति गाथाद्वयार्थः ॥ १०२—१०३ ॥ माधार्थव्याघाम्—

राजगृहवाहिरिका नालन्दाऽऽख्याऽभवद् मुनि । तत्र श्रीगौतमस्वामी, बिहरन्नन्यदाऽऽयौ ॥ १ ॥ तत्र मेतार्थगौत्रीयो, भगवानु-
दकाहयः । पेढालपुत्रः श्रीपार्श्वीपत्यमासीत् महासुनिः ॥ २ ॥ स जातसंशयोऽभ्येलाबादीदेवं गणाधिपम् । आयुष्मन्निह प्रष्टव्यः,

कथार्णवा-
ङ्कायां इत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

आर्द्रक-
महर्षि-
सम्बन्धः ।

उदकमुनि-
सम्बन्धः ।
॥ ११७ ॥

उदकमुनि-
सम्बन्धः ।

सुजातमुनि-
स्वप्नम् ।

सुरसंग-
प्रसिद्धिमुनि-
वर्णनम् ।

प्र(स)देशः कश्चिदस्ति मे ॥ ३ ॥ तं मे स्पष्टं यथाष्टं, व्याकुर्विति जगौ प्रमोः । ध्रुत्वा क्षान्धाम एवर्षे !, लाहोदकमुनिस्वतः ॥ ४ ॥ कुम्भार-
पुत्रा निर्मग्याः, सन्ति प्रवचनं च तै । प्रवदन्तो भवत्सत्कन्यामुष्मन् ! प्रतिपत्तन् ॥ ५ ॥ श्रमणोपासकं प्रत्याख्यापयत्येवमन्यहम् । नान्यत्र
चाभियोगेन, चोरप्रहविमोक्षणात् ॥ ६ ॥ इत्यादिविस्तरः सूत्रकृताङ्गसूत्रतो दुर्घः । श्रेयो नास्माभिरुक्तोऽत्र, प्रन्यगौरवर्मीतितः ॥ ७ ॥
उदकपिस्ततोऽवादीद् गौतमं छिन्नसंशयः । भवदुष्कमिदं सर्वं, श्रद्धये रोचयाम्यपि ॥ ८ ॥ तमूचे गौतमः सम्यग्, रोचयित्वा हितं
शुभ । उदकपिस्ततोऽवादीद्, गौतमं रचिताञ्जलिः ॥ ९ ॥ चतुर्यामाद् पञ्चयानं, सम्प्रति श्रमणं वृषम् ॥ मुने ! विदुर्मुमिच्छाम्युपसम्पद्य
त्वयोदितम् ॥ १० ॥ गौतमं समादाय, ययो वीरान्तिकेऽप्या सः । ऊचे विदुर्मुमिच्छाम्याश्रित्य धर्मं प्रमूदितम् ॥ ११ ॥ न कार्यः
प्रतिवन्धोऽत्र, प्रमोर्याक्यं निशम्य सः । पञ्चयानं प्रतिपद्य, धर्मं विदुतवान् महीम् ॥ १२ ॥ इत्युदकमुनिसम्बन्धः ॥

अथ सुजातमुनि सौति—

आसी सुरसादिषा, सीलं रूपं च जस्स जयपयडं । तं निम्बतं वंदे, सिद्धि पत्तं सुजायारिसि ॥ १०४ ॥
व्याख्या—'ते' प्रसिद्धं सुजातार्थं वन्दे । यस्य 'आसीत्' वमूय 'सुरसादिषा' देवतासाक्षिच्यं प्राकृतत्वात् खीलिङ्गत्वम् । 'चः'
पुनः 'शीलं' स्वभावः, रूपं 'जगति' विधे 'प्रकटं' प्रकाशं, तं किंविशिष्टं ? निष्कन्तं सिद्धि प्राप्तं च । इति गायार्थः ॥ १०४ ॥
भावार्थस्तु प्राग् वारत्तकमहर्षिप्रवचन्याधिकारे वृत्तित एव ॥

अथ श्रीसुदर्शनश्रेष्ठिमुनि नमरुर्वन्ति—

गिह्णिणो वि सीलकणयं, निषडियं जस्स वसणंरुसवट्ठे । तं नमिमो सिवपत्तं, सुदंसणरिसि महासत्तं ॥ १०५ ॥

व्याख्या—व्याख्या सुगमैव । नवरम्—‘गिहिणो वि’ त्ति गृहस्थस्यापि शीलकनकं “निघडिचं” ति ‘निघृत्तं’ निष्पन्नं परं कोटि प्राप्तमिति यावत् । कस्मिन् ? व्यसनकपपट्टे, अयं भावः—यथा हि कपपट्टे कपितं काञ्चनं शुध्यति तथाऽयं भगवान् व्यसनकपपट्टे सुतरां शुद्धोऽभूदिति ॥ १०५ ॥ अत्र केचित् प्रक्षेपरूपां गाथां पठन्तीमायपि—

खंतिखमं उरगतवं दुक्करतवत्तेय-भागसंपन्नं । किन्नरगणेहिं महियं, सुदंसणरिसिं महासत्तं ॥ १०६ ॥

व्याख्या—व्याख्या तु सुगमत्वात् नोक्ता । स्वयमेवाभ्यूह्या ॥ १०६ ॥ भावार्थस्तु कथानकगम्यः । तेषदम्—

अस्त्यङ्गविषये चम्पापुर्यां श्रीदधिवाहनः । पार्थिवस्तत्रिया रूपपानमनाऽऽभयाहया ॥ १ ॥ तत्राजनिष्ट धर्मिष्ठः श्रेष्ठी श्रेष्ठजनेष्ट-
कृत् । श्रीमानृपभदासाख्योऽर्हदुदासी तत्रिया प्रिया ॥२॥ तयोरेकोऽस्ति महिषीपालकः सुभगाह्वयः । स चारयति भद्रात्मा, महिषीः
शाडुलावनौ ॥ ३ ॥ हिमत्तौ सोऽन्यदा आयमागच्छन् सदनं प्रति । कायोत्सर्गस्थमद्राक्षीत्, मुनिं मार्गे निरन्धरम् ॥ ४ ॥ स्फुति शीते पत-
लेप, हा ! निरावरणः कथम् ? मुनिर्भोवीति चिन्ताऽर्त्तः, कथञ्चिदनयत् निशाम् ? ॥५॥ महिषीर्महिषीपालः, पुरस्कृत्याऽऽत्मनः प्रणे ।
सवे(चे)लमचलत् साधुमपश्यच्च तथास्थितम् ॥६॥ नत्वाऽऽसांचक्रिवान् स्तोकं, सुभगो मुनिसन्नियौ । उदियाय रविस्तावद्, द्वेषाऽप्यस्य
तमोऽपहः ॥ ७ ॥ मुनीन्द्रो द्राग् नमो अर(रि)हेताणमित्युदीर्य सः । व्योमोत्सपात पक्षीव, शुश्राव सुभगोऽप्यदः ॥ ८ ॥ इयं स्वगामिनी
विद्या, जानन्निति स सन्मतिः । जज्ञाप तत्पद तिष्ठन् ; स्वप्न ज्ञापद् गृहे बहिः ॥ ९ ॥ श्रेष्ठिश्रेष्ठोऽन्यदाऽपृच्छत्, कासं पदमिदं त्वया ? ।
सोऽवक् स्वगामिनी विद्या, मयाऽऽस्त्यर्पि(प्रे)मुखान् सुरान् ॥१०॥ न व्योमगामिनी विद्या, केवलं भद्र ! किं त्वियम् । स्वर्गापवर्गयो-
र्योगदात्री पानी यथाऽन्धसाम् ॥११॥ तेनोच्छिद्येन नो जप्याऽप्युह्या यान्त्यधिदेयताः । इत्युक्त्वाऽपाठयत् श्रेष्ठी, सर्वां तस्मै नमस्कृतिम्

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे द्वि-
तीयोऽशः ।

सुदर्शन-
श्रेष्ठिसुनि-
वर्णनम् ।

॥ ११८ ॥

॥ १२ ॥ घरां घाराघरे घाराघोर्णीभिर्निरन्तरम् । पूरयत्यथ महिपीलांत्याऽगात् सुभगो घटिः ॥ १३ ॥ तदाऽचिञ्चन् महिष्योऽन्यक्षेत्रे
सीत्वां नदीं हृतम् । सोऽचिन्त्यदुपालम्भो, माऽऽयासीत् स्वामिनो गम ॥ १४ ॥ ततः स्रगामिनीविधां, बुद्ध्वा ध्यात्वा नमस्कृतिम् ।
शम्पामदादसौ नद्यां, स्थाणुविद्धो मृतो हृदि ॥ १५ ॥ नमस्कृतिस्मृतियशात्, मराल इव मानसे । सुखप्रसूचितः युद्धौ, सोऽर्हद्दास्या
अवातरत् ॥ १६ ॥ पुण्यानपूरयत् श्रेष्ठी, तृतीये मासि दोहदान् । कालेऽन्या सुयुवे सूत्रं, नाम्नाऽऽऽकृत्या सुदर्शनम् ॥ १७ ॥ चर्द्धमानः
कलाशालीन्दुलेखेव सुदर्शनः । केषां चेतत्रकोरणां, न जहाराक्षिगोचरः ? ॥ १८ ॥ द्विधा मनोरमां कन्यां, पितृभ्यां परिणायितः ।
एतयेवेन्द्र इन्द्राण्या, स भोगान् युमुजे समम् ॥ १९ ॥ कपिलेन समं ग्रीतिरमूत् तस्य पुरोधसा । सद्गोष्ठीनिष्ठयोरिष्टः, कालो याति
तयोर्द्वयोः ॥ २० ॥ एक्रान्तेऽष्टच्छदन्येयुः, कपिलं कपिला प्रिया । प्रियाद्यत्वे फ यासि, त्यक्त्वा कार्यलिं वेदमनः ? ॥ २१ ॥
सोऽयत् सुहृद्गोष्ठीनिष्ठो, नान्यत् कार्यं सरान्ययि ! । साऽष्टच्छत् को वयस्यले ? , स्मित्वा स्नाह पुरोहितः ॥ २२ ॥ पुण्यनैपुण्य-लावण्य-
सौजन्यादिगुणोत्तर-गारः । किमथापि न मन्मित्रः, धृतः धृत्या सुदर्शनः ? ॥ २३ ॥ विशदैसद्गुणैश्चित्रं, कपिला रक्तवामगात् । तदासुपायं
ध्यायन्ती, गन्मयोन्मथिता सिता ॥ २४ ॥ गूरुकार्येऽन्यदा राशा, प्रेषितः कपिलः कचित् । कपिलाऽवसरं शाल्वा, श्रेष्ठयोष्ठोऽगादुवाच
च ॥ २५ ॥ निर्दिगंधं यापया स्निग्धं, श्रेष्ठिन् ! स्वदृष्टिदृष्टितः । शीघ्रमाथासयाभ्येत्य, दग्धं द्रुममिवाग्नुदः ॥ २६ ॥ सत्रसदास्तरं गत्वा,
श्रेष्ठयाचष्ट रा मे सुहृत् । बालीति ? कपिलाऽयोचत्, निर्योतेऽस्त्रि(च)मुहृत् तव ॥ २७ ॥ इत्युस्त्वाऽसौ प्रमादीय, निगोद्रे सदनान्तरे ।
नीतलायाऽथ शठिति, जटितः (दत्तः) कपाटसम्पुटः ॥ २८ ॥ नीवीपन्धरुया मुफकश्रुता सा सुदर्शनम् । कामुपा कामयागास, निघामं
कामपिहला ॥ २९ ॥ प्रत्युत्पन्नमतिः श्रेष्ठी, स्नाह यूनां मनोमतम् । इदमेव परं मुग्धे !, श्रेष्ठ्ये(श्रीयो) नाऽग्नि निष्ठम्बितः (ऽन्यन्तम्) ॥ ३० ॥

विलक्षा गच्छेति वादिनी कपिला द्रुतम् । द्वारमुद्घाटयामास, निराशास्याऽऽशया सह ॥ ३१ ॥ भिन्नग्रन्थिखि जीवो, मिर्गि-
त्याऽऽस्पदवस्तवः । न गन्तव्यं मयाऽन्येषां, जगद्वाभिग्रहं गृहे ॥ ३२ ॥ ययौ क्रीडितुमन्येद्युरयाने दधिवाहनः । सुदर्शन-पुरोधेभ्यः,
समं सामन्त-मन्त्रिभिः ॥ ३३ ॥ यानारूढाऽभया राज्ञी, दधिवाहनमन्वगात् । इन्द्राणीव सुरेन्द्रं द्राक्, सख्या कपिलयाः समम् ॥ ३४ ॥
पद्सीखिव पट्पुत्रैर्युता याता मनोरमा । तां वीक्ष्य कपिलाऽष्टच्छद्, राज्ञीं केयं पुराऽङ्गना ? ॥ ३५ ॥ राश्याह सखि ! किं वेत्सि, नेमां
सुदर्शनप्रियाम् ? । साऽऽहेक्षोः फलवत् तर्हि, कुतोऽस्याः सुतसम्भवः ? ॥ ३६ ॥ राश्वयोचदसम्बद्धं, जल्पार्कै ! जल्पसीह किम् ? ॥ तुल्यं
हि राज्ञां(त्र)रङ्गानां, लक्षणं पुत्रलक्षणम् ॥ ३७ ॥ साऽऽद्यायं देवि ! पण्डोऽस्ति, सित्वा साह नृपप्रिया । धूर्ते ! वृष्टाऽसि किं क्वाप्याहतेन
श्रेष्ठिनाऽमुना ? ॥ ३८ ॥ उयाच वदन्नां प्राच्यां, स्वस्य राश्वेऽयं परस्त्रीपु, पण्डो न त्वात्मनः स्त्रियाम् ॥ ३९ ॥
हं मुग्धे ! वद्विताऽसीति, हसन्त्याह नृपप्रिया । ततो मन्दाक्षवैलक्ष्यादाख्यदेवं द्विजाङ्गना ॥ ४० ॥ वद्विता सत्यमस्म्यस्मि, मुग्धा तेऽपि
विदग्धता । साम्प्रतं ज्ञास्यते लग्नं, चेत् समं रमसेऽमुना ॥ ४१ ॥ सगर्वमभयाऽवादीत्, मुग्धे ! वार्ता हमुष्य का ? । मूर्पोऽपि, भ्रूलतो-
त्क्षेपमात्रेण ध्राम्यते मया ॥ ४२ ॥ स्त्रीणां कटाक्षविक्षेपात्, पुष्यन्त्येकेन्द्रिया अपि । पद्माक्षस्य मनुष्यस्याऽमुष्य क्षौमे कियान् श्रमः ?
॥ ४३ ॥ हले ! सहेलं यद्येनं, न रमेऽसौ विशामि तत् । इत्युक्त्वा ते वनं गत्वा, सार्यं स्वगृहमीयतुः ॥ ४४ ॥ प्रतिज्ञां पण्डिताख्याया,
घात्र्यास्त्रामभयाऽनदत् । घात्र्याह पुत्रि ! तत्सङ्गसङ्गरः सुकरो न ते ॥ ४५ ॥ सामान्योऽप्यास्तिकः स्त्रीभिरक्षोभ्योऽर्हन्मतानुगः । धर्मध्या-
नेकतानस्य, सुदर्शनस्य का कथा ? ॥ ४६ ॥ शेषाहेर्यः शिरोरत्नमुद्धरेत् सिंहकेसरान् । शुवचक्रं चालयेत्(कचालने) शकः, स तु तच्छील-
चालने ॥ ४७ ॥ कथमायालयसावत्रायतोऽपि रमते कथम् । त्वया परस्त्रिया सार्द्धं ?, साधु तत्र कृतं सुते ! ॥ ४८ ॥ साऽऽहेदं तु कृतं

कथार्णवा-
ङ्गायां धृत्ता
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

सुदर्शन-
श्रेष्ठिसुनि-
वर्णनम् ।

॥ ११९ ॥

क्रिन्तु दर्शयोपायसम्भ ! मे । घात्र्याह नित्रयस्ते चेदुपायोऽस्त्येक एव हि ॥ ४९ ॥ श्रुत्यागारे स पर्वोदे, कायोत्सर्गेण विद्यति । मूर्त्तौ
 योग इगनेयोऽपरोऽवसरोऽपि न ॥ ५० ॥ इत्यत्र कौमुदीपरमदिने राजाशया प्रजाः । क्रीडाथं जग्मुर्ग्याने, पटहोद्द्योपनोधिताः ॥ ५१ ॥
 श्रीमान् सुदर्शनः श्रेष्ठी, च(चा)तुर्मास(सि)रुपवन्ति । तस्यौ विश्वस्य राजानं, तदा घर्मचिकीर्गृहे ॥ ५२ ॥ अभयां पण्डिताऽवोचदत्त
 शेषं त्वया गृहे । प्रतिक्षापूर्णकृते, कृत्वा किञ्चित् श्रयोत्तरम् ॥ ५३ ॥ भुञ्जं शिरोऽर्त्तिरन्तीति, दम्भेनाऽऽवृच्छ्य सा नृपम् । तस्यावन्तः-
 पुरान्तःस्था, फपटोक्तपाटना ॥ ५४ ॥ लात्रार्थोदिनिचीनन्ति, विषाय विधिनाऽहंताम् । प्रगृह्य पौषधं श्रेष्ठी, तस्यौ प्रतिनया निशि
 ॥ ५५ ॥ पण्डिता यानमारोप्याऽभयार्थं तं तथास्थितम् । यश्चाकृतिरिति द्वाःशैरनिरुद्धाऽऽर्षयत् मुदा ॥ ५६ ॥ श्रूलतोत्सोपकोदण्डा कटा-
 क्षोन्मुच्छसायका । श्रेष्ठिनं सा व्यपाद् वेपथं, शृङ्गारैकवरक्रिणी ॥ ५७ ॥ हुं तपो दुस्तपं तप्तं, सुगधाद्य फलितं तव । मज्जस्य मुञ्च पातण्डं,
 मां रूपेणात्तरःसमाम् ॥ ५८ ॥ सन्नोपपीडमाश्लेषो, हावभावादिकाः क्रियाः । प्रहार इव यन्मात्रो, सर्वास्त्रस्मिन् मुयाऽमवन् ॥ ५९ ॥ स
 विशेषाद् तपो ध्यानं, जप्रोद्देदं त्वभिप्रहम् । पारयामि तदोत्सगं, मुच्ये चेत् सद्ददात्तः ॥ ६० ॥ नर्मभिः कर्मभिर्ध्यानवर्ममृद् बहु-
 पाऽप्यसौ । तयोपसर्गितो घालया मेठरिष नाक्षुमत ॥ ६१ ॥ विलश्रीभूय दक्षासा, श्रेष्ठिनं सा ततोऽत्रवीत् । स्त्रियो सुग्ध ! मुया-
 सुष्टा, यथा हि विषमं विषम् ॥ ६२ ॥ हुम्येत् स यावदातद्धोक्तिभिर्नो मक्तिम(यु)क्तिभिः । तावत् नोर्विदार्यं स्वं, पूषकाराऽभया प्रगे
 ॥ ६३ ॥ रे रे प्राहरिकालूर्णमित्य पश्यन्तु मद्भुः । शीललोपमनिच्छन्त्याः, पाप्मना कीदृशं कृतम् ? ॥ ६४ ॥ क्धाविरे प्राहरिका, घृत-
 नागाधिपायुधाः । ददशुः श्रेष्ठिनं शान्तं, कायोत्सर्गस्थितं पुरः ॥ ६५ ॥ नैव सम्भवति हस्मिन्निन्द्रामेपरिवोद्गमः । इति सञ्चिन्त्य वैर्भूषो,
 विप्रतः हयमागमत ॥ ६६ ॥ राशे व्यजिषपद् राशी, सवाणं गद्गदस्तरम् । देयाहं मयदादेशादावासे, भावदागता ॥ ६७ ॥ तामद-

फाण्डकृष्णण्डोद्भेदमिवाप्रतः । अदर्शमेनं गोवक्त्रं, व्याघ्रं कपटधार्मिकम् ॥ ६८ ॥ कुर्वन् मच्छीललोपार्थं, लङ्घिं निर्लोठितः स तु ।
 पापो विदारयामास, मां रुपा नत्तरैः रतरैः ॥ ६९ ॥ अस्तम्भाव्यमिदं ह्यस्मिन्, दुग्धे पूतरका इव । विचिन्त्येति नृप्योऽपृच्छत्, श्रेष्ठिन् !
 श्रुति यथास्थितम् ॥ ७० ॥ प्रतिमास्थो न चोवाच, सत्यं श्रेष्ठ्यभयामयान् । राज्ञा ज्ञातं ततो जार-चो(चौ)राणो लक्षणं ह्यदः ॥ ७१ ॥
 क्रुधाऽऽदिदेश देवोऽथाऽऽरक्षकांस्तद्वधक्रमे । ततस्ते श्रेष्ठिनो भद्रं, कारयाश्चक्रिरे शिरः ॥ ७२ ॥ मपीलिप्तमुलं बद्धकरवीरस्त्रजं-गले ।
 संप्लुञ्चं सरासुढं, पुरोयादिवडिण्डिमम् ॥ ७३ ॥ उद्दिरन्तो मुखे जारदोपं तस्य न चेशितुः । निन्युरारक्षकालस्य, सद्भाभ्यर्णं सुदर्शनम्
 ॥ ७४ ॥ सतीमत्सिका वीक्ष्यासम्बद्धं तत्-मनोरमा । दृष्यो कदाचिदम्भोधिः, सीमां सुञ्चेत् न मत्पतिः ॥ ७५ ॥ जिनेन्द्रं मनसि
 कृत्योदिरय शासनदेवताम् । तस्यौ प्रतिमया गर्भागत्सेत्य मनोरमा ॥ ७६ ॥ उत्पातशान्तिर्मे पत्युर्भविष्यति यदा तदा । उत्सर्गं पार-
 यिष्यामि, नान्यथेत्यस्त्वभिप्रहः ॥ ७७ ॥ अत्रान्तरेऽभवद् व्योम्नि, दिव्या याणी मनोरमे ! । सान्निध्यं ते विधास्यामः, पत्युस्त्वं माऽ-
 घृति कृपाः ॥ ७८ ॥ इतश्चारक्षका निन्युर्वेदिभूसौ सुदर्शनम् । शूलिकायां न्ययुञ्जोमा, हाहाएवपरे जने ॥ ७९ ॥ जज्ञे दिव्यानुभावेन,
 शूलिका सिंहविष्टरम् । रत्नप्रहारा द्वाराश्च, धमूतुः श्रेष्ठिनो गले ॥ ८० ॥ केयूराण्यभवन् बाहोः, पादयोर्नूपुरान् पुनः । प्रीवायां
 प्रीवाभरणं, शक्यघावाश्च तत्तनौ ॥ ८१ ॥ ततस्तदद्भुतं राज्ञे, विज्ञप्तमधिकारिभिः । सतत्रो विसयस्मेरस्तत्रागान् पार्थिवः स्वयम् ॥ ८२ ॥
 दिव्यसिंहासनासीनं, नागलङ्कृतलङ्कृतम् । कल्पपृथ्विमिवैक्षिष्ट, साक्षाद् भूपः सुदर्शनम् ॥ ८३ ॥ ततः सर्वाङ्गमालिङ्ग्य, सानुतापं बहन्
 मनः । ऊचे पुण्यात्मनेकेन, मत्पुरं शोभतेऽधिकम् ॥ ८४ ॥ हा ! धिग्ं विचारश्चन्यस्याज्ञस्याऽज्ञानं ममेदृशम् । स्त्रीणां वचसि-विश्वसो
 यः कुर्यात् स करोतु हा ! ॥ ८५ ॥ दिव्या स्वदृष्ट्या दृष्टोऽसि, श्रेष्ठिन् ! जीवन् स्वकर्मभिः । इत्याद्युक्त्वाऽबदद् भूपः, क्षमत्याऽऽगो महा-

कथार्णवा-
 झायां दृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे द्वि-
 तीर्योऽज्ञः !

सुदर्शन-
 श्रेष्ठिमुनि-
 वर्णनम् ।

॥ १२० ॥

ऋषिमण्ड-
 लप्रकरणे
 ॥ १२० ॥

शय ! ॥ ८६ ॥ पट्टमस्कन्धमारोप्य, ततो राजा सुदर्शनम् । उद्यज्यजयारावमानयद् राजमन्दिरम् ॥ ८७ ॥ जनस्तां वद्धयामास,
ह्येत्कर्पात् मनोरमाम् । धार्मिके ! पारयोत्सर्गं, क्षेमेणाऽऽगात् पतिस्तव ॥ ८८ ॥ निर्वन्देन नृपपुष्टः, श्रेष्ठी तल्प्यमचीकथत् । सोऽव-
गचीकरः सर्वं, तर्हेवमहुवंस्तदा ॥ ८९ ॥ अभयानिग्रहे कुब्जं, श्रेष्ठी विज्ञप्य पार्थिवम् । अमयं दापयामास, पीडितोऽपीष्टुषु(स)द्रसः ॥ ९० ॥
सत्कृत्य दिव्यवस्त्राचैर्बहुमानपुरस्सरम् । प्राहिणोद् गजमारोप्य, पार्थिवः श्रेष्ठिनं गृहे ॥ ९१ ॥ जिनधर्मानुभावं तद्, वीक्ष्य साक्षात् क्षमा-
पतिः । पिपासुरिव पीयूषेऽहंद्दधमे प्रेमवानभूत् ॥ ९२ ॥ स्वभयाद्भया राक्षी, स्वमुद्रन्व्य व्यपद्यत । परस्मिञ्छिन्तितं पापं, प्रायः पतति
चाऽऽत्मनि ॥ ९३ ॥ कारागारादिवासारात्, संसारात् श्रीसुदर्शनः । विरक्तात्मा परित्रय्यामुपादत्तैकचित्ततः ॥ ९४ ॥ पण्डिता पाट-
लीपुत्रे, देवदत्तान्तिके गता । तत्पुरे वर्णयत्यस्य, शीलदाल्यं मुनेर्धुशम् ॥ ९५ ॥ सामर्यं गणिकाऽप्याख्यत्, किं वर्णयसि तं श्रुशम् ? ।
अङ्गुल्या नर्तयाम्यग्रे, यदि पश्यामि तं क्वचित् ॥ ९६ ॥ भ्रमन् गोचरचर्यायां, देवात् तत्रागतो मुनिः । कपटश्रावकीभूय, नीतः पण्डितया
गृहे ॥ ९७ ॥ बहुया द्वारमुन्मुद्याभ्यर्थितो देवदत्तया । मुनिर्न शीलमर्यादां, चालयाऽब्धिरिवासुचत् ॥ ९८ ॥ ततो जातातिर्वेदो, मुनि-
निर्गलय तद्गृहात् । श्मशाने प्रतिमया तस्यो, कर्मनिर्मूलनैकधीः ॥ ९९ ॥ व्यन्तरीभूतया तत्राऽभययाऽत्युपसर्गितः । सुदर्शनमुनिर्ध्यानतिरे-
कात् प्राप केवलम् ॥ १०० ॥ सुरैर्निर्मितमध्यास्य, सुवर्णकमलं मुनिः । मोहनिद्रापहां चक्रे, सुधादेश्यां स देशनाम् ॥ १०१ ॥ केचिद् यतित्वं
केचिच्च, श्रावकत्वं प्रपेदिरे । प्रबुद्धा चाभया देवदत्ता धान्यपि पण्डिता ॥ १०२ ॥ भव्यारविन्दवदनानि विकाराय तेजोराशिः सुद-
र्शनमुनिः स्वपदप्रचारैः । कर्मास्तभूधरमपास्य निरस्तशोकलोकामस्तकमणिथियमाससाद ॥ १०३ ॥ इति श्रीसुदर्शनमहर्षिकथानकम् ॥

अथ श्रीगाङ्गेयर्षिः प्रकृत्यते—

जीवाणुववाय-पवेसणाह पुच्छित्तु वीरलिणपासे । गिण्हितु पंचजामं, गंगेओ जयउ सिद्धिगओ ॥ १०७ ॥
व्याख्या—‘गाङ्गेयः’ मुनिः ‘जयतु’ जयमनुभवतु, किंविशिष्टः ? सिद्धिं गतः, किं कृत्वा ? “गिण्हितु” गृहीत्वा, किं ? पञ्चयामं
धर्ममिति गम्यम् । कस्मिन् ? वीरलिणपाशे । पुनः किं कृत्वा ? पृष्ठा, किं तत् ? उपपात-प्रवेशनादि, केषां ? जीवानाम् । इति गाथाशु-
रार्यः ॥ १०७ ॥ भावार्थश्रायम्—

अन्येषुः समवासापित्, श्रीवीरः सपरिच्छदः । चैले दूतिपलासा(शा)ब्धे, वाणिजप्रामसत्रिधौ ॥ १ ॥ तत्र पार्श्वजिनापत्यं,
गाङ्गेयः श्रमणाप्रणीः । स्थित्वाऽन्तेऽपृच्छदर्हन्तं, समर्थैश्चर्यशांलिनम् ॥ २ ॥ निरन्तरं सान्तरं बोत्पद्यन्ते नारका विमो ! ? । निरन्तरं
सान्तरं चोत्पद्यन्त इत्यवक् प्रमुः ॥ ३ ॥ तथाऽसुरकुमारदिपृच्छायां शैयमुत्तरम् । तदेवापृच्छदर्हन्तं, गाङ्गेयः पुनरप्यदः ॥ ४ ॥
पृथ्वीकायादयः स्वामिन् !, सान्तरं वा निरन्तरम् । उत्पद्यन्ते ? सान्तरं नोत्पद्यन्ते ते निरन्तरम् ॥ ५ ॥ द्वीन्द्रियादयश्चात्येवं, यावद्
वैमानिकाः सुराः । निरन्तरं सान्तरं चोत्पद्यन्त इत्यवक् प्रमुः ॥ ६ ॥ निरन्तरं सान्तरं बोद्धर्तन्ते नारकाः प्रमो ! ? । निरन्तरं सान्तरं
बोद्धर्तन्त इत्यवग् जिनः ॥ ७ ॥ पृथ्वीकायादयः स्वामिन् !, सान्तरं वा निरन्तरम् । उद्धर्तन्ते ? सान्तरं नोद्धर्तन्ते ते निरन्तरम् ॥ ८ ॥
निरन्तरं सान्तरं बोद्धर्तन्ते द्वीन्द्रियादयः । यावद् वैमानिका देवा, शैयं प्रश्नानुगोत्तरम् ॥ ९ ॥ सोऽपृच्छत् पुनरर्हन्तं, कतिवेश !
प्रवेशना ? । श्रीवीरः स्नाह गाङ्गेय !, कथ्यते सा चतुर्विधा ॥ १० ॥ नृ-तिर्यक्-नारकामर्त्यभेदात् ‘सा चतुर्विधा । गर्भजापर-
भेदेन, नरप्रवेशना द्विधा ॥ ११ ॥ इत्यादि बहुधा तस्य, प्रश्नोत्तरकदम्बकम् । शैयं प्रज्ञप्तिवो विज्ञेनात्रोकं ग्रन्थगौरवात् ॥ १२ ॥
पुनः स्नाह प्रनुल्लोकोऽयं पार्श्वस्वामिनोदिवः । लोक्यत इति चान्वयार्थद् युवो नित्यत्र शाश्वतः ॥ १३ ॥ नृ-तिर्यक्-नारकामर्त्यमवेप्यत्ति-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे दि-
तीयोऽद्यः ।
गाङ्गेयर्षि-
वच्छव्यता ।

॥ १२१ ॥

गाङ्गेयर्षि-
वक्तव्यता ।

जिनपालित-
र्षिप्रबन्धः ।

रङ्गिनाम् । यथाऽर्जितानामुदयान्, स्यात् शुभाशुभकर्मणाम् ॥ १४ ॥ इत्यादिकं प्रभोर्वाक्यं, स तदाकर्ण्य युक्तिमतम् । गाङ्गेयश्छिन्नसन्देहस्त-
सर्वज्ञमन्यत ॥ १५ ॥ कृताञ्जलिरथोरथाय, प्रभुं नत्वा व्यजिज्ञपत् । पञ्चयामं प्रभूपान्ते, धर्ममिच्छामि सेवितुम् ॥ १६ ॥ सप्रति-
क्रमणं पञ्चयामं धर्मं प्रपद्य सः । प्रभूपान्ते तदारभ्य, विजहारार्हदाज्ञया ॥ १७ ॥ व्रतमाराध्य गाङ्गेयो, बहून्यब्दानि निर्मलम् ।
सर्वदुःखक्षयं मोक्षं, लेभे कर्मक्षयोद्भयम् ॥ १८ ॥ इति श्रीपञ्चमार्ज्ञोक्तश्रीगाङ्गेयर्षिसम्बन्धः ॥

अथ जिनपालितर्षिं प्रस्तावयन्ति—

इक्षारसंगधारी, सीसो वीरस्स मासिएण गओ । सोहम्मे जिणपालियनामा सिञ्झिस्सइ विदेहे ॥ १०८ ॥

व्याख्या—व्याख्यायः सुगम एव ॥ १०८ ॥ भावार्थश्चायम्—

चम्पायां पुरि माकन्द्यभिधानः सार्थपोऽभवत् । तस्याभूतां सुतौ ख्यातौ, जिनात् पालित-रक्षितौ ॥१॥ वारानिकादशाम्भोधौ, बाह-
नानि प्रपूयं तौ । तारुण्येऽर्जयतो भूरिव्यवसायवशाद् धनम् ॥२॥ तौ द्वादशमवेलायां, पितृभ्यां वारितावपि । प्रपूयं यानपात्राणि, चेल-
तुर्बाद्धिबल्मनि ॥३॥ भद्रः (भिन्नः) पोतो महोत्पतैः, फलकं प्राप्य ताबुभौ । रत्नद्वीपं गतौ यत् स्युरुपायाः प्रबलायुषि ॥४॥ रत्नद्वीप-
निवासिन्या, देव्या नीतौ स्ववेश्मनि । तयाऽनुभवतः साकं, भोगान् सार्थपतेः सुतौ ॥५॥ सुरेन्द्रादेशतोऽन्येषुः, सुस्थितौ लवणाधिपः ।
शुद्धयं लवणाग्भोधेः, सङ्करस्याऽऽह किङ्करान् ॥ ६ ॥ मिलन्तीषु व्यन्तरीषु, रत्नद्वीपाधिपा सुतौ । सार्थेशाऽऽत्मजयोस्तत्र, यान्ती
निक्षामियं(मां) ददौ ॥ ७ ॥ भद्रौ ! भवद्भ्यां मन्नेहे, क्रीडा कार्या यथासुतरम् । प्राक्-प्रतीच्युत्तराशास्थवनखण्डेषु चान्वहम् ॥ ८ ॥
दक्षिणाशावने नैव, गन्तव्यं कर्हिचित् पुनः । यतो दृष्टिविपस्तत्र, दन्दशूकोऽस्ति दारुणः ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वा सा ययौ वार्द्धिशुद्धयर्थ

तावुभावपि । शीढतो भवने देव्यास्तथा त्रिषु वनेष्वपि ॥ १० ॥ दक्षिणाशावनेऽन्येद्युर्दुर्गन्धमुपलभ्य तौ । विस्मितौ पुरतो गन्तुं, प्रवृत्तौ पश्यतः शबान् ॥ ११ ॥ शूलारूढं नरं तत्रैकं क्रन्दन्तमपश्यताम् । पप्रच्छतुश्च तं कस्त्वं ?, केनेत्यं वा कदर्थितः ? ॥ १२ ॥ सोऽप्याचख्याबद्धं मद्रौ ! सांयात्रिकवणिक्सुतः । भ्रमपोतोऽनया देव्याऽत्रानीतो नीतिबाह्यया ॥ १३ ॥ मया सममसौ भोगान्, मुक्तवलेकदा पुनः । कस्मिंश्चिदपराधेऽल्पे, शूलायां मामदात् क्रुधा ॥ १४ ॥ एवं व्यापादिता देव्याऽनया हि शतशो नराः । तत् श्रुत्वा तौ भयभ्रान्तचेतस्काविदमूचतुः ॥ १५ ॥ भो मद्र ! कोऽप्युपायोऽस्ति ?, येनास्मात् सङ्कटाद् वयम् । छुटामः स पुमानाख्यदत्राऽऽस्ते पूर्वदिग्बवने ॥ १६ ॥ प्रासादं सेलकाभिल्यो, यक्षोऽसौ चाजिरूपभृत् । चतुर्दशष्टमी-राका-ऽमावास्यासु भ्रमन् वने ॥ १७ ॥ कं तारयामि ? कं पालयामीत्युचैर्वेदेद् वदा । तदा भवद्भ्यां तत्पूजा, कर्त्तव्याऽऽर्त्तिविनाशिनी ॥ १८ ॥ वाच्यं च पुरतस्तस्य, नाथ ! नो तारयेति सः । तारयिष्यति तत् श्रुत्वा, गतौ तौ निजवेश्मनि ॥ १९ ॥ श्रुत्वा यक्षवचोऽन्येद्युः, पर्वादि तौ तदन्तिकम् । गत्योचिवांसौ भो ! आवां, नाथ ! तारय पालय ॥ २० ॥ यक्षोऽच्चादीदहो ! भद्रावारोप्य वृष्टमात्मनः । युवां नेष्यामि चम्पायां, कार्यमेतद् वचः परम् ॥ २१ ॥ हावभावैर्यदि क्षोभं, यास्यथो देवताकृतैः । तदा वां पातयिष्यामि, बार्द्धी सा वां हनिष्यति ॥ २२ ॥ इत्युक्त्वाऽऽरोप्य तौ वृष्टं, प्रतिचम्पं चचाल सः । इत्थश्च शोधयित्वाऽब्धिं, सा देवी गृहमागत् (वा) ॥ २३ ॥ तत्राय तावपश्यन्ती, विज्ञायावधिना द्रुतम् । क्षोभयामास तौ हावभावैस्तत्प्रमेत्य सा ॥ २४ ॥ परं न क्षुभ्यतस्त्रौ तु, ततोऽसौ जिनरक्षितम् । क्षोभयामास यक्षोऽब्धौ, चिक्षेवैपाऽवधीष्ट तम् ॥ २५ ॥ हावभावैर्धनेर्देव्या, न क्षुब्धो जिनपालितः । नीतः क्षेमेण यक्षेण, चम्पायां मिलितः पितुः ॥ २६ ॥ सुखी जातः क्रमाद् वीरोपान्ते प्रस्रग्य शुद्धधीः । आद्ये कल्पे समुत्पेदे, विदेहे शिवमाप्स्यति ॥ २७ ॥ इति श्रीजिनपालितसम्बन्धः ॥

अथ धर्मरुचिमहर्षिरुच्यते—

तीयद्वाए चंपाए, सोमपत्नीइ जत्स कडुतुंयं । दिन्नं नागसिरीए, उवज्जिओऽणंतसंसारो ॥ १०९ ॥
सो धम्मयोससीसो, सुच्चा मासखमणपारणए । धम्मरुई संपत्तो, विमाणपवरम्मि सव्हे ॥ ११० ॥

व्याख्या—एतयोर्गाथयोरक्षरार्थः सुगम एव । नवरम्—“तीयद्वाए”ति अतीतकाले “चंपाए”ति चम्पापुर्यां “सोमपत्नीए”ति सोमनाम्नः—द्विजस्य पत्न्या—भार्यया, शेषं सुगमम् ॥ १०९-११० ॥ भावार्थस्तु दृष्टान्तगम्यः । स चायम्—

अतीतकाले चम्पायां, पुर्यामासंखयो द्विजाः । आद्यः सोमः परः सोमदत्तोऽन्यः सोममृतिकः ॥ १ ॥ नागश्रीभूतश्रीयस्यश्रीरेषामभवन् स्त्रियः । सतश्चा वारकेणैते, मुञ्जतेऽन्योन्यमन्वहम् ॥ २ ॥ सोमविप्रस्य नागश्रीप्रियाया वारकोऽन्यदा । आगादेकत्र मित्राणां, त्रयाणां जेमनकमात् ॥ ३ ॥ तथा तु व्यञ्जनस्थाने, संस्कृतं कटुतुम्बकम् । भक्त(व्या)मव्यपरीक्षार्थं, विन्दुर्दत्तो निजानने ॥ ४ ॥ अतीवकटुको लसत्देकत्रैव रक्षितम् । भोजनावसरे प्राप्ते, न तेषां परिवेषितम् ॥ ५ ॥ इतश्च धर्मरुच्याल्यो, मासक्षपणपारणे । तस्या गेहाङ्गणं प्राप्ते, मुनिर्भिष्वाकृते कृती ॥ ६ ॥ स(त)इ व्यञ्जनं वृथा नागश्रिया मा यातु संस्कृतम् । ध्यात्वैति मुनये तस्मै, दत्तं तत् कटुतुम्बकम् ॥ ७ ॥ तदन्तवोऽर्वितोऽन्तः(न्त)संसारो दुःखदस्तया । अपूर्वलाभं मन्यानो, मुनिरागाटुपाश्रये(यम) ॥ ८ ॥ गुरवे धर्मघोषाय, तेनावर्शिं स्वपात्रकम् । सोऽपि गन्थादिनाऽश्वासीद्, व्यञ्जनं तद् विपोपमम् ॥ ९ ॥ परिष्ठाप्यं तदादिश्चत् श्रीधर्मरुचये गुरुः । ततस्तदर्थमलयं, निर्ममो निरगाद् घदिः ॥ १० ॥ एकस्मिन् पतिते विन्दौ, प्रमादात् क्षण्डिलावनौ । वीक्ष्यात्र कीटिकामृत्युं, दृष्यौ कारुण्यतो मुनिः ॥ ११ ॥ भूयान् स्यात् प्राणिसंहारोऽस्मिन् परिष्ठापिते सति । तदेकस्यात्मनो युक्तं, मृत्युतः प्राणिरक्षणम् ॥ १२ ॥ ध्यात्वेत्याहारितं तेन, व्यञ्जनं

तादुमावपि । श्रीहृतो भवने देव्यास्तथा त्रिषु वनेष्वपि ॥ १० ॥ दक्षिणाशाचनेऽन्येद्युर्गुण्यमुपलभ्य तौ । विस्मिता पुरतो गन्तुं, प्रदृचौ
 परयतः शवान् ॥ ११ ॥ शूलारूढं नरं तत्रैकं क्रन्दन्त्वमपश्यताम् । पप्रच्छतुश्च तं कस्त्वं ? केनेत्थं वा कदर्थितः ? ॥ १२ ॥ सोऽप्या-
 चल्यावहं भद्रौ !, सांयान्त्रिकवणिक्सुतः । भद्रपोतोऽनया देव्याऽत्रानीतो नीतिवाक्षया ॥ १३ ॥ मया सममसौ भोगान्, मुक्त्वत्येकदा
 पुनः । कस्मिंश्चिदपराधेऽल्पे, दूलायां मामदात् क्रुधा ॥ १४ ॥ एवं व्यापादिता देव्याऽनया हि शतशो नराः । तत् श्रुत्वा तौ भय-
 भ्रान्तचेतस्काविदमूचतुः ॥ १५ ॥ भो भद्र ! कोऽप्युपायोऽस्ति ? , येनास्मात् सद्भवाद् वयम् । छुदामः स पुमानाख्यदत्राऽऽस्ते पूर्वविग्वने
 ॥ १६ ॥ प्रासादे सेलकाभिव्यो, यक्षोऽसौ वाजिरूपश्च । चतुर्दशष्टमी-राका-ऽमावास्यासु भ्रमन् वने ॥ १७ ॥ कं तारयामि ? कं
 पालयामीत्युचैर्वेदेद् यदा । तदा भवद्भ्या तत्पूजा, कर्त्तव्याऽऽर्त्तिविनाशिनी ॥ १८ ॥ वाच्यं च पुरतस्तस्य, नाथ ! नो तारयेति सः । तार-
 यिष्यति तत् श्रुत्वा, गर्ता सौ निजवेश्मनि ॥ १९ ॥ श्रुत्वा यक्षवचोऽन्येद्युः, पर्वदि तौ तदन्तिकम् । गत्वोचिवांसौ भो ! आवां, नाथ !
 तारय पालय ॥ २० ॥ यक्षोऽवादीदहो ! भद्रानारोप्य पृष्ठमात्मनः । युवां नेष्यामि चम्पायां, कार्यमेतद् वचः परम् ॥ २१ ॥ हावभावैर्यदि
 क्षोभं, यास्यथो देवताकृतैः । तदा वां पातयिष्यामि, बार्द्धा सा वां हनिष्यति ॥ २२ ॥ इत्युक्त्वाऽऽरोप्य तौ पृष्ठं, प्रतिचम्पं चचाल
 सः । इतश्च शोधयित्वाऽब्धिं, सा देवी गृहमागमत् (वा) ॥ २३ ॥ तत्राय तावपश्यन्ती, विज्ञायावधिना द्रुतम् । क्षोभयामास तौ हाव-
 भावैस्तत्पृष्ठमेव सा ॥ २४ ॥ परं न क्षुभ्यतस्तौ तु, ततोऽसौ जिनरक्षितम् । क्षोभयामास यक्षोऽब्धौ, चिक्षेपैपाऽवधीच तम् ॥ २५ ॥
 हावभावैर्येनैर्देव्या, न क्षुब्धो जिनपालितः । नीतः क्षेमेण यक्षेण, चम्पायां मिलितः पितुः ॥ २६ ॥ सुखी जातः क्रमाद् वीरोपान्ते
 प्रप्रज्य शुद्धयः । आद्ये कल्पे समुत्पेदे, विदेहे शिवमाप्स्यति ॥ २७ ॥ इति श्रीजिनपालितसम्बन्धः ॥

अथ धर्मरुचिमहर्षिरुच्यते—

तीयद्वाए चंपाए, सोमपत्नीइ जस्स कडुतुवं । दिन्नं नागसिरीए, उवज्जिओऽणंतसंसारो ॥ १०९ ॥

सो धम्मघोससीसो, सुचा मासलमणपारणए । धम्मरुई संपत्तो, विमाणपवरम्मि सबडे ॥ ११० ॥

व्याख्या—एतयोगीश्वरक्षरार्थः सुगम एव । नवरम्—“तीयद्वाए” ति अतीतकाले “चंपाए” ति चम्पापुर्यां “सोमपत्नीए” ति सोमनाम्नः—द्विजस्य पत्न्या—भार्यया, शेषं सुगमम् ॥ १०९—११० ॥ भावार्थस्तु दृष्टान्तगान्यः । स चायम्—

अतीतकाले चम्पायां, पुर्यामासंख्यो द्विजाः । आद्यः सोमः परः सोमदत्तोऽन्यः सोमभूतिकः ॥ १ ॥ नागश्रीभूतश्रीर्यक्षश्रीरेषामभवन् स्त्रियः । सतत्रा चारकेणैते, मुञ्चतेऽन्योन्यमन्यदहम् ॥ २ ॥ सोमविप्रस्य नागश्रीप्रियाया वारकोऽन्यदा । आगादेकत्र मित्राणां, त्रयाणां जेमनक्रमात् ॥ ३ ॥ तथा तु व्यञ्जनस्थाने, संस्कृतं कटुतुम्यकम् । भक्त(व्या)भव्यपरीधार्यं, विन्दुर्दत्तो निजानने ॥ ४ ॥ अतीवकटुको लप्रसूदेकत्रैव रक्षितम् । भोजनावसरे प्राप्ते, न तेषां परिवेषितम् ॥ ५ ॥ इतश्च धर्मरुच्याल्ल्यो, मासक्षपणपारणे । तस्या गेहाङ्गणं प्राप्तो, मुनिर्भिक्षाकृते कृती ॥ ६ ॥ स(त)इ व्यञ्जनं वृथा नागश्रिया मा यातु संस्कृतम् । ध्यात्वेति मुनये तस्मै, दत्तं तत् कटुतुम्यकम् ॥ ७ ॥ तदान्तोऽर्जितोऽन्तः(न्त)संसारो दुःखदस्तया । अपूर्वलाभं मन्वानो, मुनिरागदुपाश्रये(यम्) ॥ ८ ॥ गुरवे धर्मघोषाय, तेनादर्शि स्वपात्रकम् । सोऽपि गन्धादिनाऽशासीद्, व्यञ्जनं तद् विपोपमम् ॥ ९ ॥ परिष्ठाप्यं तदादिक्षत् श्रीधर्मरुचये गुरुः । ततस्तदर्थमत्ययं, निर्ममो निरगाद् बहिः ॥ १० ॥ एकस्मिन् पतिते विन्दौ, प्रमादात् स्थण्डिलावनौ । वीक्ष्यात्र कीटिकामृत्युं, दृष्वौ कारुण्यतो मुनिः ॥ ११ ॥ भूयान् स्यात् प्राणिसंहारोऽस्मिन् परिष्ठापिते सति । तदेकस्यात्मनो युक्तं, मृत्युतः प्राणिरक्षणम् ॥ १२ ॥ ध्यात्वेत्याहारितं तेन, व्यञ्जनं

ऋषिमण्ड-
लप्रकरणे

॥ १२३ ॥

तद् विषोपमम् । मृत्याऽनुचरविमानेऽभूद्, देवोऽनशनपूर्वकम् ॥ १३ ॥ ज्ञातव्यतिकरैर्भैतिकैर्निघातातिपातकात् । गृहात् निष्कासिता
नागश्रीः सोमाद्यैर्द्विजन्मभिः ॥ १४ ॥ कास-श्वादिमी रोगैस्तत्कालमतिपातकैः । मत्ता षोडशसह्यकैर्नागश्रीरतिदुस्तहैः ॥ १५ ॥
मृत्याऽगात् नरके षष्ठे, ततो मत्स्येष्वथामयत् । सप्तमोऽव्यां पुनर्मत्स्यस्ततः पष्ठ्यामगादसौ ॥ १६ ॥ एवं गोशालक इव, भ्रान्त्वाऽन-
न्तान् भवानपि । नागश्रीः कर्मदोषेण, दुःखं सेहेऽतिदुस्तहम् ॥ १७ ॥ धम्पापुर्यामथो सार्थवाहः सागरदत्तकः । भद्रा तस्य प्रिया
तस्याः, पुत्र्यभूत् सुकुमालिका ॥ १८ ॥ पावनं यौवनं प्राप्त, सा क्रमात् कर्मयोगतः । परिणीता सागरेण, जिनदत्ताऽऽत्मजन्मना
॥ १९ ॥ तत्पदंमनुभूयामिसदृशं निशि तत्यतिः । तां मुक्त्वाऽगाद् गृहं हा ! हा !, कर्मणां विपमा गतिः ॥ २० ॥ जामातृपित्रोस्त-
त्पित्रा, रुदती वीक्ष्य तां प्रगे । उपालम्भोऽर्पितः सूनोराचारः कोऽयमत्र भोः ! ? ॥ २१ ॥ पितृभ्यां सागरोऽत्यन्तमुक्तोऽप्युचे गतत्रयः ।
परममौ विशान्यलि, सृशाम्येतां न पाणिना ॥ २२ ॥ पित्रा तन्निर्णयं ज्ञात्वा, द्रमकायान्यद्वाऽर्पिता । स्वपुत्री सोऽपि तां त्यक्त्वा, कृत्वाऽ-
गात् कर्परे करे ॥ २३ ॥ ततः पितृगृहे शिक्षां, ददौ मिश्राचराय सा । साध्वीपार्थेऽन्यदा धर्मं, निशम्योपादेदे व्रतम् ॥ २४ ॥ पष्ठा-
ष्टम-पक्ष-मासश्शृण्णादितपांस्यसौ । तेषेऽतिदुस्तहान्याभिः, स्वशक्त्या सुकुमालिका ॥ २५ ॥ वारिताऽऽर्वाभिरन्याभिः, साऽगाद् वहिरुपा-
श्रयात् । साध्वीशिश्वाद्यसहनादतितीव्रतपोमिपात् ॥ २६ ॥ गणिकां देवदत्ताल्यां, नटपञ्चनिपेचिताम् । दैवात् तत्राऽऽगतां वीक्ष्याऽऽर्वा दध्यौ
सुकुमालिका ॥ २७ ॥ धन्वनेयं यां निपेवन्ते, पञ्चामी युगपत् नराः । अधन्याऽहं यदेकोऽपि, पुमानाद्रियते न माम् ॥ २८ ॥ तदस्य
तपसः कश्चित्, प्रमायोऽल्लि यदा तदा । ममापि भूयात् प्रेत्येवं, निदानमिति साऽतनोत् ॥ २९ ॥ ततः क्रमेण सा जज्ञे, देहोपकृति-
यक्नुता । मृत्या चेशानकल्पेऽभूद्, देयवेद्या विधेर्वशात् ॥ ३० ॥ ततश्च्युत्वाऽथ काम्पीत्यपुरे द्रुपदभूसुजः । कुशौ चुलन्यास्तत्पत्न्याः,

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।
धर्मकचिसु-
निसम्बन्धः ।

॥ १२३ ॥

धर्मरुचिमु-
निसम्बन्धः।

जिनदेवर्षि-
सम्बन्धः।

पुत्रीत्वेनोदपद्यत ॥ ३१ ॥ द्रौपदीत्याख्यया ख्याता, जाताऽसौ यौवनोन्मुखी । पित्राऽकार्यतिवाहभ्यात्, तत्स्वयंवरमण्डपः ॥ ३२ ॥
दशार्ह-कृष्णायाः पञ्च, पाण्डवाश्चापरे नृपाः । परे(रः)सहस्रा दूतेनाऽऽहृता द्रुपदभृमुजा ॥ ३३ ॥ द्रौपद्या पाण्डवाः पञ्च, दृताः
स्वयंवरे वराः । प्राग्लिदानवशात् कर्म, वद्धं भवति नान्यथा ॥ ३४ ॥ तत्प्राणिग्रहणं जज्ञे, जग्मुः पञ्चापि पाण्डवाः । स्वस्थानमेतया
साद्धं, भोगान् वुमुजिरे चिरम् ॥ ३५ ॥ इति श्रीज्ञाताधर्मकथाऽनुसारेण द्रौपद्युपलक्षितश्रीधर्मरुचिमहर्षिसम्बन्धः ॥

अथ जिनदेवाल्पोत्तमपुरुषं प्रस्तावयन्ति—

पालिय मंसनियर्त्ति, विज्जेहिं पमणिओ वि गेलन्ने । पवइओ सिद्धिपुरं, संपत्तो जयउ जिणदेवो ॥ १११ ॥

व्याख्या—व्याख्या सुगमैव । नवरम्—“गेलन्ने” चि तीम्ररोगावस्थायामपि ॥ १११ ॥ भावार्थश्चायम्—

अर्हन्मित्रोऽभवत् श्रेष्ठी, द्दारवत्यामुपासकः । अनुद्धरीति तत्पत्नी, जिनदेवाह्वयः सुतः ॥ १ ॥ अन्येदुरुमरोगेण, प्रसोऽभूद्
जिनदेवकः । वैरोर्विनाऽऽमिपं व्यायेर्न शान्तिरिति भाषितः ॥ २ ॥ पितृभ्यामपि रागेण, तदर्थमुदितस्तु सः । चक्रे नियममङ्गं नो,
प्रत्युतैवं व्यचिन्तयत् ॥ ३ ॥ “धरं प्रवेपुं ज्वलितं हुताशनं, न चापि भम्रं चिरसञ्चितं व्रतम् । वरं हि मृत्युः सुचिमुद्धकर्मणो, न चापि
शीलस्तलितस्य जीवितम् ॥ ४ ॥” त्रियेऽहमिति सञ्चिन्त्य, दुस्ताप्यव्याधिवाधया । प्रत्याचख्यौ स्वयं सर्वं, सावयं श्रेष्ठिनन्दनः ॥ ५ ॥
कथञ्चित् प्रगुणः कर्मक्षयोपशमतोऽभवत् । पुण्यमेकं महत्तेजो, जागर्त्ति जगति सुदम् ॥ ६ ॥ प्रत्यात्यातं तथाप्येवं, परित्रज्यां चकार सः ।
शुभध्यानवशात् प्राप, केवलं च क्रमात् शिवम् ॥ ७ ॥ इत्यावश्यकोऽजिनदेवर्षिसम्बन्धः ॥

अथ गाथाद्वयेन श्रीकपिलर्षिं सुवन्ति—

दोमासकणयकजं, कौडीए विहु न निट्टियं जरस । छम्मासं छउमत्थो, विहरिय जो केवली जाओ ॥ ११२ ॥ तथा-
थलमएप्पमुहाणं, इक्कडदासाण पंच य सयाइं । जेण पडिबोहियाइं, तं कपिलमहारिसिं वंदे ॥ ११३ ॥

व्याख्या—एतयोगार्थयोरक्षरार्थः कथानकादेवावसेयः । नवरम्—“दोमास” इत्यादि द्वयोर्मापयोः—दशरक्तिकामानरूपयोः कन-
कत्स-हेमः कायं-कृत्यं, ‘कोट्यापि’ शतलक्ष्मिकक्याऽपि न ‘निष्ठितं’ पूर्णं जातमित्यर्थः । तथा “छम्मासं छउमत्थो” त्ति छद्मनि तिष्ठतीति
‘छद्मस्यः’ केवलहीनः, कियत्कालं ? पणमासान् यावदिति गम्यं विह्वल्य केवल्यभूदिति ॥ ११२-११३ ॥ तत्रेदम्—

पुर्यामस्तत्र कौशाभ्यां, जितशत्रुर्नृपाप्रणीः । यस्यासिधेनुश्चरति, द्विपतां शीर्षगोचरे ॥ १ ॥ नृपाप्तवृत्तिस्तत्रैकः, काश्यपाल्यो
द्विजोऽभवत् । चतुर्दशमहाविद्यास्थानान्नायविशारदः ॥ २ ॥ तस्य प्रिया यशानाम्नी, नन्दनः कपिलाह्वयः । ममार काश्यपस्तस्मि-
न्नापवेव विधेर्षशान् ॥ ३ ॥ राज्ञा तद्दृत्तिरन्यस्यै, दत्ता स समहोत्सवम् । धृतच्छत्रो ह्यारूढस्तद्रेहाभ्यर्णमीयिवान् ॥ ४ ॥ यथा
करोत् तं वीक्ष्य, कपिलोऽपृच्छद्गन्ध ! किम् ? । रोदिष्येपाऽपि पुनं स्वं, प्रत्याचख्यौ रुदददः ॥ ५ ॥ वत्सैवं त्वत्पिता पूर्वं, गतोऽभूदत्र
वर्त्मनि । लघुर्विद्याविहीनस्त्वं, श्रीस्तेनान्यत्र ते गता ॥ ६ ॥ सोऽवक् तर्हि करिष्येऽहं, विद्याभ्यासं जनन्यथ । किं तेन सूनुना यस्य, पितुः
भ्रीशुग्यते परैः ? ॥ ७ ॥ न वत्स ! मत्सरादत्र, कोऽपि त्वां पाठयिष्यति । तदर्थो याहि ते तावमित्रान्ते किन्त्ववक् प्रसूः ॥ ८ ॥ ततोऽम्बां
मुत्कलाप्येप, श्रावस्तीमागतः पुरीम् । इन्द्रदत्तं पितुर्मित्रं, नमन्मौलिर्नमोऽकरोत् ॥ ९ ॥ अपृच्छदिन्द्रदत्तस्त्वं, कुतो वत्स ! त्वमागतः ? ।
छवाञ्जलिपुटः प्रोचे, कपिलो विनयादिदम् ॥ १० ॥ ताव ! ते मित्रपुत्रोऽत्र, विद्यार्थमहमागमम् । प्रसीद विद्यादानेन, त्वं पितुर्निर्विशेष-
वान् (! वत्, न्वः) ॥ ११ ॥ उक्तोऽस्माविन्द्रदत्तेनोद्ब्रूवा प्रेम पुत्रजम् । विद्याऽऽदानोद्यमो वत्स !, साम्प्रतं तव साम्प्रतम् ॥ १२ ॥

पशुभ्यो निर्दिशेपो यद्, विद्याहीनः पुमानपि । इहामुत्र भवेद् विद्या, सर्वसम्पन्निवन्धनम् ॥ १३ ॥ आदत्स्य स्वेच्छया वत्स !, तद् विद्यां मनुषान्तिके । बाह्या हि हेतवः सन्ति, स्ववशाः पुस्तकादयः ॥ १४ ॥ परं मे भोजनं गेहे, नो निष्परिग्रहत्वतः । तेनोक्तं भगवन् ! भिक्षामात्रेणाप्यस्तु भोजनम् ॥ १५ ॥ उपाध्यायोऽवदद् वत्स !, पठनं स्यात् न भिक्षया । प्रार्थयिष्ये कश्चिदिभ्यं, सुकृत्यं परमेहि ते ॥ १६ ॥ तत्क्षेन समं शालिभद्रेभ्यस्याऽऽस्पदं ययौ । ॐभूर्भुवःस्वरित्यादिगायत्र्याऽस्याऽऽशिषं ददौ ॥ १७ ॥ हृष्टेन श्रेष्ठिना पृष्टः, किमागमनकारणम् ? । उपाध्यायोऽवदत् श्रेष्ठिन् !, महदस्ति प्रयोजनम् ॥ १८ ॥ तत् किं ? स श्रेष्ठिना पृष्टोऽभाषिष्ट स्पष्टवागमुम् । देहि विद्यार्थिनोऽमुष्य, भोजनं श्रेयसेऽसकृत् ॥ १९ ॥ ददामीत्यादरात् तेन, स्वीकृते भोजने ततः । निश्चिन्तस्तमुपाध्यायो, वेदादीनध्यजीगपत् ॥ २० ॥ आदिष्टा श्रेष्ठिना तस्य, दास्येका भोजनार्पणे । मुक्त्वा मुक्त्वा करे तस्याः, कपिलोऽधिलोऽन्वहम् ॥ २१ ॥ तस्य हास्यस्वभावत्वाद्, दुर्जेयत्वात् मनोमुषः । तानां विकारवाहुल्याद्, दास्यां चेतोऽन्वरज्यत ॥ २२ ॥ साऽप्यस्मिन्ननुरक्ताऽभूद्, रेमाते प्रेमतो मिथः । अन्येषुस्तदुणस्यूता, रहो दासीदमाह तम् ॥ २३ ॥ तत्त्वतः प्राणनाथो मे, त्वमेवाकिञ्चनः परम् । निर्वाहार्थं चेत् सेवेऽन्यं, कार्यो रोपस्त्वयाऽत्र न ॥ २४ ॥ अन्येषुरासीद् दासीनां, पुरे तस्मिन् महोत्सवः । मूल्याभावात् सुमादीनां चिन्ताऽऽर्त्तो दास्यभूत्तराम् ॥ २५ ॥ चिन्ताऽऽर्त्तो तां वदुर्वीक्ष्याष्टच्छत् किं सुमुखीदृशी ? । साऽह दास्युत्सवोऽद्याऽऽस्ते, लाघ-पानादिगोचरः ॥ २६ ॥ विगोषिष्यामि दासीनां, मध्येऽहं तदभावतः । तत् श्रुत्वाऽधृतितः सोऽपि, मौनमालम्ब्य तस्थिवान् ॥ २७ ॥ साऽऽहालं प्रिय ! खेदेन, धनो नामा धनी पुरे । एकोऽस्त्वाशीर्वचोवतुः, स्वर्णमापौ ददाति सः ॥ २८ ॥ तत् त्वं गच्छाविभातायां, विभावयां धनौकसि । मृदूक्तिभिः प्रबोध्येनं, हेमो लत्वैहि मापकौ ॥ २९ ॥ प्रागन्यो यातु मा कश्चित्, सकलेऽचलदित्यसौ । वज्रुा नीतः पुरारक्षः, स्पश(दस्यु)-

युक्ता पश्यमैः ॥ ३० ॥ स प्रसेनजितो राजलैरानीतः पुरः प्रगे । स्वर्णमापक्यां तप्यां, तत्पृष्ठः स्पष्टमंत्रवीत् ॥ ३१ ॥ तत्सत्यवचनात्
 तुष्टो, नृपोऽवादीदहो ! वदो ! । याचस्य रुचिपर्यन्तं, सर्वं यच्छामि तेऽनघ ! ॥ ३२ ॥ आलोच्य चेतसा सम्यग्, मार्गयिष्यामि तत्
 प्रभो ! । इत्युक्त्वाऽशोकवनिकां, प्रविष्टः सेत्यचिन्तयत् ॥ ३३ ॥ स्याद् द्विमाप्या न यस्मादि, याचे स्वर्णशतं ततः । यानौको-वाहनादीनि,
 न स्युरल्पेन तेन मे ॥ ३४ ॥ स्वर्णलक्षं ततो याचे, तेनाल्पेन कियान् भवेत् । सुहृत्-स्वजन-सम्बन्धि-दीनाद्युद्धरणोद्यमः ? ॥ ३५ ॥
 कोटिं कोटिशतं कोटिसहस्रं वा तदर्थये । एवमिच्छानिष्टुत्तिर्णो, कपिलस्याभवत् तदा ॥ ३६ ॥ शुभकर्मोदयाद् दध्यौ, लोभस्याहो !
 प्रगल्भता । द्विमापकार्यमर्यादा, यत् कोट्याऽपि न निष्ठिता ॥ ३७ ॥ अन्यच्च मम मूढत्वं, पश्यतोद्घाट्य चक्षुषी । कीदृशेऽहं कुले जातः ?,
 कीदृग् मे दुष्टचेष्टितम् ? ॥ ३८ ॥ ज्ञानदानं मयि गुरोः, स्थले कमललालनम् (सुस्थले लालनं तथा) । अकार्षं यदहं दास्या, दासत्वं
 प्राकृतोचितम् ॥ ३९ ॥ इति संवेगतो जातिस्थितिज्ञानमवाप्य सः । देवतादत्तलिङ्गश्रीः, स्वयम्बुद्धोऽप्रहीद् व्रतम् ॥ ४० ॥ तत्रैत्य धर्म-
 लाभनेषस्य राजन् ! द्युवन्निति । तत्पृष्ठो लोभवित्सारं, स्वस्याऽऽख्यायाब्रवीदिदम् ॥ ४१ ॥ ‘यथा लाभस्तथा लोभो, लाभालोभः प्रवर्त्त(व)ते ।
 द्विमापचिन्तितं कार्यं, कोट्याऽपि हि न निष्ठितम् ॥ ४२ ॥’ विसितो नृपतिः प्रोचे, कोटीरप्यर्पयामि ते । सुद्ध भोगानिदं कष्टानुष्ठानं
 किमनुष्ठितम् ? ॥ ४३ ॥ कपिलोऽवगलं कोट्या, राजंस्त्वको मयाऽधुना । गृहवासः सृतं भोगैर्भोगिमोगमयङ्करैः ॥ ४४ ॥ कृथा-
 स्त्वमपि मा पापं, दुर्गलेकनिबन्धनम् । धर्मलाभोऽस्त्विति प्रोच्य, निर्यथो कपिलस्ततः ॥ ४५ ॥ निर्ममो निरहङ्कारो, निरीहोऽस्त्वलितव्रतः ।
 धात्री विहृत्य पण्मासान्, कपिलः प्राप केवलम् ॥ ४६ ॥ इतश्च विकरालाऽऽसीदत्पटाट्टराट्टवी । राजगृहान्तरालेऽष्टादशयोजनवि-
 स्तृता ॥ ४७ ॥ तनाऽऽसन् बलभद्राद्याश्चौरः पञ्चशतीमिताः । ज्ञानेनेकडदासाब्धान्, बोधाहानिबुधत् स तान् ॥ ४८ ॥ उपकारार्थ-

भेतेषां, तां प्रविष्टोऽटवी मुनिः । वृक्षारूढो नरो दूरादायान्तं तं ददर्श च ॥ ४९ ॥ मा यातु नोऽभिभूयासौ, साधुरित्येव वत्करः । लात्वा साधुं(धं) क्रुयाऽनेपीत्, पार्श्वं पक्षीपतेर्दुतम् ॥ ५० ॥ सेनानीः स्माह दिव्याऽद्याऽऽयातं श्रीडनकं महत् । अज्ञ आज्ञापयद् विज्ञं, नृत्यं नृत्येति मुण्ड ! रे ॥ ५१ ॥ कपिलोऽप्याह भो ! नृत्यं, न हृद्यं(द्य)यादकं विना । यतः सामग्र्यधीनानि, स्युः कार्याण्यसिलान्यपि ॥ ५२ ॥ तालिकावादनं चक्रुस्तत्त्रले दस्ययोऽखिलाः । समयज्ञो ननर्त्तर्षिर्जंगौ कर्णामृतं हृदः ॥ ५३ ॥ दुःखानुभवभूयिष्ठे, किं भवेऽस्मिन्नशाश्वते । भवेत् तन् कर्म येनाहं गच्छेयं न हि दुर्गतिम् ? ॥ ५४ ॥ प्रबुद्धा भुवके चाऽऽद्ये, केचित् केचिद् द्वितीयके । चौराः पञ्चशतान्येवं, प्रबुद्धा भुवकैः क्रमात् ॥ ५५ ॥ शिष्यानाघाय तान् सर्वाञ्चौरान् कपिलकेवली । बोधयन् भव्यपद्मानि, विजहारोर्वरां चिरम् ॥ ५६ ॥ इति श्रीकपिलब्रह्मर्षिचरित्रम् ॥

अथ हरिकेशवर्षि नमस्कर्मः—

ददृण तयोरिद्धिं, पड्बिदुद्धा माहणा पउद्धा(डा) वि । जस्साइसेसनिहिणो, हरिएसवलं तयं नभिमो ॥ ११४ ॥ व्याख्या—हरिकेशः—च(चा)ण्डालात्सु वलः—वलनामा तत्पुत्रविशेषसं नमस्कर्म इति क्रियायोगः । “पउद्धा वि” त्ति प्रकर्षेण श्रुद्धा अपि मुनेर्यष्टि-मुद्यादिप्रहारकरणोच्यतत्वादित्यर्थः, शेषं स्पष्टम् ॥ ११४ ॥ भावार्थः कथानकगन्धः । तच्चेदम्—

मथुरायामभूत् पुर्यां, शङ्खः शङ्खयशा नृपः । यत्प्रतापासहाः शत्रुघ्नका नेशुर्दिशोदिशम् ॥ १ ॥ त्रिवर्गसारं मुक्त्वा सञ्जीवनैक(-सो, जीवलोक-)सुखं ततः । निर्विण्णकाम-भोगोऽन्ते, सूरीणामग्रहीद् व्रतम् ॥ २ ॥ गीतार्थो विहरजगात्, सोऽन्येद्युर्हस्तिनापुरे । भ्रमन् गोचरचर्यायां, पद्यामेकां प्रविष्टवान् ॥ ३ ॥ उष्णकाले भवेदुष्णा, मुमुंरामिसमा तु सा । अजानन् प्रविशेद् यस्तु, स विनश्यति निश्चि-

तम् ॥ ४ ॥ सोमदेवो गवाक्षस्यः, पुरोधाः साधुनोदितः । भो ! याम्यनेन मार्गेण, सोऽपि दृष्याविदं हृदि ॥ ५ ॥ नाम्ना हुतवहरध्या-
मिमां यान् कूर्दतामसौ । पश्यामि कुतुकं दह्यमानस्यास्य तपस्विनः ॥ ६ ॥ ततोऽधादीद् द्विजो याहि, जगामर्थिः शनैः शनैः । ईर्योपयु-
क्तबीक्ष्याथाऽऽगान् तत्र पुरोहितः ॥ ७ ॥ महोष्णोऽप्यभयन् पन्था, हिमस्पर्शातिशीतलः । तत्स्पर्शात् सोमदेवोऽथ, तन्निरिक्ष्य विसि-
प्सिमे ॥ ८ ॥ दृष्यो किं चिन्वितं दुष्टं ?, धिद् मामेप तपोनिधिः । द्रष्टव्यो यत्तपःशक्त्या, शीतत्वं जातमध्वनः ॥ ९ ॥ ततो गतो,
मुनेः पार्थं, भावसारं प्रणम्य तम् । ऊचे दुश्चिन्वितं सानुतापं विप्रो बहन् मनः ॥ १० ॥ संसारसारताऽदर्शि, कपायाणां दुरन्तता ।
जिनयर्मफलं चापि, यर्णितं मुनिना शिवम् ॥ ११ ॥ निवेदितः साधुधर्मस्ततः संवेगरङ्गतः । पुरोधाः कृततत्कालोचितशेषप्रयोजनः ॥ १२ ॥
एत्योपान्ते मुनेर्दीक्षामग्रहीत् साहसाप्रणीः । गृहीत्वशिष्यः श्रामण्यं, पालयामास निर्मलम् ॥ १३ ॥ [युग्मम्] परं करोत्यहङ्कारमसावुत्तम-
जातिजम् । रूपस्य च मदं नैवं, भावयेद् भवचेष्टितम् ॥ १४ ॥ 'सुरो वि कुकुरो होइ, रंको राया वि जायए । दिओ वि होइ मायंगोसंसारे
कम्मदोसओ ॥ १५ ॥' एवं जालादिभिः स्तब्धः, कालं कृत्वा क्रमादसौ । त्रिदशालय उ(मु)त्पेदे, चरणादननुग्रमः ॥ १६ ॥ ज्ञातपूर्वमवः
क(कु)प्तसुरकृत्योऽप्सरोधृतः । स मोगान् भोक्तुमारभेऽनेकपत्योपमस्थितिः ॥ १७ ॥ श्रपाको चलकोट्टा(वा)ख्यो, गङ्गाङ्गुले प्रियाऽस्य तु ।
गीरी वटुदरे च्युत्या, ततोऽसायुदपद्यत ॥ १८ ॥ स्वप्ने ददर्श सा चूतं, वसन्तश्रीविक्रसरम् । पत्रच्छ स्वप्नशास्त्रार्थपाठकानां पुरः
फलम् ॥ १९ ॥ तेऽप्युपुर्गौरि ! ते चारुपुरोत्पत्तिर्भविष्यति । प्रासूत समये सूत्रं, गौरी गौरीव कार्तिकम् ॥ २० ॥ अपि च—

१ "पुरोऽपि कुकुरो भवति, रंको राजाऽपि जायते । द्विजोऽपि भवति मातङ्गः, संसारे कर्मदोषतः ॥ १५ ॥"

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

हरिकेशबल-
महर्षि-
सम्बन्धः ।

॥ १२६ ॥

"जाईमयाबलेया, मायंगकुलमि एस उपपन्नो । सोहग-रुपरहिओ, नियंपूणं पि हसणिज्जो" ॥ २१ ॥ बल इत्यादयया खयातो, वद्धमानः
 द्रमायगू । सर्वत्र भण्डनरतो, विपयद् दुःखऊद(वृत्व-)सो ॥ २२ ॥ यन्धुतां पान-मोजन-गीत-नृत्यादिसरिणाम् । स वसन्तोत्सवेऽन्येचु-
 श्चक्रेऽर्भैः सह भण्डनम् ॥ २३ ॥ बहिर्निष्कासितः क्रोधात्, श्रीडवस्त्रान् ददशं सः । अत्रान्तरे विपधरस्त्रागाद् विपभीपणः ॥ २४ ॥
 व्यापादितोऽसौ मातर्द्वैलवस्त्रागतोऽपरः । सर्पोऽविप इति लक्ष्यो, न मातर्द्वैतलु सः ॥ २५ ॥ तन्निरिक्ष्य बलो दृष्यो, शुभकर्मोद्-
 यादहो ! । निर्गुणत्वं गुणत्वं या, कारणं दुःख-सौरययोः ॥ २६ ॥ विपवानेष इत्यात्ममयाद् व्यापादितः फणी । परो निर्विप इत्येतैर्जीविन्
 मुक्तो जनदुर्गमैः ॥ २७ ॥ आत्मनो गुण-योपास्तत्, पुंसां सम्पद्-विपस्फलाः । दोषांस्त्यक्त्वा तदधुना, गुणानेवाऽऽश्रयाम्यहम् ॥ २८ ॥
 चिन्तयन्निति सम्भार, जाति च त्रिविधस्थितिम् । जातिमदावलेपत्यात्, तथा द्वयकुलोद्भवम् ॥ २९ ॥ धर्मं निशम्य साधूनां, समीपे
 सान्यगार्हताम् । संवेगाविशयाद् जहे, स मातद्ग(ज्ञो)महासुनिः ॥ ३० ॥ पष्ठाष्टम-पक्ष-मास-चतुर्मासतपःकर्मैः(मात्) । शोषिताद्गः
 रत्नधारं, विजहे पालयन् द्रवम् ॥ ३१ ॥ पुरी धाराणसीमागात्, पार्श्वजन्मोपशोभिताम् । विहरन् मुनिरन्येषुर्वनेऽस्यात् तिन्दुकाभिघे
 ॥ ३२ ॥ बहुणावर्जितस्त्रय, गण्डी तिन्दुकयक्षराट् । सेवते मुनिकामचित्तस्यकापरक्रियः (कत्याऽपरक्रियाम्) ॥ ३३ ॥ सुहृद् यथोऽ-
 परसास्यान्यदाऽऽयातो यनान्तरात् । सुहृत् ! न दृश्यसे कस्मात् ? , पत्रच्छान्योऽप्यथोऽवदत् ॥ ३४ ॥ त्वयान्यथ्यस्त्रिष्टानि, सेयमानो
 मुनिं सुहृत् ! । तमोऽयादीत् सुहृद् यक्षो, वने सन्ति गमापि ते ॥ ३५ ॥ तदेहि मित्र ! गच्छामः, क्षणमेकं तदन्तिकम् । यन्दामहे
 महर्षीणां, तेषां स्वशिरसा क्रमान् ॥ ३६ ॥ तवस्त्रय गतो यथो, प्रगावात् कथमप्यमी । कुर्वाणा चिकथां दृष्टाल्लदानीं तद्वगर्पयः ॥ ३७ ॥

१ "जातिमदावलेपत्, मातद्गुणे एव उपपन्नः । सौभाग्य रूपरहितो, निजबन्धुनामपि हसन्निपः ॥ २१ ॥"

ऋषिमण्डु-
सप्रकरणे
॥ १२७ ॥

अनुररुपावभूतां तौ, हरिकेशवले शृशम् । कालो यक्षस्य यत्सेयं, सेवमानस्य तं मुनिम् ॥ ३८ ॥ राहः कौशलिकस्याथ, सुता भद्राऽ-
भियाऽभवत् । उग्रीपना कलाऽभिज्ञा, ज्ञान-विज्ञानशालिनी ॥ ३९ ॥ साऽन्येद्युर्विहितलाना, नानाभरणभूषिता । चेटीधृताऽर्चोपकृतिर्गता
तं यक्षमर्षितुम् ॥ ४० ॥ अर्चित्वा तत्र यक्षायां, सा ददाना प्रदक्षिणाम् । प्रणष्टरूप-स्त्रावण्यं, मलाविलकलेवरम् ॥ ४१ ॥ तपः-
शोषितसर्वाङ्गं, जरन्मलिनचीवरम् । मुनिं ददर्श निष्ठूतं, तं वीक्ष्यावज्ञया तथा ॥ ४२ ॥ [युग्मम्] तद् वीक्ष्याचिन्तयद् यक्षः, पापैषा
या हि निन्दति । एनं मुनिमिति ध्यात्वा, यक्षेणाधिष्ठिता क्रुधा ॥ ४३ ॥ यत्किञ्चिद् वक्रुमाररेभे, बलात् नीता गृहे ततः । वेत्तारो
मन्त्र-तन्त्राणां, राक्षाऽऽद्रुवाः सहस्रशः ॥ ४४ ॥ धन्यन्तरिर्निर्भैर्वैश्रुधो विहिताः क्रियाः । प्रयुक्ता यन्त्र-तन्त्र-मन्त्र-रक्षामण्डलादयः
॥ ४५ ॥ तत् सर्वं निष्फलं जज्ञे, क्षेत्रे बीजमिवोपरे । अवतीर्णस्ततः पात्रे, यक्षोऽवादीदिदं वचः ॥ ४६ ॥ अनया निन्दितः साधुस्तत्
वस्त्रैर्वार्षयन्ति चेत् । मुञ्चामि नान्यथा मोक्षः, साक्षादिन्द्रः समेति चेत् ॥ ४७ ॥ जीवतादिति सञ्चिन्त्य, स्वीकृतं भूगुजाऽपि तत् ।
ततः स्वस्याऽभवद् भद्रा, यक्षाऽऽवेशवशान् क्षणान् ॥ ४८ ॥ ततो गृहीतवीवाहोपस्कराऽऽलीपरीधृता । नानालङ्कारसारङ्गा, भद्राऽ-
गादन्तिकं मुनेः ॥ ४९ ॥ नत्वोत्थाय मुनिं भद्राऽवादीत् साधो ! गृहाण मे । स्वयं वराया हस्तेन, हस्तं धृत्वाऽवदत् मुनिः ॥ ५० ॥
भद्रे ! सञ्चिर्निन्दितया, सृतं सङ्कययाऽनया । सिद्धिलीवद्वारागा हि, रज्यन्ति स्त्रीषु नर्पयः ॥ ५१ ॥ जातामर्पेण यक्षेण, वपुराच्छाद्य
तन्मुनेः । शृगं मुष्ठाऽरिलां रात्रिम् । कृत्वा रूपाण्यनेकशः ॥ ५२ ॥ भद्रे ! मम करस्पर्शं, मा कुरु ब्रज दूरतः । यक्षाऽऽवेशोज्जितः
साधुर्वभापे, तामहर्मुते ॥ ५३ ॥ मन्यमानेव सा स्वप्नं, परीवारपरीधृता । विमनस्का पितुः पार्श्वं, ययौ यक्षविडम्बिता ॥ ५४ ॥
प्रविशन्ती पुरा ज्ञानशृत्तान्तेन पुरोधसा । वभापे रुद्रदेवेन, नृपाध्यक्षमिदं वचः ॥ ५५ ॥ ऋषिपत्नीश(!) तरयका, द्विजेभ्यः कल्पते ततः ।

कथार्णवा-
ङ्गायां धृतौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽयः ।
हरिकेशबल-
महर्षि-
सम्बन्धः ।

॥ १२७ ॥

अनन्योपायतो राज्ञाऽनुमेनेऽस्यैव साऽर्पिता ॥ ५६ ॥ सुखानस्य तथा सार्द्धं, भोगानस्य पुरोधसः । याति कालोऽन्यदा तेनाऽऽरब्धो
यागः पुराद् बहिः ॥ ५७ ॥ तत्रैयुञ्जट-भट्टाद्या, दूरदेशान्तरस्थिताः । यज्ञपत्नी कृता राजपुत्री सैव पुरोधसा ॥ ५८ ॥ इतश्च तत्र
भिक्षार्थं, मासक्षपणपारणे । हरिकेशवलोऽभ्यागात्, श्रमणश्रेणिशेखरः ॥ ५९ ॥ ततः परं द्विजैः सार्द्धं, यदुक्तं यत् श्रुतं कृतम् ।
क्षेयमुत्तराध्ययनद्वादशाध्ययनाद्य तत् ॥ ६० ॥ न ग्रन्थगौरवादुक्तमिति भावः ॥ इति श्रीहरिकेशवलमहर्षिसम्बन्धः ॥

अथेपुकारपुरोत्पन्नपणिमत्रसम्बन्धाधिकारं प्ररूपयन्त्याचार्यो आर्यात्रयेण—

पलिओवमाइ चडरो, भोए भोचूण पउमगुम्मम्मि । छप्पि य पुव्वयंसा, इसुयारपुरे समुप्पन्ना ॥ ११५ ॥
इसुयारो पुहइवई, देवी कमलावई य तस्सेव । भिगुनामा य पुरोहिय, पवरा भज्जा जसा तस्स ॥ ११६ ॥
दुन्नि य पुरोहियसुया, ते जाया वोहिकारणं तेसिं । सवे ते पवइउं(या), पत्ता अयरामरं ठाणं ॥ ११७ ॥

व्याख्या—आसां तिसृणामपि गाथानामक्षरार्थः कथानकादेव स्पष्टः ॥ ११५-११६-११७ ॥ तत्रेदम्—

श्रीसाकेतपुरे चन्द्रावतंसकवृषोऽभवत् । तत्सुतो मुनिचन्द्राल्यस्तत्तं राज्यमन्वशात् ॥ १ ॥ निर्विणः काम-भोगेभ्यो, मुनिचन्द्रो
नृपोऽन्यदा । भ्रातुः सागरचन्द्रस्योपान्ते व्रतमशिश्रयत् ॥ २ ॥ चचाल गुरुभिः सार्द्धमसौ देशान्तरं प्रति । ग्रामं प्रविष्टो भिक्षार्थं,
सार्थग्रष्टो वभूव च ॥ ३ ॥ अटव्यां क्षुत्-वृषाऽऽक्रान्तं, चत्वरो गोपदारकाः । सिपेविरे महर्षिं तं, पयोदानाध्वदर्शनैः ॥ ४ ॥
तस्य देशतया बुद्धाश्चत्वरो जगृह्वन्तम् । जुगुप्सां चक्रुर्द्वौ तु, चत्वरोऽपि यथुर्दिवम् ॥ ५ ॥ चित्र-सम्भूतिजीवौ तौ, जुगुप्सावशतो
भवान् । भ्रेमतुश्चाधमान् दास-मृग-मातङ्गसङ्गतान् ॥ ६ ॥ द्वावप्यन्यौ दिवश्च्युत्वा, क्षितिप्रतिष्ठिते पुरे । सुताविभ्यश्चुलेऽभूतां, जाप्रत्यु-

ण्योद्दयोन्मुतो ॥ ७ ॥ पत्वारः सुहृद्भ्रान्त्येऽमिलत्रिभ्यसुतास्तयोः । सुक्त्वा भोगान् पढ्यन्ते, धर्मं श्रुत्वा लडुर्नतम् ॥ ८ ॥ चिरमाराध्य
चारित्र्यं, ते प्रान्ते प्रायपूर्वकम् । मृत्वाऽवतरुः सौधर्मे, विमाने पद्मगुल्मके ॥ ९ ॥ चतुःपल्योपमान्यायुंक्त्वा तत्रेभ्यसूतवः । कुरुदेशे
चेयुकारपुरे पत्वार एव ते ॥ १० ॥ इयुकारामिधो राजा, तत्रिया कमलावती । भृगुः पुरोधास्तपत्री, यशेति क्रमतोऽभवन् ॥ ११ ॥
[युगम्] निलं लिचतेऽपत्यार्थमत्यर्धं स पुरोहितः । देवोपयाचितं चक्रे, निमित्तज्ञान् स पृच्छति ॥ १२ ॥ ज्ञातवन्तावधिना, तौ
गोपदारकामरौ । ययोत्पत्स्वावहे ह्यावां, गृहे भृगुपुरोधसः ॥ १३ ॥ साधुवेषं ततः कृत्वा, पुरोधोगृहमीयतुः । नतौ तेन सभा-
येणोपविष्टौ चार्पितासने ॥ १४ ॥ भृगोरमे समार्यस्य, धर्ममूचतुरार्हतम् । प्रबुद्धौ दम्पती श्राद्धधर्मं जगृह्णतुस्ततः ॥ १५ ॥ भृगुः पप्रच्छ
यिन्त्वाऽऽर्चो, भक्त्या तौ श्रमणोत्तमौ । निर्ऋतौ ! भविताऽपत्ययोगः स्यादावयोरपि ? ॥ १६ ॥ वाचं वाचंयमावेतावृचतुश्चतुरोचिताम् ।
भवतोर्भविता भद्रौ ! (विश्वौ !), पुत्रयुग्मं गृहेऽचिरात् ॥ १७ ॥ केवलं बालकालेऽपि, प्रव्रजिष्यति तद् द्वयम् । कार्यो नाऽऽर्थेस्तस्य विप्रो, बोधयि-
ष्यति तद् बहून् ॥ १८ ॥ इत्युक्त्वा तौ गतौ देवौ, ततश्च्युत्वा पुरोधसः । पत्न्याः कुक्षाववतीर्णौ, तौ पुत्रत्वेन तत्क्षणात् (गृहे पुत्रौ
समुत्पन्नौ, सुस्वप्नसूचितौ क्रमात्) ॥ १९ ॥ ततः पुराद् भृगुस्तस्यौ, प्रत्यन्तप्राममेल सः । प्रसूता युगपत् तत्र, भृगुपत्नी सुतद्वयम् ॥ २० ॥
व्युद्गादितौ पितृभ्यां तौ, गृहीत इति मा व्रतम् । गृह्णन्ति द्विभ्ररूपानि, यथा प्रव्रजिता अमी ॥ २१ ॥ भक्षयन्ति च तन्मांसं, भूयास्तौ
तेषु माऽन्तिकम् । ततोऽन्यदा तौ क्रीडन्तौ, ग्रामाद् बहिरुपेतुः ॥ २२ ॥ इतश्च देवात् तत्रैयुरध्वलिन्ना महर्षयः । तान् निरीक्ष्य भय-
भ्रान्तौ, भृगुपुत्रौ पलायितौ ॥ २३ ॥ एकं बटदुमारुढौ, मध्याहे मुनयोऽपि हि । गृहीतबुद्धपानान्नास्तत्रैवियुर्विधेर्वशात् ॥ २४ ॥ विश्रम्य
क्षणमेकान्ते, विधियद् भोजनं व्यधुः । आरुढौ पश्यतस्तौ तु, शुद्धं भक्तं न चाऽऽमिपम् ॥ २५ ॥ ततस्तौ चक्रतूरूहापोहं कापीदृशा दृशा ।

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

प्राग्जन्म-
पणिमत्रर्षि-
प्रबन्धः ।

॥ १२८ ॥

दृष्टा आसन्नयोत्सवे, प्राग्जातिस्मृतिरेतयोः ॥ २६ ॥ प्रबुद्धो वात् मुनीन् नत्वाऽऽयातो विप्रोरुपान्तिकम् । प्रयोष्य पितरौ ताम्भ्यां, सार्वं जगृह्वुर्नवम् ॥ २७ ॥ महिष्या वोषितो मूढदेवं ते मुहूदोऽपि पट् । प्रत्रग्य केवलज्ञानं, प्राप्य प्रापुः क्रमात् शिवम् ॥ २८ ॥ उत्तराच्यनचतुर्दशाध्ययनतद्ययोः । प्रयोष(ष्य)यास्वविद्यारो, शेयो नोच्छोऽत्र गौरवान् ॥ २९ ॥ इति प्राग्भवपणिमत्रर्षिसम्बन्धः ॥

अथ संयतर्षेः सिद्धिगमनमाविर्भावयन्ति—

एतत्तियमुणिगता कर्हियाइं जस्स चत्तारि समयसरणाइं । तद्द पुषपुरिसचरियाइं संजओ सो गओ सिद्धिं ॥११८॥

व्याख्या—व्याख्यार्थः (०) फयानशदेव स्पष्टः(ऽष्ट) । नवरम्—“समवसरणाइं” ति ‘स्थानलि’ क्रियाऽ(०)क्रियादीनि पद्युः-सङ्गानि, तथा “पुषपुरिसचरियाइं” ति पूर्णपुरुषाणां-चक्रवर्त्सादीनां चरितानि चेति ॥ ११८ ॥ तथेदम्—

श्रीकाम्पील्यपुराधीशः, संयतात्यो नृपोऽभवत् । प्रतापतपनाऽऽकान्तपृथुप्रत्यर्षिपार्थियः ॥ १ ॥ मृगव्यां स गतोऽन्येगुर्गजाभ-र्य-पशित्ति । परीष्वत्थतुर्धिशु, नृहृद्वयाजितवः स्वयम् ॥ २ ॥ ह्यारूढोऽवपीड् भूपः, केसरोद्यानगान् मृगान् । मन्यमानः कृत्वायं स्वं, भयन्नसांखपस्विनः ॥ ३ ॥ अथ तत्र नृपोऽद्राक्षीद्, धर्मलीनं तपोपनम् । दुर्मागीर्गमण्डपस्थं, स्वाध्याय-ध्यानवन्दुरम् ॥ ४ ॥ अश्वारूढोऽ-वपीत् तत्र, मुनिपार्श्वगतान् मृगान् । हतांस्त्रयाऽऽगतोऽद्राक्षीत्, मुनीन्द्रं च महीपतिः ॥५॥ वृष्वो हृदि स सम्भ्रान्तो, हा! मनागा(ग)हृवो मुनिः । मन्दभागेन भयका, रसगाब्जो(शुद्धाऽ-)दितेन च ॥ ६ ॥ मुक्त्वाऽर्धं परगान् साधोर्यवन्दे विनयात् नृपः । कृताग्रलिपुटत्रोचे, धमस्थाऽऽगोऽत्र मे मुने ! ॥ ७ ॥ अयासो भगवान् मौगमालन्व्य ध्यानवः स्थितः । न प्रतिवक्ति राजानं, तवः सोऽमूर् भयदुतः ॥८॥ नृपोऽवक् संयतोऽस्वयलि, भूपो व्याहर मां मुने ! । नरकोटीर्दहेत् कुबो, यत् मुनिक्षेत्रसा ज्वलन् ॥ ९ ॥ रासेत्युके मुनिरुहेऽभव

तेऽभयदो भय(वेः) । अनिलो जीयलोकेऽस्मिन्, हिंसायां रमसे कथम् ? ॥ १० ॥ राजन् ! सर्वं परित्यज्य, गन्तव्यमवशस्य ते । अनिले जीयलोकेऽस्मिन्, किं राज्ये प्रसजस्यहो ! ? ॥ ११ ॥ जीवितं चैव रूपं च, विद्युत्सम्पातचञ्चलम् । राजन् ! मुह्यसि यत्र त्वं, प्रेसाधं नाचमुप्यते ॥ १२ ॥ दाराः सुताः सुहृद्बर्गो, बन्धवश्च सहोदराः । जीयन्तमनुजीवन्ति, मृतान्(तं) नानुब्रजन्त्यपि ॥ १३ ॥ निष्कासयन्ति पितरं, दुःखिता मृतमालम्बाः । तथा तेऽपि मृतं पुत्रमतो राजन् ! तपश्चरेः ॥ १४ ॥ ततलोनार्जितैर्द्रव्यैः, कलत्रैः परिरक्षितैः । क्रीडन्त्यने नरा राजन् ! हृष्ट-नुष्टाः स्व(-स्त्व)लङ्घिताः ॥ १५ ॥ तेनापि यत् कृतं कर्म, शुभं वाऽप्यथवाऽशुभम् । कर्मणा तेन संयुक्तोऽवशो याति भवान्तरम् (रे) ॥ १६ ॥ इति वैराग्यकृद्दयमं, श्रुत्वा तस्मान्तिके मुनेः । श्रुशं सवेग-निर्वेदं, समापन्नो नराधिपः ॥ १७ ॥ ततो राज्यमसौ त्यक्त्वा, निष्प्रान्तो जिनशासने । गर्दभालेर्भगवतोऽनगारस्स्रान्तिके नृपः ॥ १८ ॥ सामाचारीं ततोऽभ्यस्यन्, मुनेराचारगोचराम् । संयतो विहरन्नागात्, सन्निवेशं तथाविधम् (तदाधिषम्) ॥ १९ ॥ इतश्च कश्चिद् देवत्यं, प्राप्योत्पद्यामले कुले । कुतश्चिद् हेतुतो ज्ञातप्राग्-जन्मोपाददे प्रतम् ॥ २० ॥ विहरन् संयतं तत्र, वीक्ष्यपिदिदमुक्तवान् । यथा ते दृश्यते रूपं, प्रसन्नं च मनस्तथा ॥ २१ ॥ पुनः प्रपच्छ किंनामा ?, को गोत्रोऽर्थाय कस्य वा ? । माहनः(न!) सेवसे बुद्धान् ?, विनीतो वोच्यसे कथम् ? ॥ २२ ॥ सोऽप्युचे संयता-ल्योऽहं, तथा गोत्रेण गीतमः । विद्या-चरणयुक्ता मे, गुरवो गर्दभालयः ॥ २३ ॥ सोऽष्टोऽप्याख्यदज्ञानं, विनयं चा(वा)क्रियां क्रियाम् । पशुभिः स्थानकैरेभिर्मे यज्ञाः किं द्रुयन्ति भोः ! ? ॥ २४ ॥ इत्याविरकरोद् बुद्धो, ज्ञातकः परिनिर्धृतः । विद्या-चरणसम्पन्नः, सत्यः सत्यपराक्रमः ॥ २५ ॥ पतन्ति नरके घोरे, येऽसत्यरूपका नराः (ये चासत्यरूपकाः) । निषेव्याऽऽर्यो धर्मगार्थ(र्थः!), दिव्यां गच्छन्ति सद्रतिम् ॥ २६ ॥ म(मा)योक्तं सर्वमेतत् तु, मृपाभाषा निरर्थका । संवच्छेदेव तिष्ठान्युपाश्रये यामि गोचरे ॥ २७ ॥ सर्वेऽमी

ऋषिमण्ड-
 लप्रकरणे

॥ १२९ ॥

कथार्णवा-
 ङ्कायां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे द्वि-
 तीयोंऽंशः ।
 संयतमहर्षि-
 वक्तव्यता ।

॥ १२९ ॥

विरिताले मेऽज्ञार्यो निख्यादृशो यथा । जानामि सम्यगात्मानं, विद्यमाने भवान्तरे ॥ २८ ॥ पुनस्तु संयतोऽष्टच्छत, प्रेत्य जानासि तत्
वयम् ? । उच्छ्रयुर्महाप्राणे, स ऊचे प्राग्मयेऽभवम् ॥ २९ ॥ विमानाद् ब्रह्मलोकारथात्, च्युत्वाऽहं मनुजोऽभवम् । यथा तथाऽऽ-
त्मनोऽन्येषा, जानाम्येवायुरादिकम् ॥ ३० ॥ तानाह चिं च छन्दं च, संयतः परियजयेत् । अनथांश्चापि व्यापारान्, विद्यामित्यनुसञ्चरेः (रे)
॥ ३१ ॥ निवर्ते (ते) परमन्नेन्यः, प्रश्नादिभ्यस्तथा पुनः । उच्छ्रूतोऽहो ! अहोरात्र, विद्वानिति तपञ्चरेः ॥ ३२ ॥ क्षत्रियस्तेन पृष्टोऽनगायुः
पृच्छति यथा माम् । तत् प्रादुच्छ्रुतवान् बुद्धस्तज्ज्ञानं जिनशासने ॥ ३३ ॥ सत्क्रिया रोचयेद् धीरो, वर्जयेद्याप्यसत्क्रियाम् । सदृष्ट्या दृष्टि-
सम्पन्नो, धर्मं सेवस्व दुश्चरम् ॥ ३४ ॥ उपदिश्यैतदसिद्धि, क्षत्रियः संयतं मुनिम् । स्मिरीकतुं पुनः पूर्वनरोदाहरणान्यवक् ॥ ३५ ॥
तान्युत्तराध्ययनाष्टादशाध्ययनतो बुधेः । क्षेयानि ग्रन्थवाहुल्यात्, नोत्तान्यत्र मया पुनः ॥ ३६ ॥ इति संयतराजर्षिसम्बन्धः ॥

अथ निर्ग्रन्थनिर्मन्यं स्तौति—

सेणियपुरओ जेणं, परुवियं अप्पणो अणाहत्तं । तं वंदे हयमोहं, अमोहचरियं नियंठमुणिं ॥ ११९ ॥

व्याख्या—व्याख्या स्पष्टय । नयरम्—‘सेणियपुरओ’ स्ति श्रेणिकस्य मगधाधीशस्य ‘पुरतः’ अप्रे ‘प्ररूपितम्’ उक्तमिति ॥ ११९ ॥

भाष्यार्थं ध्यायम्—

सिद्धान् साधून् नमस्कृत्यानुशिष्टिमर्थं (र्ध्यं) धर्मंगाम् । कथ्यमाना मया तथ्या, शृणुतोत्तमदेहितः ! ॥ १ ॥ श्रेयःश्रेणिर्नृपः श्रेणिकाख्योऽ-
न्येभुर्बुद्धिययौ । अथवाह्ननिकाशीडार्यं येत्ये मण्डिकुक्षिके ॥ २ ॥ तस्मिन् नानादुर्गामाणीं, कानने नन्दनोपमे । साक्षाद् धर्ममिवाद्राक्षीत्,
मुनीन्द्रं नृतेले नृपः ॥ ३ ॥ रूपं वीक्ष्यास्य भूजानिस्तेजोऽतिक्रान्तभास्करम् । स विसयमना जज्ञे, तुष्टाव स्पष्टयन् वचः ॥ ४ ॥ अहो !

रूपमहो ! वर्णोऽहो ! आर्यस्यास्य सोमता । अहो ! क्षान्तिरहो ! मुक्तिरहो ! भोगेज्वसङ्गता ॥ ५ ॥ नृपस्तस्य क्रमान् नत्वा, कृत्वा सिद्धः प्रदक्षिणाः । नाऽऽस्तत्रे नातिदूरे(र)स्यः, पप्रच्छेदं कृताञ्जलिः ॥ ६ ॥ तारुण्ये भोगकाले त्वं, प्रात्राजीश्वरोत्थितो व्रते । एनमर्थमहं तावत्, शृणोम्यनु तयोदितम् ॥ ७ ॥ मुनिराल्यदनाथोऽसीश ! नाथो मे न विद्यते । न कश्चिदपि पश्यामि, सुहृदं चानुकम्पकम् ॥ ८ ॥ ततः प्रहसितो राजा, श्रेणिको मगधाधिपः । एवमृद्धिमत्सत्सेऽत्र, कथं नाथो न विद्यते ? ॥ ९ ॥ सुहृद् भोगान् मुने ! नाथो, भयत्राणं भवामि ते । मित्र-शक्तिपरियुतो, मानुष्यं हि सुदुर्लभम् ॥ १० ॥ मुनिराहाऽऽत्मनैव त्वमनाथः श्रेणिकासि भोः ! । आत्मनैव ह्यनाथः सन्, कस्य नाथो भविष्यसि ? ॥ ११ ॥ स एवं मुनिना प्रोक्तः, सुसम्भ्रान्तः सुविस्मितः । शुत्वेत्यश्रुतपूर्वं तद्, वचश्चोवाच पार्थिवः ॥ १२ ॥ हस्तिनोऽध्या मनुष्या मे, पुरमन्तःपुरं च मे । सुञ्जे मानुष्यकान् भोगानाश्चैश्वर्यं च मेऽधिकम् ॥ १३ ॥ सम्पत्प्रकर्षं ईदृक्षे, सर्वकामा(कर्मा)पेणक्षमे । कथं भवाम्यनाथोऽहं ? मा भवन्त ! मृषा यद् ॥ १४ ॥ मुनिराह नार्यं पृच्छां(प्रोच्छां,-प्रोत्थां वा), वेत्स्यनाथस्य पार्थिव ! । यथा ह्यनाथो भवसि, सनाथस्य(श्च)नराधिप ! (ः) ॥ १५ ॥ राजन् ! कथयतः शृण्वव्याक्षिप्तेन हृदा मम । यथा नाथो भवेत् प्राणी, यथा प्रवर्तितं मया ॥ १६ ॥ अत्र पूरस्ति कौशाम्बी, पुराणपुरभेदिनी । ममाऽऽसीद् जनकस्तत्र, प्रभूतधनसञ्चयः ॥ १७ ॥ वयसि प्रथमे राजंस्तदानीं वेदनाऽतुला । यमूय सर्वगोत्रेषु, दापः(हः) स्वायोद्भवो मम ॥ १८ ॥ शशं यथा (यथात्राशं) महातीक्ष्णं, शरीरविवरान्तरे । आपीडयेदरिः क्रुद्ध इत्थं मे वेदनाऽभवत् ॥ १९ ॥ त्रिकं ममाऽऽन्तरेच्छा चोत्तमाङ्गं पीड्यते मृशम् । इन्द्राशनिसमा घोरा वेदनाऽऽसीत् तदा मम ॥ २० ॥ उपस्थिता ममाचार्या, विद्या-मन्त्रचिकित्सकाः । अधीताः शास्त्रकुशला, मन्त्र-मूलविशारदाः ॥ २१ ॥ ते मे चिकित्सां कुर्वन्ति, चतुष्पादां यथाहितम् । भोचयन्ति च नो दुःखात्, तदेपाऽनाथता मम ॥ २२ ॥ सर्वसारमपि पिता, मदर्थं दत्तवान् परम् । न भोचयति दुःखाच्च, तदेपाऽनाथता

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

निर्मन्थर्षि-
सम्बन्धः ।

॥ १३० ॥

मम ॥ २३ ॥ माताऽपि मे महाराज !, पुत्रशोकार्दिता परम् । न मोचयति दुःखाच्च(मे दुःखं, -खात्), तदेपाऽनाथता मम ॥ २४ ॥ ज्येष्ठाः कनिष्ठाश्चैकोदरोद्भवा मे सहोदराः । न(वि)मोचयन्ति(नो)दुःखाच्च(त्), तदेपाऽनाथता मम ॥ २५ ॥ ज्येष्ठाः कनिष्ठा मे राजन् !, भगिन्यश्चैकमातृकाः । विमोचयन्ति नो दुःखात्, तदेपाऽनाथता मम ॥ २६ ॥ भार्योऽपि मे महाराज ! साऽनुरक्ता त्वनुग्रहा । नेत्राभ्यामधुपूर्णाभ्यामुरः सिञ्चति मेऽधिकम् ॥ २७ ॥ अन्यदन्नं च पानं च, ज्ञानं माल्य-विलेपनम् । अज्ञातं वा मया ज्ञातं, सा मुक्ते नैव कर्हिचित् ॥ २८ ॥ नापयति क्षणमपि, सा बाला पार्श्वतो मम । विमोचयति नो दुःखात्, तदेपाऽनाथता मम ॥ २९ ॥ ततोऽहमुक्त्वानेयं, दुस्सहा एव वेदनाः । सख्दाम्यश्चेत् मुच्येयं, ततो गृह्णामि संयमम् ॥ ३० ॥ एवमुक्त्वा तथा ध्यात्वा, प्रसुप्तोऽसि नराधिप ! । रात्रौ ततोऽतिक्रामन्त्यां, वेदना मे क्षयं गता ॥ ३१ ॥ प्रभातेऽहं ततः कल्प्यः, सर्वानापृच्छ्य वान्धवान् । क्षान्तो दान्तो निरारम्भः, प्रपद्ये चानगरताम् ॥ ३२ ॥ ततोऽभवमहं नाथ आत्मनश्च परस्य च । त्रसाणां(नां) स्थावरणां च, सर्वेषां प्राणिनामपि ॥ ३३ ॥ आत्मा नदी वैतरणी, भमात्मा कूटशाल्मली । आत्मा कामदुष्टा धेनुरात्मा मे नन्दनं वनम् ॥ ३४ ॥ कर्त्तुं विकारि(कर, -किर)वा चाल्मा, दुःखस्य च सुखस्य च । आत्मा मित्रममित्रं(शर-)च, दुःप्रस्थितः सुप्रस्थितः ॥ ३५ ॥ नृपैपाऽनाथताऽन्याऽपि, शृणु तामेकचित्ततः । निर्मन्यत्वं यदासाध, सीदन्त्येकेऽथमा नराः ॥ ३६ ॥ यः प्रग्रज्य त्रतान्युचैः, प्रमादात् स्पृशतीह न । रसगृभ्रोऽगृहीवात्मा, न च्छिनत्ति स वन्धनम् ॥ ३७ ॥ काचित् नायुक्ता यस्यास्तीर्या-भापैपणावपि । जुगुप्सनी(ना)यां नो धीर !, जातं मार्गमनुव्रजेत् ॥ ३८ ॥ चिरं गुण्डरुचिर्भूत्वा, तपोऽगृभ्रोऽक्षिर-प्रतः । आत्मानं छेशयित्वाऽपि, भवस्य स्यात् न पाराः ॥ ३९ ॥ पोद्वा मुष्टिर्यथाऽस्तारा, तथा कार्पाणोऽनृतः । राडामणिर्वैद्वर्यामि, महर्घयोऽश्रेषु धै भवेत् ॥ ४० ॥ धृंहयित्वाऽऽजीविकायै, मुनिचिह्नं कुलिङ्गकम् । धृत्वा संयतमात्मानं, लपन् याति (नमुपयाति) विघात-

ताम् ॥ ४१ ॥ फालकूटं यथा पीतं, हन्ति शबलं च दुर्द्युतम् । एवं विषययुग् धर्मो, व्यापन्नो हन्ति भूतवत् ॥ ४२ ॥ इत्यादि-
शिक्षणं युत्वा, ज्ञानोपेतं सुभाषितम् । हित्वा मार्गं कुशीलानां, महर्षीणां ब्रजेः पथा ॥ ४३ ॥ ब्रताचारगुणोपेतः, प्रपाल्यानुत्तरव्रतम् ।
निराश्रयः क्षयं नीत्वा, कर्मोपैति पदं युवम् ॥ ४४ ॥ एवमूचे महानिर्ग्रन्थीयं निर्ग्रन्थराडिदम् । महायशा महाप्राज्ञो, विस्तरेण यथा-
युतम् ॥ ४५ ॥ तुष्टश्च श्रेणिको राजा, कृताञ्जलिरदोऽवदत् । अनाथत्वं यथाभूतं, सुष्टु मे दर्शितं त्वया ॥ ४६ ॥ साधो ! लभाः
सुलब्धास्ते, सुलब्धं च वृजन्म ते । सनाथाश्च भवन्तोऽत्र, स्थिता मार्गे यदर्हताम् ॥ ४७ ॥ नाथस्त्वमस्यनाथानां, महर्षेऽस्त्रिलदेहिनाम् ।
भव(वि)ताऽऽत्मानमिच्छाम्यत्रानुशासयितुं मुने ! ॥ ४८ ॥ आपृच्छथ ध्यानविघ्नस्ते, यत् मया विहितो मुने ! । निमन्त्रितश्च यद् भोगैस्तत्
क्षमस्याखिलं मम ॥ ४९ ॥ एवं खुत्वा स राट्सिंहो, मुनिसिंहं महादरात् । सावरोधः सतत्रश्च, शुद्धचित्तोपलक्षितः ॥ ५० ॥
उच्छ्वसितरोमकृपस्ततः कृत्वा प्रदक्षिणाम् । अभिवन्द्य च शीर्षेण, स्वस्थानमगमत् नृपः ॥ ५१ ॥ [युग्मम्] गुणैः समृद्धञ्चान्योऽपि,
विप्रमुक्तो विद्वद्भवत् । विजहारोर्वरापीठं, नष्टमोहस्तपोनिधिः ॥ ५२ ॥ इति श्रीनिर्ग्रन्थसम्बन्धः ॥

अथ श्रीसमुद्रपालपिनि(-र्षेर्नि-)र्षाणमनमाहुः—[ग्रन्थामं ५००६]

वज्रं नीणिज्जंतं, ददु विरत्तो भयाड निखलंतो । निषाणं संपत्तो, समुद्रपालो महासत्तो ॥ १२० ॥

व्याख्या—“वज्रं” ति ‘वज्रं’ यथाहं—तथाविधान्यायकारिणं पुरुषविशेषं, “नीणिज्जंतं” ति नीयमानं वध्यभूमाविति गम्यं, “ददु” ति
द्रुं(ददा) विरक्तः ‘भयात्’ ससारात् निष्क्रान्त इति । शेषं युगमम् ॥ १२० ॥ भावार्थस्तुत्तराध्ययनसूत्रानुसारादेवोच्यते । तथा हि—
चम्पाऽऽख्यायामभूत् पुर्यां, श्रावकः पालिताह्वयः । शिष्यो भगवतो वरुद्धमानस्य स्वामिनो वणिग् ॥ १ ॥ सोऽथ प्रवचनेऽत्यर्थं,

निर्मन्थे कोचिदाग्रणीः । पोतेन व्यवहाराथं, पिहुण्डं (ण्ड) पुरमाययौ ॥२॥ व्यवहारपरस्यास्य, कश्चित् कन्यां ददौ वणिक् । प्रतिगृह्य ससत्वां
तां, स प्रतस्थे स्वनीधृति ॥ ३ ॥ सा प्रसूता सुतं धार्द्धिमन्थे पालितगेहिनी । समुद्रपालित इति, पित्रा नामास्य निर्ममे ॥ ४ ॥ आगात्
क्षेमेण चम्पायां, पालितो निजवेशमनि । सुखेन वर्द्धते तस्य, सौधे सूनुः सुखोचितः ॥ ५ ॥ द्वासप्ततिकलाभ्यासं, विदधे विधिवत्
क्रमात् । पावनं यौवनं चाऽऽप्य, युवतीजनमोहनम् ॥ ६ ॥ कन्यकां रूपिणीं नाम्ना, पितृभ्यां परिणायितः । दोगुन्दुक इवावासे, स
क्रीडति तथा समम् ॥७॥ उच्चाऽऽयासगवाक्षस्योऽद्राक्षीदिभ्यसुतोऽन्यदा । नीयमानं वध्यभूमौ, वध्यं वध्यक्रियाञ्चि (योचि) तम् ॥८॥ समुद्र-
पालितो दृश्यौ, वीक्ष्य दीनाननं तकम् । अशुभानां पापकं हि, निर्यानं (न्यं) कर्मणामहो ! ॥९॥ सम्बुद्धो भगयांस्तत्र, स संवेगं गतः परम्
(संवेगमगमत्तराम्) । आपृच्छय माता-पितरौ, प्रात्राजीत् परमार्थवित् ॥ १० ॥ खं च शिक्षितवानेवं, त्यक्त्वा संज्ञं भयावहम् । रोचयेद्
व्रतपर्यायं, व्रत-शील-परिग्रहैः ॥११॥ अहिंसा सैत्यमस्तेयं, ब्रह्मचर्यापरिग्रहम् । महाव्रतान्युपादाय, चरेद् धर्मं जिनोदितम् ॥१२॥ क्षान्ति-
क्षमो ब्रह्मचारी, सर्वभूतदयापरः । सावधं वर्जयन् योगं, चरेद् भिक्षुः समाहितः ॥ १३ ॥ क्रियाकृद् विहरेद् राष्ट्रे, ज्ञात्वा स्वस्य बला-
बलम् । प्रस्येत् न सिंहवत् शब्दं, धृत्वाऽऽसभ्यं वदेत् न तु ॥१४॥ उपेक्षमाणस्तद् गच्छेत्, सहेत प्रियमप्रियम् । पूजां गहां भवान् सर्वां,
न सर्वत्राभिरोचयेत् ॥ १५ ॥ अनेके स्युर्न्यपु छन्दास्तत्त्वतो यान् श्रयेत् मुनिः । उपसर्गां व्रते रौद्रा, दिव्याद्याः सम्भवन्त्यपि ॥ १६ ॥
परीपहा दुस्सहाः स्युर्न्यत्र सीदन्ति कातराः । तत्रस्थो न व्यथेत्तर्पी, रणस्थ इव नागराट् ॥ १७ ॥ शीतोष्ण-दंश-मशगाः, स्पर्शाः स्पृशन्ति
चाङ्ग(ङ्गि)कम् । अकुक्लजः सहेतर्षिः, प्राकृलं क्षपयेद् रजः ॥१८॥ त्यक्त्वा रागं तथा द्वेषं, मोहं चर्षिर्विचक्षणः । मेरुवत् मरुताऽकम्प्यः,
सहेतोऽप्रपरीपहान् ॥ १९ ॥ अनुव्रतो भा(ना)वन्तः, सल्ले(ले)द् गहां न चार्हणाम् । ऋजुभावं प्रपद्योर्षिर्मुक्तिमार्गमुपैति सः ॥ २० ॥

रत्यरतिसहः क्षीणसंस्तवो विरतोंऽहसः । परस्मार्थपदे तिष्ठत्यशोकोऽकिञ्चनोऽमसः ॥ २१ ॥ विव(वि)क्रोपाश्रयान् निर्लेपान् सेवेत ह्यसं-
सृ(सृ, -सृ)तान् । अत एवर्षिसंसेव्यान्, सृशेत् तन्वा परीपहान् ॥ २२ ॥ स ज्ञानावगमोपेतञ्चरित्वा धर्मसञ्चयम् । अनुत्तरज्ञानधरो,
रविवद् भासतेऽन्धरम् ॥ २३ ॥ क्षपयित्वा पुण्यनपापे, विप्रमुक्तो निरङ्गनः । तीर्त्वा समुद्रपालर्षिर्भैवोधमगमत् शिवम् ॥ २४ ॥

इति श्रीसमुद्रपालमहर्षिप्रबन्धः ॥

अथ जयघोष-विजयघोषयोः शिवगमनमाह—

जयघोसेणं पडिवोहिज्जण पद्मविओ विजययोसो । कासवगुत्ता ते दो वि, समणसीहा गया सिद्धिं ॥ १२१ ॥

व्याख्या—गाथार्थः सुगम एव ॥ १२१ ॥ भावार्थस्तूच्यते—

पुरा वाराणसीपुर्यां, भ्रातरौ युग्मजौ द्विजौ । जयघोष-विजयघोषाभिधानौ बभूवतुः ॥ १ ॥ जयघोषोऽन्यदा प्रातः, ज्ञातुं
भागीरथीं ययौ । ददर्श तत्पदे देवादिदं संसारचेष्टितम् ॥ २ ॥ सर्पेण दर्दुरो प्रस्तः, सर्पो प्रस्तो वनोतुना । रसन्तं तं तथाऽप्युबैः, सर्पः
स्वादति दर्दुरम् ॥ ३ ॥ इतस्ततः स्फुरन्तं तं, खादत्योतुर्महोरगम् । तद् वीक्ष्य जयघोषोऽथ, दृष्ट्वौ वैराग्यगर्भितः ॥ ४ ॥ अहो !
असारताऽसारसंसारस्थास्य कीदृशी ? । यो यस्य प्रभवत्यत्र, प्रसते दुर्वलं स तम् ॥ ५ ॥ यमराजस्तु सकलान्, प्रसते निर्देयं वलात् ।
तद् धर्म एव जन्तूनां, सर्वव्यसनरक्षकः ॥ ६ ॥ चिन्तयन्निति सम्बुद्धो, गङ्गासुतीर्य सत्वरम् । प्राव्रजतीत् श्रमणोपान्ते, जयघोषो द्विजा-
प्रणीः ॥ ७ ॥ स मुनिर्विहरन् प्रामानुमानं चान्यदाऽऽययौ । पुरी वाराणसीं तस्यौ, वहिश्चारामभूमिषु ॥ ८ ॥ पुर्यां विजयघोषाख्य-
स्तदा तत्रामवद् द्विजः । तेन धर्मधियाऽऽरब्धो, यज्ञो ज्ञानोज्जितात्मना ॥ ९ ॥ स मुनिस्तत्र मिश्राथं, तदाऽगात् मासपारणे । याज-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

समुद्रपाल-

महर्षि-

वर्णनम् ।

जयघोष-

विजयघोष-

महर्षिद्वय-

प्रबन्धः ।

॥ १३२ ॥

केन निषिद्धश्च, भिक्षां दास्यामि नात्र ते ॥ १० ॥ ये च वेदविदो विप्रा, ये च यज्ञप्रयोजनाः । पारगा धर्मशास्त्राणां, ज्योतिषाङ्गविदश्च
ये ॥ ११ ॥ ये समर्थाः समुद्धृतं, परमात्मानमेव च । तेपामन्नमिदं देयं, भो भिक्षो ! सर्वकामिकम् ॥ १२ ॥ [युगम्] प्रतिषिद्धः स
तत्रैवं, याजकेन महामुनिः । न रुष्टो नैव तुष्टश्च, स्वोत्तमार्थगर्वेषकः ॥ १३ ॥ नान्नार्थं पानहेतुं वा, निर्वाहार्थं न चाऽऽत्मनः । मुनिस्तस्य
विमोक्षार्थमिदं वचनमब्रवीत् ॥ १४ ॥ न वेदानां मुखं वेत्सि, यज्ञानां नापि यत् सुखम् । नक्षत्राणां सुखं यच्च, धर्माणां यत् च वा
सुखम् ॥ १५ ॥ ये समर्थाः समुद्धृतं, परमात्मानमेव च । तानपि त्वं न जानासि, जानास्य ततो वद ॥ १६ ॥ प्रश्नप्रतिवचस्तस्यास-
कुवन् दातुमग्रजः । सतत्रः प्राञ्जलिर्भूत्वा, तं पप्रच्छ महासुनिम् ॥ १७ ॥ वेदानां च सुखं ब्रूहि, यज्ञानां ब्रूहि यत् सुखम् । नक्षत्राणां
सुखं ब्रूहि, धर्माणां ब्रूहि यत् सुखम् ॥ १८ ॥ ये समर्थाः समुद्धृतं, परमात्मानमेव च । एतान् मे संशयान् सर्वान्, पृष्टो वदे(द)ति
संयत ! (तः) ॥ १९ ॥ अग्निहोत्रमुत्ता वेदा, यज्ञार्थी वेदसां सुखम् । नक्षत्राणां सुखं चन्द्रो, धर्माणामृषभो सुखम् ॥ २० ॥ चन्द्र(एवं)-
महाद्यास्तिष्ठन्ति, कृतप्राञ्जलयो यथा । बन्दमाना नमस्तन्तस्तथेन्द्रप्रमुखाः प्रमुम् ॥ २१ ॥ ते यज्ञवादिनोऽज्ञाना, विद्या-ब्राह्मण-सम्पदाम् ।
गूढाः स्वाध्यायन्तपसो, भस्मच्छन्ना इवाप्तयः ॥ २२ ॥ यो लोके ब्राह्मणः प्रोक्तो, यथाऽग्निर्महितस्तथा । सदा कुशलसन्दिष्टं, तं ऋमो
ब्राह्मणं वयम् ॥ २३ ॥ सङ्गं करोति नाऽऽस्मीयैः, स्थानाद् गच्छन् न शोचते । रमते योऽर्हतां वाक्ये, तं ऋमो ब्राह्मणं वयम् ॥ २४ ॥
जातरूपं यथा मृष्टमग्निनिध्मातकिट्टिकम् । रागन्द्वेष-भयातीतं, तं ऋमो ब्राह्मणं वयम् ॥ २५ ॥ त्रसांश्च स्थावरान् जन्तून्, त्रिविधेन न
दन्ति यः । हास्य-लोभ-भय-क्रोधात्, मिथ्या वदति यश्च न ॥ २६ ॥ सचि(ञ्चि)त्ताचित्तमल्पं वाऽऽदत्तेऽदत्तं न वा धतु । न सेवते भैरुनं
यस्तं ऋमो ब्राह्मणं वयम् ॥ २७ ॥ [युगम्] यथा पद्मं जले जातं, वारिणा नोपलिप्यते । एवं कामैरलितो यस्तं ऋमो ब्राह्मणं वयम् ॥ २८ ॥

अलोलुपो शुभाजीव्यनगरोऽकिञ्चनश्च यः । असंसक्तो गृहस्थैर्यस्तं श्रमो ब्राह्मणं वयम् ॥ २९ ॥ पशुवन्धाः(वधाः) सर्ववेदा, यजनं पापकर्मकृत् । त्रायन्ते नैव यष्टारं, कर्माणि बलवन्ति यत् ॥ ३० ॥ न मुण्डितेन श्रमण उक्कारेण न ब्राह्मणः । मुनिर्नोरण्यवासेन, बल्कलेन न वापसः ॥ ३१ ॥ श्रमणः स्यात् समत्वेन, ब्राह्मणो ब्रह्मचर्यतः(पालनात्) । ज्ञानेनैव मुनिः स्यात् च, तपसा तापसः पुनः ॥ ३२ ॥ कर्मणा ब्राह्मणोऽपि स्यात्, कर्मणा क्षत्रियो भवेत् । कर्मणा तु भवेद् वैश्यः, शूद्रो भवति कर्मणा ॥ ३३ ॥ एतान् प्रादुश्चकाराहंरं, ज्ञातको येर्भवेदिह । सर्वकर्मविनिर्मुक्तं, तं श्रमो ब्राह्मणं वयम् ॥ ३४ ॥ एवं गुणसमायुक्ता, ये भवन्ति द्विजोत्तमाः । ते समर्थाः समुद्धतुं, परमात्मानमेव च ॥ ३५ ॥ एवं विजयधोपाल्यस्तद्वचश्छिन्नसंशयः । धातरं जयधोपाल्यं, तं मुनिं ज्ञातवांसदा ॥ ३६ ॥ बुद्धो विजयधोपश्च, कृताञ्जलिरोऽवदत् । ब्राह्मणत्वं यथाभूतं, महात्मन् ! सुष्टु दर्शितम् ॥ ३७ ॥ यज्ञानामपि यष्टारो, यूयं देवदिदस्तथा । ज्योतिपाङ्गविदो यूयं, यूयं धर्मस्य पारगाः ॥ ३८ ॥ समर्था यूयमुद्धतुं, परमात्मानमेव च । कुर्वन्तु भिक्षया भिक्षुमुल्या- सत् मय्यनुग्रहम् ॥ ३९ ॥ मुनिराह न कार्यं मे, भिक्षया प्रव्रज द्विज ! । भ्रमिष्यसि भयावर्त्ते, मा घोरे भवसागरे ॥ ४० ॥ उपलेपो भवेद् भोगैरभोगी नोपलिप्यते । भोगी भ्रमति संसारे, ह्यभोगी विप्रमुच्यते ॥ ४१ ॥ क्षिप्तावार्द्रश्च शुष्को द्वौ, गोलकी मृत्तिकामयी । द्वावप्यारस्फालितौ कुब्धे, य आर्द्रः स लगत्यहो ! ॥ ४२ ॥ दुर्मेघसो लगत्येवं, ये नराः कामलालसाः । न लगन्ति विरकाश्च, यथा शुष्कश्च गोलकः ॥ ४३ ॥ इत्थं विजयधोपोऽसौ जयधोपस्य सन्निधौ । अनगरस्य निष्क्रान्तः, शुत्वा धर्ममनुत्तरम् ॥ ४४ ॥ क्षप- यित्वाऽऽत्मकर्माणि, तपसा संयमेन च । जयधोप-विजयधोपाल्यौ प्राप्नो क्रमात् शिवम् ॥ ४५ ॥ इत्युत्तराध्ययनपञ्चविंशत्यध्यायन- सूत्रोक्तानुसारेण जयधोप-विजयधोपमहर्षिसम्बन्धः ॥

अथाऽन्नि(न्वि)कापुत्राचार्यं वन्दनक्रियागोचरं चरीकरीमि—

जायं पयागतित्यं, देवेहि कयाए(इ) जस्स महिमाए । गंगाए अंतगडं, तं घंदे अन्नियापुत्तं ॥ १२२ ॥
व्याख्या—जातं प्रयागतीर्थं, देवैर्यस्य महिमायां कृतायां, कस्यां? गङ्गायां, “अंतगड”ति अन्तकृतकेवलिनं, शेषं सुगमम् ॥१२२॥

भावार्थः कथानकेनोच्यते । तथा हि—

अस्त्यत्र भरतक्षेत्रे, मथुरानगरीद्वयम् । तत्रोत्तरस्यां दिश्येका, दक्षिणस्यां परा पुनः ॥ १ ॥ अथोत्तरमथुरातस्तां याम्यमथुरा-
पुरीम् । आगादेको वणिक्पुत्रो, विग्यात्रार्थं महार्यवान् ॥ २ ॥ तत्रत्यश्रेष्ठिनैकेनामुष्य सख्यमभूत् समम् । न्यमश्चि तेन मुक्त्यर्थं, तस्याङ्गं
ह्येतदादिमम् ॥ ३ ॥ भोजनायोपविष्टेऽस्मिन्, श्रेष्ठिनोऽस्य स्वसाऽन्निका । ताल्पृन्तकरा वातोपचारैस्त्वमुपाचरत् ॥ ४ ॥ तस्याः स
श्रेष्ठिसू रूपं, निर्वर्ण्य वर्णनातिगम् । पादादारभ्य शीर्षान्तं, रागप्रसोऽभवचराम् ॥ ५ ॥ साऽर्धिता स्वजनैरुक्तेना दद्मस्तदा वयम् ।
यथायापत्यसम्पत्तिं, यावत् त्वमिह तिष्ठसि ॥६॥ तथैव स्वीकृते तेन, जातोद्वाहोऽत्र तिष्ठति । समुखं साऽन्वि(न्नि)काऽन्येद्युर्गुर्व्यभूद् गृह(हि)
धर्मतः ॥ ७ ॥ इतश्च लेखस्तत्पित्रोरगात् तत्र लिपीकृतम् । यदश्रुभिर्दृशोः शोकाद्, यत्साऽऽन्व्यं वापतेऽधिकम् ॥ ८ ॥ जीयन्तो प्रेक्षसे
चेत् नौ, तदागच्छेर्हुत सुत ! । मुञ्चन्नश्रूणि त लेखं, वाचयामास दारकः ॥ ९ ॥ दृष्टः पृष्टस्तया नोचे, वाचयित्वा ततः स्वयम् ।
उफो मा खिद्यथा भर्त्सः !, सर्वं भव्यं भविष्यति ॥ १० ॥ ततस्तयोदित पित्रोस्ताभ्यां प्रस्थापितोऽय सः । सकलजोऽर्द्धमार्गेऽपि, प्रासूत्
सुतमन्वि(न्नि)का ॥११॥ करिष्यतोऽभिधा सूतोः, पितराविति तेन न । मार्गे तस्यार्पितं नाम, पितृवक्त्रा हि सत्सुताः ॥१२॥ उद्घापयन्
परिजनोऽन्निकापुत्रस्तमित्यवह । सभायातस्तदेवास्य, पितरौ नाम चक्रतुः ॥१३॥ यद्यथे चन्द्रलेखेवाऽन्वि(न्नि)कापुत्रः पितुर्गृहे । ययो च

यावन्वतश्रोत्रं श्रोत्र इवोन्मदः ॥ १४ ॥ तदैव लघुकर्मत्वात्, लक्ष्मणोऽप्रहीद्व्रतम् । विजहारऽन्वि(न्नि)क्रासूनुर्भूत्वाऽऽचार्यः क्रमान्
महीम् ॥ १५ ॥ पुष्पभद्रपुरेऽन्येयुरागाद् गङ्गातटस्थिते । पुष्पकेतुर्नृपस्तन, तत्प्रिया पुष्पवत्यभूत् ॥ १६ ॥ सा पुन-पुत्रिकारूप,
प्रासूत युगपद् युगम् । अन्योन्यं प्रेमसयुक्तमपत्यमिय युग्मिनाम् ॥ १७ ॥ तद् वीक्ष्याचिन्तयद् भूपो, म्रियते हि वियोजितम् । तदेतद्
गृह्णिर्मत्ये, योजयामि परस्परम् ॥ १८ ॥ जनापवाद्दरक्षार्थं, सदस्याहान्यदा नृपः । यदत्रोत्पद्यते रत्नं, सभ्याः ! स्यात् कस्य तद् वसे ?
॥ १९ ॥ सर्वे तेऽप्युचिरे राक्षे(ज्ञो), राजोचे तर्हि युग्मयोः । अनुरुपोऽस्तु सयोगः (योजयामि विवाहं भोः !) स्वर्ण-मण्योस्वैतयोः
॥ २० ॥ पुष्पचूल-पुष्पचूलयोर्द्वयोर्युग्मजन्मनोः । राजा रात्र्या निषिद्धोऽपि, चक्रे पाणिप्रहोत्सवम् ॥ २१ ॥ मिथस्तावभिरमाते,
श्राविका पुष्पयत्यपि । तस्मात् प्रब्रज्य निर्वेदाद्, देवोऽभूत् परमर्द्धिकः ॥ २२ ॥ पुरे तस्मिन् मृते ताते, पुष्पचूलो नृपोऽभवत् ।
प्रियेऽवर्धरधिदेहो ददशोऽम्बासुरः स(सु)ताम् ॥ २३ ॥ मा नरकेष्वघाद् याति, स्वप्ने तानि न्य(ल)दर्शयत् । रात्रौ रात्रौ ततो भीता,
पुष्पचूलाऽऽद् भूसुजम् ॥ २४ ॥ प्रातः पालण्डिनः पृष्टा, राक्षाऽऽहुस्ते यथा तथा । अन्निकासूनुवस्त्रेषां, स्वरूपमिदमभ्यधुः ॥ २५ ॥
नित्यान्यकारा वीभत्साः, क्षुत्-चूड-रोगोऽप्रविमर्हः । नारकैर्नित्यमात्रान्ताः, स्मृतौ अपि भयावहाः ॥ २६ ॥ तयोक्तं भगवन् ! स्वप्नः
किमद्य ददृशे ? यतः । यथार्थं वित्य तेऽप्युचुर्विद्योऽर्द्धचर्चनैर्वयम् ॥ २७ ॥ देवलोकाः पुनः कालान्तरेऽस्या दर्शितास्तथा । पुनः
पातण्डिनः पृष्टा, वैपरीत्येन चाम्यधुः ॥ २८ ॥ यथास्थानन्निकापुत्राचार्याः प्रोचुरयाऽऽह सा । देवलोकाः कथं लभ्याः ? , कथं
न नरके गतिः ? ॥ २९ ॥ तैरुक्तः साधुधर्मोऽथ(-त्र), राक्षी पप्रच्छ पार्थिवम् । व्रतार्थं सोऽवदद् भिक्षा, प्राह्या खलु (यद्यादत्से भिक्षां)
मदारास्पदे ॥ ३० ॥ प्रपद्य तत् तथा दीक्षां, गृहीता सूरयोऽप्यथ । तस्थुर्जह्वावलक्षीणा, गणं प्रस्थाप्य तत्र तु(त्रि) ॥ ३१ ॥ पुष्पचूला

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

अन्निका-
पुत्राचार्य-
कथा ।

॥ १३४ ॥

नृपावासाद्, भक्तमानीय यच्छति । गुरुभ्यः शुभभावेनोत्पेदेऽस्याः केवलं क्रमात् ॥ ३२ ॥ प्राक्प्रवृत्तं न विनयं, मनक्ति किल केवली । कालोचितं मनश्चिन्त्यं, भक्तं तेभ्यः स यच्छति ॥ ३३ ॥ श्लेष्मन्तं श्लेष्मणः काल इत्याद्यवसरोचितम् । भक्तं हृदिन्तितं वत्से ! वेत्सि किं ? सूरयोऽवदन् ॥ ३४ ॥ अन्ये त्वाहूर्धने वर्षालानीतेऽन्नेऽथ तेऽभ्यधुः । किमेतत् साध्वि ! ? साऽऽहाऽऽगां, प्रासुकाभसि सूर्यः ! ॥ ३५ ॥ प्रासुकाप्रासुकविधिं, वेत्सि वत्से ! घने कथम् ? । साऽऽहातिशयतः ? कीदृग्, स तु ? केवललक्षणः ॥ ३६ ॥ केवलया-शावना चक्रे, हा ! चक्रुः सूरयोऽयंतिम् । सोचे चोत्तरता गङ्गां, केवलं भावि वोऽपि हि ॥ ३७ ॥ उत्तथुर्दुतमाचार्याः, को लभे ह्यलसायते ? । गङ्गायां नावमारूढाः, स्वयं सज्जीकृतां जनैः ॥ ३८ ॥ यत्राऽन्वि(न्नि)कासुताऽऽचार्योस्त्रस्थुः कोणे तथान्तरा । तत्र मज्जति नौः क्षिप्ता, जनैश्चोत्पाद्य तेऽम्भसि ॥ ३९ ॥ सुरेणाभ्यस्यधःशूलं, दध्रेऽस्य प्राग्भवारिणा । तेन विद्धः शुभमध्यानात्, केवल-ज्ञानमाप सः ॥ ४० ॥ सिद्धश्च निर्मितो देवैर्महिमा तस्य वर्ष्मणः । प्रयागं नाम तत् तीर्थं, प्रतस्थे (पत्रधे) तत्र विद्युतम् ॥ ४१ ॥ कलेवरं जलचरैः, स्वाधमानं तदम्भसि । गङ्गाबूले क्वचित् लभं, प्रेर्यमाणं अलोमिभिः ॥ ४२ ॥ देवाद् दक्षिणदंष्ट्रायां, पाटलेर्वीजमाविशत् । भिरत्वा करोटिं तद् जशे, शङ्खलः पाटलिद्रुमः ॥ ४३ ॥ तेनोपलक्षिते स्थाने, पाटलीपुत्रपत्तनम् । उदायिभूसुजा न्यस्तं, कृणिकस्य पितुः शुचा ॥ ४४ ॥ इत्यन्वि(न्नि)कासूसूरीणां, सन्वन्धोऽधिकसम्पदाम् । आवदयकानुसारेणाऽऽविष्कृतः कृतिनां मुदे ॥ ४५ ॥ इत्यन्वि(न्नि)कापुत्राचार्यकथा ॥ अथ धर्मरुचिमहर्षेमुक्तिप्राप्तिः प्ररूप्यते—

शुद्धीभक्ते मासंस्त, पारणए रोहिणीइ कडुतुवं । दिनं दयाइ सुत्तं(सुं), धम्मरुई सुत्तिमणुपत्तो ॥ १२३ ॥

व्याख्या—गाथार्यः सुगमः [एव] ॥ १२३ ॥ भावार्थश्चायम्—

रोहितके पुरे जी(जू)र्णगणिका रोहिणीलभूत् । अनन्यजीविकोपाया, रात्रोति गोष्ठिकोदनम् ॥ १ ॥ संस्कृतं संस्कृतद्रव्यैः, फट्टुमुच्यं तथाऽन्यदा । स्वयं स्वादु(व)परीक्षार्थं, दत्तस्तद्विन्दुरानने ॥ २ ॥ अतीयफट्टुको लभ्रस्तदेकत्रैव रक्षितम् । अन्यहलितगोष्ठ्यर्थं, पकं मा निन्दिताऽभवम् ॥ ३ ॥ गोष्ठ्यां गतायां मुक्त्वाऽन्नं, मासश्चपणपारणे । मुनिर्धर्मरुचिः प्राप्नो, भिक्षार्थं रोहिणीगृहम् ॥ ४ ॥ दत्तं तुमुच्यं तथाऽ(त)सौ मा, मुधा याति(व) धियेति तत् । अपूर्वलाभं मन्यानः, स गत्वाऽऽलोचयद् गुरोः ॥ ५ ॥ ज्ञातं(त्वा)विपोषणं तत् तैर्मुनिरुक्तो यद्विस्तृत । भक्षितं मूल्यवे हेतत्, तत् त्यक्तुं स गतोऽटवीम् ॥ ६ ॥ सुश्रुतः पात्रकं भूमौ, लिप्तलेन मुनेः करः । व्यपितस्तत्र गन्धेनाऽऽयाता मधुश्च कीटिकाः ॥ ७ ॥ भूयसामद्भिनां घातः, स्नात् ममैव मृतिर्वरम् । इति ध्यात्वा प्रतिलिख्य, मुमुक्षुर्मुलपोतिकाम् ॥ ८ ॥ एकत्र स्वण्डिले स्थित्वा, निन्दंस्तद् मुक्त्वांस्ततः । तीव्राऽभूद् वेदना सम्यग्, विपह्लाऽऽप शिवश्रियम् ॥ ९ ॥ इति श्रीधर्मरुचिकथा ॥

अथ चतुर्णां महर्षीणां सिद्धिगमनमाह—

उज्जुय वंके पत्तेयबुद्ध रुदे य कोसियजे य । उज्झाए तवभज्जा, जयंति चउरो वि सिद्धाई ॥ १२४ ॥

व्याख्या—‘ऋजुकः’ सरलप्रकृतिः स चाऽङ्गर्पिनाम्ना(मा) ल्यातः, ‘वक्रः’ दुष्टस्वभावः रुद्राल्यः, स प्रत्येकबुद्धोऽभूदिति योजना कार्या । ‘चः’ पुनः कौशिकार्याल्य उपाध्यायः ‘तद्कार्यो’ उपाध्यायानी । जयन्ति चत्वार्यपि सिद्धानि । प्रव्रज्येति शेषः । इति गायार्थः ॥ १२४ ॥ भावार्थोऽप्ययम्—

चम्पायां कौशिकार्याल्य उपाध्यायोऽभवद् द्विजः । तस्याऽङ्गर्पिस्तथा रुद्रः, शिष्यावेतौ बभूवतुः ॥ १ ॥ अङ्गको भद्रकलेनाऽङ्गर्पिस्तस्याभिधाऽभवत् । रुद्रको रौद्रहृद् प्रन्थिच्छेदकस्तत्तथाऽस्य सा ॥ २ ॥ एधोऽर्थमन्यदा प्रैपि, गुरुणा वाधुभौ वने । साय-

कयार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

धर्मरुचि-
महर्षि-
वकव्यता ।

चतुर्मह-
र्षिकथा ।
॥ १३५ ॥

चतुर्मह-
पिकाया ।

देविलासुत-
राज्यि-
वर्णनम् ।

मङ्गलिः काष्ठान्यादायाऽऽयाद् ऋजुवर्त्मना ॥ ३ ॥ रन्त्या सर्वदिनं स्थत्वा, तमथं रुद्रकोऽचलत् । दृश्यौ वीक्ष्य तमायान्तमद्य निस्सारि-
तोऽस्मि हा ! ॥ ४ ॥ इतश्च वत्सपालस्य, पन्थकस्य शिशोः प्रसूः । दत्त्वा ज्योतिर्यशा भक्तं दारुभारार्दिवैति च ॥ ५ ॥ तां हृत्वेकत्र
गर्त्तयां, लत्वाऽस्या दाकभारकम् । एतन्न्यवर्त्मना रुद्रो, धुन्वन् हस्तावदोऽवदत् ॥ ६ ॥ गुरो ! सुन्दरशिष्येण, तव ज्योतिर्यशा
हृत्वा । स आगतो वह्निर्निष्कसितः क्रोधाद् यबौ वनम् ॥ ७ ॥ चिन्तयन्तत्र सख्यानान्, जातजातिस्मृतिव्रतम् । प्रपद्य केवलं लेभे,
महिमाममरा व्यधुः ॥ ८ ॥ अभ्याख्यानं ददौ रुद्रोऽस्मी जनेभ्योऽभ्यधुः सुराः । निन्द्यमानो जनैर्दृश्यौ, रुद्रोऽदः शुभकर्मतः ॥ ९ ॥
अभ्याख्यानं मयाऽसत्यं, प्रदत्तमिति चिन्तयन् । सम्बुद्धः सोऽभवत् प्रत्येकबुद्धश्चाप्रहीद् व्रतम् ॥ १० ॥ उपाध्यायः सन्मार्योऽपि,
वैराग्याद् व्रतममहीत् । वशाद्य केवलज्ञानं, चत्वारोऽपि ययुः शिवम् ॥ ११ ॥ इति चतुर्महपिकाया ॥

अथ देविलासुतराज्यैः शिवसुखामिमाह—

भविष्यं भो ! खलु सद्यकामविराएण एयमज्झयणं । भासितु देविलासुपरायरिसी सिवसुहं पत्तो ॥ १२५ ॥
व्याख्या—‘भोः !’ इति भव्यामश्रजे । ‘खलु’ इति निश्चयेन सर्वकामविरक्तैर्भाव्यं भवद्भिरिति गम्यम्, शेषं सुगमम् ॥ १२५ ॥

भाषार्थः कयानकगम्यः । तत्रेदम्—

उज्जयिन्यामसूत् पुर्यां, पार्थिवो देविलासुतः । अनुरक्तलोचनाऽऽख्या, प्रियाऽस्याऽऽरक्तलोचना ॥ १ ॥ नृपोऽन्यदाऽस्ति(ऽऽस्ते)
शय्यायां, विदृणोति प्रिया कचान् । तदन्तः पलितं दृष्टं, जगलक्षणमश्(न-लक्षि-)तम् ॥ २ ॥ साऽऽह देवाऽऽगतो दूतः, सम्भ्रान्तो भूमिभृद्

मृशम् । इत्यावेतसतः पश्यन्नापरयत् तं तयोदितम् ॥३॥ कासौ प्रिये ! नृपोऽष्टच्छत्?, धर्मदूतस्तु साऽवदत् । तथाऽऽवेष्ट ततोऽश्रुल्या,
शनैः पलितमुद्धृतम् ॥ ४ ॥ आच्छाद्य क्षीमद्युग्मेन, स्वर्णस्थाले पुरान्तरे । भ्रामयित्वा तमधृति, चक्रे मूपो भृशं हृदि ॥ ५ ॥ प्रापुर्मेऽ-
नागतेऽप्यस्मिन्, प्रमृग्यां पूर्वजत्रजाः । ततः पद्मरथं राज्याधिष्ठातारं सुतं व्यधात् ॥ ६ ॥ स्वयं राज्ञ्या समं राजा, तापसत्रतमप्रहीत् ।
तथाऽणुमतिका दासी, दासः सङ्गतकोऽपि च ॥ ७ ॥ सर्वे सितगिरी जरमुलपोऽथं तापसाश्रमे । फालान्तरे प्रतं त्यक्त्वा, दासी
दासश्च जन्मतुः ॥ ८ ॥ गर्भः पूर्वमनाख्यातो, महिष्या वधुधे तदा । अयशोमीरुणा राक्षी, भूभुजा रक्षिता रहः ॥ ९ ॥ सौकुमार्योत्
मुतां राक्षी, प्रमुवाना व्यपयत् । पियन्ती स्तन्यमन्यासां, तापसीनां च सैधते ॥ १० ॥ कृतं नामाऽर्द्धसंकाशा, तस्याः सा प्राप
यौवनम् । अटव्या आगतं तालं, श्रान्तं विश्रान्यति स सा ॥१॥ सुकुमारकरस्पर्शात्, तस्यां रक्तोऽभवत् नृपः । गृह्णामि चाद्य कल्पे वा,
चिन्तयन्निति तस्त्रियान् ॥१२॥ तांमार्शेष्टुमथाविष्टोऽजकाष्ठे नृपोऽन्यदा । चस्त्राला(स्त्रालाद-)चिन्तयत् चित्ते, धिङ् मां कामान्ध(न्ध-)
याधितम् ॥ १३ ॥ प्रेत्य न ह्यायते किं स्वादेतच्च फलमैदिकम् ? । सम्बुद्धश्चावधिज्ञानं, लेभे कर्मक्षयोद्भवम् ॥ १४ ॥ सर्वकामविरक्तेन,
भाव्यं भोः ! सलु देहिना । वभायेऽव्ययनं चैतद्, राजर्षिर्देविलासुतः ॥ १५ ॥ विरक्षां तां सुतां दस्वा, संयतीभ्यः स्वयं नृपः ।
वत्पाद्यं केवलं सिद्धोऽर्द्धसङ्काशाऽपि निर्मुता ॥ १६ ॥ इति श्रीदेविलासुतराजर्षिकथा ॥

अथ कूर्मा(र्मी)पुत्रमहर्षिं नमस्करोति सूत्रकारः—

द्वोरयणिपमाणतणू, जहन्नउगाहणाए जो सिद्धो । तमहं तिगुत्तगुत्तं, कुम्मापुत्तं नमंसासि ॥ १२६ ॥
व्याख्या—तमहं कूर्मा(र्मी)पुत्रं “नमंसासि” चि नमंसे इति सण्टद्धः । कोऽसौ ? यः सिद्धः, कस्यां ? जवन्याबगाहनायां,

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽयः ।
देविलासुत-
राजर्षि-
वर्णनम् ।
कुर्मापुत्र-
महर्षिनम-
स्करणम् ।
॥ १३६ ॥

किन्मूतः ? "शेरव्यलिपिमाणतणू" चि द्वी रवी-सामयिनीमापया हन्ताबुद्ध्येते तो प्रमाणं तनुः-शरीरं यस्य सः । शेषं सुगनम् ॥१२६॥
गणप्रायणु विशिष्टात्रायामायान् नोक्तः । यथाज्ञातः समयदोः समयमन्मूढः ॥

अथ चण्डरुद्रागार्गशिष्यमभियादयन्ति—

जो मासयसुहृद्देऊ, जाओ गुरुणो वि उवसमसहावो । तं चंडरुद्रसीसं, वंदे सेहं पि चरनाणं(णि) ॥ १२७ ॥

ध्यातया—गायार्थः फयानिकथेय स्पष्टः ॥ १२७ ॥ सा वेयम्—

आर्गार्थश्चण्डरुद्रात्स्यो, ययार्थश्चण्डरोपतः । द्रुमुजायिनीमागाद्, रययात्रानहोत्सयम् ॥१॥ तन्म्यदारफः फत्रिद्, वेरयाऽऽयास-
निररुद्रः । सनाति-युद्धसम्पन्न, प्लयार्थिणां पुरो जगो ॥ २ ॥ ददध्वं भिद्वयो ! क्षीक्षां, तेनोक्तेऽन्नरघानतः । त्रेपितस्वींगुरोः पार्थे
(थं), पृथ्वतां फत्रिना फलिः ॥ ३ ॥ तवसीर्दीक्षितो लोपं, कृत्वा स्वजनमीतितः । नातत्र्याल शिष्योऽप्रे, दृष्टतो रोपणो गुरुः ॥ ४ ॥
जगनं सन्दनानां म्याद्, गुरो(रु)दंथरि पादयोः । दुष्टेक्षसे न दीत्युक्त्वा, र्शीर्षे दण्डेन हन्ति तम् ॥ ५ ॥ सेहे दौक्षः क्षमी सम्ब्यक्,
न पुनैरं ध्वन्निवपत् ॥ ६ ॥ हा ! (हाहा !) मया महात्माऽसौ, साधुसहा(हा)द् वियोजितः ॥ ६ ॥ अयाऽऽवदयकबेलायां, शिष्यो
दुमन्तिरेक्षितः । शरद्वधिररुद्रितामो, धातुमभिररुद्रितयत् ॥ ७ ॥ मिष्या मे दुष्टवमिति, येताम्याद् पदतो गुरोः । केवलतानगनुत्पेदे,
मैरन्-विन्-ब्रिः ॥ ८ ॥ दीक्षुत्वापि तदुत्पेदे, तदैव तदहो ! क्षमा । द्वयोर्निष्कारिणी चण्डरुद्र-शिष्यकयोरिव ॥ ९ ॥ इति
चण्डरुद्रागार्गशिष्यमन्वयः ॥

अथ चण्डरुद्रेन शिष्यमन्वयः—
मार्गशिष्यसिद्धिगमनमाह—

यतीसं जुवइवई, जो कायं दीपुरीह पवइओ । छट्टस्स सया पारणमुज्झियमायं विलं तस्स ॥ १२८ ॥
 वीरपसंसियतव-स्व-लच्छि(द्वि)नवमाससुकपपरियाओ । सो धन्नो सव्ढे, पत्तो इक्कारसंगविज्ज ॥ १२९ ॥
 व्याख्या—द्वयोगार्थयोरक्षरार्थः स्पष्ट एव । नवरम्—“छट्टस्स सया पारणमुज्झियमायं विलं” ति ‘सदा’ यावज्जीवं पष्ठस्य पारणं
 सायधारणवाक्यत्वाद् आचामाम्लमेव, “उज्झिय” ति पदैकदेशे पदसमुदायोपचाराद् उज्झितभिश्चामहणमित्यर्थः । ‘तस्य’ धन्यस्य
 इति ॥ १२८ ॥ १२९ ॥ भावार्थः कथयोच्यते । सा चेयम्—

यभूय पुयां काकन्यां, जितशत्रुर्नृपाप्रणीः । सार्थवाहवधूलन, भद्रानाश्रयलि विश्रुता ॥ १ ॥ धन्याब्योऽभूद् यथार्थोऽस्याः,
 सृष्टुरन्यूनदीप्तिमान् । कन्या द्वात्रिंशतं मानोद्योवनः परिणायितः ॥२॥ माता द्वात्रिंशद्दायसंयुताः । तदर्थं कारिता
 भोगान्, मुहुं तदुपरि स्थितः ॥३॥ इतश्च समवासापत्ति, श्रीवीरखत्पुरो बहिः । वन्दनाय(या)यौ धन्य, उद्यदरोमाञ्चकञ्चुकः ॥ ४ ॥
 धर्मं धृत्वाऽऽवैराग्योऽपृच्छद् प्रवृत्ते प्रसूम् । राजार्पितराज(ज्य)चिह्नस्फीत्या धन्योऽश्रयद् व्रतम् ॥ ५ ॥ व्रताहेऽपि प्रसुं नत्वा, जमाहो-
 प्रमभिप्रहम् । पष्ठपारणकं यावज्जीवमाचाम्लतोऽस्तु मे ॥ ६ ॥ प्राज्ञा मिक्षा न संसृष्टाऽसंसृष्टाऽस्तु तथोज्झिता । इत्युप्रतपसाऽऽत्मानं,
 भावयन् विजहार सः ॥ ७ ॥ भक्तामित्रेन् कथञ्चित् स्यात्, नात्रिस्तस्यान्भसां पुनः । पठन्नेकादशाङ्गानि, सेहे ह्युत्-च्छदपरीपहम् ॥ ८ ॥
 इत्युप्रतपसाऽऽर्थं, क्ररीयान् सोऽभवत् मुनिः । न मनागपि दीनत्वं, तथापि कापि जग्मिवान् ॥ ९ ॥ एत्य राजगृहं वीरश्चैत्ये
 गुणशिले स्थितः । देशान्ते प्रसुं नत्वा, पप्रच्छ श्रेणिकुस्तिन्दम् ॥ १० ॥ स्वामिस्ते गौतमादीनां, शिष्याणां शीलशालिनाम् । चतुर्दश-
 सहस्राणां, को दुष्करतपःक्रियः ? ॥ ११ ॥ स्वाम्याह राजन् ! धन्यर्षिः, सर्वेप्रतपा श्रुशाम् । एतत् श्रुत्वा प्रसुं नत्वाऽऽगत्य धन्यं

कथार्णवा-
 ङ्कायां वृत्ता-
 पञ्चमवि-
 श्रामे द्वि-
 तीयोऽशः ।
 धन्यमहर्षि-
 प्रबन्धः ।

॥ १३७ ॥

नृपोऽनमत् ॥ १२ ॥ धन्यः सुलब्धजन्माऽसि, यत् त्वां वीरजिनः स्वयम् । एवं वर्णयतीत्युक्त्वा नत्वाऽगात् श्रेणिको गृहम् ॥ १३ ॥
 वर्णयमानोऽप्यसावेवं, नैवोत्कर्षमगात् मनात् । पालयामास चारित्रं, नवमासानतण्डितम् ॥ १४ ॥ मासिकया संलेखनया, कालं
 कृत्वोद्पाद्य(द)सौ । सर्वार्थसिद्धे चोद्भूय, विदेहे शिवमाप्सति ॥ १५ ॥ इति नवमाहमूलसूत्रोक्तधन्यमुनिसम्बन्धः ॥

अथ शीतलसूत्रैयमाविर्भावयन्ति—

सो जयत सीयलसूरी, केवलनाणीण भायणिज्जाणं । दिंतेण भाववंदणमुबज्जियं केवलन्नाणं(लं जेणं) ॥ १३० ॥

व्याख्या—गाथार्थः कथानकादेव स्पष्टः ॥ १३० ॥ तथेदम्—

श्रीहास्तिनपुरे वज्रासिंहः सिंहवलो नृपः । सौभाग्यमञ्जरी तस्य, प्रिया पुत्रस्तु शीतलः ॥ १ ॥ त्रैलोक्यसुन्दरी पुत्री, सा
 काञ्चनपुरप्रभोः । काञ्चनप्रभराजस्य, यौवने परिणायिता ॥ २ ॥ निर्विण्णः काम-भोगेभ्यः, कुमारः शीतलोऽन्यदा । प्रात्राजीत् स्ववि-
 रोपान्ते, सुरिश्वासीद् बहुधृतः ॥३॥ आसंखैलोक्यसुन्दर्याश्चित्वारः सूनवः क्रमात् । तेषां कथान्तरे नित्यं, सा वर्णयति शीतलम् ॥४॥
 यथा यो मातुलो राज्यनिःस्पृहः शिश्रिये व्रतम् । कालो यालेवमन्येयुस्तत्रेयुः स्वविरर्षयः ॥ ५ ॥ निशम्य तदुपान्ते तेऽसारतां संसृते-
 र्भृशम् । प्रबुद्धा जगृह्णीक्षां, क्रमाद् जाता बहुधृताः ॥ ६ ॥ मातुलं शीतलाचार्यं, गुरुमापृच्छ्य वन्दितुम् । प्रचेष्टुस्तेऽन्यदा जग्मुस्तत्पा-
 वितपुरो वहिः ॥ ७ ॥ वहिर्विकाल इत्यस्थुस्ते देवकुलिकान्तरे । यान्तं पुरान्तः श्राद्धं तेऽवोचन् वाच्यं गुरोरदः ॥ ८ ॥ आत्तप्रतास्ते
 जामेया, वन्दितुं धो यदैयरुः । विकाल इति नाऽऽजगुरुकेऽहृष्यद् गुरुर्भृशम् ॥ ९ ॥ तत्र तेषां शुभध्यानादुत्पेदे केवलं निशि । प्रातस्ते
 पत्र नाऽऽयातास्ततो(श) दृष्यौ गुरुर्भृशम् ॥ १० ॥ ते सूत्रपौरुषीं कृत्वैष्यन्ति तत्रापि नाऽऽयुः । अथाऽर्ध(-पार्ध)पौरुषीं तत्राल्येयुर्नते

धन्यमहर्षि-

प्रबन्धः ।

शीतलाचार्य-

वफलयता ।

कथार्णवा-
 क्क्यायां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे द्वि-
 तीयोऽशः ।
 शीतलाचार्य-
 वक्तव्यता ।
 सुबाहुमुनि-
 वर्णनम् ।
 ॥ १३८ ॥

ततो गुरुः ॥ ११ ॥ सयमुत्कण्ठितोऽचालीन्, नाभ्युत्थुर्न ते क्रमौ । प्रामार्जयन्, धीवरागा, गुरोर्न्यस्य सदण्डकम् ॥ १२ ॥ प्रतिक्र-
 म्याऽऽलोच्य सूरिस्वान् वन्दे कुत ? इत्यक् । प्रतिभाति यतस्ते ते वन्दस्वैत्यवदन् गुरुम् ॥ १३ ॥ निखपत्यमहो ! घाष्टमेपामिलेप
 रोपतः । यन्दे तान् मुनीन् सूरिर्वन्दित्वा तस्थियान् पुरः(रा) ॥ १४ ॥ प्राक्प्रवृत्तं न(त्तम-)वित्तयं, भि(भ)नत्ति(क्ति) किल केवली ।
 जीतकल्पोऽयमिलेपं, तेषां (गुरौ) तस्मिन् न चास्ति सः ॥ १५ ॥ तेऽवोचन् वन्दिता द्रव्यवन्दनेन पुरा पुनः । वन्दध्वं भाववन्दन-
 विधिना विधिनाऽधुना ॥ १६ ॥ कथायकण्ठकैर्धन्मानं पश्यन्ति ते गुरुम् । पट्टस्थानपतितं सोऽवग, ज्ञायते किमदोऽपि हि ? ॥ १७ ॥
 तेऽप्युः सुतरां विद्वाः, कथं ? नोऽतिशयोऽस्ति यत् । छाद्मस्थिकः ? कैवलिकं च ते ॥ १८ ॥ ह्हा ! केवलिनो
 मन्दभाग्येनाऽऽश्राविता मया । निनिन्द भृशमात्मानं, शीतलः शीतलशयः ॥ १९ ॥ जातरोमोद्गमस्तोपात्, परं संवेगमागतः (न्मत्) ।
 इदानीं वन्दनं सूरिः, कण्ठकेभ्यो निवृत्तवान् ॥ २० ॥ क्रोधाद् यथा पुराऽवघ्रात्, कर्माण्याच्छोडयत् तथा । प्रविष्टोऽपूर्वकरणं, शुभाभि-
 प्रायसम्भयम् ॥ २१ ॥ चतुर्थवन्दनस्यान्ते, शीतलः प्राप केवलम् । सैकैव कायिकी चेष्टाऽभूद् हेतुर्वन्ध-मोक्षयोः ॥ २२ ॥ इति
 श्रीशीतलाचार्यकथानकम् ॥

अथ श्रीसुबाहुसाधुं नमस्करोमि(ति) गाथात्रयेण—

पियदंसणो मुणीण वि, जो मुणिदाणप्पभावओ जाओ । धीरसुसीसो पत्तो, मासं संलिहिय सोहम्ममे ॥ १३१ ॥
 माणुस्सं सामन्नं, च पप्प कप्पे सणंक्कुमारम्मि । उववज्जिस्सइ एवं, बंभे सुक्के य आणयए ॥ १३२ ॥
 आरणए सधेठे, तत्तो सिज्जिस्सइ विदेहेसु । तमहं सुबाहुसाहुं, नमामि इक्कारसंगधरं ॥ १३३ ॥
 व्याख्या—गाथार्थः कथानकादेव स्पष्टः ॥ १३१-१३२-१३३ ॥ तथेदम्—

श्रीमण्ड-
 लप्रकरणे

॥ १३८ ॥

हस्तिशीर्षे(र्षे)पुरे दीनशत्रुर्नाम्ना नृपोऽभवत् । सहस्रमेकं तस्याऽऽसीद्, धारिणीमुख्ययोपिताम् ॥ १ ॥ अन्येद्युर्धारिणी देवी,
सिंहस्रोतोलक्षितम् । पुत्रं सुनाहुनामानं, सुपुत्रे प्रियदर्शनम् ॥ २ ॥ यौवने पुष्पचूलाद्याः, कन्याः पञ्चशतीमिताः । युगपत् पितुरा-
देशात्, परिणीताः सुबाहुना ॥ ३ ॥ उच्चपञ्चदातावासोपरिष्ठात् ताभिरन्वहम् । दोगुन्दुकामर इवा(व,व)क्रीडते स्म यथासुलम् ॥ ४ ॥
अथ वनान्यदाऽऽयातः, श्रीवीरो विहरन् महीम् । श्रीसुनाहुकुमारोऽगात्, तद्वन्दनकृते कृती ॥ ५ ॥ प्रदुद्धो देशनां झुत्वा, सुबाहुरिद-
मव्रवीत् । स्वामिन् ! प्रहीतुमिच्छामि, श्राद्धधर्मं त्वयोदितम् ॥ ६ ॥ प्रतिबन्धो न कार्योऽत्र, स्वामिनेत्युदिते सति । सप्तशिश्नापदं पञ्चा-
शुभ्रतं सोऽप्रहीद् दृपम् ॥ ७ ॥ प्रसु नत्वा गतो गेहमथ पप्रच्छ गौतमः । स्वामिन् ! सुनीनामप्येष, किं कान्तः ? प्रियदर्शनः ? ॥ ८ ॥
किं वाऽनेन पुराऽऽवीर्णं ?, पुण्यमित्युक्त्वान् विभुः । श्रीहस्तिनापुरे पूर्वं, भद्रासीत् सुमुखो गृही ॥ ९ ॥ वनेयुधर्मघोषाल्या, मुनिपञ्चदा-
तान्विताः । आचार्यास्तु सुदत्ताख्यस्तच्छिष्यो मासपारणे ॥ १० ॥ सुमुखाऽऽस्पदमायातो, धन्यमन्यस्ततो गृही । उत्थाय परया प्रीत्या,
सुदत्तं प्रत्यलाभयत् ॥ ११ ॥ नरायुक्तेन दानेन, वद्धं द्रव्यादिशुद्धितः । भवो हस्तीकृतः पञ्च, दिव्यान्यस्याऽऽस्पदेऽभवत् ॥ १२ ॥
दयुष सुमुखस्येति प्रशस्तास्तिलो जनः । प्रपात्यायुर्नहून्वदान्, सुबाहुर्गौतमाभवत् ॥ १३ ॥ भूयोऽपि गौतमोऽपृच्छत्, सुबाहुः
स्वामिनोऽन्तिके । निमादास्यति ? चारित्रमेयमेवैवयन् विभुः ॥ १४ ॥ सुबाहुः पौपथागारेऽष्टमभक्तिरूपीपधम् । राकायामाददेऽन्येऽर्चु-
ध्यावर्द्धनिसि त्विदम् ॥ १५ ॥ धन्या प्रमाकराद्यस्ते, यान् पुनात्यंद्भिः प्रसुः । श्रीवीरश्चेद्विद्यायति, प्रव्रजामि तदा युवम् ॥ १६ ॥ ज्ञात्वा
गायोऽपि तस्मात्, शीघ्रमाजग्मियानिह । फलन्ति वत्सपशालीव, कामितान्याशु धर्मिणाम् ॥ १७ ॥ ततोऽप्रहीद् व्रतं स्त्रीत्या, सुबाहुः स्वामि-
नोऽन्तिके । पठित्वैकादशाहानि, तपस्वत्याऽविदुश्चरम् ॥ १८ ॥ आलोचित-प्रतिकान्तः, कालं कृत्वा समाधिना । मासिक्या सलेतनया,

सीधर्म(र्म)स्वर्गमासदत् ॥ १९ ॥ [युग्मम्] ततश्च्युत्वाऽऽप्य मानुष्यं, मुकुले प्राप्य च व्रतम् । सनत्कुमार उत्पन्नस्ततश्च्युत्वा पुनर्नरः ॥ २० ॥
ब्रह्मलोके तथा शुके चाऽऽनतेऽप्यारणे तथा । सर्वार्थसिद्धितश्च्युत्वा, विदेहेऽसौ शिवज्ञमी ॥ २१ ॥ इति श्रीसुबाहुमुनिकथा ॥

अथ भद्रनन्द्यादिनवर्षिणां सुलभासिमाह—

अन्ने वि भद्रंदिप्पमुहा नव निचकुमारमुणिवसहा । संपत्तसुहविवागा, सुबाहुगमपण नायवा ॥ १३४ ॥

व्याख्या—गाथा स्पष्टा ॥ १३४ ॥ भावार्थः किञ्चिदुच्यते । स चायम्—

आसीद् धनावहो राजा, श्रीऋषभपुरे पुरे । सरस्वती प्रिया तस्य, सुतः सुखप्रसूचितः ॥ १ ॥ भद्रनन्दी कुमारोऽभूदुपयेने स
यौवने । श्रीदेव्यादिप्रियापञ्चशतीमादेशतः पितुः ॥ २ ॥ पृच्छायाम्—नगर्यां पुण्डरीकिण्यां, कुमारो विजयाह्वयः । युगवाहुजिनं
भक्त्या, प्राग्भवे प्रत्यलाभयत् ॥ ३ ॥ लाल्वा व्रतमगात् स्वर्गं, नरत्वं स्वर्गतिः क्रमात् । द्वेयं सुबाहुवत् सर्वं, यावत् मोक्षपुराश्रयः ॥ ४ ॥
इति प्रथमः ॥ श्रीविजयपुरे श्रीवीरकृष्णमित्रो नृपः प्रिया । श्रीदेवी तनयस्तस्याः, सुजातोऽस्य प्रियाः पुनः ॥ १ ॥ बलश्रयाद्याः
पञ्चशती, प्रागियुकारपुरे भवे । पुष्पदन्तमुनेश्चर्पभदत्तो भक्तिमातनोत् ॥ २ ॥ प्राग्बद् व्रतऋणेव, नृत्वं देवत्वमाप्य च । महा-
विदेहे दुःकर्मक्षयात् मोक्षमवाप्स्यति ॥ ३ ॥ इति तृतीयः ॥ विजये नगरे वासवदत्ताह्वो नृपः प्रिया । कृष्णश्रीः सुवासवाह्यः,
सूनुर्भद्राप्रियापतिः ॥ १ ॥ प्राग्भवे धनपालो रट्, कौशाम्बीनगरीपतिः । मुनिं वि(वै)श्रमणभद्रं, प्रतिलाभ्यागमत् शिवम् ॥ २ ॥
इति चतुर्थः ॥ पञ्चमः पृष-सठा-ऽष्ट-नवमो दशमस्तथा । एकादशाङ्गतो ज्ञेया, नोष्ठा ग्रन्थातिगौरवात् ॥ १ ॥ इति श्रीविपाक-
शुभोक्त्युवाहादिमुनिसम्बन्धः ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ

पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-

तीयोऽशुः ।

सुबाहुमुनि-
वर्णनम् ।

भद्रनन्द्या-
दिमहर्षि-

वर्णनम् ।

॥ १३९ ॥

अथ रोहकमुनिसम्बन्धमाह—

लोणं च अलोणं वा, पुषिं एमाह पुच्छिओ वीरो । रोहा ! सासयभावाण नाणुपुषि ति अकहिंसु ॥ १३५ ॥
व्याख्या—व्याख्या सुगमैव । तवरम्—“अकहिंसु” ति अकथयत् ॥ १३५ ॥ भावार्थत्रायम्—

श्रीवीरस्वाभयत् शिष्यो, रोहकाख्यो महामुनिः । प्रकृत्या भद्रकः शान्तो, विनीतो गुणसेवधिः ॥ १ ॥ प्रभोरदूरसामन्ते, ऊर्ध्वपाद-
स्वपःशिराः । तव्यमानस्वपस्त्रीत्रं, स आस्ते(आले स)मुनिरन्वहम् ॥ २ ॥ सञ्जातसंशयोऽन्येभ्यः, पप्रच्छार्हन्त्वमन्तिमम् । लोकः पूर्वम-
लोको वा ? प्रभो ! नृहीति मत्पुरः ॥ ३ ॥ रोह ! लोकोऽप्यलोकोऽपि, पद्मादपि च प्रागपि । द्वावेतौ शाश्वतौ भावावाचष्ट स्पष्टवाग्
विभुः ॥४॥ जीवः पूर्वमजीवो वा, सिद्धो वाऽसिद्ध एव च (वा ?) । प्रसुरित्यादिपृच्छायां, तदेवावददुत्तरम् ॥५॥ रोहक ! नातुपूर्वेषा,
रोहोऽपृच्छत् पुनः प्रभुम् । अण्डकं कुकु(कुं)टी प्राग् वा ? घनवातादयस्त्रया ॥ ६ ॥ इत्याद्यनेकपृच्छायां, स्वाम्याहानादिसिद्धताम् ।
पश्चात् प्रागप्यनुत्तरमी भावा हि शाश्वताः ॥ ७ ॥ एवं प्रभोत्तरवृन्दं, भगवत्यां सहेतुक्रमम् । सम्यग् व्यासार्थिना श्रेयं, सहेपाद् दर्शितं
मया ॥ ८ ॥ इति रोहकमुनिसम्बन्धः ॥

अथ गाथात्रयेण रकन्दकमुनिं स्तुतिगोचरं रचयामि—

सन्ते य असन्ते वा, लोणं इचाइ पिंगलगमुणिणा । पुट्टो निषागरणो, वीरसयासम्मि पघइओ ॥ १३६ ॥
एकारसंगधारी, गोयमसामिस्स पुषसंगइओ । वारसवासे वारस पडिमाओ तवं च गुणरयणं ॥ १३७ ॥
फासिसु अणुणं जो, मासं पाउवगमेण संपत्तो । सिञ्जिस्सइ य विदेहे, तं खंदयमुणियरं वंदे ॥ १३८ ॥

व्याख्या—गायत्रयार्यः कथानकोदेव वोद्धव्यः ॥ १३६-१३७-१३८ ॥ तत्रेदम्—

विद्वन् भगवान् वीरोऽन्येषुः कयङ्गलापुरि । चैले छत्रपलाशाख्ये, समेल समवासत् ॥ १ ॥ तत्पुरोऽदूरसामन्ते, श्रावस्या-
स्याऽभयत् पुरी । तत्राऽऽले गर्दभाल्याहः, परित्राब् बहुशिष्ययुक् ॥ २ ॥ तच्छिष्यः स्कन्दकः कात्यायनगोत्रोद्भवोऽभवत् । साङ्गो-
पाद्मचतुर्वेदाद्यनेकागमकोविदः ॥ ३ ॥ वैशालिश्रावकश्चाथ, निर्मन्यः पिङ्गलाहयः । पप्रच्छ स्कन्दकं लोकः, सान्तो वाऽसान्त
इष्यते ? ॥४॥ जीवः सान्तत्वनन्तो या ?, सिद्धोऽसिद्धश्च या तथा ? । केन वा मृत्युना जीवो, यद्धते हीयतेऽथवा ? ॥५॥ प्रश्नानमूनसौ
वृष्टः, स्कन्दकः पिङ्गलर्षिणा । तूष्णीकोऽभूद् विलशालो, न क्षमो दातुमुत्तरम् ॥ ६ ॥ वारद्वयं त्रयं चैतत्, वृष्टोऽसौ पिङ्गलर्षिणा ।
मीनेनास्यादविशानां, मीनेमेव हि लक्षणम् ॥ ७ ॥ अत्रान्तरे स शुश्राव, श्रीवीरं लोकवार्त्तया । कयङ्गलापुरीसंस्थं, स्कन्दकः संश-
यान्ति(श्रि)वः ॥ ८ ॥ वृथो च यामि वृच्छामि, श्रीवीरं संशयानमूर् । ततश्च स्वाश्रयं प्राप्तः, स्कन्दको भद्रकाशयः ॥ ९ ॥ धातुरक्तानि
षश्रामि, छत्रोपानद्-गणेत्रिधाः । त्रिण्डन्-यज्ञसूत्राधामादायोपकृतिं स्वकाम् ॥ १० ॥ चचालोद्दिश्य सर्वज्ञं, सरलः सरलाध्वना । तं
वीक्ष्य दूरादायान्तं, स्वान्येवं प्राह गीतमम् ॥ ११ ॥ पूर्वसङ्गतिकं यत्स !, पश्याथ स्कन्दकाह्वयम् । उक्तवत्यर्हतीत्येषोऽप्यागाद् गीत-
मदृक्पथम् ॥ १२ ॥ ततोऽभ्युत्थाय पप्रच्छ, स्वागतं तस्य गीतमः । महान्तो नैव लुम्पन्ति, प्रतिपत्तिं यथोचिताम् ॥ १३ ॥ पुनस्तं
गीतमोऽप्यादीत्, किमाले हृदये तव । लोकः सान्तस्त्वसान्तो वेलादिसंशयसञ्चयः ? ॥ १४ ॥ स्कन्दको विस्मितस्वान्तः, पप्रच्छ गण-
भृद्धरम् । कयमाभ्यन्तरं भावं, वेत्सि ? वृद्धि सुदृन् ! मम ॥ १५ ॥ गीतमः स्माह मे धर्माचार्योऽवादीद्विदं समम् । तदेहि धर्माचार्यं मे,
यन्दस्य सर्ववेदिनम् ॥ १६ ॥ ततोऽसौ गीतमेनामा, छत्रातिच्छत्रशोभिवम् । तेजोऽतिक्रान्तमार्त्तण्डं, गत्वाऽद्राक्षीद् जगद्गुरुम् ॥ १७ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

स्कन्दकमुनि-
वकल्यता ।

॥ १४० ॥

श्रीमद्दीप्यार्यमालोकाद् श्रुतिरिति स(सु)ष्टितं तमः । द्विधाऽपि हृद्रतं तस्य, तत्कर्मपरिणक्षयान् ॥ १८ ॥ ततः प्रभुं नमश्चक्रे, स्कन्दको
 भक्तिनिर्भरः । ईदोऽपि पिद्रुलभप्रभादिकं प्रागृत्तमभ्यधात् ॥ १९ ॥ मया चतुर्विधो लोकः, प्रोक्तः स्कन्दक ! तवया । द्रव्यतः क्षेत्रतः
 कालाद्, भावतश्चेत्ययक् प्रभुः ॥ २० ॥ तत्रैको द्रव्यतो लोकोऽसान्तोऽस्ति क्षेत्रतः पुनः । विष्कम्भाऽऽयामतोऽसद्द्रयोजनकोटिकोटिभुम्
 ॥ २१ ॥ परिधायत्यसद्क्षेत्रयोजनकोटिकोटिकः । कालतो न कदा नाऽऽसीद्, युयो नित्यश्च शाश्वतः ॥ २२ ॥ भावतोऽनन्तपर्याय-
 षण्ण-गन्ध-रसात्मकः । क्षीयते त्रियमाणोऽङ्गी, तथा पण्डित्तमृत्तुना ॥ २३ ॥ इत्यादिभगवत्यु(त्वो)ष्ठां, धृत्वा प्रभोत्तरावलीम् । स्कन्दक-
 विष्टप्रसन्नेहो, नत्या धीरं व्यजिज्ञपत् ॥ २४ ॥ भगवन् ! श्रोतुमिच्छामि, घमं केचलिभाषितम् । ततो विस्तरतः स्वाम्यप्यापस्त्यो
 धर्ममाह्वयम् ॥ २५ ॥ तत् सुत्या जातवैराग्यो, गत्याऽधेदानको(कु)णके । मुक्त्योपकरणं स्वस्व, सर्वं रषाम्भरादिकम् ॥ २६ ॥ पञ्चानुष्टि-
 कश्चोत्पादं, हृत्या गत्या जिनान्तिके । संयोजितकरोऽयादीविदं स्कन्दकवापसः ॥ २७ ॥ [युग्मम्] आत्मानं सारमाण्डामं, प्रदीने
 भगवन् ! जने । गृहान् निस्सारयिव्यामि, प्रदीतान् सारमाण्डयन् ॥ २८ ॥ हुत्-वृट्-शीतोष्ण-रोगाया, मा रृशान्तु ममाङ्गकम् । इच्छामि
 युष्मान्तो वान्, प्रत्रयामार्हतीं विभो ! ॥ २९ ॥ ततसा दीश्वयामास, स्कन्दकं विधिपद् विभुः । ददौ शिक्षामिनां चाम्य, सम्यद्
 साधुज्ञोषिणाम् ॥ ३० ॥ स्यातश्च्यमित्यं यकथ्यमित्यं चेत्यादिकां च वाम् । प्रपेदे सम्यगेयोऽपि, त्रिधा शुद्धा शुभाशयः ॥ ३१ ॥
 णतः कथङ्गुत्थापुर्यां, विजरेऽन्वन्न तीर्थपः । पपाठैकादशाङ्गानि, स्कन्दकः स्वविरान्तिके ॥ ३२ ॥ ईर्या-भाषादिसमितो, गीतापः
 स्कन्दकोऽन्यथा । पप्रच्छ स्याग्निं मौनी, यद्वाग्निं प्रतिमामहम् ॥ ३३ ॥ प्रतियन्धोऽत्र मा कार्यं, इत्यूचे तं जगद्गुरुः । सम्यगेयोऽप्युत्तरेष्विष्ट
 द्यावदा प्रतिमाः त्रिमात्र ॥ ३४ ॥ नियेन्य स्कन्दकर्षिताः, पप्रच्छ स्वामिनं पुनः । गुणरत्नयत्तरास्त्यां, तुर्ये स्यामिच्छपः क्रियाम् ॥ ३५ ॥

तदेवोत्तरमासाद्य, स्कन्दकस्तत् तपोऽकरोत् । मासे चतुर्यस्रत्राये, षष्ठो मासि द्वितीयेके ॥ ३६ ॥ एकैकस्थोपवासस्य, प्रतिमासं भवेत् पुनः । वृद्धिरस्मिस्तपस्येवं, यावत् मासांश्च षोडश ॥ ३७ ॥ तत्कुटुकासने स्थेयं, रवेश्चाभिमुखं दिवा । रात्रावनाष्टैर्वीरासने चैतत्तपःकरैः ॥ ३८ ॥ निर्माय तत्(एवं कुर्वन्)तपस्तीव्रं, तथा षष्ठाष्टमादिभिः । अस्थि-चर्मावशेषाङ्गः, स्कन्दकोऽभूत् महाशुनिः ॥ ३९ ॥ इतश्च समयासार्पित्, प्रभू राजगृहे पुरे । अर्द्धरात्रे शुनिर्द्वयौ, धर्मजागरिकां स्थितः ॥ ४० ॥ पृष्ठा करोम्यहं प्रान्तप्रत्याख्यानं प्रगे प्रसुम् । ततोऽसौ प्रातरागत्य, नमश्चक्रेऽन्तिमं जितम् ॥ ४१ ॥ विभावीभवं भावं, विज्ञाय ज्ञानवान् विभुः । स्कन्दक ! प्रतिबन्धोऽत्र, कार्यो नेत्यवदत् स्वयम् ॥ ४२ ॥ व्रतारोपं स्वयं कृत्वा, क्षमयित्वाऽऽर्यिका मुनीन् । कृ(क)तिभिः स्वचिरैः सार्द्धं, सोऽचालीत् प्रति पर्वतम् ॥ ४३ ॥ कश्चित् पर्वतमारुह्य, शिलापट्टोपरि स्वयम् । धर्मसंस्तरमास्तीर्य, स्थित्वा तत्रेदमव्रवीत् ॥ ४४ ॥ नमोऽस्त्यु अरिहंताणमित्यादीन्द्रस्तवस्तु- तिम् । पठित्वाऽस्तु नमो धर्मगुरवे मेऽन्तिमार्हते ॥ ४५ ॥ तत्साधिकं व्रतोच्चारं, पुनः कुर्वेऽस्मि साग्रतम् । व्युत्सृजाम्युपधिं देहं, चोच्छ्रु- सैरन्तिमैरपि ॥ ४६ ॥ प्रत्याख्याय त्वनशनं, पट्टिमकान्यपास्य च । स्कन्दको द्वादशाब्दानि, पूर्णान्याराध्य संयमम् ॥ ४७ ॥ आलो- चित-प्रतिक्रान्तश्चक्रे कालं समाधिना । निर्वाणप्रलयं कायोत्सर्गं ते स्वविरा व्यधुः ॥ ४८ ॥ पात्र-चीवरमादाय, तस्यर्षेः स्वविरास्ततः । श्रीवीरार्यार्ययामासुः, शशंसुश्च तदायतिम् ॥ ४९ ॥ स्वामिपादांस्ततो नत्वाऽपृच्छद् गणशृदादिमः । कोत्पेदे स्कन्दकः कालं, कृत्वा शिष्यस्तव प्रभो ! ? ॥ ५० ॥ गौतमादीन् मुनीन्च, स्वामी मृत्वा स संयमी । समुत्पेदेऽच्युते कल्पे, द्वाविंशत्युदधिस्थितिः ॥ ५१ ॥ पूर्णं तत्रोपसृज्यायुश्च्युत्योत्पयोत्तमे कुले । महाविदेहे श्रामण्यं, स्कन्दकः प्राप्य सेत्स्यति ॥ ५२ ॥ इति श्रीस्कन्दकमहर्षिसम्बन्धः ॥

अयं गाथात्रयेण तिष्यक-कुरुदत्तयोर्वकव्यतामाह—[प्रन्थाप्रं ५३०९]

कथार्णया-
क्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽद्यः ।

स्कन्दकमुनि-
वक्तव्यता ।

॥ १४१ ॥

चरमजिणसीसतीसगमुणी त्वं छट्टमद्वयरिसाईं । काउं मासं संलिहिय सक्कसामाणिओ जाओ ॥ १३९ ॥
 कुरुदत्तसुओ छम्मासमट्टमायवणपारणायामं । काउं ईसाणसमो, जाओ संलिहिय मासद्धं ॥ १४० ॥
 छट्टम-मासो अद्धमासो वासाईं अट्ट छम्मासा । तीसग-कुरुदत्ताणं, तव-भत्तपरिण-परियाओ ॥ १४१ ॥
 व्याख्या—गाथाद्वयं सुगममेव ॥ १३९-१४० ॥ तृतीयगाथा तु पूर्वोपार्धसद्वह्ररूपा श्रीभगवत्युचा सद्यार्थोऽप्यव्युत्पन्नविनेयहि-
 तार्थं व्याख्यायते—“छट्टम” त्ति यथाक्रमं योजनात् तिष्यस्य षष्ठतो यावज्जीवं, कुरुदत्तसुतस्य चाष्टमतपः । तथा भक्तपरिज्ञा-
 यामनशने तिष्यस्य मासः परस्य चार्द्धमासः “परियाउ” त्ति प्रत्रय्यापर्यायः तिष्यस्याऽष्ट वर्षाणि, कुरुदत्त[सुत]स्य षण्मासा इति
 गार्थार्थः ॥ १४१ ॥ भावार्थद्वयम्—

अन्येषुः सपरीवारः, श्रीमीरः समवासत् । पुर्यां मोकाभिधानायां, धैले नन्दननामनि ॥ १ ॥ द्वितीयो गणश्रुत् तत्राऽग्निभूति-
 गौतमान्वयः । नत्वेसं परया प्रीला, पत्रच्छेदं कृताञ्जलिः ॥२॥ स्वामिन् ! प्रोक्तः कियत्सौख्यः, शको देवेन्द्र(न्द्रो)देवराट् । पुरन्दरः सह-
 स्राक्षः ? कश्चास्य विषयः स्मृतः ? ॥३॥ स्वाम्याह केवलज्ञानभास्करः शृणु गौतम ! । द्वात्रिंशद्वृक्षसद्वहानां, विमानानां सुरेश्वरः ॥ ४ ॥
 चतुरशीतिसहस्रदेहरक्षाविधायिनाम् । सप्तानामप्यनीकानां, तदीशानां च तावताम् ॥ ५ ॥ अष्टाग्रमहिषीनां(णां) च, सतत्राणा-
 गहर्निशम् । यद्दीनां पुनरन्यासां, देवीनां च सुपर्वणाम् ॥ ६ ॥ आधिपत्यं च पौरस्यं, स्वामित्वं भर्तृतामपि । पालयन् कारयन् भोगान्,
 युञ्जानो विहरत्ययम् ॥ ७ ॥ [चतुर्भिर्विशेष] विषयोऽस्य पुनर्देव-देवीरूपैर्निरन्तरम् । जम्बूद्वीपद्वयं शक्या, शकः पूरयितुं
 रत्यात् ॥ ८ ॥ ततस्त्रिर्यगसहस्रोयोदधि-द्वीपान् निरन्तरम् । तद्द्रवैर्बक्रियैः पूर्णोक्तुं शकः पुरन्दरः ॥ ९ ॥ अधिकृतोच्यते शक्तिमात्रमस्य

तु नाप्यसौ । चकार कुरुते नैवत्, न करिष्यति कर्हिचित् ॥ १० ॥ अग्निभूतिः पुनः प्राह, यथा स्वामिन् ! पुरन्दरः । एतावच्छक्तिरा-
स्यातो, विरयातच(श्च)रितैस्त्रया ॥ ११ ॥ शिष्योऽयं श्रीमतां तिष्यकाख्यः प्रकृतिभद्रकः । पष्ठेन तपसाऽऽत्मानं, भावयन् नित्यमात्रवान्
॥ १२ ॥ श्रामण्यमष्ट वर्षाण्याराध्यातिचारवर्जितम् । संलिल्य मासमात्मानं, पष्टिभजन्यपास्य च ॥ १३ ॥ आलोचित-प्रतिक्रान्तः कालं
कृत्वा समाधिना । स्वविमाने समुत्पेदे, सौधर्मे जन्मपर्यदि ॥ १४ ॥ [चतुर्भिः सम्बन्धः] प्राच्यां त्यक्त्वाऽङ्गुलासङ्घभगमात्रावगा-
हनाम् । पर्योत्तीरखिलाश्वके, आहाराद्याः सुरश्च सः ॥ १५ ॥ पर्याप्तं तं ततो ज्ञात्वा, सामानिकसभोद्भवाः । एस्य संबद्धयामासुर्जयेन
विजयेन च ॥ १६ ॥ कर्त्तव्यं दशनखं, शीर्षं कृत्वाऽङ्गलिं ततः । सुराः सामानिकाः सामानिकेन्द्रमिदमूचिरे ॥ १७ ॥ देवानुप्रिय !
देवर्द्धिर्दिव्या प्राप्ता त्वयाऽधुना । सुरेन्द्रसदृशी भोगसम्पत्तिः सुकृत्वोद्भवा ॥ १८ ॥ अष्टच्छदग्निभूतिस्तु, भगवंस्तत्र कीदृशी । तस्य
सामानिकेन्द्रस्य, भोगर्द्धिस्तिष्यकस्य वै ? ॥ १९ ॥ स्वाम्याख्यत् तस्य देवस्य, भोगर्द्धिं शृणु गौतम ! । चतुःसहस्रास्तद्वश्याः, सामा-
निकसुरेश्वराः ॥ २० ॥ देहरक्षाकरा देवाः, सहस्राण्यस्य षोडश । चतस्रोऽग्रमहिष्यश्च, ससानीकानि तद्वशे ॥ २१ ॥ तावन्तः
स्वामिनस्तेषामन्येऽपि बहवः सुराः । देवीधृन्दानि चैतेषां, प्रसुत्वं पालयत्यसौ ॥ २२ ॥ सुरेन्द्रसदृशी शक्तिस्तस्य द्वीपादिपूरणे । दिव्यरूपा-
दिभिः किन्तु, यमूर्वेतत् कदापि न ॥ २३ ॥ एवं सामानिका लोकपालाग्रमहिषीमुताः । एतावच्छक्त्यो ज्ञेया, जम्बूद्वीपादिपूरणे
॥ २४ ॥ अथाष्टच्छत् तृतीयोऽपि, वायुभूतिर्गणाधिपः । भगवन् ! शक्तिर्भोगर्द्धिरीशानेन्द्रस्य कीदृशी ? ॥ २५ ॥ स्वाम्याख्यद् भोग-
सम्पत्तिः, सुरेन्द्रसन्निभाऽस्य तु(तु) । जम्बूद्वीपद्वयं शक्तिविषयं किन्तु साधिकम् ॥ २६ ॥ ईदृशी शक्तिर्भोगर्द्धिर्यथेशानाधिपेऽधिप ! ।
तथाऽस्मिन् श्रीमतां शिष्ये, कुरुदत्तसुतेऽपि किम् ? ॥ २७ ॥ कृत्वाऽष्टमतपः कुर्वन्नाचामान्त्सेन पारणम् । तस्यतेऽसौ तपार्यधूर्ववाहुश्चाभि-

मुत्तं रवेः ॥ २८ ॥ पूर्णनाराध्य पण्मासान्, कुरुदत्तसुतो त्रतम् । पक्षसंलेखनापूर्वं, त्रिशद् भक्तान्यपाकरोत् ॥ २९ ॥ आलोचित-
 प्रतिष्ठान्तः, कालं कृत्वा समाधिना । सामानिकेन्द्र ईशाने, स्वविमाने ह्यजायत ॥ ३० ॥ वक्तव्यताऽऽ यक्तव्या, यादृशी तिप्यके
 सुतो । अतः परं परं द्वीपादिकं क्षेत्रं तु साधिकम् ॥ ३१ ॥ इत्थं निशान्य कुरुदत्तसुतस्य तस्य, तिप्याभिधस्य च मुनेश्चरितं पवित्रम् ।
 भव्यास्तपश्चरणकर्मणि शश्वदेवोद्युषा भवन्तु शिवसौख्यरमाभिकाङ्क्षाः ॥ ३२ ॥ इति श्रीतिप्यक-कुरुदत्तसुतमुनिद्वयसम्बन्धः ॥

अथाऽभयकुमारमुनेर्विजयविमानगमनमाह—

पद्यइओ जो मायासमन्निओ वीरपायमूलग्नि । सो अभयकुमारमुणी, पत्तो विजयं वरविमाणं ॥ १४२ ॥

व्याख्या—कोऽसौ अभयकुमारमुनिरित्याशङ्कानिरासायं तद्वक्तव्यतोच्यते—गाथार्यस्तु सुगमः ॥ १४२ ॥ सा चेयन्—
 अतीतकाले भरतक्षेत्रे क्षत्रकुलोद्भवः । जितशत्रुरभूद् भूपः, पुरे क्षितिप्रतिष्ठिते ॥ १ ॥ कालान् तत्पुरवास्तूनां क्षयाद् वास्तुवि-
 शारदैः । पश्यद्भिश्चनकक्षेत्रं, दृष्टं फलित-पुष्पितम् ॥ २ ॥ तत्राऽऽसीत् चनकपुरं, कालाद् वास्तुक्षयात् पुनः । वास्तुविद्विर्वने दृष्टो,
 बलिष्ठो वृषभोऽन्यदा ॥ ३ ॥ स जीयते वृषैर्नान्द्वैः, शूर(रः)क्षेत्रवशात् ततः । तत्रर्षभपुरं न्यस्तमात्मनो वृद्धिमिच्छुमिः ॥ ४ ॥ क्रमात्
 तस्मिन्नपि क्षीणे, कुशस्तन्वाङ्किताऽऽस्पदे । समस्तवस्तुविस्तीर्णं, न्यस्तं कुशाग्रपत्तनम् ॥ ५ ॥ तत्र प्रसेनजिद् राजा, राज्यं चक्रे क्रमा-
 गतम् । बभूवुस्तस्य भूयांसः, कुमाराः श्रेणिकादयः ॥ ६ ॥ कर्तुं परीक्षां राज्याहं कुमाराणां नृपो ददौ । करण्डान् मोदकभृतान्, समुद्रान्
 धार्षटांस्तथा ॥ ७ ॥ तानादिशश्च मुञ्जीष्वं, मोदकान् पिबतोदकम् । मुद्राच्छेदं तथा च्छिद्रमकुर्वाणाः कुमारकाः ! ॥ ८ ॥ बुद्धेरभावात् तैः
 सर्व(वैद्)शुकं पीतं न तत् तथा । शुद्धधीः श्रेणिकस्त्वेवं, बुभुजे च पयः पपौ ॥ ९ ॥ करण्डभ्रमणक्षुत्र(ण्ण)मोदकक्षोदमोदनम् । चक्रे शला-

तिप्यक-कुरु-
 दत्तसुत-
 मुनिद्वय-
 सम्बन्धः ।

अभयकु-
 मारमुनि-
 प्रबन्धः ।

काच्छिद्रास्तं, किं दुस्साध्यं धियां निधेः ? ॥ १० ॥ अन्मःपूर्णकौरपूर्णकुम्भाधो न्यस्य राजताः । शुकीर्गलज्जलैस्त्र, चिच्छेद श्रेणिक-
सृपम् ॥ ११ ॥ चित्ते चमत्कृतो राजा, श्रेणिकस्य धिया तथा । पुनस्तेषां परीक्षार्थं, स्थाले चिक्षेप पायसम् ॥ १२ ॥ तेपृथतेषु तद् भोक्तुं,
मुक्ता व्यात्ताऽऽननाः शुनाः । तच्छुप्तिमीतास्ते नेष्टुः, कुमारः श्रेणिकस्तु न ॥ १३ ॥ तन्मुक्तास्थालकेभ्योऽदात्, पायसं स शुनां पुनः । याव-
ल्लिहिरे ते त्याकण्ठं तावत् स मुक्त्वान् ॥ १४ ॥ ज्ञातवृत्तो नृपो दृश्यो, परानेष यथा तथा । रोत्स्यति भोक्ष्यते राज्यं, प्राज्याग्यपरमान्नवत्
॥ १५ ॥ शीघ्रं शीघ्रं पुरे तत्रोपद्रवोऽग्नेर्भवेत् ततः । अचीकरत् नृपः पौरलोकैर्पूद्घोपणामिमाम् ॥ १६ ॥ यस्य कस्याऽऽस्पदादुत्थास्यति
प्रागाशुशुधणिः । पुरात् निर्वासनीयोऽसौ, यथा पामामयी(या)मयः ॥ १७ ॥ प्रमादात् सूषकाराणां, राह एवान्यदाऽऽस्पदात् । उदस्याद्वह्नि
वह्निर्हि, स्थानास्थानं स नेक्षते ॥ १८ ॥ बर्द्धमानेऽधिकं बर्द्धो, कुमारानादिशत् नृपः । यो यत् मदास्पदात् निष्कासयेत् तस्यैव वस्तु तत् ॥ १९ ॥
ततस्तेऽन्ये गजाश्चादि, स्वेच्छयाऽऽदाय निर्ययुः । भग्नां यद् भूयुतामाद्यं, चाद्यं तत् श्रेणिकः पुनः ॥ २० ॥ किं कृष्टं ? केन केनेति, पृष्टे राह्या
परेऽवदन् । वस्तु स्वामीष्टमाकृष्टं, तां भग्नां श्रेणिकः पुनः ॥ २१ ॥ भग्नाऽऽकृष्टा त्वया किं रे ! ?, राहोक्तः श्रेणिकोऽवदत् । जय-
चिह्नमियं राहोः, रक्षणीया तदादरात् ॥ २२ ॥ ततो ददे(ऽदाद-)भिधां भग्नासात् इत्यस्य पार्थिवः । राज्याहतां चासन्दिग्धां (न्हं
तमसन्दिग्धं), विवेद वेदवाक्यवत् ॥ २३ ॥ सस्मारादो वचः स्वोक्तं, यस्योत्थास्यति वेदमतः । वह्निर्निवासनीयोऽसौ, पुराद् भूपः प्रसेन-
जित् ॥ २४ ॥ विनाऽनुशासनं स्वस्थान्येषां कर्तुं न साम्प्रतम् । पुरात् क्रोशान्तरे राजाऽरचयत् शिथिरं ततः ॥ २५ ॥ कश्चित् पृच्छति
यासि क ? , सोऽवग् राजगृहं प्रति । आगतोऽसि कुतश्चान्यः ? , सोऽवग् राजगृहाह्वयं ॥ २६ ॥ ततो राजगृहाह्वयं तत्, पुरं काला-
न्तरेऽभवत् । दृश्यो राजाऽथ राज्याहं, मेनं जानन्तु सूतवः ॥ २७ ॥ ततः सर्वकुमाराणां, देश-प्रामादिकं पिता । न किञ्चित् श्रेणिक-

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे द्वि-
तीयोऽशः ।

अभयकु-
मारसुनि-
प्रबन्धः ।

॥ १४३ ॥

स्यादाद्, राज्यमस्याऽऽयत्ताविति ॥ २८ ॥ तथा चावज्ञया दूनः, श्रेणिको निर्ययौ गृह्णात् । अपमानं मनाग् मानघनाः सोढुं हि न क्षमाः ॥ २९ ॥ वे(वि)ज्ञातपुरं प्राप्नो, भद्राख्यश्रेष्ठिनो भ्रमन् । मूर्त्तं लाभोदयमिव, कर्मोपाविशदापणे ॥ ३० ॥ तदा तत्र पुरे देवा-
दासीत् कश्चित् महोत्सवः । दिव्याङ्गराग-कर्पूरपूराऽऽकुलत्वकृत् ॥ ३१ ॥ बहुभिः शायकैस्तस्याऽऽकुलस्य श्रेणिको हृतम् । बद्धा-
सुगन्धद्रव्यस्यादात् पुटापुटिकादिकम् ॥ ३२ ॥ तत्साहाय्याद् दिने तस्मिन्नाभोऽभूत् श्रेष्ठिनो महान् । पुण्यपुंसोऽनुभवाच्च, प्रभू-
तव्यवसायतः ॥ ३३ ॥ श्रेष्ठी पप्रच्छ तं कस्यातिथिः पुण्यवतोऽसि भोः ! ? । श्रेणिकः स्नाह भवतामेवान्यस्य न कस्यचित् ॥
३४ ॥ ततो दृश्यौ धनी नन्दानन्दनार्हो वरो निशि । स्वप्नेऽद्य दृष्टो यः साक्षाद्, देवादेयाऽऽगतोऽस्ति सः ॥ ३५ ॥ स्प(स्प)ष्टरो-
मोद्रसः श्रेष्ठ्याचष्टेऽभीष्टं ममाप्यदः । मध्येऽलसानामायाता, किं न प्रीणाति जाह्नवी ? ॥ ३६ ॥ संवृत्वाष्टं ततः श्रेष्ठी, तमादायागमद्
गृहम् । भोजयामास सद्भक्त्या, संज्ञाप्य परिघाप्य च ॥ ३७ ॥ तिष्ठतोऽस्यान्यदा श्रेष्ठ्यभाषिष्ट स्पष्टतुष्टितः । नररत्न ! कनीरजं,
नन्दां परिणय ह्यदः ॥ ३८ ॥ श्रेणिकः प्राह मेऽज्ञातकुल-शीलस्य नन्दनाम् । किं दत्से ? श्रेष्ठ्यवग् ज्ञातं, कुलं शीलं गुणैस्त्वव ॥ ३९ ॥
शुभे क्षणे सुहृत्तैऽह्नि, पर्थणैपीत् तदाप्रहात् । कुशाम्राधीशसूर्नन्दां, सुनन्दां नाभिमूरिय ॥ ४० ॥ मुञ्चानः श्रेणिकोऽतिष्ठत् ततो
भोगांस्तया समम् । चरैः प्रसेनजित् सूनोस्तत्त्वरूपं विवेद च ॥ ४१ ॥ स्वान्तं विदन् पिताऽन्येशुर्दुःसाध्यव्याधिवाधितः । प्राहिणोदौ-
ष्टिकान् श्रेणिकस्याऽऽनयनहेतवे ॥ ४२ ॥ ततोऽर्त्तिवार्त्तियाऽऽर्त्तोऽसौ, पत्न्यै दत्त्वेति वर्णयत् । पत्रं राजगृहे गोपा वयं पाण्डुरभित्तयः
॥ ४३ ॥ अर्त्तेर्मदत्तिर्माऽन्याऽभूत्, पितुः सत्त्वरमित्यसौ । सम्बोध्य श्वशुरमारुहोष्ट्रीं राजगृहं ययौ ॥ ४४ ॥ तदर्थेनात् पिता तोषादिव
जातः पुनर्नयः । राज्याभिषेकं चक्रेऽस्य, कुम्भाम्भोभिर्मुदधुभृत् ॥ ४५ ॥ स्वान्ते पार्श्वजिनं पञ्चनमस्कारान् स्मरन् मुहुः । चतुःशरण-

मासाय, विषय धामगात् नृपः ॥ ४६ ॥ विश्वं विश्वम्भरामारं वभार श्रेणिकः पुनः । तन्सुकुगर्भो नन्दाऽपि गर्भभारं सुदुर्वहम् ॥ ४७ ॥
गर्भानुभायाद्भवत्, शुभभाषदशोहदः । भवान्यभयदेवत्या, आरुहोभं पुरान्तरे ॥ ४८ ॥ स्वपुत्र्या दोहदः पित्राऽपूरि विज्ञाप्य पाथिवम् ।
पूर्णे काले च साऽसूत, सुतं प्राचीय भाररुम् ॥ ४९ ॥ दोहदार्यानुगां तस्याऽभय इत्यभिधां व्यधात् । मातामहो महोत्साहं, ददानो
दानमर्थिनाम् ॥ ५० ॥ कलाकलापकौशल्यं, स वाल्ये(लो)ऽल्पदिनेर्दधौ । प्राज्ञोत्तरप्रदः सद्यो, न हेतुल्लेजसां वयः ॥ ५१ ॥ बालकेलिकलौ
तस्य, सवयाः कश्चिद्वृचिवान् । रेऽज्ञाततात ! तावत् नः, साढं जल्पसि किं मुधा ? ॥ ५२ ॥ ततोऽभयोऽभ्यघाद् भद्र !, भद्रश्रेष्ठी
पिता मम । स ऊचे स पिता भालुस्त्व मातामहो हसी ॥ ५३ ॥ नन्दां नन्दाऽऽल्पजोऽत्रादीत्, पितरं दर्शयाम्ब ! मे । सोचे भद्रः
पिता भद्र !, सोऽप्योहैप पिताऽम्ब ! ते ॥ ५४ ॥ तत्पतस्तातमाल्याहि, सर्वथाऽस्त्यामि नान्यथा । ततो नन्दा निरानन्दा, सगद्गदमदोऽ-
वदत् ॥ ५५ ॥ वत्स ! देशान्तराऽऽयातः, कश्चित् मां परिणीतवान् । त्वयि गर्भगते तावत्, तस्यैयुः केचिदौष्टिकाः ॥ ५६ ॥ आलोच्य
किञ्चिदेयान्ते, तैः सहैवाचलद् हुतम् । हुतस्यस्त्व पिता(स्त्वतः) कश्चिद्, वेत्यद्यापि न वेद्मि तम् ॥ ५७ ॥ स गच्छन् किञ्चिद्वृचे त्वामित्युक्ताऽ-
भ्याऽभयेन सा । ऊचे किञ्चित् न किञ्चैकं, परं मे दत्तवानिदम् ॥ ५८ ॥ तद् विभाव्याऽभयो द्यूयो, शुद्धवर्णिं पिता युवम् । राजा राज-
गृहेऽस्तीति, तद् यामस्तत्र साम्प्रतम् ॥ ५९ ॥ ततो मातामहं पृष्ठा, नान्देयो नन्दया समम् । प्रतस्थे सर्वसामग्र्या, द्राक् च राजगृहं
यथौ ॥ ६० ॥ इतश्च मन्त्रवेत्तृणां, मन्त्रिणां श्रेणिकेन तु । एकोना मीलित्वा पञ्चशत्यस्ति शस्त(स्त्वस्ति)काम्यया ॥ ६१ ॥ पूर्णा(णी)कतुं च तां
पञ्चशतीमुत्कृष्टचीवरम् । नरं नरपतिर्दुसुपायं चकृवा(च कृतवान्)नमुम् ॥ ६२ ॥ शुष्कभूषेऽङ्गुलिमुद्रां, क्षिप्त्वा क्षितिपतिर्जनान् । प्राहेतां
शूषकण्ठस्यः, करेणाऽऽदास्यते हि यः (यकः) ॥ ६३ ॥ सुप्यतां मन्त्रिणां पुत्री, चाद्विराज्यथियं तथा । सद्बुद्धिचेतनक्रीतां, तस्मै दास्यामि निश्चि-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽयः ।

अभयकु-
मासुनि-
प्रबन्धः ।

॥ १४४ ॥

तम् ॥ ६४ ॥ तस्मिन्नशक्यानुष्ठानेऽपिष्टोऽस्पृश्यजीनः । प्रोचे स्पृशति यस्वारः, करेणैतां स उद्धरेत् ॥ ६५ ॥ इतश्च नन्दां नान्देयोऽ-
यस्याप्य नगराद् बहिः । यने स्वल्पपरीवारः, पुरान्तः प्राविशत् स्वयम् ॥ ६६ ॥ वीक्ष्यान्न जनसम्मर्दं, समेत्य स्माह सस्मितम् । किमेतदपि
दुःसाध्यं?, हातव्यतिकरोऽभयः ॥ ६७ ॥ तं वीक्ष्य सुभगाकारं, तत्र यत्राऽऽहृतिर्गुणाः । सम्भाव्येति जनोऽवोचद्, भद्र ! निष्क्रामयोर्मि-
काम् ॥ ६८ ॥ गृह्णाण मन्त्रिमुख्यत्वमर्द्धराज्यं तथाऽऽत्मजाम् । ततोऽभयो धियां धामापश्यत् तां प्राग् दृशाऽऽत्मनः ॥ ६९ ॥ आर्द्रगोमय-
विण्डेन, तां हत्वा वृणपूजकम् । ज्वलन्तममुचत् तस्योपरि शोषकृते द्रुतम् ॥ ७० ॥ श्रुत्वा जनं च चित्रेण, क्लृपं सारणिवारिणा । समुद्रं
(त्र)गोमयं क्लृपकण्ठस्थस्तरदाददे ॥ ७१ ॥ साधु साधयति पौराणामुल्लेसुर्वदने गिरः । राज्ञा हातस्वरूपेणाऽऽहृतोऽसावात्मसन्नियो ॥ ७२ ॥
पुत्रप्रेम्णा परिष्वज्य, भूपालश्चाललाप तम् । कत्वं भोः !? कुत आयातः?, सोऽप्युचेऽदो नमच्छिरः ॥ ७३ ॥ वे(वि)घ्नातट्परात्
स्वामिन्नायातो युष्मदन्तिकम् । स्मृत्याऽथ श्रेणिको नन्दामिदं पप्रच्छ तं प्रति ॥ ७४ ॥ भद्र ! भद्राभिधः श्रेष्ठी, तत्राऽऽस्ते तस्य
चाऽऽत्मजा । नन्दा सा गर्भवत्यासीत्, किमपत्यं तयाऽजनि ? ॥ ७५ ॥ स ऊचेऽभयनामानं, साऽसूत सुतमद्भुतम् । कियद्वयाः ? किं-
गुणोऽसाधित्यपृच्छत् नृपोऽभयम् ॥ ७६ ॥ सोऽवक्त् तं मत्समं विद्धि, राजन् ! रूपन्ययो-गुणैः । त्वमेव नासि किं ? पृष्टो, राशैवमिति
सोऽवदत् ॥ ७७ ॥ तत्स्तोयात् निजोत्सङ्गमारोप्याऽऽघ्राय मूर्द्धनि । नेत्राम्भोभिः क्षपयितुमिवासिञ्चत् नृपोऽभयम् ॥ ७८ ॥ भद्रं
भद्रास्ति ते मातुरिति पृष्टो नृपेण सः । प्रादेश ! ते पदाम्भोजसङ्गं भृङ्गीव सेच्छति ॥ ७९ ॥ साऽधुनाऽऽयुष्मती बालोद्यानेऽस्ति
जगनी मम । ध्रुव्येति मुदितो राजा, केकीय जलदध्वनिम् ॥ ८० ॥ कृत्वा समप्रसामप्रीमप्रे कृत्वाऽभयात्मजम् । नन्दामभि-
ययौ राजा, राजहंस इषाञ्चिनीम् ॥ ८१ ॥ तनोस्तिन्ना तन्वन्ती, द्वितीयेन्दुकलातुलाम् । कपोलफलकं(क)लमालकां मलिनचीयराम् ॥ ८२ ॥

श्रुधीभूतकरावाष्पां(वापां), निरञ्जनदृशं शृशम् । श्रेणिकोऽवद्वेणीं तां, तत्रापश्यत् प्रमोदभाक् ॥ ८३ ॥ [युग्मम्] करेणुशायामा-
रोच्याऽऽनीय स्त्रीयष्टे नृपः । पट्टराज्ञीपदे नन्दां, चक्रे शक्रः शचीमिव ॥ ८४ ॥ विभज्य निजराज्याब्जं, सुसेनायाः स्वसुः सुताम् ।
सर्वमश्रिपु घुर्यत्वमभयायार्पयत् नृपः ॥ ८५ ॥ स्वस्य भक्तिवशात् ताते, मन्वानः पत्तितुल्यताम् । दुःसाध्यं साधयामास, साध्यं शुद्ध-
धियाऽभयः ॥ ८६ ॥ भग्नः प्राक् चण्डप्रद्योतस्तस्मात् मुक्तोऽभवत् स्वयम् । बुद्ध्या बद्धः पुनः सोऽपि, सत्कृत्य त्रेपितो गृहम् ॥ ८७ ॥
आचापहारकञ्चो(ञ्चौ)रो, ज्ञातस्तावाद् विमोचितः । हारोऽप्यपहृतः प्राप्तः, चेष्टणाया गुरोर्गले ॥ ८८ ॥ कृतपुण्यः प्रिया-पुत्रैर्योजितो
य(इ)क्षदन्भवः । शुद्धान्तग्यालनादेशविलम्बात् तोषितः पिता ॥ ८९ ॥ मुद्राचरमिपात् तातो दुर्गन्धां परिणायितः । बोधितश्चाऽऽर्द्रका-
सूनुः, त्रेपणाद्दृष्टाकृतेः ॥ ९० ॥ इत्याद्यनेकसद्बुद्धिधैर्याऽभयमश्रिणः । अवदातावदाताली, श्रेया ग्रन्थान्तराद् दुर्धैः ॥ ९१ ॥ इत्थं
निर्युं(निर्युं)ठभारं तमन्येद्युः श्रेणिकोऽवदत् । राज्यमादत्स्व वत्सेदं, भयान्यन्ते व्रती प्रभोः ॥ ९२ ॥ ताताऽऽज्ञामद्गमीः संसारभीरुरभयोऽभ्य-
धात् । तदनिच्छुः प्रतीक्ष्णं, कालक्षेपमिपात् क्षणम् ॥ ९३ ॥ इतश्चोदायिनं भूपं, प्रत्राज्य मरुमण्डलात् । विहत्याऽऽगल्य वैभाराद्री
वीरः समवासरत् ॥ ९४ ॥ नान्देयोऽप्युद्यदानन्दो, गत्वा नत्वा प्रसुं जगौ । राजर्षिर्भरते कोऽन्त्यः ? स्वान्यशंसदुदायनः ॥ ९५ ॥
ततो नत्वा प्रसुं सभैत्याऽभयः श्रेणिकं जगौ । ताताऽऽदिश यथा दीक्षां, गृह्णामि स्वामिसन्निधौ ॥ ९६ ॥ राज्ञाऽऽह वत्स ! राज्याद्दत्त्व-
मेवान्यः सुतो न मे । तद् गृहाणाधुना दीक्षाऽऽशां मुञ्च समयेऽस्तु सा ॥ ९७ ॥ ततोऽभयोऽभ्यघात् तात !, राजर्षिर्भरतेऽन्तिमः ।
उदायनोऽर्हताऽऽख्यातस्तद् राज्यात् स्वात् न मे व्रतम् ॥ ९८ ॥ नाम्नाऽभयोऽस्मि समयो, भवतो भवतोऽङ्गजः । श्रीवीरं प्रमुमाप्यापि,
तं नोच्छेत्सेऽस्मि तत् मुधा ॥ ९९ ॥ निर्वन्धादेवमासाद्य, नान्देयः पितृशासनम् । महर्द्धो वीरपादान्ते, शिश्रिये श्रेयसे व्रतम् ॥ १०० ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

अमयकु-
मासुनि-
प्रवन्धः ।

॥ १४५ ॥

नन्दास्तु नन्दनं दीक्षां, कक्षीचक्रेऽहंतोऽन्तिके । क्षौमकुण्डलयोर्युग्मं, दत्त्वा हृष्ट-विहृष्टयोः ॥ १०१ ॥ चिरमाराध्य च रित्रमुप्राभिप्रह-
पूर्वकम् । मृत्वा सर्वार्थसिद्धेऽभूत्, सुरज्येष्ठोऽभयो मुनिः ॥ १०२ ॥ इति श्रीअभयकुमारमहासुनिकथानकम् ॥

अथ गाथाद्वयेन श्रीमेघकुमारमुनेर्विजयविमाने(न)प्राप्तिमाह—

रायवरकन्नगाओ, अवगन्नि(णि)य अट्ट गहियपवज्जो । पुधभवकहणपुधं, वीरेण थिरीकओ धम्मै ॥ १४३ ॥ तथा—
भिवखुपडिमाउ धारस, काउं गुणरयणवच्छरं च तवो । पत्तो मेघकुमारो, विजए इक्कारसंगधरो ॥ १४४ ॥

व्याख्या—गाथार्थः कथानकादेव सुगमः ॥ १४३-१४४ ॥ तच्चेदम्—

श्रेणिकस्य त्रियैकाऽऽसीद्, धारिणी शीलधारिणी । गर्भस्तस्यामुदपादि, द्विरदत्त्वप्रसूचितः ॥ १ ॥ गर्भानुभावाद् जज्ञेऽस्या, जलद-
ज्ञानदोहदः । अभयाऽऽराद्धदेवेनापर्यकालाम्बुदोद्गमात् ॥ २ ॥ कालेऽसूत सुतं सा तु, दोहदार्थानुगं ततः । पितृभ्यां मेघकुमार इति
नाम प्रतिष्ठितम् ॥ ३ ॥ राजन्यजन्यास्तारुण्ये, परिणिन्येऽष्ट कन्यकाः । कुमारो मेघकुमारस्ताभिर्भोगांश्च मुक्त्वान् ॥ ४ ॥ इतश्च वैभा-
रगिरौ, चैत्ये गुणशिलाहये । श्रीवीरः समवासापार्षदहार्षदीतिदुर्णयम् ॥ ५ ॥ सुरैर्निमित्तसमवसरणेऽस्थाद् जिनोऽन्तिमः । सपुत्रा-
माल-सामन्तः, श्रेणिको वन्दितुं ययौ ॥ ६ ॥ शुत्वार्हद्देशनां सम्यक्, सम्यक्त्वं श्रेणिकोऽश्रयत् । अन्येऽभयकुमाराद्याः, कुमाराः
श्रावकत्रयात् ॥७॥ कृतकृत्यः कृतिज्येष्ठो, नत्वाऽन्त्यपरमेष्ठिनम् । श्रेणिकः सपरीवारः, स्वसद्भाऽऽगाद् जिनं सुवन् ॥८॥ मेघो मेघो-
पमध्वानां, शुत्वाऽन्त्यजिनदेशनाम् । वैराग्यात् पितरावेत्, विनयादिदमव्रवीत् ॥ ९ ॥ इत्यन्तं पितरौ ! कालं, पालितो लालितोऽस्म्य-
ल(ह)म् । चन्वितो दुःखसम्भारात्, संसारात् साम्प्रतं पुनः ॥१०॥ प्रब्रज्यामनुमन्येथां, तदुच्छेदाय तां श्रये । वर्द्धमानप्रभूपान्ते, पितरा-

वृषतुल्यतः ॥ ११ ॥ फरुशक्रिययाऽऽक्रान्तं, वत्स ! नेपत्करं व्रतम् । तत् तारुण्येऽधुना स्वस्थो, भव तत् समये श्रयेः ॥ १२ ॥ मेघोऽ-
नपमनाः साह, मीतानां भवतोऽङ्घ्रिनाम् । व्रतं सुकरस्मेव स्यात्, कृतान्तप्रस्तचेतसाम् ॥ १३ ॥ पितुर्मातुरपि क्रोडादाच्छिनत्ति सुतादि-
कम् । यतः कृतान्तो दुर्दान्तः, कश्चिद् रक्षाक्षमोऽत्र न ॥ १४ ॥ तदुक्तयुक्तवाक्येन, नृ(भू)पोऽवादीन् निरुत्तरः । निर्वापय दृशो
राज्यं, वत्साऽऽदत्स व्रतार्थ्येपि ॥ १५ ॥ एवमस्त्विति तेनोक्ते, राज्यं दस्वा नृपोऽवदत् । किं करवाणि भूयस्ते ? तोपात् मेघोऽप्यदोऽ-
वधीत् ॥ १६ ॥ आनीय दीयतां तातेदानीं मे कुत्रिकापणात् । रजोहरण-पानादि, साधुवेपं वृषौपधम् ॥ १७ ॥ स्ववचश्छलवद्धोऽथ,
राजाऽऽनीयास्य तद् ददौ । गत्वा महर्द्धो मेघोऽपि, श्रीवीरान्तेऽग्रहीद् व्रतम् ॥ १८ ॥ ग्रहणाऽऽसेचनाशिक्षाशिक्षार्थं सोऽपितोऽर्हता ।
स्वधिराणां शायितस्त्रैर्दारे ज्येष्ठ-लघुरुमात् ॥ १९ ॥ आगच्छद्भिश्च गच्छद्भिः, साधुभिर्वहुभिर्भृशम् । तथाऽघट्यत पादाद्यैर्निद्रां नाऽऽपदसौ
यया ॥ २० ॥ मेघो दुर्ध्यानतो दध्यौ, निर्द्धनं साधवो ह्यनी । न मन्यन्ते व्रतं त्यक्त्वा, प्रातर्यास्यामि तद् गृहम् ॥ २१ ॥ इत्यर्त्या
घट्टनात् चैपां, नीत्वा कृच्छ्रेण तां निशा(श)म् । ललुकामो व्रतं प्रातः, प्रमुमुदिश्य सोऽचलत् ॥ २२ ॥ प्रमुणाऽभाणि तद्भावं, ज्ञात्वा ज्ञानेन
चाऽऽत्मनः । वत्सर्षिघट्टनाद् दूनः, सरसि प्राग्भवान् न किम् ? ॥ २३ ॥ इतो भवात् वृत्तीये त्वं, भवे वैताढ्यमुब्यभूः । सहस्रहस्तिनीनाथो,
हस्ती मेरुप्रभाभिधः ॥ २४ ॥ दवाग्नेरन्यदा भीतस्त्यर्त्तोऽगाः सरोऽम्भसि । दन्तेन दन्तिनाऽन्येन, विद्धः पङ्कान्तरस्थितः ॥ २५ ॥
सर्धिशतित्तं तनाब्दानामातुः प्रपाल्य सः । सप्ताहान्तेऽर्त्तितो मृत्वा, विन्ध्याद्रौ कर्यमूः पुनः ॥ २६ ॥ वशासप्तशतीनाथः,
त्यातोऽत्र प्राग्भवाख्यया । दयं दृष्ट्वाऽन्यदा मीतोऽस्मार्यीः प्राजातिमात्मनः ॥ २७ ॥ मीतस्तृणलतावृन्दमुन्मूल्य स्थण्डिलत्रयम् । करी
चकार रक्षार्थं, मृत्योः सर्वो विभेति हि ॥ २८ ॥ प्रीज्जे भीज्जे दवे लजेऽनजे तृणलतादिभिः । विविशुर्विवशाः सत्त्वाः, शशाद्याः,

मेघकुमार-
मुनि-
वक्तव्यता ।

नन्दिपेण-
महर्षेः
प्रवच्यः ।

स्थण्डिलत्रये ॥ २९ ॥ दन्त्यायातोऽतिसम्मर्दात्, नापश्यः स्थानमात्मनः । तृतीयेऽसिञ्चतुष्पादावस्थानस्थानकं विना ॥ ३० ॥ स्थितस्त-
त्रैक उत्तिष्ठसः, कण्ड्वयनकृते पदः । विवेश शशकस्तत्रात्यर्थसम्मर्दमर्दितः ॥ ३१ ॥ अस्यास्तथैव नासुञ्चस्त्वं चास्य कृपया पदम् । सार्द्धाद्
ब्रह्माद् दवे शान्ते, सर्वे स्थानं निजं ययुः ॥ ३२ ॥ तृपार्त्तो धावितोऽम्भोऽर्थं, स्त्रिभ्रपादोऽपतः क्षितौ । त्र्यहात् मृत्वा शताब्दयुस्त्व-
मभूः श्रेणिकाऽऽत्मजः ॥ ३३ ॥ कृपा कृता त्वयेदक्षा, तदानीं निर्विवेकिना । विवेकिन् ! साधुसहृद्ददेवं किं द्यूसेऽधुना ? ॥ ३४ ॥
एकस्य शशकस्यानुकम्पाया हीदृशं फलम् । सद्भोगयोगसामग्री, सौभाग्यं सत्कुलोद्भवः ॥ ३५ ॥ सारासारविचारज्ञोऽधुना भूत्वोत्तमा-
प्रणीः । जगद्बन्धसाधुपादपादस्पर्शो मुदे न किम् ? ॥ ३६ ॥ इति स्वामिगिरा मेघः, प्रयुद्धोऽभूद् व्रते स्थिरः । प्रासादः पतितप्रायः,
सन्मनेन ध्रियते न किम् ? ॥ ३७ ॥ द्वादश प्रतिमाः साधोर्गुणरत्नाभियं तपः । तन्वाऽधीत्य तथा चैकादशाङ्गान्यविगानधीः ॥ ३८ ॥
एवं मेघकुमारर्षिरारध्योप्रव्रतं चिरम् । मृत्वाऽभूद् विजये देवो, विदेहे शिवमाप्स्यति ॥ ३९ ॥ इति श्रीमेघकुमारमहर्षिदृष्टान्तः ॥

अथ प्रसिद्धरत्नराशिपातनामोषदेशनालब्धिप्रबोधितानेकमव्यसस्वः केनापि विस्तृतत्वादिना हेतुना सूत्रकारेणान्यैरप्युपेक्षितोऽपि
पङ्क्तिमप्राप्तो नन्दिपेणमहर्षिः स्वोपज्ञगार्थैवाभिवाचते—

वेसावासे वासं, कुणमाणो जयत नंदिसेणमुणी । दस दिवसे दिवसे, पुरिसे पडिवोहिज्ज वलइ ॥ १४५ ॥

व्याख्या—अक्षरार्थः सुगम एव । नवरम्—“कुणमाणो” स्ति कुर्वणोऽपि, अपिर्लुप्तो द्रष्टव्यः । “वलइ” स्ति “घातवोऽर्थान्तेऽपि”
इति प्राकृतसूत्रेण लादति प्राणनं करोति वा (च), सूत्रस्य त्रिकालविपयत्वाद् भुङ्क्ते स इत्यर्थः ॥ १४५ ॥ भावार्थश्चायम्—

पुरा कश्चिद् धनी विप्रो, यष्टुमारभत ऋतुम् । यज्ञपादकरक्षार्थं, दासमेकमुवाच च ॥ १ ॥ सोऽवादीद् यदि मे शेषं, भक्तं (शेषं)

यस्य दाम्यति(सि) । तदा स्वास्थान्यन्यथा नो, मेने विप्रोऽपि तद्वचः ॥२॥ तत् सर्वं सर्वदा सोऽपि, दासोऽर्पयति साधवे । दानेन तेन देवायुर्धदं मृत्याऽभवत् सुरः ॥ ३ ॥ स दासजीवश्च्युत्वेतः, श्रेणिकत्याऽऽत्मजोऽभवत् । नन्दियेणामिधो विप्रस्तूपेदेऽनेकयोनिषु ॥ ४ ॥ इहासि हासिकं षाप्यरण्ये तारुण्यगर्भितः । दिव्यारणकुमारभः, सार्त्रैकस्तत्र यूथपः ॥ ५ ॥ दुर्धीः स दध्वौ तारुण्ये, सा मद्रयूथं ममाऽऽरमजः । हरतीति ततो जातान्, जातान् पौतानमारयत् ॥६॥ कुशौ करिण्याश्चैकस्या विप्रजीवः स आययौ । सा दध्वौ पाप्मनाऽनेनानेकनो मत्सुता हताः ॥ ७ ॥ परं केनाप्युपयेन, रक्षाम्येकमयुं सुतम् । भवितव्यानुसारेण, धीर्जागर्ति हि देहिनाम् ॥ ८ ॥ वात-भ्रमपदेयासौ, गुण्टाऽनूत् मायया शनैः । पचाल यूथनायोऽपि, मुक्तेऽन्यो, मेत्यपालयत् ॥ ९ ॥ शनैरेत्यामितद् यूथे, सा यामेऽहि द्वयहे तथा । चिरादप्येत्यशचैय, विशन्वासेति यूथपः ॥ १० ॥ दूरे गते गजेऽन्येद्युः, सा ययौ तापसानां पपातांहौ, मस्तक-न्यरापूलना ॥ ११ ॥ तैरक्षायि वराकीयं, करिणी शरणार्थिनी । उक्तं वत्से ! सुप्तं विष्ट, कन्येवात्र पितुर्गृहे ॥१२॥ आसन्नप्रसवा तस्यी, फाले चात्सूत हस्तिनी । पोतं तत्राऽऽश्रमे मुक्त्वा, गत्वा यूथेऽमितत् स्वयम् ॥१३॥ पोतं पाययति स्तन्यं, सा तत्रैत्यान्तराऽन्तरा । पशु(प्रसू)-नामप्यहो ! मोहो, महान् (सत्सु) पुत्रेषु मातृगः ॥१४॥ नीवार-सङ्घीप्रसैराश्रयाशमित्वि द्विजाः । प्रेष्णा स्वपोतवत् पोतं, तापसास्तमपोपयन् ॥ १५ ॥ धवन्ध सिन्धुरो मूर्द्धि, जटासुडुटमुत्कटम् । अद्वे पर्येत्त्रिकावन्धं, स्वऋणेण तपस्विनाम् ॥ १६ ॥ सिपिचुस्तापसा बालतरून् उन्माम्भसाऽन्वहम् । सिपेचैपोऽपि तान् वीक्ष्य, दृक्षान् श्रुत्याऽम्भसा करम् ॥ १७ ॥ सिञ्चन्तु सेचनक इत्यस्य तैर्नाम निर्मितम् । एवमारामशालीय, सैधते तापसाश्रमे ॥ १८ ॥ करसतोन्नताह्रस्तूषुदन्तो मधुपिङ्गदृक् । भूलप्रपुष्करः प्रेप(द्व)सूर्वासनसमुन्नतः ॥१९॥ उच्चैःकुम्भो लघुपीयः, क्रमावनतचेषुकः । शुण्डेपदूतलाङ्गुलः, सोऽभूद् मदसुलः क्रमात् ॥ २० ॥ [युग्मम्] पातुं पयोऽन्यदाऽऽयातं,

कथार्णवा-
ङ्कायां दृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

नन्दियेण-
महर्षेः
प्रबन्धः ।

॥ १४७ ॥

वातं वीक्ष्य सरित्तटे । क्रोधान्धः सोऽवधीत् लुब्धो, जहो यूथपतिः स्वयम् ॥ २१ ॥ दध्यौ यथाश्रमेऽमुष्मिन्, रक्षितो माययाऽम्बया ।
 ततः कर्मदृशं ततेऽकार्पं क्षणलक्षणम् ॥ २२ ॥ तत् माऽन्या करिणी काऽपि, रक्षतात् पोतमाश्रमे । निश्चित्येत्युच्चखानैप, समूलं तापसा-
 श्रमम् ॥ २३ ॥ तापसाः स्वाश्रमध्वंसोद्वेजितास्तेन दन्तिना । राजाहं श्रेणिकायाऽऽख्यंस्तं पूर्णं सर्वलक्षणैः ॥ २४ ॥ तं वद्ध्वा
 सिन्धुरं बुद्ध्वा, भूधनोऽनयदास्पदम् । असाध्यं धीधनाना किमिव दुर्भेदमभसाम् ॥ २५ ॥ आलानितं प्रसह्याप्यसहस्राणं नृपौकसि ।
 प्रीणितास्नापमास्त्राऽऽगतेति तमतर्जयत् ॥ २६ ॥ रेरे ! दुरशयास्माभिः, पालितो वर्द्धितो मृशम् । आश्रयाश इवाभाङ्गीः, स्वाश्रयं(मं)
 मुञ्च तत्फलम् ॥ २७ ॥ तत् श्रुत्वा स गजो दध्यौ, ध्रुवं धूर्त्तरिमामहम् । अवस्थां प्रापितो दुःस्थां, नृपायाऽऽख्याय तापसैः ॥ २८ ॥
 कदलीस्तम्भवत् स्तम्भमभाङ्गीत् महु स रुधा । बन्धनं त्रटिलत्रोटयत् तूर्णं जीर्णरजुवत् ॥ २९ ॥ आध्मातताघ्रताघ्रास्यो, दधावेऽभिवनं
 करी । इतस्ततो विक्षिपंस्तांस्तापसान् वसथूनिव ॥ ३० ॥ श्रेणिकोऽगात् तमानेनुं, हयारूढैः सुतैर्वनम् । मृगयाऽऽसं मृगमिव, परितः
 पर्यवेष्टयत् ॥ ३१ ॥ प्रलोभनवचोवृन्दं, सादिनां मृदुवादिनाम् । मेने मनाग् गजो नासौ, भूतप्रल इवार्भकः ॥ ३२ ॥ नन्दिपेणवचः
 श्रुत्वा, प्राजन्मजेहतो गजः । जानन्नवधिनाऽऽत्मानं, तस्यौ स्तम्भ इव स्थिरः ॥ ३३ ॥ नन्दिपेणो गजं वेगात्, कक्षामालम्ब्य दक्षधीः ।
 अपरायां दत्तपादोऽध्यारोहत् मुष्टिभिस्त्रिभिः ॥ ३४ ॥ आनीय बद्ध आलाने, ततोऽसौ हस्तिने नृपः । प्रीतिपात्रपदे पट्टं, यौवराज्यमि-
 वार्षयत् ॥ ३५ ॥ अन्येद्युर्देशनां श्रुत्वा, प्रबुद्धश्चरमार्हतः । व्रतार्थं श्रेणिकं नन्दिपेणोऽपृच्छदतुच्छधीः ॥ ३६ ॥ पित्रा कृच्छ्रादनुज्ञाती,
 व्रतार्थं, वेदमतोऽचलत् । नन्दिपेणोऽथ देव्यूचे, वाचमित्थं नभःस्थिता ॥ ३७ ॥ वत्सोत्सुकायसे किं ? त्वमद्याप्यस्ति यतस्तव । भोग-
 फलमलङ्कर्मिणं कर्म व्रतवारकम् ॥ ३८ ॥ तद् मुक्त्वाऽऽदत्स्व चारित्रं, नामुकं क्षीयते हि तत् । तीर्थनाथा अप्यशक्ता, ह्यत्र भग्ना महा-

रयाः ॥ ३९ ॥ नन्दिपेणोऽवदत् सायुसहस्रशुपो मम । किं करिष्यति कर्मदमित्युक्त्वाऽगाद् जिनिन्तिके(कम्) ॥ ४० ॥ तथैवोक्तोऽहंताऽ-
त्येप निपिद्वोऽतिशुशयिवः । रभसादावदे दीक्षां, श्रीवीरचरणान्तिके ॥ ४१ ॥ पष्टाष्टमादिकं शश्रत्, स तेपे दुस्तपं तपः । विभाव-
यञ्च सूत्रार्थं, विजहे स्वाग्निना समम् ॥ ४२ ॥ भोग्यकर्मोदयाद् भोगेच्छाऽभूत् तस्यान्यदाऽथ सः । तपसा कृशयामासात्यन्तं स्वव्रत-
भङ्गभीः ॥ ४३ ॥ चकारेन्द्रियविकारतिरस्कारकृते कृती । आतापनां रमशानादौ, कर्कशामकृशक्रियः ॥ ४४ ॥ वीक्ष्येन्द्रियाणां विकृतेरा-
भिक्यं देहनिःसृष्टः । मर्जुकामो गलेऽक्षेप्सीत्, पाशं चिच्छेद देव्यपि ॥ ४५ ॥ शस्त्रेणाऽऽत्मानमात्रानो, देव्या कुण्ठीकृतं च तत् । विपं
सुगुणुरपसत्, तत्(वं)निर्वीयं व्यधात् सुरी ॥ ४६ ॥ विवेश बह्वाबहाय, सोऽप्यभूद् हिमशीतलः । तेनाथ मृत्यवे सृष्टा, जलभूः सलभूर-
भूत् ॥ ४७ ॥ अतनोत् पतनं शैलाद्, बलाद् घृत्वाऽन्तराऽसरी । तमूचे व्रतकालोकं, किं न सरसि मद्बचः ? ॥ ४८ ॥ अमुक्त्वा न
श्रमाः क्षेमं, भोग्यकर्म जिना अपि । तत्प्रतीपं मुधा मुग्धोत्तिष्ठसे किमि(म)हान्वहम् ? ॥ ४९ ॥ देव्या उक्तमिति श्रुत्वा, साशङ्कः श्रेणिका-
ऽऽत्तमजः । यथौ मिधार्थमेकाकी, चिकीर्षुः पष्टपारणम् ॥ ५० ॥ विवेश वैश्यावेदमन्तरनाभोगादिदोषतः । धर्मलामश्रेत्युवाच, वाचं वाचं-
यमाग्रणीः ॥ ५१ ॥ सस्मितं स्नाह वैश्याऽपि, महर्षे ! न प्रयोजनम् । अस्माकं धर्मलाभेन, द्रम्मलामोऽस्तु नः परम् ॥ ५२ ॥ हसत्यसौ
घराकी मां, किं ? घ्यात्वेत्यात्मलब्धतः । कृष्णा नीत्र(ध्र)रुणं रत्नराशिं मुनिरपातयत् ॥ ५३ ॥ अस्तु ते द्रम्मलामोऽयमित्युक्त्वाऽस्या गृहाद्
यथौ । सा ससम्भ्रममुत्थायानुधाव्येति तसब्रवीत् ॥ ५४ ॥ तपोऽदो दुष्करं मुक्त्वा, सुक्लं भोगान् मया समम् । प्राणनाथान्यथा प्राणां-
त्यक्षयामि त्वां विनाऽयुना ॥ ५५ ॥ शृशमुक्त्वथैवं स, भोगान् दुःखात्मकान् विदन् । भोग्यकर्मोदयात् मेने, तद्वचो बलवान् विधिः
॥ ५६ ॥ प्रतिज्ञां चाकृत कृती, यदा दशाथवाऽधिकान् । बोधयिष्यामि नाऽऽदास्ये, यदा दीक्षामहं शुबम् ॥ ५७ ॥ त्यक्तर्षिलिङ्गस्त्रेहेऽ-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्ती
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽथः ।

नन्दिपेण-
महर्षेः
प्रबन्धः ।

॥ १४८ ॥

यामीन् स्वच्छाशयोऽप्यसौ । सरन् भागवतीं याचं, दे(दे)री च प्रवतारकाम् ॥ ५८ ॥ दशायवाऽधिकान् पुंसः, प्रयोष्योपज्ञिनं मुनिः ।
 क्षीश्रायं प्राहिणोद् भोगान्, मुजानः सह चेरयया ॥ ५९ ॥ क्षीणे भोगफलेऽन्वेयुन्मत्स्र बोधयतो नव । अबुधन् दत्तमष्टकजातीवो न
 पुनः पुमान् ॥ ६० ॥ सोऽदुद्धतमानेऽग्निन् भोक्तुं, नोचिष्टति यदा तदा । ठवां रसवतीं चेरया, तस्मै स्नाह सुहृसुहृः ॥ ६१ ॥ प्रतिशा-
 भङ्गमीर्नन्दिपेणः कर्ममलीमत्सम् । तं टक्कं बोधयन्नस्थात्, सादरं विविषोक्तिभिः ॥ ६२ ॥ चेरयाऽप्यवसत्सोच्ये, ग्राहू सिद्धान्नं निरस्यमूर् ।
 निष्यन्नेऽन्ने नवीनेऽग्निन्, किं विलम्बयसे प्रभो ! ? ॥ ६३ ॥ उवाच नन्दिपेणस्त्रां, बोधितो दशमोऽद्य न । अहनेवाय दशमो, मविध्यामि
 प्रलोचने ॥ ६४ ॥ विदन् भोग्यफलं कर्म, क्षीणमक्षीणधीनिधिः । प्राश्राजीन् नन्दिपेणर्षिः, पुनर्षीरजिनान्तिके ॥ ६५ ॥ ह्यदुद्यरितमा-
 लोच्याऽऽराब्जदुद्धततोऽर्श्वता । साढं विद्वन् यत्वाऽसौ, स्वगंसंसर्गभागमूर् ॥ ६६ ॥ इति श्रीनन्दिपेणमहर्षिकया [नकं गमानम्] ॥

अथ हृत्-विहठी(ह्र)कुमारो प्रस्तावयन्ति—

सामिस्स चयं सीस त्ति चत्तवेरा सुरीइ साहरिया । सेयणण रयणाण, उचवन्ने हृहृप-विहृहृत्ता ॥ १४३ ॥
 व्याख्या—गाथार्थः गुणमः । नवत्स्—“सेयणण” त्ति ‘सेवनके’ गजराजे “रयणण” त्ति रत्नप्रमायाम् । त्त्पन्ने मत्ति मृते इत्थि
 यापत् ॥ १४६ ॥ केयुत्तिदादशेषु प्रथेपरूपा विसेणायंप्रतिपादका सोपयोगा चेषमपि गाथाऽत्र दृश्यते—
 कयगुणरयणा इफारसंगिणो सोल-मारचरिसवथा । हृहृ(हृ) जयंते पत्तो, अवरो अंवरदपयविमाने ॥ १४७ ॥
 व्याख्या—अक्षरार्थः स्पष्टः ॥ १४७ ॥ भावार्थत्रायम्—

श्रेणिकस्य सुतो हृत्-विहठी चेऽणोऽब्रवो । अभूतां माग्यन्तीभाग्यमूनी ह्यजनरहभो ॥ १ ॥ धीम-दुग्धलयोऽदुन्दं, क्षीश्राश-

नन्दिपेण-
 महर्षेः
 प्रवचनः ।

हृत्-विहृत्-
 कुमारश्राद्-
 द्वितयः-
 साम्पत्ः ।

लेऽभयान्वया । नन्दया देवतादत्तं, दत्तं प्रेम्णा तयोर्द्वयोः ॥ २ ॥ इतश्च कृणिकः क्षमापोऽक्षमः सोढुं पितुः शुचम् । स्वस्थापितायां चम्पायां, पुर्यां साम्राज्यमन्वशत् ॥ ३ ॥ सेचनकद्विषाऽऽरूढौ, क्षीम-कुण्डलमण्डितौ । दिव्यद्वारचरोररकौ, रूपश्रीनिर्जिताश्विनौ ॥४॥ तौ चलनन्दराऽऽरूढौ, साक्षात् कल्पद्रुमाविव । क्रीडन्तौ स्वेच्छयाऽद्राक्षीद्, राहः पद्मावती प्रिया ॥ ५ ॥ [युग्मम्] सा दृष्यो दिव्य-कुण्डल-द्वार-सेचनका-ऽम्बरैः । विनाऽऽननमिवाचक्षुरिदं राज्यं न राज(शोभ)ते ॥ ६ ॥ तान्याहर्तुं ततो राज्ञी, राज्ञे स्मा(साऽऽ)हाय सोऽव-दत् (-प्यवच्छ) । पितृदत्तं तयोर्वस्त्वाहर्तुं मेऽदो न युज्यते ॥ ७ ॥ प्रत्युतैतौ प्रसादाहौ, तातमृत्युशुचार्दितौ । अत्याग्रहाऽऽवेशवशत्, तत् मेनेऽस्या वचो नृपः ॥ ८ ॥ तद्वस्तु लक्ष्मसौभ्रानो, ययाचे तौ नृपोऽन्यदा । एवमुक्त्वेति सद्भैत्यामन्त्रयेतां धियां निधी ॥ ९ ॥ नाभिप्रायः शुभो भ्रातुः, कोऽर्थोऽनेन तदावयोः ? । सर्वत्र यत्र कुत्रापि, कर्मच्छायाऽनुगामिनी ॥ १० ॥ इति निश्चित्य चित्तान्तः, सान्तः-पुरपरिमहौ(दृतौ) । कुमारौ रत्नरक्षार्थं, वैशालीं जन्मतुर्निशि ॥ ११ ॥ तयोर्मातामहस्तत्र, चेटकः परिरभ्य तौ । युवराजाविव प्रीती(तो), मेने स्नेहेन सर्वतः ॥ १२ ॥ ज्ञात्वा गतौ तौ वैशाल्यां, कृणिको हृद्यचिन्तयत् । जातोऽहमुभयभ्रष्टस्तस्मात्तस्मात् ॥ १३ ॥ अथाऽऽ-नयामि तौ नो चेत्, तदा स्यात् मे परामवः । ध्यात्वेति [मनसा] दूतं सद्भूतं(०), प्राहिणोदुपचेटकं दूत, उपविश्य यथाऽऽस्पदम् । स सौष्ठवमभापिष्ट, स्वान्यादेशोपदेशतः ॥ १५ ॥ राजन् ! हृह-विहृहल्यौ, रत्नान्यादाय तेऽन्तिकम् । आयातौ भ्रातरौ राहः, कृणिकस्वार्पयाथ तौ ॥ १६ ॥ चेत् नार्पयसि तद् राज्यभ्रंशमासादयिष्यसि । तस्मात् त्वं मत् (तस्मात्) कीलिकार्थे, मा महद् वेदम पातय ॥ १७ ॥ चेटकः स्माह रे सुग्ध !, क्षत्रियाः शरणागतम् । नार्पयन्त्यन्यमन्येतौ, दौहित्रौ किं ददामि वः ? ॥ १८ ॥ सोऽवग-ददासि चेत् नैतौ, तदाऽऽच्छिद्यानयोर्वलात् । मत्प्रभोर्देहि रत्नानि, सर्वतः क्षेममस्तु ते ॥ १९ ॥ चेटकः पुनरप्याह, धर्मोऽयं राज-रङ्घयोः ।

यदन्योऽन्यस्य चा(वा)ऽऽद्यतुं वित्तमीयेत न कश्चित् ॥ २० ॥ इमौ तु मम दौहित्रौ, दानार्हौ शरणागतौ ? । तत् प्रमहायया साम्ना दाम्ये
 किञ्चित् न चानयोः ॥ २१ ॥ चेटकम्येति गां श्रुत्वा, निराशो दूत एव सः । तत् सर्वं कृणिकम्याऽऽरयन्, तत्त्वोधामितृणोपमम् ॥ २२ ॥
 तत्सालं कृणिकः शोधाद्, जयभम्भामवीयदत् । सर्वे सर्वोभिसारेण, सैनिकाः सज्जतां ययुः ॥ २३ ॥ मञ्जीरमृदुः कालाया, भ्रातरोऽस्य
 दद्यापि हि । त्रीणि त्रीणि सहस्राणि, रथ-द्विरद-वाजिनाम् ॥ २४ ॥ पत्तीनां वेदयस्त्रिद्योऽभ्रुवंसेपां पृथक् पृथक् । तावन्मानं बलं कृणिक-
 म्येशल्यं त्यथाधिकम् ॥ २५ ॥ सैन्येनैतान्मताऽचालीत्, चम्पेशश्चेटकं प्रति । धरणि तरणि चापि, तिरयन् सैन्येणुभिः ॥ २६ ॥
 चेटकः प्रकटैर्बद्धयुद्धैः कटकैर्लङ्घितः । पृतोऽष्टादशभिर्भूपैः, कृणिकमभ्यपेणयत् ॥ २७ ॥ रथ-सन्ध्वेरमा-ऽऽत्रानां सहस्राद्य त्रयन्वयः ।
 पदाविफोटयसिद्धसलद्वलेऽभूत् पृथक् पृथक् ॥ २८ ॥ तावन्मानं बलं चेटकम्याऽऽदायाऽऽत्मसीम्नि तत् । कृत्याऽऽस्थात् सागरब्यूहं, चेटकः
 स्वा(श्वा)न्यसेनयोः(या) ॥ २९ ॥ चम्पाधिपोऽपि प्रागुत्समानया सेनयाऽनया । कृत्याऽऽस्थाद् गरुडब्यूहं, दुर्भेजं शत्रुसैनिकैः ॥ ३० ॥ रोदसी-
 रोदनानीयाताड्यन्त सैन्ययोर्द्वयोः । रणतूरणि घोरानि, कातरत्रासदान्यमि(पि) ॥ ३१ ॥ रतीरररिण्टितकराः, सञ्चरुः सैन्ययोर्द्वयोः । वीरि-
 त्तम्भेरियोत्तर्ध्वैः शंस(सद्य)पूरा नराः वरैः ॥ ३२ ॥ सेनानीः कृणिकम्ले, कालोऽभूत् प्रातःकालम् । पूर्वं प्रवयुते योद्धुं, चेटकस्य स सैनिकैः
 ॥ ३३ ॥ युयुधे सारिना सारी, निपादी च निपादिना । रथी रथिना पत्तिः, पत्तिनेति बलद्वये ॥ ३४ ॥ कुन्तानां(न्तेन)पातितेयोर्तेयोरे-
 धीरिभैरपि । तदा तत्र शैल-गण्डशैलमूरिव भूरभूत् ॥ ३५ ॥ सुभटैर्भटकोदीनां, हताना रथनिम्नगाः । धातुमच्छैलट्टोत्थाभिलुप्यंपापा
 इव ॥ ३६ ॥ वीरणां रत्नपातेनोच्छलन्निरेजपङ्कजैः । आपीढभीष्मां सु(को)णपाः, पूर्यामामुक्रमुदः ॥ ३७ ॥ युद्धायाऽऽदिशन्त इया-
 प्यास्यान् स्वान् दुकृतैः पृतैः । मुद्धानः पेतुसिभिदिशन्ना उन्नीय पश्चिपत् ॥ ३८ ॥ विगाहीषं परं पारनियागान् चेटकान्तिकम् । स

कथार्णवा-
 झायां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे द्वि-
 तीयेऽशः ।
 हृह-विहह-
 कुमारभ्रातृ-
 द्वितय-
 सम्यन्धः ।
 ॥ १५० ॥

काठः सागरव्यूहं, पोतः श्रो(लो)तःपति यथा ॥३९॥ इष्टकालमकालेऽपि, कालमालोक्य चेटकः । दध्यौ केनाप्ययं नैव, वषट्त्वद् दुर्जयोऽ-
 त्यलि ॥४०॥ तदेनं हृन्मि वाणेन, देवतेनेति चेटकः । ध्यात्वा प्रह(ह)स्य तेनैव, कालं कालमचीकरत् ॥ ४१ ॥ तदा गभस्तिरप्यस्तकालं
 काल इयागमत् । शुचेव चम्पेक्षवलं, तमसा जप्रसे लगत् ॥४२॥ कुर्वन्तश्चेटकसैन्ये, वीरा वीरजयन्तिकाम् । रजनीं जयवाचन, निन्द्यु-
 आरिवलं शुचा ॥ ४३ ॥ चक्रे सेनान्यमन्यादे, महाकालं च कूणिकः । चेटको, निरुदायातं, जघान तमपीपुणा ॥ ४४ ॥ एवमेवा-
 यथीदन्यांश्चेटकोऽष्टौ घलाधिपान् । एकैकमहयैकैकस्मिन्, पूर्ववत् श्रेणिकाऽऽत्मजान् ॥ ४५ ॥ हतेषु चाऽऽत्मबुल्येषु, तेषु आष्टु
 (भ्राष्टु स तु) कूणिकः । दध्यौ पितामहोऽजय्यः, शत्रुभिर्दिव्यशक्तिः ॥ ४६ ॥ तत् मयाऽजानता हा ! धिक्, सोदराः सुरसो-
 दराः । मुथैव नियनं नीताः, कालप्रभृतयो ददा ॥ ४७ ॥ यादृक्षा नु गतिस्त्रेषां, तादृक्षाऽद्य ममापि सा । नापसर्तुमपि श्रेयस्करं माना-
 पमर्दनात् ॥ ४८ ॥ दिव्यानुभावाद् दुर्जेयं, काश्चिदाराध्य देवताम् । जयाम्येनं हि दिव्यानुभावो दिव्येन वाध्यते ॥ ४९ ॥ ध्यात्वेत्य-
 टममकेन, सोऽस्यादुदिरय देवताम् । प्राग्जन्मसङ्गतत्वेन, नुत्रौ तत्तपसाऽपि च ॥ ५० ॥ सौधर्मेन्द्रोऽसुरेन्द्रश्च, सद्यः प्रादुर्वभूवतुः ।
 आहनुस्य किं कुर्वन्सुष्टौ तावा(सोऽयाऽऽ)ह कूणिकः ॥ ५१ ॥ [युग्मम्] हन्यतां चेटकः शत्रुरयाभापिष्ट वासवः । साधर्मिकं न
 हन्त्येनं, किञ्चिदन्यथ याच्यताम् ॥ ५२ ॥ राजंस्त्व करिष्येऽङ्गरक्षोपायं यथा तथा । कूणिकोऽस्त्वेवमित्याल्यदसुरेन्द्रोऽप्यथावदत्
 ॥ ५३ ॥ रथ-मुशाल-महाशिला-कण्टकमयापरम् । करिष्ये त्वद्वशेऽवश्यं, सद्दाममारिदुर्जयम् ॥ ५४ ॥ तत्राऽऽद्ये रथ-मुशाले,
 भ्राम्यतो भ्रमकं विना । परितः पिष्यते ताभ्यां, शत्रुसैन्यं, रणोन्मुलम् ॥ ५५ ॥ द्वितीयेऽस्मिन् शिलालुल्यः, स्यात् न्यस्तः प्रस्तरोऽपि
 हि । कण्टकोऽपि महाशलाधिककार्यकरो भवेत् ॥ ५६ ॥ ततो युयुधिरे देवासुर-भर्त्स्योधिपात्रयः । समं चेटकसैन्येन, तेनाथाल्यर्थम-
 र्थितः ॥ ५७ ॥ सम्यग्दृष्टिः सदा पद्मभोजी सर्वाशिकप्रती । चरुणो नागरथिनः, पौत्रो भवं विरक्तधीः ॥ ५८ ॥ राजाभियोगतः

ऋ पिमण्डु-
 लप्रकरणे
 ॥ १५० ॥

पृष्ठभ्रमन्तेऽपि कृताष्टमः । विवेश रथ-मुशले, तादृशे(क्षे) दुस्सहे रणे ॥ ५९ ॥ आक्षिपन्नन्यसेनान्यं, रणाय वरुणोऽचलत् । रथिनी तो
 डुढीकाते, भानु-स्वर्भानुमीपणौ ॥ ६० ॥ ऊचे चम्पेशसेनानीर्वरुणं प्रहरेति मा(गा)म् । सोऽप्याहानिन्नते घातं, प्राक् कुर्वे वैरिणो(नि, वि-
 रणे)ऽपि न ॥ ६१ ॥ साधु साधु महासत्त्वेत्युक्त्वा चम्पेशसैन्यपः । विव्याध व्याधयत् सिंहं, वरुणं मर्मणीपुणा ॥ ६२ ॥ सत्यसन्धो महाश्राद्धो,
 वरुणोऽरुणदृक् ततः । अनेपीदिपुणैकेन, सेनान्यं तं यमौकसि ॥ ६३ ॥ प्रहारविधुरोऽत्यन्तं, निर्गत्य वरुणो रणात् । वृणसंस्तरमास्तीर्य,
 निषेधमचिन्तयत् ॥ ६४ ॥ सर्वोत्सना मया स्वामिकार्यमार्यमनुष्ठितम् । कालोऽधुनाऽऽत्मनोऽर्थस्यैवर्हन् वीरोऽस्तु मे गतिः ॥ ६५ ॥
 सम्यगाराधनां कृत्वा, स्मरन् पञ्चनमस्क्रियाम् । मृत्योत्पेदे सौधर्मं, विमाने नाम्नाऽरुणाप्रभे ॥ ६६ ॥ चतुःपत्योपमान्यायुस्तत्राऽऽपूर्वो-
 त्तमान्ये । महाविदेहेपूष्य वरुणः शिवभाष्यति ॥ ६७ ॥ सुभटाश्चेटकस्याऽऽसन्, वरुणे रणदारुणे । हते द्वियुणितोत्साहाः,
 षण्डरष्टा(ष्ट)वराहयत् ॥ ६८ ॥ अकृष्टि चेटकभटैर्लकुटैश्चैव तद्वलम्(श्चम्पेशस्य बलं तरुम्) । कुत्र्यमानं तद् वीक्ष्य स्वं, दयावे
 कृणिकः क्रुधा ॥ ६९ ॥ ऋडन्निव रणे वीरुञ्जरः कृणिकोऽम्भसि । पद्मलण्डमिवाक्षेप्सीद्, विशोदिशि रिपोर्नलम् ॥ ७० ॥
 अररत्यमानं केनापि, वीक्ष्याऽऽयान्तं तमन्विके(कम्) । कृणिकं चेटको घाणं, दिव्यं धनुषि सन्दधे ॥ ७१ ॥ अय कृणिकरक्षार्यं,
 पथसन्नाहममतः । चक्रे शक्नोऽसुरेन्द्रश्च, पृष्ठे कद्दट्नायसम् ॥ ७२ ॥ आकृष्य चापमार्कणं, सायकं चेटकोऽयुचत् । विचाले स्तलितस्तस्य,
 यर्मणा कर्मणैव सः ॥ ७३ ॥ सदाऽप्यमोषवाणस्य, चेटकस्य चमूभटाः । तस्येपोः स्तलनलोकात्, मेनिरे श्रेयसः क्षयम् ॥ ७४ ॥
 प्रतभङ्गभयाद् घाणं, नासुचत् चेटकः परम् । निवृत्तोऽह्नि द्वितीयेऽपि, युद्धे मोषशरोऽभवत् ॥ ७५ ॥ एवं दिने दिने रोद्रो, रणोऽमूत्
 सैन्ययोस्त(र्ह)योः । भटानां तत्र कोञ्च्येकाऽशीत्या लक्षैर्हताऽधिका ॥ ७६ ॥ सर्वोदिपादि दुर्ध्यानान्, तिर्यक्षु नरकेषु च । गणराजा ययुः

स्नानं, पुन्यन्तश्चेत्कोऽविद्यात् ॥ ७७ ॥ श्रेय कृणिकोऽप्येतामथ हृह-विहृहकौ । भ्रातुर्वले गजाऽऽरूढौ, ददतुर्नशि सौमिकम् ॥ ७८ ॥
 धत्तुं प्रहत्तुं केनापि, स्वप्नहस्तीव हस्तसौ । नाशाकि सौमिकायातो, हत्वा क्षेमेण यालपि ॥ ७९ ॥ मन्त्रिणः कृणिकोऽवोचद्, विदुतं
 प्रायशोऽखिलम् । बलं हृह-विहृहाभ्यां, कोऽप्युपायोऽस्ति तद्वदे ? ॥ ८० ॥ तेऽप्युचुरेतौ नो जेतुं, शक्यौ कोटिभट्टरपि । यावत् सेचन-
 काऽऽरूढौ, कुमारी वीरकुञ्जरी ॥ ८१ ॥ तस्यैव हस्तिनस्तस्माद् बधोपाये यतामहे । कार्यतां खादिराङ्गारपूर्णाऽस्याध्वनि खातिका ॥ ८२ ॥
 काष्ठैरपच्छाद्य दुर्लभ्या, सा वारीव करिष्यते । वेगात् सेचनकस्तत्राऽगच्छन्नन्तः पतिष्यति ॥ ८३ ॥ इति मन्त्रिवचोनुब्रौ, गजावररु-
 न्दवर्त्मनि । कृणिकः खातिकां चक्रे, खादिराङ्गारपूरिताम् ॥ ८४ ॥ अथ हृह-विहृहौ तौ, गजाऽऽरूढौ निरीयतुः । अवरकन्दकृते निश्य-
 जानन्तौ तस्य विक्रियाम् ॥ ८५ ॥ रातिकोपान्तमायातौ, यावत् तौ तावदप्रतः । विभङ्गज्ञानतो जानन्, गजोऽस्थादूर्ध्वं (इ दूर) एव
 ताम् ॥ ८६ ॥ रे रे ! पशुरसि व्यकम्कृतज्ञ ! यदाहवात् । मीतो हृह-विहृहाभ्यामिति निर्भत्सितः करी ॥ ८७ ॥ विरोधो वन्द्युमि-
 देशलागो दुर्व्यसनार्णवे । क्षिप्त्वा अस्मिन्नार्थपादाः, कृतमेतत् कृते तव ॥ ८८ ॥ वराकः पोषितः श्वाऽपि, वरं यो भक्तिमान् विभौ ।
 न तु त्वत्सदृशः स्वस्योपेक्षकोऽर्थस्य यः प्रभोः ॥ ८९ ॥ कर्षेवं तर्जितस्त्राभ्यां, भक्तमन्यो बलादपि । वेगादुत्तारयामासाऽऽयुष्मन्तौ
 तौ स्वपृष्ठतः ॥ ९० ॥ स्वयं क्षम्यामदात् तस्यां, रातिकायां करी पुनः । सद्यो विपद्य चाऽऽद्यायामुत्पेदे नरकावनी ॥ ९१ ॥
 तद् वीक्ष्य दृश्यतुस्तौ धिग् धिगावाभ्यां हि किं कृतम् ? । व्यकमायां पशू नायं, पशुरीदृग्विचेकवान् ॥ ९२ ॥ हस्तित्रं विनाशयेदं,
 क्षिप्त्वाऽऽर्यान् व्यसनाम्बुधौ । नीत्वाऽप्यवन्द्युतां बन्धून्, जीवावोऽतः परं कथम् ? ॥ ९३ ॥ जीयावश्चेत् परं तर्हि, शिष्यीभूयाऽन्तिमा-
 र्हेतः । नान्यथा शरणं तस्य, चरणात्स्यत्सर्वैरयोः ॥ ९४ ॥ भावश्रमणतां प्राप्तौ, नीतावुत्पाद्य तौ ततः । वीरान्ते शासनदेव्याऽऽकृतं

जगद्गुणन्तम् ॥ ९५ ॥ पठित्वैकादशाह्नानि, द्वादश षोडशाब्दकान् । तौ प्रातौ व्रतमारध्याऽपराजित-जयन्तयोः ॥ ९६ ॥ इति श्रीहृल्ल-विहल्लुमारमहर्षिकया(-नकम्) ॥

अथ पृथक् पृथगैकैकगाथया सर्वानुभूति-सुनक्षत्र-सिंहमहासुनीन् नमस्करोति सूत्रकारः—

धम्मयारियाणुराएण चत्तजीयं पडी(पीड)ण जाणवयं । सद्याणुभूद्मेगावयारिसहसारगं वंदे ॥ १४८ ॥
जो तेयपरिगयतणुं, कासी सुणिखामणाइ तं नमिमो । कोसलजाणवयं अञ्जुयम्मि पत्तं सुनकखत्तं ॥ १४९ ॥
मिंढियगामे रेवहपडिलाभियमोसहं सुवणगुरुणो । पाणिं सुनिसिद्धं जेण वंदिमो तमिह सीहसुणिं ॥ १५० ॥

व्याख्या—गाथार्यः सुगमः ॥ १४८-१४९-१५० ॥ भावार्थस्तु(स)त्रयाणामपि महर्षीणामेकेनैव कथानकेनोच्यते तथाहि—
अन्येद्युर्विहरन्नागात्, श्रावस्त्यामन्तिमो जिनः । तद्वहिः समवासाणीदुद्याने कोष्ठकाभिधे ॥ १ ॥ तेजोलेश्याहृतारातिस्त्र
प्रागागतोऽस्ति सः । गोशालोऽष्टाङ्गनिमित्तज्ञानज्ञातजनाशयः ॥ २ ॥ अजिनोऽपि जिनिमन्यः, सस्य सर्वज्ञतां वदन् । जने हालाहला-
कुम्भकार्याः सोऽवसदापणे ॥ ३ ॥ इतश्च पष्ठतपसश्चिकीर्षुः पारणं प्रशुम् । आपृच्छथ गौतमोऽगच्छद्, भक्तार्थं नगरान्तरे ॥ ४ ॥
शुश्राव श्रव(म)णश्रेष्ठो, गिरः पौराननोद्रताः । अर्हन्नत्रास्ति सर्वज्ञो, गोशाल इति सर्वतः ॥ ५ ॥ श्रवसोर्दुःश्रवं श्रुत्वा, तद्वचो गौतमो
दुतम् । एत्यापृच्छत् प्रशुं सर्वज्ञो गोशालोऽथवाऽन्यथा ? ॥ ६ ॥ प्रशुराव्यद् जनाध्यक्षं, गोशालो मह्वलेः सुतः । मह्वस नायं
सर्वज्ञोऽर्हत्त्वं मिथ्यैव भाषते ॥ ७ ॥ मयैव दीक्षितश्चायं, शिक्षितोऽयं मयैव च । मयि प्रपन्नो मिथ्यात्वं, सर्वज्ञोऽयं न गौतम ! ॥ ८ ॥
निशम्येति विभोर्वाचः, श्रोतुः पौराः पुरान्तरे । हंशो ! अर्हन् महावीर इहायातोऽस्ति पूर्वहिः ॥ ९ ॥ स आख्याति न सर्वज्ञो;

गोशालः किन्तु मङ्गलेः । मङ्गल्य सूनुर्मच्छिष्योऽर्हन्मानी मानतो मुधा ॥ १० ॥ बचः ध्रुत्वाऽधुतपूर्वं, तद् गोशालो महादिवत् ।
अन्तर्निहितकोपेन, तस्यावाजीवकाष्ट(ट)तः ॥११॥ अथाऽऽनन्दाभिधः साधुः, शिष्यमुख्योऽन्तिमार्हतः । चिकीर्षुः पप्रुतपसः, पारणं
प्राविशत् पुरि ॥ १२ ॥ हालाहलागृहासन्ने, गच्छन्तं वीक्ष्य तं मुनिम् । आकार्यानार्यगोशालः, साधिक्षेपमदोऽवदत् ॥१३॥ आनन्द !
भवदाचार्यो, वीरः सत्कारमात्मनः । जनादिच्छन् सभाऽध्यक्षं, मां तिरस्कुर्वतेतराम् ॥ १४ ॥ यथाऽऽप्यति न गोशालः, सर्वशोऽर्हन्न
मङ्गलेः । सूनुरित्येप मां वेत्ति, तेजोलेइयोत्कटं न किम् ? ॥१५॥ तं तेजोलेइयया भस्मीकरिष्ये सपरिच्छदम् । मुक्त्वैकं त्वां वचोमित्रं,
प्रागत्राऽऽख्यानकं शृणु ॥ १६ ॥ क्षेमिलायां पुरि पुराऽवसरः प्रसरत्तथा । संवादः कारको लभनः पञ्च वणिजोऽभवत् ॥ १७ ॥
तेऽन्यदा व्ययसार्थार्थं, श्रुत्वा भाण्डैरनांस्यगुः । विविशुध्यापयोऽरण्यं, यान्तः कस्मिंश्चिदध्वनि ॥ १८ ॥ पथश्रान्तास्तृपा क्रान्तास्तेऽ-
न्तश्चोत्कटाटवीम् । जलं गवेपयामासुः, स्थलाध्वगवदध्वगाः ॥ १९ ॥ इतश्च शक्रमूर्द्धानं, भ्राम्यन्नवसरो वणिक् । ददर्श पञ्च-
शिलरं, चतुर्णामप्यदर्शयत् ॥ २० ॥ एकत्र भूत्वा तैः सर्वभिन्नं प्राकृष्टङ्गमस्य तु । ततः प्रापुः पयः स्वच्छं, तत् पीत्वा सुस्थतां ययुः
॥ २१ ॥ प्रसरः प्रसरहोभोऽथावोचद् याम्यशृङ्गकम् । दीर्यतां किञ्चिदप्यन्यद्, वस्तु लप्स्यामहे यतः ॥ २२ ॥ उवाचाऽव-
सरो नास्य, कर्त्तव्यः सननोधमः । उत्थास्यलदहिरतस्मात्, प्रायोऽर्हीनां ह्यदो गृहम् ॥ २३ ॥ संवादोऽवददत्राऽऽसीद्, विसंवादोऽ-
म्युनिर्गमात् । पूर्वस्मात् शिरसरात् नाहिः स्फोटिताडुत्थितोऽयुना ॥ २४ ॥ अथाऽऽहाऽवसरो वैचयोगादेवात्र वार्यभूत् । कारकोऽप्याह
तर्हन्न, देवाद् द्रम्भा हि भावितः ॥ २५ ॥ स्वमितुं तत् सनित्रेणेत्युक्त्वाऽऽरभत कारकः । मतं मेऽवसरो नेदमित्युक्त्वा शकटं ययौ
॥ २६ ॥ वभापे लभनो यतोऽवसरो यानु तर्हयम् । वयमेते सनिष्याम इत्युक्त्वा तेऽखनन् सने ॥ २७ ॥ दैवतः स्फोटितात्

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽशः ।

सर्वानुभूति-
सुनक्षत्र-
सिंहमहर्षि-
त्रयवर्णनम् ।

॥ १५२ ॥

तस्मात्, शृङ्गाद् द्रम्मा विनिर्युः । विमज्याऽवसरवर्जं, चत्वरो जगृह्णतान् ॥ २८ ॥ लब्धलाभारुतीयस्मात्, नाकुश्रुङ्गाद् विदारि-
तात् । रूपं प्रापुस्ततो द्रम्मांस्त्यक्तयोपाददिरे च तत् ॥ २९ ॥ चक्षुश्चतुर्थं चत्वारस्ते नाकोः शितारं ततः । लेनिरे भूरि मूर्यत्र, त्यक्त्वा
रूपं लघुर्वसु ॥ ३० ॥ लोभाभिमूवास्ते दृष्युर्धुवं रत्रानि पञ्चमे । भाविनः शृङ्ग इलेते, सञ्चलुस्तत्र पञ्चमम् ॥ ३१ ॥ अत्यन्तमधि-
वाद्बन्धेः, फालकूट इयोक्तदः । सातात् तस्मादयो शृङ्गाद् दृग्विषो निरगादृदिः ॥ ३२ ॥ स वल्मीकाममारुह्य, प्राग् दशाऽऽलोक्य
भारकरम् । भस्मीचकार तान् सर्वान्, सगम्भी-शृपमान् कुधा ॥ ३३ ॥ निर्लोभत्वादधिष्ठात्री, तस्याहेः स्थानमीप्सितम् । सुमोचाऽवसरं
प्रीत्या, क्षणाद् गम्भी-शृयैः समम् ॥ ३४ ॥ चतुरोऽहिर्यथाऽधाक्षीत्, तांस्तथाऽहं भवद्गुरुम् । घट्यामि त्वां तु मोक्ष्यामि, यथा सुक्तोऽ-
हिना स ना ॥ ३५ ॥ आनन्दोऽपि निरानन्दो, नाऽऽत्तभिक्षोऽस्य वाग्भयात् । द्रुतमेत्य प्रभूपान्ते, पप्रच्छेदं कृवाञ्जलिः ॥ ३६ ॥ गोशाल-
जल्पितं स्वासिन् !, सत्यं ? योन्मत्तमापितम् ? । किमीशः किञ्चिदीशानामपि कर्तुमुपप्लवम् ? ॥ ३७ ॥ अथाऽऽल्यत् प्रमुरन्यत्रार्हत्वां दाहक्षमो
ह्यसौ । कुर्यादनार्यः सन्तापमात्रमत्रार्हतामपि ॥ ३८ ॥ तत् यत्स ! गौतमादीनां, गत्वा संस यथाऽऽगतम् । सुदन्ति नो नोदनया,
धर्म(र्म्य)याऽप्यहितं हितम् ॥ ३९ ॥ गत्वाऽऽनन्दोऽवदत् तेषां, गोशालस्तावदागतः । प्रमोः पुरस्तादास्याय, स्फुरदोष्टोऽप्रवीदिति ॥ ४० ॥
भोः कादयप ! वदस्वयं, गोशालो मङ्गलेः सुतः । न सर्वज्ञो विनेयो मे, मृयोक्तं ते ह्यदोऽसिलम् ॥ ४१ ॥ शुष्ठाभिजाती गोशालः, स
शिष्यो योऽभवत् तव । स धर्मध्यानतो मृत्योत्पेदे त्रिदशसच्चनि ॥ ४२ ॥ परीपहसहेऽमुष्मिस्तदेहेऽस्म्यविसं पुनः । उदायाऽऽल्यो निजं
त्यक्त्वा, महर्षिर्दुर्वलं ययुः ॥ ४३ ॥ तत् सम्यगपरिहाय, गोशालं मङ्गलेः सुतम् । किं मां वदसि शिष्यं स्वं ?, गुरुर्मे नासि सर्वया
॥ ४४ ॥ स्वाम्याख्यद् दस्युराक्रम्यमाण आरक्षैर्कर्यथा । गर्चं दुर्गं वनं वाऽपि, स्वान्तर्द्वानमनापुषन् ॥ ४५ ॥ ऊर्णालोप्रा शणलोप्रा,

एणांशेन ह्येन वा । मन्यतेऽन्तर्हितं चाक्षिमीलनेन स्वमापृतम् ॥४६॥ तथा त्वमपि गोशालः, स एवास्यपरो न हि । किमन्यथा घृथाऽऽ-
त्मानं, जल्पसीत्यात्तचोरवत् ॥ ४७ ॥ प्रभोरिति गिरा क्रुद्धो, लेपुष्टष्टमृगेन्द्रवत् । गोशालः प्रभुमाह स्व, भो ! भ्रष्टोऽस्यद्य काश्यप !
॥ ४८ ॥ सर्वानुभूतिर्भगवच्छिष्यः स्वगुरुरागवान् । तदुर्वचोऽक्षमः सोढुं, गोशालमिदमूचिवान् ॥ ४९ ॥ दीक्षितः शिक्षितश्चासि,
गुरुणा फरणात्मना । अनेन हेतुना केन, निहुये त्वं गुरुं निजम् ? ॥ ५० ॥ मर्माविद्ध इव क्रुद्धो, गोशालो वचसाऽयुना । तेजोलेश्यां
मुमोचासौ, दृग्ज्वालां दृग्विपाहिवत् ॥५१॥ सर्वानुभूतिस्तत्तेजोलेश्याऽऽवेशतया तथा । दग्धः सद्भान्भृत् मृत्वा, सहस्रारे सुरोऽभवत्
॥ ५२ ॥ गोशालश्चाऽऽललापलमालप्यालं प्रभुं प्रति । सुनक्षत्रोऽनुशास्ति स्मेशभक्तः पूर्वसाधुवत् ॥५३॥ गोशालमुक्त्वा तेजोलेश्याया-
ऽस्तौ (स्वाद) ज्वलद्भयुः । प्रभुं प्रदक्षिणीकृत्य, प्रतोच्चारं चकार च ॥ ५४ ॥ आलोचित-प्रतिक्रान्तः, क्षमयित्वाऽखिलान् सुनीन् ।
साथीश्वरिणः सुनक्षत्रो, मृत्वा कल्पेऽच्युतेऽगमत् ॥ ५५ ॥ गोशालः पुनराक्रोशन् भृशमुक्तोऽर्हता मया । दीक्षितः शिक्षितश्चास्यवर्ण-
वादी ममैव किम् ? ॥ ५६ ॥ शुत्वेत्यर्हद्वचः क्रुद्धो, गोशालः कालसर्पवत् । अपेत्य किञ्चिदमुचत्, तेजोलेश्यां प्रभुं प्रति ॥ ५७ ॥
प्रभविष्णुः प्रभोर्नाम्ने, साब्धौ विद्युदिवोद्यु(द्य)ता । विवेशालैव पापस्य, देहे गेहेऽमिहेतिवत् ॥५८॥ गोशालो दहमानोऽन्तः, स्वतेजोले-
श्याया तथा । घाष्टार्थादाचष्ट दुष्टात्मा, स्वलक्षणमिदं प्रभोः ॥ ५९ ॥ मत्तेजोलेश्याया पित्तज्वरक्रान्तो विपत्स्यसे । छद्मस्योऽपि हि भोः
पण्मासान्ते काश्यप ! निश्चितम् ॥ ६० ॥ स्वाम्याहान्यानि गोशाल !, पोडशाब्दानि केवली । विद्वरिष्यामि किन्तु त्वं, सप्ताहान्ते
विपत्स्यसे ॥ ६१ ॥ सन्तापमात्रं स्वाम्यङ्गेऽभूत् तेजोलेश्यायाऽपतत् । दहमानस्तु गोशालः, शालद्वरिव वायुना ॥ ६२ ॥ रक्तावीसार-
पित्तज्वरार्चः स्वाम्यभवत् कृशः । तेजोलेश्यायातापतप्तो, न चक्रे भेषजं पुनः ॥६३॥ अथो मिथोऽवदन् लोकास्तद् दद्या यद् जिनोऽन्तिमः ।

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽंशः ।

सर्वानुभूति-
सुनक्षत्र-
सिंहमहर्षि-
त्रयवर्णनम् ।

॥ १५३ ॥

सर्वाङ्गभूति-
सुनक्षत्र-
सिंहमहर्षि-
त्रयवर्णनम् ।

शालिभद्र-
धन्यमहर्षि-
द्वयप्रबन्धः ।

गोशालतेजसा गृष्टः, पणमासान्तर्विपत्स्यते ॥ ६४ ॥ जनप्रवादं तं श्रुत्वा, शिष्यः सिंहाभिधोऽहंतः । रहो करोद दुःखार्तस्तत्र धैर्यं क
तादृशम् ? ॥ ६५ ॥ ज्ञात्वा ज्ञानेन सर्वज्ञस्तमाहूयाऽह सिंह ! किम् । जनप्रवादाद् मीतोऽहं न, किमित्थं हि विपद्यते ? ॥ ६६ ॥ सिंहः
प्राह तयाऽव्यहं न, मादृशां धृतिहेतवे ! आदत्स्व भेषजं द्रष्टुं, पीडितं त्वां क्षमोऽसि न ॥ ६७ ॥ ततः प्राह प्रमुलाहिं, रेवत्या श्रेष्ठिभा-
र्यया । मर्दयं पक्कून्माण्डुकदाहः संस्कृतोऽस्ति यः ॥ ६८ ॥ तं लभ्त्वा वीजपूरस्य, कटाहं स्वार्थसंस्कृतम् । तमादायाऽऽगच्छ
यस्त !, तत् करोम्येष भेषजम् ॥ ६९ ॥ ततः सिंहोऽगमद् गेहं, रेवत्यास्तत् तयाऽर्पितम् । स्वर्णघृष्टिर्भूत् तत्र, तस्मात्वाऽऽगात्
मुनिर्दुतम् ॥ ७० ॥ सिंहाऽऽनीतं तदासेव्य, प्रभुः प्रापान्नपाटवम् । योधयन् भव्यपद्मांश्च, सञ्चचारार्कयत् चिरम् ॥ ७१ ॥ इति
श्रीसर्वाङ्गभूति-सुनक्षत्र-सिंहमहर्षिणां सम्यन्धः ॥

अथ गायान्धयेन श्रीशालिभद्र-धन्ययोः सर्वार्थसिद्धिगमनमाहुः—

अज्ज वि अट्टिनिवेसा, जेतिसिं अच्चेरयं च दीसंति । वेभारपवयवरे, जमलसिलारूवसंथारे ॥ १५१ ॥
ते घन्न-सालिभद्दा, अणगारा दो वि तवमहद्धिया । मासं पाउवगया, पत्ता सवट्टसिद्धिम्मि ॥ १५२ ॥ [युगम्]
व्याख्या—“अट्टिनिवेस” त्ति अरज्जां निवेशः—रचनावस्थानमिति यावत् । “अच्चेरयं च” त्ति आश्चर्यमिव, शेषं युगम्
॥ १५१-१५२ ॥ भावार्थस्तूच्यते—

राजगृहपुरासन्ने, शालिभामेऽन्यदाऽऽययौ । काचिदुच्छिन्नवंशा स्त्री, धन्याऽऽल्या ससुतान्विता ॥ १ ॥ सद्गमात्यः सुतलात्वा,
पत्सरूपाण्यचारयत् । धनिनां गृहकर्माणि, जीविकार्थं करोति सा ॥ २ ॥ तत्र कश्चित् महो जज्ञेऽन्येद्युर्धनजनप्रियः । पायसं सद्गमोऽप-

इयद्, शुन्यमानं गृहे गृहे ॥ ३ ॥ सङ्गमोऽपि ययाचेऽभ्यां, पायसं परमाग्रहान् । स्मृतप्राग्विभवाऽप्राप्त्या, हरोदोर्बैर्जनन्यपि ॥ ४ ॥
पप्रच्छुः प्रविवेशिन्यः, किं रोदिपि तपस्विनि ! ? । पुनयाच्चासुवाचैपा, स्वर्द्धिल्यापनपूर्वकम् ॥ ५ ॥ पायसोपस्करं तस्यास्ता ददुर्दययाऽ-
खिलम् । सिद्धेऽस्मिन् भोक्तुमासीनः, सूनुः साऽगाद् गृहान्तरम् ॥ ६ ॥ अत्रान्तरेऽर्भभागेन, युन्नः पुण्यमिवाह्वयत् । महर्षिः पारणार्थ्य-
गात्, स्वान्यनित्स्वारणक्षमः ॥७॥ तं वीक्ष्यासौ सुधीर्दध्यौ, किं स्वारत्रं सचेतनम् ? । अपशुः कामगौः ? किं वाऽकाष्ठः कल्पद्रुमो ह्ययम् ?
॥ ८ ॥ अहो ! मम वराकस्य, कोऽपि भाग्योदयो महान् । चित्तं वित्तं च पात्रं यत्, त्रिवेणीसङ्गमोऽभवत् ॥ ९ ॥ विवेकवानिति स्थाल-
मुत्पाट्य मुनये ददौ । पायसं सङ्गमः साधुर्जग्राह कृपयाऽस्य तत् ॥ १० ॥ महर्षिर्निर्ययौ गेहात्, मध्याद् धन्याऽपि वैरमनः । रिक्त-
स्थालं तमालोक्य, दध्यौ भुक्तं तपस्विना ॥ ११ ॥ पुनर्धन्या इदौ तस्मै, पायसं सोऽप्यवृत्तितः । आकण्ठं तुमुजेऽजीर्णात्, स्मरन् साधुं
मृतो निशि ॥ १२ ॥ साधुध्यानात् च दानानुभावाद् राजगृहे पुरे । गोभद्रेभ्यस्य भद्रायाः, पत्न्याः कुक्षाववातरत् ॥ १३ ॥ स्वप्नेऽ-
परयत् सुनिष्पन्नं, शालिक्षेत्रं धनिप्रिया । पत्युः शशंस सोऽप्यस्याः, स्माहाद्भुतसुतोद्भवम् ॥ १४ ॥ सद्धर्मकर्मनिर्माणलक्षणो दोहदोऽभ-
वत् । श्रेष्ठिन्याः श्रेष्ठपि श्रेष्ठगर्भंगोस्नानपूरयत् ॥ १५ ॥ पूर्णकाले च साऽसूत, सुतरत्रं महाद्युति । वञ्चं वञ्चक्षितिरिव, स्वस्तरं चैव
मेरुभूः ॥ १६ ॥ सर्वद्वोपनकं स्वप्नानुसारात् तस्य सद्दिने । शालिभद्र इति प्रीत्या, पितृभ्यां नाम निर्मितम् ॥ १७ ॥ धात्रीभिर्मोह-
कल्पानिर्वात्यमानः स पञ्चभिः । किञ्चिद्दूनाष्टवर्षः सन्, प्राहितः सकलाः कलाः ॥ १८ ॥ सवयोभिः सवयोभिरामक्रीडाभिराप्तवान् ।
पावनं यौवनं क्रीडन्, व्रीहन्मोहनमोहनम् ॥ १९ ॥ तत्पुर(रः)श्रेष्ठिभिर्दत्ताः, कन्या द्वात्रिंशतं स्वयम् । महर्द्धर्षो शालिभद्रेण, गोभद्रः
पर्यणाययत् ॥ २० ॥ स तामिर्दिव्यरूपाभिः, साद्धं सौघोपरिस्थितः । चिक्रीड विविधक्रीडारसैरिव हरिर्दिवि ॥ २१ ॥ अद्वैताऽऽनन्दम-

कथार्णवा-
ह्वार्यां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽयः ।

शालिभद्र-
धन्यमहर्षि-
द्वयप्रबन्धः ।

॥ १५४ ॥

मोऽसौ, विवेद न दिनं निशा(श)म् । समग्रां भोगसामग्रीं, गोभद्रः पर्यंपूरयत् ॥ २२ ॥ वैराग्याद्य गोभद्रः, श्रीवीरान्तेऽप्रहीद् प्रतम् ।
प्रपल्यान्तेऽनशनेन, त्रिदशोऽभूत् महर्षिकः ॥ २३ ॥ क्षातपूर्वभवः सोऽथ, पुत्रे प्रेमाधिकं वधौ । सकलत्रस्य पुत्रस्य, ततो भोगानपूर-
यत् ॥ २४ ॥ दिव्याद्गराग-नेपथ्याधन्यहं स सुरोऽर्पयत् । गृहकार्यं करोत्यन्वा, भोगान् मुक्ते स केवलम् ॥ २५ ॥ इतश्च वणिजः
केचिदानिन्सू रत्नकम्बलात् । राक्षः सदसि नो राजा, बहुमूल्यतयाऽप्रहीत् ॥ २६ ॥ ततस्ते वणिजो भद्राश्रेष्ठिनीगृहमाययुः । भद्रा
तदुत्सूल्येन, तान् सर्पान् स्वेच्छयाऽऽदे ॥ २७ ॥ राक्षी विद्याततद्ब्रुवा, श्रेणिकं साऽऽह चेष्टणा । स्वामिन् ! महर्षि(र्ष्य)मल्येकं, देहि
मे रत्नरुम्बलम् ॥ २८ ॥ पृष्टाले भूगुणैस्त्युर्भद्रा तानप्रहीत् समान् । भद्रा राक्षा जनं प्रेष्य, मूल्येनैकं तमर्थिता ॥ २९ ॥ भद्रोचे
भद्र ! तांश्छित्त्वा, पादप्रोच्छनकर्मणे । स्वसूनोः शालिभद्रस्य, पत्नीनां दत्तवत्यहम् ॥ ३० ॥ कार्यं चेदस्ति तेर्जाणैस्त्रादापृच्छय नृपं
नय । ततः पुमान् प्रवीणोऽसौ, सर्वं राक्षे व्यजिह्वपत् ॥ ३१ ॥ तत् छुत्वा चेष्टणाऽवादीद्, देव ! पश्यन्तरं क्रियत् । आत्मनां वणिजां
पान्, पितृला-स्वर्णसन्निभम् ? ॥ ३२ ॥ तं पुमांसं पुनः प्रेष्याऽऽजृह्वत् कौतुकात् नृपः । शालिभद्रं ततो भद्राऽभ्येत्य भूपमदोऽवदत्
॥ ३३ ॥ बहिर्नेदि सुतः स्वामिन्नायाति मम कर्हिचिन् । प्रसादः क्रियतां तेनाऽऽगमनाथ गृहे स्वयम् ॥ ३४ ॥ शालिभद्रेक्षणोत्तलो,
भूपालोऽङ्गीचकार तत् । भद्रा क्षणं प्रतीक्षध्वमित्युक्त्वा प्राग् गृहं ययौ ॥ ३५ ॥ ततोऽदृशोभामाराजागारं भद्राऽऽत्ममन्दिरात् । विचित्र-
चित्रसद्वज्र-स्वर्ण-रत्नमयी व्यधात् ॥ ३६ ॥ स्वर्णस्तम्भोपरिप्रेद्धन्मयूत्रमणितोरणम् । मौक्तिक-स्वस्तिकश्रेणिवन्दुरस्वारभूतलम् (-पणम्)
॥ ३७ ॥ पद्मदुद्धोचसङ्कीर्णं, विकीर्णकुसुमोत्करम् । धूपनैर्धूपितं साक्षाद्, विमानगिव क्षीप्तिम् ॥ ३८ ॥ वद् विवेश विशामीराः,
शालिभद्रगृहं क्रमात् । चतुर्थभूमिकां प्रासः, सिंहासनमुपाविशत् ॥ ३९ ॥ सप्तमोऽव्यां ततो भद्राऽभ्येत्य पुत्रमभाषत् । यत्साऽऽगच्छाध-

सन्तोष्यां, पश्य श्रेणिकनागतम् ॥ ४० ॥ शालिभद्रोऽभ्यधात् मातः !, श्रेणिकं तत् ऋयाणकम् । स्वरं गृहाण कोशान्तः, क्षिप किं
 दृष्टुसीद माम् ? ॥ ४१ ॥ भद्राऽवादीद्विदं वत्स !, क्रैतव्यं वस्तु नास्ति हि । किन्त्वेपोऽखिललोकानां, प्रसुरेव तवापि च ॥ ४२ ॥
 निरुन्पाद्युत्तपुं वर, शालिभद्रो व्यचिन्तयत् । सांसारिकं धिरोर्ष्यं, यत् ममाप्युपरि प्रभुः ॥ ४३ ॥ तदेभिर्भोगिभोगाभैर्भोगैर्भेऽतः परं
 यत् । धीनीरान्ते महीन्यामि, चारित्रं प्रमुतावहम् ॥ ४४ ॥ एवं संवेगवान् शालिभद्रो भद्रोपरोधतः । सभार्यस्तत उत्तीर्य, विनये-
 नाननत् नृपम् ॥ ४५ ॥ सख्ये श्रेणिकेनालं, क्रोडे मुत इवासितः । आघ्रातो मूर्द्धि च खेहात्, प्रत्युताश्रूणि सोऽयुचत् ॥ ४६ ॥
 भद्रोचे देव ! देवत्वं, प्राप्तः पूर्यतीप्सितान् । दिव्यभोगान् पिताऽस्मै तत्, नृमोगैरेप वाच्यते ॥ ४७ ॥ राद्या सुक्तो गतः शालिभद्रः
 सप्तमंभूमिकाम् । भद्राऽर्थितो नृपो मेने, दाक्षिण्याद् वद्वेऽशनम् ॥ ४८ ॥ भद्रा सप्तमसामग्री, राज्ञो भक्तिकृतेऽकृत । सद्य एवेप्सितं
 यत्, सिद्धं मुकृत्क्राम(युक्तं लिकाम)वत् ॥ ४९ ॥ सख्यौ खानीयपानीय-तैल-चूर्णैर्नृपामणीः । पपात सहसा तायद्, गृहवाप्यां नृपोर्मिका
 ॥ ५० ॥ भद्राऽऽदेनेन दासीभिर्चाप्यन्मसि वदिष्कृते । ददर्श मुद्रां राजेन्द्रो, दिव्याभरणमध्यगाम् ॥ ५१ ॥ अङ्गाराऽऽर्भां तदन्तःस्थां,
 तामालोक्य विसिन्धिये । पप्रच्छ श्रेणिको दासीं, साऽप्युचे विनयादिदम् ॥ ५२ ॥ निर्माल्यं शालिभद्रस्य, सभार्यस्य विधीयते । देवा-
 न्नालदृतिरूपं, प्रत्यहं पुष्पदामवत् ॥ ५३ ॥ तत् श्रुत्वा श्रेणिको दधौ, धन्योऽयं पुण्यवान् धनी । यस्सेदृशद्विर्धन्योऽस्मि, यत्पुरेऽस्ती-
 दनः पुमान् ॥ ५४ ॥ भद्रया सर्यसामग्या, भोजितो भूपतिर्भुशम् । सत्कृतो दिव्ययत्नाचैः, सुवन् धाम जगाम ताम् ॥ ५५ ॥ इयेप
 शालिभद्रोऽयाऽऽत्मनः संसृतिमोक्षणम् । यावद् धर्मसुहृत् तावत्, तत्रैत्य तमदोऽवदत् ॥ ५६ ॥ सुहृदय पुरोयाने, धर्मधोपाल्यसूरि-
 राद् । पशुर्सान्यसि सन्प्राप्तः, प्रीतैः सेव्यः सुरासुरैः ॥ ५७ ॥ तदेद्वि तं नगरकुरुं, यामः सोऽपि सुहृदयुतः । तत्रैत्य नत्वा सूरीन्द्रं,

कथार्णवा-
 ङ्कायां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे द्वि-
 तीयेऽशः ।

शालिभद्र-
 धन्यमहर्षि-
 द्वयप्रवच्यः ।

॥ १५५ ॥

पप्रच्छेदं कृताञ्जलिः ॥ ५८ ॥ भगवन् ! कर्मणा केन, प्रमुरन्व्यो न जायते । गुरुराएयद् व्रतं यस्तूपादत्ते हि भवेत् न सः ॥ ५९ ॥
 यद्येवं भगवंस्तर्हि, यावदापृच्छ्य मातरम् । प्रज्जामि तवोपान्ते, स्वेयं तावदिदिव हि ॥ ६० ॥ गुरुराह प्रमादो न, कार्यो भद्राऽऽत्मज-
 स्रतः । तं नत्वैत्य गृहं भद्रां, संविप्र इदमूचिवान् ॥ ६१ ॥ धर्मोऽद्य शुश्रुवे मातर्धर्मघोपमुवात् मया । दुःसक्षयक्षमः सोचि, धन्यस्तस्य
 सुतोऽसि हि ॥ ६२ ॥ शालिभद्रोऽभ्यधात् तर्हि, देखादेशं प्रसीद मे । प्रज्जामि पितुस्तस्य, येन स्यां तत्त्वतः सुतः ॥ ६३ ॥ भद्रोचि
 मद्र ! भद्राऽऽशा, तवेयं किन्तु दुष्करम् । व्रतं तस्मिन्ध्वर्वणीयाञ्चनकाश्चायसाश्चिरम् ॥ ६४ ॥ रम्भागर्भमृदुर्भोगललितः कर्कशक्रियाम् ।
 कयं रथं वत्स ! वत्स इव वक्ष्यसि तद्भ्रम् ? ॥ ६५ ॥ शालिभद्रोऽभ्यधाद् भूयो, मातस्त्वद् दुष्करं व्रतम् । कातराणां न दूराणां, वार्द्धि
 लहयतामपि ॥ ६६ ॥ भद्रोचि सुध्व तद्भोगान्, मर्त्यगन्धान् सहस्व च । इत्यभ्यासवशाद् दीक्षा, सुकरा स्याद् यतस्तव ॥ ६७ ॥
 स्त्रीचक्रे शालिभद्रस्तत्, मात्रोकं युक्तिमद् वचः । दिने दिने मुमोचैकां, ललनां तूलिकामपि ॥ ६८ ॥ इतश्चास्ति पुरे तस्मिन्, धन्यो
 धन्याह्वयो धनी । धनवान् पुण्यवान् भर्त्ता, शालिभद्रलघुत्वसुः ॥ ६९ ॥ शालिभद्रम्बसा साधुः, ऋपयन्ती पतिं तदा । किं
 रोषिपि प्रिये ! ? पृष्ठा, भर्त्त्याह सगद्गदम् ॥ ७० ॥ प्राणप्रिय ! मम भ्राता, मुञ्चत्येकां दिने दिने । व्रतं जिपृशुर्नैराग्यात्, पत्नी तेनास्मि
 रोदिमि ॥ ७१ ॥ सस्मितं स्माह धन्यस्तां, भीरुः फेरुखि व्रते । तव भ्राता कथद्द्वारं, युगपत् ता न मुञ्चति ? ॥ ७२ ॥ तस्यायान्याः
 प्रियाः प्रोचुर्नर्मणा कर्मणेरिताः । किं स्वयं क्रियते नैतत्, सुकरं नाय ! चेद् व्रतम् ? ॥ ७३ ॥ धन्यः स्माह न युष्माकं, विप्रभीत्या व्रतं
 श्रये । अगुमन्व्योऽधुना पुण्यात्, ताः श्रयिष्याम्यतो व्रतम् ॥ ७४ ॥ ताः प्रोचुर्नर्मणा नाथास्माभिरुक्मिदं वचः । कथद्द्वारं श्रियोऽस्मांश्च,
 तजसि त्रेमयर्दिताः ? ॥ ७५ ॥ धन्योऽयक् स्त्री-धनाद्येवदक्षिरं सरिदूर्मिवत् । प्रोश्य नित्यं श्रयिष्यामीत्युक्त्वोत्तथो सिरास्यः

मनोव्यां, पद्म श्रेणिक्रमागतम् ॥ ४० ॥ शालिभद्रोऽभ्यधात् मातः !, श्रेणिकं तत् ऋयाणकम् । स्वरं गृहाण कोशान्तः, क्षिप किं
 पृच्छसीह माम् ? ॥ ४१ ॥ भद्राऽवादीदिदं वत्स !, केतव्यं वस्तु नास्ति हि । किन्त्वेपोऽखिललोकानां, प्रसुरेव तवापि च ॥ ४२ ॥
 निशान्याधुतपूर्वं त्व, शालिभद्रो व्यचिन्तयन् । सांसारिकं धिगोचर्यं, यत् ममाप्युपरि प्रभुः ॥ ४३ ॥ तदेभिर्मोनिभोगाभैर्भोगैऽतः परं
 सृतम् । धीधीरान्ते महीध्यामि, चारित्रं प्रसुतावहम् ॥ ४४ ॥ एवं संवेगवान् शालिभद्रो भद्रोपरोधतः । सभार्यस्तत उत्तीर्य, चिन्तये-
 नानमत् नृपम् ॥ ४५ ॥ सस्वजे श्रेणिकेनालं, क्रोडे सुत इवासितः । आघातो मूर्द्धि च स्नेहात्, प्रत्युताश्रूणि सोऽसुचत् ॥ ४६ ॥
 भद्रोचे देव ! देवत्वं, प्राप्तः पूर्यतीप्सितान् । दिव्यभोगान् पिताऽस्मै तत्, नृभोगैरेप वाच्यते ॥ ४७ ॥ राज्ञा सुचो गतः शालिभद्रः
 सप्तमंभूमिकाम् । भद्राऽर्पितो नृपो मेने, दाक्षिण्याद् वद्वेऽशनम् ॥ ४८ ॥ भद्रा समप्रसामर्षी, राज्ञो भक्तिकृतेऽकृत । सद्य एवेप्सितं
 यस्तु, सिद्धं मुकृत्कान्(युष्कं निकाम)वत् ॥ ४९ ॥ सस्त्री स्नानीयपानीयनैल-चूर्णेनृपाप्रणीः । पपात सहसा तावद्, गृहवाण्यां नृयोर्मिका
 ॥ ५० ॥ भद्राऽऽदेयेन दासीभिर्योष्यग्नसि बहिष्कृते । ददर्श सुद्रां राजेन्द्रो, दिव्यामरणमध्यगाम् ॥ ५१ ॥ अङ्गाराऽऽर्मा तदन्तःस्थां,
 तामाढोक्य विसिष्मिये । पप्रच्छ श्रेणिको दासीं, साऽप्युचे विनयादिदम् ॥ ५२ ॥ निर्माल्यं शालिभद्रस्य, सभार्यस्य विधीयते । देवा-
 न्नालङ्कृतिरूपं, प्रत्यहं पुष्पदामवत् ॥ ५३ ॥ तत् श्रुत्वा श्रेणिको दध्यौ, धन्योऽयं पुण्यवान् धनी । यस्सेदृशद्विर्धन्योऽस्मि, यत्युरेऽस्ती-
 दमाः पुमान् ॥ ५४ ॥ भद्रया सर्वसामभ्या, भोजितो भूपतिर्भृशम् । सत्कृतो दिव्यवस्त्राधैः, सुवन् धाम जगाम ताम् ॥ ५५ ॥ इयेप
 शालिभद्रोऽयाऽऽत्मनः संसृतिमोक्षणम् । यावद् धर्मसुहृत् तावत्, तत्रैव तमदोऽवदत् ॥ ५६ ॥ सुहृदय पुरोयाने, धर्मघोपाल्यसूरि-
 राद् । पयुर्सान्यसि सन्प्राप्तः, श्रौतैः सेव्यः सुरासुरैः ॥ ५७ ॥ तदेहि तं नमस्कृतुं, यामः सोऽपि सुहृदसुतः । तत्रैव नत्वा सूरिन्द्रं,

कथार्णवा-
 ङ्कायां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे द्वि-
 तीयोऽशः ।

शालिभद्र-
 धन्यमहर्षि-
 द्वयप्रबन्धः ।

॥ १५५ ॥

पप्रच्छेदं कृताञ्जलिः ॥ ५८ ॥ भगवन् ! कर्मणा केन, प्रसुरन्व्यो न जायते । गुरुराख्यद् व्रतं यस्तूपादत्ते हि भवेत् न सः ॥ ५९ ॥
यद्येवं भगवंस्तर्हि, यावदापृच्छ्य मातरम् । प्रव्रजामि तवोपान्ते, स्वयं तावदिहैव हि ॥ ६० ॥ गुरुराह प्रमादो न, कार्यो भद्राऽऽत्मज-
स्ततः । तं नत्वैत्य गृहं भद्रां, संविभ्र इदमूचिवान् ॥ ६१ ॥ धर्मोऽद्य शुश्रुवे मातर्धर्मघोपमुखात् मया । दुःखक्षयक्षमः सोचे, धन्यस्तस्य
सुतोऽसि हि ॥ ६२ ॥ शालिभद्रोऽभ्यधात् तर्हि, देहादेशं प्रसीद मे । प्रव्रजामि पितुस्तस्य, येन स्यां तत्त्वतः सुतः ॥ ६३ ॥ भद्रोचे
भद्र ! भद्राऽऽशा, तवेयं किन्तु दुष्करम् । व्रतं तस्मिन्निर्वाण्यश्चनकाश्चायसाश्चिरम् ॥ ६४ ॥ रम्भागर्भमृदुर्भोगलालितः कर्कशक्रियाम् ।
कथं रथं वत्स ! वत्स इव वक्ष्यसि तद्गुरुम् ? ॥ ६५ ॥ शालिभद्रोऽभ्यधाद् भूयो, मातस्तद् दुष्करं व्रतम् । कातराणां न शूराणां, वार्द्धि
लङ्घयतामपि ॥ ६६ ॥ भद्रोचे सुश्रु तद्भोगान्, मर्त्यगन्धान् सहस्य च । इत्यभ्यासवशाद् दीक्षा, सुकरा स्याद् यतस्तव ॥ ६७ ॥
स्वीचके शालिभद्रस्तत्, मात्रोकं युक्तिमद् वचः । दिने दिने सुमोचैकां, ललनां तूलिकामपि ॥ ६८ ॥ इतश्चास्ति पुरे तस्मिन्, धन्यो
धन्याह्वयो धनी । धनवान् पुण्यवान् भर्ता, शालिभद्रलघुत्वसुः ॥ ६९ ॥ शालिभद्रस्तसा साशुः, ह्यपयन्ती पतिं तदा । किं
रोदिपि प्रिये ! ? पृष्ठा, भर्त्रेत्याह सगद्रदम् ॥ ७० ॥ प्राणप्रिय ! मम भ्राता, मुञ्चत्येकां दिने दिने । व्रतं जिघृक्षुर्वैराग्यात्, पत्नी तेनास्मि
रोदिमि ॥ ७१ ॥ सस्मितं स्नाह धन्यस्तां, भीरुः फेरुरिय व्रते । तव भ्राता कथङ्कारं, युगपत् ता न मुञ्चति ? ॥ ७२ ॥ तस्याथान्याः
प्रियाः प्रोचुर्नर्मणा कर्मणेरिताः । किं स्वयं क्रियते नैतत्, सुकरं नाथ ! चेद् व्रतम् ? ॥ ७३ ॥ धन्यः स्नाह न युष्माकं, चित्रभीत्या व्रतं
श्रये । अनुमन्व्योऽधुना पुण्यात्, ताः श्रियिष्याम्यतो व्रतम् ॥ ७४ ॥ ताः प्रोचुर्नर्मणा नाथास्माभिरुक्तिमिदं वचः । कथङ्कारं श्रियोऽस्माञ्च,
त्यजसि प्रेमवर्द्धिताः ? ॥ ७५ ॥ धन्योऽप्यक्व स्त्री-धनाचेतदस्थिरं सरिदूर्भिवत् । प्रोञ्ज्य नित्यं श्रियिष्यामीत्युक्त्वोत्तस्थौ स्थिराशयः

॥ ७६ ॥ विलक्ष्मणाः प्रियाः प्रोचुर्वयमप्यनु नायकम् । प्रहीष्यामो व्रतं धन्यो, धन्यमन्योऽन्यमन्यत ॥ ७७ ॥ अत्रान्तरे धर्मसुहृत्,
समेत्याऽन्त्यजिनागमम् । प्रोचे पुण्यात्मनां सद्यः, पच(भव)ति स्वान्तचिन्तितम् ॥ ७८ ॥ वदद् दानं धनी धन्य, आरुह्य शिविकां
ततः । महर्ष्यां वीरपादान्ते, सदारोप्याऽऽदे व्रतम् ॥ ७९ ॥ प्रतल्वरे जितमन्यः, शालिभद्रो निशम्य तत् । श्रेणिकेनान्वी-
यमानः, श्रीवीरान्तेऽप्रहीद् व्रतम् ॥ ८० ॥ परोपकारस्वैरकसञ्चारोऽहंन् गतोऽन्यतः । सङ्गधारं व्रतं शालिभद्रो धन्योऽप्य-
पालयत् ॥ ८१ ॥ क्रमाद् बहुश्रुतौ पक्षात्, मासात् मासद्वयाच्च तौ । त्रिमासाच्च चतुर्मासात्, चक्रुः पारणं मुनी ॥ ८२ ॥ श्रुतं
शोषितसर्वाङ्गावस्थि-चर्मावशेषकौ । अत्युग्रतपसा शालिभद्र-धन्यौ बभूवतुः ॥ ८३ ॥ पुना राजगृहेऽन्येषुः, स्वामिना सार्द्धमीयतुः ।
काले प्रणेमतुर्वीरं, मिक्षार्थं मासपारणे ॥ ८४ ॥ स्वान्याख्यदद्य ते भावि, पारणं मारुपार्थतः । इच्छामीति भणन् शालिभद्रो धन्या-
न्यितोऽचलत् ॥ ८५ ॥ प्राप्तौ भद्रागृहद्वारे(रं), तपःशोषितविग्रहौ । अन्यं भवमियायातौ, न केनाप्युपलक्षितौ ॥ ८६ ॥ श्रीवीरं
शालिभद्रं च, पुत्रं धन्यं सुतापतिम् । यामोऽद्य वन्दितुं सद्योऽज्ञासीद् भद्रोल्लुकेति न ॥ ८७ ॥ क्षणं स्थित्वा गृहद्वारे, नाऽऽत्तमिक्षौ
निरीयतुः । पुरः प्रतलीमुह्वय, बहिः प्राप्तावुभौ मुनी ॥ ८८ ॥ तदा च शालिभद्रस्य, धन्याऽऽत्या प्राग्भवप्रसूः । पुरान्तः प्रवि-
शन्त्यासीद्, विकृतं दधि-सर्पिणी ॥ ८९ ॥ शालिभद्रेक्षणोद्भूतलेहतः प्रस(स्र)वस्तनी । धन्यमन्या ददौ धन्या, नत्वा भक्त्या
तयोर्दधि ॥ ९० ॥ स्वामिनोऽप्रे तदालोच्य, विनयाद् योजिताञ्जलिः । पप्रच्छासौ कथं नाथ !, पारणं मम मारुतः ? ॥ ९१ ॥ स्वाम्या-
ख्यत् वत्स ! ते माता, धन्येयं प्राग्भवोद्भवा । जीयत्याप्यचिन्त्या हि, देहिनां गतिरीदृशी ॥ ९२ ॥ विधाय पारणं दग्ना, विधिनाऽऽ-
वृच्य च प्रसुम् । सद्भूतोद्भूतसंवेगौ, वैभारगिरिमीयतुः ॥ ९३ ॥ सधन्यः शालिभद्रर्षिः, प्रतिलिख्य शिलातलम् । पादपोषगमं(मनं)

कथार्णवा-
ङ्कार्यां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽद्यः ।

शालिभद्र-
धन्यमहर्षि-
द्वयप्रबन्धः ।

॥ १५६ ॥

नाम, तत्रानशनमाददे ॥ ९४ ॥ भद्रा राक्षा सहाऽऽगल्य, नत्वाऽऽपृच्छद् जगद्गुरुम् । स्वामिन् ! किं नाऽऽगतौ शालिभद्र-धन्यौ गृहेऽद्य मे ? ॥ ९५ ॥ स्वान्याख्यदागतौ तौ तु (तु), त्वद्गृहे व्यग्रया त्वया । न ज्ञातौ प्राग्भवमात्रा, दग्ना तु प्रतिलाभितौ ॥ ९६ ॥ विधाय पारणं दृष्ट्वा, सत्वरं भवशुश्रूषुम् । प्रायेण तस्यतुर्वैभाराऽऽद्रौ वैराग्यगर्भितौ ॥ ९७ ॥ ततो भद्रा समं राक्षा, तत्र गत्वा ददर्शौ तौ । महर्षी निश्चलाऽऽत्मानौ, दृपत्युत्तलकाविव ॥ ९८ ॥ सरन्ती गृहसौख्यानि, पश्यन्ती तव्यायां तदा । रुरोद् रोदयन्तीव, तं भद्राऽऽद्रिं प्रतिस्वनेः ॥ ९९ ॥ विललापोचकैर्भद्रा, भद्राऽऽयातोऽसि वैशमनि । न प्रमादान् मया ज्ञातोऽप्रसादं मा कृया मयि ॥ १०० ॥ सर्वयाऽसि त्वया त्यक्त्वा, तपश्चरणकर्मणा । द्रक्ष्यामि त्वां दृशा किन्तु, शुर्व्याशाऽऽसीत् पुरा मम ॥ १०१ ॥ साऽऽत्याच्छेत्तुं किमारब्धा, ममाऽऽशा पाशवत् त्वया । शरीरत्यागरूपेणानुनाऽनशनकर्मणा ? ॥ १०२ ॥ विभीभवामि तेनाहं, प्रारब्धं यत् तपस्त्वया । किन्त्वेतां कर्कशां मुञ्च, शिलां मृद्धीं श्रयापराम् ॥ १०३ ॥ इति युवाणां तामूचे, राजैकाऽसि त्वमेव हि । धन्या यस्याः सुतोऽस्त्रीदृग्, हर्षस्थाने हि काऽत्र शुश्रू ? ॥ १०४ ॥ अर्हच्छिष्यानुरूपं चेत्, तप्यतेऽयं मुनिस्तपः । मुधाऽनुतप्यते मुग्धे !, तर्हि किं स्त्रीत्ववत्त्वया ? ॥ १०५ ॥ घोषिता श्रेणिकेनैवं, भद्रा भद्राऽऽत्मयुक्तिभिः । विमनस्का समं राक्षा, नत्वा घाम जगाम सा(तौ) ॥ १०६ ॥ प्रपाल्यानशनं मासमेकं मृत्वाऽद्य तौ मुनी । सुतवभूतां सर्वार्थसिद्धे स्थाने पराऽऽयुषौ ॥ १०७ ॥ इति श्रीशालिभद्र-धन्यमहामुन्योः कथानकम् ॥ [प्रन्यामं ५९०३]

अथ श्रीमदुदायनचरमराजर्षि(न्यैः) परमपदप्राप्तिमाह—

धंपाओ धीपभए, गंतुं वीरेण दिक्खिओ जो उ । संपत्तो परमपयं, उदायणो चरमरायरिस्सी ॥ १५३ ॥

व्याख्या—गाथार्थः सुगम एव ॥ १५३ ॥ भावार्थः कथानकान्यः । तच्चेदम्—

अत्राऽऽसीत् सिन्धुसौवीरदेशे वीतभयं पुरम् । उदायनाहयस्तत्र, राजा राव्यरमाऽऽस्पदम् ॥ १ ॥ सिन्धुसौवीरयुव्यानां, पोड-
शानां स नीवृताम् । त्रिपष्टित्रिशतीवीतभयादीनां महापुरम् ॥२॥ महाराज्ञां(जानां) महासेनादीनां मौलिकिरीटिनाम् । दद्यानमीश्व-
रोऽज्यः, प्राज्यं राज्यमपालयत् ॥ ३ ॥ [युग्मम्] देवी प्रभावती तस्य, श्राविकाऽस्यालु नन्दनः । अमीचिर्गुजुजो भागिनियः
केरयाहयस्तम्भूत् ॥ ४ ॥ इतश्चम्पापुरि स्वर्णकारः कुमारनन्दम्भूत् । अपश्यददृशोद् यां यां, चारुपां कर्णी घनी ॥ ५ ॥ स्वर्णपञ्च-
शतीं दत्त्वा, तां तां परिणिनाय सः । एवं पञ्चशती स्त्रीणां, लम्पटस्यास्य चाभवत् ॥ ६ ॥ रेसे स तभिरीर्ष्यालुरेफस्तम्भे(म्भ)गृहेऽन्व-
हम् । पञ्चाणुमत्तम्भूत् तस्य, श्राद्धोऽम्भूत् नागिलः सखा ॥ ७ ॥ प्रास्थिपातां पञ्चशैलद्वीपस्ये व्यन्तरखियौ । सुरेन्द्राऽऽदेशतो नन्दीश्वर-
यात्रार्थमेकदा ॥ ८ ॥ विद्युन्माली च्युतः पञ्चशैलेशस्तपतिस्तदा । ते दध्यतुश्च व्युद्राहः, कश्चिद् यो नौ भवेत् पतिः ॥ ९ ॥ दृष्टः
खीलम्पटस्ताभ्यां, यान्तीभ्यां स ललन्निह । व्युद्रहार्थं चावतीर्णे, तत्पार्थं ते पतीच्छया ॥ १० ॥ दृष्ट्वाऽद्भुते ते सोऽपृच्छत्, के युवां ? ते
अथाऽऽह्युः । देव्यौ हासा-प्रहासाऽऽख्ये, पञ्चशैलाधिपे हि नौ ॥ ११ ॥ मुमूर्च्छं लब्धसंक्षोऽथार्थयाञ्चके स हेमकृत् । रिंसुल-
चतुस्ते मो !, आगच्छेः पञ्चशैलके ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वोत्पतिते ते तु, विद्युदुद्योतवत् क्षणात् । पटहोद्दुपोपणां राशे, दत्त्वा सोऽकारयद्
घनम् ॥ १३ ॥ यो नयेत् पञ्चशैले मां, द्रव्यकोटिं लभेत सः । पत्सर्शं पटहमेकः, स्वविरश्चामहीद् घनम् ॥ १४ ॥ पुत्रेभ्यस्तद् घनं
दत्त्वा, कुमारनन्दिना समम् । प्रतस्ये स्वविरोऽम्भोधौ, पोतेनाऽऽदाय शम्बलम् ॥ १५ ॥ दूरं(रे) गत्वाऽऽह्युद्धोऽब्धौ, स्वर्णकृत् ! परय
नन्वितः । शैलपादेऽन्धुधेः कूले, वटदृग्दरवोऽस्त्यसौ ॥ १६ ॥ अस्य प्राप्तस्य पोतस्य, तस्माधो विलोर्जेवात् । शाखायां तत्र वैष्यन्ति,

श्रुपिमण्ड-
लप्रकरणे

॥ १५७ ॥

कथाणवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमविं-
शमे द्वि-
तीयोऽयः ।

उदायनच-
रमणजर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १५७ ॥

भारु(र)ण्डाखिपदाः रगाः ॥१७॥ सुप्तानां मथ्यन्ते पादे, तेषामेकस्य कस्यचित् । घञ्का दृढं पटेन खं, विलगेर्दृढमुष्टिना ॥१८॥ प्रातरुद्दीय
ते पञ्चशैलं यास्यन्ति निश्चितम् । पोतो विनह्यपलावर्त्ते विलम्बत्वमपि द्रुमे ॥ १९ ॥ तथैव स्वर्णकृत् चक्रे, तदुक्तविधिना क्रमात् । पञ्च-
शैलं गतस्त्रारज्यतर्ह्यां तयोर्युशम् ॥२०॥ ताभ्यामुक्तोऽमुनाऽज्ञेन, नृ(नृ)णां भोग्योऽसि नाऽऽवयोः । भव त्वं पञ्चशैलेशोऽग्निप्रवेशादिना
ततः ॥२१॥ किं करोमि ? क यामीति जल्पश्रुत्पाठ्य पाणिना । चम्पापुरीवहिर्मुक्ताभ्यां स स्वर्णकृत् क्षणात् ॥ २२ ॥ उपलब्ध जनैः
पृष्टः, स्पष्टं(ष्टं) सोऽवक् कथां निजाम् । तदाऽत्युत्कृताप्रस्तः, प्रारम्भे वह्निसाधनम् ॥ २३ ॥ तत्सया नागिलोऽवोचत्, प्रारब्धं किमिदं
त्वया ? । मानुष्यं दुर्लभं सम्भोगकार्ये नयसि किं युवा ? ॥ २४ ॥ भोगार्थ्येवासि चेद् घर्ममार्हतं सुहृदाश्रयेः । स्वर्गपवर्गदोऽप्येयोऽन्त-
राले भोगयोगदः ॥ २५ ॥ स एवं बोध्यमानोऽपि, नागिलेन निदानतः । इङ्गिनीमृत्युना मृत्वा, पञ्चशैलेश्वरोऽभवत् ॥ २६ ॥
निर्विण्णो नागिलस्तादृग्मृत्युनाऽस्य तपस्विनः । प्रग्रव्य चाऽच्युते कल्पे, सुरोऽभूत् परमर्द्धिकः ॥ २७ ॥ अयो प्रतस्थिरे नन्दीश्वरयात्रा-
कृते सुराः । हासा-प्रहासे चाभूतां, पुरो गातुं तदाज्ञया ॥२८॥ विद्युन्माली पतिस्ताभ्यां, उन्नः पटह्वादाने । प्रौढाहङ्कारदुङ्कारसुररास्यो-
(रः सो-)ऽनवीदिदम् ॥२९॥ को(का) मामादिशतीत्येयं, शुवाणस्यास्य दुन्दुभिः । मूर्त्तं कर्मेवाभियोग्यं, व्यलगद् गलकन्दले ॥३०॥ तं शशाङ्को-
त्सारयितुं, हस्त-पादादिवत् न सः । लज्जयाऽधोमुखस्तस्यौ, ते इत्यस्योचतुः स्त्रियौ ॥३१॥ मा त्रपिष्टाः प्रतिष्ठस्य, वायोऽवश्यं त्वयाऽऽनकः ।
तयोः पुरस्ताद् गायन्त्योर्ह्रीमांस्तं सोऽप्यवादयत् ॥ ३२ ॥ स नागिलसुरो यात्राऽऽयतोऽद्राक्षीत् तमानकम् । वादयन्तं तयोर्युन्दे,
मित्रं यत्सुमुपासत् ॥ ३३ ॥ तेजोऽस्यासहमानोऽसौ, घूकवत् तिग्मरोचिपः । कुर्वन् पलायनं मीत्या, विद्युन्मालीक्षितोऽमुना ॥ ३४ ॥
ततः स्वतेजः संहत्य, सायाह्वार्क इवामरः । ऊचे हासा-प्रहासेश 'शं', किं भो जानासि मां ? न वा ? ॥३५॥ सोऽवक् कोऽहं वराकः ? को

न वेचीन्द्रान् भवादृशान् ? नागिलश्राद्धरूपं स, शक्त्या चक्रेऽच्युतो(ता)ऽमरः ॥ ३६ ॥ तं प्रत्यवोधयत् मित्र ! विद्युन्मालिन् ! मया वदा ।
निपिद्धोऽप्यभिमरणं, त्वमकार्षीः पतङ्गवत् ॥ ३७ ॥ सर्वश्वधर्मविज्ञोऽस्म्यभूवं मृत्वेदशः सुरः । प्रीप्सतुं-निशिरस्वर्कसदावयोः ॥ ३८ ॥
दृष्ट्वाऽच्युतसुरो विद्युन्मालिनं खेदशालिनम् । आह स्व मा स्म शोचीर्मोः !, कृतस्य करणं नहि ॥ ३९ ॥ कारयेः किन्तु गार्हस्प्यावस्था-
स्यस्याऽन्तिमार्हतः । चित्रशालाऽन्तरे कायोत्सर्गस्थस्याधुनाऽऽकृतिम् ॥ ४० ॥ कारितायां ततस्तस्यां, भवेऽन्यस्मिन् भविष्यति । बोधिबी-
ज(लं)धर्मबीजमचिरात् मोक्षसौल्यदम् ॥ ४१ ॥ कुजन्म कुगतिर्देन्यं, न दौर्भाग्यं दरिद्रता । कारकाणां जिनाचर्चानामिहान्यस्मिन् भवे भवेत्
॥ ४२ ॥ विद्युन्माल्यतिनिर्वेदादङ्गीकृत्यास्य शासनम् । भावश्रमणमद्राक्षीत्, श्रीवीरं प्रतिमास्थितम् ॥ ४३ ॥ महाहिमवतो लाल्वा,
स सुरो जाल्यचन्दनम् । यथादृष्टामलङ्कारसारां मूर्तिं विभोर्व्यधात् ॥ ४४ ॥ गोशीर्षचन्दनमयेऽश्वेप्सीत् तां काष्ठसम्पुटे । इत्वथैकस्य
पोतस्य, पण्मासी भ्रमतोऽत्यगात् ॥ ४५ ॥ विद्युन्माल्येय तत्राब्धौ, वस्मे सांथात्रिकाय तम् । समुद्रं प्रतिमागर्भं, दत्त्वाऽवादीदिदं पुनः
॥ ४६ ॥ स्वस्ति तुभ्यमनुत्पातं, गच्छेः सान्निध्यतो मम । सिन्धुसौवीरविपये, श्रीवीरतमयपत्तने ॥ ४७ ॥ स्थित्वा चतुष्पथे तत्र,
कुर्वीथा घोपणामहो ! । देवाधिदेवप्रतिमां, गृह्यतां गृह्यतामियम् ॥ ४८ ॥ सांथान्निकोऽपि तत्कालं, तत्कृतोत्पातशान्तिवतः । क्षेमेणाऽऽगात्
तदं तीर्त्वा, नदीमिव नदीश्वरम् ॥ ४९ ॥ तदुरुविधिना चक्रे, घोपणां स चतुष्पथे । आगादुदायनस्तत्र, नृपश्चान्ये द्विजादयः ॥ ५० ॥
स्मृत्वा द्विजादयोऽस्मीष्टं, विष्णुं ब्रह्माणमीश्वरम् । स्वदेवं पशुना जम्बुरविभ्रं काष्ठसम्पुटम् ॥ ५१ ॥ कुठाराः कुण्ठतां भेजुरायसाबापुषा
इव । दत्तघाता युशं भग्नाः, सम्पुटेऽस्मिन् सुराश्रयात् ॥ ५२ ॥ नृपादिसर्वलोकानामाश्रयार्थदप्यहर्मुत्सात् । ललतं तपस्तपतो, मध्याह्न-
समयोऽजनि ॥ ५३ ॥ ततः प्रभावती राक्षी, पतिमाहातुमादिशत् । भोजनातिक्रमात् चेदी, पतिभक्तोचितं हृदः ॥ ५४ ॥ राह्णाऽऽज्ञाता

कर्यार्णना-
ह्वायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽद्यः ।

उदायनच-
रमराजर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १५८ ॥

तदाश्रयं, द्रष्टुमागात् प्रभावती । किमेतदित्यपृच्छथ, राजाऽप्याख्यद्र यथास्थितम् ॥ ५५ ॥ प्रभावत्याह देवाधिदेवा ब्रह्मादयो न
 हि । मगवानेव देवाधिदेवोऽर्हन् देवसेवितः ॥ ५६ ॥ तदन्यनामस्मरणाद् दृचे मूर्तिर्न दर्शनम् । प्रादुष्करिव्ये तामसि, परयन्तु कुतुकं
 जनाः ! ॥ ५७ ॥ इत्युक्त्या साऽभियिच्यैनं, सम्पुटं यक्षकर्दभैः । देवी पुण्याल्लिक्षेपपूर्वं नत्वाऽस्तवीदिति ॥ ५८ ॥ गतराग ! गतद्वेष !,
 सर्वज्ञ ! जगदर्थित ! । देवाधिदेव ! मे पुण्यस्पर्शनं देहि दर्शनम् ॥ ५९ ॥ देव्या इत्युक्तमात्रेण, मन्त्रेणैवाऽऽहृतः स्वयम् । व्यदारीत् प्रात-
 रम्भोजकोशवत् काष्ठसम्पुटः ॥ ६० ॥ तदन्तरर्हती दृष्ट्या, स्पष्टालङ्कारधारका । गोशीर्षचन्दनमयी, प्रतिमा देवनिर्मिता ॥ ६१ ॥ तदाह-
 ष्टासनैकातत्रमात्रं प्रभावना । अभूत् प्रभावती साक्षादेव देवमयास्तवीत् ॥ ६२ ॥ सोममूर्ते ! सुस्तीर्त्ते !, कारुण्यासृतनीरुधे ! ।
 देवाधिदेव ! निस्तङ्ग !, जगदिन्तामणे ! जय ॥ ६३ ॥ सत्कृत्य यन्धुवत् सांयात्रिकं प्रीत्या प्रभावती । अन्तरन्तःपुरं निन्द्ये, प्रतिमां तां
 महामहान् ॥ ६४ ॥ तत्र वैल्यं विघाप्योचैर्न्यस्यान्तः ज्ञानपूर्वकम् । प्रभावती त्रिकालं तां, मूर्तिमर्चति सरष्टदम् ॥ ६५ ॥ अन्येदुरर्थो-
 मर्षित्वा, पत्या सार्द्धं प्रभावती । प्रारभे स्फारसङ्गीतमविगीतं स्पृहावती ॥ ६६ ॥ व्यफरागाक्षरं श्रव्यं, वीणां मूसुगवादयत् ।
 देवी ननर्त्त व्यचङ्गहारसारक्रमकम् ॥ ६७ ॥ नृत्यत्कथन्यमन्येद्युर्देदर्शोऽऽजिकवन्धवत् । नृत्यन्त्याः पार्थिवो देव्या, दुर्निमित्तोपसूचकम्
 ॥ ६८ ॥ नृपस्योश्रिद्रनिद्रित्येवारिदर्शनात् तदा । पपात कम्बिका हस्तादकस्माद् रङ्गभङ्गदा ॥ ६९ ॥ अकाण्डताण्डवच्छेदकोपात् प्राह
 प्रभावती । तालभ्रष्टाऽसि किं स्वामिन् !, स्थिताः स्य वाद्यवादनान् ? ॥७०॥ अत्याग्रहतया पृष्टः, कम्बिकापातकारणम् । राजाऽप्याख्यत्
 प्रभावत्या, दुर्महः क्षीमहः खलु ॥ ७१ ॥ देव्यूचे दुर्निमित्तानामुनाऽल्पायुर्दं प्रिय ! । परं श्रेयस्करं मेऽदो, प्रतावसरसूचनात् ॥ ७२ ॥
 इत्युक्त्वाऽन्तःपुरं प्राप्ता, विना खेदं प्रभावती । अर्हद्दयार्तोऽऽविद्वकर्णा, राजा तु व्यमनायत ॥ ७३ ॥ कृतज्ञानाऽन्यदा देवी, दास्या

कथार्णवा-
 क्तार्यां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे द्वि-
 तीर्योऽङ्गः ।
 उदायनच-
 रमराजर्षि-
 चरित्रम् ।

॥ १६० ॥

भाऽऽरूढः प्रद्योतमूपतिः । निदिशागादैरावतत्सवासवश्रियमाश्रयन् ॥ १११ ॥ कुब्जाथै रुच्ये दृष्टमात्रोऽसौ तस्य साऽपि हि ।
 अब्जाक्षि ! ह्ये(ह्ये)हि कुब्जाऽऽख्ये !, प्रद्योतः स्नाह सत्पुरीम् ॥ ११२ ॥ कुब्जाऽऽख्यत् क्षणमल्पेकं, विना जीवाम्यहं न याम् ।
 देवाधिदेवप्रतिमां, तां विना यामि न क्वचित् ॥ ११३ ॥ तद् गच्छास्याः प्रतिच्छति, कारयित्वाऽऽजय द्रुतम् । सुक्त्वाऽत्र तां नयावो
 नौ, मूर्तिं सुरकृतामिमाम् ॥ ११४ ॥ तवो निरूप्य तां सम्यग्, गत्वा रात्रौ तया समम् । चण्डप्रद्योतभूमीन्द्रोऽवन्तीं प्रातरगाद् द्रुतम्
 ॥ ११५ ॥ अचीकरद् यथादृष्टां, जालश्रीरण्डदारुणा । प्रद्योतः प्रतिमां तत्र, किमसाध्यं हि भूसुजाम् ? ॥ ११६ ॥ सोऽपृच्छत्
 मन्त्रिणो घृद्धान्, प्रतिष्ठास्यति को न्विमाम् ? । तेऽप्युत्तरगतोऽत्राऽऽस्तेऽधुना कपिलकेवली ॥ ११७ ॥ प्रतिष्ठास्यत्यसौ राजन् !
 कपिलोऽपि नृपाऽऽग्रहान् । तृणं चूर्णं क्षिपन् मूर्तिं, प्रलघात् मन्त्रसंस्कृतम् ॥ ११८ ॥ चर्चयित्वाऽर्चयित्वा च, निधानमिव तद्धनः ।
 उत्पात्य दोभ्यां प्रद्योतस्त्वां हृदि प्रतिमां न्ययात् ॥ ११९ ॥ आरुह्याऽनिलवेगेभं, वातादप्यविवेगिनम् । ययौ नृपोऽल्पकालेन, निशि
 वीतभयं पुरम् ॥ १२० ॥ तत्रान्तःपुरचैत्यान्तर्न्यस्य मूर्तिं स्वकारिताम् । विद्युन्मालिङ्कतां तां राद, कुब्जां चाऽऽरोपयद् गजम्
 ॥ १२१ ॥ ततः प्रतस्थे प्रद्योतः, कृतार्थः स्वां पुरीं प्रति । स वेगात् सम्पुरमिवाऽऽययौ राजगृहं क्रमात् ॥ १२२ ॥ तत्र प्रद्योत-कुब्जाभ्यां
 लमाभ्यां भोगकर्मणि । भायलस्वामिनो नात्रो(न्ना), वणिजो विदिशापुरः ॥ १२३ ॥ देवाधिदेवप्रतिमा, साऽर्चनायार्पिताऽन्यदा ।
 सोऽद्राक्षीत् पुरुयौ तेजोराशी पूजोपहारिणौ ॥ १२४ ॥ [युग्मम्] वीक्ष्याक्षिपारुणाकल्पौ, तौ क्षिग्वाविव भायलः । पप्रच्छ कौ युवां
 मद्रौ ! ?, तावपीत्यमशंसताम् ॥ १२५ ॥ भद्राऽऽवां नागकुमारौ, सुरै पातालवासिनौ । नाम्ना कम्बल-शम्बलौ, धरणेन्द्रस्य सेवकौ
 ॥ १२६ ॥ स्वान्यादेशादिमां मूर्तिमायावोऽन्वहमर्चितुम् । विदिशापूर्णेदी-नवाध्वनोन्मज्जनमज्जनात् ॥ १२७ ॥ भायलः स्नाह

अपिमण्ड-
 लप्रकरणे

॥ १६० ॥

मे दर्शयतं ह्यभवनानि भोः ! । शश्वतीः प्रतिमात्त्र, वन्दितुं मे मनोरथः ॥ १२८ ॥ सम्पूर्यतां प्रसादाद्दि वां, न युया देवदर्शनम् ।
 ताभ्यामदंष्ट्रवाचोऽसौ, नीतस्त्रेनाघ्वनोलुकः ॥ १२९ ॥ पाताले शाश्वतीस्त्रेन, मूर्त्तयोऽनेकशो नताः । धरणेन्द्रोऽभ्यधात् प्रीतः,
 प्रसादो भद्र ! याच्यताम् ॥ १३० ॥ भायलः स्नाह मन्नाम, ह्यायते भूतलेऽस्तिले । यथा तथा कुरु स्वामिन् !, नामैवालङ्करणं(-ङ्कतिर)
 नृणाम् ॥ १३१ ॥ धरणेन्द्रोऽभ्यधात् श्राद्ध !, त्वन्नाम्नोज्जयिनीपतिः । देयकीयं पुरं तत्र, कारयिष्यति निश्चितम् ॥ १३२ ॥ आया-
 सीर्यत् कृताद्वाचंस्त्रेन कालेन गच्छता । मिथ्यादृगिमस्त्वसौ गुप्ता, प्रतिमा पूजयिष्यते ॥ १३३ ॥ वहिः प्रतिकृतिस्त्रस्यालैः क्रैरर्चयिष्यते ।
 भायलस्वामिनामाऽयमादित्य इति वादिभिः ॥ १३४ ॥ भायलोऽवददाः ! पापमित्याहितमनाहि(ह)तम् । आपतितं कृतं मेऽदो,
 यदर्क इति वादिभिः ॥ १३५ ॥ मम नाम्नाऽऽर्हती मूर्त्तिर्हाहा ! तैः पूजयिष्यते । धरणोऽथाऽऽह मा शोचीः, कलेर्लीलायितं ह्यदः
 ॥ १३६ ॥ तवो नागकुमाराभ्यां, हृदमघ्येन वर्त्मना । भायलः स्वप्नदर्शीव यथास्थानममुच्यत ॥ १३७ ॥ इत्वञ्चोदायनो राजा,
 प्रातर्वेपथुं ययौ । न्लानमाल्यां पुरो देवाधिदेवाचो वदर्श ताम् ॥ १३८ ॥ दृष्यौ चाऽऽरोपितास्तस्यां, प्रतिमायां परेऽह्यपि । तत्कालाव-
 चित्वा क्षीयादृश्यन्त कुसुमोत्कराः ॥ १३९ ॥ देवादत्ताहया दासी, सदा पाश्चालिकेव या । स्तम्भलमाऽभवत् साऽपि, विलीनेव न दृश्यते
 ॥ १४० ॥ यूनो मुषाङ्गनस्येव, गलितो दन्तिनां मदः । आयातोऽनिलवेगस्तत् निश्चितं गन्धसिन्धुरः ॥ १४१ ॥ तदारूढो युवं चण्ड-
 प्रघोतोऽत्राऽऽगतो निशि । प्रतिमां देवदत्तां च, जहार स च चौरवत् ॥ १४२ ॥ ततोऽभ्यपेणयत् क्रोधात्, प्रघोतं प्रत्युदायनः ।
 दशान्वगुर्गुणा बद्बसुकुटालं परे पुनः ॥ १४३ ॥ मरीचिकास्तस्त्रैःन्यानां, प्रादुरासन् पुरत्र(स्त्र)राः । पयायमानसूर्यांशुमय्यो जाङ्गलमुण्यय
 ॥ १४४ ॥ एषाऽऽर्त्ताः सैनिकाः पेतुरारफल्न्तो मिथः क्षितौ । नाद्राहुञ्चक्षुषा किञ्चिदुल्लुका इव वासरे ॥ १४५ ॥ अनन्योपायतो राजाऽ-

स्मार्थं च प्रभापतीसुरम् । विशेषाद् व्यसनाऽऽलीढे, ह्यमीष्टस्मरणं स्मृतम् ॥ १४६ ॥ स्मृतमात्रोपतस्थेन, तेन दिव्येन वारिणा । त्रिपुकरा-
प्यपूर्यन्त, सैन्यचित्तानि चीन्मुद्रा ॥ १४७ ॥ सैनिकाः सुस्थितां जग्मुः, पायं पायं पयश्चयम् । जीव्यतेऽन्नं विनाऽप्यम्बु, विना न स्वर-
गात् सुरः ॥ १४८ ॥ प्रापुरेकादशाप्यल्पकालादुज्जयिनीं पुरीम् । रुद्रा इवापरे स्थानोदायनाद्या महीभुजः ॥ १४९ ॥ ततो द्रुतमुखे-
नामूढ, रथसङ्करसङ्गरः । मिथो वीतभयेशस्याऽवन्तिनाथस्य तत्र नु(तु) ॥ १५० ॥ आरुरोह रथं धन्वी, साङ्घामिकमुदायनः ।
प्रद्योतोऽनिलवेगेभं, झत्वाऽज्ज्वलं निजं रिपुम् ॥ १५१ ॥ गजाऽऽह्वं तं प्रेक्ष्योचे, वादयन् ज्यामुदायनः । पाप्मन्नसत्यसन्धोऽसि,
तथाऽपि हि जयो न ते ॥ १५२ ॥ इत्युक्त्वा भ्रमयन् भूपः, स्वं मण्डलिकया रथम् । सय(स्पन्द)मानो महायोद्धा, धन्वी योद्धुमढौकत
॥ १५३ ॥ तत्रक्रूर्णनभयोत्पाटितांहितलान्यलम् । विव्याधाऽनिलवेगस्योदायनोऽयोमुलैः शरैः ॥ १५४ ॥ दर्भसूचीशृतपात्रमुत्ता-
भैश्चरणैर्गजः । विष्वग्विद्योऽभवद् गन्तुमसमर्थोऽपतद् भुवि ॥ १५५ ॥ पातयित्वा गजात् तस्मात्, चण्डप्रद्योतमात्मनः । करेणोदा-
यनो बद्ध्वा, यशोराशिनिवाप्रहीत् ॥ १५६ ॥ भाले दासीपतिरिति, स्वां प्रशस्तिं नवामिव । चक्रे वाणाक्षरैररुद्धं, कृत्वा दासमिवाङ्कितम्
॥ १५७ ॥ ततोऽगाद् विदिशापुर्यामानेतुं मूर्च्छिमाहंतीम् । तां तत्राऽऽदातुमारेभे, नृपोऽचालीत् न साऽद्रिवत् ॥ १५८ ॥ सविशेष-
मयार्पित्या, नत्वा भक्त्या कृताञ्जलिः । उदायनोऽवदत् किं मे भाग्यं ? नैपि जिनेन्द्र ! यत् ॥ १५९ ॥ देवो देवाधिदेवस्थोऽवादीत्
मा गाः शुभं नृप ! । स्थलं मावि रजोवृक्षा, त्वत्पुरं तेन नैम्यहम् ॥ १६० ॥ बोधितो दि(दै)व्यवाचैवं, निवृत्तः सागुदायनः ।
अन्तरायोऽन्तरालेऽमूत्, प्राष्टद् प्रस्थानवारणी ॥ १६१ ॥ न्यस्थास्थात् शिखिरं तत्रोदायनः पत्तनोपमम् । कृत्वा तस्थू रजोवप्रश्वार्थ
पापरे नृपाः ॥ १६२ ॥ तेषां शिखिरसुव्यासीत्, नाम्ना दशपुरं पुरम् । मेने रणाऽऽत्तं प्रद्योतं, चाऽऽत्मतुल्यमुदायनः ॥ १६३ ॥ अथ

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽङ्कः ।

उदायनच-
रमराजर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १६१ ॥

पर्युपणापर्वदिनेऽकार्षिण्युपणम् । उदायनो महाश्राद्धस्तत्रबोधदिनादनु ॥ १६४ ॥ सूदः प्रद्योतमपृच्छत्, राजंस्त्वं भोक्षयसेऽद्य किम् ? ।
श्रुत्वा क्षोभादसौ दध्यौ, प्रश्नोऽयं क्षेमकृत् न मे ॥ १६५ ॥ ततोऽपृच्छत् नृपः सूदं, पृच्छसि त्वं किमद्य मे ? । विद्याऽऽकृष्टा इवामीष्टा
रसवत्योऽभवन् सदा ॥ १६६ ॥ सूदोऽवादीदहो ! राजन् !, अद्य पर्युपणोत्सवः । सान्तःपुरपरीवारोऽस्माकं स्वाम्यस्त्युपोपितः ॥ १६७ ॥
स्वाम्यर्यसंस्कृतैर्भोज्यैर्भोजितोऽस्ति भवान् सदा । उपोपितोऽस्त्यसावद्य, तेन त्वं पृच्छयसे पुनः ॥ १६८ ॥ निशम्य तदविद्यासाद्, राजाऽऽ-
ह्यत् साधु सूद ! सोः । पर्वेदं ज्ञापितं श्राद्धौ, पितरौ यत् ममापि हि ॥ १६९ ॥ उपोपितोऽहमप्यद्य, तत् सूदोऽप्यवदद् विभोः ।
उदायनोऽवदद् धूर्तः प्रद्योतो वेत्ति वैशिकम् ॥ १७० ॥ यादृशस्तादृशो वाऽस्तु, परं पर्युपणा न मे । साध्वी कारागृहस्थेऽस्मिस्ततस्तममु-
वत् नृपः ॥ १७१ ॥ क्षमयित्वाऽपराधं त्वं, प्रद्योतस्याप्युदायनः । भालाङ्काऽऽच्छादनकृते, पट्टवन्धं तदा ददौ ॥ १७२ ॥ ववन्धुर्भूसुजः
सर्वे, प्राग् मौल्यं(लि) मौलिमण्डनम् । पट्टवन्ध(न्या)स्तदाद्यासीत्(सन्), कस्येष्टं न महत्कृतम् ? ॥ १७३ ॥ इत्वाऽथोज्जयिनीदेशं, प्रद्योतस्य
ह्युदायनः । प्रावृद्शान्ते सतत्रोऽगाद्, जयी वीतभयं पुरम् ॥ १७४ ॥ तस्युस्तथैव तत्स्थाने, वणिजो लाभमिच्छवः । वसमानैस्तैरेवामृत,
ख्यातं दशपुरं पुरम् (नाम दशपुरम्) ॥ १७५ ॥ प्रद्योतो द्वादशग्रामसहस्रान् शासने ददौ । विद्युन्मालिच्छताचर्यै, तथा दशपुरं पुरम्
॥ १७६ ॥ गृहं प्राप्तोऽन्वदा गत्वा, विदिशायां पुरि न्यधात् । देवकीयं पुरं भूयद्, भायलस्वामिनामकम् ॥ १७७ ॥ इतश्चोदायनं भूपमेत्य
प्रभावतीसुरः । बोधयामास यत् पापात्, निवर्त्तयत्यसौ सत् ॥ १७८ ॥ नृपेयमपि जीवन्तस्वामिमूर्त्तिर्गंगरीयसी । ब्रह्मर्षिणा केवलिना
कपिलेन प्रतिष्ठिता ॥ १७९ ॥ महातीर्थमतः पूज्या, प्राक्तनीव प्रयत्नतः । समये सर्वविरतिरपि ग्राह्या शिवावहा ॥ १८० ॥ उदायनः
प्रपेदे तद्वाचं देवस्तिरोदधे । पाक्षिकं पौषधौकःस्थः पौषधं, (पौषधं पौषधौकःस्थः) सोऽन्यदाऽऽददे ॥ १८१ ॥ धर्मजागरिकासंस्थो, दध्यौ

सद्घर्मधीर्नृपः । धन्यास्ते नगर-आत्माः, पाविता येऽन्तिमार्हता ॥ १८२ ॥ धन्यास्तेऽप्यहंतो वाचमाचम्य वेऽखिलं मलम् । प्रश्नालयन्ति
सपदि, सर्वसावधयर्जनात् ॥ १८३ ॥ पुनाति पावनैः पादैरिदं चेदवनीतलम् । श्रीवीरोऽहंस्तदा दीक्षां, श्रेयसा(श्रेयोधा)माऽऽश्रयां श्रये
॥ १८४ ॥ चिन्तानन्तरमेवास्यानुप्रद्वार्यं जिनोऽन्तिमः । द्रुवं विह्वल घम्पातस्तपुरे समवासरत् ॥ १८५ ॥ चिन्तितोपनतं वीरं,
गत्वा नत्वाऽप्युदायनः । धर्मं श्रुत्वा गृहं प्राप्तो, दृष्यावित्यं विवेकवान् ॥ १८६ ॥ यच्छाम्ब्यभीचये राज्यं, प्रतेच्छुः सूनेवेऽस्मि
चेत् । संसारनाटकनटस्तत् कृतः स्यात् मया ह्यसौ ॥ १८७ ॥ नरकान्तमिदं राज्यमूचुश्चेह विपश्चितः । तद्धितः स्यां ददानोऽस्मै, तत्
कृतं बलु शस्त्य(स्त)हम्(स्तभित्) ? ॥ १८८ ॥ ततः सङ्कामयामास, तेजोऽप्राविव भास्करः । राज्यं केशिनि जामये, सपदि स्वमुदायनः
॥ १८९ ॥ जीघन्तस्वामिने प्रादाद्, भूरिप्राप्ताऽऽकरादिकम् । पूजार्थं शासनेनाथ, पार्थियः परमार्थवित् ॥ १९० ॥ ततः केशिश्चत्वाल-
न्वप्रवप्रहमहामहः । अग्रहीद् वीरपादान्ते, परित्रग्यामुदायनः ॥ १९१ ॥ पष्ठाष्टम-दशमाधुप्रतपोभिस्तपोधनः । कर्मवाशोपयद् देहं, सरो
रविरियांशुभिः ॥ १९२ ॥ अन्येद्युस्तस्य राजर्षेरकाजलिऽ)प्य्यमोचनैः । वपुषि व्याधिरुत्पेदे, पयोदे इव बुद्धुदः ॥ १९३ ॥ अनवचैस्ततो
वैधैरुक्तोऽसौ देहनिःसृहः । मुञ्क्त साधो ! दधि व्याधिषाघडुचंसि(स)पर्शुधिम् ॥ १९४ ॥ व्यहार्षीद् दधि लाभार्थं, गोष्ठेपूदायनस्ततः ।
सुमार्पं तन तत् प्रायोऽन्येद्युर्वीतभयं ययौ ॥ १९५ ॥ तत्राऽऽयातं तमालोक्य, केशिनं मन्त्रिणोऽवदन् । निर्विण्णस्त्वपसामागाद्,
राज्यार्थी मातुलो हि ते ॥ १९६ ॥ केदयाह स्वीकरोत्वार्योऽस्यैव राज्यमहं हि कः ? । धनिको धनमादत्ते, कोपो गोपस्य कः पुनः ?
॥ १९७ ॥ तमूचुस्ते पुना राज्यं, तव पुण्यैरुपस्थितम् । दातुं नेशो विनाऽन्यस्ते, राजघर्मोऽपि नेदृशः ॥ १९८ ॥ पितुर्त्रांतुर्मातुलाद् वा, मित्राद्
वा द्विप्यते वलात् । अयन्नोपनतं तस्मै, किं दातुं तद्य युज्यते ? ॥ १९९ ॥ इति तद्वचसा केशी, लक्ष्मभक्तिरुदायने । प्राह किं क्रियते तर्हि ? ,

कथार्णवा-
ङ्कायां दृत्तो
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयोऽश्वः ।

उदायनच-
रमराजर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १६२ ॥

तेऽप्युद्वीयते विषम् ॥ २०० ॥ ततोऽस्मै दापयामास, पशुपालिकया नृपः । विषेण दधि संस्कृत्य, धिग् राज्यं हि मलीमसम् ॥ २०१ ॥
हृत्वा देवी विपं प्रीत्या, प्राह साधो ! दधि त्वया । न ग्राहं यद् विषप्रलं, निवृत्तोऽसौ ततस्ततः ॥ २०२ ॥ व्यापमापू रुजोऽस्नाङ्गे,
व्योम्नीवाभ्राणि वाततः । दध्याद्दे पुनः साधुरसाधुजनताऽर्पितम् ॥ २०३ ॥ ग्रीन् वारान् सा विपं जह्रे, प्रमादात् नान्यदा पुनः ।
मुक्त्वा तत् सविपं सोऽभूद्, विषावैगैरचेतनः ॥ २०४ ॥ प्रपन्नोऽनशनं ज्ञात्वाऽवसानाऽऽसन्नतां ततः । उदायनो हि सज्जानी, नौचि-
त्याद् भ्रश्यति क्वचित् ॥ २०५ ॥ प्रपाह्यानशनं त्रिशद्दिनान्येप समाधिना । उत्पाद्य केवलज्ञानं, विपद्यागात् महोदयम् ॥ २०६ ॥
ततस्तत्राऽऽगता देवी, तद् ज्ञात्वोपाधिकं मुनेः । अवनिट रजोवृष्टिं, कोपाद् वीतभयोपरि ॥ २०७ ॥ सततं वृष्टितः प्रद्योताऽऽनीवा
प्रतिमाऽमबन्त् । भूगर्तकः कुलालस्त्वमुष्य शय्यातरो मुनेः ॥ २०८ ॥ निर्मन्तुं तं सुपि हृत्वा सित(न)पहयां तदाख्यया । कुम्भकारकृत-
मिति, स्थापयामास पचनम् ॥ २०९ ॥ चरमराजऋषेश्चरितं हितं, श्रवणयोः श्रवणप्रगु(व)णीकृतम् । इह यदर्जितवान् सुकृतं कृती,
भवतु तेन जनः सकलः सुखी ॥ २१० ॥ इति श्रीखरतरगच्छशृङ्गारहार-श्रीगुण(कीर्त्ति)रत्नाचार्यशिष्यवर्यवाचनाचार्य-पद्ममन्दिरग-
णिविरचितायां कथार्णवाङ्गायां श्रीऋषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीआर्द्रकुमारकथा-उदकमुनिकथा-श्रीसुदर्शनश्रेष्ठिकथा-गाङ्गेयमुनिकथा-
जिनपालितमुनिकथा-धर्मरुचिमुनिकथा-जिनदेवमुनिकथा-कपिलमुनिकथा-हरिकेशचलर्षिकथा-इपुकारीय[क]नृपादिपणिमत्रकथा-संय-
तमुनिकथा-अनाथीयनिर्मन्थमुनिकथा-समुद्रपालमुनिकथा-जयघोष-विजयघोषमुनिकथा-अन्विकासुताचार्यकथा-धर्मरुचिमुनिकथा-
ऋशु-वक्रादिचतुर्मुनिकथा-देविलासुतराजर्षिकथा-कूर्मापुत्रस्तर्धन-चण्डरुद्राचार्यशिष्यकथा-धन्यमुनिकथा-श्रीशीतलाचार्यकथा-सुवा-
हुसायुकथा-भद्रनन्द्यादिनवमुनिसम्बन्ध-रोहकमुनिकथा-स्कन्दकमुनिकथा-तिव्यक-कुरुदत्तमुतकथा-श्रीअभयकुमारमुनिकथा-श्रीमेघ-

कुमारमुनिकर्था-श्रीनन्दिपेणमुनिकर्था-श्रीहृल्ल-विहृल्लकुमारकर्था-सर्वानुमूर्ति-सुनक्षत्र-सिंहमुनिकर्था-धन्य-शालिभद्रमुनिकर्था-श्रीउदर-
यनचरमराजर्षिकर्थावर्णनाधिकारे पञ्चमविश्रामे द्वितीयोऽशः ॥ [ग्रन्थाम ६२२९]

अथ श्रीवीरजिनतीर्थोत्पन्नस्थविगुरुपरम्परास्वरूपप्ररूपणाऽऽविर्भावकस्तृतीयोऽशः प्रारभ्यते । तत्रादौ तदादिभूतत्वात् चरमकेवलिनः
श्रीजम्बूस्वामिनो जयमाविर्भावयन्ति । तत्र केयुचित् नवीनादर्शेषु परकृताः प्रक्षेपरूपाः पूर्वे(वं) सप्तं गाथा दृश्यन्ते । ताश्चेमाः—

जस्स य अभिनिक्खमणे, चोरा संवेगमागया खिप्पं । तेणं सह पवइया, जंबु वंदामि अणगारं ॥ १५४ ॥
* सीहत्ता निक्खंतो, सीहत्ता चेव विहरिओ भयवं । जंबू पवरगणहरो, वरणाणचरित्तसंपन्नो ॥ १५५ ॥
मगहासुं सुग्गामे, रट्टउडो अज्जवं च रेवइया । तेसिं विय भवदत्तो, भवदेवो जिट्ट पवइओ ॥ १५६ ॥
तेण कणिट्ठो भाया, परिणीओ नागवासुकीधूयं । कवड्डेणं(ण य)पवाविय, भवदेवो तो सुरो जाओ ॥ १५७ ॥
पउमरहरायगेहे, वणमालादेवी(वि)उयरसरहंसो । नामेण सिवकुमारो, कुमारो अंतेउरम्मि ठिओ ॥ १५८ ॥
छट्टं छट्टेण तवं, आयंधिलपारणेण जो कासी । दढधम्मकयाहारो, भावमुणी वरिसवारसंगं ॥ १५९ ॥
होऊण विज्जुमाली, देवो वंभे चइत्तु रायणिहे । इव्वमउसहस्स धारिणीपुत्तो षड्ढिवोहियकलत्तो ॥ १६० ॥

व्याख्या—अक्षरार्थः कथानकादेव स्पष्टः ॥ १५४-१५५-१५६-१५७-१५८-१५९-१६० ॥ तथा—
जो नवजुवणपसरो, वियलियकंदप्पमाहप्पो । सो जंबू परमरिसी, अपच्छिमो केवली जयउ ॥ १६१ ॥

कयार्णवा-
क्कायां घृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे द्वि-
तीयांशस-
माप्तिस्तु-
तीयांशप्रा-
रम्भश्च ।
चरमकेव-
लिजम्बुमु-
निवर्णनम् ।
॥ १६३ ॥

व्याख्या—मूलसूत्रकृता कृता गाथा सुगमा चेत्यम् ॥ १६१ ॥ भावार्थश्चायम्—

संन्यगुच्छिन्नसंसारतरो गुरवोऽवहम् । जयन्तु जन्तुजीवातुवाचो वाचामगोचराः ॥ १ ॥ श्रीवीरं समधत्तं, पुरे राजगृहेऽ-
न्यदा श्रेणिकोऽगृच्छदुच्छेदः, क मावी केवलस्य भोः ! ? ॥ २ ॥ चतुर्देवीपतिब्रह्मिन्द्रस्य सामारिको ह्ययम् । विद्युन्माली पुरस्योऽ-
सिन्धुच्छेदोऽस्ये (दे से) लवग् विमुः ॥ ३ ॥ च्युत्वाऽमुष्माद् दिनात् सप्तमेऽहि भावी भवपुरे । सूनुर्ऋषभदत्तस्य, जम्बू नाम्नाऽन्त्यकेवली
॥ ४ ॥ तेजःश्यादिनाऽऽसन्नच्युतिचिह्नं किमीक्ष्यते ? । प्रसुराहाऽन्त्यदेहानां, राजन्नाविर्भवत्यदः ॥ ५ ॥ अनादृताल्यस्तत् धृत्वा, जम्बू,
द्वीपाधिपः सुरः । उच्चैः स्वरेणोचे, कुलं मेऽहो ! महत्तमम् ॥ ६ ॥ नृपोऽगृच्छत् करोत्येप, किमेवं कुलवर्णनम् ? । स्वांन्याख्यद् गुप्तिमन्
त्याल्यः, श्रेष्ठत्रैव पुरेऽभवत् ॥ ७ ॥ तस्यर्षभदत्त-जिनदासौ पुत्रौ बभूवुः । ज्येष्ठः सदा सदाचारो, द्यूतादिव्यसनी लघुः ॥ ८ ॥
धीमत्तर्षभदत्तेन, लक्षो भ्राता लघुर्लघु । सर्वस्वजनप्रत्यक्षं, दुराचारीति जल्पता ॥ ९ ॥ ज्येष्ठः श्रेष्ठिसुतः स्पष्टं, द्रुवन् भ्राता न मे-
ह्ययम् । गृहेऽप्यदागं प्रवेष्टुं नो, तं श्रानमिव कर्हिचित् ॥ १० ॥ त्यहन्यतान्यदा दीव्यन्नयेन द्यूतकारिणा । जिनदासोऽखघातेन, द्यूतले-
खनकन्दले ॥ ११ ॥ उत्पाट्य गृहमानीत, इदं द्यूततरोः फलम् । शलघातव्यधा(थां) रङ्गवस्तुन भूतलेऽन्वभूत् ॥ १२ ॥ ऊचुर्ऋषभदत्तभ्यं,
स्वनाः परमार्हतम् । दययेवान्यजीवानांमुजीवय निजानुजम् ॥ १३ ॥ जनानुवृत्त्या तद्ग्रेहं, गत्वाऽसावनुजं जगौ । धीरो, भवौपधा-
दौस्त्वां, करिष्याम्येप नीरुजम् ॥ १४ ॥ जिनदासोऽवदद् भ्रातः !, क्षान्त्वा महुर्णयान् वहून् । मुक्त्वाऽऽशं जीवितव्यस्यैतदवस्योचितं
कुरु ॥ १५ ॥ प्रयच्छ पुण्यपाथेयं, परलोकाध्यगस्य मे । ज्ञात्वा तन्निर्णयं सोऽप्यनुजं तं सम्यगन्वशत् ॥ १६ ॥ सर पञ्चनमस्कारं,
निर्ममत्वं भजानुज ! । आराधनां सानशनामङ्गीकुरु समाहितः ॥ १७ ॥ सर्वमङ्गीकृतं तेन, मृत्यैवं धीरमृत्युना । जम्बूद्वीपाधिपत्वेनो-

त्पन्नोऽयममराप्रणीः ॥ १८ ॥ स चाश्रोपीद् वचोऽस्माकं, यत् कुले केवली मम । अन्तिमो भवितेऽपे वर्णयत्यात्मनः कुलम् ॥ १९ ॥
 राजाऽपृच्छत् पुनः स्वामिन्, विद्युन्माल्येप निर्जरः । प्रहेभ्य इव मार्तण्डो, तेभ्यो दीन्याऽधिकः कथम् ? ॥ २० ॥ स्वाम्याह जम्बू-
 द्वीपस्य, भरते मगधावनौ । मामः सुग्रामनामाऽम्बूद्, मूभालविलकोपमः ॥ २१ ॥ आर्यवान् राष्ट्रकूटोऽभूत्, प्रिया तस्य तु रेवती ।
 भवदत्त-भवदेवावभूतां तत्सुतावुभौ ॥ २२ ॥ भवदत्त उपादत्त, सुस्थिताचार्यसन्निधौ । व्रतं तत् पालयन्मुमं, विजहे गुरुभिः समम्
 ॥ २३ ॥ तस्मिन् गच्छेऽन्यदा साधुः, सूरिनेको व्यजिज्ञपत् । गच्छामि स्वजनान् द्रुपं, भगवन् ! भवदाक्षया ॥ २४ ॥ तत्रालि मे
 ल्यु(३)भ्राता, स्नेहलो मपि फर्हिचित् । ललित व्रतं ससाधुः स, साधुसैः प्रेषितस्ततः ॥ २५ ॥ प्राप्तस्त्रपरिरत्येय, विवाहव्याकुलस्तदा ।
 तस्वीयाऽऽसीत् मुनेर्भ्रातुः, सर्वोऽपि स्वजनो भृशम् ॥ २६ ॥ विवाहोत्सयव्यप्रत्वात्, मुनिर्ज्ञातोऽनुजेन न । का कथा व्रतवार्त्तायाः ?,
 केनाप्याभाषितोऽपि न ॥ २७ ॥ विलक्षो मुनिरागत्य, गुरुभ्यः सर्वमुक्तवान् । तत् श्रुत्वा भवदत्तपरिहृत्वे सर्वर्षिसाक्षिकम् ॥ २८ ॥
 काठिन्यमनुजसाहो !, यद् क्षातो नाऽऽगतोऽग्रजः । साधुरन्योऽवदद् विद्वान्, भवदत्त ! त्वमस्यहो ! ॥ २९ ॥ परं यद्यनुजं दीक्षा-
 सम्मुखीनं फरिष्यसि । सोऽप्याह कौतुकं वन, प्रातैर्वो दर्शयिष्यते ॥ ३० ॥ ईयुर्विहास्योनेन, गुरवो मगधेषु तान् । पप्रच्छ भवदत्तर्षिः,
 स्वजनान् द्रुमुत्सुकः ॥ ३१ ॥ अथैकाकिनमत्येनमादिदेश गुरुर्दुर्तम् । एकाकिताऽपि योग्येऽर्हा, क्रमात् प्राप्तस्त्रदास्पदम् ॥ ३२ ॥
 स भ्राता नागदत्तस्य, वासुक्स्याद्य सुतां तदा । इष्येमे तद्ब्रह्महव्यमोऽभूद्दखिलो जनः ॥ ३३ ॥ स तमायातमाकर्ण्योऽनन्ददुल्लयाय
 तत्पदम् । षवन्दे पाचमप्यस्य, मन्वानस्त्रीर्थाखिवत् ॥ ३४ ॥ धन्यमन्यान् मुनिर्वन्द्यन्, यामोऽन्यत्र वयं हि षः । धर्मलाभोऽस्तु
 वीवाहव्याकुलाः स्वाम्नीदिति ॥ ३५ ॥ ततस्तैः प्रासुकैर्मर्कैर्भक्त्याऽसौ प्रतिलाभितः । भवदेवः कुलस्थिला, तदाऽऽदौ(-दङ्गं) सण्डयन्नभूत्

कथार्णवा-
 झायां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे वृत्तौ-
 योऽशः ।

चरमकेव-
 लिजम्बूसु-
 निवर्णनम् ।

॥ १६४ ॥

॥ ३६ ॥ पत्रेऽसौ चान्दनं चाङ्गरागमन्नेऽङ्गनामुदे । ववन्ध मूर्द्धि धम्मिहं, पुष्यैः पुष्पेपुहस्रकैः ॥ ३७ ॥ कस्तूरीतिलकान् सूक्ष्मान्, स चक्रेऽस्याः कपोलयोः । हृष्यस्थालविशालात्रमगर्भेचित्रेन्द्रिरामुतः ॥ ३८ ॥ क्रमेणामूत् स कुर्वाणः, कुचमण्डलमण्डन(ना)म् । भवदत्ता-
ऽऽगमं तावत्, शुश्राव भवदेवकः ॥ ३९ ॥ ससम्भ्रमं स उत्तस्यौ, प्रियां हित्वाऽर्द्धमण्डिताम् । वारितो नाशृणोत् मूक, इव प्रियाप्रिया-
लिभिः ॥ ४० ॥ नमस्त्वयानुनैवेनमेव्याम्येवैप यालिकाः ! । इत्युक्त्वा मुदितः पादान्, यवन्दे भ्रातुरात्मनः ॥ ४१ ॥ मुनिस्तस्य करे
दीक्षासत्यङ्कारमिवार्पयत् । ज्ञेहपात्रं ज्ञेहपात्रं, तं मन्वानः स आददे ॥ ४२ ॥ ततः कृतार्थवत् साधुनिर्वयैयी पितुरास्पदात् । वन्धुस्त्वम-
न्वगात् सर्वोऽनुजोऽपि घृतपात्रभृत् ॥ ४३ ॥ स वन्धून् दूरमायातांन्, न काञ्चन विसृष्टवान् । स्वयं व्याजुष्टुडः सर्वे, पूर्वे(वं) नार्यस्त्वो
नराः ॥ ४४ ॥ व्याघृत्तान् वीक्ष्य तान् दध्यौ, भवदेव इदं हृदि । निवर्त्तन्तेऽविसृष्टाले; भ्रातरो न कथं न्य(त्य)हम् ? ॥ ४५ ॥ भक्तविभूति-
भारेणाऽऽक्रान्तः श्रान्तः पथश्रमान् । घृतपात्रं न शक्नोति, वोढुं यत् प्रेषयेत् न माम् ॥ ४६ ॥ माऽसौ पश्चाद् बलेवेति, मुनिर्वाचोभियेण
तम् । वार्त्तयामास गार्हर्ष्यावस्थाऽऽचीर्णक्रियोत्तिभिः ॥ ४७ ॥ सौम्यैते ते द्रुमा येष्वावां कपिवदरम्बहि । एतास्ता बालुका यासु,
रजश्चैलमकृष्वहि ॥ ४८ ॥ वार्त्तयन्निति वर्त्तन्यां, गुर्वन्ते तं निनाय सः । वसतिद्वारमायाताः, झुह्याः सित्वोचुरीदृशम् ॥ ४९ ॥ दिव्यवे-
पोऽयमानीतोऽनुजोऽहो ! मुनिनाऽमुना । दीक्षार्थी स्ववचः सत्यं, कर्तुं यद् जल्पितं पुरा ॥ ५० ॥ पृष्टो गुरुभिरप्येप, महर्षे! कः पुमा-
नयम् ? । दीक्षार्थी भगवन्नेप, इत्याख्यत् शृण्वतोऽस्य सः ॥ ५१ ॥ तैः पृष्टो भवदेवैवत्, किमित्वाहैवमेव सः । मा मृषामापको भ्राता,
मम स्वादिति मोहतः ॥ ५२ ॥ स पर्यग्राज्यथाऽऽचार्यैः, परोपकृतिदीक्षितैः । साधुद्वययुतोऽन्यत्र, विहर्तुं च न्ययोग्यत ॥ ५३ ॥ इतश्च
भवदेवं तेऽपरयन्तस्तत्र वन्धवः । द्रागेत्य भवदत्तस्य, पृष्टवश्चैव(श्चेद)मूचिरे ॥ ५४ ॥ हित्वाऽर्द्धमण्डितां कान्तां, यत्त्वामनुगोऽनुजः ।

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
यौऽशः ।

चरमेकैव-
लिजम्बूसु-
निवर्णनम् ।

॥ १६५ ॥

द्रुं द्रुं वयं श्रान्ताः, कथय काधुना हि सः? ॥ ५५ ॥ नवोढा तद्वियोगेन, चक्रवाकीव सिद्यते । वह्यश्रान्तमक्ष्णाऽम्बु, कुल्यया सस्य-
रूपवत् ॥ ५६ ॥ याति सोऽस्माननापृच्छप, न कापीत्यस्ति निर्णयः । जीवन्मृता विना तेन, तेन त्वं (तं) दर्शयाऽऽशु नः ॥ ५७ ॥ तान्
दृष्ट्वा नष्टसर्वस्वानिव शोकाऽऽकुलान् मुनिः । धर्मार्थमनुजसैवं(स्येत्थं), मिथ्याऽकथयदप्यथ ॥ ५८ ॥ आयातः सोऽभवत् किन्त्वागतमानो
गतः क्वचित् । अ(य)तोऽध्वना गतोऽन्येन, केनचित् मिलितो न चः ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वोत्थाप्य तान् सर्वान्, भवदत्तो निजायुपः । क्षयाद्
ज्ञविधिना मृत्वा, सौधर्मेऽभूत् सुराप्रणीः ॥ ६० ॥ भवदेवः स्मरन् कान्तां, स्वान्तान्तर्मञ्जवर्णयत् । सशल्यां भ्रातृमत्तयै(भीत्यै)व, प्रव्रज्यां
पर्यपालयत् ॥ ६१ ॥ भ्रातृमृत्युमसौ श्रुत्वा, दध्यौ चिरमपालयम् । व्रतं तदुपरोधेनाऽधुना तत् मे न साम्प्रतम् ॥ ६२ ॥ प्रेयसी नागिला
सा मे, तस्याः प्रेयानहं पुनः । न तथा व्रतकष्टं नेऽसहस्रत्तद्विरहो यथा ॥ ६३ ॥ पद्मिनीव हिमशुष्टा, सरालीव मरुस्थिता । यूथभ्रष्टा
कुरङ्गीव, सा मन्ये दैन्य(दुःख)भाक् न किम् ? ॥ ६४ ॥ यदि श्राप्स्यामि तां मुग्धां, तदा रंस्वे.तया समम् । चिन्तातन्दुभिरेवं सं, बद्ध-
यानूर्णे(णी)नामयत् ॥ ६५ ॥ भवदेवोऽन्यदाऽष्टधा, निर्ययौ स्वविरान् सुनीन् । सुग्रामग्राममायातः, तस्थौ देवकुलान्तिके ॥ ६६ ॥
(पाठान्तरे तु-एवं विचिन्त्य सुग्रामं, समेतो द्रव्यलिङ्गयसौ । जिनालये पितुः क्षेममपृच्छत् नागिलां मुनिः ॥ ६६ ॥) गन्ध-माल्य-
धरा तत्र, ब्राह्मण्या सममेकया । नौर्येकाऽगात् मुनिं तत्रायायातं वन्दते स सा ॥ ६७ ॥ तामपृच्छत् मुनिर्भेद्रेऽत्राऽऽर्यवान् रेवती
च सा । जीवन्तौ सोऽद्य साऽवोचत्, मृतौ तौ बह्वभूद् दिनम् ॥ ६८ ॥ पुनराह मुनिस्त्वक्का, नवोढा तत्सुतेन या । नागिला
भवदेवेन, सा जीवति ? मृताऽथवा ? ॥ ६९ ॥ भवदेवस्त्वमस्यूचे, साधु साधूपलक्षितः । व्यावृत्तरूप-वेपां नोपलक्षयति मामसौ
॥ ७० ॥ विचिन्त्येति तथैतस्य, तावत् विचपरीक्षणम् । करोमीति तमाहिषा, किं कार्यं भोः ! तथा तव ? ॥ ७१ ॥ सोऽवदद् भव-

ऋषिमण्ड-
लप्रकरणे
॥ १६५ ॥

देवोऽस्मि, नागिलाजीवितेश्वरः । अपालयमित्यत्कालं, व्रतमग्रजशङ्कया ॥ ७२ ॥ निरङ्कुशो मृते तस्मिन्, पुनस्तां द्रुमागतः । तत् श्रुत्वा
नागिलाऽऽत्मानं, ज्ञापयामीत्यचिन्तयत् ॥ ७३ ॥ महर्षे ! नागिला साऽहं, सोऽवादीदीदृशी कथम् ? । साऽऽचल्यौ भवतीदृक्षमेव
गात्रमसंस्कृतम् ॥ ७४ ॥ द्वि(दि)त्वा प्रतिमुखं रत्नत्रयं स्वर्गपवर्गयोः । मा (मां) मा स्म काकिणीकल्पां, प्रहीराप्रहर्गहितः ॥ ७५ ॥ मा भूर्भेद्यः
स्मरत्स्त्राणां, नरकावासवेश्मनाम् । मा मुञ्च दर्शितं मार्गं, भ्रात्राऽऽप्तेनाऽऽप्तसन्मतम् ॥ ७६ ॥ मयि रागकृतं पापं, गुरोरालोचयाप्रतः ।
मा गजाऽऽरोहणं कृत्वा, खराऽऽरोहस्पृहां कुरु ॥ ७७ ॥ इत्यन्वशात् मुनिं यावत्, सा तावद् ब्राह्मणीसुतः । तत्राऽऽगात् पायसं मुक्त्वा,
प्रोचे चैवं स्वमातरम् ॥ ७८ ॥ वान्तवैतत् पायसं मुक्तं, धारयाधोऽन्व ! भाजनम् । पुनर्मोक्ष्ये क्षणे तद् द्विर्मुक्त्वा लात्वाऽन्वदक्षिणाम्
॥ ७९ ॥ माताऽऽह वत्स ! मा वादीदेवं निन्दाऽऽस्पदं वचः । जुगुप्सनीयं य(त)द् द्रष्टुं, दृष्ट्वाऽऽप्यर्भ ! न कल्पते ॥ ८० ॥ तत् चास-
मञ्जसं श्रुत्वा, भवदेवोऽप्यदोऽवदत् । सुखानोऽर्भ ! तदुद्धान्तं, कुर्कुरादतिरिच्यसे ॥ ८१ ॥ नागिलाऽऽह त्वमप्येवं, मुने ! वेत्स्याह
सोऽप्यलम् । वेत्तीति तर्हि मां वान्त्वा, किं पुनर्मोक्षुमिच्छसि ? ॥ ८२ ॥ पश्यस्यद्रिं ज्वलन्तं त्वं, न पश्यसि पदोरघः । यत् शिक्षयसि
नाऽऽत्मानं, शिक्षयस्येवमर्भकम् ॥ ८३ ॥ रसासृङ्मांस-विण्-नूत्रगात्रायां का रुचिर्मयि ? । तत् त्यक्त्वाऽमुं कदाचारं, सदाचारं गुरुं(रोः)
ब्रूय ॥ ८४ ॥ धर्मशिक्षाऽर्पणात् न्यस्तः, साध्वि ! साधुधुनाऽध्वनि । निवृत्तोऽस्मि तपस्तप्ये ह्यालोच्याऽऽगोऽप्रतो गुरोः ॥ ८५ ॥ बन्धून्
पश्यामि साऽवोचत्, किं कार्यमार्य ! तैस्तव ? । कुरु स्वायं हिते श्रेयः, प्रत्यूह्व्यहृद्देति(त)वः ॥ ८६ ॥ स्वच्छाऽऽत्मन् ! गच्छ गुर्वन्ते, त्वा-
(ऽन्वा)शस्येऽहमपि व्रतम् । नत्वाऽर्हतां प्रतिच्छतीस्त्वतोऽगात् सोऽन्तिके(कम्) गुरोः ॥ ८७ ॥ स्वाऽऽगत्स्वालोच्य कालेन, मृत्वाऽसौ शुभ-
मृत्युना । सौधर्मसौधमध्यास्त, शक्रसामानिकवतः ॥ ८८ ॥ इतश्च पुष्कलावल्यां, विजये पुण्डरीकिणी । पुर्यसि वज्रदत्ताल्यलत्र

द्रुं द्रुं वयं श्रान्ताः, कथय क्वायुना हि सः? ॥ ५५ ॥ नवोढा तद्वियोगिन, चक्रवाकीव स्त्रियते । वहल्यश्रान्तमक्ष्णाऽऽन्दु, कुल्यया सस्य-
कूपवत् ॥ ५६ ॥ याति सोऽस्माननापृच्छय, न कापीत्यस्ति निर्णयः । जीवन्मृता विना तेन, तेन त्वं (ते) दृशैयाऽऽशु नः ॥ ५७ ॥ तान्
दृष्ट्वा नष्टसर्वस्वानिव शोकाऽऽकुलान् मुनिः । धर्मार्थमनुजस्येवं(स्वेत्थं), मिथ्याऽकथयदप्यथ ॥ ५८ ॥ आयातः सोऽभवत् किन्त्वागतमानो
गतः क्वचित् । अ(य)तोऽप्यना गतोऽन्येन, केनचित् मिलितो न वः ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वोत्थाप्य नान् सर्वान्, भवदत्तो निजायुपः । क्षयाद्
क्षयिधिना मृत्वा, सौधर्मोऽमूत् सुराप्रणीः ॥ ६० ॥ भवदेवः सरान् कान्तां, स्वान्तान्तर्मन्त्रवर्णवत् । ससल्यां भ्राष्ट्रमत्स्यै(भीत्यै)व, प्रव्रज्यां
पर्यपालयत् ॥ ६१ ॥ भ्राष्ट्रमृत्युमसौ शुल्वा, दृष्ट्यौ चिरमपालयम् । प्रतं तदुपरोधेनाऽयुना तत् मे न सान्प्रतम् ॥ ६२ ॥ प्रेयसी नागिला
सा मे, तस्याः प्रेयानदं पुनः । न तथा प्रतकष्टं मेऽसहस्राद्विरहो यथा ॥ ६३ ॥ पद्मिनीव हिमपुष्टा, मरालीव मरुस्थिता । यूथभ्रष्टा
कुरङ्गीव, सा मन्ये दैन्य(दुःख)भाक् न किम् ॥ ६४ ॥ यदि प्राप्स्यामि तां मुग्धां, तदा रंस्ये तथा समम् । चिन्तातन्तुभिरेवं स्वं, दृढ-
वान्पुं(णी)नाभवत् ॥ ६५ ॥ भवदेवोऽन्यदाऽष्टधा, निर्ययौ स्वविरान् मुनीन् । सुग्राममाममायातः, तस्यौ देवकुलान्तिके ॥ ६६ ॥
(पाठान्तरे तु-एवं विचिन्त्य सुग्रामं, समेतो द्रव्यलिङ्गसौ । जिनालये पितुः क्षेममपृच्छत् नागिलां मुनिः ॥ ६६ ॥) गन्ध-माल्य-
धरा तत्र, ब्राह्मण्या सममेकया । तार्येकाऽगात् मुनिं तत्राख्यातं वन्दते स्म सा ॥ ६७ ॥ तामपृच्छत् मुनिर्भेद्रेऽनाऽऽर्यवान् रेवती
च सा । जीवन्ती स्तोऽथ साऽवोचत्, मृतौ तौ बह्वभूद् दिनम् ॥ ६८ ॥ पुनराह मुनिस्त्यक्ता, नवोढा तत्सुतेन या । नागिला
भवदेवेन, सा जीवति ? मृताऽयवा ? ॥ ६९ ॥ भवदेवस्त्वमस्यूचे, साधु साधूपलक्षितः । व्यावृत्तरूप-वेपां नोपलक्षयति मामसौ
॥ ७० ॥ विचिन्त्येति तथैतस्य, तावत् चित्तपरीक्षणम् । करोमीति तमाह्वेया, किं कार्यं भोः ! तथा तव ? ॥ ७१ ॥ सोऽवदद् भव-

देवोऽसि, नागिलाजीवितेश्वरः । अपालयमित्कालं, व्रतमग्रजशङ्कया ॥ ७२ ॥ निरङ्कुशो मृते तस्मिन्, पुनस्तां द्रष्टुमागतः । तत् श्रुत्वा
नागिलाऽऽत्मान, ह्यापयामीत्यचिन्तयत् ॥ ७३ ॥ महर्षे ! नागिला साऽहं, सोऽवादीदीदृशी कथम् ? । साऽऽचल्यौ भवतीदृक्षमेव
गात्रमसकृतम् ॥ ७४ ॥ हि(दि)त्वा प्रतिभुवं रत्नत्रयं स्वर्गोपवर्गयोः । मा (मा) सा स्म काकिणीकल्पं, प्रहीरामहर्षिहृतः ॥ ७५ ॥ मा भूर्भेद्यः
स्मरत्त्राणां, नरकावासवेदमनाम् । मा सुश्रु दर्शितं मार्गं, भ्रात्राऽऽप्तेनाऽऽप्तसम्मतम् ॥ ७६ ॥ मयि रागकृतं पापं, गुरोरालोचयाप्रतः ।
मा गजाऽऽरोहणं कृत्वा, खराऽऽरोहस्त्रुहां कुरु ॥ ७७ ॥ इत्यन्वशात् मुनिं यावत्, सा तावद् ब्राह्मणीसुतः । तत्राऽऽगात् पायसं सुक्त्वा,
प्रोचे चैव स्वमातरम् ॥ ७८ ॥ बान्धैवत् पायस मुक्त, धारयाधोऽम्न ! भाजनम् । पुनर्भोक्ष्ये क्षणे तद् द्विर्मुक्त्वा लत्वाऽन्यदक्षिणाम्
॥ ७९ ॥ माताऽऽह वत्स ! मा वादीदेवं निन्दाऽऽस्पद वचः । जुगुप्सनीयं य(त)द् द्रष्टुं, दृष्ट्वाऽप्यर्भ ! न कल्पते ॥ ८० ॥ तत् चास-
मञ्जसं श्रुत्वा, भवदेवोऽप्यदोऽवदत् । मुञ्जानोऽर्भ ! तदुद्धान्तं, कुर्कुरादतिरिच्यसे ॥ ८१ ॥ नागिलाऽऽह त्वमत्येवं, मुने ! वेत्स्याह
सोऽप्यलम् । वेद्मीति तर्हि मां बान्त्वा, किं पुनर्भोक्तुमिच्छसि ? ॥ ८२ ॥ पश्यस्यद्रिं ज्वलन्तं त्वं, न पश्यसि पदोरधः । यत् शिक्षयसि
नाऽऽत्मानं, शिक्षयस्यैवमर्भकम् ॥ ८३ ॥ रसाष्टकृन्मांस-विण्-भून्गात्रायां का रुचिर्मयि ? । तत् त्यक्त्वाऽसुं कदाचारं, सदाचारं गुरुं(रोः)
श्रय ॥ ८४ ॥ धर्मशिक्षार्पणात् न्यस्तः, साध्वि ! साध्नुनाऽध्वनि । निवृत्तोऽसि तपस्तप्ये ह्यालोच्याऽऽगोऽप्रतो गुरोः ॥ ८५ ॥ बन्धून्
पश्यामि साऽयोचन्, किं कार्यमार्य ! तैस्त्व ? । कुरु स्वायं हिते श्रेयः, प्रत्यूह्व्यहृहेति(त)वः ॥ ८६ ॥ स्वच्छाऽऽत्मन् ! गच्छ गुर्वन्ते, त्वा-
(ऽन्वा)दास्येऽहमपि व्रतम् । नत्वाऽर्हता प्रतिकृतीस्त्वतोऽगात् सोऽन्तिके(कम्) गुरोः ॥ ८७ ॥ स्वाऽऽगस्तवालोक्य कालेन, मृत्वाऽसौ शुभ-
मृत्नुता । सौधर्मसौधमध्यास्त, शक्रसामानिकत्वतः ॥ ८८ ॥ इतश्च पुष्कलावल्यां, विजये पुण्डरीकिणी । पुर्येस्त्रि वज्रदत्ताल्यस्तन

पत्नीन्प्रविशन् ॥ ८९ ॥ प्रिया यशोधरा तस्य, तस्याः कुक्षाववातरत् । प्रच्युत्य भवदत्तस्य, जीवः स्वर्गयुपः क्षयात् ॥ ९० ॥ जातो
 मातुष्यदुत्पत्तौ, समुद्रज्ञानदोहदः । स तस्याञ्चक्रिणा सीतानद्याः ज्ञानेन पूरितः ॥ ९१ ॥ सा राक्षी समयेऽसूत, सुतमभुतदर्शनम् । प्राची-
 वाहर्षति गङ्गा, गाक्षेयाज्जमिवामलम् ॥ ९२ ॥ पिता सागरदत्ताख्यां, चक्रेऽन्यादोहदानुगाम् । पयःपानादसौ धानीक्रोडस्थो वधुचे द्रुवत्
 ॥ ९३ ॥ लतासुवस्य कीरादीन्, वसुं शक्नोऽध्यजीगपत् । बर्द्धमानः सुहृद्विञ्च, स रेमे रत्नकन्दुकैः ॥ ९४ ॥ क्रमात् कलाः कलाचार्यो-
 न्तेऽप्रदीदुमधीनिधिः । पावनं चौवनं प्राप, प्रमदाजनमोहनम् ॥ ९५ ॥ पित्रा(तुरा)श्चयोपयेमेऽसौ, कन्याः स्वयंवराऽऽगताः । करेणुकाभिर्द्वन्तीय,
 रेमे ताभिः समं युवा ॥ ९६ ॥ प्रासादस्थोऽन्यदाऽद्राक्षीत्, कुमारो मेरुसन्निभम् । अभ्रमण्डलमाकाशे, दृध्यावेवं च चेतसि ॥ ९७ ॥
 आगमे यादृशो मेरुः, श्रूयतेऽदोऽपि तादृशम् । दृश्यतेऽपश्यदुत्पश्यो, यावदेषोऽनिमेषदृक् ॥ ९८ ॥ तावद् बुद्बुदवद् भ्रष्टं, तद्वञ्चं मरुतां
 भ्रमात् । तत् तथाभूतं वीक्ष्यैप, दृष्वौ धिगू भवचेष्टितम् ॥ ९९ ॥ एवं सर्वेऽध्यमी भावाः, क्षणिकाः संसृतावहो ! । श्रयानि तदसारस्य,
 संसारस्यास्य सारत्वाम् ॥ १०० ॥ इति वैराग्यतोऽपृच्छत्, पितरौ व्रतहेतवे । तावूचतुर्जात ! सर्वं, शोभतेऽवसरे नृणाम् ॥ १०१ ॥
 युवराजो भवान् भूत्वा, भूत्वा भूपः क्रमात् ततः । गृहाण सुकमोग्यः सन्, व्रतं ह्यवसरोचितम् ॥ १०२ ॥ सागरो व्याहृत पूज्यौ !,
 प्रत्याख्याताः धियो मया । इति तन्निर्णयं ज्ञात्वा, त्वमन्येवामनिच्छया ॥ १०३ ॥ सिंहवद् वर्द्धितोत्साहो, चतुराजसुतान्वितः । सोऽ-
 मृतसागराऽऽचार्योपान्ते व्रतमग्निश्रयत् ॥ १०४ ॥ पपाठोत्कण्ठयाऽकुण्ठः, पूर्वाण्यपि चतुर्दश । उत्पेदे चावधिज्ञानमुग्रं तस्य तपस्यतः
 ॥ १०५ ॥ इतश्च विजयेऽत्रैव, वीतशोका महापुटी । राजा पद्मरथस्तस्य, वनमाला प्रियाऽभवत् ॥ १०६ ॥ तच्छुधौ भवदेवस्य,
 जीवश्च्युत्या सुरालयात् । शिवो नाम्ना समुत्पेदे, सन्नरन्यूनलक्षणः ॥ १०७ ॥ राजन्यकन्यास्तारुण्ये, परिणिन्येऽन्यदा पितुः । शासनात्

समं तामी रेमे रम्याऽऽस्पदोपरि ॥ १०८ ॥ अथ तत्र गतोऽन्येद्युर्मासक्षपणपाणम् । चक्रे कामसमृद्धस्य, सागरो गृहिणो गृहे ॥ १०९ ॥
 वसुधाराऽपवत् तत्र, पात्रदानानुभावतः । तदद्भुतं शिवः ध्रुवा, मकलैल्य तमवन्दत ॥ ११० ॥ कृवाञ्जलिपृच्छच्च, भगवंस्त्व वदो-
 नात् । किं ममालयंशुक्लासोऽन्युधेश्चन्द्रोदयादियं ? ॥ १११ ॥ मुनिशोनानुभावेन, ज्ञात्वाऽऽल्यत् प्राग्भवे भवान् । भ्राताऽमीष्टः कनिष्ठोऽ-
 भूद्, षळात् प्रप्राजितो मया ॥ ११२ ॥ सुखवभूतां सौधर्मे भ्रातरो न्रेहत्तयो । नीरागोऽहं तवो जज्ञे, त्वमद्यापि सरायसि ॥ ११३ ॥
 संसारसारतां ध्रुवा, विशेषात् तन्मुनेर्मुलात् । शिवोऽवक् प्राग्भवे पूज्याः !, प्रत्रग्या प्राहिता यथा ॥ ११४ ॥ तथाऽत्रार्थ्यपेनात्याः,
 प्रसायं कुश्लर्षयः ! । परोपकारसार हि, प्रवृत्तिः परमात्मनाम् ॥ ११५ ॥ [युम्मम्] पितरो यावदापृच्छयाऽऽयानि स्वेयनिहर्षयः ! ।
 इत्युक्त्वाऽऽगात् शिवः पार्थे, पित्रोरेवमुवाच च ॥ ११६ ॥ पितरौ ! सागरोपान्ते, संसारसारवा ध्रुवा । तपस्यामहमादात्ये आ(ञ्जा)गादेशः
 प्रदीयताम् ॥ ११७ ॥ तापूचतुर्न चाद्यापि, वरसाऽऽयां दृष्टपूर्विणो । त्वत्कीडालोकं सौख्यं, तत् माऽऽदत्त्वाधुना व्रतम् ॥ ११८ ॥
 यदि भणो भयान् नाल्यानापृच्छय कापि यात्यसि । तत् नकारैकवातूलां, लोलां नौ विद्धि धीनिधे ! ॥ ११९ ॥ ज्ञात्वेति निर्णयं पित्रो-
 ल्यपि श्रीरिलयक् शिवः । शिष्योऽहं सागरस्पर्षेः, सर्वसायचयर्जकः ॥ १२० ॥ स तस्यो मौनमालम्ब्य, तद् हि सर्वार्थसाधकम् ।
 भोजनायाऽऽसितो गहं, रोचते नान्नमिलयक् ॥ १२१ ॥ उद्वेजिताभ्यां पितृभ्यां, दृढधर्माभिधास्तिकः । आकार्योक्तो महात्मन् ! भोः, शिवं
 कारय भोजनम् ॥ १२२ ॥ कुर्वता कार्यमेतन् नः, किं किं नोपकृतं त्वया ? । प्रेमपदेशसुं षड्भोत्पतन्तं रक्ष पक्षिवत् ॥ १२३ ॥ तदाज्ञां
 दृढधर्मोऽपि, स्वीपक्रे शिरसाऽऽत्मनः । प्रभूणां प्रभविष्णूनामादेशो ह्यमृतायते ॥ १२४ ॥ इभ्योऽभ्येत्य शिवाभ्यर्णे, कृत्वा नैपेधिकां-
 (कीं) गृहे(षम्) । प्रविष्टः(रय) प्रविचक्रामेयोपधिकां यथाविधि ॥ १२५ ॥ प्रदाय द्वादशावर्त्तवन्दनं निपसाद् च । मामित्युक्त्वाऽऽनु-

जानीहि, तन्निशम्यानवीत् शिवः ॥ १२६ ॥ साधूनां सागरोपान्ते, दृष्टोऽयं विनयो मया । नायं ममोचित इति, श्रुत्वा श्राद्धोऽभ्यधा-
दिदम् ॥ १२७ ॥ समभावो भवेद् यस्तु, सम्यदृष्टिर्नृपाऽऽत्मज ! । स बन्दनार्हो नैवान्, दोषशङ्काऽर्हदागमे ॥ १२८ ॥ किन्तु त्वां प्रशु-
मायातः, किं त्वयाऽस्त्यालि भोजनम् ? । प्रतानुज्ञां न पितरोऽर्पयन्तीत्यवदत् शिवः ॥ १२९ ॥ विना भोजनमुद्विष्यानुजानन्ति कदाऽ-
प्यमी । इभ्यंपुत्रोऽभ्यधाद् भद्र !, धर्मार्थेऽयमुपक्रमः ॥ १३० ॥ परं शरीरस्माद्दाराधीनं धर्माय कल्पते । तदाहारं गृह्णाण त्वं, स कुमार !
न तद्विना ॥ १३१ ॥ शिवोऽवोचद्विदं सत्यं, शुद्धान्यो नाऽऽप्यते परम् । तेनाहं तत् न गृह्णामि, तत् श्रुत्वेभ्योऽभ्यधादिदम् ॥ १३२ ॥
त्वं गुरुस्तव शिष्योऽहं, शुद्धाऽऽहारं वृवोचितम् । एष सम्पादयिष्यामि, गृह्णाणानुगृह्णाण माम् ॥ १३३ ॥ शिवोऽवक् तर्हि पष्ठेनाऽऽचामा-
म्हेनास्मि पारणम्, करिष्ये स्वीचकारेभ्यः, किं भव्यं ? न किमप्युत ? ॥ १३४ ॥ ततो भावमुनीभूय, तिष्ठन् स्यान्तःपुरे शिवः ।
पष्ठेन द्वादशान्दान्यावाप्त्यैः पारणं व्यधात् ॥ १३५ ॥ दृढधर्मोऽपि तद्धर्मदाढ्यार्थं साधयन् विधिम् । तस्यै सम्पादयन् शुद्धमन्ध-
स्त(न्वोऽन्तेऽ)स्य क्रियापटुः ॥ १३६ ॥ तथाऽप्यनुज्ञां पिष्टभ्यो, व्रतार्थं नाऽऽप्रवन् शिवः । मृत्वा समाधिना विद्युन्माल्येपोऽभूत् सुरप्रणीः
॥ १३७ ॥ तस्य सामानिकेन्द्रस्य, ब्रह्मेन्द्रस्य समा द्युतिः । पुराऽऽसीदधुनाऽऽसन्नच्यवनश्वेदशी पुनः ॥ १३८ ॥ अतो दिनात् संसर्गमेऽहि
च्युत्वाऽत्र पुरे हस्तौ । ऋषभस्याऽऽत्मजो भावी, जम्बूनाम्नाऽन्त(न्य)केवली ॥ १३९ ॥ इति श्रुत्वा प्रभुं नत्वा, विद्युन्माली गतोऽन्ति-
क(द्वि)म् । प्रसन्नोऽप्यनुःपव्यस्तस्यापृच्छन्न्रिदं मुनिम् ॥ १४० ॥ भगवन् ! भविता विद्युन्मालिना कापि सङ्गमः ? । इतोऽस्माकं विद्युक्तानां,
किं न वेत्याह केवली ॥ १४१ ॥ समुद्रप्रिय-समुद्र-कुबेर-सागराह्वयाः । इभ्याः पुरेऽत्र चत्वारस्तेषां पुत्र्यो भविष्यथ ॥ १४२ ॥
पुनस्तत्रामुना विद्युन्मालिना सह सङ्गमः । भावीभ्यसूनेवोऽप्युष्य, मनुष्यत्वमुपेयुषः ॥ १४३ ॥ इतश्च श्रेणिको राजा, राज्यं राजगृहे

कथार्णवा-
ङ्गायां घृत्तो
पञ्चमवि-
श्रामे वृती-
योऽशः ।
चरमकेव-
लिजम्बुमु-
निवर्णेनम् ।

॥ १६७ ॥

पुरे । राजेवापाल्यत् प्रीतिपात्रं चक्षुष्मतां सताम् ॥ १४४ ॥ तस्य श्रेष्ठिशिरोरत्नं, समारत्नं श्रियां प(प्रियाऽऽस्स-)दम् । आसीद् ऋषभ-
 दत्ताख्यः, श्रेष्ठिश्रेष्ठो महाऽऽस्तिकः ॥ १४५ ॥ सद्धर्मचारिणी धर्मधारिणी तस्य धारिणी । वाक्सुधासारणी जज्ञे, प्रेमनिर्झरणी प्रिया
 ॥ १४६ ॥ नल-मांसवदन्योन्यं, तयोः प्रेमानुविद्धयोः । कालः सुतमयो वाल्महृद्दधर्माधिष्ठिताऽऽत्मनोः ॥ १४७ ॥ अन्येद्युर्धारिणी
 दद्यावन्पत्याधियाधिता । हा ! धिद् मे निष्कलं जन्मावकेशीव निराश्रयम् ॥ १४८ ॥ प्रिये ! किं विधुराऽसीति, पत्या पृष्टाऽऽह
 धारिणी । चिन्तामसन्ततिभवां, तन्मनःशल्यदोहदाम् ॥ १४९ ॥ श्रेष्ठी तद्दुःखमोक्षार्थं, प्राह यावो मनस्विनि ! । रन्तुं वैभारशैलेऽद्य,
 पत्न्यपि प्रत्यपद्यत ॥ १५० ॥ दम्पती अचिरूढौ तौ, योजिताश्चमथो रथम् । स्थानानि तानि तान्यसौ, दर्शयन् श्रेष्ठ्यगाद् गिरिम्
 ॥ १५१ ॥ रथादुत्तेरुरथाऽऽदाय पत्नीं सं पाणिना । गिरिमारोपयामास, तांस्तान् प्रदर्शयन् द्रुमान् ॥ १५२ ॥ सिद्धपुत्रं यशोमित्रं,
 पश्यतस्तौ पुरस्सरं । तन्मनःकल्पनाकल्पं, श्राद्धं वन्धुमिवागतम् ॥ १५३ ॥ श्रेष्ठी पप्रच्छ तं साधर्मिक ! क प्रस्थितो भवान् ? ।
 सोऽप्याख्यत् समवस्तुतः, शिष्योऽत्राऽन्त्याहृतो वने ॥ १५४ ॥ पञ्चमो गणभृत् सुधर्माख्योऽहं तं विवन्दिपुः । चलितोऽसि त्वरध्वं
 चेदस्ति वोऽपि विवन्दिपः ॥ १५५ ॥ ओमित्युक्त्वा दम्पती तौ, चेलुस्ते त्रयोऽप्यथ । दत्त्वा वन्दनकं तस्थुः, सुधर्मस्वामिनः पुरः
 ॥ १५६ ॥ निपीय ऋणाञ्जलिभिर्गणभृद्देशनामृतम् । पप्रच्छावसरे सिद्धपुत्रः सन्देहमात्मनः ॥ १५७ ॥ स्वामिन् ! यदाख्यया
 ख्यतो, जम्बूद्वीपोऽयमादिमः । सा जन्मूः कीदृशीत्याख्यत्, सुधर्मोऽपीदमुत्तरम् ॥ १५८ ॥ जालरत्नमयी साऽस्ति, मान-वर्णेन चेदृशी ।
 इत्युकेऽत्रान्तरेऽष्टच्छद्, धारिणी गणधारिणम् ॥ १५९ ॥ भगवन् ! भविता सूनुः, किं कदाऽप्ययवा न मे ? । सिद्धपुत्रोऽवदत्
 नैतान् सावद्यं प्रष्टुमर्हसि ॥ १६० ॥ अहमेव निमित्तज्ञो, जिनपादोपदेशतः । किन्तु त्वां कथयिष्यामि, तदाकर्णय धार्मिकि ! ॥ १६१ ॥

यदपुर्म(मी)नसाधारः, शिलोत्सङ्गे निपेदिवान् । पृष्टोऽधृष्यः सुधर्माब्जो, भगवानरिदुर्जयः ॥ १६२ ॥ तद् यदा द्रव्यसि स्वप्ने, सिंहं
सिंहोपमः सुतः । भावी तदैव वैवहाः, कथयन्नसि ते सुपम् ॥ १६३ ॥ यत् त्वयाऽष्टच्छि जम्बूद्विचारावसरे मुनिः । तद् भावी
वैऽचित् तद् जम्बूनाम्ना ल्यातोऽद्भुतः सुतः ॥ १६४ ॥ धारिणी चाऽऽल्यदाचामान्नामष्टोत्तरं शतम् । जम्बूदैवतमुद्दिश्य, करिल्ये
तर्हि धार्मिक ! ॥ १६५ ॥ ततो नत्वा सुधर्माणं, विविशुल्ले त्रयः पुरम् । धारिणी-ऋषभौ पुत्राऽऽशया कालं व्यतीयतुः ॥ १६६ ॥
अन्येयुर्धारिणी स्वप्नेऽद्वयं सिंहं न्यभालयत् । पत्युराल्यच्च सोऽप्युचे, नान्यथा सिद्धपुत्रगीः ॥ १६७ ॥ प्रत्ययेनामुना पत्नि !, भावी
जम्बूवाहयः सुतः । विद्युन्माली सुरञ्ज्युत्वोत्पेदे तदुदरे तदा ॥ १६८ ॥ दोहदो देवपूजादाबुत्पेदेऽस्याः सुगर्भवः । निरिलं तमपूरिष्ट,
धनी पनयनव्ययात् ॥ १६९ ॥ साधिकेनवभिर्मासैर्व्यतीतेरनया सुतः । प्रसूतो देवताऽऽकारः, स्फारत्सन्धेय सन्मणिः ॥ १७० ॥
ईयुरश्वतपात्राणि, नेदुस्तूर्याणि तद्गृहे । जगुर्गीवानि नचतुर्दत्तहस्ताः कुलस्त्रियः ॥ १७१ ॥ पितृभ्यां परमप्रीत्या, जम्बूनामास्य निर्ममे ।
पित्रद्वयः स वधुचे, मेरुत्सङ्गे सुरदुवत् ॥ १७२ ॥ पिप्रिये मन्मनोह्यैस्तस्यां ह्यिचलनैः पिता । तथा यथा सुयाजानमप्रात्मानममन्यत
॥ १७३ ॥ कलाचार्यसाध्विमात्रीकृत्यैवोऽपात् कलाभृतम् । पावनं चाऽऽप वारुण्यं, तरुणीजनवह्मम् ॥ १७४ ॥ समुद्रप्रिय-समुद्र-
दत्त-सागरदत्तकाः । कुवेरदत्त इत्याद्याश्चत्वारोऽत्र पुरेऽभवन् ॥ १७५ ॥ पद्मावती-कनकमाला-विनयश्री-धनश्रियः । तेषां पत्न्यः
क्रमादेताश्चत्स्रोऽपि हि जज्ञिरे ॥ १७६ ॥ कुशाबुत्पेदिरे तासां, विद्युन्मालिसुरप्रियाः । च्युत्वाऽऽपुपः क्षयादेभिर्नामभिर्विधुतास्तथा
॥ १७७ ॥ समुद्रश्रीश्च पद्मश्रीः, पद्मसेना तथाऽपरा । तुर्या कनकसेनेति, कन्यकात्वेन जज्ञिरे ॥ १७८ ॥ तथा कुवेरसेनस्य,
पत्नी कनकवत्यभूत् । श्रेष्ठिश्रवणदत्तस्य, श्रीपेणाऽऽख्या पुतः प्रिया ॥ १७९ ॥ श्रेष्ठिनो वसुपेणस्य, जज्ञे हरिमती प्रिया । वसुपा-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ-
योऽद्यः ।

चरमकेव-
लिजम्बूमु-
निवर्णनम् ।

॥ १६८ ॥

लितनाभोऽभूत्, जयसेनेति गेहिनी ॥ १८० ॥ नभःसेनाऽपरा कनकश्रीः कनकवत्यपि । जयश्रीश्चाऽऽख्यया ख्यातास्तेषां पुत्र्यो-
 ऽभवन् क्रमात् ॥ १८१ ॥ श्रेष्ठिनोऽष्टावपीलेवं, ते राजगृहवासिनः । प्रार्थनां(यां)चतुर्ऋषभं, स्वकन्योद्वाहहेतवे ॥ १८२ ॥ कलाब्धि-
 पारट्ठर्यः, श्रेष्ठिनष्टापि नः सुताः । सन्ति तासां सुतो जम्बूकुमारस्ते वरो वरः ॥ १८३ ॥ कुल-शील-वयो-रूपादयो वरगुणाः समे ।
 त्वत्सूनावेव सन्वन्धं, तदस्माभिः समं कुरु ॥ १८४ ॥ प्रागेव स सुतोद्वाहोसुकलैः प्रार्थितः पुनः । पिपासुः प्रातपीयूष इव सर्वममन्यत
 ॥ १८५ ॥ वयं जम्बूकुमाराय, दत्ताः स्म इति कन्यकाः । धन्यमन्या दधुः प्रेम, योग्ययोग्या(गा)भियोगतः ॥ १८६ ॥ अत्रात्तरे
 सुधर्माख्यो, गणभृत् समवासरत् । तदागमं जनश्रुत्या, शुश्राव शावकाऽऽर्षभिः ॥ १८७ ॥ अधिकरुह रथं जम्बूकुमारोऽगात्
 तदन्तिकम् । नत्याऽऽसीनः सुधादेरया, देशनामरुणोद् गुरोः ॥ १८८ ॥ श्रुत्वा तां देशनां जम्बूः, संवैकतरङ्गितः । प्रोचे कृताञ्जलिः
 पूज्यैः, श्वेयमत्रैव तावता ॥ १८९ ॥ आपृच्छय पितरावेमि, यावद् व्रतकृते द्रुतम् । ते यथासुखमित्यूचुर्ववले सोऽथ सद्यनि ॥ १९० ॥
 रथ्यामपश्यदायतनरेभाश्च-र्याकुलाम् । प्रवेष्टुं शक्नुवन्नासाविति दृश्यौ स्वचेतसि ॥ १९१ ॥ तत्रावस्थापिताः पूज्याः, कालक्षेपोऽथ मे
 पुनः । तद् गच्छाम्यन्यमार्गेण, ततोऽगादन्यगोपुरम् ॥ १९२ ॥ तत्र वप्रोपरि यन्नगोलका दृपदां शिलाः । सञ्जिताः सन्ति तान् दृष्ट्वाऽऽ-
 र्पभिश्चेदमचिन्तयत् ॥ १९३ ॥ अलिन् को याति सन्देहोऽपन्ने (हाऽऽपन्ने) ऽध्वन्यधुना ततः (-ऽऽत्मनः) । प्रत्यावृत्त्य गुरोः सेयां, कुर्वे
 व्यावृत्तवानिति ॥ १९४ ॥ यावज्जीवं ब्रह्मचर्याभिग्रहत्स्वदनुग्रहात् । ममास्तु गुरवोऽप्युजुर्मान्व्यं भद्राप्रमादिना ॥ १९५ ॥ ततो नत्वा
 गुरून् गेहमेत्याऽऽख्यत् पितरावसौ । पूज्याः ! श्रुतो मया धर्मः, कर्मच्छेद्यन्तिके गुरोः ॥ १९६ ॥ संसारसारवा ज्ञाताऽनुजानीत व्रताय
 माम् । अकस्माद् वप्रपातामं, तत् श्रुत्वा तौ तमूचतुः ॥ १९७ ॥ वत्साभूद् ज्ञातमावाभ्यां, यद् द्रक्ष्यामो वधूसुखम् । तथा पौत्रमुलं

चापि, कुलोन्नतिनियन्त्रणम् ॥ १९८ ॥ तद् भोगानयुता सुहृद्, यौक्ते नोचितं व्रतम् । त्वं निर्बन्धपरोऽप्येतत्, कुर्वाप्रह्ववेशेन नः ॥ १९९ ॥
 कुठ पाणिगृहीता(ती)स्ताः, श्रेष्ठिनामष्ट कन्यकाः । याचामहे पितृभक्त !, सेच्छयाऽनु व्रतं चरेः ॥ २०० ॥ पूज्याः ' भवत्विदं किन्तु, वार्यो नाहं
 ततो व्रतात् । ततः श्रेष्ठ्याऽकन्यानां, पितृणामिदमवधीत् ॥ २०१ ॥ भो भो ! जम्बूवृक्षाऽऽदानं, सद्य एव करिष्यति । कथयिष्यथ नोक्तं
 प्राग्, मा पश्चात्तापमाप्नुव ॥ २०२ ॥ किं कर्तव्यतया मूढाल् एकीभूय वन्द्युवत् । पर्यालोचं मिथश्चक्रुः, श्रेष्ठिनोऽपि सप्रियाः ॥ २०३ ॥
 ततस्तेषां कुमार्यस्तं, विद्यायाऽऽलोचगोचरम् । इत्युचुः स्वल्पितृणा, प्रगल्भं पण्डितं वचः ॥ २०४ ॥ ततोऽस्माकं चरो जम्बूः, परो नात्रेति
 निर्णयः । गार्हस्थ्यं वा व्रतं वाऽसौ, यत् कुर्यात् तत् मतं हि नः ॥ २०५ ॥ तैर्मिलित्वर्पभायोक्तं, कन्यातातैः सुतोदितम् । दैवज्ञैर्दक्षितं
 लभं, तरिनात् सप्तमे दिने ॥ २०६ ॥ विवाहार्हाः क्रियाः प्रादुर्भवूर्भवनद्वये । कुमारो वर्णके क्षिप्तः, कुमार्यश्च पृथक् पृथक् ॥ २०७ ॥
 एकस्मिन् मण्डपेऽष्टायुद्वाहितस्तेन कन्यकाः । सन्मङ्गल-कुलाचारविधिना परमर्द्धिभिः ॥ २०८ ॥ तद्वधू-वरयोस्तन, यद् यौतक-
 पदेऽभवत् । स्वर्णादि तेन सौवर्णगिरितुल्यो भवेद् गिरिः ॥ २०९ ॥ नवोढामिः सह स्त्रीभिर्गायद्घवलमङ्गलम् । अन्धाऽऽरूढो घृतच्छनः,
 स्वसद्याऽऽसददार्यभिः ॥ २१० ॥ आदौ वयन्ते देवाधिदेवं स्तुलदेवताम् । वासवेशमाविशद् जम्बूः, कृतकङ्कणमोक्षणः ॥ २११ ॥
 तत्राष्टाभिः सह स्त्रीभिः, स तस्मै ब्रह्मचर्यमृत् । पितृभ्यां पूजितः प्रीला, जम्बूद्वीपपतिलदा ॥ २१२ ॥ इतश्च भरतेऽग्रामूढुपविन्ध्या-
 चळं महत् । पुं जयपुरं नाम्ना, तत्र विन्ध्याभिधो नृपः ॥ २१३ ॥ तस्याभूतां सुतौ राज्ञो, नाम्नेमौ प्रभव-प्रभू । प्रभवे सत्यपि
 ज्येष्ठेऽदाद् राण्य प्रभवे प्रभुः ॥ २१४ ॥ निर्येयौ प्रभवो मानाद्, विन्ध्याद्रिविपमावनी । सन्निवेशं निवेश्यास्यात्, चौर्यघृत्स्या
 जिजीव च ॥ २१५ ॥ अन्येद्युस्तथैरुष्ण, जम्बूद्वाहक्रिया श्रियः । शतपद्ममितैश्चो(चौ)रैः, प्रभवः प्राचलत् ततः ॥ २१६ ॥ तालोद्-

कथार्णवा-
 द्वायो वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे तृती-
 योऽयः ।
 चरमकेव-
 लिजम्बूमु-
 निवर्णनम् ।

॥ १६९ ॥

घाटिन्यप(घ)स्वापिनीविद्याभ्यां महाबली । विवेक वासवेशमान्तः, प्रभवो द्युरार्यभेः ॥ २१७ ॥ तत्राप(घ)स्वापिनीविद्याबलाद्
जामतमप्यलम् । निरिलं तल्परीवारं, विना जम्बूसस्युपत् ॥ २१८ ॥ तेषां निद्रायमाणानां, वृणामामरणादिभ्रम् । लुण्टाकेषु च लुण्टत्सु,
न पुक्षोभाऽऽर्षमिर्मनाम् ॥ २१९ ॥ ऊचे च मा ख लुण्टाकाः !, सृशतैनं निमन्त्रितम् । जनं शयानं विखलं, जागरुहोऽस्मि यामिकः
॥२२०॥ तद्वाचा लब्धपपुपश्चित्राऽऽलेख्या इवाभवत् । दस्यवोऽत्रान्वरेऽपश्यत्, प्रभवो वृषभाऽऽत्मजम् ॥२२१॥ दस्युराहाऽऽर्षभं भो !
मां, विद्धि विन्ध्यनृपाऽऽत्मजम् । तरुणं प्रभवं नाम, तव सख्यमुपेयुषम् ॥ २२२ ॥ स्तम्भिर्नी मोक्षणीं वियां, ममार्यं महाशय ! ।
अपस्वाप(पि)निकीन्तालोवृघाटिन्यौ तेऽर्षयाम्यहम् ॥२२३॥ जम्बूः प्राह प्रियास्यक्का(क्त्वा), नवोडाः प्रभव ! प्रगे । न कार्यं विद्य-
याऽऽदाये, दीक्षां देहेऽपि निःसृहः ॥ २२४ ॥ इदानीमप्यहं भावयतीमूय स्थितोऽस्मि भोः ! । तेनापस्वापिनी नेयं, प्रभव ! प्राभवत्
मयि ॥ २२५ ॥ ततोऽपस्वापिनीं लक्ष्या, प्रणन्याऽऽर्षभिमग्यधात् । कृताञ्जलिपुटः पाटपटः पाटपटप्रणीः ॥ २२६ ॥ इत्याभिः सह
सुभ्रुभिर्गुणवा मोगान् भयान् पुनः । सुकृभोग्यो प्रती भूयात्, खील्रं दुर्लभं भवे ॥ २२७ ॥ जम्बूः प्राह सुतं वैपयिकं सर्पपतोऽ-
प्यु । दुःखं मेरूपनं मधुविन्द्रास्वादिमनुष्यवत् ॥२२८॥ तथाहि पुरुषः कश्चिद्, देशाद् देशान्तरं प्रजान् । सार्थेनाविश्वदत्वीमदत्साट-
परोत्कटम् ॥२२९॥ चो(चौ)रथाट्यपत्तु सार्थे, जना नेशुर्दिशोदिशम् । व्याघ्रीपातादिव मृगाः, सोऽप्यरण्यमगात् पुमान् ॥२३०॥ तत्राल
कान्दिशीकस्य, वृष्टेऽथायत सिन्धुरः । आम्मातताम्रताग्रास्यः, क्रोधान्योऽय मरोत्कटः (-ऽमूद् धरोदुरः) ॥ २३१ ॥ तस्मात्ते गच्छतः
वृष्टे, स करी करशीकरैः । जपान मारयिव्यामि, याहीति कथयन्निव ॥ २३२ ॥ उत्पत्तु कन्दुक इय, पतन्नेप भयाद् सुवि । प्रातः
प्रायो गजेनाऽऽपदयटं वृणगाहम् ॥२३३॥ करी प्राणहरोऽयश्यमित्सात्मानं स रक्षितुम् । शम्पापातं व्यधात् तत्र, जीवितारा हि दुरलजा

॥ २३४ ॥ वटोऽऽवटवटेऽस्त्येकस्तस्यैकपाद आया(व)तः । कूपान्तः स पतत्राप, देवात् तत्पादमन्तरा ॥ २३५ ॥ पाण्यंहिदृढवन्धेनास्थात्
पादं तं विलम्ब्य सः । करेणाशानुवन् दन्त्यादातुं परपशो तच्छिरः ॥ २३६ ॥ दत्तदष्टिरघोऽद्राक्षीत्, स नरोऽजगरं गुरुम् । तत्पात-
भक्ष्यपाताऽऽशाव्यात्ताऽऽस्यं यान्यकूपयत् ॥ २३७ ॥ चतुरोऽर्हीश्वतुर्विंशु, करालान् दष्टुमुद्यतान् । ददर्शे रफारफूत्कारप्रारब्धमनीक्रियान्
॥ २३८ ॥ पटयदिति चक्रणौ, ददर्शोऽऽस्तू सितसितौ । क्रकचाकुञ्चितैर्दन्तैस्तत्पादकृन्तनोद्यतैः ॥ २३९ ॥ तं गजोऽनायुवन् क्रोधी,
वटदासामकम्पयत् । तत्स्या मध्यण्डमुत्सृज्योद्दिङ्घिरे मधुमक्षिकाः ॥ २४० ॥ स ताभिस्तीक्ष्णतुण्डाग्रैर्दश्यमानो भृशं तदा । कृतपक्ष
इयालस्त्युत्पक्षाभिर्निर्गमोत्सुकः ॥ २४१ ॥ मधुचिन्दुः पपातास्य, वटस्थमधुकोशतः । भालादास्ये तदास्वादावसौ मेने महत् सुतम्
॥ २४२ ॥ प्राह्वाऽऽर्षभिः सखेऽमुष्यैषा दृष्टान्तस्य भायना । यः पुमान् स हि संसारी, याऽटवी सा तु संसृतिः ॥ २४३ ॥ यो गजः
स यमो यत्तु, शूषः स मर्त्यजन्म भोः ! । योऽजगरः स नरको, येऽह्यस्ते क्रुधादयः ॥ २४४ ॥ वटपादो यस्तदङ्गबायुराखू पक्षी
सितासितौ । मक्षिकाः व्याधयो मधुचिन्दुर्बुधैर्पयिकं सुखम् ॥ २४५ ॥ देवो विद्याधरो वाऽथ, यदि कश्चित् समुद्धरेत् । स इच्छेत् किं
न वा मित्र ! ? , चौरोऽयत् वाढमिच्छति ॥ २४६ ॥ तर्हि कूपोपमात् संसारतो नित्तारके मम । तिष्ठामि तत्र ममः किं, विद्यमाने सुध-
र्मणि ? ॥ २४७ ॥ प्रमवो व्याहरद् जम्बूः ! माता-पितृनिमाः प्रियाः । कथं लक्ष्यसि ? दक्षोऽसि, प्रेमगङ्गरितान्तरान् ॥ २४८ ॥ प्राह
जम्बूः सखेऽमुष्मिन्, भवे दन्धुरवग्धुताम् । निर्वन्धो याति कुबेरदत्तोऽत्र यत् कुबेरसेनाऽभूत्, मथुरायां
पुरा पुरि । कापिका साऽऽद्यगर्भेण, वैचेभ्यो दर्शिताऽक्षया ॥ २५० ॥ ज्ञात्वाऽस्या नीरजो नाहीं, वैरुको हेतुरत्तिलः । अपत्यद्वयमुत्पन्नं,
गर्भेऽस्यास्तत् महद्यथा ॥ २५१ ॥ पातयाम्यौपधैर्गर्भं, दुःखदं तेऽम्बयोदिता । साऽऽह स्वस्यस्तु गर्भोय, सद्विष्ये क्लेशमप्यदः

॥ २५२ ॥ ततो गर्भावधि छेशं, सहित्वा सा पणाङ्गना । समयेऽजीजनद् युग्मं, पुत्रिका-पुत्रलक्षणम् ॥ २५३ ॥ कुवेरसेना मात्रोक्ता,
 त्याजयेद् पुरीपवत् । यौवनाजीववेश्यानां ह्यपत्यं यौवनापहम् ॥ २५४ ॥ साऽऽह युग्ममिदं मातृदंशाहं पालयाम्यहम् । निर्वन्धात्
 सा ततः स्नानदानार्थैस्तद्(निर्वन्धात् स्नानदानार्थैस्तदपत्यम-) पोषयत् ॥ २५५ ॥ एकादशाहै सम्प्राप्तेऽपत्याहुल्योन्यर्थात् प्रसूः ।
 कुवेरदत्ता-कुवेरदत्ताख्ये मुद्रिके उभे ॥ २५६ ॥ ततो विधाय मञ्जूपां, शृत्वा रत्नैस्तदन्तरे । प्रक्षिप्य धालौ कालिन्ध्यां, वेश्या
 प्रायाहयद् जले ॥ २५७ ॥ दत्त्वा वाष्पाञ्जलिं प्रत्यावृत्ता वेश्याऽप्यपत्ययोः । पेटा सूर्यपुरद्वारे, ह्रवमानाऽऽगमत् प्रगे ॥ २५८ ॥
 दृष्टोभाभ्यां महेभ्याभ्यां, पेटामुद्घाट्य तद् द्रव्यम् । विभज्योपात्तमेकेन पुत्रोऽन्येन च पुत्रिका ॥ २५९ ॥ तद्गृहे तदवर्द्धित, रक्ष्यमाणं
 निधानवत् । वर्द्धमानं क्रमाद् जज्ञे, तद् युग्मं यौवनोन्मुत्तम् ॥ २६० ॥ कुवेरदत्ता-कुवेरदत्तौ मुद्राक्षरेक्षणत् । नाम्ना ख्यातौ
 जगृह्णुस्तौ कलं स्वकुलोचिताम् ॥ २६१ ॥ अनुरुपाविमावेवान्योन्यमित्यनयोर्द्वयोः । विवाहोऽहि शुभेऽकारीभ्याभ्यां ताभ्यां विधेर्व-
 शात् ॥ २६२ ॥ पुं-स्त्रीव्यवहृतिज्ञे, घृतक्रीडान्मेऽन्यदा । सख्या कुवेरदत्ताया, हस्ते न्यस्ता धवोर्मिका ॥ २६३ ॥ कुवेरदत्ता
 तां मुद्रां, करस्थां वीक्ष्य चाऽऽत्मनः । ददर्श मुद्रासादृश्यं, पर्यस्यन्ती मुहुर्मुहुः ॥ २६४ ॥ दध्यौ वर्णेन मानेनाऽऽकृत्वा नामाक्षरेण
 च । अनयोर्मुद्रयोर्वाढं, सादृश्यं दृश्यते कियत् ! ॥ २६५ ॥ शिल्पिनैकेन घटिते, वैकदेशोद्भवे इमे । यथाऽसुहरतोऽन्योन्यं, तथा-
 ऽऽवामपि पुं-स्त्रियौ ॥ २६६ ॥ तदावां युग्मने भ्रातृ-भगिन्यौ निर्विशेषतः । पितृभ्यामावयोर्योगोऽकारि धिग् दैवचेष्टितम् ॥ २६७ ॥
 तत् मेऽस्मिन् पतिधीः पत्नीधीरस्यापि न युज्यते । विचिन्त्य चेतसा सेति, पत्युत्पार्षदूर्भिके ॥ २६८ ॥ मुद्रे कुवेरदत्तोऽपि, परिधाय
 द्वयोस्तयोः । सादृश्यं चाऽऽत्मनो वीक्ष्य, विपसादाधिकं हृदि ॥ २६९ ॥ अपृच्छत् (दत्त्रिमः) कृत्रिमः पुत्रो, मातृस्तेऽस्मि ? किमौ-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
योंऽशः ।

चरमकेव-
लिजम्बुसु-
निवर्णनम् ।

॥ १७१ ॥

रतः ? । तेनेत्यम्बाऽऽप्रहात् वृष्टा, सर्वमाल्यद् यथातथम् ॥ २७० ॥ अकृत्यं कारितो मातर्जानिन्याऽहं कथं त्यया ? । साऽऽहागुरुप-
सन्वग्धामायादेय कृतं ह्यदः ॥ २७१ ॥ स्वभाग्यभाजिनी साऽम्बा, तत्याजाऽऽयां प्रसूर्यया । धन्यो न मृत्यवे पापात्मनोर्योऽम्भूत्
नदीरव्यः ॥ २७२ ॥ इति चिन्ताचिन्ताचिन्तं वीक्ष्याऽऽह तं प्रसूः । वीबाह एव ते जातोऽकृत्यं पुं-स्त्रीभवं ननु (तु) ॥ २७३ ॥
कुमारत्वं कुमारी तामयाप्युक्त्वा कथां त्यज । वेशान्तरादागतत्वं, परिणीयाः परं कनीम् ॥ २७४ ॥ ओमिति कुबेरदत्तः,
प्रोच्याग्यापुरतस्तवः । गत्या कुबेरदत्तायै, सर्वमाल्यद् यथास्थितम् ॥ २७५ ॥ आहाऽऽयां कारितौ कर्म, पितृभ्यां ह्य ! धिगी-
दृशम् । ह्यसाऽस्तवः परं ह्यैरं, चरेः पितृगृहं व्रज ॥ २७६ ॥ स पण्यमाण्डमादाय, जगाम मथुरापुरि । वाणिज्यकलयाऽत्यर्थमर्थसार्ध-
मयार्जयत् ॥ २७७ ॥ कुबेरसेनां तन्नाम्नां, इत्या व्रविणमीप्सितम् । कुबेरदत्तः स्वां पत्नीं, चक्रे चाजीजनत् सुतम् ॥ २७८ ॥ अथो
कुबेरदत्ताऽपि, भुक्त्वाऽम्बाऽऽस्यात् कथां तथा । प्रात्राजीदुप्रवैराग्याद्, रहः सङ्गोप्य मुद्रिकाम् ॥ २७९ ॥ विहरन्ती प्रवर्तिन्यादेशादेपा
तपन्विनी । आससादावधिज्ञानं, पुण्यमुप्रतपस्सरोः ॥ २८० ॥ ततः कुबेरदत्तं स्वहानादेनं ददर्श सा । मुञ्चानं मातरं पापपङ्काविलक-
लेवरम् ॥ २८१ ॥ तत्तत्प्रतिबोधार्थं, तनाऽऽगात् संयतीयुता । यथाचे कुबेरसेनां, साऽऽर्योपाश्रयभूमिकाम् ॥ २८२ ॥ साध्वी
प्रणम्य सेनाऽपि, प्राहाहं गणिकाऽभवम् । अधुनैकमर्तु(पति)त्वेन, कुलस्त्रीचेप एप मे ॥ २८३ ॥ आसन्नोपाश्रये तिष्ठ, भगवत्यार्थिके !
मम । तथेति दर्शितायां सा, वसताथवसत् सुरम् ॥ २८४ ॥ तस्या लुठन्तं पादाभे, सा स्वार्भममुचद् भुवि । यथा तथा परो बोध्य
इति तं सोदलापयत् ॥ २८५ ॥ द्रावा पुत्रोऽसि द्रावृन्व्यः, पितृव्यः पौत्रे(त्रो) देवैरः । यस्तातस्ते स मे द्राता, पिता पितामहः पतिः
॥ २८६ ॥ श्वसुरश्च मुंते या च, माता ते सा मम प्रसूः । पितामही वैधुः श्वश्रुः सैपत्नी द्रावृपृन्व्यपि ॥ २८७ ॥ कुबेरदत्तस्तत् श्रुत्वो-

ऋषिमण्ड-
उप्रकरणे

॥ १७१ ॥

दुष्टुप्यमाणं मुहुर्मुहुः । ग्राह्याऽऽर्ये ! किमसम्बद्धं, भापसे ? साऽप्यदोऽवदत् ॥ २८८ ॥ भ्राता ममैकमाहृतत्वात्, पत्युः सुतत्वतः सुतः ।
भ्रातृव्यो भ्रातृपुत्रत्वात्, पितृव्यः पितृवन्धुतः ॥ २८९ ॥ पौत्रैः सपत्नीयैत्रत्वाद्, देवैरः पतिभ्रातृतः । ततः स मम भ्रातृकमाहृत्वेन
पिताऽपि सः ॥ २९० ॥ मातृपतित्वात् पितृव्यतात्त्वाच्च पितामहः । मत्पाणिग्रहणाद् भर्ता, भ्रमसुरो देवृषितृतः ॥ २९१ ॥ पुत्रः स-
पत्नीपुत्रत्वाद्, याऽन्वाऽस्यार्म्वा गमापि सा । पितामह्यपि पितृव्यमाहृत्वेन तथा वैधुः ॥ २९२ ॥ सपत्नीसुतपत्नीत्वात्, भ्रमश्रुश्च पतिमाहृतः ।
सैपत्नी पतिपत्नीत्वाद्, भ्रातृदं तद्विप्रयात्वतः ॥ २९३ ॥ [पञ्चभिः सम्बन्धः] इत्यष्टादशधाऽऽदर्शय, स्वस्य सम्बन्धमार्यिका । मुद्रां कुबेर-
दत्तायादर्शयद् विस्मिताय ताम् ॥ २९४ ॥ तद्दर्शनेन सञ्जातप्रत्ययोऽसौ महामनाः । प्रव्रज्य च तपस्तप्त्वा, मृत्वाऽभूत् स (स्वः-)
सुखोन्मुखः ॥ २९५ ॥ वेद्या कुबेरसेनाऽपि, शिक्षाय श्राविकाव्रतम् । आर्योऽपि कृतकार्योऽगात्, प्रयत्तिन्यन्तिके पुनः ॥ २९६ ॥
प्रभवैवं मुघा प्राणी, कर्मणा वध्यते खलु । तत्त्वतः श्रमणो वन्धुत्वे नान्नैव वन्धवः ॥ २९७ ॥ प्रभवोऽवक् पुनः पुत्रमुत्पाद्य प्रव्रज(जिः)
सखे ! । अपुत्रस्तु पुमान् न स्यात्, स्वःस्त्रीनाब्जमृद्गतम् ॥ २९८ ॥ जन्वूः ग्राह मुघा मोहः, पितृतारणकारणम् । पुत्रेषु यत् महेश्व(स)र-
दचस्तत्र निदर्शनम् ॥ २९९ ॥ तथा हि तामलिह्याल्पपुर्यां श्रेष्ठ्यभवत् पुरा । नाम्ना महेश्वरदत्तः, समुद्र-चहुलाऽऽत्मजः ॥ ३०० ॥ लोभा-
भिभूतस्तत्रातः, प्रभूताऽऽरम्भसम्भवः । मृत्वा तत्रैव देशेऽभूत्, सैरिभो ही ! (हा !) भवो(वि)द्भवः ॥ ३०१ ॥ तद्(वाऽऽ)स्तिचहुला मृत्वा,
चहुलाऽप्यभवत् शुनी । गाङ्गिलाऽऽख्या महेश्वरदत्तस्याऽऽस्ते प्रिया प्रिया ॥ ३०२ ॥ गृह(रहः)स्थैककिनी रेमे, समं जारेण साऽसती ।
स्त्रीणामेककिनीनां हि, कामामिर्वा(-मोऽङ्गे घा-)
घतेऽधिकम् ॥ ३०३ ॥ रममाणां प्रियां भर्ता, जारेण सममन्यदा । अन्यद्वारगतोऽकस्माद् दद-
शाहो हि पच्यते ॥ ३०४ ॥ तौ स्रस्तकुन्तलौ व्रस्तनेत्रौ कम्पवपुर्लतौ । सोऽपश्यद् रत्नभीत्याऽऽत्तपरां वचोत्तरीयकौ ॥ ३०५ ॥ धृत्या केशेषु जां

स भद्रकं व्यापयत् कुषा । पपेटाभिरिवाविष्टं, मात्रिकस्तमकुट्टयत् ॥ ३१६ ॥ ममर्दं निर्दयं पद्भ्यां, कुलाल इव सृत्तिकाम् । यष्टिभिः
 पुंरुर्मिय, सापपथमताडयत् ॥ ३०७ ॥ प्रणश्याद्विमृतो जारः, किञ्चिद् गत्वाऽपत्तद् सुवि । मूर्खोऽकार्यं सुमृत्युः किं ? कण्ठस्थासुरचिन्तयत्
 ॥ ३०८ ॥ मृत्वा स्वनीज एवासी, पुत्रमूर्यमचातवान् । कालेन गाङ्गिला सूडं, सुपुत्रे सुखवेदनम् ॥ ३०९ ॥ तमात्मजातं मन्वानः,
 भ्रेष्ठी युग्ण्डमललयत् । वर्द्धमानः कूर्चकचाऽऽकर्षकाहो वभूव सः ॥ ३१० ॥ ततश्च पुंश्चलीवेषं, पुत्रप्रेम्णा महेश्वरः । गाङ्गि-
 लाया विसस्मार, प्रायः स्त्रीष्वार्द्रहृद् गृही ॥ ३११ ॥ अथाऽऽयाते पितुर्मृत्युवासरावसरोत्सवे । सोऽऽनीणात् पितृजीवं तं, महिषं मूर्खशेखरः
 ॥ ३१२ ॥ तं हत्वा महिषं मांसं, क्रोडस्यकुण्डसुनवे । ददानोऽऽभाति श्रेष्ठी स्म, धिगह्वानं हि देहिनाम् ॥ ३१३ ॥ कुर्कुरी बहुलाजीवा,
 समांसं पतिक्रीकसम् । कटकटिति कुर्याणा, नृत्यत्युच्छा चर्चय च ॥ ३१४ ॥ इतश्च कश्चिदायातस्तद्रेहे मासपारणे । भिक्षार्थं भिक्षुर-
 द्राक्षीद्, क्षानेनैतद् विरूपकम् ॥ ३१५ ॥ अनाचभिक्षो व्यावृत्तो, धावित्वाऽऽह महेश्वरः । ह्युलोऽस्मि न चाभक्तो, भिक्षाऽऽत्ता किं न
 मद्गृह्णात् ? ॥ ३१६ ॥ सुनिरादेदृशे गेहे, भिक्षाऽऽदानं न साग्रतम् । एकं हि मांसमशुचि, परं तदपि वतृजम् ॥ ३१७ ॥ कथमेतदिति
 पृष्टे, भ्रेष्ठिनाऽऽचष्ट साधुणद् । पुत्रः पित्रामियैः शत्रुः, पोष्यते हा ! धिगह्वताम् ॥ ३१८ ॥ कः प्रलय ? इति पृष्टे, सार्धसे(से)न सुनिर्जगौ ।
 शुर्नी पृच्छ नित्तातं प्राग्, न्यस्तं सोऽपि तथाऽऽकरोत् ॥ ३१९ ॥ तत्राऽऽनीवा शुनी जातिलभावाद् शुवमंहिभिः । सा चलान रनित्राभैः,
 शिष्यार्यमिव तस्य तु (तु) ॥ ३२० ॥ जातप्रलयतस्त्रीवैराग्यात् महेश्वरः । उपादत्त मुदा दत्तपात्रवित्तो जिनव्रतम् ॥ ३२१ ॥ तदेवं
 प्रभव ! श्रूहि, तार्यन्ते पितरः कथम् । पतन्तो दुर्गतौ पुत्रैः, प्रत्युत्तानर्थदायिभिः ? ॥ ३२२ ॥ अत्रान्तरे समुद्रश्रीमुख्याभिर्यो(ः)
 कथाऽ(अ)कथि । तालु शास्त्रान्तराद् श्लेषा, नोच्यन्ते प्रन्थगौरवात् ॥ ३२३ ॥ प्रतिबोधमुपेयुष्यस्ता अष्टार्यार्पिभिप्रियाः । ऊचुर्निसारय

कथार्णवा-
 क्कायां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे वृत्ती-
 योऽशः ।
 चरमकेव-
 लिजम्बुमु-
 निवर्णनम् ।

॥ १७२ ॥

स्वामिन् !, स्वमिवास्मान् भवान्बुधेः ॥ ३२४ ॥ ततः स्वमातापितृभ्यां, पत्नी-तत्पितृ-मातृभिः । समं व्रतोद्यतो जम्बूः, कम्बूज्वलयशा अभूत् ॥ ३२५ ॥ प्रभवोऽप्यार्याभिं प्राहाऽऽष्टुच्च्य मातापितृनहम् । आयातोऽस्म्येप तेऽविभ्रं, भूया(द्)इत्यन्वशात् प्रभुः ॥ ३२६ ॥ ततः प्रातः कृतज्ञानः, सर्वाङ्गाभरणश्रुतः । सहस्रबाह्यां शिविकामारुरोहाऽऽर्पभिः स्वयम् ॥ ३२७ ॥ सर्वजनीनमानन्दाद्, ददानो दानमार्याभिः । जगामोपवनद्वां, सुधर्मस्वामिपावितम् ॥ ३२८ ॥ याप्ययानादिहोत्तीर्थं, पादचारेण चाऽऽर्पभिः । गत्वा नत्वा गुरोः पादान्, प्राञ्जलिः प्राञ्जलोऽपत् ॥ ३२९ ॥ निस्त्राय कृपासात् !, मम संसारसागरात् । स्वस्य दीक्षातरीगोचरीचरीकृत्य सेवकम् ॥ ३३० ॥ ततस्तले सतत्राय, सुधर्मस्वान्यदाद् व्रतम् । सद्यः सत्पात्रलाभे हि, फ उदास्ते प्रशस्तर्षिः ? ॥ ३३१ ॥ प्रभवोऽप्यागतोऽन्येद्युर्दीक्षयित्वा सुधर्मणा । शिष्यत्वे चाऽऽर्पमेर्दत्तो, गुरुवृष्टे ह्य(ह्ये)दः फलम् ॥ ३३२ ॥ अयाऽऽर्पभिर्भ्रूषिपीत्या, विहरश्रुवंतं वराम् । सम्प्राप केवलं लोकालोकाऽऽलोकनैभवम् ॥ ३३३ ॥ व्यतीतेषु चतुःषष्टिवर्षेषु चरमाऽऽर्हतः । निर्वृतेः प्रभवं शिष्यं, न्यस्य कात्यायनं पदे ॥ ३३४ ॥ चरमः केवली जम्बूः, काश्यपान्वयमण्डनम् । आससाद् महानन्दपदोत्थाऽऽनन्दसम्पदम् ॥ ३३५ ॥ [युग्मम्] मनःपर्याय-चारित्रत्याऽऽह्यारक-विमहाः । पुलाकलन्धिः परमावधिः श्रेणिद्वयकमः ॥ ३३६ ॥ केवलं सिद्धि-कल्पौ च, दश स्थानान्यमून्यतः । श्रीजम्बूस्वामिनः पञ्चाद्, व्यवच्छेदं त्रयेदिरे ॥ ३३७ ॥ इत्थं मया चरमकेवलिनश्चरिप्रमुक्त्वाऽर्जितं सुकृतमद्भुतभाग्यलभ्यम् । तेनाद्भुतेन सुकृतेन कृती कृतस-मां विभाव्य भवताद् भुवि सम्पदाऽऽब्धयः ॥ ३३८ ॥ इति श्रीखरतरगच्छद्गङ्गाखारश्रीगुणरत्नाचार्यशिष्यवर्षवाचनाचार्य-पद्म-सन्दिरगणिविरचितायां श्रीऋषिगण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीजम्बूस्वामिचरित्रम् ॥

अथ श्रीप्रभवमनुं स्तुमः—

सिरिजंबुदंसणेणं, पडियुद्धो पखिडो परिजणेणं । गुणमणिपभवो पभवो, चउदसपुवी दिसउ भदं ॥ १६२ ॥
व्याख्या—गाथार्थः मुगम एव ॥ १६२ ॥ भावार्थस्तूच्यते—

ततत्र तत्पदोद्योतप्रयोतननिभुतिः । प्रभवः प्राभं प्राप, कुमहला(ग्ल)पनोद्भवम् ॥ १ ॥ योगनिद्रां गतोऽन्येद्युर्निशीथे प्रभवः(ः) प्रभुः । स्वपदोद्योतकं शिष्यमद्राक्षीद् ज्ञानचक्षुषा ॥२॥ गणे सङ्गे च नापश्यत्, ततोऽन्यदर्शनेष्वपि । पश्यन्नपश्यच्च राजगृहे शय्यग्भवं द्विजम् ॥ ३ ॥ विह्वल प्रभवस्तत्र, पुरे गणशृदीयिवान् । शय्यग्भवत्वाल्यमारब्धयज्ञं प्रत्यादिशत् मुनी ॥ ४ ॥ गत्वोत्तालतया वत्सा-
यदित्सायादिभिर्द्विजैः । स्तल्यमानावपि युवां, वदतं तत्पुरो ह्यदः ॥ ५ ॥ 'अहो ! कष्टमहो ! कष्टं, तत्त्वं न ज्ञायतेऽमलम्' । तथेति प्रति-
पद्येतौ तमुद्दिश्य प्रचेष्टुः ॥ ६ ॥ उत्तम्भितस्त्रजं द्वारि, मुक्ताऽऽचमनपात्रकम् । चपालवद्धृङ्गलं, समिधूव्यापृतमाणवम् ॥ ७ ॥ सामिधे-
न्यर्पणव्यप्राध्ययुंमध्यराटकम् । होमद्रव्यमृतानेकपात्रं विविशतुमुनी ॥ ८ ॥ [युग्मम्] दास्यामो नैव वो भिक्षां, रे शूद्रो ! किमिहाऽऽ-
गतो ? । पूल्युर्वन्निर्दिजेमुन्योः(मुनी), तद्द्वारारभ्यर्णमीयतुः ॥ ९ ॥ गुर्वोदिष्टमहो ! कष्टमित्याद्युचतुरुचकैः । शय्यग्भवोऽशृणोद् यज्ञदीक्षितो
द्वाःस्थितोऽस्य सः ॥ १० ॥ लघुकर्मतया शय्यग्भवो दध्यौ महर्षयः । भापन्ते नानृतममी, अविसंवादिवादिनः ॥ ११ ॥ किं तत्त्वं ?
तस्यतो यतो, नेति सन्देगि मे मनः । पृच्छामि तदुपाध्यायं, ततोऽपृच्छत् स ऋत्विजम् ॥ १२ ॥ ऋहि तत्त्वमुपाध्याय !, वेदास्त्रत्वं
स इत्यवक् । शय्यग्भवोऽभ्यधाद् वेदा, न तत्त्वं तत्त्वतः परम् ॥ १३ ॥ भवद्भिर्दक्षिणालोभात्, सर्वमेतद् हि कार्यते । तत्त्वं वदान्यथा
शीघ्रं, पातयिष्यामि तेऽस्तिना ॥ १४ ॥ इत्युक्त्वाऽऽकृष्टयज्ञं तं, वीक्ष्यत्विक् क्रोधदुर्द्धरम् । वाच्यं तत्त्वं शिरश्छेदेऽस्मार्षीद् वाचं हि
वेदिकीम् ॥ १५ ॥ अनन्यजीवनोपाय, उपाध्यायस्तमब्रवीत् । यूपस्याधोऽस्ति या साधो !, सा तत्त्वं प्रतिमाऽऽर्हती ॥ १६ ॥ आर्हतो

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
योऽशः ।

श्रीप्रभव-
स्वामि-
वर्णनम् ।

॥ १७३ ॥

नारदः सिद्धपुत्रो हन्ति मन्त्रक्रियाम् । विनाऽहंत्व्यतिमां तेन, यूपस्याधोऽर्च्यतेऽत्र सा ॥१७॥ यूपमुत्पात्य निष्कास्य, प्रतिमामार्हतीं ततः । शय्यम्भवयोपोध्यायो, दर्शयित्वैवमूचिवान् ॥१८॥ तत्त्वरूपामिमामहंप्रतिमां विद्धि मो द्विज ! । असुण्याः सेवनाद् भूयाः, सिद्धये परमा-
र्हत ! ॥ १९ ॥ जग्वो मुग्धेन लोभामिभूतेनास्ति सर्वांश्चिरम् । हिंसात्मके मखे धर्मः, केयं किलु विडम्बना ॥ २० ॥ अतः परं गुरुनाहं यजमानोऽपि नो भवान् । स्वस्त्यस्तु तेऽनघ ! स्थायं, साधयावाधयाऽधुना ॥२१॥ उपाध्यायं द्विजोऽवादीत्, त्वमेव हि गुरुगु(र्गु)रुः । तत्त्वप्रकाशनाद् धर्मदातैव हुच्यते गुरुः ॥ २२ ॥ यज्ञोपकरणं स्वर्णनाम्रपात्रादि तोपतः । शय्यम्भवो ददौ तस्मै, गुरवे गुरुगौरवात् ॥ २३ ॥ तयोर्मुन्योः पदैरेव, शीघ्रं शय्यम्भवो द्विजः । प्रभवत्सामिपादान्ते, ययौ नाऽऽलसमीदृशाम् ॥ २४ ॥ नत्वा व्यजिज्ञपत् पूज्य !, शुद्धधर्मरसायनम् । मिथ्यात्वकुथितध्रुवोः, क्षिपाऽऽन्तररुजापहम् ॥२५॥ ऊचे गुरुरहिंसात्मा, धर्मोऽहंद्गदितो हि नः । न वचो वाच्यमनृतमप्यृतं नान्यवायकम् ॥२६॥ आदीयते न चादत्तमूर्ङ्गरेता भवेद् ध्रुवः । सर्वथा मैथुनत्वागी, हेयो मेयः परिग्रहः (मे शाश्वतो महः) ॥ २७ ॥ व्रतैः पञ्चभिरप्येभिर्भवाब्धिलीर्यते सुखम् । भविकैर्भोविकैर्यानापत्रैरिवात्सुधिः ॥ २८ ॥ शय्यम्भवस्तदाकर्ण्य, कर्णपेयं गुरो-
र्वचः । प्रवृद्धः प्राह भगवन् !, दीक्षां देहि ममाऽऽर्हतीम् ॥ २९ ॥ ततश्च प्रभवत्सामी, परिव्राजयति स्म तम् । ययोक्तविधिनाऽभीष्ट-
लाभपुष्टमुदं वहन् ॥ ३० ॥ परीपहेभ्यो निर्भोक्तपस्यन् दुस्तपं तपः । जज्ञे गुरुपदोपास्या, स चतुर्दशपूर्ववित् ॥ ३१ ॥ प्रभवप्रमु-
रत्येनं, रूपान्तरमिवाऽऽत्मनः । ज्ञात्वा धृतादिभिः स्वस्य, न्यस्य षट्शामद् दिवि ॥ ३२ ॥ अय तत्पुरवास्तव्यो, जनोऽवोचदद्वो ! महान् । शय्यम्भवः कठोरोऽऽत्मा, योऽत्यजद् युवतीमिमाम् ॥ ३३ ॥ पतिं विनाऽपि पुत्राऽऽशावशाद् जीवति वर्णिनी । ताभ्यां विना कथं हाऽसौ, जीविष्यति तपस्विनी ? ॥ ३४ ॥ जनोऽपृच्छच्च तां सुश्रु !, गर्भोऽऽशाऽप्यस्ति काऽपि ते ? । प्राच्छतोक्त्या मनागर्थे मणयं

चेति साऽनदत् ॥ ३५ ॥ बधुवे चोदरे तस्याः, पुण्यगर्भः शनैः शनैः । हंसपोतं सुहंसीव, काले सा सुधुवे सुतम् ॥ ३६ ॥ माता
भणयमित्युक्तं, तन्नात्रा मणकं सुतम् । घात्रीत्वं कुर्वती मातृत्वं चाम्ना तमवर्द्धयत् ॥ ३७ ॥ जातोऽष्टवर्षिकोऽष्टच्छत्, मातस्तातोऽस्ति
ने क सः ? । देयेणाविषयाऽस्तीति, ततोऽन्याऽवदीदृशम् ॥ ३८ ॥ वत्स ! धूर्तैः सितपटैस्तातस्ते विप्रतारितः । अङ्गीचक्रे व्रतं तेषां,
त्वदि गर्भगते सति ॥ ३९ ॥ यथा ह्यदृष्टपूर्वी त्वं, तातं त्वां सोऽपि वै तथा । इत्याकर्ण्योत्सुको जहो, द्रष्टुं तातं स्वकं शिशुः ॥ ४० ॥
यद्वायित्वा दशं मालुर्निर्ययौ मणको गृहान् । चम्पायां विहरन्नागात्, सूरिः शय्यम्भवस्तदा ॥ ४१ ॥ कायचिन्तादिकार्येण, पुरीपरिसरे
प्रजन । देवाद् इदं सूरिखं, दूरादायान्तर्भकम् ॥ ४२ ॥ इन्दूद्दयादिवान्मोचेः, सूरैस्तदर्शनादभूत् । उदासोऽस्य शिशोश्चित्तं, स्मरं
चान्मुजकोशयन् ॥ ४३ ॥ सूरिः पप्रच्छ तं बालं, कस्त्वं भोः ! ? युत आगतः ? । कस्य पुत्रोऽसि ? पौत्रो वा ? सुभगाऽऽख्यादि
नेऽस्तिष्ठम् ॥ ४४ ॥ अर्भोऽभ्यघात् पुराद् राजगृहोदागतवानहम् । वत्सगोत्रस्य पुत्रोऽसि, शय्यम्भवद्विजन्मनः ॥ ४५ ॥ प्रवत्राज
स मे तालो, भ्रामान्यसि पुरात् पुरम् । तं पश्यन् प्रव्रजिष्यामि, गतिर्या तस्य सैव मे ॥ ४६ ॥ सयः प्रसद्य तत् पूज्याः !, पितरं दर्श-
यन्तु मे । निरा गह्वरिवाऽऽत्माऽस्य, श्रेहात् सूरिरदोजवदत् ॥ ४७ ॥ तातस्ते मे सुहृद् बाल ! रूप-वेयेण मत्समः । एहि मे प्रव्रजोपान्तेऽभेदः
षिट्-षिट्ब्ययोः ॥ ४८ ॥ तं बालं सूरिरादायाऽऽजगाम द्रागुपाश्रयम् । आलोचयत् सच्चि(चि)चोऽभूद्दद्य लाभो बहिसुनि ॥ ४९ ॥ दत्त्वा
वत्से व्रतं सूरिरुपयोगं ददौ क्रियत् । आयुरस्यास्ति ? पणमासी, यावद् दृष्ट्वा व्यचिन्तयत् ॥ ५० ॥ अस्पकालेन वालेन, सिद्धान्तोऽधीय-
तेऽमुना । कथं ? महांस्त्वत्पत्नं महार्थं पाठयामि तम् ॥ ५१ ॥ अन्यच्च दशपूर्वन्तः, श्रुतसारं समुद्धरेत् । केनापि हेतुना चतुर्दश-
पूर्वपरः पुनः ॥ ५२ ॥ तत् सिष्यलक्षणेऽमुष्मिन्, हेती ममाप्युपसिते । उद्धरामि श्रुतस्कन्धं, श्रुतात् चाऽऽत्मा भवान्बुधेः ॥ ५३ ॥

कथार्णवा-
ङ्कार्यां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
योऽशः ।

श्रीशय्यम्भ-
वसूरि-
वर्णनम् ।

॥ १७४ ॥

दशाध्ययनानं यद्, विकालावसरे कृतम् । दशवैकालिकमिति, नाम्ना तदिह पत्रये ॥ ५४ ॥ सूरिर्भूसिद्धाऽस्मै तं, श्रुतस्कन्धम-
पाठयत् । पणमासा(स्व)न्ते प्रपूर्णाऽऽयुर्मणकः स्वर्गमासदत् ॥ ५५ ॥ मणकेऽस्मिन् विपेदाने, सूरिर्भूसिद्धाऽस्मै तं, अश्वमेधीभिरश्वान्तं, ववर्षेव
शरदपनः ॥ ५६ ॥ यशोभद्रादयः शिष्याः, विस्मिताः शोकसङ्कुलाः । पत्रच्छुः भगवन् ! मोहरोहः कोऽयं भवादृशाम् ? ॥ ५७ ॥
तत् श्रुत्वा गुरवोऽवोचन्, मणकेन महर्षयः ! । कथमल्पेन कालेन, स्वार्थोऽत्यर्थमनुष्ठितः ? ॥ ५८ ॥ चरणं मरणान्तं यद्, यलेनापालि
निर्मलम् । अनुष्णानि तदश्रूणि, पेतुरक्ष्णोर्मुदा मम ॥ ५९ ॥ तथा मम सुतश्रायं, ततोऽन्तेवासिनोऽवदन् । प्राग् ज्ञापितं न किम् ?
पूज्या !, यदेपोऽस्ति ममाऽऽत्मजः ॥ ६० ॥ गुरुवद् गुरुपुत्रोऽपि, भवेत् मान्यो मनीषिणाम् । वैयावृत्त्यमजानद्भिरसाभिः कारितं तवः
॥ ६१ ॥ गुरुराह महर्षीणां, वैयावृत्त्याद् विना कथम् । जायते सुगतिस्तस्य, तपस्विनस्तपस्विनः ? ॥ ६२ ॥ दशवैकालिकप्रन्थो,
मणकार्यं कृतो मया । तेनाधीतः कृतार्थोऽथ, यथास्थाने क्षिपामि तम् ॥ ६३ ॥ सद्वायोके तवः शिष्यैः, सोऽपि सूरिं व्यजिज्ञपत् ।
अल्पप्रज्ञोपकाराय, मेशेदं संष्टुणु श्रुतम् ॥ ६४ ॥ ततोऽयस्थापितं पूज्यैः, सद्वाप्रहवशाददः । दशवैकालिकं शालं, पठ्यतेऽद्यापि तद्
बुधैः ॥ ६५ ॥ न्यस्य सूत्रार्थवेत्तारं, यशोभद्रं निजे पदे । कार्यं शक्यम्भवाचार्यैः, कृतं श्रुत्वा समाधिना ॥ ६६ ॥ सम्प्राप श्रीयशो-
भद्रसूरिः सूरिरिवोदयम् । रोदसीं मङ्गलाचारचरणैः प्रीणयन्नलम् ॥ ६७ ॥ तच्छिष्यौ श्रीभद्रब्राह्मण-सम्भूतिविजयाह्वयौ । चतुर्दशपूर्व-
विदावभूतां भुवि विद्युतौ ॥ ६८ ॥ पद्ममन्त्रिपदोर्दत्त्वा, स्वं तयोर्योग्ययोर्द्वयोः । सूरयः श्रीयशोभद्राः, स्वर्गमार्गमसाधयन् ॥ ६९ ॥

एतदर्थानुवादेके अत्र सूत्रगाथे इमे ज्ञातव्ये—

सिद्धंभवं गणहरं, लिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं । मणगपियरं दसकालियस्स निञ्जुहगं वंदे ॥ १६३ ॥ तर्था—

धुदसपुधिस्त नमो, जसभदस्तावि जस्त दो सीसा । संभृइविजयनामा, थेरे तह भदवाह य ॥ १६४ ॥

ध्याख्या—गाथार्थः सुगम एव ॥ १६३-१६४ ॥ इति श्रीशाय्यम्भवसूरि-यशोभद्रसूरीणां प्रबन्धः ॥

अथ श्रीभद्रबाहुपुलं स्तौति—

दसा(स)कृष्णचवहारा, निज्जूढा जेण नवमपुढाओ । वंदामि भदवाहुं, तमपच्छिमसयलसुयनारिणि ॥ १६५ ॥

ध्याख्या—गाथार्थः सुगमः ॥ १६५ ॥ भावार्थस्तुच्यते—

दक्षिणसां प्रतिष्ठानपुरेऽभूतां द्विजाऽत्मजौ । भद्रबाहुचराहाख्यौ, प्राज्ञौ निःस्त्री निराश्रयौ ॥ १ ॥ तत्र सूरिर्देशोभद्रोऽगान् चतुर्दशपूर्ववित् । शुश्रुवतुलदन्ते तान्येयुर्धर्मदेशनाम् ॥ २ ॥ प्रबुद्धौ तत्क्षणादेव, दध्यतुर्गृहमेव तौ । न तार्वद् भोगसामग्रीयोगः किं साध्यते न तत् ॥ ३ ॥ ततः स्त्रीचक्रतुः स्तैः, चारित्रं सूरिसन्निधौ । को वा चिन्तामणिं प्राप्योदास्ते शस्ताभिलापुकः ? ॥ ४ ॥ क्रमाद् दशचतुःपूर्ववेदी सूरिगु(ग)गाप्रणीः । भद्रबाहुवर्षशोभद्रैर्यस्तः सूरिपदक्रमे ॥ ५ ॥ देशवैकालिकस्याऽऽचारार्हः सूत्रकृताङ्गयोः उत्तराध्ययन-सूर्यप्रज्ञयोः कल्पकलय च ॥ ६ ॥ व्यवहारपिर्भाषिताऽऽर्धशकानामिमाः क्रमात् । दर्शांश्रुताख्यस्कन्धस्य, निर्युक्ती-र्दश सोऽस्तनोत् ॥ ७ ॥ [युगम्] तथाऽन्यां भगवाञ्चक्रे, संहितां भद्रबाहुवीम् । सूर्यः, श्रीयशोभद्रा, देवभूयं ययुः क्रमात् ॥ ८ ॥ सुख्यशिष्यद्वयं तेषां, पूर्वविद्याविशारदम् । आर्यसम्भूतिविजयो, भद्रबाहुस्तथाऽपरः ॥ ९ ॥ प्राप्ताऽऽचार्यपदं प्रीतितत्परं भरतावनौ । पृथक् पृथग् विहरति, मन्व्याम्भोरुहभास्करम् ॥ १० ॥ वराहो याचते सूरिपदं स्वभ्राष्टपार्थवः । स ऊचे गुणवान् विद्वान्, क्रियावान् वर्तते मयान् ॥ ११ ॥ अत्यर्ग्यपर्ववाधिलुढः किन्तु तेन ते । महत् सूरिपदं सम्यग्, वराह ! नहि लभ्यते (शोभते) ॥ १२ ॥ यत्र स्याद्

अपिमण्ड-
लप्रकरणे

॥ १७५ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ
यौऽशः ।

श्रीभद्र-
बाहुसूरि-
प्रबन्धः ।

॥ १७५ ॥

गर्यसंसक्तिर्न तत्र विनयोद्गमः । तद्भावे कुतो धर्मो ? धर्माभावे न तत् शुभम् ॥ १३ ॥ तस्मै न सत्ये सम्यक्, तत् सत्यमपि तद्वचः ।
 अतितीव्रग्वराऽऽकान्तस्येव शीतलजीवनम् ॥ १४ ॥ ततोऽतिमानतस्यक्त्वा, व्रतं मिथ्यात्यमाप्तवान् । मुनेर्येषं विहायालाद्, वराहस्तं
 द्विजन्मनः ॥ १५ ॥ व(वा)राहीसंहिताऽऽदीनि, शास्त्राण्यभिनवान्यसौ । तदा चक्रे व्रतावस्थाऽधीतशास्त्रार्थवित्त(च्य)तः ॥ १६ ॥
 अभ्यस्थामि स्म(न्यस्मि) वाल्येऽहं, लग्नमाल्यद् जनेष्विति । तद्विचारपरोऽस्म्यस्थां, गतोऽन्येषुः पुराद् बहिः ॥ १७ ॥ शिलायां मण्ड-
 याम्यस्मि(न्मि स्म), लग्नमभ्यासहेतवे । अमृष्ट एवासिन् सायं, स्वपिमि स्म गृहं गतः ॥ १८ ॥ तदमृष्टं सरामि सोत्थायागां च तदैव
 हि । तत्र हर्यक्षमद्राक्षं, शिलालम्बोपरिस्थितम् ॥ १९ ॥ मार्जयामि स्म तल्लम्बं, क्षिप्वा तदुदरे करम् । साहसात्, सहसा सिंहः, सोऽमृत
 साक्षाद्दहस्करः ॥ २० ॥ मामाह वत्स ! ते लग्नभक्त्या शक्त्या चमस्कृतः । वाढं तुष्टोऽस्मिं याचस्व, स्वामीष्टं वरमित्यसौ ॥ २१ ॥ ततो
 मयोदितं ताव !, ज्योतिश्चक्रं ममाऽऽत्मनः । विमाने दर्शयाऽऽरोप्य, स्वीकृतं रविणाऽपि तत् ॥ २२ ॥ ततोऽहं स्व(तद्)विमानस्थः,
 सूर्येण भ्रमितोऽन्वरे । किञ्चित् नाऽऽसादितं दुःखं, सूर्यसङ्क्रामितामृतात् ॥ २३ ॥ कृतकृत्यस्तमापृच्छ्योपकर्तुमखिलं जगत् । भ्रमन्नस्मि
 महीपीठमुपकारपरो हि सन् ॥ २४ ॥ वराहमिहिर इति, नाम्ना वाच्यो(चा)ऽहमुषकैः । स्वीं प्रख्यापयामास, मेने लोकोऽपि सम्भवात्
 ॥ २५ ॥ जनात् पूजां परां प्राप, स्वज्ञानकलया किल । वराहो रञ्जयामास, जितशत्रुचुपं तथा ॥ २६ ॥ काका इव वराकाः किं
 विदन्ति श्वेतभिक्षवः ? । भिणिहणायमानाश्च, भ्रमन्ति मक्षिका इव ॥ २७ ॥ इत्थं निन्दति पापात्मा, राजादिपुरतो मुनीन् । शृण्वतां
 श्रावकाणां तत्, कर्णशूलोपमं भवेत् ॥ २८ ॥ किन्त्वस्मिन् नृपमान्यत्वादपकर्तुमनीश्वराः । ते कालं कलयामासुः, कालक्षेपावलम्बिनः
 ॥ २९ ॥ दृष्ट्युधिगू जीवितं नो यद्, गुर्ववज्ञां सहामहे । भद्रवाहुगुरुं तावदाह्वयामस्तथाऽपि हि ॥ ३० ॥ इत्यालोच्य तथा चकुरागता

भद्रवाहवः । प्रवेशकमहःपूर्वं, पुरान्तस्तैः प्रवेशिताः ॥ ३१ ॥ तेपामास्वादयामासुः, श्राद्धा व्याख्यात्सासृताम् । तदागमे द्विजो मल्लो, हिमाऽऽहत इव द्रुमः ॥ ३२ ॥ वराहस्तनयोत्पत्तौ, घनं धनव्ययं व्यधात् । प्रभूतं प्राच्यत लोकाऽऽनीलं चाऽऽनीतवान् गृहे ॥ ३३ ॥ आयुर्वर्षदातं सूनोराख्यद् भूपादिसाक्षिकम् । वराहो ज्ञानवान् लप्रसौम्यप्रदादिदृग्वशात् ॥ ३४ ॥ अहो ! सहोदरोऽत्येप, भद्रवाहुने चाऽऽगतः । पुत्रजन्ममहेऽप्यहो ! (गेहे), लोकवाह्या अमी ततः ॥ ३५ ॥ इत्याचल्यौ समाऽध्यक्षं, वराहोऽमर्षघर्षितः । भद्रवाहु-प्रभुः श्राद्धैर्विज्ञप्तो यान्बु(बु) तद्गृहे ॥ ३६ ॥ सूरिराख्यदुभौ छेशौ, कारयत कथं वृथा ? । घाति(हनि)प्यते विडाल्या हि, स बालः सप्तमेऽहनि ॥ ३७ ॥ तत्र नः शोकशान्त्यर्थं, लोकयात्रार्थमप्रतः । भविष्यति हि गन्तव्यं, लोकाचारो गुरुः स्मृतः ॥ ३८ ॥ तेऽभ्य-धुर्नाथ ! तस्याऽऽद्युद्विजेनोक्तं शतं समाः । इत्थं तु (तु) कथ्यते पूर्वैः, तत् सत्यं कस्य जल्पितम् ? ॥ ३९ ॥ ज्ञानस्य प्रत्यय(ः) सार, स्नाह सूरिशिरोमणिः । श्राद्धाः स्थितास्ततस्तूष्णीमागतं सप्तमं दिनम् ॥ ४० ॥ धान्यासीनाऽर्द्धरात्रेऽसुं, स्नानं पाययितुं शिशुम् । पपात मस्तके तावद्, द्वारन्यस्ताऽर्गला शिशोः ॥ ४१ ॥ जनान्तरस्य सञ्चाराभावाद् बालो व्यपयत । रुचते(न्ते) तद्गृहे शोकः, प्राप कोटिं परामपि ॥ ४२ ॥ ययुः शोकापनोदार्थं, गृहे तस्य द्विजन्मतः । सूर्यो भद्रवाह्वाहाः, साधु-श्रद्धालुभिर्वृताः (साधु-श्राद्धशताऽऽद्यु-ऽन्यि)ताः) ॥ ४३ ॥ अभ्युत्थानादिकां योग्या, प्रतिपत्तिं द्विजो मृत्युर्विडालीतो, ततोऽस्मी देशनां ददुः ॥ ४४ ॥ वराहः स्नाह पूज्यानां, मिलितं ज्ञानसुब्जलम् । किन्तु मृत्युर्विडालीतो, नाभूद् विघटितं हृदः ॥ ४५ ॥ सूरिराह न सार्यज्ञं, ज्ञानं स्यादन्यथा कश्चित् । यदर्गलाऽप्र(लोप)भागेऽस्ति, विडाली रेतयाऽङ्किता ॥ ४६ ॥ ततस्तेनार्गलाऽऽनीता, तत्र लोहमयीक्षिता । रेत्यामयी विडाल्यस्ति, शारुत्वं महतामहो ! ॥ ४७ ॥ द्विजोऽवक् पुत्रशोकेन, न स्वियेऽहं तथा यथा । नृपादिसाक्षिकाऽऽस्थानाद्

वचोवैफलयदर्शनात् ॥ ४८ ॥ अमीषां भामकीनानां, पुस्तकानां धिगस्तु तत् । ज्ञानं प्रकाशितं येषां, बलेनेदृशदुःखदम् ॥ ४९ ॥ तस्मात्
 मृज्जो(ब्धे) जलैरेतान्, पुस्तकानित्यपूपुरत् । कुण्डानि वारिणा यावत्, माटुमारभते सः ॥ ५० ॥ तावद् धृत्वा करे भद्रवाहुनाऽऽभापितो
 द्विजः । विनाश्याऽऽत्मप्रमादात् किं, ज्ञानमेभ्यः प्रकुर्व्यसि ? ॥ ५१ ॥ नासत्सं कर्हिचिद् न्युः, सर्वज्ञोकात्र(स्व) पुस्तकाः । मदाऽऽवेशेन
 जातोऽस्ति, विपर्यस्तमतिर्भवान् ॥ ५२ ॥ विचारसूक्ष्मेक्षिकाल्यं, न स्यात् मत्स्य कस्यचित् । तत् मैतान् पुस्तकान् भाङ्गीर्निपिच्चोऽगाद्
 विलक्षताम् ॥ ५३ ॥ इतश्च तत्कृताऽऽर्द्धतमगर्हाऽर्दिताऽऽत्मना । श्रावकार्भेण केनापि, पेठे तत्रेदमुचकैः ॥ ५४ ॥ युष्मादशाः कृपणकाः
 कृमयोऽपि यस्यां, भान्ति सः सन्तमसमय्यगमत् निशाऽसौ । सूर्याशुदीप्त(सि)दशदिग् दिवसोऽयुनाऽयं, भात्यत्र नेन्दुरपि कीटमणे ! किमु
 त्वम् ? ॥ ५५ ॥ नष्टः सैवं वदन्नेव, धराहः पीडितो मृशम् । अत्रान्तरे नृपोऽप्यागात्, तत्र तच्छोकशान्तये ॥ ५६ ॥ भवस्थितिरियं
 सा सः शोचीः स्नाद् धराहणद् । वदा च जिनमर्केन, केनचित् मन्त्रिणोदितम् ॥ ५७ ॥ राजन् ! नवीना आचार्यो, आयाताः सन्ति
 यैः शिशोः । सप्ताहसान्नादिष्टं, स्पष्टमायुर्महात्मभिः ॥ ५८ ॥ केनापि दर्शितास्तत्र, एते हि (त एते) भद्रवाहवः । ययुर्लौका यथास्थानं,
 श्राद्धयर्भं नृपोऽप्रहीत् ॥ ५९ ॥ वचोवैफलयदुःखेन, धराहः पीडितो मृशम् । ललौ भागवतीं दीक्षां, नान्योपायस्तु तादृशाम् ॥ ६० ॥
 महात्मज्ञानकप्रानि, कृत्वा मृत्वाऽऽयुपः क्षयात् । जैनेषु द्वेषवान् दुष्टव्यन्तरः समजायत ॥ ६१ ॥ महर्षीणां तपोवज्रपञ्चरान्तरवर्तिनाम् ।
 किञ्चित्कुमुमशकोऽसौ, तेषां श्राद्धानुपाद्रवत् ॥ ६२ ॥ तेषां गृहे गृहे रोगाः, प्रादुरासन् सुदुःसहाः । विज्ञप्तो भद्रवाहुस्तैरास्तिकैः पीडि-
 तैर्मृशम् ॥ ६३ ॥ भवस्तु भगवन् ! सस्तु, रुग्भिः पीडयामहे वयम् । तदेति (-वत्त-) कुञ्जरस्कन्धापिहलो भवत्यते श्वभिः ॥ ६४ ॥
 सूरिर्धम्मण सा मैष्ट, धराकोऽयं धराहकः । द्रोहिष्यति भवद्भ्यः प्राग्वैराद् व्यन्तस्तां गतः ॥ ६५ ॥ वज्रपणिरपि पाणे, रश्मानि

शुभमग्नि भोः ! (यः) । वानित्याथास्व पूर्वैभ्य उद्धृत्वासुं स्तवं व्यधात् ॥ ६६ ॥ उचसगह्वरं पासं, गाथापञ्चमयं नयम् । स लोकैः
पठितः सप्तः, शान्तिर्जाता गता रुजः ॥ ६७ ॥ सोऽयमद्यापि कष्टापहाराधिभिरहर्निशम् । पठ्यतेऽचिन्तितचिन्तारत्रतुल्यो ह्ययं त(न्यत्र-तः)
॥ ६८ ॥ तेषां विद्योपजीवी श्रीस्थूलभद्रो महासुनिः । अयुर्धूर्णत् परमतं, दम्भोलिरिव पर्यतम् ॥ ६९ ॥ व्यवहार-दशा-कल्पाऽऽगमान्
नयमधूर्यतः । उद्धृतान्त(न्त्य)श्रुतवहानी, भद्रवाहुर्दिवं ययौ ॥ ७० ॥ इति श्रीभद्रबाहुप्रबन्धः ॥ [प्रथमं ६७३१]

अथ क्रमशः श्रीस्थूलभद्रमहासुनिं गाथाद्वयेन प्रस्तावयन्ति—

एको गुहाए(इ) हरिणो, वीओ दिट्टीविसस्स सप्पस्स । तइओ वि कूवफलए, कोसघरे थूलभइसुणी ॥ १६६ ॥
सीहो वा सप्पो वा, सरीरपीडाकरा सुणेयवा । नाणं च दंसणं वा (च), चरणं च न पचला भित्तुं ॥ १६७ ॥

व्याख्या—द्वयो[गांययो-]रक्षरार्थः स्पष्ट एव ॥ १६६-१६७ ॥

अथ केषुचित् नवीनादर्शेषु प्रक्षेपरूपाख्योद्देशेना अपि गाथा दृश्यन्ते । तत्राऽऽद्यमित्यं दृत्तम्—

न दुक्करं अंयपलुं वितोडणं, न दुक्करं नचियसिखियाए ।

तं दुक्करं जं(तं) च महाणुभावं, जं सो सुणी पमयवणम्मि वुच्छो ॥ १६८ ॥

निचं पि तस्स नमिमो, कमकमलं विमलसीलकलियस्स । अइदुक्करदुक्करकारयस्स स्सिरिथूलभइस्स ॥ १६९ ॥

जो हावभाव-सिगारसारवणेहिं णेगरूवेहिं । बालगं पि न चलिओ, तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७० ॥

कोसाए लवंतीए, पुराण(णु)भूयाहिं रहस्समणियाहिं । जो मणयं पि न खुभि(हि)ओ, तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७१ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां दृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
योंऽशः ।

श्रीभद्र-
बाहुसूरि-
प्रबन्धः ।

श्रीस्थूल-
भद्रमहर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १७७ ॥

जो अचुम्बडलायन्नपुण्णपुण्णेसु मज्झ अंगेसु । विट्ठेसु वि न ह्नु खुभिओ, तस्स नमो थूलमदस्स ॥ १७२ ॥
जो महकडकलविकखेयतिक्खसरधोरणीहिं नो विट्ठो । मेरु ष निप्पकंपो, स थूलमदो सुणी जयउ ॥ १७३ ॥
अक्खलियमरट्ठकंदप्पमदणे लद्धजयपडागस्स । तिक्कालं तिविहेणं, नमो थूलमदस्स ॥ १७४ ॥
कोसांससगीए, अग्गीए जो तथा सुवन्नु ष । उच्छलियवहुलतेज्ज(ओ), स थूलमदो चिरं जयउ ॥ १७५ ॥
वंदामि चलणजुयलं, सुणिणो सिरिथूलमदसामिस्स । जो कसिणमुयंगीए, पडिओ विमुहे न निद(हु)सिओ ॥ १७६ ॥
पणमामि अहं निचं, पयपउमं तस्स थूलमदस्स । अद्धच्छिपिच्छियाइं, कोसाए न जेण गणियाइं ॥ १७७ ॥
घट्ठो स थूलमदो, मयरज्झयकुंभिकुंभनिम्महणो । निम्महियमोहमट्ठो, जो गुरुणा वणिणओ अह(हि)यं ॥ १७८ ॥
न खमो सहस्सनयणो विवणिणउं थूलमदज्झाणगिंग । तिजयदमणो विमयणो, खयं गओ जत्थ मयणं व ॥ १७९ ॥
पणमह भत्तिभरेणं, तिक्कालं तिविहकरण-जोएणं । सिरिथूलमदपाए, निहणियकंदप्पमडवाए ॥ १८० ॥

व्याख्या—सर्वो अपि स्पष्टार्थाः ॥ १६८-१६९-१७०-१७१-१७२-१७३-१७४-१७५-१७६-१७७-१७८-१७९-१८० ॥ तथा—
भयवं पि थूलमदो, तिमखं चंकमिओ न उण छिन्नो । अगिसिहाए बुच्चो, चाउमासे न वि य दद्धो(हो) ॥ १८१ ॥

व्याख्या—अक्षरार्थः सुगमः ॥ १८१ ॥ भावार्थः कथानकगम्यः । तत्रेदम्—

तमस्त्रोमतिस्सरभास्करं परमेश्वरम् । प्रणम्य स्थूलभद्रपेश्वरिनं रचयाम्यहम् ॥ १ ॥ अत्राऽऽसीद् भरतक्षेत्रे, पाटलीपुत्रपत्तनम् ।
तत्रोदायी नृपो राग्यं, दुर्बले कृष्णिकाऽऽत्मजः ॥ २ ॥ हतोऽपुत्रो महात्माऽसौ, पाप्मना दम्भि(म्भ)साधुना । सज्जीकृतानि सन्ध्यायां,

पञ्च दिव्यानि मन्त्रिभिः ॥ ३ ॥ इतश्च दासो नन्दस्य, नन्दाख्यो गणिकोद्भवः । प्रत्युपे स्वप्नमद्राक्षीद्, यद् मेऽर्धवेष्टितं पुरम् ॥ ४ ॥
उपाध्यायस्य तं चोचे, स्वप्नज्ञः सोऽपि तं गृहे । नीत्वा खानादिसत्कारं, तस्मै कन्या निजां ददौ ॥ ५ ॥ पुरान्तः शिविकाऽऽरूढः, सोऽत्रमत्
समहोत्सवम् । अन्तर्दिव्यान्यपि भ्रान्त्वा, वहिरीयुस्तदन्तिकम् ॥ ६ ॥ पृष्ठमारोपितोऽध्वेन, छत्रं विकसितं स्वयम् । चक्रुश्चामराचारं,
चामरे पार्श्वयोर्द्वयोः ॥ ७ ॥ तदा दिदीपे नन्दोऽपि, नृपोऽभूत् कर्मतः क्रमात् । न चतुर्विनयं हीन, इति सामन्त-मन्त्रिणः ॥ ८ ॥ दृष्ट्वौ
नन्दः किमैश्वर्यं, ममाऽऽशाहीनमित्यतः । उल्थायाऽऽस्थानतस्तत्रैवागात् कश्चित् न चोत्थितः ॥ ९ ॥ नन्दोऽवादीत् क्रुधाऽऽक्रान्तो गृहीतै-
तानहो ! भटाः ! जहसुस्ते मिथो वीक्ष्य, विलक्षोऽभूत् नृपो मृशम् ॥ १० ॥ प्रतीहारयुगं तत्रस्थं लेप्यकर्मनिर्मितम् । दृशाऽद्राक्षीत् स
तत् खङ्गहस्तं देवाद्वावत ॥ ११ ॥ हताः केचिद् गताः केचित् नृपाः । प्रलयो हि विना सत्यं, नेत्यभूदुग्रशासनः
॥ १२ ॥ न तादृग् बुद्धिमांस्तस्य, मन्त्र्यास्ते वीक्षते स तम् । इतश्च कपिलो नाम, विप्रो वसति पूर्वदिः ॥ १३ ॥ सन्ध्यायौ साधवस्त-
स्थुर्वासाथं तद्गृहेऽन्यदा । किञ्चिद् जानन्ति नो वाऽस्मी ?, पप्रच्छेति द्विजो सुनीन् ॥ १४ ॥ सम्यक् सूरिभिराख्याते, श्रावकोऽभूत्
तदैव सः । अन्येद्युस्तद्गृहे तस्थुः, वर्षारात्रं महर्षयः ॥ १५ ॥ जातमात्रः(ः) सुतस्तस्य, रेवतीग्रस्त इत्यमुम् । कल्पयतां स पा(-प)त्राणाभ्युपगं
धारयत्यथः ॥ १६ ॥ नष्टा सा व्यन्तरी दुष्टा, स्थिराऽभूत् तस्य सन्ततिः । तस्याभूत् कल्प इत्याख्या, मन्त्रतुः पितरौ क्रमात् ॥ १७ ॥
चतुर्दशमहाविद्यास्थानाभिज्ञः स कल्पकः । दानं नेच्छति सन्तोषाद्, दीयमानां कनीमपि ॥ १८ ॥ विद्यार्थिभिर्वृतः स्वैरं, पत्तनान्तर्त्र-
मत्यसौ । अथास्ति विप्रस्तस्यैको, गमनागमनाध्वनि ॥ १९ ॥ तस्य जलोदरिण्यस्ति, दृढा(रूपा)रूपखिनी कनी । आगतं रुधिरं तस्या,
न कश्चिद् दृणुते तकाम् (वरः) ॥ २० ॥ मात्रा तदुक्तं तातस्य, स दृष्ट्वौ सत्यसङ्गरः । कल्पकोऽस्ति ह्युपायेन, ददान्यस्यै कनीमिमाम्

कथार्णवा-
क्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ-
यौऽयः ।

श्रीस्थूल-
मद्रमहर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १७८ ॥

॥ २१ ॥ ततोऽसौ स्वगृहद्वारे, क्षिप्त्वा गर्त्तान्तरे कनीम् । पूषकारोश्चकैलत्राऽऽयान्तमालोक्य कल्पकम् ॥ २२ ॥ पतिवामुद्धरेदेतां, यस्त-
 सैवास्त्वसाविति । कल्पकः कृपयोद्दध्रे, विप्रोऽवक् सत्यवाग् भवेः ॥ २३ ॥ जनापवादभीतस्तां, पर्यर्णेषीष कल्पकः । विद्वानौपधयोगे-
 नाचिरात् चक्रे निरामयाम् ॥ २४ ॥ सत्यागूर्मतिमान् कल्पः, श्रुत्वेत्याहूय पार्थिवः । मन्व्यर्थं प्रार्थयामास, निःस्पृहः सोऽप्यद्वोऽवदत्
 ॥ २५ ॥ भोजनाऽऽच्छादनं मुक्त्वा, कुर्वे नान्यं परिग्रहम् । दध्यौ निरागसः किञ्चित्, कर्तुं नो शक्यते नृपः ॥ २६ ॥ राह्या
 पृष्ठदांसन्नो, रजकः कल्पकस्य रे ! । प्रक्षालयसि वस्त्राणि ? , सोऽप्यूचे सुतरां प्रभो(ः) ॥ २७ ॥ तानीदानीन्तनान्यस्सटुकं देयानि नो
 विना । कल्पस्येन्द्रमहेऽन्येद्युः, प्रियोचे रज्यांशुकम् ॥ २८ ॥ स नेच्छति प्रिया वारं वारं तस्योज्जगार तत् । रजको रज्याम्येतद्, विना
 मूलेन सोऽव्रवीत् ॥ २९ ॥ इत्तमिन्द्रमहे नाऽतीतेऽप्यद्वानोऽमुनाऽर्थितः, अद्यकल्ये ददाम्येतदित्यूचे रजकोऽन्वहम् ॥ ३० ॥ (पाठान्तरे
 तु-अन्यदा कल्पकेनापि, ययाचेऽसौ ददाम्यहम् । तमिन्द्रमहेऽतीते ददाम्यूचे रजकोऽन्वहम् ॥ ३० ॥) एवं वर्षे द्वितीयेऽपि, तृतीयेऽ-
 स्मिन्नपि ऋमात् । स मार्गयति नो दत्ते, रजकः कल्पकांशुकम् ॥ ३१ ॥ ततस्तेनोदितं रोपाद्, रज्याम्यसृजा न ते । तदा बहौ विशा-
 म्येवेत्युक्त्वाऽगात् कल्पकोऽन्यदा ॥ ३२ ॥ तमूचे क्षुरिकां कृष्णा, रजकार्पय मेऽशुकम् । रजकोक्त्याऽर्पितं पत्न्या, तस्यारक्षितमेव तत्
 ॥ ३३ ॥ कल्पस्तद् रज्यामास, विदार्य रजकोदरम् । रजक्याह न दोषोऽस्य, तत् न इत्तं नृपाऽऽज्ञया ॥ ३४ ॥ कल्पो दध्यौ श्रुवं
 राक्षो, मायेयं यत् मया ततः(दा) । तदुक्त्वा मन्त्रिता नाऽऽत्ता, स्वयं याम्यन्तिकेऽस्मि(स्य) तत् ॥ ३५ ॥ बलाद् भटा नयिष्यन्ति, ततोऽ-
 गात् कल्पकः स्वयम् । राजोत्तस्यो द्विजोऽवादीत्, किं कुर्वेऽथाऽऽह पार्थिवः ॥ ३६ ॥ त(म)दुकं चिन्तितं कल्पोऽवददेवमथाऽऽययुः ।
 रजका रावकर्त्तारः, प्रायः पक्षाश्रयो जयः ॥ ३७ ॥ नन्देन साकं जल्पन्तं, तं वीक्ष्य रजका ययुः । तत्सर्वराज्याधिष्ठाता मन्व्यभूत्

कल्पको महान् ॥ ३८ ॥ तत्साध्यान्वैभ्यःपुत्रीणां, सन्ततिस्तस्य बहुयभूत् । अन्यदाऽऽविरभूत् चास्य, सुतोद्बाहमद्यामहः ॥ ३९ ॥ तत्रा-
ऽऽवपत्र-सद्वन्न-शस्त्राद्यहं महीभुजः । निजयते सद्युद्धान्तराजः सत्कारकर्मणे ॥ ४० ॥ प्राम्मश्री कल्पके कोपं, बर्हश्छिद्राणि पश्यति ।
तेन कल्पकदास्येका, दान-नानवदीकृता ॥ ४१ ॥ प्रसहं कल्पकगृहपात्तां वाच्या त्वया मम । दास्योक्तमधुना निल्पयते छत्रादि मत्प्रभोः
॥ ४२ ॥ कल्पके कल्पयित्वाऽदृष्टिद्वं राक्षो व्यजिज्ञपत् । भ्रष्टमस्त्रिपदो मन्त्री, भक्ततां दर्शयन्निय ॥ ४३ ॥ यद्यप्यसिखलज्ञार्थेभ्यो,
देव ! दूरीकृता ययम् । तथाऽपि सन्ति सिक्थानि, प्रभोर्नो जठरान्तरे ॥ ४४ ॥ तेन ज्ञातं हितं वचमः, कल्पो व्यापाद्य वः
सुतम् । स्थापयिष्यति राज्येऽस्मिन्, को विश्वासोऽधिकारिणाम् ? ॥ ४५ ॥ प्रतीतिर्नो(र्न) प्रभूणां चेत्, पश्यन्तु प्रेष्य तत् चरम् । तथा-
कृते तथा दृष्ट्वा, कल्पोपरि नृपोऽरुपत् ॥ ४६ ॥ क्षिप्तोऽन्वदूषकारायां, सद्युद्भवोऽपि कल्पकः । भूगुजां चेतसः स्तैर्यं, न काप्यश्वत्य-
पत्रयत् ॥ ४७ ॥ तस्य तत्र सयुत्रस्य, कोद्रवी-कूर-सेतिकाम् । कृपकेऽशेषयद् राजा, तथैकं कुम्भमम्भसः ॥ ४८ ॥ कल्पोऽघक् स्वम-
नुष्याणां, मुक्तां भक्तमदोऽल्पकम् । यः कश्चित् स्वकुलोद्धार्युर्थः स्याद् वैरशुद्धिच्छत् ॥ ४९ ॥ तेऽप्युचुर्न विना तातपादं कश्चित् क्षमोऽपरः ।
ततोऽन्येऽनशनं कृत्वा, विषय त्रिदिवं ययुः ॥ ५० ॥ कालं नयति कल्पोऽपि, तेनात्रेन विधेर्वशात् । इतश्च पाटलीपुत्रं, रुधुर्वैरिभूजः
॥ ५१ ॥ पुरजोत् भाण्डं भाण्डेन, तद्भयात् पुरवासिनाम् । तत्राशक्तो निरानन्दो, नन्दः सस्मार कल्पकम् ॥ ५२ ॥ चेत् तस्य
गृहदासोऽपि, तस्य धीः कार्यसाधका । ततो रक्षाकरान् नन्दोऽष्टच्छत् कोऽद्यापि जीवति ? ॥ ५३ ॥ तेऽप्युचुर्देव ! भक्ताम्भः, कश्चिद्
गृह्णाति कूपगः । ततो मञ्चिकया राजा, कर्षयामास कल्पकम् ॥ ५४ ॥ पकदुपत्र-कपिशं, सज्जीकृतौ(त्वौ)पथैर्नृपः । भ्रमयामास ब्र-
ह्मोपर्थेभ्यं शिन्निकासितम् ॥ ५५ ॥ बहिःस्यातं तथा वीक्ष्य, दध्युर्भाषयते हि नः । कल्पभ्रान्त्या मुधा नन्द इत्युपद्रोतुमाययुः ॥ ५६ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
योऽशः ।

श्रीस्थूल-
भद्रमहर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १७९ ॥

कल्पस्तान् मतिमानूचे, गङ्गान्तर्नावमाश्रितः । भवतां कश्चिद्वायातु, सन्धिं वाऽन्यत् करोमि यत् ॥ ५७ ॥ तत्राऽऽगतस्य तत्पुंसः, पुरः-
कल्पोऽप्यनल्पधीः । अत्रार्थं दर्शयामास, चित्रमाकस्मिकं ह्यदः ॥ ५८ ॥ मूले प्रान्ते च कृतस्येद्युष्टेर्हस्तसंज्ञया । छिन्नस्थान्ते तथा मूले, दग्ध-
(धनः)कुण्ठेऽथ किं भवेत् ? ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वाऽरिरनानां, भ्रान्त्वा प्रदक्षिणाभ्रमात् । स्वस्थानमाययौ कल्पः, स्वसैन्यमस्मिद्भयपि ॥ ६० ॥
कल्पोक्तं पृच्छतां तेषां, सोऽजानन् सम्यग्गृह्य न । ततो (भ्रान्ता) भीता नृपा नेशुर्नन्दोऽपि पृष्ठतोऽपसत् ॥ ६१ ॥ हस्त्यथ-कोश-नलायाच्छिद्य
नन्दोऽप्युपाददे । कल्पकः कल्पितो मन्त्री, प्राग्वत् चास्य रिपुर्हतः ॥ ६२ ॥ अभूवन् भूयो भूयांसः, सूतवः कल्पमन्त्रिणः । सहैव
नन्दवंशेन, मन्त्रिणः कल्पकान्ययाः ॥ ६३ ॥ क्रमेण नवमो नन्दो, भूपोऽभूद् भरतार्द्धयुद्ध । तस्माभूत् शकटालाल्यो, मन्त्री कल्प-
कुलोद्भवः ॥ ६४ ॥ तस्य लक्ष्मीवती लक्ष्मीवती नाम्नाऽभवत् प्रिया । स्थूलमद्र-श्रीयं काल्यौ, तनयौ विनयो कसी ॥ ६५ ॥ यक्षा
च यक्षदत्ता च, भूता च भूतदत्तका । सेणा वेणा तथा रेणा, पुत्र्यः सप्तास्य चाभवन् ॥ ६६ ॥ इतश्चाष्टोत्तरशतश्लोकैर्नन्दं नवै-
र्नवैः । द्विजो वररुचिर्नित्यमेव सौति समाश्रितम् ॥ ६७ ॥ नन्दस्तुतोप नो दानं, दत्ते मन्त्रिवचो विना । दानाभावाद् (वं) जनाः पृष्टा-
सेऽब्यु(नो)चुर्मन्त्र्यधीनताम् ॥ ६८ ॥ ततो वररुचिर्विद्वान्, सिपेवे सचिवप्रियाम् । तथा सन्तुष्टया पृष्टोऽन्यदाऽवादीदिदं द्विजः ॥ ६९ ॥
त्वत्पतिर्मन काव्यानि, पुरो राज्ञः प्रशंसतु । मन्त्रिपत्न्योदितं स्वार्थं(-र्थं)सिद्धि(द्धं)विद्धि द्विज ! ब्रज ॥ ७० ॥ तयोक्तं मन्त्रिणः सोऽयक्,
मिथ्यादृष्टेर्वचः कथम् । प्रशंसामि ? शशंसान्यत्, कार्यं यत् प्रतिभाति ते ॥ ७१ ॥ स्त्रीचक्रे स्त्रीप्रहात् मन्त्री, प्रशशंस प्रणे पुनः । अहो !
सुमापित्तमिति, पठतोऽस्य नृपाप्रतः ॥ ७२ ॥ दीनाराष्टशतं बुष्टिदानं नन्दो ददौ सदा । तद् वीक्ष्य धीसलो दृश्यो, राज्ञः कोशस्तु
निष्ठितः ॥ ७३ ॥ मिथ्यात्वदृष्टिरप्यासीत्, ततो मन्त्र्यवदत् नृपम् । किमेतद् द्वीयतेऽमुन्मै ?, राज्ञोचे त्वत्प्रशंसया ॥ ७४ ॥ मया लौकिक-

कल्पको महान् ॥ ३८ ॥ तत्याद्यान्वेभ्यपुत्रीणां, सन्ततिस्तस्य बह्वयभूत् । अन्यदाऽऽविरभूत् चास्य, सुतोदाहमहामहः ॥ ३९ ॥ तत्रा-
ऽऽत्पत्र-सद्वत्स-शस्त्रार्थं महीमुजः । निष्पद्यते सशुद्धान्तराजः सत्कारकर्मणे ॥ ४० ॥ प्राग्मन्त्री कल्पके कोपं, बहंश्छिद्राणि पश्यति ।
तेन कल्पकदास्येका, दान-भागवशीकृता ॥ ४१ ॥ प्रलहं कल्पकगृहवाती वाच्या तया मम । दास्योक्तमधुना निष्पद्यते छत्रादि मत्प्रभोः
॥ ४२ ॥ कल्पके कल्पयित्वाऽद्दृशिछद्रं राशे व्यजिह्वपत् । भ्रष्टमन्त्रिपदो मन्त्री, भक्ततां दर्शयन्निव ॥ ४३ ॥ यद्यप्यखिलकार्येभ्यो,
देव ! दूरीकृता वयम् । तथाऽपि सन्ति सिस्थानि, प्रभोर्नो जठरान्तरे ॥ ४४ ॥ तेन ज्ञातं हिवं वचमः, कल्पो व्यापाद्य वः
सुतम् । स्थापयिष्यति राज्येऽस्मिन्, को विश्वासोऽधिकारिणाम् ? ॥ ४५ ॥ प्रतीतिर्नो(र्न) प्रभूणां चेत्, पश्यन्तु प्रेष्य तत् चरम् । तथा-
कृते तथा दृष्ट्वा, कल्पोपरि नृपोऽङ्कुपत् ॥ ४६ ॥ क्षितोऽन्धकूपकारायां, सकुटुम्बोऽपि कल्पकः । भूमुजां चेतसः स्वैर्यं, न काप्यश्वत्य-
पत्रयत् ॥ ४७ ॥ तस्य तत्र सपुत्रस्य, कोद्रवी-कूर-सेतिकाम् । कूपकेऽक्षेपयद् राजा, तथेकं कुम्भमम्भसः ॥ ४८ ॥ कल्पोऽवकृ स्वम-
नुष्याणां, मुक्तां मण्डमदोऽल्पकम् । यः कश्चिन् स्वकुलोद्धारयुः स्याद् वैरशुद्धिक्त् ॥ ४९ ॥ तेऽप्युचुर्न विना तातपादं कश्चित् क्षमोऽपरः ।
ततोऽन्येऽनशनं कृत्वा, विषय त्रिदिवं ययुः ॥ ५० ॥ फालं नयति कल्पोऽपि, तेनात्रेन विधेर्वशात् । इतश्च पाटलीपुत्रं, रुष्युर्वैरिभूमुजः
॥ ५१ ॥ पुरफोट भाण्डं भाण्डेन, तद्भयात् पुरवासिनाम् । तत्राशक्तो निरातन्दो, नन्दः सत्सार कल्पकम् ॥ ५२ ॥ चेत् तस्य
गृहदासोऽपि, तस्य धीः कार्यसाधका । ततो रक्षाकरान् नन्दोऽपृच्छत् कोऽद्यापि जीवति ? ॥ ५३ ॥ तेऽप्युचुर्देव ! भक्तम्भः, कश्चिद्
गृह्णाति कूपगः । ततो मञ्चिकया राजा, कर्णयामास कल्पकम् ॥ ५४ ॥ पक्कटुपत्र-कपिशं, सज्जीकृत्यो(त्वी)पथैर्नृपः । भ्रमयामास वप्र-
स्योपर्यमुं शिन्धिकास्थितम् ॥ ५५ ॥ घहिःस्थालं तथा वीक्ष्य, दृष्युर्भाषयते हि नः । कल्पभ्रान्त्या सुधा नन्द इत्युपद्रोतुमाययुः ॥ ५६ ॥

कल्पसाल् मतिमानूचे, गङ्गान्तर्नावमाश्रितः । भवतां कश्चिदायातु, सन्धि वाऽन्यत् करोमि यत् ॥ ५७ ॥ तत्राऽऽगतस्य तत्पुंसः, पुरः-
कल्पोऽप्यनल्पधीः । भ्रमार्थं दर्शयामास, चित्रमाकस्मिकं हृदः ॥ ५८ ॥ मूले प्रान्ते च कृत्तल्येभ्युपेटेर्हस्तसंज्ञया । छिन्नस्यान्ते तथा मूले, दग्ध-
(ध्नः)कुण्डेऽथ किं भवेत् ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वाऽरिरननावं, भ्रान्त्वा प्रदक्षिणाभ्रमात् । स्वस्थाननाययौ कल्पः, स्वसैन्यमरिमञ्चयपि ॥ ६० ॥
कल्पोकं पृच्छतां तेषां, सोऽजानन् सन्धगाह न । ततो (भ्रान्ता) भीता नृपा नेशुर्नन्दोऽपि पृष्ठतोऽपत्तत् ॥ ६१ ॥ हस्त्यश्व-कोश-रत्नाघाच्चिच्छ
नन्दोऽप्युपाददे । कल्पकः कल्पितो मन्त्री, प्राग्रथत् चाल्य र्पिहृतः ॥ ६२ ॥ अभूवन् भूयो भूयांसः, सूतवः कल्पमन्त्रिणः । सहैव
नन्दवंशेन, मन्त्रिणः कल्पकान्वयाः ॥ ६३ ॥ क्रमेण नवमो नन्दो, भूपोऽभूद् भरतार्द्धमुद् । तस्याभूत् शकटालाल्यो, मन्त्री कल्प-
कुलोद्भवः ॥ ६४ ॥ तस्य लक्ष्मीवती लक्ष्मीवती नाम्नाऽभवत् प्रिया । स्थूलभद्र-श्रीयंकाख्यौ, तनयौ विनयीकसी ॥ ६५ ॥ यक्षा
प यक्षदत्ता च, भूता च भूतदत्तका । सेणा वेर्णा तथा रेणा, पुत्र्यः सप्तास्य चामवन् ॥ ६६ ॥ इतश्चाष्टोत्तरशतशौर्कैर्नन्दं नवै-
र्नैः । द्विजो वररुचिर्निलमेत्य स्त्रौति समास्थितम् ॥ ६७ ॥ नन्ददुत्वोप नो दानं, दत्ते मन्त्रिवचो विना । दानाभावाद्(वं) जनाः पृष्टा-
स्तेऽप्यु(नो)युर्गन्धधीनताम् ॥ ६८ ॥ ततो वररुचिर्विद्वान्, सिपेवे सचिवप्रियाम् । तथा सन्तुष्टया पृष्टोऽन्यदाऽवादीदिदं द्विजः ॥ ६९ ॥
त्वत्पतिर्मम काव्यानि, पुरो राक्षः प्रशंसतु । मन्त्रिपत्न्योदितं स्वार्थं(न्र्थ)सिद्धि(द्धं)विद्धि द्विज ! व्रज ॥ ७० ॥ तयोक्तं मन्त्रिणः सोऽवक्,
मिष्यादृष्टेषः कथम् । प्रशंसामि ? शशंसान्यत्, कार्यं यत् प्रतिभाति ते ॥ ७१ ॥ स्वीचके स्त्रीमहात् मन्त्री, प्रशशंस प्रणे पुनः । अहो !
युभापितमिति, पठतोऽस्य नृपाप्रतः ॥ ७२ ॥ दीनाराष्टशतं तुष्टिदानं नन्दो ददौ सदा । तद् वीक्ष्य धीसलो दध्यौ, राक्षः कोशस्तु
निष्ठितः ॥ ७३ ॥ मिथ्यात्वद्युद्धिरप्यासीत्, ततो मन्त्रयवदत् नृपम् । किमेतद् द्रीयतेऽपुनै ?, राजोचे त्वत्प्रशंसया ॥ ७४ ॥ मया लौकिक-

काव्यानि, व्याख्यातानीति मन्ववक् । राजाऽऽहेतत् च किं सत्यं ? मन्वूचे वेदवागियम् ॥ ७५ ॥ एतानि का कथाऽन्येषां ? पठन्ति बालिका अपि । नन्दोऽवादीत् तदा प्रातः, पाठयेत्ता अमून्यहो ! ॥ ७६ ॥ तवो मन्त्रिसुताः सप्त, ज(य)न्यन्तरिताः स्थिताः । नैतिकान्यम-
काव्यानि, पपाठाशठधीर्द्विजः ॥ ७७ ॥ एकद्वि-त्रि-चतुरादिवारं(र)श्रुतश्रुतप्रहाः । पेटुस्तदुकं सप्ताप्यनुज्येष्ठं मन्त्रिपुत्रिकाः ॥ ७८ ॥ राज्ञा
न्यपेधि तद् दानं, तवो गङ्गाजले द्विजः । दीनाराष्टशतप्रन्धि, मुक्त्वा गङ्गां प्रगेऽस्तवीत् ॥ ७९ ॥ यत्रांङ्किकमणकलयोत्पत्य तत्करेऽपतत् ।
दीनारप्रन्धिविप्रोऽवग, राजाऽस्थान् किं सरिद(त्त्व)दात् ॥ ८० ॥ जनो विसिन्मये राजाऽमालमूचेऽस्य नद्यदात् । मन्व्याह चेत् ममाप्यक्षं
दत्ते सत्यं न धान्यथा ॥ ८१ ॥ तत्रैकश्चरश्छन्नमादिष्टो मन्त्रिणाऽत्र भोः ! । यत् सुश्रुति वररुचिर्देयमानीय तत् मम ॥ ८२ ॥ सायं
विप्रोऽपि दीनारान्, मुक्त्वाऽन्तर्गङ्गागमत् । शरत्स्वनिनीनोऽसौ, चरस्तान् वीक्ष्य चाऽऽददे ॥ ८३ ॥ दृचास्ते मन्त्रिणस्तेन, सोऽगाद्
राज्ञा समं प्रगे । तुष्टाव जाह्ववीं विप्रो, दीनारान् प्राप नो पुनः ॥ ८४ ॥ यन्नभ्रष्टि(ष्ट)मिति प्रन्धि, पश्यन् पयसि पाणिना । सस्मितं मन्त्रि-
णोक्तोऽसौ, किं न दृत्तेऽद्य जाह्ववी ? ॥ ८५ ॥ ततोऽमालेन स प्रन्धिर्दत्तोऽस्मै ते भवत्ययम् ? । इत्युक्तोऽसौ तथा ह्रीणो, यथा वेद स एव
हि ॥ ८६ ॥ जनापवाद्गतो विप्रोऽपश्यत् छिद्राणि मन्त्रिणः । तदर्थं तेन तदासी, दान-मानवशीकृता ॥ ८७ ॥ श्रीयकस्य विवाहोऽस्ती-
त्युक्तो(स्त्)वररुचि(चे)स्तथा । सज्यते तत्र शब्दादि, दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ॥ ८८ ॥ तदेव छलमासाद्य, सद्यो वररुचिस्त्विदम् । बालनपाठ-
यद् दत्त्वा, मोदकादि सुखादिकम् ॥ ८९ ॥ न वेत्ति नन्दस्तद् यच्च, शकटालः करिष्यति । नन्दं व्यापाय तद्राज्ये, श्रीयकं स्थाप-
यिष्यति ॥ ९० ॥ राजपाठ्यां गूतः श्रुत्या, पठ्यमानं पुरात्तरे । नन्दो दध्यौ ह्यसम्बद्धं, किमिदं पठ्यतेऽर्भकैः ? ॥ ९१ ॥ बालका यत् च
भापन्ते, भापन्ते यत् च (यच्च जल्पन्ति) योषितः । उत्पातिकी च या भाषा, सा प्रायो नान्यथा भवेत् ॥ ९२ ॥ शब्दादिसज्जतां ज्ञात्वा,

मन्त्रिणेहे चराऽऽननात् । नृपञ्चकोप विमर्शपरमर्शपरञ्जुतः ॥ ९३ ॥ ततो यतो यतो (विनयतो) मन्त्री, नृपतेरपतत् पदोः । ततस्ततः स्याद् विमुक्तो, मन्त्र्यथा(प्या)ऽऽगात् निजं गृहम् ॥ ९४ ॥ श्रीयकं साह मां हत्वा, स्वकुटुम्बं समुद्धर । लजेदकं कुलस्यार्थे, हीति नीतिविदो विदुः ॥ ९५ ॥ स फर्णाच्छादनं चक्रे, आः ! पापमिति चोचरत् । विपं भोक्ष्येऽस्मि मन्त्र्याह, पतन्तं घातयासिना ॥ ९६ ॥ प्रभाते नमतो भूपमसिना श्रीयकः शिरः । विच्छेद शकटास्य, कन्द(द)लीकन्दलीलया ॥ ९७ ॥ हा हा ! अकार्यमित्युक्त्वोत्तस्यो नन्दः सप्तममम् । न राजद्वेषिणा कार्यं, तातेनापीति सोऽवदत् ॥ ९८ ॥ कृतोर्द्धेदेहिकं नन्दस्ततः श्रीयकमनवीत् । गृहाण मन्त्रिपदवीं, स्त्रीयान्वय(ये)कमागताम् ॥ ९९ ॥ स ऊचे स्थूलभद्राल्यः, पितृल्योऽस्ति मेऽप्रजः । तस्थुपो द्वादशाब्दानि, तस्य वेश्यागृहे ययुः ॥ १०० ॥ सोऽप्यादा(ह्)य नृपेणोक्तो, गृहाण मम मन्त्रिताम् । चिन्तयामीति सोऽप्युचे, चिन्तयानैव राडवक् ॥ १०१ ॥ अशोकयनिकां गत्वा, स्थूलभद्रोऽप्यचिन्तयत् । व्यस्य राज(ज्य)कार्येषु, कुतस्त्या भोगयोग्य(ग)ता ? ॥ १०२ ॥ स सर्वकार्य-धुर्योऽपि, क्षणात् तातः क्षयं गतः । तत् मन्त्रिता कदाशैवाभिमानसुखदा परम् ॥ १०३ ॥ प्रबुद्धो लघुकर्मत्वात्, कृत्वा लोचं च पानकम् । रत्नकन्धलदशानां, रजोहरणमाददे ॥ १०४ ॥ एषस्व धर्मलाभेनेत्युचे सदसि पार्थिवम् । राजोचे चिन्तितं किं भोः ! १, सोऽप्युचे सुप्तु चिन्तितम् ॥ १०५ ॥ इत्युक्त्वा स्थूलभद्रपरिनिर्ययौ राजमन्दिरात् । याता वेश्यागृहे दम्भादित्याल्हो गृहं नृपः ॥ १०६ ॥ कलेवरदिदुर्गन्धेष्वविकृणितनासिकम् । अरकद्विष्टं तं दृष्ट्वा, यान्तं नन्दोऽस्तवीत् मुनिम् ॥ १०७ ॥ अहो ! मुनिर्निरीहोऽयं, भगवान् सर्वसङ्गमुक्त् । प्राप्ताजीत् सोऽपि गत्वा श्रीसम्भूत(ति)विजयान्तिके ॥ १०८ ॥ बलाद् धृत्वा करे राजा, श्रीयकं मन्त्रिणं व्ययात् । शकटाल इव प्राप्सो, राहोऽर्थान् सोऽप्यसाधयत् ॥ १०९ ॥ स याति धातुत्सेहेन, क्रोशावेश्यागृहेऽन्वहम् । दुःखाद्. खेपेद् सा दृष्टे,

गुहाद्वारे हरेरहम् ॥ १२८ ॥ हृद्विपाहिविलद्वारे, स्थेयं तद्वन् परोऽकरोत् । कूपकाष्ठे तृतीयर्षिः, स्थेयमभ्यग्रहीद्विदम् ॥ १२९ ॥
सूर्यो योग्यतां ज्ञात्वा, तेषां तदनुमेनिरे । ततश्चाऽऽगत्य तत्रेदं, स्थूलभद्रो व्यजिज्ञपत् ॥ १३० ॥ स्यास्यामि कोशावेद्यायात्रतुर्मासी-
मुपाश्रये । कुर्याणः पङ्कसाऽऽहारमनुमन्यस्व मे प्रभो ! ॥ १३१ ॥ स्वामीष्टं साधयेत्युक्तो, ज्ञानिना सूरिणा ततः । वर्षावासकृते कोशा-
वेद्यायात्रासं मुनिर्ययौ ॥ १३२ ॥ तं वीक्ष्याचिन्तयद् वेद्याऽऽयातं नूनमयं मुनिः । सुकुमारः प्रकृत्याऽऽगात्, परीपहृपरजितः ॥ १३३ ॥
उत्थाय साऽऽह सखेहं, किद्धरी किं करोमि ते ? । स्वामिन् ! सर्वं त्वया(वा)ऽऽयत्तं, धनं परिजितो जनः ॥ १३४ ॥ महर्षिः स्नाह मे
वर्षावस्थानस्थानमर्पय । सोऽचे विचित्रचित्राढ्या, चित्रशालेयमस्तु वः ॥ १३५ ॥ तस्यौ गुहायां ह्यर्षेक्ष, इवर्षिस्त्रुपुत्रये । चक्रे विह्वल्य
तत्रैव, पङ्कसाऽऽहारभोजनम् ॥ १३६ ॥ विहितस्फारश्चक्षणा । कोशा मुसुक्षुभोभार्यं, निरयागात् कामविह्वला
॥ १३७ ॥ चातु-साध्वसवाक्यानि, न्यस्तान्यस्मिन्ननेकधा । मुधा ययुः सुधासेक इयामलनमःस्थले ॥ १३८ ॥ प्रयोष्य श्राविका चक्रे,
प्रत्युत्तैषा महर्षिणा । नृपदत्तं नरं मुक्त्यैकं ब्रह्मत्रतमप्रहीत् ॥ १३९ ॥ शान्तान् दान्तान् सुनीन् दद्या, सिंह-सर्पार्यष्टिकाः । शान्ति
ययुस्ततोऽभ्येयुर्वर्षन्ते मुनयस्त्रयः ॥ १४० ॥ तेषां पूर्णप्रतिज्ञानां, किञ्चिदुत्थाय सूरिरात् । क्रमात् स्वागतमित्यात्त्यदहो ! दुष्करकारणः
॥ १४१ ॥ वर्षान्ते स्थूलभद्रर्षिरागादुत्थाय सूर्यः । प्रोचुर्दुष्करदुष्करकारक ! स्वागतं तव ? ॥ १४२ ॥ सासूयाश्चिन्तयामासुस्ते तद्
वीक्ष्यर्षयन्वयः । मन्त्रिपुत्रोऽयमित्यत्र, लभतेऽल्पमार्गम् ॥ १४३ ॥ येषेऽन्यलिन् प्रतिशास्यामहे दुष्करमप्यद्दः । हृदयवस्थाय तस्युसे,
दक्षिनोऽन्तर्मदा इव ॥ १४४ ॥ मुनिर्वर्षाऽऽगमे सिंहगुहावास्यवद्द गुरुम् । कोशाऽऽवासे चतुर्मासी, स्यास्यानि पङ्कसाशनः ॥ १४५ ॥
ज्ञात्वा ज्ञानाद् गुरुस्तस्य, स्थूलभद्रासदिष्णुताम् । न्यवारयद्गुप्तानेऽशक्येऽस्मिन् माऽऽग्रहं कृपाः ॥ १४६ ॥ प्रत्युत प्राप्स्यसि श्रंशं,

तपसोऽथावदत् मुनिः । नेदं दुष्करमित्युक्त्वा, ययौ कोशानिकेतनम् ॥ १४७ ॥ वसतिमार्गिता दत्ता, तथाऽस्मै सा व्यचिन्तयत् ।
 स्थूलभद्रसद्वैयव, शुभमत्राययावयम् ॥ १४८ ॥ भोजनानन्तरं धर्मश्रवणार्थमथाययौ । वेद्याऽसंस्कृतगात्रैव, वीक्ष्य युक्षोभ महु सः ॥
 १४९ ॥ कामार्थेऽभ्यर्थयाम्बुके, स मुनिर्विस्मृतप्रतः । पतत्पेप भवे भेति, बोधायेदं तमाह सा ॥ १५० ॥ द्रव्यं(व्य)लक्षं मदर्थी
 सन्, समानय मुने ! ननु । मुह्यन्ति जातु रूपे न, जातरूपे तु मादृशाः ॥ १५१ ॥ भद्रे ! समास्ति नो वित्तं, किङ्करः किं करोत्वयम् ।
 तदर्थी(र्थे) याहि नैपालदेशे वेद्याऽऽह तर्हि भोः ! ॥ १५२ ॥ राजाऽर्पयत्यपूर्वस्मै, साधवे रत्नकम्बलम् । वर्षाकालेऽपि सोऽचालीत्, पङ्क्ति-
 लायां स्खलन् सुवि ॥ १५३ ॥ श्राद्धराजापितं तत्र, वंशस्यान्तर्निधाय तम् । चौरपह्ययामथागात् स, लक्षं यातीलवक् शुक्रः ॥ १५४ ॥
 वेत्ति खेनपतिस्त्वय, खं द्रुतमथावत । वीक्ष्योपैक्षत तं भिद्यं, लक्षं यातीलवक् तु सः (पुनः) ॥ १५५ ॥ निरूपितो मुनिः किञ्चिदपश्य-
 त्त्रिमल्लिम्बुचैः । पृष्टः स्पष्टं वदामुष्य, प्रत्ययार्थं तवामयम् ॥ १५६ ॥ मुनिर्वभाषे वंशस्यान्तराले रत्नकम्बलः । नये वेद्यायर्थमित्युक्ते,
 शुष्कचौरैर्दयावशात् ॥ १५७ ॥ हृष्टेन मुनिनाऽदायि, कोशाचै रत्नकम्बलः । तथा निःस्पृहयाऽक्षेपि, गृहश्रो(श्रो)तोनिपट्टरे ॥ १५८ ॥ मुनिः
 स्माह महाभागे ! तवेयं काऽविवारिता(रणा?) । ईदृक्कृष्टाऽऽहृतं रत्नं, कथं निर्गमितं मुधा ? ॥ १५९ ॥ वेद्याये चोचसि मुधाऽमुं किं
 कर्दममर्दितम् ? । ममं विषयपट्टे स्तं, न चिन्तारत्ननिर्मलम् ॥ १६० ॥ उपयुक्तो मुनिः सम्यग्, वभाषे साधु(धिव) साध्विति । भवावटे पतन्
 मुग्धो, रक्षितो रज्जुवत् त्वया ॥ १६१ ॥ वेद्याऽऽह यत् मया यूयं, बोधायाऽऽशतिता शृशम् । तत् क्षन्तव्यं ममाऽऽगस्तु, क्षमाप्राप्ति-
 महर्षयः ॥ १६२ ॥ भद्रे ! गुरुरसीत्युक्त्वा, गत्वा गुर्वन्तिके मुनिः । स्वमागः क्षमयामास, मिथ्या मे दुष्कृतं वदन् ॥ १६३ ॥ गुरुणो-
 षोऽन्तरं दृष्टं, स्थूलमद्राऽऽत्मनोर्मुने ! ? । तेनाश्राद्धाप्यधिसेहे न श्राद्धपि त्वया पुनः ॥ १६४ ॥ ततोऽसौ सन्नधात्पयां(मं), व्रतं मुनि-

कथार्णवा-
 ङ्कायां दृचौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे तृती-
 योऽयः ।

श्रीस्थूल-
 भद्रमहर्षि-
 चरित्रम् ।

॥ १८२ ॥

रपालयत् । सम्भूत(ति)विजयाऽऽचार्या, ययुः स्वर्गं समाधिना ॥ १६५ ॥ कोशावेश्याऽन्यदा राज्ञा, वुष्टेन रथिनेऽर्पिता । स्थूलभद्र-
गुणग्राह्या, सा तथोपाचरन्न तम् ॥ १६६ ॥ न तत्समः पुमानन्यः, सामान्यगुणलक्षणः (न्योऽनन्यसामान्यलक्षणः) । सदैवं
स्थूलभद्रस्य, वर्णिन्यवर्णयद् गुणान् ॥ १६७ ॥ स्वस्य दर्शयितुं तस्या, विज्ञानं रथिकोऽन्यदा । गत्वाऽशोकवनिकायां, निपण्णो मच्चि-
(श्च)काऽऽसने ॥ १६८ ॥ आग्रलुम्बीं शरेणास्य, पुन्नमन्येन पत्रिणा । तं तस्यान्येन विव्याध, हस्तप्राप्यामिति व्यधात् ॥ १६९ ॥ वृन्तं
छित्त्वा क्षुरप्रेण, तत्रस्थोऽस्याश्च तां ददौ । वेश्याऽऽह पश्य विज्ञानं, ममाथय धनुर्द्वर ! ॥ १७० ॥ विन्यस्य सूचीं सिद्धार्थराशीं पुर्व्यैः
पिधाय ताम् । ननर्त्तं नर्त्तकी सूच्याऽविद्धा राशिश्च नाचलत् ॥ १७१ ॥ कलयाऽतुलया शिष्टे !, वुष्टोऽस्मीत्यवदद् रथी । वरं याचस्य वेश्योचि,
किमभ्यासस्य दुष्करम् ? ॥ १७२ ॥ आग्रलुम्बीच्छेदं न तत् । नर्त्तनं शिक्षितं न तत् । दुष्करं स्थूलभद्रस्याऽऽचरणं यदशिक्षितम् ॥ १७३ ॥
मयाऽना द्वादशाब्दानि, भोगान् योऽमुक्त्वा तन्मनाः । तत्रस्थोऽस्यात् चतुर्मासी, त्यक्तभोगोऽक्षतनतः ॥ १७४ ॥ वर्षाकालोऽङ्गनासङ्गश्चित्रौकः
पद्मसाशनम् । रहश्च व्रतलोपाय, हेतुरेकैक एव सः ॥ १७५ ॥ तत्सामीप्येऽपि दुर्भेचो, वज्रमूर्तिरिवाभवत् । रथिस्त्वेन समं तेन, तुलां
कोऽन्योऽधिरोहति ? ॥ १७६ ॥ रथिकोऽथ शुभाऽऽवेशवशो वेश्यामुवाच कः ? । स्थूलभद्रोऽथ साऽप्याख्यत्, शकटालमुतश्च सः
॥ १७७ ॥ रथ्याख्यत् स्थूलभद्रस्य, किङ्करोऽहमतः परम् । वद्धा(द्धोऽ)ङ्गलिर्यं तस्मै, शरणं तत्पथोऽस्तु मे ॥ १७८ ॥ ज्ञात्वा धर्मार्थिनं
वेश्या, विदधे धर्मदेशनाम् । प्रबुद्धो रथिकोऽप्याख्यद्, भद्रे ! साधु प्रबोधितः ॥ १७९ ॥ वेश्याऽऽह स्वोदितं सम्यक्, पालय क्षेममस्तु
ते । रथ्यस्यन्ते गुरोर्गत्वा, प्राग्जातौ वृजिनच्छिदे ॥ १८० ॥ सङ्गधारं व्रतं स्थूलभद्रर्षिरप्यपालयत् । इतस्तदाऽभूद् दुष्कालः, करालो
द्वादशाब्दि(ब्द)कः ॥ १८१ ॥ साध्वाद्योऽन्बुधेस्तीरे, तमतिकम्य कृच्छृतः । एकत्र सिमिळुः काले, पाटलीपुत्रपत्तने ॥ १८२ ॥ विस्तृतो

गुणनाभावात्, सिद्धान्तो भक्तचिन्तया । एकत्रान्यान्यसाधुभ्यः, कृता उद्देशकादयः ॥ १८३ ॥ मेलितैकादशाज्ञेय, दृष्टिवादलु
विस्मृतः । नेपालदेशे श्रीभद्रबाहवः सन्ति तद्विदः ॥ १८४ ॥ साधुसङ्घादकलेषां, प्रैपि सङ्घेन धीमता । दृष्टिवादाध्यापनार्थाऽऽकारण-
प्रवणोक्तिमृत् ॥ १८५ ॥ गत्वोक्तं तेन तत् तेषां, भद्रबाहुरयो(था)ऽवदत् । महाम्राणं प्रविष्टोऽस्मि, ध्यानं द्वादशावार्पिकम् ॥ १८६ ॥
दुष्कालात् न पुनः पूर्वं, तदायास्यामि नाधुना । तदुक्तमुक्तं साधुभ्यां, सङ्घायाभ्येत्य सत्वरम् ॥ १८७ ॥ पूर्णे तस्मिन् महाम्राणे, पूर्वोणि
गुणयेत् किल । आदितोऽन्तं यावदन्तादादि चान्तमुद्गृह्यतः ॥ १८८ ॥ ग्राहिणोदनुशिष्यो(व्यो)पसूरि सङ्घोऽपरी मुनी । तेषां वाच्यं च
को दण्डः, सङ्घाऽऽज्ञालोपकारिणाम् ? ॥ १८९ ॥ तदुक्तमुक्तं तत् ताभ्यां, तत् श्रुत्वा सूरिरत्रवीत् । सङ्घाऽऽज्ञालोपकारी हि, श्रीसङ्घात् क्रियते
वदिः ॥ १९० ॥ ताभ्यामुक्तं तर्हि दण्डः, प्राप्नोऽस्ति भवतामयम् । सूरिराह वदिः कुर्वीत्, मा मां सङ्घः प्रसीदतु ॥ १९१ ॥ ममान्ते
ग्राहिणोत् किन्तु, शिष्यान् मेधाविनो नु च । मम तस्यार्थसिद्धयर्थं, सप्त दास्यामि वाचनाः ॥ १९२ ॥ तिस्रस्त्रिकालवेलासु, भिक्षापयन्त
एकका । तिस्रः सन्ध्याऽऽवश्यकान्ते, सप्तैवं सन्तु वाचनाः ॥ १९३ ॥ सत्तेन स्थूलभद्रादिसाधुपञ्चशती ततः । प्रेषिता पूर्वविद्यार्थ-
लाभार्थं सूरिसन्निधौ ॥ १९४ ॥ वर्षाष्टकेनाष्टपूर्वाण्यथैष्ट स्पष्टधीः क्रमात् । स्थूलभद्रोऽपरे स्वल्पवाचनादानतो ययुः ॥ १९५ ॥
स्थूलभद्रं भद्रबाहुः, पप्रच्छान्येद्युगुधमिन् ! । किं खिद्यसे ? स ऊचे न, किन्तु मे स्वल्पवाचना ॥ १९६ ॥ सूरिः प्राह पूर्णप्रायं, ध्यानं
मेऽथाखिलं दिनम् । दास्यामि वाचनास्तुभ्यं, विद्यार्थिन् ! मा स खिद्यथाः ॥ १९७ ॥ पप्रच्छाद्यापि भगवन् !, कियत् शेषमिदं श्रुतम् ? ।
विन्द्विन्विय-मेरु-सिद्धार्थोपमामाह स सूरिराद्र ॥ १९८ ॥ ध्यानान्ते दश पूर्वोणि, द्विबल्लूनानि सोऽपठत् । ततश्च सूर्योऽभ्येयुः पाटली-
पुत्रपत्तनम् ॥ १९९ ॥ लघुदेवकुले स्थूलभद्रः सप्तं श्रुतं ययौ । स्वसारत्सय यक्षायाः, सप्त सन्त्यादत्तव्रताः ॥ २०० ॥ पप्रच्छुक्ताः

क्यार्णवा-
ङ्गापां दृषौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
योऽशः ।

श्रीस्थूल-
भद्रमहर्षि-
चरित्रम् ।

॥ १८३ ॥

फ भगवन् !, स्थूलभद्रोऽप्रजो हि नः ? । सूरिभ्याऽऽह देयशुले, रहोऽस्ति गुणयन् द्युतम् ॥ २०१ ॥ ययुस्त्वालं नमस्कृतुं, ता वीक्ष्या-
 चिन्तयत् गुनिः । स्वयिदा दर्शयामीति, चक्रे सिंहत्वमात्मनः ॥ २०२ ॥ तं वीक्ष्य ता मयभ्रान्ता, निवृत्त्याऽऽह्यन् गुरोः प्रभो ! । जमत्से
 हरिणाऽऽर्यंस्तु, तत्रान्यो नास्ति तं विना ॥ २०३ ॥ ज्ञात्वोपयोगादाचार्यां, विकारं तस्य चोचिरे । यात्वाऽऽर्यास्त्रि वन्दध्वं, भ्रातरं न
 पुनर्दरिम् ॥ २०४ ॥ आर्यां ययुः पुनस्तत्र, स्थूलभद्रं वयन्दिरे । प्रमोदमेदुरहदोऽक्षताङ्गं वीक्ष्य चाभवन् ॥ २०५ ॥ स्वकयामय
 यक्षाऽऽह्यत्, श्रीयकोऽशिश्नयद् व्रतम् । सहास्माभिर्बुधुश्चावाक्त्रेकभक्तेऽपि हि क्षमः ॥ २०६ ॥ अन्यदा पीरुपीप्रत्याप्त्यां पर्युपणा-
 दिने । मयाऽप्यारि तु(त्रु) पूर्णेऽस्मिन्, पूर्वार्द्धं श्रीयकः पुनः ॥ २०७ ॥ अपार्द्धपीरुपी चेत्यपरिपाट्या मुखेन च । यास्यतीति मयोक्त्रोऽसौ,
 दाधिण्यात् पागपि व्यधात् ॥ २०८ ॥ तस्यामपि च पूर्णायां, मयोक्त्रमतिदुर्लभम् । पर्वेदं दुर्नभकार्यं, निद्रया यास्यति क्षपा ॥ २०९ ॥
 चक्रे तेनापि दाधिण्यादर्द्धरात्रे धुषार्दितः । स्मरन् देव-गुरून् मृत्ना, श्रीयकत्रिरियं ययौ ॥ २१० ॥ ऋषिघातपातकैकहेतुरस्मीति
 यादिनी । यक्षा श्रमणसक्तमे, प्रायश्चित्तार्थमुत्थिता ॥ २११ ॥ शुद्धभावयशद् भद्रे !, प्रायश्चित्तं न ते क्विल । सङ्घः स्नाहात्म्यवोचं न
 निर्णयोऽर्द्धद्वयचो विना ॥ २१२ ॥ ततः समप्रसन्नोऽपि, कायोत्सर्गेण तस्थिवान् । एव शासनदेव्यूचे, किं कार्यं ? सोऽप्यदोऽनदत्
 ॥ २१३ ॥ इमां सीमन्धरस्वामिसन्निधौ नय सयतीम् । साऽऽह सहायिकं कायोत्सर्गपुण्यं हि क्षीयताम् ॥ २१४ ॥ सङ्घस्याऽसा-
 दुत्पाट्यागयत् गां शासनागरी । महाविदेहे श्रीसीमन्धरस्वामी मया नु(न)तः ॥ २१५ ॥ प्रायश्चित्तं न ते साध्वीत्पुरुत्वाऽर्द्धद्वयुपदाहते ।
 प्रेपीत् सहाय चत्वार्थध्ययनानि मुखेन मे ॥ २१६ ॥ रतिकल्पं च विविक्तचर्या विमुक्त(कि)भानने । दर्शनैकालिकाऽऽघाराद्-
 योर्ध्वं द्वे च गूलिके ॥ २१७ ॥ सङ्घत् मयाऽर्द्धद्वुष्णानि, तान्यवधारितानि च । निःसन्देहा तयोत्पाट्य, मुष्णाऽत्राऽऽनीय(स्वयि) सोदरा(र')

॥ २१८ ॥ ताः स्थूलभद्रानुज्ञाता, ययुरार्चो निजा त्रयम् । मध्याढे सोऽपि सूरीन्द्रं, वाचनार्थमुपस्थितः ॥ २१९ ॥ न योग्योऽसीति
 सूरीन्द्रोऽवदत् नो वाचनां ददौ । त्वाऽऽगो महर्षिरस्मार्षीदानतात् पश्यति स्म न ॥ २२० ॥ आ ! मावं सिंहरूपाऽऽगो, निपल गुरुपादयोः ।
 मुनिः स्नाह पुनर्तेव, करिल्ये क्षम्यतां सकृत् ॥ २२१ ॥ करिष्यसे न सोऽप्याल्यत्, कृतमेव कृतं नु(बु) यत् । सद्वात्राऽऽख्यत् मुनिः सोऽपि,
 भद्रवाहुमदोऽवदत् ॥ २२२ ॥ श्रान्त्वेकं भगवतागोऽमुष्यै ददत् वाचनाः । अत्येकं पतनं यत्रं, दन्तानां क्षमते न किम् ? ॥ २२३ ॥
 उपयोगं ददौ सूरिर्मत्तः पूर्वाण्यमृनि किम् । गमिष्यन्ति न्यवच्छेदं ? , न यास्यन्ति ? विवेद च ॥ २२४ ॥ वाचनाऽभिप्रहं दत्त्वाऽन्येषां
 पूर्वाण्यवाचयत् । स्थूलभद्रं भद्रवाहुः, प्रामाण्यं(प्रमाणं) ह्याग्रहः सत्वात् ॥ २२५ ॥ तं सर्वपूर्वेषां, न्यस्ताऽऽचार्यपदे वि(प्र)सुः ।
 स्वयंयौ सप्ततिशतान्दे गते वीरनिर्धृतेः ॥ २२६ ॥ तत्पट्टमण्डनं स्थूलभद्रोऽपि श्रितिमण्डलम् । पुनानघरणन्यासैः, श्रावस्तीमागतः
 पुरीम् ॥ २२७ ॥ असुं विवन्दिपुस्तत्रोद्यानस्यमखिलो जनः । हर्षसंघर्मितोऽभ्यागात्, चक्रेऽसौ धर्मदेशनात् ॥ २२८ ॥ देशनान्ते प्रसु-
 र्द्वयौ, सर्वोऽप्यत्राऽऽगतो जनः । पुनर्न धनदेवो मे, हृदयाहादकः सत्वा ॥ २२९ ॥ तत् मन्ये सोऽन्यविषयं, गतो ग्लानोऽप्यवा जती ।
 तद्रे(द्वय)देऽहं स्वयं यामि, नामाऽऽल्लं हि युज्यते ॥ २३० ॥ प्रसुः प्रतस्थे पुण्याह्नौ(ह्यो)र्षं(व)न्यमानः पदे पदे । पुणन्तर्वन्दमानश्च,
 वैसान्यागात् सुहृद्दे(हम्) ॥ २३१ ॥ प्रभौ दृष्टिपथाऽऽयाते, जङ्गमस्वर्गशासिनि । तद्गृह्णिष्या धनेश्वर्योत्थाय भक्त्या नमरुतः
 ॥ २३२ ॥ तयाऽर्पिताऽऽसनाऽऽसीनः, स्वान्यगृच्छद् धनेश्वरीम् । सुतेन धर्मनिर्योहो, भावसारे ! भयेत् तव ॥ २३३ ॥ धनदेवो-
 ऽधुना फागात् ? , साऽऽह ते भगवन् ! सुहृत् । व्ययते स्म धनं सवं, निःसोऽभूत् कृणवो लघुः ॥ २३४ ॥ निधीनपि च न प्राप,
 पूर्वजैः सञ्चितान् बहून् । गेहान्तर्व्यवसायार्थं, यथै देशान्तरं तवः ॥ २३५ ॥ जानन् निधानं स्वभाषःसं ज्ञानात् श्रुतकेयली ।

कयाणना-
 द्वायां घृती-
 पञ्चमवि-
 श्रामे वृती-
 योऽयः ।

श्रीस्थूल-
 भद्रमहर्षि-
 चरित्रम् ।

॥ १८४ ॥

हृत्सासंश्लिष्टान् तस्या, अदंशयशिवं यदन् ॥ २३६ ॥ भवस्वरूपं पश्यायि !, गृहं भर्तुन्वेदशम् ! । व्यवसायानु तादृशोऽनेदंशं तत्र
 तादृशम् ॥ २३७ ॥ मुहुर्मुहुर्धनेश्वर्या, इत्याग्यागमत् प्रभुः । स्वाश्रयं धनदेवोऽपि, लाभहीनोऽभ्यरेष्य वैः ॥ २३८ ॥ धनेश्वर्या-
 न्यदत्राऽऽगात्, स्थूलभद्रः सुहृत् तव । पत्रच्छ धनदेवः किं, गृष्टं ? किमथवोदितम् ? ॥ २३९ ॥ साऽप्यूने सम्भसुरिरेदमुक्तं ह्यन-
 संशया । धर्मोपदेशव्यजोगोत्रेदंशं तत्र तादृशम् ॥ २४० ॥ धनदेवः सुधीर्दृष्ट्यो, नहि निर्हेतुकं वचः । ज्ञानिनामिति सञ्चिन्त्य, साम्प्रगूल-
 मपीगन्त् ॥ २४१ ॥ तत्राऽऽविरासीत् तत्पुण्यमिवामितधनो निधिः । धनदेवो धनेनागूत् तेनोर्धेर्धनदोषमः ॥ २४२ ॥ स्थूलभद्र-
 पयस्यस्योपकारं तंमविम्वरन् । यन्दिदं धनदेवोऽगात्, पाटलीपुत्रपत्नम् ॥ २४३ ॥ नत्वाऽत्र पससिष्यं तं, धनदेवोऽप्रीड् विभो ! ।
 दारित्र्यमुद्रांसमुद्रं, तीर्णयांस्त्यत्रसादवः ॥ २४४ ॥ तव शूलोऽस्ति किं कुर्वे ?, स्थूलभद्रोऽभ्यघादय । भूयारून्मार्हतोऽस्त्वेयमित्युक्त्वाऽ-
 गात् गृहं धनी ॥ २४५ ॥ पाल्फालदपि यक्षाऽऽर्यया मात्रेय पालितो । द्विधिवो स्थूलभद्रेण, महागिरि-सुहस्तिनी ॥ २४६ ॥ माद्रानि
 दश पूयंणि, महाभ्रातृशयपीयतुः । शान्तो तपस्विनायार्यो, महागिरि-सुहस्तिनी ॥ २४७ ॥ तौ न्यस्य चाऽऽचार्यपद्मप्रसूते, श्रीस्थू-
 लभद्रः पुत्रपारदृथा । आयुःश्रयान् प्राप्य समाधिना मृतिं, प्राप्त् सुरव्रीगुरपन्नगृह्णत्वात् ॥ २४८ ॥ इति श्रीस्थूलभद्रमहासुनिक्रयानकम् ॥

अथ भीमद्रवाहुचतुःशिष्यान् महासाहसिकान् नमस्कुर्ये—

चतुरो सीसे सिरिभद्रवाहुणो चउर्हिं रयणिजामेहिं । रायगिहे सीपणं, कयनियकञ्जे नमंसासि ॥ १८२ ॥

ध्याख्या—गायार्यो दृष्टान्तादेव स्पष्टः ॥ १८२ ॥ स चायम्—

भद्रवाहुरधान्येगुरागाइ राजगृहे पुरे । चत्वारो यणिजस्तत्र, गियः सवयसोऽभवन् ॥ १ ॥ जगन्वांसो दुयइ गृहि, ते चत्वारोऽपि

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
यौऽशः ।
श्रीभद्रबाहु-
शिष्य-
चतुष्टय-
वर्णनम् ।

॥ १८५ ॥

द्वि श्रिया । भद्रबाहुप्रभूपान्ते, शुष्टुधुर्ममाईतम् ॥ २ ॥ प्रमुद्धा जगृह्णुर्दीक्षां, वितयाध्ययनादिभिः । विविशुर्मानसे हंसा इव तैस्तेर्गुणै-
गुरोः ॥ ३ ॥ एकाकिप्रतिमायोगाद्, गुर्वदेशवशंबदाः । ते विह्वल्य विह्वलाऽऽयुः, पुना राजगृहं पुरम् ॥ ४ ॥ तदानीमजिनीकोशे,
हिमानीमप्रिवत् क्षिपन् । मर्तुक्रामिच्छताध्वन्यो, निष्कृपं कपिकम्पदः ॥ ५ ॥ दुःस्थायस्याभेदन्तानां, वीणावादनवाचकः । शीतस्यैकात-
पत्रत्वं, दधानोऽभूद्रुर्हिमः ॥ ६ ॥ [युग्मम्] अहो यामे वृत्तीये ते, भिक्षां कृत्वा महर्षयः । वैभारगिरये प्रत्यावृत्ता व्रतपवित्रिताः ॥ ७ ॥
एकस्याद्रिगुहाद्वारेऽन्यस्योद्याने तदन्तिके । तृतीयस्य तु तुर्यस्य, पृथ्वारेऽस्तमगाद् रविः ॥ ८ ॥ आहारो वा विहारो वा, कार्यो यामे वृत्तीयके ।
यामे चतुर्थे स्वाध्यायं, कायोत्सर्गेऽधुरित्यमी ॥ ९ ॥ शीतं स्फीतं गुहाद्वारे, स यामे प्रथमे सुनिः । ततो मन्दं पुरोद्याने, यामेऽन्यस्मिन्
स संयमी ॥ १० ॥ ततोऽल्पं तद्वनोपान्ते, सोऽपि यामे वृत्तीयके । पृथ्वारेऽत्यल्पकं यामे, तुर्येऽसौ स्वर्गयुः समे ॥ ११ ॥ इति

श्रीभद्रबाहुचतुःशिष्यप्रथमः ॥

अथ क्रमप्राप्तान् श्रीआर्यमहागिरि-आर्यसुहस्तिसूरि-श्रीअवन्तीसुकुमालमहर्षीन् गाथाचतुष्टयेन सुवन्नाह—

शिणरूपपरीकर्मं, जो कासी जरस संथवमकासी । सिद्धिघरम्मि सुहृत्थी, तं अज्जमहागिरिं वंदे ॥ १८३ ॥
कोसंबीए जेणं, दमगो पवाविओ तओ जाओ । उज्जेणीए राया, संपइ सो नंदउ सुहृत्थी ॥ १८४ ॥
सोऊण गुणिज्जंतं, सुहृत्थिणा नलिण(णी)गुम्ममज्झयणं । तक्कालं पवइओ, चइतु भज्जाओ वत्तीसं ॥ १८५ ॥
तिहिं जामेहिं सिवाए अवचसहियाए विहियउवसग्गो । साहियकज्जो तियसेहिं पूइओऽवंतिसुकुमालो ॥ १८६ ॥

श्रीमण्ड-
लप्रकरणे
॥ १८५ ॥

व्याख्या—त्रिनक्षत्रपरिकर्मणां “यः” आर्यमहागिरिरक्षापीत् तस्य महागिरेः श्रेष्ठिशुभे ‘संस्तवं’ सम्यक् स्तननां सुहस्ती अक्षर्यात् इति प्रथमगाथाः ॥ १८३ ॥ ज्ञेयं सुगमम् ॥ १८४-१८५-१८६ ॥ भावार्थस्तु पतञ्जलामपि कथानकगान्यः । तथेदम्—

चन्द्रगुप्ताभिषो राजा, पाटलीपुर(त्र)पत्तने । नन्दमुच्छिद्य कुर्वते, राग्यं चाणक्यचिन्तितम् ॥ १ ॥ चाणक्यश्चन्द्रगुप्तस्य, परायाप्रभृतये । दिने दिने विपाकान्नं, साधयत्यधिराधिकम् ॥ २ ॥ गुर्विणी दुर्द्धरानाश्री, रागेत्कृततयाऽन्यदा । राशौ रासा सहाऽऽटोस्य, गुजानां मन्थयान्न ॥ ३ ॥ हाऽज्ञानात् किं कृतं राजन् !, यान्द्र नृते चणिप्रसूः । तान् नृपप्रिया प्राप, पद्मत्वं विपयेगतः ॥ ४ ॥ गर्भः प्रलीयतां माऽस्या, शिवायैत्युदरं स्यात् । तमापकर्म चाणि(ण)स्यो, मुक्कशुष्कियुदारिय ॥ ५ ॥ विपयिन्दुः शिशोर्मूर्द्धि, सद्धान्त इति तान्ययम् । विन्दुसार इति नाग, गुरुभिन्नस्य निर्ममि ॥ ६ ॥ समाधिगृत्युना चन्द्रगुप्तो रिममगात् क्रमान् । विन्दुसारं न्यपाद्र राग्ये, पाणि(ण)स्यो योयनोन्मुग्म् ॥ ७ ॥ असोकश्री(ः)युतो जसे, विन्दुसारस्य भूयुजः । क्रमान् तस्मिन् विपेदनेऽशोकश्रीरभयत् शयः ॥ ८ ॥ कुणालो नाम तत्सूनुत्(न्यू)नमुक्तिमान्गूत् । कुमारुणो ततोऽज्ञत्, तन्मायुञ्जयिर्नी पुतीम् ॥ ९ ॥ तैराल्यारके रक्ष्यमानो जीवितपरु शशम् । क्लृप्तुयत् कुणालोऽगूद, वर्यमानोऽष्टयार्धिकः ॥ १० ॥ विगामहणयोग्यं तं, शाल्या लेष्टेऽस्मिन् स्वयम् । पार्थिनः प्राकृषोस्त्वेष, यत् कुणालो अभीयताम् ॥ ११ ॥ सपतीजननी तस्याऽसप्तमाऽऽसीनाऽस्ति भूयुजः । तं हेतुं वीक्ष्य सा दृष्यो, राग्यं मत्सु- नपेऽस्त्विति ॥ १२ ॥ निष्ठीयनाऽऽश्रीं कृतया, साऽऽत्माशुनशब्दाद्यया । भिन्दुं पद्मारास्य मूर्द्धि, पुत्रग्रान्धीयत्वामिति ॥ १३ ॥ कृत्या मुद्राऽ- द्विदं राजा, तमपाचित्मेव हि । हेतुं प्रेषीदुञ्जयिन्यां, भान्यं भवति नान्यया ॥ १४ ॥ कुणालः पिष्टनागाङ्गं, तं हेतुं वीक्ष्य हर्षभाह । उर्यायाऽऽशाय पाणिभ्यां, यवने मूर्द्धि च न्यथान् ॥ १५ ॥ हेतुराकाद्र वापयामास, विषण्णं वीक्ष्य हेतरकम् । उदस(धु)नयनं तादृहस्यत्वं

यद्युन्मद्यमम् ॥ १६ ॥ कुणालः स्वयमादायानुमानेनाप्यवाचयत् । छेत्सन्धीयतामिति (न्तु इति), वीक्ष्य वर्णानचिन्तयत् ॥ १७ ॥ तावा-
ऽऽशालोपठन् कश्चित्, नास्मिन् मौर्यान्वयेऽभवत् । मय्याशालोपके वस्तुः, कोऽन्यस्तां पालयिष्यति ? ॥ १८ ॥ कुणालस्तु विचिन्त्यैवं,
वस्तुप्रशुभलाकया । अन्तर्किं स इदौ धीरो, द्वाहाकारपरे जने ॥ १९ ॥ तत् स्वरूपमशोकश्रीः, ध्रुत्वाऽऽत्मानं निनिन्द च । हा ! कूटलेखकं
धिञ् मामज्ञानाऽऽरामसारणिम् ॥ २० ॥ न यौवराज्य-मण्डलिकत्वाद्दो मे सुतोऽधुना । तद् दास्ये यौवने राज्यमित्याशा गुर्व्यभूत् मम
॥ २१ ॥ हा ! दुर्देवेन भग्नाऽऽशा, हताशः किं करोम्यय ? । सपत्नीसूतवे भूपो, ददावुज्जयिर्नी पुरीम् ॥ २२ ॥ एकं महर्द्धिकं प्राप्तं, कुणा-
लस्य इदौ पुनः । पत्न्यां शरच्छ्रियां तस्यान्यदेत्पदेऽद्भुतः सुतः ॥ २३ ॥ वद्धोपिकाभ्यो दासीभ्यः, सुतोत्पत्तिं निश्चस्य सः । इदौ दानं
तदा पारितोषिकं तोपपोपजम् ॥ २४ ॥ सपत्नीमातुराशास्तु, मुधा ध्यात्वेति चेतसि । कुणालः पाटलीपुत्रमाययौ राव्यलिप्सया ॥ २५ ॥
पुरेऽसौ यत्र यत्रान्यो, जगौ गीतानि सुस्वरम् । तत्र तत्राऽऽप्ययुः पौरा, गीताऽऽकृष्टाः कुरङ्गवत् ॥ २६ ॥ नृपः ध्रुत्वा जनोक्त्या तं, गान्य-
र्वेणातिबुभुक्षुम् । आहूय जयनीगुप्तं, गो(गा)पयामास ससृष्टम् ॥ २७ ॥ पद्ज्जादिभिः स्वरैर्मन्द्र-मध्य-तारैर्यथास्थितम् । कुणालः पद्य-
वन्देन, रागं पूर्णं(न्पण)त्रिदं जगौ ॥ २८ ॥ प्रपौत्रश्चन्द्रगुप्तस्य, विन्दुसारस्य नमृकः । एकोऽशोकश्रियः सद्गुर्याचतेऽन्धोऽपि काकिणीम्
॥ २९ ॥ पद्यप्रवचनं तं ध्रुत्वा, नृपः पप्रच्छ गायनम् । कत्त्वं ? सोऽप्याह सूनुस्ते, योऽन्धो लेखादभूत् स्वयम् ॥ ३० ॥ ततोऽप्यसार्थं
जवेन, जयनीमवनीपतिः । उपलक्ष्याऽऽरमतः सूनुमुदस्र(ध्रु): परिपस्वजे ॥ ३१ ॥ स्थाङ्गमारोप्य भूपालः, स्माह तुष्टो इदाम्यहम् । किं ?
तुभ्यमभ्यधादन्धो, देहि मे देव ! काकिणीम् ॥ ३२ ॥ किं स्वल्पं(ल्प) याचितमिति, राक्षि ध्रुवति मन्त्रिणः । प्रोचू राजन् ! कुमारानां, काकिणी
राज्यमुच्यते ॥ ३३ ॥ अशोकश्रीरवग् वत्स !, राज्येतान्धस्य किं तव ? । अन्यसादेव तद् दत्तमपि स्याद् देवदूषितम् ॥ ३४ ॥ अन्वोऽ-

कथार्णवा-
ङ्कायां दृष्टौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
योंऽयः ।

आर्यमहा-
गिरि-आर्य-
सुहस्तिस्सूरि-
अवन्ती-
सुकुमालः-
महर्षिप्रिय-
वक्तव्यता ।
॥ १८६ ॥

भ्यधात् प्रभो ! दिक्षा, वर्धसे(स्व) पौत्रजनमना । राज्येऽभिषिच्यतां सैव, याच्ना मोषा न साधुषु ॥ ३५ ॥ नृपः पप्रच्छ सूनुले, कदोत्पेदे च
 (ऽथ) ? सोऽवदत् । सम्प्रत्येव ततो राजाऽभं तमानाययद् द्रुतम् ॥ ३६ ॥ सत्यवाक् स्वल्पपमपि, तं दशाहादनन्तरम् । राज्ये न्यवीविशद्
 राजाऽऽहूय नाञ्जति सम्प्रतिः] ॥ ३७ ॥ वयसा विक्रमेणपि, वर्द्धमानोऽथ सम्प्रतिः । क्रमेण साधयामास, भरताब्दं स दक्षिणम् ॥ ३८ ॥
 इत्थं स्थूलभद्रस्य, जिनशासनभास्कर्यौ । शिष्यमुख्यौ तदाऽभूतां, महागिरि-सुहस्तिनौ ॥ ३९ ॥ याचनाभिर्नहून् शिष्यान्, निष्पाया-
 ऽऽर्थमहागिरिः । जिनकल्पस्य व्युच्छेदादपि चक्रे मनोरथम् ॥ ४० ॥ सुहस्तिनेऽन्यदा न्यस्य, गच्छभारं महागिरिः । जिनकल्पं
 गच्छनिश्चाऽऽश्रयाऽऽश्रितमशिर्श्रयत् ॥ ४१ ॥ देशनावारि वर्पन्तौ, भव्योर्षी वारिदाविव । ईयतुः पाटलीपुत्रं, महागिरि-सुहस्तिनौ
 ॥ ४२ ॥ वसुभूत्याह्वयः श्रेष्ठी, प्रबोध्याऽऽर्यसुहस्तिना । जीवाजीमादितस्वसो, विहितः परमाऽऽर्हतः ॥ ४३ ॥ स्वान्धून् चोधयत्य-
 ईर्द्धधर्मेऽर्हद्घर्मविद् धनी । नाबुध्यत पर कश्चिद्, धर्माचार्यं विनाऽल्पधीः ॥ ४४ ॥ आख्यत् सुहस्तिने श्रेष्ठी, ततस्तद्वोषहेतवे ।
 नित्यमेव गृहे वस्याऽऽर्यत्रक्रे घर्मदेशनाम् ॥ ४५ ॥ तत्राऽऽगादथ भिक्षार्थं, जिनकल्पी महागिरिः । पीठदुल्याय सश्रेहं, वन्दे तं
 सुहरत्यपि ॥ ४६ ॥ अनात्तभिक्षो भगवान्, निर्ययौ गेहियेहृतः । श्रेष्ठपृच्छद् विभो ! कोऽयं यो वन्द्यो भवतामपि ? ॥ ४७ ॥
 सुहस्त्याख्यदसौ श्रेष्ठिश्रेष्ठ ! ज्येष्ठो गुरुर्मम । जगद्भवन्धो महाविद्योऽनवद्याजीविकोद्यमी ॥ ४८ ॥ त्यागार्हभिक्षाभोज्येपोऽन्यया नित्यमुपो-
 पितः । इति खुत्या(त्या)प्रयोध्यैतान्, सुहस्ती वसति ययौ ॥ ४९ ॥ स्वजनान् श्रेष्ठुवाचैवं, पश्येत्पि यदेदृशम् । प्रदर्श्य भक्तं त्यागार्हं,
 देयं तद् हि महाफलम् ॥ ५० ॥ देवादागाद् द्वितीयेऽपि, भिक्षार्थी तद्गृहे प्रसुः । श्रेष्ठ्युक्विधिना भक्तं, दातुमारेभिरेऽस्य ते ॥ ५१ ॥
 अकल्पनीयं तद् ज्ञात्वोपयोगेन महागिरिः । निवृत्त्याऽऽगत्य वसति, सुहस्तिनमवोऽवदत् ॥ ५२ ॥ कृत्वाऽऽर्यनिपणा मशं, ह्यः कृत्वा

आर्यमहा-
 गिरि-आर्य-
 सुहस्तिचरि-
 अयन्ती-
 सुकुमोल-
 महर्षिप्रय-
 वक्यता ।

चिन्तयं त्वया । पुनः करिष्ये नेत्युक्त्वा, स(तन्-)मिथ्या दुष्कृतं ददौ ॥ ५३ ॥ इतश्च सम्प्रती राजा, ययावुज्जयिनीं पुरीम् । जीवन्त-
स्वामिप्रतिमां, नन्दुं सूरिश्चरावपि ॥ ५४ ॥ रथयात्रामहेऽन्येद्यु रथस्तस्य पुरान्तरे । अन्वीयमानः सहेनाऽऽचार्योभ्यां चाऽऽटदस्त्वलन्
॥ ५५ ॥ आयाते क्रमतो राजकुलद्वारपथे(थं) रथे । गवाक्षस्थो नृपोऽद्राक्षीत्, तत्राऽऽचार्यं सुहस्तिनम् ॥ ५६ ॥ दृष्टः क्वापीदृशः सूरिर्म-
न्मनोमकराम्बुधिः । आगच्छत् मूर्च्छामतुच्छां(न्दतुच्छां मूर्च्छां), सम्प्रतिश्चिन्तयन्निति ॥ ५७ ॥ प्रापोपचारैश्चैतन्यं, शीतलैर्मृत्त्यकल्पितैः ।
सम्प्रतिः सम्प्रति कृतार्थवत् प्राग्भवसस्सत् ॥ ५८ ॥ तं प्राग्जन्मगुरुं मत्वोत्तीर्य वेगाद् गवाक्षतः । सुहस्तिनं नमश्चक्रे, सम्प्रतिभक्ति-
गर्भितः ॥ ५९ ॥ पप्रच्छ जिनघर्मस्य, किं फलं ? भगवन् ! वद । सुहरत्याह फलं तस्य, स्वर्गो मोक्षश्च निश्चितम् ॥ ६० ॥ पुनः
पप्रच्छ भूपालः, फलं सामायिकस्य किम् ? । तस्याव्यक्तस्य राज्यादि, फलमित्याह सूरिराद् ॥ ६१ ॥ नत्वाच्छोटनिकां कृत्वा, सत्यमेत-
दिति ब्रुवन् । राजोपलक्ष्यध्वं मामित्यपृच्छत् सुहस्तिनम् ॥ ६२ ॥ ज्ञात्वोपयोगतः सूरिरूचे त्वामुपलक्ष्ये । शृणु प्राग्भवमाल्मीयं,
सम्यक् प्रत्यकारकम् ॥ ६३ ॥ पुरा वयं महानिर्घार्यवयैः सहाऽऽगताः । को(कौ)शाम्ब्यां वृद्धगच्छत्वात्, स्थिताः पृथगुपाश्रये
॥ ६४ ॥ तदा तत्रातिदुर्भिक्षमभूदस्मासु भक्तिमान् । श्रद्धालुर्दातुमारभे पयोऽन्नादि विशेषतः ॥ ६५ ॥ एकस्य श्रेष्ठिनो गोहे, सिद्धार्थं
साधवोऽविशन् । एकस्तत्पृष्ठगो रङ्कोऽद्राक्षीदामहपूर्वकम् ॥ ६६ ॥ दीयमानं मोदकादि, साधुभ्यो वाञ्छिताधिकम् । दध्यौ सोऽमी
भुवं धन्या, येषां स्यात् प्रीतिरीदृशी ॥ ६७ ॥ तेपामन्यागतो रङ्को, ययाचे दीयतां मम । भोजनं साधवोऽवोचन्, वयं न
स्ववशा हि भोः ! ॥ ६८ ॥ गुर्वाज्ञावर्त्तिनः किन्तु, ततो द्रमक आगमत् । तैः समं वसतौ सूरि, तदयाचत पूर्ववत् ॥ ६९ ॥
वाचिता भगवन् ! मार्गे, वयमप्युपयोऽभ्यधुः । ज्ञातं प्रवचनाधारोऽयं भावीत्युपयोगतः ॥ ७० ॥ अस्माभिरुक्तं रे रङ्क !, न तद् दीक्षां

विना वयम् । दक्षो दध्यौ स नो दुःखं, तस्यां(-स्या-)मिष्टान्नलाभतः ॥ ७१ ॥ ततः प्रत्रय्य रद्धोऽसावाकण्ठं सुकवांस्रथा ।
सुखादुखादुमाहारं, खासोऽप्यायाति नो यथा ॥ ७२ ॥ तस्यां निर्यशनाजीर्णात्, मृत्या मध्यस्थभावतः । कुणालस्याभवत् सनुर्भवा-
नुज्जयिनीपतिः(तेः) ॥ ७३ ॥ इत्युक्त्वा विरते सूरौ, तथेत्युक्त्वा नृपोऽवदत् । तदा प्रत्राजितो न स्यां, कुतस्त्या पदवीदृशी ? ॥ ७४ ॥
प्राग्जन्मगुरुवत् स्वामिन्निदानीमपि मे गुरुः । तदादिशत किं कुर्वे ?, कृपालुगु(गुं)रुरादिशत् ॥ ७५ ॥ अर्हदधमं कुरु क्षमाप !, परत्रेह च
शर्मदम् । ततो व्रतानि सर्वाणि, श्रावकाणां नृपोऽग्रहीत् ॥ ७६ ॥ त्रिखण्डभरतक्षेत्रं, जिनासासादमण्डितम् । आर्यताढ्यं प्रतापाढ्यो,
दानशीण्हो नृपोऽतनोत् ॥ ७७ ॥ चैत्ययात्रोत्सवोऽन्यस्मिञ्चके सङ्घेन ह्ययने । रथयात्रोत्सवश्चापि, विस्तरेण गतीयसा ॥ ७८ ॥ आहूय
सर्वसामन्तानेवं सम्प्रतिरादिशत् । ग्राहयित्वा च सम्यक्त्वं, सर्वसरवहितावहम् ॥ ७९ ॥ मदाज्ञासारमेवद् हि, भो भोः सामन्त-
पुङ्गवाः ! । कार्यमर्हच्छासनस्योत्सर्पणं मे मुदुर्पणम् ॥ ८० ॥ श्रमणोपासकाः सन्तु, नार्योऽर्थैर्भवदुर्षितैः । ममाङ्गीकृत्य तत् सर्वं, सर्वेऽगुः
स्वस्वनीयुति ॥ ८१ ॥ रथयात्रोत्सवं तत्रानुयानं कुसुमोत्करैः । रथार्चा चार्चयामासुः सामन्ताः स्वस्वनीयुति ॥ ८२ ॥ दध्यौ सम्प्रति-
रन्वेद्युर्निशीथेऽनार्यभूमिषु । विहारः स्यात् युनीन्द्राणां, तदाऽऽशा मे फलेप्रहिः ॥ ८३ ॥ ध्यात्वेत्यनार्यदेशेषु, साधुवेपथरात् नरात् ।
प्रेष्यनार्यमनुष्याणामेवं सम्प्रतिरादिशत् ॥ ८४ ॥ दध्वं मे करमेतेषां, देयं दोषैरदूषितम् । द्विचत्वारिंशता वत्स-पात्र-भक्तञ्जलादिकम्
॥ ८५ ॥ अध्येतव्यं नमस्कारादीत्यं सन्तोषमेप्यति । अन्यथा सम्प्रतिः कोपमनार्या ! यास्यति श्रुवम् ॥ ८६ ॥ सम्प्रतिः श्रावकाऽऽ-
चारविज्ञानेवं विधाय तान् । ग्राहाऽऽचार्यमनार्येषु, किं विहरन्ति नर्पयः ? ॥ ८७ ॥ सुहस्ती भगयानाख्यद्, राजंसत्र तपस्विनाम् ।
उत्सर्पन्ति न च ज्ञानादीनि भक्तादलाभतः ॥ ८८ ॥ प्रेथैकवेले भगवन् !, साधुन् पर्यन्तु चातुरीम् । इत्यामहवशाद् राहः, सुहस्ती

प्राहिणोत् सुनीत् ॥ ८९ ॥ द्रमिलान्भ्रादिदेशेऽप्यनार्येषु प्रेष्य साधवः । श्राद्धाऽऽचारं सविचारं, निवृत्त्याऽऽख्यन् सुहस्तिने ॥ ९० ॥
 एवं सम्प्रतिनाऽनार्यदेशेष्वपि महात्मनाम् । विहारः कारितः किं किं, न कुर्वुः प्रभविष्णवः ? ॥ ९१ ॥ स्मरन् प्राग्भवरङ्कल्पं, पृष्ट्वारिषु
 चतुर्विपि । श्रीसम्प्रतिः कृपाऽऽक्रान्तो, महासन्नानसूत्रयत् ॥ ९२ ॥ तत्रोद्धरति यद् भक्तं, महानसनियोगिनः । तद् विमज्ज्योपादधिरे,
 स्वनिर्वाहचिन्तितः ॥ ९३ ॥ कोऽवशिष्टमिहाऽऽदत्ते ? पृष्टं सम्प्रतिनाऽन्यदा । तेऽप्युचिरे वयं राढं, कोशेऽन्नं किं पतत्यपि ? ॥ ९४ ॥ देयं
 भवद्भिः साधुभ्योऽन्नं तद्वक्त-कारितम् । निर्वाहार्थमर्थजातं, दास्ये वः प्राह सम्प्रतिः ॥ ९५ ॥ ततोऽवशिष्टं तद् भक्तं, साधुभ्यस्ते ददुर्मुदा ।
 पफात्र-शालि-दाह्यादि, स्वीचकुः शुद्धमित्यमी ॥ ९६ ॥ वख्र-पात्र-तैल-दध्याज्यादिविक्रयकारकान् । तथा कान्दविकान् साधुभक्तः
 सम्प्रतिरादिशत् ॥ ९७ ॥ साधूनामुचितं वस्तु, देयं मूल्यमहं पुनः । दास्ये भवद्भ्योऽवदत् स(वदन-)प्रार्थितं व्यवसायिनः ! ॥ ९८ ॥
 ददुस्ते तन् च साधुभ्यो, दोषयुक्तं विदन्नपि । राजभक्तं सुहस्त्यार्यः, सेहे शिष्यानुरागतः ॥ ९९ ॥ महागिरिस्तमाचार्यं, प्रादाऽऽचार्यं !
 विदन्नपि । अनेपणीयं राजान्नं, किमादत्से तपस्विभिः ? ॥ १०० ॥ शिष्यरागात् सुहस्त्याख्यद्, यथा राजा तथा प्रजाः । भगवन् !
 यन्नभक्षादि, भक्ष्या ददुरुपासकाः ॥ १०१ ॥ जानन् मायेयमित्यार्यः, कुधाऽवादीत् महागिरिः । आः ! शान्तं पापमाचार्यसत्यं वदसि
 किं सुधा ! ॥ १०२ ॥ अतः परं विसम्भोगः, सुहस्तिन्नावयोः तल्लु । विभिन्नसामाचारित्वाद्, भिन्नोऽध्वा ते समं मया ॥ १०३ ॥
 सुहस्त्यपि मिया धेपमानो बाल इवावदत् । आगो मे क्षम्यतामेकं, करिष्ये नेदृशं पुनः ॥ १०४ ॥ श्रोत्रे महागिरिर्दोषः कस्ते ? वीरेण
 यत् पुरा । श्रोक्तं मच्छिष्यसन्ताने स्थूलभद्रात् मुनेः परम् ॥ १०५ ॥ पतत्रकर्णं साधूनां, सामाचारी भविष्यति । तीर्थप्रवर्तको
 जातौ, तस्याऽऽवां पृष्ठतोऽधुना ॥ १०६ ॥ तद् वीरवचनं तावत्, त्वया सत्यापितं ध्रुवम् । इत्युक्त्वा सम्भोगिकल्पं, स्थापयामास

कथार्णवा-
 द्वायां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे वृत्ती-
 योऽऽशः ।
 आर्यमहा-
 गिरि-आर्य-
 सुहस्तिस्मृति-
 अवन्ती-
 सुकुमाल-
 महर्षित्रय-
 वचन्यता ।
 ॥ १८८ ॥

सूरिराद् ॥ १०७ ॥ जीवन्तस्वामिनो मूर्च्छं, ततो नत्वा महागिरिः । निर्गत्योज्जयिनीपुर्यां, गजेन्द्रपदनाड्यगात् ॥ १०८ ॥ तीर्थे
तत्रानशनेन, कालं कृत्वा समाधिना । महागिरिगु(र्ग)रुः स्वर्गं, ययौ स्वर्गैरिनिश्रब्धः ॥ १०९ ॥ श्रीसम्प्रतिरपि श्राद्धधर्ममाराध्य
शुद्धयीः । देवीभूतः क्रमात् प्राप्य, सुकुले जन्म सेत्स्यति ॥ ११० ॥ सुहस्तिसूरिरन्यत्र, विहृत्योज्जयिनीं पुरीम् । जीवन्तस्वामिप्रतिमां,
नमस्कृत्युभगात् पुनः ॥ १११ ॥ स्थित्वा तद्वृषद्विरुचाने, सूरिः प्रैपीत् मुनिद्वयम् । उपाश्रयार्थं तद् भद्राश्रेष्ठिनीगृहमागमत् ॥ ११२ ॥
स्वपाहनकुटी तेभ्यो, भक्त्या नत्वाऽर्पिता तथा । सगच्छाः सूरयस्तथुस्तत्र सन्तोपशालिनः ॥ ११३ ॥ प्रदोषे नलिनीगुल्माल्याध्ययनं
सुहस्तिभिः । परावर्चिंतुमारेभे, शुभभावाभिवर्द्धकम् ॥ ११४ ॥ अवन्तिसुकुमालाल्यः, पुण्यवान् श्रेष्ठिनीसुतः । स्त्रीभिर्द्वात्रिंशत्ता
सप्तभूतृहस्यो ललत्यलम् ॥ ११५ ॥ ददावध्ययने कर्णं, सम्यक् श्रोतुमद(ना)स्ततः । भद्रासूक्तत उत्तीर्य, वसतिद्वारमाययौ ॥ ११६ ॥
मयाऽनुभूतं फापीदं, भद्रासूध्रिन्त्यत्रिति । नलिनीगुल्मविमाने, प्राक्स्वस्या(प्राक्स्वान्)वस्थानमस्मरत् ॥ ११७ ॥ गन्तुं तत्रोत्सुकोऽत्यर्थं,
गुरून् नत्वाऽथ सोऽवदत् । प्रभोऽहं प्रत्रजिष्यामि, प्रत्राजयत मां हुतम् ॥ ११८ ॥ प्राहाऽऽर्थः सुकुमारोऽसि, भाद्रेयोऽभिदधे प्रभो ! ।
सामाचारी चिरं पालयितुं नेशोऽस्मि दुश्चराम् ॥ ११९ ॥ तेन सानशनां दीक्षामादास्येऽहं समुत्सुकः । सूरिणाऽभानि वन्द्यन् स्वांस्तत् पृच्छ
सुष्ठ(स्वप्न)तकृते ॥ १२० ॥ वैश्वैस्य तेन ते पृष्टाः, सादरं नानुजक्षिरे । स्वयं केशानिव हेशांस्ततोऽसावुदमूलयत् ॥ १२१ ॥ प्रप्रज्यागाद्
गुरुपान्तमात्तलिङ्गो भवेत् स्वयम् । इति प्रत्राजयामास, भद्रापुत्रं सुहस्त्यपि ॥ १२२ ॥ व्रतकष्टं चिरं सोऽमुमसहिष्णुः सुहस्तिनम् ।
आपृज्यानशनचिकीर्ययौ पितृवनं मुनिः ॥ १२३ ॥ कन्यारिकाकुडङ्गान्तस्तथाबु(-रस्थाडु-)त्सर्गयोगवान् । अष्टगाश्रा(श्रा)वविद्याणि, लिहाना
त्तपदान्यथ ॥ १२४ ॥ विवेश जम्बु(म्बू)की काचित्, धुत्क्षामा सशिशुस्तदा । पादं खादितुमारेभे, सैकं तच्छिशवोऽपरम् ॥ १२५ ॥

आर्यमहा-
गिरि-आर्य-
सुहस्तिसूरि-
अवन्ती-
सुकुमाल-
महर्षित्रय-
वक्तव्यता ।

ऋषिमण्ड-
लप्रवरणे
॥ १८९ ॥

मेने तां पादरादित्री, पादसंचाहिकामिव । स मुतिनिश्चलध्यानाधरीकृतसुराचलः ॥ १२६ ॥ चट्चटिति तच्चर्म, त्रटत्रटिति ज(जा)ङ्गलम् ।
 धगद्घगिति मेदश्च, कटत्कटिति कीकसम् ॥ १२७ ॥ तत्पादं भक्षयन्ती साऽऽद्ये यामे निरशेषयत् । द्वितीयं बिम्बरूपणि, न पुनः
 तन्मुनेर्मनः ॥ १२८ ॥ यामे द्वितीये तस्योरु, तृतीये तुन्दमाप्यथ । तुर्ये यामे विषयासौ, नलिनीगुल्ममासदत् ॥ १२९ ॥ रञ्जितनिर्मम-
 त्वेन, निर्ममे महिमाऽमरैः । तद्भार्यास्तमपदयन्त्यः, पत्रच्छुर्गौरवाद् गुरुम् ॥ १३० ॥ ज्ञात्वा ज्ञानेन वृत्तान्तं, तस्याऽऽल्यन् सूरयोऽलि-
 लम् । पत्रयो गत्वा शरसुखद, भद्रायै साऽप्यगाद् वनम् ॥ १३१ ॥ दृष्ट्वाऽऽकृष्टं च नैर्ऋत्यां, भद्रा सूनोः कलेवरम् । रुरोद विलला-
 पोषैः, स्वधूर्भिर्युता प्रगे ॥ १३२ ॥ वत्स ! नालङ्क्या गेहमेकस्मिन्नपि यासरे । प्रत्रज्य पर्यहार्यात् मां, निर्मोहत्वाद् गुहंश्च किम् ?
 ॥ १३३ ॥ रात्री भवित्री कल्याणी, काऽपि हा दैव ! कर्हिचित् । या स्वप्ने दर्शयित्वा त्वामस्मान् सञ्जीवयिष्यति ॥ १३४ ॥ एवं
 विलप्य बहुधा, भद्रा सिप्रानदीतटे । तस्योर्द्धुदेहिकं चक्रे, ऋन्दन्ती करुणस्वरम् ॥ १३५ ॥ चक्रिरे शङ्खोद्धरणं, तत्प्रियाः छिन्नवाससः ।
 मुक्त्यैकां गुर्विणी भद्रा, प्रात्राजीत् स्वधूर्वृता ॥ १३६ ॥ गुर्विण्या जातपुरेण, पितृमृत्यूपलक्षिते । स्थाने चक्रे महादेवकुलमुत्तुङ्ग-
 तोरणम् ॥ १३७ ॥ तदद्यापि महाकालाल्यमवन्तिकिभूषणम् । वर्तते कालदोषेण, मिथ्यादृग्भिरधिष्ठितम् ॥ १३८ ॥ काले सुहरस्यपि
 गुरुर्निजगच्छमारं, न्यस्यान्तिपद्यनुपमश्रुतवारिराशौ । प्रायं विधाय निजकायमयं विहाय, स्वर्लोकमस्तकमणिप्रभुतां प्रपेदे ॥ १३९ ॥
 इत्यार्यमहागिरि-सुहरस्यवन्तिसुकुमालमहर्षीणां कथानकम् ॥ [ग्रन्थान्तं ७०६५]

अथाऽऽर्थश्यामगुरोर्लयमाविर्भावयन्ति—

निञ्जूढा जेण तया, पद्मवणा सद्यभावपद्मवणा । तेवीसइमो पुरिसो, पवरो सो जयउ सामज्जो ॥ १८७ ॥

ऋथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तो
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
योऽशः ।
आर्यमहा-
गिरि-आर्य-
सुहस्त्रिसूरि-
अवन्ती-
सुकुमाल-
महर्षित्रय-
वक्तव्यता ।
आर्य-
श्यामाचार्य-
स्वरूपम् ।
॥ १८९ ॥

व्याख्या—सुगमैव । नवरम्—सर्वभावानां ज्ञापयित्री 'प्रज्ञापना निर्यूढा' उपाङ्गग्रन्थः कृत इत्यर्थः । 'त्रयोविंशतितमपुरुषत्वमेवम्—एकादश गीतमाद्या गणधराः "जंबूनामं च कासवं" इति स्थविरावलीसूत्रादितः "वंदिमो हारियं च सामलं" इत्यन्तादवसेयमिति वृद्धाः ॥ १८७ ॥

अथ कालकसुरैर्वकव्यतामाह—

पढमणुओगे कासी, जिण-चक्कि-दसारचरियपुधभवे । कालगसूरी बहुयं, लोगणुओगे निमित्तं च ॥ १८८ ॥

व्याख्या—सुगमैव । नवरम्—'प्रथमानुयोगं' द्वादशाङ्गान्तर्गतशास्त्रविशेषं (पकं) लोकानुयोगरूपं ग्रन्थद्वयं चकार । तत्राऽऽद्ये जिनानां चक्रिणां 'दशार्हाणां' वासुदेवानां 'चरितानि' पूर्वभवांश्चाकार्षीत्, तत्रैतत् क्षिप्रमित्यर्थः । लोकानुयोगग्रन्थे तु बहुकं निमित्तमुक्त्यानिति ॥ १८८ ॥

अथाऽऽर्यसमुद्रसूरीन्द्रान् दर्शयन्ति—

अज्जसमुद्दगणहरे, दुव्वलिण्णि धिप्पण्णि पिहो सवं । सुत्तत्थचरिमपोरिसिसमुट्टिण्णि किइ(कय)कम्ममा ॥ १८९ ॥

व्याख्या—आर्यसमुद्रेण गणधरेण 'दुर्वले' कृशे सति सर्वं पृथग् गृह्यते, अयं भावः—ते ह्यत्यन्तं(त)कृशत्वाद् बहुप्रयासात्तमा अतस्तेषां योग्यं सर्वं भक्त्यानादि पृथग् विहित इत्यर्थः । तथा सूत्रार्थ-चरमपौरुपीतः समुत्थिते च, चस्य अनुकल्याप्यत्र गम्यमानत्वात् श्रीणि कृतकर्माणि कियन्त इति शेषः । 'कृतकर्म' विश्रामणादिशुश्रूषा, तत्रैकं यदा गुरवः सूत्रवाचनां कारयित्वा निर्विण्णा उत्तिष्ठन्ति तदा मुनयो वैव्याघ्रलं कुर्वन्ति, द्वितीयम् अर्यकथनपौरुष्यां, तृतीयं चरमपौरुष्यां संस्तारकलक्षणायामिति ॥ १८९ ॥

आर्य-
श्यामाचार्य-
स्वरूपम् ।

श्रीकालका-
चार्य-
वकव्यता ।

आर्य-
समुद्रसूरी-
वर्णनम् ।

अथाऽऽर्यमङ्गोः स्वरूपमाह—

सद्गुण गति-भङ्गपमुहे दिष्टं तए गमितरस । मंगुस्स न किहकम्मं, न य वीसुं धिप्पई किंचि ॥ १९० ॥
व्याख्या—मङ्गुसुरेः 'विष्वक्' पृथक् किञ्चित् न गृह्यते, स क्षमदेहत्वान् न कारयति, किं कुर्वतः? 'गमयतः' ज्ञापयतः, कान्? गन्त्री-भण्डकप्रमुखान् दृष्टान्तान्, केपां? श्राद्धानां, किं कुर्वतां? हे पूज्या! श्रूयमपि गुरुवत् पृथग् भक्तादि विश्राम-
णादि [च] कारयत इति वदतां, यथा सुदृढा गन्त्री सुदृढं भाजनं च विशेषसंस्कारं विनाऽपि चलति; नादृढा इत्यर्थः । एतेषां चतुर्णामपि
चरित्रं प्रायः क्वापि न दृश्यत इत्युपेक्षितम् । यथाधृतं यथाशातं समयज्ञैः स्वयमत्रावतार्यम् ॥ १९० ॥

अथ सिंहगिरिगुरोर्गणमाह—

जाहसरे सीहगिरी, वरसीसा आसि जसिसे चउरो । घणगिरी थेरे समिए, वयरे तह अरिहदिन्ने य ॥ १९१ ॥

व्याख्या—गाथार्थः स्पष्टः ॥ १९१ ॥

अथ श्रीभद्रगुप्ति(स)गुरुमभियादये—

सुमिणे पीओ पयपुणपडिगहो जस्स हरिकिसोरेणं । सिरिवयरसमागमणे, तं वंदे भद्दगुत्ति(त्त)गुरुं ॥ १९२ ॥

व्याख्या—गाथार्थः कथानकगम्यः । तत्रापि वज्रस्वामिचरित्रान्तर्देशयिष्यते ॥ १९२ ॥

अथाऽऽर्यसमितं नमस्करोति सूत्रकृत्—

कत्ता-चे(चि)न्नंतरदीववासिणो तावसा वि पधइया । जस्साइसयं वहुं, तं समियं वंदिमो समियं ॥ १९३ ॥

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ

पञ्चमवि-

श्रामे वृत्ती-

योऽऽद्यः ।

आर्य-

मङ्गुसुरि-

सिंहगिरि-

सुरि-भद्र-

गुप्तमूरि-

स्वरूपम् ।

॥ १९० ॥

व्याख्या—गाथार्थः स्पष्टः ॥ १९३ ॥ भावार्थः कथानरुग्ण्यः । तच्चेदम्—

आभीरविपयेऽभूतां कन्या-पूर्णाऽऽख्यनिम्नगे । अन्तराले तयोः केचिद्वात्सुस्तापसर्पयः ॥ १ ॥ तेज्वेकस्तापसः पादलेपविद्याविशारदः । चक्रे गतागतं नियं, स्थलवद् जलवर्त्मना ॥ २ ॥ जलान्तःपादुकाऽऽल्लब्धः, स आयाति पुरान्तरे । जहास श्रावकान् नेदृक्, प्रभावो योऽस्ति शासने ॥ ३ ॥ इतश्च समिताऽऽचार्याः, श्रीवज्रस्वामिमातुलाः । विहारयोगात् तत्रेयुर्योगसिद्धा महर्षयः ॥ ४ ॥ तेषां तत्ताप-सोपज्ञं, हास्यमाचल्युरारहताः । तैः सत्यपि श्रुतज्ञाने, तद् ज्ञातं मतवैभवात् ॥ ५ ॥ आस्तिका ! नास्ति काऽप्यस्य, तपसः शक्तिरित्यवक् । सूरिलेपच्छलाद् विप्रतारयत्येव किन्तु वः ॥ ६ ॥ न चेत् प्रतीतिर्युष्माकं, निमग्न्य स्वगृहे तदा । परीक्षार्थं पादशौचं, कार्यमस्य तपस्विनः ॥ ७ ॥ ततः श्रद्धालुनैकेन, स्वगृहेऽसौ निमग्नितः । मुख्यार्थं भक्तिः सोऽपि, तत् मेने मुदमुद्धहन् ॥ ८ ॥ भक्तिगर्भ इव श्राद्ध, आया-तस्य तपस्विनः । प्रोचे वो भगवन् ! पादौ, क्षालयामि पयोऽम्बुभिः ॥ ९ ॥ ततो नेति शुवाणस्याऽऽस्तिकेनास्य तपस्विनः । क्षालितौ पादुका-पादौ, लेपघर्षणपूर्वकम् ॥ १० ॥ तं भक्त्याऽभोजयत् श्राद्धो, विदाञ्चक्रे स तापसः । रसवत्या न चाऽऽस्वादं, लेपापगमशङ्कया ॥ ११ ॥ पदोलेपलवः कश्चित्, स्यादित्यसत्यसाहसात्, तापसोऽगात् सरित्तीरं, तज्जलोह्वनेच्छया ॥ १२ ॥ कुर्मन् युडुबुडारावं, युड-त्रिव कमण्डलुः । जलान्तस्तापसः श्रद्धैराकृष्टः कृपया वहिः ॥ १३ ॥ तत्रेयुः श(स)मिताऽऽचार्याः, श्राद्धाऽऽहूता जनैर्दृताः । नद्यन्त-श्चिक्षिपुर्योगं, शासनोत्सर्पणेच्छवः ॥ १४ ॥ ऊचुश्चोच्चैरेहि पुत्रि !, यामः पारे वयं तव । इत्युक्त्यनन्तरं नद्या, मिलितं तत् तटद्वयम् ॥ १५ ॥ तत्राऽऽर्याः सपरीवारस्तस्यास्तीरुखं ययुः । तादृक्प्रभावं दृष्ट्वा, तापसा विस्रयं दधुः ॥ १६ ॥ ततो मिथ्यात्वमुत्सृज्य,

आर्य-
समितसूरि-
वक्तव्यता ।

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
यौऽशः ।

आर्य-
वक्त्रस्वामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९१ ॥

श(स)मिताऽऽचार्यसन्निधौ । तापसाः प्रात्रजन् सर्वे, कस्य श्रेयसि नाऽऽदरः ? ॥ १७ ॥ ते ब्रह्मद्वीपवास्तव्या, ब्रह्मद्वीपाभिधा इति ।
श्रमणा जक्षिरे स्वर्गं, यदुः श(स)मितसूर्यः ॥ १८ ॥ इति श्रीश(स)मिताऽऽचार्यसम्बन्धः (कथा) ॥

अथ श्रीयञ्जस्वामिस्वरूपं प्ररूपयन्ति (कथ्यते)—

चेसमणस्स उ सामाणिओ चुओ वग्गुवरविमाणाओ । जो तुंववणे धणगिरिअज्ज-सुनंदासुओ जाओ ॥ १९४ ॥
व्याख्या—गाथार्थः स्पष्टः ॥ १९४ ॥ अत्रापि केदुचित् नवीनाऽऽदर्शेषु पूर्वोचार्यकृताः प्रक्षेपरूपा इमा एकादश गाथा दृश्यन्ते—
तुंववणसन्नियेसाओ निग्गयं उस्सग्गसमल्लीणं । छम्मासियं छसु जयं, माऊइ(य)समन्नियं वंदे ॥ १९५ ॥
जो गुज्झगेहि घालो, निमंतिओ भोयणेण वासंते । निच्छइ विणीयविणओ, तं वयररिसिं नमंसांमि ॥ १९६ ॥
उज्जेणीए जो जंभगेहिं आणविल्लऊण थुय(इ)महिओ । अक्खीणमहाणसियं, सीहगिरिपसंसियं वंदे ॥ १९७ ॥
जरस्स अणुत्ताए वायगत्तो[ण] दस्सपुरम्मि नयरम्मि । देवेहि कया महिमा, तं पयाणुसारिं नमंसांमि ॥ १९८ ॥
जो कन्नाय धणेण य, निमंतिओ जुव्वणम्मि गिहिबइणा । नयरम्मि कुसुमनामे, तं वयररिसिं नमंसांमि ॥ १९९ ॥
जेणुद्धरिया विज्जा, आगासग्गमा महापरिण्णा उ । वंदामि अज्जवयरं, अपच्छिमो जो सुयहराणं ॥ २०० ॥
भणइ य आहिंढिज्जा, जंबुद्वीवं इमाइ विज्जाए । गंतूण माण(णु)सनगं, विज्जाए एस मे विसओ ॥ २०१ ॥
भणइ य धारेयघा, न हु दायघा मए इमा विज्जा । अप्पहिया च मणुया होहुंति अओ परं अन्ने ॥ २०२ ॥
माहेसरीइ सेसा पुरीए नीया हुयासणगिहाउ । गयणयलमणुवय(इ)त्ता, वयरेण महाणुभावेणं ॥ २०३ ॥

ऋषिमण्ड-
लप्रकरणे

॥ १९१ ॥

जस्सासी वेडधिय-नहगमण-पयाणुसारिल्लीओ । तं वंदे जाइसरं, अपच्छिमं सुयहरं वयरं ॥ २०४ ॥

मूलसूत्रकृतयेम्—

नाण-विणयप्पहाणेहिं पंचहिं सएहिं जो सुविहियाणं । पाओवगओ महप्पा, तमज्जवयरं नमंसामि ॥ २०५ ॥

व्याख्या—सर्वासामधरार्यः कथानक(कादेव)गम्यः । तत्रेदम्—

अस्यैव जम्बूद्वीपस्य, भरतेऽवन्तिनीवृत्ति । आस्ते तुम्बवन्मिति, सन्निवेशनमद्भुतम् ॥ १ ॥ आसीद् धनगिरिरिति, ख्यातस्तत्रा-
स्तिकाग्रणीः । इभ्यपुत्रोऽविशत् कामस्त्वारुण्येऽप्यस्य नो हृदि ॥२॥ स दानधर्मव्यसनी, ब्राह्मचर्यव्रतैकधीः । इयेप कन्यां नोद्वोढुं, पितृभ्यां
प्रार्थितामपि ॥ ३ ॥ यत्र यत्र कुले कन्यां, तदर्थं याचते पिता । तत्र तत्र धनगिरिर्गत्वा प्राहेदसुचकैः ॥ ४ ॥ हंहो ! अहं प्रहीष्यामि,
चारित्रमचिरादपि । नैव(न च) देया स्वकन्येति, दोषः कथयतो न मे ॥५॥ अथेभ्यघनपालस्य सुनन्दाऽस्तीति नन्दना । सोचे घनगिरे-
स्नात !, देया दीक्षार्थिनोऽपि हि ॥६॥ पतिर्घनगिरिर्मेऽस्तु, दिव्यरूपोऽपि नापरः । तन्निर्वन्धाद् ददौ तस्मै, तां तातोऽनिच्छवेऽपि हि ॥७॥
भ्राताऽस्याः स(श)मितो नामाभ्यासे सिंहगिरेर्गुरोः । प्रब्रज्याममहीत् पूर्वं, वैराग्यरसगर्भितः ॥ ८ ॥ ऋतुदातां धनगिरिः, सुनन्दा-
मन्यदा प्रियाम् । भोगकर्मोदयाद् भेजे, नामुकं क्षीयते हृदः ॥ ९ ॥ इतश्चाष्टापदश्माभृदारूढेनेन्द्रभूतिना । पुण्डरीक-कण्डरीका-
ध्ययनं धनदाप्रतः ॥ १० ॥ यदुकं तस्य सामानिकामरेणावधारितम् । स सुनन्दोदरे देवः, स्वर्गात् च्युत्वाऽवतीर्णवान् ॥ ११ ॥
[युग्मम्] ज्ञात्वा धनगिरिः पत्नीमन्तर्वन्ती रहोऽवदत् । भद्रे ! गर्भः सहायस्ते, भाव्यतः प्रब्रजान्यहम् ॥ १२ ॥ अनिष्ट एव सम्बन्ध-
स्त्वया सह ममाभवत् । प्रेयसी श्रेयसी मेऽमृद्, दीक्षा स्वस्त्यस्त्वतः परम् ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वाऽवक्रयशुटीमिच तप्तत्वाऽधुचर्विणीम् ।

सुनन्दाभाददे दीक्षां, सिंहगिर्यन्त इत्यसौ (इभ्यसूः) ॥ १४ ॥ तपो धनगिरिल्लेपे, सहमानः परीपहान् । विनयाद्यैर्गुरोः शिष्यगुरोर-
प्याददे द्रुतम् ॥ १५ ॥ अजीजनत् सुनन्दाऽपि, नन्दनं नन्दनक्षमा । सुदुःखमिव पूर्णयां, नवमास्यां शुभेऽहनि ॥ १६ ॥ तदुत्पत्तौ
समायाता योषितः सूतिकाण्डे । सुनन्दाप्रीतिपात्राणि, तं बालं प्रत्यदोऽवदन् ॥ १७ ॥ यदि नो ज्ञात ! तातस्ते, प्रात्रजिप्यत् ततोऽ-
धुना । बहुद्रव्यव्ययात् कान्त्वमकरिष्यत् तवोत्सवम् ॥ १८ ॥ तत् निशम्य शिशुर्दुर्ध्वौ, प्रज्ञावान् कर्मलाघवात् । प्रात्राजीत् मत्पिता धन्यो,
जल्पन्त्येता हि यत् मिथः ॥ १९ ॥ प्राजन्मसृतिमासाद्य, सद्यो भवविरागवान् । मनो सुनिजनाऽऽराध्वे, स्तन्यपोऽप्यध्वनि व्यधात्
॥ २० ॥ न त्यक्त्यन्यथा माता, मां हि ध्यात्वैत्यसौ शिशुः । सिपेवे रोदनाद्वैतं, सद्दोदनमिवाभक्तः ॥ २१ ॥ नोत्सन्नलालनैर्वस्त्र-दोला-
भिर्मन्मनोक्लिभिः । न च क्रीडनकैरभौ, निवृत्तस्त्रीप्ररोदनात् ॥ २२ ॥ रुदतोऽस्यात्यगुर्मासाः, पडेवमधिकाधिकम् । सुनन्दा नन्दना-
नन्दं, सद्दनेऽप्याससाद् न ॥ २३ ॥ धनगिर्यार्यस(श)मितादिभिः शिष्यैर्वृतोऽन्यदा । तस्मिन् सिंहगिरिगुरुः, समागात् सन्निवेशने
॥ २४ ॥ धनगिर्यार्यश(स)मितावन्वजिह्वपतां गुरुम् । खजनाः सन्ति नावत्र, तान् विषन्दयिष्यावहे ॥ २५ ॥ पृच्छतोरनयोरेवं, शकुनं
लाभपूर्वकम् । वीक्ष्याऽऽख्यद् गुरुरथाऽऽर्यो !, लाभो भावी द्वयोर्महान् ॥ २६ ॥ सचि(चि)त्तं वाऽप्यचित्तं वा, परं प्राहं मदाज्ञया ।
इति ध्रुत्वा सुनन्दायाः, सद्दने (आसन्ने) तौ गतौ मुनी ॥ २७ ॥ प्राप्तौ द्वार्येन्नयनारीभिः, सुनन्दाया निवेदितौ । ऊचुस्तस्याश्च ता भद्रे !,
पत्युर्देश्य नन्दनम् ॥ २८ ॥ निरानन्दा सुनन्दाऽपि, पत्युर्भूत्वाऽप्रतोऽवदत् । इयन्तं पालितः कालं, बालोऽयमिति क्वच्छ्रुतः ॥ २९ ॥
अथ प्रात्रजितोऽपि त्वं, गृहाणानुं च पालय(येः) । तत् ध्रुत्वाऽऽह धनगिरिर्मां पश्चात्तापमाप्नुयाः ॥ ३० ॥ कल्याणि ! साक्षिणो वेदि,
तथा प्रतिमुच्यथ मे । साक्ष्यादिपूर्वमेतस्मै, वितीर्णस्तनयोऽनया ॥ ३१ ॥ पात्रवन्धे न्यधात् साधुर्निवृत्तो रोदनादनु । सोऽभौ मुनी तमा-

कथार्णवा-
क्षायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ-
योऽशः ।

आर्य-
वज्रस्यामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९२ ॥

दायाऽऽयातौ गुर्वन्तिके द्रुतम् ॥ ३२ ॥ तद्द्वारेण नमद्वाहुं, दृष्ट्वा धनगिरिं गुरुः । सहस्रोत्थाय हस्ताभ्यां, पात्रवन्धं त(न्धन-)मप्रहीत् ॥ ३३ ॥
 वञ्चादप्यधिकं भारं, शिशोरालोक्य सूर्यः । जगत्प्रसिद्धां श्रीवज्रं, इत्याख्यां ददुरुन्मुदः ॥ ३४ ॥ भावी प्रवचनाधारो, नररत्न(लं) पुमानयम् ।
 ज्ञात्वाऽऽचार्योऽर्पयामास, साध्वीनां पालनाय तम् ॥ ३५ ॥ शय्यातरकुल(ले) श्राद्धीवर्गस्याप्यार्यिका ददुः । सौभाग्यभूमि(मिः) सोऽल्येनं, पुत्र-
 ज्ञेहादलालयत् ॥ ३६ ॥ शय्यातरीणां सौभाग्यादद्वादद्धान्तरं व्रजन् । हर्षप्रकर्षं नो कस्याः, श्रीवज्रश्चतुपोर्ददौ ॥ ३७ ॥ जातिस्मृतिवशाद्
 ज्ञातप्राप्तु(श्च)काप्राप्तु(श्च)कक्रमः । बुभुजे भरु-पानादि, वज्रः शुद्धर्षिसेवितम् ॥ ३८ ॥ उल्लापयन्ति तं नार्यो, मन्मनोह्लापपूर्वकम् ।
 संज्ञावान् सोऽपि संज्ञादि, कुर्वन् संज्ञां स्फुटां व्यधात् ॥ ३९ ॥ युग्मजात इव क्रीडन्, शय्यातरसुतैः समम् । प्रीतिपात्रममूद् वज्रो,
 विशिष्टस्पष्टचेष्टया ॥ ४० ॥ विशिष्टचेष्टं श्रीवज्रं, सुनन्दा वीक्ष्य सादरम् । शय्यातरीभ्योऽयाचिष्ट, मत्पुत्र इति वादिनी ॥ ४१ ॥ ताः
 प्रोचुर्न वयं विद्मः, सम्बन्धं मातृ-पुत्रयोः । गुरुणां किन्त्वयं न्यासोऽर्पयामस्तेन ते न हि ॥ ४२ ॥ ततः प्रैक्षिष्ट दूरस्था, सुनन्दा तं पर-
 स्ववत् । स्नान्यपानादिना चान्यगृ(णे)हस्था पर्यलालयत् ॥ ४३ ॥ इ(त)तस्त्रिहायणो वज्रो, वर्द्धमानोऽभवत् क्रमात् । अथाऽऽययुर्धनगिरि-
 श(स)मिताद्या महर्षयः ॥ ४४ ॥ सुनन्दा चिन्तयन्त्यासीत्, तेष्व्वा(तथाऽऽ)यातेषु साधुषु । प्रहीष्याम्यात्मनः पुत्रं, छलादपि बलादपि ॥ ४५ ॥
 मुनीन् सुनन्दाऽयाचिष्ट, सुतं तेऽप्यवदन्निदम् । भद्रे ! न लभ्यते जातु, स्वदत्तं सर्वसाधिकम् ॥ ४६ ॥ स्वयमेव त्वया दत्तः, पुत्रोऽस्मभ्य-
 ममार्यितः । वान्तान्नमिव तं त्यक्त्वाऽऽदातुं किं पुनरिच्छसि ? ॥ ४७ ॥ विवादवशयोरेवं, सुनन्दा-साधुपथयोः । जनोऽवादीदसुं न्यायं,
 राजैव हि विधास्यति ॥ ४८ ॥ वाम(मे) पार्श्वे सुनन्दाऽस्थान्, श्रीसहो दक्षिणे पुनः(रः) । राक्षत्रान्ये ययास्यानं, तादृष्याने हि सद्भिधिः
 ॥ ४९ ॥ राजाऽवोचदसुं न्यायं, यस्याऽऽहूतः शिशुर्व्रजेत् । तस्मैवात्तु सुनन्दायाः पक्षोऽवादीदिदं पुनः ॥ ५० ॥ स्वामिन् ! परिचि-

तोऽमीपामर्शेनाऽऽवितो वयम् । आह्वयमीऽनुकम्प्या स्यादेवं राजन् ! जनन्यपि ॥ ५१ ॥ ततो नृपाऽऽज्या माता, भृशक्रीडनकानि
 च । भक्ष्यभेदानुपादायाऽऽगल्य वज्रान्त इत्यवक् ॥ ५२ ॥ एहि लाहि सुर्वेतेऽथा, गजाश्रामी अमी रथाः । भक्ष्यं च मोदकाद्येतेषां च
 सुरभक्षिया ॥ ५३ ॥ यद् रोचते तदादत्त्वोत्सङ्गं षत्स ! ममाऽऽश्रय । निरानन्दां सुनन्दां मां, सानन्दां कर्तुमर्हसि ॥ ५४ ॥ बलिः क्रियेऽ-
 ह्मास्याय, इशोर्याम्यवतारणे । स्पृशामि वक्त्रं वक्त्रेण, तव जीवितसार ! मे ॥ ५५ ॥ इत्यादिचातुवाक्यानि, भक्ष्यक्रीडनकानि च । नांलं
 वज्रमलो भैतुं, शल्यपाता इयान्वरे ॥ ५६ ॥ दध्यौ ह्यनुपकाराणां, न मातुर्जातु जायते । सुतोऽनृणो यथा कृच्छ्रान्, पूतरोऽपि करीकृतः
 ॥ ५७ ॥ उपेक्षित्येऽस्मि चेत् सङ्गं, मातुरुत्सन्नसङ्गमात् । तदा दीर्घतरः स्यात् मे, ससारो दुःखदारुणः ॥ ५८ ॥ प्रव्रजिष्यति घन्येयं,
 माताऽप्येवमुपेक्षिता । इति निश्चित्य स स्थानाद्, ध्यानस्थ इव नाचलत् ॥ ५९ ॥ जनाध्यक्षं सुनन्दायास्ततो राक्षोवितं ह्यदः । इतोऽप-
 सर नाऽऽयाति, तवाऽऽहूतः शिशुर्यतः(तिः) ॥ ६० ॥ राक्षा प्रोक्तो धनगिरिथाऽऽगल्य शिशुं प्रति । खं (स्व)धर्मध्वजमुत्क्षिप्य, प्राहैवं
 प्रपटाक्षरम् ॥ ६१ ॥ चेद् व्रतेऽध्यवसायस्ते, चत्साऽऽदत्त्वोत्सृतं तदा । धर्मध्वजं कर्मरजःप्रमार्जनपटुक्रियम् ॥ ६२ ॥ तत् श्रुत्वा कलम
 इयोत्क्षिप्य हस्तमघावत । वज्रो धनगिरेः क्रोडं, चाऽऽरुरोहार्यमेव खम् ॥ ६३ ॥ लीलाब्जमिव पाणिभ्यां, रजोहरणमाददे । शुशुभे तत्करस्थं
 तद्, रोमगुच्छ इव श्रियः ॥ ६४ ॥ दध्यौ ह्यदि सुनन्दाऽपि, आता भर्ता पुरा मम । प्राव्रजीवंधुना सूनुः, कुर्वेऽस्म्येककिनी किमु ?
 ॥ ६५ ॥ प्रव्रजिष्याम्यहमपि, ध्यात्वेति स्वाऽऽश्रयं ययौ । महर्षयोऽपि श्रीवज्रं, लात्वोपाश्रयमाययुः ॥ ६६ ॥ व्रतेच्छुर्न पपौ स्तन्यं,
 वज्रस्तावद्वया अपि । तद्गच्छाचार्यपादान्ते, सुनन्दा प्राव्रजत् क्रमात् ॥ ६७ ॥ परिव्राज्याऽऽर्षिकान्योऽसावाचार्यैः पुनरार्यत । पठत्त-
 दात्वादेकादशाङ्गीं शृण्वंस्तथाऽप्रहीत् ॥ ६८ ॥ आर्यिकोपाश्रये वज्रः, क्रमाद् जातोऽष्टवर्षिकः । ततो वसतिमानीतः, श्रीति(त)चित्ते-

कथार्णवा-
 झायां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे तृती-
 योऽश्वः ।

आर्य-
 वज्रस्वामि-
 स्वरूपम् ।

॥ १९३ ॥

ऋषिमण्ड-
 तप्रकरणे

॥ १९३ ॥

महर्षिभिः ॥ ६९ ॥ सबज्राः सूरयोऽन्येभ्युः, प्रत्यवन्तीं प्रवस्थिरे । ववर्ष वारिदो मार्गे, ते तस्थुर्यक्ष्मण्डपे ॥ ७० ॥ वज्रं परीक्षितुं
तत्र, तिर्यग्जुम्भकदेवताः । प्राग्जन्मसौहृदयुजो, वणिकूसार्थं विचक्रिरे ॥ ७१ ॥ कचिद् दृष्टुमसंस्मं, कचिद् शकटपेटकम् । चरदौष्ट्र-
कमुत्कृष्टं, कचिद् वेसरधूसरम् ॥ ७२ ॥ जयनच्छन्नसद्वस्तु, वृणच्छन्नकृयाणकम् । राब्धान्नमृतपात्र(त्री)कं, भोजनव्यापृताभकम् ॥ ७३ ॥
भेधेऽयं विरतप्राये, ते तिर्यग्जुम्भि(म्भ)कामराः । न्यमन्नयन्त भिक्षार्थं, सूरीन् वन्दनपूर्वकम् ॥ ७४ ॥ वज्रायाऽऽदिशदा(त्रा)चार्योस्तदर्थे(धं)
देवयोगतः । चचाल स तथेत्युक्त्वा, सममन्येन साधुना ॥ ७५ ॥ स साधुविधिना गच्छंस्त्रसरेणुनिमान् पथि । विलोक्य पततो विन्दून्,
निष्टुतोऽस्त्वलितव्रतः ॥ ७६ ॥ अनात्तभिक्षमायान्तं, तमाह्लासत निर्जेराः । पुनर्भिक्षाकृते वृष्टिर्निष्टृत्तेत्यादि भाषिणः ॥ ७७ ॥ ततस्तदा-
प्रदाद् वज्रस्तदावासं गतः सुधीः । उपयोगं ददौ भक्ते, द्रव्य-क्षेत्रादिसम्भवम् ॥ ७८ ॥ कूष्माण्डाद्यद्य वर्षासु, दुर्लभं तदिदं कुतः ? ।
कर्कशं क्षेत्रमेतत् तु (त्रु), मृदुता केयमन्धसः ? ॥ ७९ ॥ भावोपयोगे दातारः, कीदृक्षा ? भूसृष्टो न हि । अनिमेपदृशोऽयं तद्, देव-
पिण्डो ह्यसंशयम् ॥ ८० ॥ अकल्पनीयः साधूनां, तद् गच्छाम्यन्तिके गुरोः । अनात्तभिक्षो ध्यात्वेति, सौनन्देयो न्यवर्तत ॥ ८१ ॥
तैः पृष्टः स्पष्टमाचष्ट, भिक्षाऽग्रहणकारणम् । प्रत्यक्षीभूय तेऽप्युजुः, सौनन्देयमिदं मुदा ॥ ८२ ॥ भगवंस्तव प्राग्जन्म सुहृदो जुम्भ-
(म्भि)कामराः । वयं हि त्वत्परीक्षार्थमेतां चकृम कल्पनाम् ॥ ८३ ॥ ततो वैक्रियलब्ध्याख्यां, विद्यां दत्त्वा सुरोत्तमाः । श्रीवज्रस्वा-
मिने स्वं स्वं स्थानं जग्मुस्सावपि ॥ ८४ ॥ तैरेव निर्जेरैर्व्येष्टमासेऽन्येभ्युर्वहिर्गतः । वज्रस्वामी वणिग्रूपैर्भृतपूरैर्न्यमन्नयत् ॥ ८५ ॥ देव-
पिण्ड इति प्राग्वत्, नामहीदुपयोगवान् । तैर्नभोगामिनी विद्या, तस्मै सुष्टैरदायि च ॥ ८६ ॥ गच्छान्तर्विहरन् वज्रः, श्रावं श्रावं
मुनेर्मुत्तात् । लब्ध्या पदानुसारिण्यैकादशाङ्गीं स्थिरां व्यधात् ॥ ८७ ॥ यद् यत् पूर्वगतं वज्रोऽधीयमानं महर्षिभिः । शुश्राव श्रव-

णाम्यां तद्, जमाह महणाऽऽप्रहः ॥८८॥ यदा सूत्रार्थपाठार्थै(र्थ), स्वविराः प्रेरयन्त्यमुम् । जानन् गुणगणाऽऽत्वं, स निद्रालुखि व्यधात् ॥ ८९ ॥ मध्याह्नेऽन्येयुराचार्याः, कायचिन्ताकृते ययुः । साधवोऽन्येऽपि भिक्षार्थं, स एकोऽस्यादुपाश्रये ॥ ९० ॥ अवस्थाप्यास्त्रिलयीणां चेट्टिरामण्डलं क्रमान् । उपविरयान्तराचार्यं इवासौ वाचनार्तं ददौ ॥ ९१ ॥ एकादशाज्ञायाः कस्याश्चित् कस्याश्चित् पूर्वसङ्गतान् । उच्चै-
रात्यापकान् वज्रः साधुदुःखलाऽध्यजीगपत् ॥ ९२ ॥ इतश्च वसतिद्वारमागात् सिंहगिरिगुरुः । श्रुत्वा महमहा(गहगहा)रात्वं, तस्य दध्या-
विदं हृदि ॥ ९३ ॥ आगताः सद्य एवाद्य, विह्वल मुनयो ननु । स्वाध्यायं विदधत्युच्चैः, पश्यन्तो वर्त्म मामकम् ॥ ९४ ॥ क्षणं स्थित्वा
विदाश्चक्रे, सूरिर्वज्रभिभाषितम् । दध्यौ चाध्येष्ट किं गर्भं एवैकादशाज्ञाद्यसौ ? (एवैकाज्ञाद्यसौ शिशुः ?) ॥९५॥ माऽऽसाकं दर्शने लज्जा,
स्याद् ध्यात्वैति गुरुर्हृदि । चक्रे नैपेधिकीमुच्चैः स्वरेणोपाश्रयाद् बहिः ॥ ९६ ॥ तत् श्रुत्वा सत्वरं वज्रः, पीठादुत्थाय वेष्टिकाः । यथा-
स्थाने मुमोचाऽऽद्यु, मुनीनां मुष्टिमण्डन(ल)म्(नः) ॥९७॥ एत्याऽऽददे गुरोर्हस्ताद्, दण्डमंही ममार्जं च (सः) । ववन्दे विनयात् पादावासनं
चाप्यढीकयत् ॥ ९८ ॥ तत्रस्थानां पदौ तेषां, क्षालयामास वारिणा । ववन्दे तीर्थवारीव, वज्रो विनयविह्वलः ॥ ९९ ॥ दध्यौ गुरुर्महा-
पात्रं, नररत्नमयं शिशुः । अविज्ञातो ह्यवहाया युज्यते नाऽऽस्सदीभवन् ॥ १०० ॥ शिष्यानाख्यत् ततो रात्रावाचार्योऽस्ति प्रयोजनम् ।
अस्माकममुकप्रामे, द्वि-त्र्य(त्रा)हं तत्र यामि भोः ! ॥१०१॥ विनेया विनयात् प्रोचुर्भगवन् ! योगवाहिनाम् । कश्चिदादिश्यते वाचनाऽऽचार्यैः
प्रमुभिः पुनः ॥ १०२ ॥ वज्रो चो वाचनाऽऽचार्यं, आचार्य इति तान् जगौ । श्रद्धानास्तथेत्युक्त्वा, तत् सर्वं तेऽनुमेतिरे ॥ १०३ ॥
प्रस्थितेऽद्य (तु) गुरो शिष्या, गुरुवाक्यकृतनिश्चयाः । आचार्यस्यैव वज्रस्य, विनयं चक्रेरेऽस्त्रिलम् ॥१०४॥ न्यपीदयन् निषद्यायां, वाचना-
प्रहणार्थिनः । उपविशदसौ तत्र, गुरोदेश इति स्मरन् ॥ १०५ ॥ प्रातःकृत्यन्तनूत्सर्ग-वाचनाऽऽदिप्रयोजनम् । स्थिराभ्यासवशाद् वज्रो,

गुमुधूणां क्षणाद् व्यधात् ॥ १०६ ॥ ये स्वल्पमतयस्तेऽपि, सुखेनाऽऽलापकादिकम् । वज्रेण सकृदप्युक्तं, जगद्गृह्वस्तुवत् ॥ १०७ ॥
 गुरुपान्ते कृताभ्यासा, अपि सूत्रार्थवेदिनः । दृष्ट्वाऽसन्दिग्धतां निन्युर्मुनयस्तं स्वसंशयम् ॥ १०८ ॥ शीघ्रं सूत्रार्थसङ्क्रान्तिकलयऽतुलयाऽ-
 रितिलः । गच्छो विसिन्मिये वज्रमुनेर्वचोर्ज्वलैर्गुणैः ॥ १०९ ॥ वाचनाभिरनेकाभिर्योवन्मात्रं महर्षयः । गुर्वन्ते पेटुरत्येकया वज्रान्ते
 तथा धृतम् ॥ ११० ॥ गुरूणां चेद् विलम्बः स्यात्, धुतरकन्धः समाप्यते । हृदीदं साधवो दध्युरत्यागात् सूरिरन्यदा ॥ १११ ॥ स-
 वज्राः साधवः सर्वे, सूरिपादान् वचन्दिरे । पप्रच्छुर्वाचनादीनां, निर्वाहोऽभूत् सुखेन वः ? ॥ ११२ ॥ महर्षयोऽभ्यधुर्देव-नुरुपाद-
 प्रसादवः । सोऽभवद् भृशमस्माकमीदृशोऽस्तु सदाऽपि सः ॥ ११३ ॥ सूरीन् व्यजिसपन् शिष्या, भगवन् ! भयदाहाया । अस्तु नो
 वाचनाऽऽचार्यो, वज्रो वाग्लब्धिवारिधिः ॥ ११४ ॥ आचार्या जगदुर्योग्यो[ऽ]नाऽऽचार्यपदवीक्रमे । भुतस्यायं श्रवणुत्याऽभ्यासात् प्राप्तस्य
 नो गुरोः ॥ ११५ ॥ सहेपानुष्ठानरूपोत्सारकल्पे कृते ततः (व) । आचार्यपदवीयोग्यो, भविता भवतामसौ ॥ ११६ ॥ ततस्तं पाठयामास,
 सूरिरर्थयुतं धृतम् । अमहीदुमर्षीः साधिमाम्रीकृत्याव्यसौ गुरुम् ॥ ११७ ॥ गुर्वन्ते दृष्टिवादोऽभूद् (तदभूद्) यावांस्तायानुपाददे(नप्याददे
 हि सः) । गुरूणामपि सन्देहलष्टुमुद्गरतामगात् ॥ ११८ ॥ अन्येर्गुर्दिहरन्नागात्, सूरिर्दशपुरं पुरम् । दध्यो चास्ति विशालायामाचार्यो दश-
 पूर्वचित् ॥ ११९ ॥ एकादशान्नीपाठेऽप्यलसायन्ते समर्षयः । तत् फथं दशपूर्वेषा, गृह्यते तैस्तपस्विभिः ? ॥ १२० ॥ हुं ! श्रावं वज्रना-
 न्ना(मा)ऽऽस्ते मच्छिष्योऽनल्पधीनिधिः । पदानुसारिलब्ध्याऽसौ, प्रदीप्यत्यपरो न ताम् ॥ १२१ ॥ इति ध्यात्वाऽऽदिशत् सूरिः, भीवज्रं
 कार्यकर्मठम् । द्राग् गत्योज्जायिनीपुर्यां, दश पूर्वाण्यधीच्य भोः ! ॥ १२२ ॥ न त्व(नात्रा-)लम्गूणवधान्ये, त्वत्सहाष्यायिसाधवः ।
 सन्तु शासनदेव्योऽपि, सौम्य ! सन्निहितास्त्व ॥ १२३ ॥ प्रमाणमादेश इति, प्रोच्य वज्रो गुरोः पुरः । मुनिद्वययुतोऽपालीदुरिन्द्रयोज्ज-

विनीं पुरीम् ॥ १२४ ॥ स्वप्नं शुभे क्षणेऽद्राक्षीद्, भद्रगुप्तस्तदागमे । पीतः प्रतद्वहः क्षीरपूर्णं आगन्तुकेन यत् ॥ १२५ ॥ प्रातः
शंभुराचार्योः, शिल्पेभ्यः स्वप्नमात्मनः । तदर्थं विविधं तेऽपि, प्राहुः प्रह्वानुसात्तः ॥ १२६ ॥ भद्रगुप्त(सो) गुरुः स्नाह, न जानीथार्तिथि-
मुनिः । कश्चिदेप्यति सूत्रार्थं, मत्तः सर्वं स लासति ॥ १२७ ॥ अतिवाह्य पुरद्वारे, श्रीवज्रोऽपि हि शर्वरीम् । भद्रगुप्तगुरुपूर्वं, प्रात-
रागादुपाश्रयम् ॥ १२८ ॥ उहासं कलयन्निन्दुदर्शनादन्धिवद् गुरुः । दृष्ट्यौ चाऽऽरोपयाम्यङ्कं, किं वाऽऽलिङ्गामि सरष्टहम् ? ॥ १२९ ॥
प्रसिद्धिसदृशाकारलुमानेन मुनीश्वरः(म्) । [तं] वज्रोऽयमिति निश्चिन्त्येऽमूढलक्षा(क्ष्या) हि सूरयः ॥ १३० ॥ तावत् सूरिपदाम्भोजे, श्रीवज्रो
शृङ्गतां यथो । गढोत्कण्ठं तमुत्पाप्य(य), हस्ताभ्यां सखजे प्रभुः ॥ १३१ ॥ पप्रच्छुः सूरयः कश्चिद्, विहारोऽभूत् सुखेन ते ? । कश्चिदङ्गं
निरायाधं ? , कश्चित् ते कुशली गुरुः ? ॥ १३२ ॥ किमर्थमागतोऽसीहेत्यादिप्रश्ने कृते मुनिः । प्राह सर्वत्र नो वार्त्तं, युष्मत्पादप्रसा-
दतः ॥ १३३ ॥ किञ्चाध्येतुं दशपूर्वोभागं युष्मदन्तिकम् । प्रसद्य दीयतां सद्यो, वाचनाभिरियं मम ॥ १३४ ॥ तवस्तं दश पूर्वाणि,
भद्रगुप्तोऽध्यजीगपत् । गुरोः श्लेशं विना वज्रोऽप्यप्रदीत् तान्युदम्रधीः ॥ १३५ ॥ य(त)त्र चाध्येतुमारब्धं, तत्रानुज्ञा भवेदिति । सिंहगि-
र्यन्तिके गन्तुं, श्रीवज्रं सूरिरादिसत् ॥ १३६ ॥ गृहीत्वाऽऽगमसर्वस्वः, श्रीवज्रो दशपूर्वभूत् । सूर्यदेशाद् दशपुरमाययौ गुर्वधिष्ठितम्
॥ १३७ ॥ अनुज्ञाऽवसरे तत्र, तिर्यग्भुम्(म्भि)कनिर्जैः । पुण्यवृक्षादिना चक्रे, पूर्वप्रीत्या महामहः ॥ १३८ ॥ सिंहगिर्याचार्यवर्यो,
वज्रे न्यस्य गणं ततः । समाधिना शुभम्यानाद्, विषय त्रिदशोऽभवत् ॥ १३९ ॥ पुनानश्चरणन्यासैः, श्रीवज्रोऽप्यवनीतलम् । विजहार
ह्रंश्वेतस्त्रैलोक्योत्तरेणुणैः ॥ १४० ॥ इतश्च पाटलीपुत्रे, धना(न्या)ह्यश्रेष्ठिनः सुता । रूपेण रुक्मिणीवान्या रुक्मिण्याख्याऽस्ति कन्यका
॥ १४१ ॥ श्रेष्ठिनो यानशालायां, तस्य तस्थुर्वह्नुश्रुताः । श्रीवज्रगच्छवासिन्यस्तपस्विन्यः क्रियापराः ॥ १४२ ॥ अहो ! रूपमहो ! तेज-

रुथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
यौऽशः ।

आर्य-
वशस्वामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९५ ॥

ब्राह्मो ! अष्वयमस्तुतम् । एवं वज्रस्य कुर्वन्ति, प्रत्यहं तां गुणस्तवम् ॥ १४३ ॥ ततो जातानुरागाऽस्मिन्, रुक्मिण्युक्त्रिकण्डका ।
 वज्राऽऽचार्यं पतीयन्ती, प्रतिज्ञामकरोदिसाम् ॥ १४४ ॥ श्रीवज्रो यदि मे भर्ता, मोक्षये भोगानहं तदा । नान्यथा तं मनोऽमीष्टं, विना
 किं तेर्निरर्थकैः ? ॥ १४५ ॥ वरणार्थमथैतस्या, ये केचित् पुनराययुः । मुत्तमोदनतस्तांस्तान्, रुक्मिणी प्रत्यपेययत् ॥ १४६ ॥ वज्रं
 प्रप्रजितं गुणैः !, युव्यसि कथं वृथा ? । वीतरागं निरारम्भं, साध्यस्वस्वामिदमूचिरे ॥ १४७ ॥ साऽप्युचे भगवत्यश्रेद्, वज्रः प्रप्रजित-
 स्त्वा । प्रप्रजिष्याम्यहमपि, या गतिस्तस्य सैव मे ॥ १४८ ॥ इत्थञ्च विद्वद्भागवत्, पाटलीपुत्रपत्तनम् । श्रीवज्रः सपतीवारः, परोपकृति-
 कर्मठः ॥ १४९ ॥ धृत्याऽऽयान्तं नरेन्द्रस्तं, नमस्कर्तुमुपागमत् । महद्बलौऽचलि साधुञ्च, वृन्दीभूतान् ददर्शे च (सः) ॥ १५० ॥ सर्वेऽपि
 सुभगाकाराः, सर्वेऽपि प्रियवादिनः । बुतिमन्तञ्च सर्वेऽपि, सर्वे कारुण्यसिन्धवः ॥ १५१ ॥ वज्राऽऽचार्यः क एतेषां ?, चिन्तयन्निति
 चेतसा । पप्रच्छ पार्थिवः साधून्, श्रीवज्रोऽस्ति भवान् किमु ? ॥ १५२ ॥ तेऽप्युचुर्जुनयो राजन् !, न वयं वज्रसूरयः । परमन्तिप-
 दलोपामशेषाऽऽगमवेदिनाम् ॥ १५३ ॥ विद्धि तारास्त्रिवाऽऽदित्यं, वज्राचार्यं नृपात्र तम् । अत्रान्तरे नृपोऽद्राक्षीद्, वज्राऽऽयं तेजसां
 चयम् ॥ १५४ ॥ अन्तर्यणं तस्त्रिवांसं, तं समासीनमासने । तेपामचर्चयद् यक्षकर्मसूत्रणो नृपः ॥ १५५ ॥ नत्वाऽऽसीने ययास्थानं
 राशिं चाऽऽरब्धयाग् प्रभुः । अज्ञान्-यान्तदीपभां, देशनां पेशलोक्तिभिः ॥ १५६ ॥ क्षीराश्रवलब्धनिधेर्वज्रस्माऽऽकर्ण्यं देशनाम् ।
 परमाभासदत् प्रीतिं, पार्थिवो धूमयन् शिरः ॥ १५७ ॥ ततो नत्वा गुरुं प्रीत्याऽन्तःपुरान्तर्नृपोऽवशिन्त् । तदमे वर्णयामास, श्रीवज्र-
 स्वामिनो गुणान् ॥ १५८ ॥ प्रियाः ! प्रियावहो दृष्टिदृष्टोऽपि हि भवेत् नृणाम् । स मया वन्दितो वज्रस्वामी चाऽऽर्णितो गिरः
 ॥ १५९ ॥ तद् यात यूयमप्येनं, नमस्कर्तुं प्रभुं हुतम् । अवस्थानं न चैकत्र, यदुद्यतविहारिणाम् ॥ १६० ॥ ता वियन्दिपवः पूर्वमेवाऽऽसन्

प्रेरिताः पुनः । राज्ञा तन् ह्युधितस्येव मिष्टान्नेन निमग्नम् ॥ १६१ ॥ ततो राजाऽऽज्ञया राज्ञोऽधिरुह्य शिविकोत्तमाः(म्) । मनःपवन-
वेगेन ययुर्वेष्टाद्वितं वनम् ॥ १६२ ॥ ध्यायन्ती योगिनीयाऽऽत्मतत्त्वं रुक्मिण्यभूत् सदा । तदा श्रीवज्रमायातं, ध्रुत्वा तातमदोऽवदत्
॥ १६३ ॥ तात ! वज्रकुमारय, देहि मां पुनरन्यथा । प्राणांस्त्यक्ष्यामि बहुधादौ, प्रावरेखेव गीरियम् ॥ १६४ ॥ त्यक्त्वा कुलीनक-
न्याऽर्शौ, लज्जां तात ! त्रवीमि यत् । तत् तस्य सद्यः प्रस्थानशङ्कैव हि निवन्धनम् ॥ १६५ ॥ तस्याः श्रेष्ठीति निर्वन्धाद्, धनकोट्या
समं कनीम् । विवाहयोग्यनेपथ्यामनेपीद् वज्रसन्निधौ ॥ १६६ ॥ आचष्ट स्पष्टवाक् श्रेष्ठी, श्रीवज्रं भगवन्निमाम् । कन्यां स्वयंवराऽऽ-
यातां, कृतार्थय करप्रहात् ॥ १६७ ॥ तस्यौ सद्भिष्य रूपं स्वं, तदिनाद् ह्यस्तने दिने । भगवान् नगरक्षोभशङ्कार्थं प्राकृताऽऽकृतिः
॥ १६८ ॥ जनाः प्रोचुः प्रभोर्वाणी, यादृशी तादृशी पुनः । आकृतिः स्यात् तदा स्वर्णं, सुगन्धं विश्ववह्मम् ॥ १६९ ॥ ज्ञात्वा
ज्ञानेन तद्भावं, चक्रे वैक्रियशक्तिः । सहस्रपत्रमम्भोजं, वज्रः पद्मान्जुलोपमम् ॥ १७० ॥ तस्योपर्यात्मनो रूपं, कृत्वा स्वाभाविकं
प्रभुः । उपाविशद् जनो वीक्ष्य, विस्मयादिदमूचिवान् ॥ १७१ ॥ अहो ! (दः) स्वामाविकं रूपं, केनचिद् हेतुना तु (तु) तत् । सूरिणा
ह्यः कृतमहो !, शक्तिरेपां गरीयसी ॥ १७२ ॥ राजा प्राह प्रमोर्लब्धिर्यथेष्टरूपनिर्मितौ । रूपं निरूपयन् श्रेष्ठी, स्वकन्यामप्यवर्णयत्
॥ १७३ ॥ प्रभुणा सर्वलोकानां, तदानीं देशनाऽर्पिता । तदर्थो नालगात् श्रेष्ठिचित्ते लेपवदन्धरे ॥ १७४ ॥ श्रेष्ठ्याद् कामराकारस्त्वं ?
केयं मर्त्यकीटिका ? । तथाऽप्याप्रहतोऽस्माकमुद्बहेमां कनीं मम ॥ १७५ ॥ द्रव्यकोटि(टी)रिमास्तुभ्यं, दास्यामि करमोक्षणे(चने) । इत्यर्थ-
लोभवाक्येऽपि, न प्रभोरस्तुभत् मनः ॥ १७६ ॥ प्रत्युत प्राह भोः श्रेष्ठिन् !, विपया विपसन्निभाः । आपातमधुराः काले, प्रेत्यात्रापि
च दुःसदाः ॥ १७७ ॥ तीत्रानुरागिणी कन्या, मय्येवं(थीयं) यदि वर्त्तते । स्वीकरोतु तदा वीक्षामेकान्तसुखदायिनीम् ॥ १७८ ॥

तत् श्रुत्वा लघुकर्मत्वात्, प्रबुद्धा रुक्मिणी ततः । प्राग्गतीं वदन्त एवैको, मम स्वामीति वादिनी ॥ १७९ ॥ अहो ! निर्लोभताऽमीषां,
कन्यायां विभवेषु च । इत्युक्त्वा बहवो लोका, जगद्धर्ममार्हतम् ॥ १८० ॥ आचाराङ्गस्थितमहापरिज्ञाऽध्ययनात् प्रभुः । पदानुसा-
रित्वब्योदधार विद्यां स्वामिनीम् ॥ १८१ ॥ ततो वभाण सूरीन्द्रो, ममोच्चैर्विद्ययाऽनया । जम्बूद्वीप(पाट)भ्रमणेऽस्ति, शक्तिरामानु-
षोत्तरम् ॥ १८२ ॥ धार्यो मयैव विद्येयं, दातव्याऽन्न न कस्यचित् । अल्पद्वेयोऽल्पसत्त्वाच्च, भाविनो मनुजा यतः ॥ १८३ ॥ प्राचीतः
प्रभुत्वेद्युत्तरस्यां गतो दिशि । तदा तत्रामवद् रौद्रं, दुर्भिक्षं भिक्षुदुःखम् ॥ १८४ ॥ तद्वेनोदरि(र)तां चकुर्वेना मुनिवदन्बहम् ।
संयन्निरेऽतिरङ्कत्वात्, सत्रशाला अपीर्षेरः ॥ १८५ ॥ स्फोटं स्फोटं स्फुटं रङ्गा, दधिमाण्डानि, चत्वरे । लिलिहुस्तत्कपालस्थं, कुर्कुरा इव
तद् वधि ॥ १८६ ॥ अप्याच्छिद्य कराद् यूनां, भक्ष(क्ष्य)वस्तूनि तत्रसुः, क्षुत्क्षामकुक्षयः साक्षाद् राक्षसा इव रङ्गकाः ॥ १८७ ॥
एतत् श्रद्धालवोऽप्युच्चैर्भिक्षादोषानदर्शयन् । भक्तलोभेन दम्भेन, साधुष्वप्यतिथिष्वहो ! ॥ १८८ ॥ एवमेकान्तघान्थैकध्वाने जाते जनेऽ-
सिले । सहो व्यजिज्ञापद् वज्रस्वामिनं विनयाद् गुरुम् ॥ १८९ ॥ निस्तारय कृपासारास्मानत्राऽऽपत्पयोनिधेः । सहै प्रयुक्ता विद्याऽपि,
न दोषाय महात्मनाम्(नः) ॥ १९० ॥ ततः कृपाऽर्णवो वज्रो, विचक्रे विद्ययाऽऽत्मनः । पटं विस्तीर्णमास्तीर्णं, चक्रिणश्चर्मरत्नवत्
॥ १९१ ॥ तत्र वज्राऽऽक्षया सहोऽध्याखरोहारिलोऽर्दितः । पोते षण्णिक्रमार्थं इद्योत्पपात् स पटोऽन्वरे ॥ १९२ ॥ इतश्च दत्तनामाऽऽ-
सीत्, सुरैः शय्यातराप्रणीः । जलार्थं स गतोऽद्राक्षीत्, सन्नाऽऽयातस्त्राद(म)न्वरे ॥ १९३ ॥ प्रत्युत्पन्नमतिर्दत्तः, केशानुत्त्वाय चाम्यथात् ।
वज्रं शय्यातरः प्राक् वेऽधुना साधर्मिकोऽप्यहम् ॥ १९४ ॥ तत् मां निस्तारयामुष्माद्, व्यसनाद् गुरुराडपि । उच्चैर्निशम्य तद्वाचं,
सुद्वार्यममुमसरत् ॥ १९५ ॥ “धे साधर्मिकवात्सल्ये, स्वाध्याये संयमेऽपि च । तीर्थप्रभावनायां चोद्युक्तास्तांस्तारयेत् मुनिः ॥ १९६ ॥”

ततो वज्रपिणा दत्तः, पट्टेऽध्यासेषि धीमता । चचाल स पटो व्योम्नि, बालोत्थितार्कतूलवत् ॥ १९७ ॥ भगवान् सह सङ्केनापश्यद् व्योम्नि
पटस्थितः । करामलकवत् क्षोणीं, समुद्राद्रि-दुमाकुलाम् ॥ १९८ ॥ व्यन्तरेरर्च्यमानोऽसौ, दत्तार्घ्यः खे(र)चरामरैः । विद्याधरैर्वर्ण्यमानो,
भक्तिप्रहैः पटस्थितः ॥ १९९ ॥ नित्यानित्यानि चैत्यानि, बन्दमानो नभोऽध्वनि । पटेन वायुवेगेन, पुरीं नामाऽऽसदत् पुरीम् ॥ २०० ॥
[युगम्] तस्यां मुमिक्षमेवासीद् धान्याढ्यायां सदा तदा । श्राद्धान् विनाऽखिलो लोको, वौद्धभक्तो नृपादिकः ॥ २०१ ॥ कुर्वन्ति
सर्द्धया श्राद्धा बौद्धाश्चान्योन्यमर्हणां (वराम्) । स्वतीर्थपत्य पुष्पावैजैस्ते जित्यिरे पुनः ॥ २०२ ॥ पूजोपकरणं यद् यत्, पुरान्तर्ददृशुर्दृशा ।
बहुमूल्यार्पणात् श्राद्धास्तत् तद् जगद्गुरुद्वुतम् ॥ २०३ ॥ आसीत् चैलेषु जैनाना, पुष्पाधैरर्हतोऽ(दुत्तान्)-र्हणा । न तथा वौद्धचैलेषु, स्वल्प-
द्रव्यव्ययादसौ ॥ २०४ ॥ हीनैर्वौद्धैस्ततो बौद्धभक्तं विज्ञप्य पार्थिवम् । पुष्पाणि पुष्पलाविभ्यो, निषिद्धानि जिनालये ॥ २०५ ॥ इत-
श्चोपस्थिते पर्युपणार्पण्यनुक्रमात् । सङ्घो दीनाननो वज्रमेवमेव व्यजिज्ञपत् ॥ २०६ ॥ स्थितिः क्षुते रवेरेव, प्रनष्टे भगवन् ! भवेत् ।
तदिदानीमयं सङ्घः, सन्तप्तस्त्वामुपस्थितः ॥ २०७ ॥ पूर्ताथेन निषिद्धानि, पुष्पाणि जिनसद्धानि । तैर्विना स्यात् कथं पूजाऽर्हद्द्विम्बानां
प्रमोददा ? ॥ २०८ ॥ बहुमूल्यार्पणेनापि, प्राप्यन्ते क्षुसुमानि न । राजाऽऽदेशाद् यतो राज्ञामाज्ञां कोऽपि न लङ्घते ॥ २०९ ॥ तुलसी-
वर्धरेः(टी)पत्रैः, पूज्यन्ते प्रामयक्षवत् । विन्व्यानि हा ! धिगसाकं, जीवितेन घनेन किम् ? ॥ २१० ॥ अङ्गुलीभिर्गणयतां, दिनानां दिनमा-
गतम् । एतत् पर्युपणार्पार्थाभिधमस्माकमीप्सितम् ॥ २११ ॥ तत्रापि यतिवद् भावपूजैव चेद् विधीयते । पुष्पाभावात् ततो बौद्धैर्जिता
एते शृता इव ॥ २१२ ॥ त्वयि सत्यपि यूयेशे, बौद्धैर्यदि जिता अमी । ईदृशैस्त्वर्हि सिद्धस्य, कुलं श्वभिरभिष्टुतम् ॥ २१३ ॥ तत्
श्रुत्वाऽऽख्यत् प्रसुः श्राद्धाः !, समाश्रयित साम्प्रतम् । यतिव्येऽहं तथा तेजोवृद्धिर्वो भविता यथा ॥ २१४ ॥ तानित्याश्वास्य भगवानु-

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्ती-
यौऽग्रः ।

आर्य-
वज्रस्वामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९७ ॥

त्पपात सुपर्णवद् । व्योम्नि क्षणार्द्धमात्रेणाऽऽप च माहेश्वरीं पुरीम् ॥२१५॥ हुताशनस्य देवस्योपवने तत्र च प्रभोः । पितुर्मित्रं तडि-
 तात्स्यः, समस्त्युद्यानपालकः ॥ २१६ ॥ अनभ्रवृष्टिवद् वज्रमागतं वीक्ष्य हर्षभाक् । स प्राहेयं तिथिर्धन्या, यत्राऽऽप्यतोऽतिथिर्भवान्
 ॥२१७॥ श्रुताऽऽर्योः ! केन कार्येण, जनोऽयं पावनीकृतः ? । प्रभुः प्राह स सद्गार्ये, पुण्यैर्मेऽस्ति प्रयोजनम् ॥२१८॥ तडिताऽऽरामिकः
 प्रोचै, स्वामिश्रुपवने मम । पुष्पविंशतिलक्षण्युचरन्ति प्रत्यहं प्रगे । वज्रोऽवध् तानि सर्वाणि, पुष्पाणि प्रगुणीकुरु ॥२१९॥ आदास्यन्ते-
 ऽप्रतो गत्वा, प्रत्यावृत्तैस्ततः पुनः ॥२२०॥ उत्पपात पुनर्वज्र, इत्युक्त्वा व्योम्नि वायुवत् । गङ्गा-सिन्धुजलज्ञा(स्या)नाऽऽसक्तस्वर्नाथसिन्धुरम्
 ॥ २२१ ॥ प्रारब्धकिन्नरीगीतस्तम्भितैणकदम्बकम् । अक्षुद्रः क्षुद्र-हिमवद्गिरिं प्राप क्षणार्द्धतः ॥ २२२ ॥ [युग्मम्] तत्र सहस्रपत्रा-
 दैरञ्जनेदैरधिष्ठितम् । दृशोर्ददर्श पीयूषकुण्डं पद्महृदं प्रभुः ॥ २२३ ॥ तस्यान्तरेऽस्ति श्रीदेवीसद्य पद्मगणाङ्कितम् । गायद्देवाङ्गना-
 वृन्दमुत्तरीकृतद्विब्युरम् ॥ २२४ ॥ अवचिलैकमन्मोजं, तदा देवार्चनाकृते । यान्ती वज्रपिणैश्छिष्ट, श्रीदेवी देवतागृहम् ॥ २२५ ॥ सा
 वज्राङ्गीन् नमस्कृत्य, प्राह पादावधारिताः । प्रयोजनेन केनापि, किं वाऽहंश्रीश्वरेच्छया ? ॥२२६॥ कार्यमादिशतेत्युक्ते, वज्रोऽवादीत् कर-
 स्थितम् । ममार्षथैतदस्मोजं, मन्मनोऽम्भोजभास्करम् ॥ २२७ ॥ श्रीदेवी स्नाह भगवन्निदं किं स्वल्पमर्थितम् ? । आनयाम्यस्मि पुष्पाणि,
 शक्रोपवनज्ञान्यपि ॥ २२८ ॥ मस्त्या ववन्दे तद् दत्त्वा, श्रीदेवी प्रभुरप्यथ । हुताशनसुरोद्यानमुत्पत्यागाद् विहायसि ॥ २२९ ॥
 विचक्रे विद्यया तत्र, विमानं पालकोपमम् । विंशतिपुष्पलक्षणि, चिक्षेपाक्षेपतः प्रभुः ॥ २३० ॥ ततः सस्मार वज्रपिः, तिर्यग्जृम्भ-
 (ग्भि)कनाकिनः । तेऽप्याययुः स्थतमात्रा, मात्राऽऽहूता इवार्भकाः ॥२३१॥ श्रीदेवीदत्तपद्मस्याधस्तात् छत्राऽऽकृतेः प्रभुः । पार्श्वे निक्षिप्य
 पुष्पाणि, तद्दयानेनाम्बरेऽचलत् ॥ २३२ ॥ यानाधिरूढाः सञ्चेलुः, ते तिर्यग्जृम्भ(ग्भि)कामराः । वादित्र-नृत्य-नीता(गीत-नृत्या)दि

आर्य-
 वज्रस्वामि-
 स्वरूपम् ।

कुर्वन्तः प्रमुष्टतः ॥ २३३ ॥ आगात् निमेषमात्रेण, पुरीं नाम पुरीं प्रमुः । जनानां दर्शयन् यानैः, शरदभ्रमक्रमम् ॥ २३४ ॥ बौद्धाः प्रोचु-
रयोत्सव्या, महिमा बौद्धशासने । तद्भक्तिं कर्तुमायान्ति, यद्वेतेऽहो ! सुरा अपि ॥ २३५ ॥ अपाकपाटकमि(इ)व, बौद्धाऽऽयतनसञ्चयम् ।
त्यस्या वज्रपिपायातोऽहंशैले देवसेवितः ॥ २३६ ॥ तत्र देवैः कृतामर्चा, मयीर्घताऽऽनना इव । बौद्धा वीक्ष्यावदन्नहर्ददर्शने महिमा महान्
॥ २३७ ॥ अहंशैले कृतामर्चा, दिव्यामालोम्य पार्थिवः । सप्रजः श्रावको(जोऽप्यार्हते)जज्ञे, बौद्धधर्मं विहाय तम् ॥ २३८ ॥ ततश्च विहर-
न्नागाद्, वज्रपिर्दिशिणापयम् । इवार्कः कर्कसङ्कान्तौ, स्वपदै रोदसीं स्पृशन् ॥ २३९ ॥ तत्रत्यस्तं जनो वीक्ष्य, देशनावारिवारिदम् । केकीव
हर्षभागूजज्ञे, स्मरंस्तांस्तान् गुणान् गुरोः ॥ २४० ॥ वज्रपैश्चान्यदा जज्ञे, श्लेष्मवाधाऽतिदुरसहा । कञ्चनाऽऽनेतुमादिक्षत्, महर्षिं वि(-र्षिर्वि-)
श्वभेषजम् ॥ २४१ ॥ विह्वल तेन तत् तेषां, दत्तं मुक्त्वाऽऽु चाऽऽन्ते । क्षेप्सामीत्येप निश्चिद्य, कर्णेपरि न्यघात् तदा ॥ २४२ ॥ स्वाध्याय-
ध्यानव्यग्रस्य, विस्मृत्य तद्गाद् विभोः । प्रायो हि-त्रिविधाहारप्रत्याख्यानं यतेर्यतः ॥ २४३ ॥ प्रत्युपेक्षयतः कायं, सुखवत्त्रिकया प्रभोः ।
च(स)दत्तकृत्यापतत् शुण्ठी, सन्ध्याऽऽवश्यककर्मणि ॥ २४४ ॥ वज्रस्तां पतितां वीक्ष्य, दृश्यौ धिङ् मे प्रमादताम् । तयाऽकलङ्कं
चारित्रं, न स्यात् स्वत्यार्थसाधकम् ॥ २४५ ॥ त्यागाय तस्यास्तद् देहत्यागं कुर्मोऽधुना वयम् । दुर्भिक्षमभवद् रौद्रं, सर्वतो द्वादशाब्दिकम्
॥ २४६ ॥ इति निश्चिद्य वज्रपिः, धृताकृपारपारगम् । स्वशिष्यं वज्रसेनाख्यमादिक्षदिति सौष्टवम् ॥ २४७ ॥ वत्स ! यत्राऽऽगुया भिक्षां,
लक्ष्मूल्यौदनोद्भवाम् । तदिनाद्वबुद्ध्येयाः, सुभिक्षमुपसि स्फुटम् ॥ २४८ ॥ इत्यादिश्य तमन्यत्र, विहर्तुं प्रमुरादिशत् । मामाऽऽकर-पुरा-
प्रण्यां, पदैः पत्सर्शं सोऽपि गाम् ॥ २४९ ॥ वज्रान्ते वर्त्तिनो भिक्षां, लेभिरे न महर्षयः । गृहे गृहे भ्रमन्तोऽपि, कूटाकूटोत्तरच्छ-
लात् ॥ २५० ॥ अनन्याजीविकोपाया, वुमुक्षाश्वामकुक्षयः । विद्याहंतं च ते(वन्नविद्याहंतं) सर्वे, देवपिण्डममुञ्जत ॥ २५१ ॥ भोक्तव्यो

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ-
योऽयः ।

आर्य-
वज्रस्वामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९८ ॥

द्वादशाब्दानि, देवपिण्डो महर्षयः ! । वज्रः स्नाह महावोपदूषितोऽप्यहंदागमे ॥ २५२ ॥ तत् चेद् वः संयमे कार्यं, तत् तस्यागं विदम्मेहे ।
 इत्युक्त्वाऽप्यधुर्ममतयो यतयोऽप्यदः ॥ २५३ ॥ तेन पिण्डेन पिण्डेन, व्रतविष्वकारिणा । किं कार्यं तत् प्रसीदाऽऽर्य !, यत् त्यजामो
 द्वयं वयम् ॥ २५४ ॥ ततः सर्वान् सुनीह्रात्वा, वज्राऽऽचार्याः प्रतस्थिरे । कापि मामे प्रतायैकं, शुद्धं चाऽऽरुह्नुर्गिरिम् ॥ २५५ ॥
 शुद्धोऽप्यशुद्धधीर्दध्यौ, भूवं माऽप्रीतिच्छद् गुरोः । दृष्ट इत्यचलस्याधः स्थितोऽनशनकर्मणा ॥ २५६ ॥ मध्याहाह्नोम्रकिरणैरवितमे शिला-
 तले । विलीनो नवनीतस्य, पिण्डवत् शुद्धकः क्षणान् ॥ २५७ ॥ तस्मिन् देवाङ्गनानेत्रपद्मशृङ्गत्वमीयुपि । एत्योन्मुदः सुराश्चक्रुरहर्षणां
 तस्य वर्ष्मणः ॥ २५८ ॥ पप्रच्छ वज्रमृषयोऽवतरन्त्यत्र किं सुराः ? । सोऽप्युचे साधितं तेन, स्वकार्यं शुद्धकर्मिणा ॥ २५९ ॥ महिमां
 कर्तुमायान्ति, व्योन्नोऽस्य तदमी सुराः । तत् छुत्वा मुनयो दध्युः, स्वार्थोऽभेणापि साधितः ॥ २६० ॥ तद् वयं साधयामः किं, न
 स्वार्थं दृढसाधवः ? । ध्यात्वैति तस्थुः संवेगवेगवन्तोऽखिलर्षयः ॥ २६१ ॥ अथ तद्विर्यधिष्ठात्री, मिथ्यादृग् देवता मुनीन् । वीक्ष्य
 क्षोमार्थमाचक्ष्यौ, भवतामद्य पारणम् ॥ २६२ ॥ तद् गृहीत सिताक्षोदमोदकादीन् ममाऽऽप्रहात् । तत् छुत्वा दध्युर्ऋषयोऽवप्रहोऽप्रीति-
 छद् हयम् ॥ २६३ ॥ तदासन्नगिरौ गत्वा, हृद्यवस्थाप्य तत्सुरीम् । कायोत्सर्गेण तस्थुस्ते, साऽप्येतेदमभापत ॥ २६४ ॥ स्वामिनोऽनु-
 प्रहोऽवमहार्थेन कृतो मयि । इत्युक्त्वाः सुस्थिताऽऽत्मानस्ते तस्थुस्तत्र साधवः ॥ २६५ ॥ प्रपाल्यानशनं सम्यक्, ते वज्रेण सहर्षयः ।
 फालं समाधिना कृत्वाऽलम्बकुम्भिदशश्रियम् ॥ २६६ ॥ ज्ञात्वा प्रदक्षिणीकृत्य, तं गोत्रं गोत्रभित् तदा । श्रीवज्रादिमहर्षीणां, शरीरा-
 ण्यप्यपूजयत् ॥ २६७ ॥ रथस्यप्रदक्षिणया, नत्रीभूताश्च ये द्रुमाः । हरेरथापि वर्त्तन्ते, तेन तत्र(तत्रैव) तथास्थि(श्रि)वाः ॥ २६८ ॥ ततो
 लेभे रथावर्त्तं, इत्याख्यां स गिरिस्ततः (दा, था) । व्युच्छिन्नं दशनं पूर्वं, दुयं संहननं तथा ॥ २६९ ॥ वज्रसेनोऽपि सोपारं, पुरं प्राप्तो

भ्रमन् महीम् । जित्तशत्रुश्च यत्राऽऽस्ते, यथार्थः पार्थिवाप्रणीः ॥ २७० ॥ तद्विषया धारिणी नाम(तत्र), जिनदत्ताभिधो घनी । अस्त्यास्तिक-
शिरोरत्नं, नाम्ना तस्येश्वरी प्रिया ॥ २७१ ॥ सतीमतल्लिका सा नु (तु), शीलादिगुणधारिणी । तदा दुर्भिक्षदोषेण, विनाऽन्नेः पीडिता
क्षितिः ॥ २७२ ॥ अन्येश्वरीश्वरी श्राद्धी, वन्धुनाह्वय चाभ्यधात् । जीविता [ः] स्म इयत्कालं, सो भद्रा ! भद्रकर्मणा ॥ २७३ ॥ धान्या-
भावादयो(या)ऽन्येषा, पुरः करप्रसारणम् । न (मा) कुर्मो यत् क्षुधाऽऽक्रान्ताः, किमकृत्यं न कुर्वते ? ॥ २७४ ॥ तस्मात् सविपमाहारं,
मुक्त्वा पण्डितमृत्युना । स्मृतपञ्चनमस्काराः, साधयामः समीहितम् ॥ २७५ ॥ सर्वेऽपि स्वजनास्तस्याः, स्वीचक्रुस्तद्वचो हितम् ।
पक्तुमारोभिरे लक्षमूल्यानैस्तेऽप्यथौदनम् ॥ २७६ ॥ क्षिपन्ति न विषं यावत्, तन्मध्ये तावदागमत् । वज्रसेनो मुनिस्तेषां जीवातुरिव
मूर्त्तिमान् ॥ २७७ ॥ तमालोक्येश्वरी श्राद्धी, दध्यौ घन्यो जनोऽप्ययम् । इदृशेऽवसरे प्राप्ते, यदीदृक्पात्रसङ्गमः ॥ २७८ ॥ दत्त्वा
तदसौ पात्रायैतदन्नं जन्म जीवितम् । कुर्वे सफलमित्युक्त्वा, दक्षा भिक्षामदात् मुदा ॥ २७९ ॥ वृत्तान्तं चाभ्ययाहृक्षमूल्यप्राप्तौदनोद्भवम् ।
तत् श्रुत्वा वज्रसेनोऽवक्त्, श्रियध्वं तर्हि मा मुधा ॥ २८० ॥ सुभिक्षं भविता प्रातः, तत् श्रुत्वाऽवददीश्वरी । भगवन् ! स्वतोऽन्यतो
या, शतमेतत् त्वया किमु ? ॥ २८१ ॥ मुनिराहाऽऽस्तिके ! चञ्जस्वामिना प्रोक्तमस्ति मे । यदा त्वमाश्रुया भिक्षां, लक्षमूल्यादनोद्भवाम्
॥ २८२ ॥ सुभिक्षं भविता प्रातस्तदेत्याकर्ण्य साऽऽस्तिका । हर्षाश्रुतश्रुता शेषं, क्षणाद् दिनमलङ्घयत् ॥ २८३ ॥ धान्यैः पूर्णं प्रभाजालै-
अण्डांशोरिव मण्डलम् । दूरादागतमद्राक्षीत् पोतचक्रं प्रगे जनः ॥ २८४ ॥ पिप्रिये सेश्वरी श्राद्धी, तत्रत्योऽन्यो जन्तोऽपि च । कियन्तं
वज्रसेनोऽपि, कालं तत्र स्थितो मुनिः ॥ २८५ ॥ विधायाचां जिनार्चनां, सप्तदशेऽपु चाऽऽत्मनः । उत्त्वा घनं घनं श्राद्धो, जिनदत्ताभिधो
घनी ॥ २८६ ॥ वन्धु-प्रिया-सुतैः साहं, वज्रसेनर्पितसन्निधौ । समये समयज्ञोऽर्द्धव्रतसाम्राज्यसाददे ॥ २८७ ॥ [युगम्] एवं शिष्य-

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ-
योऽऽशः ।

आर्य-
वञ्जस्वामि-
स्वरूपम् ।

॥ १९९ ॥

“सिद्धी” इति पृथक्कृतः, कोऽसौ? अनुयोगः । अयं भावः—पूर्वं हि एकस्यामेवागमायायां चत्वारोऽप्यनुयोगा व्याख्यायमाना आसन्, यथा चतुर्दशपूर्वधरश्रीभद्रबाहुल्यामिच्छताऽऽवश्यकनिर्युक्तिगतायाम्—“पञ्चमाभ्यामुज्जा, रत्ना ससि-पुष्पदंत ससिगोरा । सुवयनेमी काला, पातो मल्ली पियंगाभा ॥ १ ॥” इत्यस्यां गायायाम् । तद्रसाख्यां विन्मर्यादिना श्रीजिनप्रभृतिरुच्येत्तद्गायाविवरणतो ज्ञेयम् । यदा त्वेकैकाऽऽगमगाथा चतुर्भिरनुयोगैर्व्याख्यायते तदा फालदोषान् पाश्चात्या अल्पमतयो मदीतुं मगित्या पञ्चान् चित्ते म्यापयितुं च न शक्नुवन्तीति तैर्हि भगवद्भिल्लेपामनुमहाय पृथक् कृतोऽनुयोगः । कस्याञ्चिद् गाययां कोऽप्यनुयोगः, कस्याञ्चिद् कोऽपि, एवं पृथक्करणे पाश्चात्यानां सुखावयोधो जात इति वृद्धाः । तथा “निष्काव” इत्यादि येन पुष्पमित्रेणाऽऽर्यरक्षितः म्यगुर्निष्पावकुटसमानः कृतः ‘निष्पावाः’ यद्धाः ‘कुटाः’ घटाश्चोच्यन्ते, अयं भावः—यथा वहा घटाद् घटान्तरे शिष्यन्ते तदा सर्वेऽपि मङ्गामन्ति न केऽ(कोऽ)पि पञ्चात् विघ्नन्ति(ति) । एवं तेनापि सूत्रार्थो गृह्यता गुरोः सकाशान् तत्सत्कं सूत्रमर्थं तदुभयं च गृहीतं न किमपि तत्र स्थितमित्यर्थः । तथा विन्ध्यः ‘परप्रवादे’ दौर्द्धवादे जयवादी जातः । एषोऽप्यार्यरक्षितसूरिशिष्यः ॥ २०९-२१०-२११ ॥ भावार्थः कथानकादेवोच्यते ।

तथा हि—

पार्थिवोदायनोपक्रमस्ते दशपुरं पुरम् । सोमदेवद्विजसत्र रुद्रसोमा तु तत्प्रिया ॥ १ ॥ आर्हत्या रुद्रसोमाया, यभूव तनयद्वयम् । नाम्नाऽऽर्धरक्षितो ज्यायानन्यश्च फल्गुररक्षितः ॥ २ ॥ आमौशीवन्थनाद् विद्याममदीत् पितुरन्विके । ज्यायांश्चाधिकप्रियायं, पाटलीपुत्र-मागमत् ॥ ३ ॥ तत्रार्थेष्ट पडङ्गलि, वेदांश्चतुर एव च । पुराणं धर्मशास्त्रं च, मीमांसा न्यायविस्तरम् ॥ ४ ॥ चतुर्दश महाविगा-स्थानान्येतान्यसौ सुधीः । अर्थात् पुनरायातो, निचं दशपुरं पुरम् ॥ ५ ॥ विद्यावानिति तत्रत्यो, भू(गु)पोऽभिमुग्ममाययो । करिस्कन्धाधिरु-

कथार्णवा-
द्वायां इची
पञ्चमवि-
श्रामे वृती-
योऽऽऽः ।

आर्ष-
रक्षिण-
सूर्यादिमुनि-
चरित्रम् ।

॥ २०० ॥

दोऽसौ, महर्ष्यो पुरमाविशत् ॥६॥ बहिःशालास्थितो लोकद्वौकनान्यार्यरक्षितः । आददे प्रमुभिः पूज्यः, पूज्यः कस्य भवेत् न सः ? ॥७॥
 षयन्धुर्वन्ययः स्वस्य, सौपद्मारेषु सम्मदात् । तोरणानि रणतद्भुत्रपण्डिकावन्धुराण्यपि ॥ ८ ॥ वधूत्यः पूरयामासुर्मौच्छिकस्वस्तिकान् बद्धन् ।
 गृहान्तस्तद्गुणधेनिप्रशस्त्यश्चरपङ्क्तिवत् ॥ ९ ॥ प्रभूतैः प्राग्द्वैलोकानीवैर्विविधवस्तुभिः । जज्ञे गृहाद् बहिःस्योऽलं धनवानाऽऽर्यरक्षितः
 ॥ १० ॥ अन्येषुः स सुधीर्दृष्यो, प्रमादो मे महागदो ! । न नमस्कृतवान् मातुर्यदद्यापि पदद्वयम् ॥ ११ ॥ मयि देशान्तरं प्राप्ते, मद्-
 वियोगे कथं प्रसूः । अभविष्यद् ? यत्स्वस्या, दुःखदं तददर्शनम् ॥ १२ ॥ भयामि नोपकारस्यानृणो मातुल्यपत्न्यहम् । नाम्नः स्मरन्त्या
 स्वप्नेऽपि, प्रैपि देशान्तरे यया ॥ १३ ॥ गच्छामि द्रष्टुं तत् स्वान्यां, घ्यात्वेति स्वच्छयाससी । संवीय दिव्यपरागाङ्गः (व्याङ्गरागः), स्वर्णा-
 ऽऽभरणमूपितः ॥१४॥ स्वमातुरन्तिकं गत्वा, नमस्कृतं पदद्वयम् । गलावलाम्बितस्वर्णशृङ्खलः सोमदेवमूः ॥ १५ ॥ साऽऽह वत्साक्षयो
 भूयाः, स्वागतं ते सुतोत्तम ! । इत्युक्त्या किञ्चिदप्याच्यत्, सा प्रातिवेशमकीव न ॥ १६ ॥ प्राहाऽऽर्यरक्षितो मातः !, सर्वविद्याऽर्णवे
 मयि । तोपित्तालिलगूपादिलोके प्राप्ते चिरादपि ॥१७॥ भक्तिर्भे चितोत्कण्ठाऽकुण्ठे विनयवर्तिनि । पूर्वं प्रेमानुपत्तायाः, किमौदासीन्यमस्ति
 ते ? ॥१८॥ [युगम्] तत् धृत्याऽऽह प्रसूर्त्स !, कथं बुष्टिर्भवेत् मम ? । हिंसात्मकानि शास्त्रानि, यदधीत्य त्वमागतः ॥ १९ ॥ तस्माद्
 (तेभ्यो) हिंसाऽऽत्मकं धर्मं, प्रकारय जनतामतः । मुक्तो नरकोऽन्येयामात्मनश्च करिष्यते ॥२०॥ तत् बुष्टिर्भे भवेद् दृष्टिवादं त्वं किम-
 पीत्वान् ? । तत् निशम्य सुधीर्दृष्यो, शुभकर्माऽऽर्यरक्षितः ॥ २१ ॥ अस्तारेण किमन्येन, तोपितेन जनेन मे ? । तोपयामि न चेदन्वां,
 सर्वतीर्थामर्षिनीम् ॥२२॥ प्राहाऽऽर्यरक्षितो मातर्दृष्टिवादस्य पाठकम् । प्रदर्शय गुरुं येनाधीयेऽहं तं तदन्तिकम्(कि) ॥२३॥ माताऽऽह
 साधु साधु त्वमेव मे पर्वसे सुतः । भ्रमयन्त्यश्रलं यस्याले मातुर्भक्तिरिदृशी ॥ २४ ॥ पाठकाः भ्रमणा एव, दृष्टिवादस्य वत्स ! तत् ।

धार्य-
 रक्षित-
 सूर्यादिमुनि-
 धरिणम् ।

तेषामुपासको भूया, निष्णातः स्वार्थसाधने ॥ २५ ॥ काधुना सन्ति ते मातः !, पप्रच्छेत्यार्यरक्षितः । साऽऽह तोसल्लिपुत्राख्याऽऽ-
 धार्याः सन्तीक्षुवाटके ॥ २६ ॥ तत् श्रुत्वा चिन्तयन्निचे, दृष्टिवादायमर्थवित् । दर्शनानां विचार इत्याप निद्रां स नो निशि ॥ २७ ॥
 उत्तस्यौ सद्य एवासौ, प्रातस्तत्पठनोत्सुकः । इतश्च तस्युरासन्ने, सखा प्राप्तेऽस्ति तत्पितुः ॥ २८ ॥ स चाऽऽर्यरक्षितं श्रुत्वाऽऽयात
 न गतवासरे । आयातोऽमूदयाऽऽयातः, प्रातस्तन्मिलनोत्सुकः ॥ २९ ॥ नवेक्षुदण्डान् सम्पूर्णान्, लण्डमेकं च हस्तगम् । कृत्वाऽऽर्यर-
 क्षितस्याऽऽगात्, सम्मुलं दैवयोगतः ॥३०॥ बाहुभ्यां सखलेऽल्यर्थं, मित्रपुत्रं स सम्मदात् (-त्रमसुं मुदा) । ऊचे च ह्यः कुटुम्बार्थं (र्थं) व्यग्र-
 त्वात् नाऽऽगतोऽसि भोः ! ॥ ३१ ॥ इक्षुदण्डान् गृह्णैतान्, प्रीत्या ते प्राशृतीकृतान् । तानार्यरक्षितो नत्वा, तं द्विजं प्रत्यदोऽवदत्
 ॥ ३२ ॥ एतान् मद्बचसा तात !, मन्मातुरुपदीकुरु । वाच्यं तस्याश्च यत् पूर्वं, मिलितो मे सुतस्तव ॥ ३३ ॥ ततो गत्वा द्विजो मातु-
 र्दत्त्वा तांश्च तदब्रवीत् । सा दध्यौ नव पूर्वानि सार्द्धान्येप पठिष्यति ॥ ३४ ॥ पथ्यार्यरक्षितो गच्छन्नचित्तयदिदं हृदि । नवाध्येष्ये
 मुवमहं, पूर्वाण्यध्ययनानि वा ॥ ३५ ॥ क्रमादिक्षुदण्डारं, प्रातो दध्यौ स सोमभूः । प्रविशामि वसत्यन्तरजानानो विधि कथम् ?
 ॥ ३६ ॥ स्थित्वा क्षणं यदैतेपामेति कश्चिदुपासकः । तदा तदनुसारेण, गच्छामि गुरुसन्नियो ॥ ३७ ॥ इतश्च ढहुरो नाम, श्राद्धस्तत्रा-
 ऽऽगतः क्षणत् । वसति स विशशुचैश्चके नैवेधिकीत्रयम् ॥ ३८ ॥ प्रतिक्रम्येर्यापथिकीं, गुरुन् नत्वा मुनीनपि । प्रतिलिख्य स भूर्पीठं,
 ययास्थानुपाविशत् ॥ ३९ ॥ उच्चैः स्वरेण स श्राद्धश्चके सर्वं विधि सुधीः । तमार्यरक्षितोऽप्यार्यो, दक्षस्तत्प्रगोऽतनोत् ॥ ४० ॥
 परं नाबुन्दत श्राद्धं, ढहुरं सोमदेवभूः । विधेरदर्शनात् तस्य, निराज्ञाये कियद्ज्ञता ? ॥ ४१ ॥ तं दृष्ट्वा गुरवो दध्युर्नवीनोऽयमुपा-
 सकः । आभाषितश्च तैः श्राद्ध !, घर्मासित्ते कुतो गुरोः ? ॥ ४२ ॥ असत्यगिरिदम्भोली, रुद्र-सोमाऽऽत्मजोऽवदत् । श्राद्धादमुष्माद्

कथार्णवा-
 कायां वृत्तौ
 पञ्चमवि-
 श्रामे तृती-
 योऽंशः ।

आर्य-
 रक्षित-
 सूर्यादिमुनि-
 चरित्रम् ।

॥ २०१ ॥

भगवन्!, धर्मातिरघुनैव मे ॥ ४३ ॥ ततोऽन्ये साधवोऽवोचन्, रुद्रसोमाऽऽत्मजो ह्ययम् । यः कल्ये भगवन्! राक्षा, पुरं स्फीत्या
 प्रवेशितः ॥ ४४ ॥ उत्कटाऽऽद्यगुणस्यानवर्तिनां घुरि खल्वयम् । श्राद्धाचारं सृशलेप, छद्मना कौतुकेन वा ॥ ४५ ॥ अयाऽऽर्यरक्षितोऽ-
 वादीत्, नाभूवं श्रावकः पुरा । इदानीमेव जातोऽस्मि, वचसा मातुरात्मनः ॥ ४६ ॥ अभ्यापयन्तु तत् पूज्या!, दृष्टिवादं प्रसद्य मे ।
 आचार्या जगदुर्वत्स!, तत्पाठो न व्रतं विना ॥ ४७ ॥ व्रताऽऽदानेऽपि तत्पाठः, क्रमादेव भवेत् पुनः । प्राहाऽऽर्यरक्षितः स्वामिन्!,
 दीयतां तदपि द्रुतम् ॥ ४८ ॥ ततस्तोसलिपुत्राल्याऽऽचार्या ज्ञात्वाऽस्य योग्यताम् । प्रव्रज्यां प्राहयामासुर्याञ्चवा मोघा न साधुषु ॥ ४९ ॥
 विहारः क्रियतां स्वामिन्नन्यत्रायगण्य तत् । उत्कृष्टं कष्टमप्येत्थेत्वादीदार्यरक्षितः ॥ ५० ॥ ममानुरागी मा(चा)ऽस्यथं, पार्थिवञ्चालिलो
 जनः । प्रव्रज्यां त्याजयेद्ज्ञो, विप्रो हि सुकृते बहुः ॥ ५१ ॥ तदामहादथाऽऽचार्या, विजहुः सपरिच्छदाः । अन्यदेशाय भरतक्षेत्रं
 विपुलमस्ति यत् ॥ ५२ ॥ वर्द्धमानस्य तीर्थेऽभूत्, तदाऽऽद्या शिष्यचौ(चो)रिका । निर्ग्रन्थानामथाचालीत्, पुरस्तादार्यरक्षितः ॥ ५३ ॥
 तप्यमानस्तपस्तीव्रं, सहमानः परीपहान् । अधीयाय सुधीरेकादशान्यान्यार्यरक्षितः ॥ ५४ ॥ यावांस्तोसलिपुत्राणां, दृष्टिवादोऽन्तिकेऽ-
 भवत् । मातृकावत् सुलेनैव, सुधीस्तावन्तममहीत् ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वाऽऽन्तेभ्यः शुश्राव, दृष्टिवादोऽस्ति यद् बहुः । श्रिवञ्जान्तेऽधुनेत्यार्य-
 रक्षितः पठनोद्यतः ॥ ५६ ॥ पप्रच्छाऽऽचार्यवर्यं स्वं, तमादालुमना मुनिः । श्रुतोपयोगात् तं योग्यं, ज्ञात्वाऽऽदिशदसावपि ॥ ५७ ॥
 तदा पुरीपुरीसंस्थं, वज्रं प्रत्यार्यरक्षितः । अचालीदचलाऽऽचारः, प्राप्तश्चोच्चयिनीं क्रमात् ॥ ५८ ॥ तत्र प्राग् भद्रगुप्ताख्याऽऽचार्याः
 सन्ति बहुश्रुताः । तेषामुपाश्रयं प्राप्नो, भक्त्याऽवन्दत तान् मुनिः ॥ ५९ ॥ तेऽप्यार्यरक्षितं ज्ञात्वाऽऽकृत्या तं चोज्ज्वलैर्गुणैः । प्रशशंसु-
 र्हो! धन्यस्त्वमेवासेक एव हि ॥ ६० ॥ त्यक्त्वा ब्राह्मण्यमीदृक्षं, यद् वाल्येऽपि व्रतं श्रितः । दुष्करं भोगयोग्येऽपि, स्वागतं साम्प्रतं

तव ॥ ६१ ॥ क्षीणायुः कर्तुं कामोऽस्मि, वत्साद्यानशनक्रियाम् । परं निर्यामको नास्ति, षाट्शतत्वं पुनर्भव ॥ ६२ ॥ महाप्रसाद इत्यु-
क्त्वा, तत् मेने विनयात् मुनिः । ततो गृहीतानशनः, सूरिरित्यन्वशाच तम् ॥ ६३ ॥ अर्धीयेयाः धृतं वत्स !, मिन्नोपाश्रयमाश्रितः ।
घञ्जोपान्ते यतस्तेन, सँद्वैकरजनी वसेत् ॥ ६४ ॥ यत्तु सोपक्रमायुक्तैः समं श्रियते हि सः । आमेत्युक्तोऽमुना सूरिर्येयो स्वर्गं
समाहितः(धिना) ॥६५॥ ततः कृतार्थः प्रस्थायाऽऽययौ वज्राऽऽश्रितां पुरीम् । महर्विर्धेहिरेयास्यादुत्सूट इति तां निशाम् ॥६६॥ श्रीवज्रोऽपि
निशायेपेऽद्राक्षीत् स्वप्नमुं मम । पपावागन्तुकः कोऽपि, क्षीरपूर्णं पतद्ग्रहम् ॥६७॥ तस्यौ किञ्चित् पयस्तत्र, स्वप्नायं व्याकरोत् प्रमुः ।
आयास्यति प्रणे कश्चिदतिथिः साधुमण्डनम् ॥ ६८ ॥ प्रहीष्यति स चासतोऽप्रमत्तोऽतियदुश्रुतम् । तद्गृहीतावशिष्टं तत्, किञ्चित् मयि
रहिष्यति ॥ ६९ ॥ अयाऽऽर्थरक्षितः प्रातर्वज्रोपाश्रयमाश्रयत् । वचन्दे द्वादश्याऽऽवर्त्तवन्दनेन च तं मुदा ॥ ७० ॥ प्रमुः पप्रच्छ
महर्षे !, स्वागतं श्रुत आगतः ? । सोऽवक्त् तौसलिपुत्राणां, समीपाद् भवदन्तिकम् ॥ ७१ ॥ उपलक्ष्य प्रमुः प्राह, किं भो ! नास्वार्थ-
रक्षितः ? । वचन्दे वैचमित्युक्त्वा, विनयात् मुनिरप्यसौ ॥ ७२ ॥ दृष्टिवाद्दस्य पाठार्थं, भगवंत्स्वामुपस्थितः । गुरुणोक्तः स्थितः कासि
(तिः कासि) ?, सोऽवक्त् पृथगुपाश्रये ॥ ७३ ॥ किं मिन्नोपाश्रयस्यस्य, यत्सर्वं पठनं भवेत् ? । स प्राह भद्रगुप्ताशुशासनादुदवारि-
पम् ॥७४॥ ज्ञात्वोपयोगवान् वज्रः, स्माह निष्कारणं न हि । विधिं निषेधं चा(वा)ऽऽचार्योः, शिष्यान् प्रत्यादिशन्त्यपि ॥७५॥ अध्याप-
यितुमारसे, स पूर्वाण्यार्यरक्षितम् । जप्राह लीलैवैषोऽपि, नवपूर्वोमपूर्वधीः ॥ ७६ ॥ उतश्च दक्षमं पूर्वमधीयानो धियां तिथिः ।
वज्रेणोक्तो यमकान्यधीष्वतिविपमानि भोः ! ॥७७॥ इतश्च सन्दिदिशतुः, पितरावार्यरक्षितम् । वत्स ! नाऽऽगच्छसि स्वच्छ !, किमावां
विस्मृतौ तव ? ॥ ७८ ॥ आवाभ्यामभवद् ज्ञातं, यदुद्योतं करिष्यति । सुतः प्रव्रजितस्तत् नः(न), प्रत्युतासीत् तमोऽधिकम् ॥७९॥ एवं

कथार्णवा-
ज्ञायां घृती-
पञ्चमवि-
श्रमे वृती-
योऽशः ।

आयं-
रश्मित-
सूर्यादिमुनि-
चरित्रम् ।

॥२०२॥

सन्देशवाच्यैर्न, यदाऽऽयात्यार्यरक्षितः । ताभ्यां तस्यानुजः फल्गुरक्षितः प्रेषितस्त्वदा ॥ ८० ॥ गत्वा नत्वा स चाऽऽबल्यौ, निर्वन्धा-
दार्यरक्षितम् । कुटुम्बोत्काण्ठवाङ्क(कण्ठतोत्क)ण्ठः, कठोरः किमभूद् भवान् ? ॥ ८१ ॥ इति तेनानुजेनोक्तः, खेहलेनाऽऽर्यरक्षितः । पप्रच्छ
खच्छधीर्वज्रं, स्वन्धुमिलनोत्सुकः ॥ ८२ ॥ सूरिराव्यदधीष्वार्य !, ततोऽपठदसौ पुनः । किमार्य ! विस्मृतत्नेहमित्यूचे फल्गुरक्षितः ॥ ८३ ॥
तत्र दीक्षार्थिनो भ्रातर्वर्तन्ते वन्धयोऽलिङ्गाः । कार्येऽलिन् लाभरूपे हि, किमद्यापि प्रमाद्यसि ? ॥ ८४ ॥ प्राहाऽऽर्यरक्षितस्त्रेषां, यदि
व्रतमनोरथः । सत्यं तर्हि त्वमेवादौ प्रमजानुज ! मेऽन्तिकम् ॥ ८५ ॥ साधूकमित्यसौ जल्पन्, देहि दीक्षां ममेत्यक् । तत्तत् दीक्षया-
मासानुजं साध्वार्यरक्षितः ॥ ८६ ॥ अन्येद्युक्त्वोऽष्टच्छधीतयमको मुनिः । भगवन् ! यामि मिलनकृते स्वगोत्रिणामहम् ॥ ८७ ॥
पुनः पठेति प्रमुभिः, प्रोक्तो(क्ते) दध्यौ स हा ! महान् । गुर्वाशा-स्वजनाह्वानसङ्कटोऽयमुपस्थितः ॥ ८८ ॥ यमकाध्ययने(नोद्)भ्रममना मुनिर-
धान्यदा । पप्रच्छ प्राञ्जलिर्भूत्वा, श्रीवज्रं यन्ननिर्मलम् ॥ ८९ ॥ प्रसथाऽऽदिश दशमपूर्वस्याधीतवान् कियत् ? । कियत् चाल्त्ववशिष्टं
मे, तत् हत्वा प्रगुरभ्यधात् ॥ ९० ॥ वत्सावशिष्यतेऽद्यापि, समुद्रसदृशं द्रुतम् । विन्दुमात्रं त्वयाऽधीतं, पू(स)र्वस्यास्य तपोधन ! ॥ ९१ ॥
प्राहाऽऽर्यरक्षितः स्वामिन् !, नाध्येतुं तत् क्षमोऽस्म्यहम् । भ्रमोत्साहस्त्वतो यामि, मिलनाय स्वगोत्रिणाम् ॥ ९२ ॥ अनिर्वेदः श्रियो मूलं,
वत्स ! वत्पारमेष्ठ्यसि । अचिरेणापि फालेन, कृथा माऽऽलस्यगं मनः ॥ ९३ ॥ ततो मनो विनाऽध्येतुं, पुनर्लभो गुरुक्तिभिः । लज्जया
सा हि महतां, मण्डनं स्यादकृत्रिमम् ॥ ९४ ॥ तस्याध्ययनविभ्रामान्यदा फल्गुरक्षितः । सारयामास सन्वेसान्, वन्धूनामामप्रहृष्टान्
॥ ९५ ॥ ततोऽष्टच्छदसौ वज्रं, प्रस्थानाय पुनः पुनः । निशम्योद्घोषणां तस्योपयोगं दत्तवान् विमुः ॥ ९६ ॥ कथमध्ययनादेप, भग्यते
हि सुहृर्मदुः ? । मत्तो हि दशमं पूर्णं, व्यवच्छेदं प्रपत्स्यते ॥ ९७ ॥ क्षात्वाऽस्याध्ययनाशक्तिमालमन्थायुरल्पकम् । ददावादेशमेतस्मै, गन्तुं

आर्य-
रक्षित-
सूर्यादिमुनि-
चरित्रम् ।

ऋषिमण्ड-
लप्रकरणे
॥२०३॥

यन्व्याश्रितो पुरीम् ॥ १८ ॥ सफल्युररक्षितस्तत्र, समागादार्यरक्षितः । वन्दितः परया प्रीत्या, सगोत्रपिटृ-मातृभिः ॥ १९ ॥ तं महर्षि-
नमस्कृतुं, सपौरुषोऽप्याययौ नृपः । भक्त्या नत्वा यथास्थानमासीनेष्वशिलेष्वपि ॥ १०० ॥ श्रोत्रपत्रपुटीपेयां, विदधे धर्मदेशनाम् ।
मुनिर्मनोमलजलप्रघाहाकारधारि(धोर)णीम् ॥ १०१ ॥ तां निशम्य समं पौरुषं सन्धयन् सन्धयन् सन्धयन् सन्धयन् सन्धयन् सन्धयन् सन्धयन्
ईतं व्रतम् ॥ १०२ ॥ प्रभुभिस्त्याजिवो यज्ञोपवीतादि पिताऽऽत्मनः । विदुषुं प्रेषितो बुद्ध्या, सोऽधिकं लब्धिमानमभूत् ॥ १०३ ॥ इत-
श्चास्मिन् गणेश्चूयन्, पुष्पमित्रपर्ययः । एको दुर्बलिकापुष्पो, घृत-वखाह्वयौ परौ ॥ १०४ ॥ यस्तु दुर्बलिकापुष्पस्तस्य विसरति
धृतम् । अगुण्यमानं गु(ग)णयन्, दुर्बलस्तेन सोऽधिकम् ॥ १०५ ॥ यो घृतपुष्पमित्रोऽसौ, पूर्यत्यखिले गणे । घृतं द्रव्य-क्षेत्र-काल-भावा-
सरलितलब्धिमानम् ॥ १०६ ॥ तत्र द्रव्यं घृतं क्षेत्रमवन्ती कालतः पुनः । ज्येष्ठाऽऽपादेषु मासेषु, भाबाद् रोरद्विजप्रिया ॥ १०७ ॥
गुर्वी तस्या धवेनाल्पमल्पं मीलयता सता । पद्भिर्याचनया मासैः, कृच्छ्रदुःखादितं घृतम् ॥ १०८ ॥ वरमेव्यति चैतस्याः, प्रसूतायाः
प्रयोजने । अत्रान्तरे घृतपुष्पमित्रस्तां प्रार्थयेद् घृतम् ॥ १०९ ॥ गृहान्तरपरं नास्ति, हृष्टाऽसौ तद् ददाति सा । स यान् पृच्छति
सर्वर्षान्, कियताऽर्थो घृतेन यः ? ॥ ११० ॥ यस्य यावत्प्रमाणं तत्, तावत् तसौ ददात्यसौ । वस्त्रलब्धिर्वस्त्रपुष्पमित्रेऽप्येवमनाहता
॥ १११ ॥ द्रव्यं तत्राम्बरं क्षेत्रमवन्ती मथुराऽयथा । कालः शीतचूर्वर्षा वा, भावतो विघवाङ्गना ॥ ११२ ॥ कृच्छ्रेण परि-
धानार्थं, तर्पका पोटिकाऽर्जिता । प्रातर्व्यापारविष्यामि, सोऽर्थेय याचते मुनिः ॥ ११३ ॥ तसौ ददाति तां दुष्टा, सैवं सर्वगणस्य सः ।
तपसोर्जितया लब्ध्या, वासः पूर्यतीप्सितम् ॥ ११४ ॥ दुर्बलिकापुष्पमित्रो, नव पूर्वाण्यधीतवान् । सारत्यहर्निशं तानि, विसरन्त्य-
न्यया पुनः ॥ ११५ ॥ स तेन दुर्बलोऽर्थं, वन्धवोऽस्य वसन्ति च । पुरे दशपुरे रक्षपट-पादोपजीविनः ॥ ११६ ॥ एत्याऽऽर्यरक्षितं

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्राभे वृत्तौ-
योऽयः ।
आर्य-
रक्षित-
सूर्यादिमुनि-
चरित्रम् ।
॥२०३॥

ते तु (वि), प्राहुर्नो मिश्रवोऽधिकम् । ध्यानैकताना युष्माकं, ध्यानमस्ति न शासने ॥ ११७ ॥ आचार्याः प्रोचुरस्माकं, साधवो ध्यान-
 साधयः । एष दुर्बलिकापुष्पमित्रो ध्यानेन दुर्बलः ॥११८॥ तेऽप्युचुः प्रागसौ क्षिग्घाऽऽहारभोज्यमवद् गृहे । न चाऽऽप्नोति तमधुना,
 तेनासावतिदुर्बलः ॥ ११९ ॥ प्राह प्रसुरसावाज्यं, विना मुक्ते न कर्हिचित् । ते स्नादुर्बः कुतस्तस्य, प्राप्तिराख्यदयो गुरुः ॥ १२०॥
 जानयेद् घृतपुष्पस्तत्, ततस्तत्प्रत्ययाय ते । दुर्बलिकापुष्पमित्रं, निन्दुर्गुर्वाज्ञया गृहम् ॥ १२१ ॥ तं भोजयन्त्यति(न्ति ते) क्षिग्घं, तत्र
 सस्मार स धृतम् । क्षार(रे) क्षेप इव व्यर्थं, तत् सोऽमूत् तेन दुर्बलः ॥१२२॥ भृशं क्षिग्घप्रदानेऽपि, कृशतां वीक्ष्य तस्य ते । निर्विण्णा
 जगृहः श्राद्धयमं धृत्वाऽन्तिके गुरोः ॥१२३॥ विन्ध्यो दुर्बलिकापुष्पमित्रश्च फल्गुरक्षितः । गोष्ठामाहिल इत्येते, प्रधानास्तद्गणेऽभ-
 यन् ॥१२४॥ विन्ध्यक्षेप्यथ(ति) मेघावी(वान्), सूत्रार्थप्रहणक्षमः । आलापकक्षणे सूत्रमण्डल्यां सोऽतिरिचयते ॥१२५॥ स प्राह भगवं-
 त्रेत्यालापको मे चिरेण तत् । प्रसन्न वाचनाऽऽचार्यः, कश्चित् स्वामिन् (ऽऽचार्यवर्यः कश्चित्) प्रदीयताम् ॥ १२६ ॥ ततो दुर्बलिका-
 पुष्पमित्ररात्राऽऽर्यरक्षितैः । आदिष्टो दत्तवान् सोऽपि, विन्ध्याय सूत्रवाचनाः(म्) ॥१२७॥ प्राह दुर्बलिकापुष्पमित्रोऽन्येभ्यः प्रभूर
 प्रति । स्वामिन्नगुणितं यन्मुगृहे विस्मरति धृतम् ॥ १२८ ॥ अतो मे नवमं पूर्वं, क्षयं यास्यत्यचिन्तितम् । हृदि दध्युरयाऽऽचार्याः,
 धृतशानान्गुराशयः ॥ १२९ ॥ महामेघाविनोऽप्यस्य, धृतं चेद् याल्यचिन्तितम् । ही ! तर्हि का कथाऽन्येषां, स्वभावादल्पमेघसाम् ?
 ॥ १३० ॥ सानुग्रहोऽथ शिष्येषु, भगवानार्यरक्षितः । अनुयोगं पृथक् चक्रे, चतुर्धा सूत्रगोचरम् ॥ १३१ ॥ कालिकश्रुतमेकोऽसौ,
 द्वितीय ऋषिभाषितम् । तृतीयः सूर्यप्रज्ञप्तिर्दृष्टिवादश्चतुर्थकः ॥ १३२ ॥ धारणा-प्रहणाशक्तिं, वीक्ष्यैवं स कृपाद्रैषीः । कालदोषाद-
 नुयोगं, चतुर्धा चकृवान् पृथक् ॥ १३३ ॥ अथाऽऽर्यरक्षिताऽऽचार्या, यथा देवेन्द्रवन्दिताः । आसंस्तथोच्यतेऽन्येर्गुर्जमुले मथुरा-

पुरीम् ॥ १३४ ॥ तत्र भूतगुहाख्यस्य, व्यन्तरस्य स्थिता गृहे । इतश्च प्राग्निदेहेऽगात्, तमस्कृतुं हरिर्जिनम् ॥ १३५ ॥ नत्वा पप्रच्छ
देवेन्द्रो, निगोदाङ्गिवाचारणाम् । सीमन्धरजिनेन्द्रोऽपि, तामाचख्यौ यथास्थिताम् ॥ १३६ ॥ पुनः पप्रच्छ देवेन्द्रो, वर्षेऽस्मिन् कोऽपि
भारते । एवं निगोदजीवानां, वक्तुं वेत्तीश ! किं न वा ? ॥ १३७ ॥ प्रमुः प्राह हरे ! वेत्ति, वक्तुं तानार्यरक्षितः । कौतुकाद् वृद्ध-
विभ्रेन्द्ररूपं कृत्वेन्द्र आययौ ॥ १३८ ॥ नत्वा स्वरूपं पप्रच्छ, निगोदप्राणिनां हरिः । प्राहाऽऽर्यरक्षितः सम्यक्, सत् श्रुत्वेन्द्रो मुदं दधी
॥ १३९ ॥ प्राहेन्द्रो भगवन् ! व्याधिर्मच्छरीरे महानयम् । गृह्याम्यनशनं श्रुहि(त), कियदायुर्विलोप्य मे ? ॥ १४० ॥ ततस्तेर्जविकैरायुरस्य
सम्यग् विलोकितम् । यावद् वर्षशतमेकमागाच्च तच्छतद्वयम् ॥ १४१ ॥ ततश्चिन्तितमाचार्यैर्भारतोऽयं न मानवः । विद्याधरो व्यन्तरो
वा, रूपं चक्रेऽन्यथाऽऽत्मनः ॥ १४२ ॥ यावद् वर्षसहस्राधैरस्यन्तोऽस्याऽऽयुषो न हि । तावद् द्विसागरोपमप्रमाणं च तदागतम् ॥ १४३ ॥
ततोऽस्य भवत्पुत्राऽऽचार्यैः प्रोक्तं भवान् हरिः । प्रीतः सीमन्धरकृतां, प्रसंसां हरिरप्ययक् ॥ १४४ ॥ प्राहेन्द्रः परमप्रीत्या, घन्या
भारतभूरियम् । ईदृशस्य नृत्नस्य, यत्रामूदधुनोद्भवः ॥ १४५ ॥ इत्युक्त्वा गन्तुकामेऽस्मिन्नाचार्याः प्रादुर्गन्मुदः । प्रतीक्ष्य स्वर्णं शक्र !,
यावदायान्ति साधवः ॥ १४६ ॥ येऽस्थिराः स्थिरा तेषां, स्याद् व्रतेऽद्यापि वासवाः । यदायान्तीति तत् श्रुत्वा, हरिरूपे
प्रमून् प्रति ॥ १४७ ॥ मुमुक्षवः करिष्यन्ति, निदानं वीक्ष्य माममी । निःसत्त्वत्वेन तत्त्वेन, तेन यामि स्वमाश्रयम् ॥ १४८ ॥ कुरु
किञ्चिद्भिद्भानमित्युक्ते सूरिभिर्हरिः । विधायोपाश्रयद्वारविपर्ययमगाद् द्विवि(यम्) ॥ १४९ ॥ आययुर्जित्तो द्वारमपर्यन्त इतस्त्वतः ।
अत्राऽऽयान्त्विति गुरुभिरुक्ते तस्यान्तराययुः ॥ १५० ॥ प्रमो ! किमेतदित्युक्ते, साधुभिः प्रभवोऽभ्ययुः । अत्राऽऽगाद् वासवस्त्वेन, प्राति-
हार्यमिदं(मदः) कृत्वम् ॥ १५१ ॥ दृष्टोऽभविष्यत् सोऽस्माभिर्नेश ! किं रक्षितः क्षणम् ? । तैरुक्तो हेतुरेतेषां, निदानकरणाऽऽत्मकः ॥ १५२ ॥

कथागवा-
द्वायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे तृती-
योऽद्यः ।

आर्य-
रक्षित-
सूर्योविमुनि-
चरित्रम् ।

॥ २०४ ॥

देवेन्द्रवन्दित्वाऽऽसंस्त एवमार्यरक्षिताः । विद्वन्त्वोऽन्यदा जग्मुः, पुरं दशपुराह्वयम् ॥१५३॥ तदोत्थितोऽक्रियावादी, मथुरापुरि सोऽधमः । पितरं मातरं धर्माधर्मादीनि न मन्यते ॥ १५४ ॥ तदा तत्र न वायस्ति, साधुसङ्घाटकस्तवः । सहेन प्रैपि सूरीणां, तदा ते हि युगोत्तमाः ॥ १५५ ॥ दृढत्वात् प्रमुभिर्गोष्ठामाहिलः स्वस्य मातुलः । प्रहितो धादलधिर्हि, तस्य चाऽऽस्त्रे विशेषतः ॥१५६॥ क्षणाद्वादे जितलेनाऽक्रियावादी निरुत्तरः । हर्षेण रक्षितो वर्षारान्त्रं तत्राऽऽस्त्रिकैरसौ ॥ १५७ ॥ दध्युरन्येनुराचार्याः, कोऽत्र भावी गणाधिपः ? । शालो दुर्वलिकापुष्पमित्रस्तत्रोचितश्च तैः ॥१५८॥ तेषां स्वजनवर्गस्य, सम्मतः फल्गुरक्षितः । विद्वान् गोष्ठामाहिलश्च, तमाह्वय सूरयः ॥ १५९ ॥ बह्वाऽऽज्यत्तैलकुम्भानां, निदर्शनमदर्शयन् । त्रयोऽप्यधोमुखीकृत्य, बह्वाधैः पूरिताः पुनः ॥१६०॥ बह्वास्ता-वन्त एव युस्तैलं किञ्चिद् लग्न्यपि । बह्वस्तवाग्यावयवाः, स्थानान्तरनिवेशनात् ॥१६१॥ स्वजनांस्तेऽभ्यधुः सूत्रार्थोभयाभ्यां स मां प्रति । दुर्वलिकापुष्पमित्रो, निष्पानकुटसन्निभः ॥ १६२ ॥ विज्ञेयस्तैलदुग्ग्माभः, शुद्धधीः फल्गुरक्षितः । गोष्ठामाहिलसाधुमां प्रत्याज्य-पटुस्यधीः ॥ १६३ ॥ तस्माद् दुर्वलिकापुष्पमित्रो गणशुद्धस्तु वः । स्वजनानिति सम्बोध्यसै शिखां सूरयो ददुः ॥ १६४ ॥ हंहो ! दुर्वलिकापुष्पमित्राऽऽयं फल्गुरक्षितम् । प्रति गोष्ठामाहिलं च, बर्तित्वं यथा मयि ॥१६५॥ पूज्यैरुक्तौ ततो गोष्ठामाहिल-फल्गुरक्षितौ । बर्तित्वं भवद्भ्यां भो !, मर्यादास्मिन् गणाधिपे ॥ १६६ ॥ अपि चाकृते कृते वा, न कुर्वे रोपमप्यहम् । एवम् सद्विष्यते नैव, तद् भाव्यं भोः ! सदोच्यतैः ॥ १६७ ॥ अनुशिष्योभयं पक्षमित्थं सूर्यार्यरक्षिताः । प्रत्याख्याय निराहारं, शुभम्याना ययुर्दिवम् ॥ १६८ ॥ श्रुतं गोष्ठामाहिलेन, स्वर्ग्युः सूरयो यथा । अगात् पप्रच्छ गणशुद्ध, स्थापितः को जनानिति ? ॥ १६९ ॥ कुट्टदृष्टान्त-गाकर्ण्यं, क्षित्वा पृथगुपाधये । आयतो वसतवाभ्युत्थिताः(वः) सर्वे महर्षयः (सर्वैर्महर्षिभिः) ॥ १७० ॥ सिष्टात्रैवेति तैरुक्तः, संस्थितो-

(स्थित उ-स स्थित्वो-)पाश्र्वे पृथक् । द्वेषाद् व्युद्ग्राहयत्यन्यान्, न तु शक्नोति तान् मुनीन् ॥ १७१ ॥ अर्थपौरुषीमाचार्याः, कुर्वन्ति न शृणोत्यसौ । व्रूते भवन्तो निष्पावकुट्टतुल्या महर्षे(द्धे)यः ॥ १७२ ॥ शिष्योऽनुभाषते तेषा, विन्ध्यस्तत्र शृणोत्यसौ । तत्र कर्मप्रवादाऽऽख्ये, पूर्वे कर्मोच्यतेऽष्टमे ॥ १७३ ॥ यथैव वष्यते कर्म, कर्म(कथं)वन्योऽस्य चाऽऽत्मनः(?) । प्ररूपयन् विचारेऽस्मिन्नन्यथाऽभूत् स निह्वयः ॥ १७४ ॥ तद्विस्तरोऽथ विज्ञेयो, विज्ञैरावश्यकाऽऽगमात् । कुन्धो न विन्ध्यस्तद्वाक्याद्, यथा गच्छा(सद्वा-)-द् वहिष्कृतः ॥ १७५ ॥ सूरिर्दुर्वलिकापुष्पमित्रः श्राप्तः क्रमाद् दिवम् । ततान तत्पदोद्योतं, ततो विन्ध्योऽप्यविन्ध्यधीः ॥ १७६ ॥ इत्यार्यरक्षितगुरोस्तु चास्य शिष्यनिष्पावकुम्भसदृशस्य च विन्ध्यसाधोः । सम्यन्धबन्धमिधाय यमर्थसारं, सम्प्राप्तवान् भवतु तेन सुखी जनोऽयम् ॥ १७७ ॥ इति श्रीखरतरगच्छशृङ्गारहारश्रीगुणरत्नाचार्यवर्यशिष्यवाचनाचार्यपद्ममन्दिरगणिविरचिताया कथार्णवाङ्गायां श्रीऋषिमण्डलप्रकरणवृत्तौ श्रीआर्यरक्षिताचार्यचरित्र परि(स)पूर्णम् ॥

अथ श्रीस्कन्दिलाचार्य दर्शयन्ति—

दुर्निभक्त्वम् पण्डे, पुणरवि मेलितु समणसंघाओ । महुराए अणुओगो, पवत्तिओ खंदिलेण तया ॥ २१२ ॥
व्याख्या—गाथार्यः सुगमः । नवरम्—तेनायुोगस्तदा प्रवर्तितः । वाचना तु(ऽतु) चलिताऽप्रतः ॥ २१२ ॥ भावार्थश्च(स्तु) विशिष्टसम्प्रदायाभावात् नोक्तः ॥

अथ देवर्द्धिगणिक्षमाश्रमणात् प्रणिपतामि—

सुत्तत्थरयणभरिए, खम-दम-महवगुणेहि संपन्ने । देवर्द्धिखमासमणे, कासवगुत्ते पणिवयामि ॥ २१३ ॥

कथार्णवा-
ङ्गायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रामे वृत्तौ-
योंऽयः ।

आर्य-
रक्षिताचार्य-
चरित्रम् ।

स्कन्दिला-
चार्य-
देवर्द्धिगणि-
निरूपणम् ।

॥ २०५ ॥

व्याख्या—गाथा सुगमैव । विशेषश्चायम्—श्रीवीरनिर्वाणादशीत्यधिकनवशतवर्षेषु व्यतीतेषु देवर्द्धिगणिक्षमाश्रमणैर्हि कालदोषात् सर्वागमानां व्यवच्छिन्तिमालोक्य ते पुलकेषु न्यस्ताः । पूर्वं पुलकानपेक्षयैव गुरु-शिष्ययोः श्रुतार्पण-प्रहणव्यवहारोऽभूदिति वृद्धसम्प्रदायः ॥
अथान्तिमयुगप्रधानाचार्यं स्तौमि(ति)—

फगुसिरिसमणि-नाय(इ)लसावय-सचसिरिसावियाथुणियं । ओस्स(उस)प्पिणीइ चरि(र)मं, वंदे दुप्पसहसुणि-
वसहं ॥ २१४ ॥

व्याख्या—गाथार्थस्तु सम्प्रदायेनैवोच्यते—

एतस्यामवसर्पिण्यां, सुरिर्दुःप्र(प्प)सहाह्वयः । पञ्चमारकपर्यन्ते, भावी श्रीवीरशासने ॥ १ ॥ दशवैकालिकसिद्धान्तवेत्ता रत्निद्वयान्न-
यान् । स वीरशासनेऽद्धान्यष्टावुद्योतं विधास्यति ॥ २ ॥ साध्वीमुख्या(सा) तदा फल्गुश्रीः श्रद्धालुश्च नागिलः । सत्यश्रीः श्राविका-
मुख्या(सा), ह्येष सहश्चतुर्विधः ॥ ३ ॥ सचिवः सुमुखाम्बिल्यो, राजा विमलचाहनः । पष्ठं तपस्तदोत्कृष्टं, भविता कालदोषतः ॥ ४ ॥
चारित्रस्य तदोच्छेदः, पूर्वाह्णे भविता ततः । राजधर्मस्य मध्याह्णेऽपराह्णे ज्वलनस्य च ॥ ५ ॥ गार्हस्थ्ये द्वादशाब्दानि, सुरेश्वाष्टौ
व्रतेऽभवन् । स मृत्वाऽष्टमभक्तेन, कल्पं सौधर्ममेज्यति ॥ ६ ॥ ततः परमरः पष्ठो, हाहाभूतः प्रवर्त्यते । तद्विस्त(स्ता)रोऽन्यशाब्देभ्यो,
क्षेयो नोक्तोऽत्र गौरवान् ॥ ७ ॥ इति श्रीदुःप्र(प्प)सहसूरिसम्बन्धः ॥

अथ सर्वर्षिणां प्रणामं सूचयन्नाह—

एए अन्ने वि रिसी, तीए इस्से य वट्टमाणे य । भरहेरवय-विदेहे, पणमामि सया वि तिविहेण ॥ २१५ ॥

श्रीदुष्प-
सहसूरि-
प्रबन्धः ।

अन्यसर्वर्षि-
प्रणमनम् ।

व्याख्या—‘एताम्’ एतच्छास्त्रोक्तान् भरतमहाराजपर्यादीन् दुःप्र(प्र)सहान्तान् ‘अन्यांश्च(नपि)’ अत्रानुक्तान् ऋषीन्, तथा “तीए इस्ते य” इत्यादि अतीतान् एष्यतो वर्त्तमानांश्च ऋषीन् इत्यनापि योज्यम् । शेषं सुगममिति ॥ २१५ ॥

अथाऽऽर्याश्चापि नमरुतेभि—

अज्ञाओ वंभि-सुंदरि-राइमइ-चंदणापसुदखाओ । कालत्तए वि जाओ, ताओ वि नमामि भावेणं ॥ २१६ ॥

व्याख्या—‘आर्योः’ साध्यः, ‘ब्राह्मी-सुन्दर्यौ’ श्रीआदिजिनपुत्रिके, तथा ‘राजीमती’ श्रीनेमिजिनपूर्वजन्मजानिः, ‘चन्दना’ श्रीधीरप्रथमशिष्यणी । प्रमुखशब्देन सुज्येष्ठाया वालव्रह्मचारिण्यो गृह्यन्ते । शेषं सुगममिति ॥ २१६ ॥

अथैतत्पठादिकर्तृणां परम्परप्रयोजनफलाविर्भाविकां सूत्रकर्तुरभिधानसूचिकां चान्तिमगाधामाह—

जो पढइ गुणइ निसुणइ, इणमो गुणसंथवं महरिसीणं । सिरिधम्मयोसमणहं, काउं सो लहइ सिद्धिसुहं ॥२१७॥

व्याख्या—यः ‘पठति’ सूत्रतः, ‘गुणयति’ कण्ठसात्कृतं परवर्त्तयति, ‘निश्चिनोति’ पठ्यमानं गुण्यमानं वा, “इणमो” स्ति एनं गुणसंस्तवं “सिरिधम्मयोसं” इति श्रीधर्मस्य धोपं-संशब्दनं कीर्त्तनमिति यावत्, पक्षे श्रीधर्मधोप इति सूत्रकर्तुरभिधानं च । स लभते सिद्धिसुखमिति परम्परप्रयोजनकथनम् । शेषं सुगममिति गाथार्थः ॥ २१७ ॥ इति समाप्तं ऋषिमण्डलाख्यप्रकरणसूत्रम् । तत्समाप्तौ च समाप्ता कथार्णयाङ्कानाम्नी तद्वृत्तिः ॥

वृत्तिकर्तुः प्रशस्तिः—

एनां जेसलमेरुनाम्नि नगरे प्रारब्धवानध्विनीकोट्टे चागुरुपद्ममन्दिरगणिः पूर्णाचकारानु च । धर्मे वैहिनशरीरऽऽद्युगोडुपमिते वैशाख-
शुक्लत्रयोदश्यां शुक्र-करोद्भवे शुभतमे योगेऽल्पधीशेखरः ॥ १ ॥ अपि च—अहंमतातिविपुलान्धरमण्डलेऽस्मिन्श्वान्द्रं कुलं किल कलां कल-
याम्भूव । सूर्यावली प्रतिदिनं ननु यत्र चित्रमुद्योतमासददनुचरसम्पदमा ॥ २ ॥ तत्र स्वच्छक्रिया(यो)ऽनुच्छो, गच्छः खरतराहयः ।
सम्प्राप योऽतिविसारं, शालाभिवटशास्त्रिवत् ॥ ३ ॥ तत्राऽऽसीदादिमो देवाचार्य आचार्यवर्यधीः । नेमिचन्द्रोद्योतन-श्रीवर्द्धमानाश्च
सूरयः ॥ ४ ॥ खरतरविरुदं विशदं, श्रीदुर्लभराजसदसि यो लेभे । स श्रीजिनेश्वरगुरुर्जीयाद् जिनचन्द्रगुरवश्च ॥ ५ ॥ स्वप्ने शासन-
देयतोकवचसाऽऽविष्टल्य यः स्तम्भनशीपार्श्वप्रतिमां तदङ्गपयसा पुष्टं च (स्व)कुष्ठं क्षणात् । दूरीकृत्य नवाङ्गवृत्तिममलामाविश्वकारोषकैः,
तत्पट्टेऽभयदेवसूरिसुगुरुर्जातोऽयमुद्यदयसाः ॥ ६ ॥ प्राप्नोपसम्पद्धिभवस्तदन्ते, द्विधाऽपि सूरिजिनवल्लभोऽभूत् । जमन्य यो जमन्यम-
नर्थसार्थप्रमाथिनं तीव्रक्रियाकठोरः ॥ ७ ॥ पट्टे तदीयेऽभवदद्भुतश्रियुगप्रधानो जिनदत्तसूरिः । यो योगिनीचक्रमुसादिदेवशीर्षे निजा-
ऽऽशां शुक्लदीचकार ॥ ८ ॥ नृत्रमौलिर्जिनचन्द्रसूरिस्ततोऽप्यभूत् श्रीजिनपत्ति(वि)सूरिः । पद्मत्रिंशदुद्यद्वरवादेजेता, चकार गच्छेऽत्र
विधीन् बहून् यः ॥ ९ ॥ जिनेश्वराल्यः प्रभवूव सूरिर्जिनप्रवोधामिधसूरयश्च । जज्ञे पुनः श्रीजिनचन्द्रसूरिः, श्रीवीरतीर्थ(र्थे) प्रकट-
प्रभावः ॥ १० ॥ जिनादिरूपः कुशलो मुनीन्द्रो, नृलक्षणा वाग्जिनपद्मसूरिः । लब्धिप्रधानो जिनलब्धिसूरिः, पुनर्गणेशो जिनचन्द्र-
सूरिः ॥ ११ ॥ जिनोदयाल्योऽनु च सूरिरासीद्, विद्वन्मणिः श्रीजिनराजसूरिः । समप्रसिद्धान्तविचारवाद्धिक्मभोद्भवः श्रीजिनभद्र-

सूरिः ॥ १२ । तत्पटुर्गोचल्लेकेलिदीक्षागुरुर्मे जिनचन्द्रसूरिः । व्याख्यारसप्रीणितमूरिभूपश्चातुर्वयोर्यामृतविन्दुकूपः ॥ १३ ॥ जिना-
रिरत्राम्नि समुद्रसूरिर्गुर्गणेऽस्मिन्नथ विद्यमानः । यत्कीर्तिकान्ता ककुभां मुखानि, चुम्नन्त्यपि प्राप सतीप्रसिद्धिम् ॥ १४ ॥ श्रीकीर्त्ति-
रत्नाभिपसूरयोऽग्निन्, गणे यभूतुर्गुणनप्रसिद्धाः । वाक्सिद्धि-सहस्रिध-विशुद्धबुद्ध्यादयो गुणाः कस्य मुदे न वेपाम् ? ॥ १५ ॥ ज्ञावृत्वाऽऽ-
जंयमान-नुम्पत्तपश्चारित्र-तीप्रक्रिया-काठिन्यप्रमुखाश्चमरुतिरुक्तो लोकमृष्टणा यद्गुणाः । केषां नाद्भुतदायिनोऽत्र गुणरत्नाचार्यवर्षो अमी ?,
जीयागुंरुक्तीर्त्तिरदायद्वीगृन्नारहीरश्रियः ॥ १६ ॥ तेषां प्रसादादंणुधीः प्रयत्नमकार्षमस्मिन् गहने कवीनाम् । जह्वालतां किं न जगद्विलङ्घने,
धत्ते उरुद्रोऽपि मृगाहसन्नतः ? ॥ १७ ॥ संसृत्रितं यदुत्सृज्यत मुग्धधिया मया । तत् शुद्धबुद्धिभिः शुद्धं, कार्यं मयि कृपापरैः ॥ १८ ॥*
प्रत्यग्रं गगनया, श्रेयानि क्षैत्रपुत्राम् । द्वासप्ततिशतान्यस्यामेकपक्षाऽविकान्यपि ॥ १९ ॥ वागुरु धवलचन्द्र-ज्ञानमन्दिरसंज्ञकौ ।
ज्ञोपयामामनुर्व्यत्रादिनां लाक्षणिकोत्तमौ ॥ २० ॥ यावद् भूवल्यं समुद्रनिलयं यावत् सुवर्णाचलो, यावत् चन्द्र-रवी नवीनमहसौ यावद्

* १७४ पत्रानके यदपत्रपत्तनस्यप्राच्यविद्यामन्दिरीयादशंपुस्तके [क्र. २०८७] इतो निम्ननिर्दिष्टोऽन्वितमोहेखः पठ्यते—

(१) "इति धीम्निमंदल्लुत्तिः संपूर्णा । शुभं भवतु । कल्याणमस्तु । संवत् १६६३ वर्षे ज्येष्ठमासे शुक्लपक्षे द्वादश्यां तिथौ शनिवारे । महाराजाधि-
राजमहाराजा श्रीरायसिंहजीविजयराज्ये । श्रीज्जपकेरागच्छे वा० देवचंद्र तपट्टे वा० ज्ञानकलना तपट्टे वा० वीरकलना तपट्टांभोजविकासदिनमणिवा०
विजयकलना तपट्टे पं० श्रीधीधीधीधीधीधीधी—चारियकलना तच्छिष्य दूदाजी मुनिमहेश लिपतं । शुभं भवतु । श्रेयस्तु ।"

११४ पत्रानके तत्रत्ये (क्र. ३००४) चित्रचतुष्टयान्वितेऽन्यसिद्धादशंपुस्तके ग्रान्तोहेख इदं उपलभ्यते—

(२) "शुभं भवतु । संवत् १६८० वर्षे कार्तिके वदि ५ दिने मृगशरे श्रीवृहत्परतरगच्छे श्रीजिनराजसूरिविजयराज्ये श्रीजिनभद्रसूरिशाल्यायां

कथार्णवा-
ङ्कायां वृत्तौ
पञ्चमवि-
श्रमे वृत्ती-
योंऽशः ।
वृत्तिकार-
प्रशस्तिः ।
पुष्पिका
॥ २०७ ॥

जिनाशा शुभा । तावन् शास्त्रमिदं विदम्बहृदयेः पापव्यमानं युधैर्भव्यानामनुवासरं हृदि चिदुत्पादाय सञ्जायताम् ॥ २१ ॥ इति श्रीऋषि-
मण्डलवृत्तिः सम्पूर्णा । लिखिता प्रथमपण्डितजयध्वजगणिप्रवरैः ॥ प्रशस्त्या सह सर्वप्रन्यामं (७५९० अक्षर १२, (७७९०)
अक्षर १२, (८०००) ॥ शुभं भवतु कल्याणमस्तु श्रीरस्तु ॥

युक्तिकार-
प्रशस्तैः
समाप्तिः ।

श्रीवाचनाचार्यपद्ममेरुगणि तच्छिष्य या० श्रीमतिपद्वंनगणिसिष्य या० श्रीमेरुतिलकगणितरसनीधर्यं या० श्रीदवाकलनगणि तच्छिष्य या० श्रीमद्मरुतानिरुपगणि
तच्छिष्य पं० क्षमरंगगणि तच्छिष्य या० रत्नलाभगणीनां पं० राजकीर्तिगणि [पं० मुनितिलकादि.....]नां उपकेतार्वंशीयपरिपतोत्रे धीतिम(व)री-
यास्तथ सा० विमलाभायां ययजलदे तत्पुत्र सा० घिरा भायां चंद्रादे तत्पुत्रल सा० नेतली भायां रत्नादेनाइया पुत्र सा० गंगा सा० जीना भ्रातृ पद्मती-
मगुल पौत्र-देवराजादिसपरिकर्या लघुग्याथं विहरापिता याच्यमाना धिरे नंपात् ॥”

॥ समासभिदं सृष्टिकं श्रीकृष्णमण्डलप्रकरणसूत्रम् ॥